

שבוע פרשת צו - שבת הגדול

(21 - 27 March 10)

ר' - י"ב ניסן ה'תש"ע

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

היום, על לבבך. ושננתם לבניך ודברת בם, בשבתך בביתך ובכלכתך בדרך ובשכבך ובקומך. וקשרתם לאות על ירך, והיו לטטפת בין עיניך. וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך. והיה אם שמע תשמעו אל מצותי, אשר אנכי מצוה אתכם היום, לאהבה את יי אלהיכם ולעבדו, בכל לבבכם ובכל נפשכם. ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש, ואספת דגגך ותיירשך ויצהרך. ונתתי עשב בשדך לבהמתך, ואכלת ושבעת. השמרו לכם פן יפתה לבבכם, וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחוויתם להם. וחרה אף יי בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר והארמה לא תתן את יבולה, ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה אשר יי נתן לכם. ושמרתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם, וקשרתם אתם לאות על ידכם והיו לטטפת בין עיניכם. ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם, בשבתך בביתך ובכלכתך בדרך ובשכבך ובקומך. וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך. למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע יי לאבותיכם לתת להם, בימי השמים על הארץ.

ויאמר יי אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצת על פנפי בגדיהם לדרתם, ונתנו על ציצת הפנף, פתיל תכלת. והיה לכם לציצת, וראיתם אתו, וזכרתם את כל מצות יי, ועשיתם אתם, ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם. למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי, והייתם קדשים לאלהיכם. אני יי אלהיכם, אשר הוצאתי אתכם, מארץ מצרים להיות לכם לאלהים, אני יי אלהיכם (אני יי אלהיכם) אמת.

נכון לומר קודם התפילה:

הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יהי רצון מלפניך, יי אלהינו ואלהי אבותינו, שיבנה בית המקדש במהרה בימינו, ותן חלקנו בתורתך.
אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מודה אני לפניך, מלך חי וקים שהחזרת בי נשמותי בחמלה. רבה אמונתך.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו. ברוך אתה יי, נותן התורה:**

וידבר יהוה אל־משה לאמר: דבר אל־אֶהרֶן ואל־בָּנָיו לאמר פה תברכו את־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אמור להם: יברכך יהוה וישמרך: יאר יהוה | פָּנָיו אֵלֶיךָ ויחַנֶּךָ: וישא יהוה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וישם לך שְׁלוֹם: ושמו את־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבור של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין:

קריאת שמע

שמע ישראל, יי אלהינו, יי אחד:

בלחש: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

ואהבת את יי אלהיך, בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך. והיו הדברים האלה, אשר אנכי מצוך

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלחוכה נותן צדקה (לבר משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבנו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה בולטת כולו יתפך ל"חדר ובית של צדקה".

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נָכוֹן לִפְנֵי אֱלֹהִים אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה אֶף־כְּבוֹדִי: ג עֹרָה תִּנְכַּל וְכִפּוֹר אֶעֱרָה שְׁחַר:
 ד אֹדֶךְ בְּעַמִּים: ה יְהוָה וְאֶזְמְרֶךָ בְּלִאמֹם: ה פִּי־גִדּוֹל מֵעַל־שָׁמַיִם חֲסִדְךָ וְעַד־שָׁתְקִים אֲמַתְךָ: ו רֹמָה
 עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדְךָ: ז לִמְעַן יִחַלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנֵנִי: ח אֱלֹהִים: י דַּבֵּר
 בְּקִדְשׁוֹ אֲעֲלֶזָה אֲחַלֶּקָה שְׂכָם וְעַמְּךָ סִבּוֹת אֲמַדֵּד: ט לִי גִלְעָד: י לִי מִנְשָׁה וְאַפְרַיִם מַעֲוֹז רֹאשִׁי יְהוָה
 מְחַקְקִי: י מוֹאָב: יא סִיר רַחֲצִי עַל־אֲדָוָה אֲשֶׁלֶּיךָ נִעְלִי עַל־פִּלֶּשֶׁת אֲתָרוּעָה: יב מִי יִבְלִנִי עֵיר מִבְּצָר מִי
 נִתְּנִי עַד־אֲדָוָה: יג הֲלֹא־אֱלֹהִים וְנִחַתְנוּ וְלֹא־תֵצֵא אֱלֹהִים בְּצָבָאֲתֵינוּ: יד הִבַּה־לָנוּ עֲזֶרְתָּ מִצָּר וְשׂוֹא
 תִּשְׁוַעַת אָדָם: יו בָּאֱלֹהִים נַעֲשֶׂה־חֵיל וְהוּא יָבוֹם צָרֵינוּ:

קט

חברו דוד כבדחו מפני שאלו וכאותו פעם היה לו חרבה שונאים שהיו מדברים רק רע עליו והיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם כמר נפשו:

א לְמִנְצֵחַ לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אֶל־תַּחֲרֹשׁ: ב כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי פָּתַחוּ דִּבְרוּ אֹתִי לְשׁוֹן שָׁקֶר:
 ג וּדְבַרִי שִׁנְאָה סִבְבוּנִי וּלְחַמוּנִי חָנָם: ד תַּחַת־אֲהַבְתִּי וְשִׁטְנוֹנִי וְאֲנִי תַפְלָה: ה וַיִּשְׁמְרוּ עָלַי רָעָה תַּחַת טוֹבָה
 וְשִׁנְאָה תַּחַת אֲהַבְתִּי: ו הִפְקֵד עָלָיו רָשָׁע וְשָׁטָן יַעֲמֹד עַל־יְמִינוֹ: ז בַּהֲשָׁפְטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וְתַפְלָתוֹ תִּהְיֶה
 לְחַטָּאָה: ח יִהְיוּ־יָמָיו מַעֲטִים פְּקַדְתּוֹ יָקָח אַחֵר: ט יִהְיוּ־בָנָיו יְתוּמִים וְאִשְׁתּוֹ אֶלְמָנָה: י וְגוֹעַ יִנְעוּ עוֹבְדֵי וְשִׁאֲלוּ
 וְדָרְשׁוּ מִחֲרֻבוֹתֶיהֶם: יא יִנְקֹשׁ גּוֹשָׁה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וּבָזוּ זָרִים יִגְעוּ: יב אֲלִי־יִהְיֶה לֹא מִשְׁךָ חֲסִד וְאֲלִי־יִהְיֶה חוֹזֵן
 לִיתוּמָיו: יג יִהְיֶה־אֲחֵרִיתוֹ לַהֲכָרִית בְּדוֹר אַחֵר יִמָּחַ שְׁמֹם: יד יִזְכֹּר: טו עֲנֹן אֲבָתָיו אֶל־יְהוָה וְחַטָּאת אֲמֹ
 אֶל־תִּמְחָ: טז יִהְיוּ גִגְד־יְהוָה תְּמִיד וּכְרַת מֵאֶרֶץ וְכָרָם: טז יֵעַן אֲשֶׁר: יז לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חֲסִד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עֲנִי
 וְאֶבְיוֹן וְנִכְאָה לֵבָב לְמוֹתָת: יח וַיֵּאָתֵב קָלָלָה וּתְבוֹאָהּ וְלֹא־חָפֵץ בְּבִרְכָּה וּתְרַחֵק מִמֶּנּוּ: יט וַיִּלְבֹּשׁ קָלָלָה
 כְּמִדּוֹ וּתְבֹא כַּמִּים בְּקִרְבּוֹ וְכִשְׁמֵן בְּעֲצָמוֹתָיו: כ יֵשׁ תִּהְיֶה לּוֹ כְּבִגְד יַעֲטָה וְלִמְנוּחַ תְּמִיד יִחְגְּרָה: כא זֹאת: כב פִּעֲלָת
 שְׁמִנִי מֵאֵת יְהוָה וְהַדְּבָרִים רָעַעַל־נַפְשִׁי: כא וְאַתָּה: יא יְהוָה אֲדֹנִי עֲשֵׂה־אֹתִי לִמְעַן שְׁמוֹךְ כִּי־טוֹב חֲסִדְךָ
 הִצִּילָנִי: כב כִּי־עָנִי וְאֶבְיוֹן אֲנִי וְלִפִּי חָלָל בְּקִרְבִּי: כג כַּעֲלִי־פִנְטוֹתָו נִהְלַכְתִּי נִגְעַרְתִּי פֶּאֶרְפָּה: כד בְּרַפִּי כָשְׁלוּ
 מִצּוֹם וּבִשְׂרִי כַחַשׁ מִשְׁמֵן: כה וְאֲנִי: כו הֵייתִי חֲרַפָּה לָהֶם יִרְאוּנִי וַיַּעֲזוּן רֹאשָׁם: כז עֲזָרְנִי יְהוָה אֱלֹהֵי הוֹשִׁיעָנִי
 כחֲסִדְךָ: כח וַיִּדְעוּ כִּי־יִדְּךָ זֹאת אַתָּה יְהוָה עֲשִׂיתָה: כח יִקְלְאוּ־הַמָּה וְאַתָּה תִּכְרַךְ קִמּוֹ: כט וַיִּכְשׁוּ וְעַבְדְּךָ יִשְׁמַח:
 כט וַיִּלְבְּשׁוּ שׂוֹטְנִי בִלְמָה וַיַּעֲטוּ כַּמְעִיל בְּשֵׁתָם: ל אֹדָה יְהוָה מְאֹד בְּפִי וּבְתוֹךְ רַבִּים אֶהְלֵלָנוּ: לא כִּי־יַעֲמֹד
 לִימִין אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיעַ מִשְׁפָּטִי נַפְשׁוֹ:

קי

כו יוספר היוצר ששאלו לאליעזר עבד אברהם ויוספר היוצר הרג אברהם מלכים גדולים וחילותם, עיון בפנים ותמצא שכל המזמור חולק על אברהם כשביל שהכיר את בוראו בילדותו לכך זכה לשם:

א לְדָוִד מִזְמוֹר נָאִם יְהוָה לְאֲדֹנִי שָׁב לִימִינִי עַד־אֲשִׁית אֵיכָיֶךָ הָדָם לְרִגְלֶיךָ: ב מִפְּתֵי־עֵינֶיךָ יִשְׁלַח יְהוָה
 מִצִּיּוֹן רֹדֶה בְּקֶרֶב אֵיכָיֶךָ: ג עֲמֵךְ נִדְבַת בְּיוֹם חֵילְךָ בַּהֲדַר־יִקְדָּשׁ מִרְחָם מִשְׁחָךְ לְךָ טַל יִלְדְּתִיךָ: ד נִשְׁפַּע
 יְהוָה וְלֹא יִנָּחֵם אֶתְהַכְתֵּן לְעוֹלָם עַל־דְּבָרֶיךָ מִלִּפְי־צֶדֶק: ה אֲדֹנִי עַל־יְמִינְךָ מִחֵץ בְּיוֹם־אֲפוֹ מְלָכִים:
 ו יָדִין בְּגוֹיִם מְלֹא גִּוְיוֹת מִחֵץ רֹאשׁ עַל־אָרֶץ רַבָּה: ז מִנְחָל בְּדֶרֶךְ יִשְׁתָּה עַל־פֶּן יָרִים רֹאשׁ:

מפתח כללי

ב	סדר הנחת תפילין	(א)
ג	מזמורי תהלים ק"ח ק"ט ק"י	(ב)
ה	מאמר ד"ה אדני שפתי תפתח (עם ביאור בדרך אפשר) י"א ניסן, ה'תשי"ב	(ג)
יא	ביאור למזמור קי בתהלים	(ד)
יב	מכתב כללי ר"ח ניסן, התשל"ג, י"א ניסן ה'תשל"ג	(ה)
יז	הדרן על מסכת מגילה	(ו)
כה	לקוטי שיחות שבת הגדול (בלה"ק) כרך יב	(ז)
כח	ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	(ח)
כט	שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת צו	(ט)
לט	אמירת הנשיאים לתחילת חודש ניסן	(י)
מב	לוח "היום יום" לשבוע פרשת צו	(יא)
מד	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	(יב)

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדויקים (קאפח):

מו	ג' פרקים ליום לשבוע פרשת צו	(יג)
סד	פרק אחד ליום לשבוע פרשת צו	(יד)
עא	ספר המצוות לשבוע פרשת צו	(טו)
עב	נביאים וכתובים שמואל-א פרק ט, דברי הימים-ב פרק כז	(טז)
עד	מסכת סנהדרין עם ביאורים מדף לו עד דף מג	(יז)

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

קו	שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן	(יח)
קו	שולחן ערוך הלכות נטילת ידים - אדמו"ר הזקן	(יט)
קז	תורה אור – ד"ה ויושט המלך - אדמו"ר הזקן	(כ)
קט	מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי	(כא)
קי	דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק"	(כב)
קיא	תורת שמואל תרל"ב - אדמו"ר מוהר"ש	(כג)
קיב	קונטרס העבודה - אדמו"ר מוהרש"ב	(כד)
קיב	ספר המאמרים ה"ש"ת - אדמו"ר מוהרי"צ	(כה)
קיג	לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ	(כו)
קטו	ספר הזכרונות – אדמו"ר מוהרי"צ	(כז)
קיח	אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ	(כח)
קט	חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת צו ע"פ חומש "תורה תמימה"	(כט)
קלד	לוח זמנים לשבוע פרשת צו	(ל)
קלה	סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	(לא)

ביאור בדרך אפשר

1 המאמר שלפנינו נאמר ביום הולדתו החמישים של הרבי. הפסוק הפותח את
2 המאמר, "אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך", הוא מפרק נ"א בתהילים, אותו
3 התחיל הרבי לומר ביום זה, ע"פ המנהג לומר בכל יום את מזמור התהילים
4 המתאים לשנות חייו.

5 בסוף המאמר מבוארת גם
6 שייכות פסוק זה ל"בן חמישים
7 לעצה" (כנאמר בפרקי אבות),
8 שה"עצה" היא דרגה בעבודת ה'
9 באופן של ביטול, ועבודה זו
10 דווקא מביאה כל ההשפעות
11 הרוחניות שירדו בפועל לעולם-
12 הזה הגשמי.
13 לשמיעת המאמר נכנסו לחדרו
14 כעשרים קרואים מזקני החסידים,
15 הרבי אמר את המאמר
16 בהתרגשות גדולה, ובכה הרבה.
17 לאחר סיום המאמר, פנה אחד
18 מזקני החסידים ואיחל לרבי
19 "תשמעני ששון ושמחה"
20 - כלשון הכתוב בפרק זה, והרבי
21 נענה והוסיף (בבת שחוק):
22 "תגלנה עצמות דכית". (ראה)
23 "תורת מנחם - התוועדות"
24 ח"ה ע' 99 ואילך).
25 א-דני¹ שפתי תפתח ופי
26 יגיד תהלתך², הנה פסוק
27 זה הוא בקשת דוד המלך¹⁶
28 ובקשת כנסת ישראל

29 [=מקור נשמות ישראל] ובקשת כל אחד ואחד מישראל,
30 וקבעוהו לומר קודם התפלה, כדאיתא [=מובא] בגמרא³ אמר
31 רבי יוחנן בתחלה הוא אומר א-דני שפתי תפתח. וצריך
32 להבין⁴, א. מפני מה תקנו לאמרו קודם תפלת העמידה
33 דוקא ולא לפני כל התפלה (לפני קריאת שמע וברכותיה
34 ולפני פסוקי דזמרה). וביותר אינו מובן, דבגמרא שם איתא
35 [=מובא] דרב ברונא סמך גאולה לתפלה ולא פסק חוקא
36 מפמיה בלי יומא [=פעם אחת התפלל רב ברונא שמונה-עשרה בסמיכות
37 לברכת 'גאל ישראל', ובאותו יום לא פסק מלשמוח], ופריך [=מקשה

ביאור בדרך אפשר

על-זה הגמרא] והיכי מצי סמיך והאמר רבי יוחנן בתחילה הוא
אומר א-דני שפתי תפתח, (כיצד יכול לסמוך הברכות, והרי אמר רבי
יוחנן: בתחילה (לפני שמונה עשרה) אומר הפסוק אדני שפתי תפתח)?
ומשני [=עונה הגמרא] דכיון דקבעוהו רבנן כתפלה ארכתא

דמיא, [כיון שחכמים תקנו
לומר הפסוק, דומה זה לחלק
מהתפלה ('כתפלה ארוכה')
ואינו מהוה הפסק בין גאולה
לתפלה]. ולכאורה⁴ אחרי
שראינו החשיבות המיוחדת של
סמיכת גאולה לתפלה, מתחזקת
השאלה הנ"ל מדוע לא תיקנו
לומר הפסוק "אדני שפתי
תפתח" לפני פסוקי דזמרה, אלא
בין גאולה לתפלה: מפני
שסמיכת גאולה לתפלה
היא ענין נעלה כל כך
אם כן למה קבעו אמירת
פסוק זה לפני שמונה
עשרה, שאז צריך לישוב
קושי הגמרא (מדוע תקנו לומר
הפסוק לפני שמונה-עשרה)
ולומר דכתפלה ארכתא
דמיא ולא קבעוהו לפני
כל התפלה, דאז תהיה
סמיכת גאולה לתפלה
בפשטות? בסעיף הבא יבאר
את ענינה הפנימי של "סמיכת

גאולה לתפלה". ויבאר, כי "גאולה" ו"תפלה" הם גם שתי המדרגות "יוסף"
ו"יהודה". והמעשה שמסופר בתורה "ויגש אליו יהודה" (הגשת יהודה ליוסף)
כמוהו כ"סמיכת גאולה לתפלה".
יחוד או"א יחוד זו"נ. בתפילה אנו מעוררים המשכת שפע מלמעלה דרך
עולם האצילות עד תומושך בגשמיות, לרפאות החולים ולברך השנים וכו'.
בקריאת שמע אנו מעוררים - כלשון הקבלה - "יחוד או"א", המשכת האור
והשפע האלוני דרך ספירת החכמה לבינה. ובתפילת שמונה עשרה - "יחוד
זו"נ", המשכת האור דרך ששת המידות עד לספירת המלכות, שעל ידה נמשך
השפע עד למטה לעולמנו.

בס"ד. י"א ניסן, ה'תשי"ב

(הנחה בלתי מוגה)

א-דני¹ שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך², הנה פסוק זה
הוא בקשת דוד המלך ובקשת כנסת ישראל
ובקשת כל אחד ואחד מישראל, וקבעוהו לומר קודם
התפלה, כדאיתא בגמרא³ אמר רבי יוחנן בתחלה הוא
אומר א-דני שפתי תפתח. וצריך להבין⁴, מפני מה תקנו
לאמרו קודם תפלת העמידה דוקא ולא לפני כל התפלה
(לפני קריאת שמע וברכותיה ולפני פסוקי דזמרה).
וביותר אינו מובן, דבגמרא שם איתא דרב ברונא סמך
גאולה לתפלה ולא פסק חוקא מפמיה בלי יומא, ופריך
והיכי מצי סמיך והאמר רבי יוחנן בתחילה הוא אומר
א-דני שפתי תפתח ומשני דכיון דקבעוהו רבנן כתפלה
ארכתא דמיא. ולכאורה⁴, מפני שסמיכת גאולה לתפלה
היא ענין נעלה כל כך אם כן למה קבעו אמירת פסוק
זה לפני שמונה עשרה, שאז צריך לישוב דכתפלה
ארכתא דמיא ולא קבעוהו לפני כל התפלה, דאז תהיה
סמיכת גאולה לתפלה בפשטות.

(1) מאמר זה "מיוסד על המאמר אדני אשר במאמרי מוהר"ש תרכ"ז" (לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א באג"ק ח"ט ע' רלה). המאמר
דרכ"ז הנ"ל נדפס בסה"מ תרכ"ו (קה"ת, תשמ"ט) ע' רעז ואילך. תרכ"ז ע' תלו ואילך (וראה גם ד"ה ויגש תרנ"ח (סה"מ תרנ"ח
ע' סז ואילך)). (2) תהלים נא, יז. — הקאפיטל שמתחילים לומר בי"א ניסן השתא (ראה סה"מ י"א ניסן ע' 1 ואילך). (3) ברכות ט,
ב. (4) ראה סה"מ תרכ"ו, תרכ"ז, תרנ"ח שבהערה 1.

אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְהִנֵּה יְדוּעַ⁵ שְׁסִמִּיכַת גְּאֻלָּה לְתַפְלָה הוּא עֲנִין הַגֶּשֶׁת יְהוּדָה
2 לְיוֹסֵף, דִּיהוּדָה הוּא עֲנִין הַתַּפְלָה, דְּזֵהוּ מִזֶּה שְׂיִהוּדָה הוּא
3 כְּדַבְרֵי אִמּוֹ לֹא - עַל שֵׁם הַפֶּעַם אוֹדָה אֶת הוֹי⁶ וְהוּדָה הוּא בַּחֲנִית
4 בִּטּוֹל (כְּמוֹ שְ�מוּדָה שֶׁהֶצַדֵּק עִם חֲבֵרוֹ גַּם אִם אֵינוֹ מִבֵּין בִּשְׁכּוֹלוֹ), הַמַּתְבָּטֵּאִים
5 בַּהֲשַׁתְחוּוּאוֹת שֶׁבַתְפִּילַת שְׁמוּנָה

6 עֲשֶׂרָה, וּבִסְפִירוֹת בַּח' 1
7 הַהוּדָה וְהַבִּטּוֹל קֵאִי 2
8 [=מוֹסֵב] עַל סְפִירַת 3
9 הַמְּלָכוֹת הַסְפִירָה הָאֲחֵרוֹנָה 4
10 שֶׁבְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת שֶׁאֵין לָהּ 5
11 מִעֲצָמָה כְּלוּם וּמִקְבַּלַת חִיתוּתָהּ 6
12 מִהַסְפִירוֹת שֶׁמַּעֲלִיהָ, וְהִיא 7
13 הַיּוֹרְדָת לְבְּרִיאָה יְצִירָה 8
14 עֲשִׂיָּה לְבָרֵךְ בְּרוּרִים, כְּמוֹ 9
15 שְׁכָתוֹב⁷ עַל 'אֶשֶׁת חֵיל' - 10
16 סְפִירַת הַמְּלָכוֹת: וְתַתֵּן טָרֶף 11
17 לְבִיתָהּ - שֶׁהִיא "טוֹרֶפֶת" - 12
18 מִבְּרַת בִּירוּרִים - מִרְפָּח 13
19 הַנִּצְנוּצוֹת (רַפָּח עִם הַכּוֹלָל 14
20 בְּגִימָטְרִיא "טָרֶף" שֶׁבְּעוֹלָמוֹת 15
21 שֶׁלֹּמֶטָה, וְיוֹסֵף הוּא עֲנִין 16
22 גְּאֻלָּה וְיִשְׁעָהּ, בַּחֲנִית 17
23 סְפִירַת הַיְסוֹד הַמְּשַׁפֵּיעַ 18
24 בִּסְפִירַת הַמְּלָכוֹת, וְכְמוֹ 19
25 שְׁכָתוֹב⁸ וְיוֹסֵף גוֹ' הוּא 20
26 הַמְּשַׁבֵּיר לְכָל עִם הָאָרֶץ. 21
27 וְהַשְׁפָּעָה זֶה שִׁיּוֹסֵף מִשְׁפִּיעַ 22
28 בִּסְפִירַת הַמְּלָכוֹת הִיא לֹא רַק 23
29 כֹּאשֶׁר הַמְּלָכוֹת נִמְצְאוֹת בַּמְּקוֹמָה 24
30 בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, אֲלֹא גַם 25
31 כְּאִשְׁרֵי סְפִירַת הַמְּלָכוֹת 26
32 הִיא בִּירִידָה בְּבְרִיאָה 27
33 יְצִירָה עֲשִׂיָּה כו' כְּנִל, 28
34 כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּיוֹסֵף, 29
35 שֶׁבְּשִׁנֵּי הַשָּׁבַע הֵכִין בָּר 30
36 [=מִזּוֹן] גַּם לְשִׁנֵּי הָרָעֵב, 31
37 הֵינּוּ שֶׁהַשְׁפָּעָתוֹ הִתְּהָה גַּם 32
38 בְּשִׁנֵּי הָרָעֵב - מִצַּב הַמִּקְבִּיל 33
39 לְסְפִירַת הַמְּלָכוֹת בִּירִידָתָהּ 34
40 לְמַטָּה. וְעֲנִין סְמִיכַת גְּאֻלָּה 35
41 לְתַפְלָה הוּא חֲבֹרֵר יְסוֹד 36
42 (ז"א) וּמְלָכוֹת - הַשְּׁפָעָה 37
43 מִהַיְסוֹד לְסְפִירַת הַמְּלָכוֹת. 38
44 וּבִקְצָה - עַל פִּי הָאִמּוֹר שֶׁסְּמִיכַת 39
45 גְּאֻלָּה לְתַפְלָה הוּא הַמַּשְׁכָּה 40
46 מִסְפִּירַת הַיְסוֹד (יְסוֹד ז"א) 41

וְהִנֵּה יְדוּעַ⁵ שְׁסִמִּיכַת גְּאֻלָּה לְתַפְלָה הוּא עֲנִין הַגֶּשֶׁת
יְהוּדָה לְיוֹסֵף, דִּיהוּדָה הוּא עֲנִין הַתַּפְלָה, דְּזֵהוּ
מִזֶּה שְׂיִהוּדָה הוּא עַל שֵׁם הַפֶּעַם אוֹדָה אֶת הוֹי⁶,
וּבִסְפִירוֹת קֵאִי עַל סְפִירַת הַמְּלָכוֹת הַיּוֹרְדָת לְבְּרִיאָה
יְצִירָה עֲשִׂיָּה לְבָרֵךְ בְּרוּרִים, כְּמוֹ שְׁכָתוֹב⁷ וְתַתֵּן טָרֶף
לְבִיתָהּ, וְיוֹסֵף הוּא עֲנִין גְּאֻלָּה וְיִשְׁעָהּ, בַּחֲנִית יְסוֹד
הַמְּשַׁפֵּיעַ בִּסְפִירַת הַמְּלָכוֹת, וְכְמוֹ שְׁכָתוֹב⁸ וְיוֹסֵף גוֹ'
הוּא הַמְּשַׁבֵּיר לְכָל עִם הָאָרֶץ. וְהַשְׁפָּעָה זֶה הִיא גַם
כְּאִשְׁרֵי סְפִירַת הַמְּלָכוֹת הִיא בִּירִידָה בְּבְרִיאָה יְצִירָה
עֲשִׂיָּה כו', כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּיוֹסֵף, שֶׁבְּשִׁנֵּי הַשָּׁבַע הֵכִין בָּר
גַּם לְשִׁנֵּי הָרָעֵב, הֵינּוּ שֶׁהַשְׁפָּעָתוֹ הִתְּהָה גַּם בְּשִׁנֵּי הָרָעֵב.
וְעֲנִין סְמִיכַת גְּאֻלָּה לְתַפְלָה הוּא חֲבֹרֵר יְסוֹד (ז"א)
וּמְלָכוֹת. וּבִקְצָה יוֹכֵן מִזֶּה שְׁסִמִּיכַת גְּאֻלָּה לְתַפְלָה הִיא
דְּקָא לְפָנֵי תַפְלַת שְׁמוּנָה עֲשֶׂרָה, כִּי הַחֲדוּשׁ בְּתַפְלַת
שְׁמוּנָה עֲשֶׂרָה עַל חֲלָקֵי הַתַּפְלָה שְׁלֹפְנֵי זֶה הוּא
שֶׁבְּשְׁמוּנָה עֲשֶׂרָה הוּא יְחוד זו"ן. וְכְמוֹבְאָר בְּכִמָּה
מְקוֹמוֹת¹⁰, דְּקָרִיאַת שְׁמַע הוּא עֲנִין יְחוד או"א וְשְׁמוּנָה
עֲשֶׂרָה הוּא עֲנִין יְחוד זו"ן. וְזֵהוּ גַם הַטַּעַם¹¹ שֶׁתַּפְלַת
שְׁמוּנָה עֲשֶׂרָה הִיא בְּעֶמְדָּהּ, הֵינּוּ בְּאֲצִילוֹת עוֹלָם
הָעֲמִידָה, וְקָרִיאַת שְׁמַע הִיא בִּישִׁיבָה דְּקָא, בַּחֲנִית
מוֹשְׁבּוֹתֵיכֶם¹², עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, אֶף
שְׁלֹכְאוֹרָה קָרִיאַת שְׁמַע הִיא לְמַעְלָה מִשְׁמוּנָה עֲשֶׂרָה,
דְּקָרִיאַת שְׁמַע הוּא עֲנִין יְחוד או"א וְשְׁמוּנָה עֲשֶׂרָה יְחוד
זו"ן. אֲלֹא שֶׁהִיא הַנוֹתֶנֶת, דְּדְּקָא בְּבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה,
בַּחֲנִית מוֹשְׁבּוֹתֵיכֶם, שֶׁשֵּׁם הַגָּלוּי הוּא בִּירִידָה וְהַשְׁפָּלָה
(וְלֹא בְּתַכְלִית הַתּוֹקֵף) שֶׁם דְּקָא אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת יְחוד
או"א בְּלִי בִטּוֹל הַמְּצִיאוֹת, מִזֶּה שֶׁאֵין בֶּן בְּשְׁמוּנָה עֲשֶׂרָה

(5) ראה זהר ר"פ ויגש (רה, ב). ד"ה ויגש שבהערה 1. רד"ה וסד"ה
ויגש בהמשך תרס"ו ע' קט. ס"ע קכו ואילך. ע' תפז ואילך. (6) ויצא
כט, לה. (7) משלי לא, טו. וראה גם תו"א בראשית ח, א. אוה"ת
בראשית (כרך ו) תתרנח, סע"ב ואילך. ועוד. (8) מקץ מב, ו. (9) שם
מא, מח ואילך. (10) פרי עץ חיים שער הק"ש פ"ד. ובכ"מ. (11) פרי
עץ חיים שם. לקו"ת ס"פ במדבר (כ, א-ב). סהמ"צ להצ"צ שרש מצות
התפלה רפ"ב (דרמ"צ קטו, א). (12) אמור כג, יז. לקו"ת ודרמ"צ שם.

לספירת המלכות, יוכן מה שסמיכת גאולה לתפלה היא דוקא
לפני תפלת שמונה עשרה, כי החידוש בתפלת שמונה עשרה
על חלקי התפלה שלפני זה הוא שבשמונה עשרה הוא
יחוד זו"ן. וכמבואר בכמה מקומות¹⁰, דקריאת שמע הוא

ענין יחוד או"א ושמונה
עשרה הוא ענין יחוד
זו"ן. וזהו גם הטעם¹¹
שתפלת שמונה עשרה
היא בעמידה, הינו
באצילות הנקרא עולם
העמידה, וקריאת שמע
היא בישובה דוקא,
בחינת מושבותיכם¹²
שבפסוק "מושבתיכם תביא
לחם תנופה שתים".
"מושבתיכם" הם עולמות
בריאה יצירה עשיה כמו
אדם היושב שמשפיל ראשו
וגופו - כך העולמות הנמוכים
נקראו "מושבתיכם". ודווקא
משם "תביאו לחם תנופה שתים"
תעוררו המסכת יחוד או"א,
אף שלכאורה קריאת
שמע היא למעלה
משמונה עשרה, דקריאת
שמע הוא ענין יחוד
או"א ושמונה עשרה
יחוד זו"ן אס-כ, בקריאת
שמע הוא ממשיך המשכה
גבוהה יותר, מחכמה לבנה, לא
כבתפלת שמונה עשרה
שממשיך רק מהמידות למלכות.
וכיצד אנו אומרים שבקריאת
שמע אנו בבחינת
"מושבתיכם"? אלא
שהיא הנותנת [זה תלוי
בוה], דדוקא בבריאה
יצירה עשיה, בחינת
מושבותיכם, ששם
הגלוי הוא בירידה
והשפלה (ולא בתכלית
התוקף) שם דוקא אפשר
להיות יחוד או"א בלי
בטול המציאות כיון שאת
יחוד או"א כפי שהוא במקומו
אין בכוחנו לעורר כלל. וכל

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 היחוד שאנו מעוררים הינו רק יחוד או"א כפי ששייך לבי"ע שהוא יחוד
2 במדרגה נמוכה יותר. ולמטה אפילו מיוחד זו"נ. וזאת בכוחנו לעורר גם
3 בהיותנו בעולם הבריאה מה שאין פן בשמונה עשרה כו' שבעולם
4 האצילות, מעוררים רק יחוד זו"נ. ולכן סומכין גאלה לתפלה,

5 שמענין יחוד או"א
6 שבכרכות קריאת שמע
7 (גאלה) ימשך בענין
8 יחוד זו"נ שבשמונה
9 עשרה, שתהיה העליה
10 שבשמונה עשרה כדפעי
11 [=כנדרש]. ולפי זה יפלא
12 ביותר אמאי [=מדוע]
13 קבעו לומר הפסוק א-דני
14 שפתי תפתח בין גאלה
15 לתפלה, שאז צריכים
16 לתרץ דכתפלה ארכתא
17 דמי, ולא קבעוהו
18 בתחלת התפלה (לפני
19 הדוד)? בסעיף הבא יבאר
20 החילוק בין לימוד תורה
21 לתפלה. שהתורה - חכמתו
22 ורצונו של הקדוש-ברוך-הוא -
23 כמו שהיא למעלה, ירדה
24 ונתלבשה בשכלו של האדם,
25 ואין הדבר תלוי בעלייתו
26 והזדככותו. אך התפילה היא
27 פעולת האדם, ולפי אופן עבודתו
28 מעורר וממשיך למעלה המשכה
29 חדשה.

30 (ב) ויובן כל זה בהקדים
31 באור ענין התפלה. דהנה
32 כללות ההפרש בין תורה
33 לתפלה הוא¹³, דענין
34 התורה הוא מלמעלה
35 למטה - התורה כמו שהיא
36 למעלה יורדת ונמשכת מאלה
37 למטה, הינו שאינו נוגע בזה ענין עבודת הנבראים התחתונים
38 ואין צריך אלא הכשרת הפלי, שהפלי לא יכלול [לא יסתור,
39 לא יעלים ויחשיך] להמשכת האור, ותפלה היא מלמעלה
40 למעלה, שלפי ערך העבודה פן היא ההמשכה. דהנה

41 ההמשכה מלמעלה היא על ידי בחינת המדות, כמו
42 שכתוב¹⁴ ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, ולא
43 כתיב בששת ימים כי אין פירושו רק שבמשך ששת ימים עשה ה' את
44 השמים ואת הארץ, אלא 'ששת ימים' משמעו שעל ידי ששת הימים - ששת

45 המידות - עשה השמים וכו'
46 והם שש מדות עליונות
47 שמהן נבנה העולם¹⁵ על
48 ידי שהמשיך אורו האלוקי דרך
49 שש מידות אלו. והמשכה זו
50 היא על ידי עבודת
51 האדם בבור המדות על
52 ידי עבודתו במחשבה
53 דבור ומעשה שזה פועל
54 ברור [=ניקיון] מדותיו¹⁶.
55 ועל דרך זה הוא למעלה
56 יותר מצאנו המשכה נעלית
57 יותר על ידי עבודת האדם
58 והזדככותו: שעל ידי
59 התפלה שענינה הוא: יהי
60 רצון שמבקש שיהי רצון חדש
61 פועל המשכת רצון חדש
62 מלמעלה¹⁷. ומכללות
63 הענין מובן שענין
64 התפלה הוא בדרך
65 העלאה מלמעלה למעלה
66 מהתעוררות ועליית האדם
67 דוקא. מתבאר מהנ"ל, שמעלת
68 התורה על תפילה, שאין היא
69 משתנית ממעשה האדם, אלא
70 באותו אופן כפי שהיא למעלה
71 כך היא נמשכת ויורדת לעולם
72 הזה.

73 אמנם¹⁸ בתפלה יש
74 מדרגה נעלית יותר
75 שהיא כמו התורה, והיא
76 בחינת תפלה ארכתא
77 [=תפילה ארוכה. כנ"ל מדברי הגמרא (שהוזכרה בסעיף הקודם). ויבאר כאן
78 שהיא מדרגה נעלית יותר בתפילה], שההמשכה על ידי תפלה זו
79 היא בדרך מלמעלה למטה ההמשכה באה מצד 'מלמעלה', גם מה
80 שאין בכוח האדם להמשיך בעבודתו. דכשם שבתורה הנה אף

81 בתפלה יש מדרגה נעלית יותר שהיא כמו
82 התורה, והיא בחינת תפלה ארכתא,
83 שההמשכה על ידי תפלה זו היא בדרך מלמעלה למטה.
84 דכשם שבתורה הנה אף שבכללות ענין התורה הוא

(13) ראה המשך תער"ב ח"ב ע' תשפה ואילך. ובכ"מ. (14) יתרו כ, יא. תשא לא, יז. (15) זהר ח"א רמז, א. ח"ג רחצ, ב. ועוד.

(16) ראה סה"מ תרכ"ו שם ע' רפ. תרכ"ז שם ע' תלח. תרנ"ח שם ע' ע. (17) ראה סה"מ תרכ"ט ע' ב. ובכ"מ. (18) ראה סה"מ תרכ"ו שם ע' רפה. תרכ"ז שם ע' תמג. תרנ"ח שם ע' עו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שִׁבְכָלְלוֹת עֲנִין הַתּוֹרָה הוּא מְלֻמָּעָה לְמִטָּה, מִכָּל מְקוֹם יֵשׁ
2 בַּתּוֹרָה עֲצָמָה ב' בַּחֲיִנּוֹת¹⁹, בַּחֲיִנַּת טַל תּוֹרָה שֶׁהוּא
3 מְלֻמָּעָה לְמִטָּה, כְּמֵאמָר²⁰ טַל לֹא מֵיַעֲצָר [=טַל אֵינוֹ נֶעְצָר.
4 תְּמִיד יִשְׁנָה יִרְדֵּת הַטַּל מִלְּמַעְלָה], שֶׁהִטַּל אֵינוֹ תְּלוּי בַּעֲבוּדַת הַמִּטָּה,

5 וּבַחֲיִנַּת מָטָר שֶׁבַּתּוֹרָה
6 שֶׁהוּא מְלֻמָּטָה לְמַעְלָה, 1
7 דְּהֲרִי עֲנִין הַמָּטָר נִמְשָׁךְ
8 עַל יְדֵי הַהֶעְלָאָה
9 מְלֻמָּטָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב²¹
10 וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ
11 וְהִשְׁקָה גו' [=עֲנִין יַעֲלֶה מִן
12 הָאָרֶץ וִירֵד הַגֶּשֶׁם], כֵּן הוּא
13 גַּם בַּתְּפִלָּה, שִׁישׁ בָּהּ ב' 7
14 מְדִרְיָנוֹת, דָּאף שִׁבְכָלְלוֹת
15 הַתְּפִלָּה עֲנִינָהּ הוּא
16 מְלֻמָּטָה לְמַעְלָה יֵשׁ בָּהּ
17 גַּם מְדִרְיָנָה דְּהַמְשָׁכָה
18 מְלֻמָּעָה לְמִטָּה²². בַּסֵּעִף¹¹
19 הַבֵּא יִבָּר יוֹתֵר אֶת שְׁתֵּי
20 הַמְּדִרְיָנוֹת בַּתּוֹרָה. לַהֲבִנַּת הַסֵּעִף
21 נִקְדִּים, שְׁבַתּוֹרָה יִשְׁנֵן שְׁתֵּי
22 הַמִּשְׁכּוֹת: א. הַהִמְשָׁכָה שֶׁנִּמְשַׁכֶּת
23 הַתּוֹרָה מִעֲצָמוֹתָיו יִתְבָּרַךְ עַד
24 בַּחֲיִנַּת הַחֲכָמָה שֶׁבַּעוֹלָם
25 הָאֲצִילוֹת, וְהַמִּשְׁכָּה זֹאת הִיא רַק
26 בִּכְחוֹ יִתְבָּרַךְ - מִלְּמַעְלָה לְמִטָּה.
27 ב. הַמִּשְׁכָּה הַתּוֹרָה מִחֲכָמָה
28 דְּאֲצִילוֹת עַד לְעוֹלָם הַגִּשְׁמִי,
29 וְהַמִּשְׁכָּה זֹאת הִיא בִּכְחוֹ עֲבוּדַת
30 הָאָדָם - מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה.

31 (ג) וּבִיאֹר הָעֲנִין הוּא²³, דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל²⁴ כָּל הַקּוֹרָא
32 וְשׁוֹנָה הַקֶּבֶ"ה קוֹרָא וְשׁוֹנָה כְּנֶגְדּוֹ, וּבְמִקּוֹם
33 אַחֵר²⁵ אֵיתָא דְּג' שְׁעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת הַקֶּבֶ"ה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק
34 בַּתּוֹרָה. וּמִבְּאֹר בְּמִקּוֹם אַחֵר²⁶, דְּעֲנִין כָּל הַקּוֹרָא וְשׁוֹנָה
35 כו' הֵינּוּ הַמִּשְׁכָּה הַמְּדִרְיָנָה שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁבְּדֶרֶךְ הֶעְלָאָה
36 מְלֻמָּטָה לְמַעְלָה, שֶׁהַמְשָׁכָה דְּתּוֹרָה הִיא עַל יְדֵי הַלְמוּד
37 שֶׁל הָאָדָם לְמִטָּה, שְׁנֵה תְּלוּי בַּעֲבוּדַת הָאָדָם, אֲמָנָם עֲנִין
38 ג' שְׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת הוּא עֲנִין הַמְשָׁכָה מְלֻמָּעָה לְמִטָּה
39 בְּאַתְּרוּתָא דְּלַעֲלָא, וְאֵינוֹ תְּלוּי בְּמַעֲשֵׂה הַתְּחַתּוֹנִים.
40 וְכֵשֶׁם שֶׁהוּא בַּתּוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה כֵּן הוּא גַּם בַּתּוֹרָה
41 שֶׁלְּמִטָּה, שִׁישׁ ב' אֲפֻנִים בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה, לְמוּד תּוֹרָה
42 שְׁלֹא לְשִׁמָּה וְלִמּוּד תּוֹרָה לְשִׁמָּה²⁷. דְּהֲרִי גַּם עַל הַלְמוּד
43 שְׁלֹא לְשִׁמָּה אָמְרוּ רַז"ל²⁸ לְעוֹלָם יְלִמּוּד אָדָם תּוֹרָה
44 שְׁלֹא לְשִׁמָּה שְׁמִתּוֹף שְׁלֹא לְשִׁמָּה בֹּא לְשִׁמָּה, דְּעֲנִין
45 הַלְמוּד שְׁלֹא לְשִׁמָּה בְּמְדִרְיָנָה הַנִּעְלִית הוּא, דָּאף
46 שְׁלֹמֵד תּוֹרָה כְּדָבָעִי וּמִחְדָּשׁ בַּתּוֹרָה וּמִכּוֹן אֶל הָאֲמִתּוֹת,
47 מִכָּל מְקוֹם הַלְמוּד הוּא שְׁלֹא לְשִׁמָּה, מִכִּינֵן שֶׁהוּא
48 מְרַגֵּשׁ שֶׁהוּא הוּא הַלְמוּד וְהוּא הוּא הַמְּחַדָּשׁ (עַר
49 לְעֶרְנֵט אֹן עַר אִיז מְחַדָּשׁ). אֲמָנָם עֲנִין הַלְמוּד לְשִׁמָּה פְּרוּשׁוֹ שְׁאֵינוֹ מְרַגֵּשׁ אֶת

47 דְּעֲנִין כָּל הַקּוֹרָא וְשׁוֹנָה כו' הֵינּוּ הַמִּשְׁכָּה הַמְּדִרְיָנָה שֶׁבַּתּוֹרָה
48 שֶׁבְּדֶרֶךְ הֶעְלָאָה מְלֻמָּטָה לְמַעְלָה, שֶׁהַמְשָׁכָה זֹאת דְּתּוֹרָה הִיא
49 עַל יְדֵי הַלְמוּד שֶׁל הָאָדָם לְמִטָּה, שְׁנֵה תְּלוּי בַּעֲבוּדַת הָאָדָם,
50 אֲמָנָם עֲנִין ג' שְׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת הוּא עֲנִין הַמִּשְׁכָּה מְלֻמָּעָה
51 לְמִטָּה בְּאַתְּרוּתָא

52 דְּלַעֲלָא [=הַתְּעוֹרְרוֹת הָעֲלִיּוֹן.
53 הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ-וְהוּא], וְאֵינוֹ
54 תְּלוּי בְּמַעֲשֵׂה הַתְּחַתּוֹנִים.
55 וְכֵשֶׁם שֶׁהוּא בַּתּוֹרָה
56 שֶׁלְּמַעְלָה שְׁתֵּי מְדִרְיָנוֹת
57 בַּהִמְשָׁכַת הַתּוֹרָה כֵּן הוּא גַּם
58 בַּתּוֹרָה שֶׁלְּמִטָּה שְׁתֵּי
59 מְדִרְיָנוֹת בְּאֹפֶן לִימּוּד הַתּוֹרָה שֶׁל
60 הָאָדָם, שִׁישׁ ב' אֲפֻנִים
61 בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה, לְמוּד
62 תּוֹרָה שְׁלֹא לְשִׁמָּה וְלִמּוּד
63 תּוֹרָה לְשִׁמָּה²⁷. דְּהֲרִי גַּם
64 עַל הַלְמוּד שְׁלֹא לְשִׁמָּה
65 אָמְרוּ רַז"ל²⁸ לְעוֹלָם
66 יְלִמּוּד אָדָם תּוֹרָה שְׁלֹא
67 לְשִׁמָּה שְׁמִתּוֹף שְׁלֹא
68 לְשִׁמָּה בֹּא לְשִׁמָּה, דְּעֲנִין
69 הַלְמוּד שְׁלֹא לְשִׁמָּה
70 בְּמְדִרְיָנָה הַנִּעְלִית הוּא,
71 דָּאף שְׁלֹמֵד תּוֹרָה
72 כְּדָבָעִי וּמִחְדָּשׁ בַּתּוֹרָה
73 וּמִכּוֹן אֶל הָאֲמִתּוֹת, מִכָּל
74 מְקוֹם הַלְמוּד הוּא שְׁלֹא
75 לְשִׁמָּה, מִכִּינֵן שֶׁהוּא
76 מְרַגֵּשׁ שֶׁהוּא הוּא
77 הַלְמוּד וְהוּא הוּא
78 הַמְּחַדָּשׁ (עַר לְעֶרְנֵט אֹן
79 עַר אִיז מְחַדָּשׁ). אֲמָנָם
80 עֲנִין הַלְמוּד לְשִׁמָּה
81 פְּרוּשׁוֹ שְׁאֵינוֹ מְרַגֵּשׁ אֶת

לְעֶרְנֵט אֹן עַר אִיז מְחַדָּשׁ). אֲמָנָם עֲנִין הַלְמוּד לְשִׁמָּה פְּרוּשׁוֹ שְׁאֵינוֹ מְרַגֵּשׁ אֶת

19 ראה גם לקו"ת עקב יד, ב. האזינו עג, ב ואילך. 20 תענית ג, א. 21 בראשית ב, ו. 22 ראה (נוסף להמצויין בהערה 18) אוה"ת לתהלים (יהל אור) עה"פ (ע' קצח). 23 ראה סה"מ תרכ"ו שם ע' רפג ואילך. תרכ"ז שם ע' תמא ואילך. תרנ"ח שם ס"ע עג ואילך. 24 תדבא"ר רפי"ח. יל"ש איכה רמז תתרלד. 25 ע"ז ג, ב. 26 סה"מ תר"ל ע' פז ואילך. המשך וככה תרל"ז פרק סו. סה"מ תרצ"ז ס"ע 266 ואילך. 27 ראה גם סה"מ תרס"ה ע' קכג ואילך. רד"ה לזיתן זה יצרת דש"פ שמיני שנה זו (סה"מ תשי"ב ע' עדר ואילך). 28 פסחים ג, ב. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 עֲצָמוּ לְמַצִּיאוֹת כָּלֵל, אֲלֵא לְמוֹדוֹ הוּא כְּעוֹנָה אַחֵר
2 הַקּוֹרָא²⁹, שֶׁהוּא אוֹמֵר אֶת דְּבַר הַיּוֹי' (אֲז עַר זָאָגְט דָּאָס
3 וואָס מַעַן זָאָגְט לְמַעַלָּה [=שֶׁהוּא אוֹמֵר מִה שְׂאוּמְרִים לְמַעַלָּה]). וְעַל
4 דֶּרֶךְ זֶה יוֹכֵן גַּם בַּתְּפִלָּה, דָּאָף שֶׁבְּכָלֵלוֹת עֲנִינָה הוּא עַל יְדֵי
5 מַעֲשֵׂה הַתַּחֲתוֹנִים, מִכָּל
6 מְקוֹם יֵשׁ מְדַרְיָגָה 1
7 בַּתְּפִלָּה שְׂאִינָה תְלוּיָה 2
8 בְּמַעֲשֵׂה הַתַּחֲתוֹנִים אֲלֵא 3
9 הָאָדָם הוּא בְּבִטּוֹל לְגַמְרִי 4
10 וּתְפִלָּתוֹ הִיא רַק כְּעוֹנָה 5
11 אַחֵר הַקּוֹרָא.
12 (ד) וְזֶהוּ¹⁸ תוֹכֵן הַבִּקְשָׁה 6
13 דְּאֶדְנִי שְׁפָתַי תִּפְתָּח גּוֹ', 7
14 שֶׁהוּא עֲנִין תִּפְלָה 8
15 אֲרַכְתָּא, כְּפִשְׁטוֹת הָעֲנִין, 9
16 שְׁמִבְקֵשׁ מִה' יִתְבַּרֵּךְ 10
17 שֶׁהוּא יִפְתָּח אֶת שְׁפָתָיו 11
18 וּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ, יִגִּיד 12
19 מַלְשׁוֹן הַגְּדָה וְהַמְשָׁכָה³⁰ 13
20 [=כְּמוֹ "נַהַר דִּינּוֹר דִּנְגִיד וּנְפִיק" 14
21 — נִמְשָׁךְ וְיוֹצֵא]. פִּי עַל יְדֵי 15
22 הַבְּטוּל שְׁלוֹ הוּא מַגִּיעַ 16
23 לְמְדַרְיָגָה כְּזוֹ שְׂאִין זֶה 17
24 הַתְּפִלָּה שְׁלוֹ (שֶׁל הָאָדָם) 18
25 אֲלֵא וּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ, 19
26 תְּהִלָּה שְׁלֵךְ. וְעַל יְדֵי 20
27 תִּפְלָה בְּאוֹפֵן זֶה הָרִי 21
28 הַהַמְשָׁכָה מְלַמְעָלָה הִיא 22
29 גַּם בֵּן בְּאוֹפֵן שְׂאִין 23
30 הַהַשְׁפָּעָה יְכוּלָה 24
31 לְהַתְעַכֵּב, אֲלֵא הִיא 25
32 נִמְשָׁכָה לְמַטָּה כְּמוֹ 26
33 שֶׁהִיא לְמַעַלָּה. 27
34 דְּבַמְדַּרְיָגָה הָא' 28
35 שֶׁבַּתְּפִלָּה, שֶׁהִיא בְּדֶרֶךְ 29
36 הַעֲלָאָה מְלַמְטָה לְמַעַלָּה, 30
37 אֲפֹשֶׁר שִׁיחֶיהָ עֲכוֹב 31
38 בְּהַמְשָׁכָה שְׁעַל יְדֵי 32
39 הַתְּפִלָּה³¹ שְׁפַעֲמִים נִשְׁאָרִים 33
40 הַהַמְשָׁכָה רַק בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת 34
41 אֶךְ אִינֶה יוֹרֶדֶת לְעוֹלָם הַגִּשְׁמִי, 35

עֲצָמוּ לְמַצִּיאוֹת כָּלֵל, אֲלֵא לְמוֹדוֹ הוּא כְּעוֹנָה אַחֵר
הַקּוֹרָא²⁹, שֶׁהוּא אוֹמֵר אֶת דְּבַר הַיּוֹי' (אֲז עַר זָאָגְט דָּאָס
וואָס מַעַן זָאָגְט לְמַעַלָּה). וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוֹכֵן גַּם בַּתְּפִלָּה,
דָּאָף שֶׁבְּכָלֵלוֹת עֲנִינָה הוּא עַל יְדֵי מַעֲשֵׂה הַתַּחֲתוֹנִים,
מִכָּל מְקוֹם יֵשׁ מְדַרְיָגָה בַּתְּפִלָּה שְׂאִינָה תְלוּיָה בְּמַעֲשֵׂה
הַתַּחֲתוֹנִים אֲלֵא הָאָדָם הוּא בְּבִטּוֹל לְגַמְרִי וּתְפִלָּתוֹ הִיא
רַק כְּעוֹנָה אַחֵר הַקּוֹרָא.
(ד) וְזֶהוּ¹⁸ תוֹכֵן הַבִּקְשָׁה דְּאֶדְנִי שְׁפָתַי תִּפְתָּח גּוֹ',
שֶׁהוּא עֲנִין תִּפְלָה אֲרַכְתָּא, כְּפִשְׁטוֹת הָעֲנִין,
שְׁמִבְקֵשׁ מִה' יִתְבַּרֵּךְ שֶׁהוּא יִפְתָּח אֶת שְׁפָתָיו וּפִי יִגִּיד
תְּהִלָּתְךָ, יִגִּיד מַלְשׁוֹן הַגְּדָה וְהַמְשָׁכָה³⁰. פִּי עַל יְדֵי
הַבְּטוּל שְׁלוֹ הוּא מַגִּיעַ לְמְדַרְיָגָה כְּזוֹ שְׂאִין זֶה הַתְּפִלָּה
שְׁלוֹ (שֶׁל הָאָדָם) אֲלֵא וּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ, תְּהִלָּה שְׁלֵךְ.
וְעַל יְדֵי תִפְלָה בְּאוֹפֵן זֶה הָרִי הַהַמְשָׁכָה מְלַמְעָלָה הִיא
גַּם בֵּן בְּאוֹפֵן שְׂאִין הַהַשְׁפָּעָה יְכוּלָה לְהַתְעַכֵּב, אֲלֵא הִיא
נִמְשָׁכָה לְמַטָּה כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעַלָּה. דְּבַמְדַּרְיָגָה הָא'
שֶׁבַּתְּפִלָּה, שֶׁהִיא בְּדֶרֶךְ הַעֲלָאָה מְלַמְטָה לְמַעַלָּה, אֲפֹשֶׁר
שִׁיחֶיהָ עֲכוֹב בְּהַמְשָׁכָה שְׁעַל יְדֵי הַתְּפִלָּה³¹, מִה שְׂאִין בֵּן
עַל יְדֵי הַתְּפִלָּה בְּמְדַרְיָגָה זֶה, תִּפְלָה אֲרַכְתָּא, הָרִי
הַהַשְׁפָּעָה נִמְשָׁכָה וּבָאָה לְמַטָּה בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן וּבְאוֹתוֹ
הַמְּקוֹם תִּכְּף וּמִיד.

(ה) וּבְזֶה יוֹכֵן¹⁸ מִה שְׂאוּמְרִים הַפְּסוּק אֶדְנִי שְׁפָתַי
תִּפְתָּח לְפָנַי תִּפְלָה שְׂמוֹנָה עֶשְׂרֵה דְּוָקָא, פִּי
עֲנִין י"ב הָאֲמָצְעִיּוֹת דְּשְׂמוֹנָה עֶשְׂרֵה הוּא הַתְּפִלָּה עַל
הַהַשְׁפָּעָה בְּגִשְׁמִיּוֹת, שְׁיִבְרַךְ הַשָּׁנִים וִירְפָא הַחוּלִים,
וּכְדֵי שְׁתַּמְשָׁךְ הַהַשְׁפָּעָה בְּגִשְׁמִיּוֹת כְּמוֹ שֶׁהִיא, צְרִיף
לְהִיּוֹת בְּחִינַת תִּפְלָה אֲרַכְתָּא פִּנ"ל. וְעַל דֶּרֶךְ הַקְּבִלָּה
הוּא, דְּהִנֵּה בַתְּחִלַּת שְׂמוֹנָה עֶשְׂרֵה אָנוּ אוֹמְרִים א-ל-
עֲלִיּוֹן גּוֹ' וּמִבִּיא גּוֹאֵל לְבָנֵי בְּנֵיהֶם, וּמִבִּאָר בְּמְקוֹם
אַחֵר³² דְּעֲנִין וּמִבִּיא גּוֹאֵל לְבָנֵי בְּנֵיהֶם הִנֵּנוּ הַמְשָׁכָה
נַה"י חֲדָשִׁים, שְׁזֵהוּ עַל יְדֵי א-ל-עֲלִיּוֹן, הַהַמְשָׁכָה
חֲדָשִׁים — הַשְׁפָּעָה חֲדָשָׁה
שֶׁתִּרְדּוּ לְעוֹלָם הַגִּשְׁמִי, שְׁזֵהוּ
עַל יְדֵי א-ל-עֲלִיּוֹן, הַהַמְשָׁכָה
מִבְּחִינַת
הַפְּתָר. בַּחֲסִידוֹת מוֹבָא עַל כֵּךְ
מִשָּׁל מֵאֲדָם הָרוּצָה לְהַסְבִּיר

והמשכה זו היא כאוצר המונח בקופסא סגורה, עד שיפתח וירד למטה, מה
שאין בן על ידי התפלה במדרגה זו, תפלה ארכתא, הרי
ההשפעה נמשכת ובאה למטה באותו הזמן ובאותו המקום
תכף ומיד.
(ה) ובזה יוכן¹⁸ מה
שאומרים הפסוק אדני
שפתי תפתח לפני תפלת
שמונה עשרה דוקא, כי
ענין י"ב האמצעיות
דשמונה עשרה הוא
התפלה על ההשפעה
בגשמיות, שיברך השנים
וירפא החולים, וכדי
שתמשך ההשפעה
בגשמיות כמו שהיא ולא
תישאר ההשפעה ברוחניות,
צריך להיות בחינת
תפלה ארכתא פנ"ל. ועל
דרך הקבלה הוא, דהנה
בתחלת שמונה עשרה
אנו אומרים א-ל-עליון
גו' ומביא גואל לבני
בניהם, ומבאר במקום
אחר³² - בספר פרי-עץ-חיים
— שם מבאר הכוונה בתיבות
התפילה על פי הקבלה: אל
עליון - אריך אפים ('כתר'), הוא
המביא להשפעת נצח, הוד, יסוד
(ספירות המורידות את ההשפעה
הרוחנית לגשמיות). ומבאר
הענין בזה — כי ההשפעה למטה
(נצח הוד יסוד) מגיעה דווקא
מכוח דרגת הכתר. דענין
ומביא גואל לבני בניהם
הינו המשכת נה"י
חדשים — השפעה חדשה
שתרד לעולם הגשמי, שזהו
על ידי א-ל-עליון,
ההמשכה מבחינת
הפתר. בחסידות מובא על כך
משל מאדם הרוצה להסביר

(29) ע"ד סוכה לה, ב. וראה תו"א יתרו סז, ב. לקו"ת שה"ש מד, ב. ועוד. (30) פרי עץ חיים שער העמידה פ"ב. ועוד. (31) ראה לקו"ת קרח נה, ד ואילך. ועוד. (32) פרי עץ חיים שער העמידה פ"ד-טו. לקו"ת מסעי צ, ג. שה"ש כז, ג.

אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 השכלה לתלמיד שהבנתו קטנה, שלצורך השפעה זו אינה מספיקה הבנתו של
2 הרב שהבין בשכלו את המושכל, אלא עליו להגיע לעומקה ושרשה של
3 ההשכלה (=כתר), ורק בכוח זה יוכל להוריד את ההשכלה (השפעת נה"י
4 חדשים) ולהסבירה גם לתלמידו. וכן בדומה לביאור זה איתא בכתבי

האריז"ל³³ בפרוש

6 הפסוק אֲדֹנָי שְׁפָתַי
7 תִּפְתָּח גו', דֹּאֲדֹנָי הִיא
8 בְּחִינַת הַמְּלָכוּת, שְׁפָתַי
9 הֵם בְּחִינַת נֹצֵחַ וְהוֹד, תִּפְתָּח
10 הוּא בְּחִינַת תִּפְתָּח וְהוֹד, וּפִי
11 הֵם נְה"י חֲדָשִׁים. דַּעְנָן זֶה בָּא
12 מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר, שְׁהוּא
13 הָא' שְׁבָאֲדֹנִי, כַּמְבֹאֵר
14 בַּסִּדּוּר [=סידור עם ביאורים
15 בחסידות]³⁴ דַּעְנָן הַדְּיוּק
16 הוּא עַל הָא' שְׁבָאֲדֹנִי, דֹּאֲלֶךְ
17 הוּא פִּלָּא, בְּחִינַת
18 פִּלָּא עֲלִיּוֹן שְׁהוּא בְּחִינַת
19 הַכֶּתֶר הַמּוֹפְלָא וְנִבְדֵּל
20 שְׁלֹמְעֵלָה מִבְּחִינַת חֻכְמָה
21 וּבִינָה, וְהַמְשָׁכְתוֹ –
22 הַתְּגִלּוֹת – הִיא בְּבִינָה,
23 כַּמְבֹאֵר³⁵ הַתְּגִלּוֹת עֵתִיק
24 [=דרגה עליונה שבי'כתר]³⁶
25 בְּבִינָה. וְזֶהוּ עֲנָן הַנֶּאֱמָר
26 בַּפָּרָק אֲבוֹת: בֵּן חֲמִשִּׁים
27 לַעֲצָה³⁶, דַּעְנָה הוּא עֲנָן
28 כְּלִיּוֹת³⁷ יוֹעֲצוֹת³⁸ אֵין
29 לַהֲבִיא הַהִשְׁפָּעָה לִירֵי פוֹעֵל,
30 שֶׁהֵם בְּחִינַת נֹצֵחַ וְהוֹד³⁸,
31 הֵינּוּ נְה"י חֲדָשִׁים³⁹, שְׁזֶה
32 נִמְשָׁךְ דּוֹקָא עַל יְדֵי
33 וּבְכּוּחַ בְּחִינַת חֲמִשִּׁים
34 שְׁעָרֵי בִינָה, שְׁעַר
35 הַחֲמִשִּׁים שְׁלֹמְעֵלָה
36 מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת⁴⁰ – דְּרָגַת
37 חִכְתָּר. וְכֹדָאִיתָא עַל זֶה⁴¹

מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר. וְכֵן אִיתָא בְּכַתְבֵי הָאָרִיז"ל³³ בַּפְּרוּשׁ
הַפְּסוּק אֲדֹנָי שְׁפָתַי תִּפְתָּח גו', דֹּאֲדֹנִי הִיא בְּחִינַת
הַמְּלָכוּת, שְׁפָתַי הֵם בְּחִינַת נֹצֵחַ וְהוֹד, תִּפְתָּח הוּא
בְּחִינַת תִּפְתָּח וְהוֹד, וּפִי הֵם נְה"י חֲדָשִׁים. דַּעְנָן זֶה בָּא
מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר, שְׁהוּא הָא' שְׁבָאֲדֹנִי, כַּמְבֹאֵר בַּסִּדּוּר³⁴
דַּעְנָן הַדְּיוּק הוּא עַל הָא' שְׁבָאֲדֹנִי, דֹּאֲלֶךְ הוּא פִּלָּא,
בְּחִינַת פִּלָּא עֲלִיּוֹן שְׁהוּא בְּחִינַת הַכֶּתֶר שְׁלֹמְעֵלָה
מִבְּחִינַת חֻכְמָה וּבִינָה, וְהַמְשָׁכְתוֹ הִיא בְּבִינָה, כַּמְבֹאֵר³⁵
הַתְּגִלּוֹת עֵתִיק בְּבִינָה. וְזֶהוּ עֲנָן בֵּן חֲמִשִּׁים לַעֲצָה³⁶,
דַּעְנָה הוּא עֲנָן כְּלִיּוֹת³⁷ יוֹעֲצוֹת³⁸, שֶׁהֵם בְּחִינַת נֹצֵחַ
וְהוֹד³⁸, הֵינּוּ נְה"י חֲדָשִׁים³⁹, שְׁזֶה נִמְשָׁךְ דּוֹקָא עַל יְדֵי
בְּחִינַת חֲמִשִּׁים שְׁעָרֵי בִינָה, שְׁעַר הַחֲמִשִּׁים שְׁלֹמְעֵלָה
מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת⁴⁰, וְכֹדָאִיתָא עַל זֶה⁴¹ דַּעְלִיּוֹנִים נִדְמָה לָהֶם
שְׁהוּא לִמְטָה וְתַחְתּוֹנִים נִדְמָה לָהֶם שְׁהוּא לִמְעָלָה, דִּישׁ
לֹמַר הַפְּרוּשׁ בְּזֶה, שְׁהוּא לִמְעָלָה מִגֹּדֶר מְעָלָה וּמְטָה,
וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ בְּחִינַת נְה"י חֲדָשִׁים. וְכֵן הוּא גַם עַל דֶּרֶךְ
הַחֲסִידוּת, דַּעַל יְדֵי אֲמִירַת אֲדֹנִי שְׁפָתַי תִּפְתָּח שְׁהוּא
הַבְּטוּל, בְּחִינַת תִּפְתָּח אֲרִיכְתָּא, עַל יְדֵי זֶה מְמַשִּׁיכִים אֶת
הַהִשְׁפָּעוֹת הַגְּשָׁמִיּוֹת שְׁבִי"ב הָאֲמֻצָּעִיּוֹת דְּשִׁמּוֹנָה
עֲשָׂרָה, שְׁזֶהוּ עֶקֶר הַמְּכֹנֶן שְׁבַתְפִּלָּה⁴².

וְזֶהוּ¹⁸ אֲדֹנִי שְׁפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ, שְׁזֶהוּ עֲנָן
הַבְּטוּל, שְׁמִבְּקָשׁ שְׁה' יִתְבָּרֵךְ יִפְתָּח אֶת שְׁפָתָיו,
וּפִי יִגִּיד אֶת הַתְּהִלָּה שְׁלֶךְ, הֵינּוּ שְׁהוּא עוֹנָה אַחֵר
הַקּוֹרָא, שְׁהוּא רַק מִמְּשִׁיךְ אֶת הַתְּהִלָּה דְּלִמְעָלָה. וְכֹאֲשֶׁר
הוּא בְּבְחִינַת בְּטוּל לְגַמְרֵי הָרִי הוּא מְבַקֵּשׁ בְּמֶר נִפְשׁוֹ,
כְּהִמְשָׁךְ הַמְּזֹמֵר⁴³, לֵב טְהוֹר בְּרָא לִי אֱלֹקִים וְרוּחַ נָכוֹן
חֲדָשׁ בְּקֶרְבִּי, אֵל תִּשְׁלִיכֵנִי מִלִּפְנֵיךְ וְרוּחַ קְדֻשָּׁךְ אֵל תִּקַּח
מִמֶּנִּי, הִשִּׁיבָה לִּי שְׁשׁוֹן יִשְׁעֶךָ וְרוּחַ נְדִיבָה תִּסְמְכֵנִי, וְאֲזִי
אֶלְמְדָה פִּשְׁעִים דְּרָכֶיךָ וְחֲטָאִים אֶלֶיךָ יִשׁוּבוּ, וְעַל יְדֵי זֶה

בנוגע למשה רבנו שבחיו הגיע להשגה רק במ"ט שערי בינה ובשעת פטירתו
הגיע לשער החמישים, על מקום קבורתו נאמר: דַּעְלִיּוֹנִים נִדְמָה לָהֶם
שְׁהוּא לִמְטָה וְתַחְתּוֹנִים נִדְמָה לָהֶם שְׁהוּא לִמְעָלָה, דִּישׁ
לֹמַר הַפְּרוּשׁ בְּזֶה, שְׁהוּא לִמְעָלָה מִגֹּדֶר מְעָלָה וּמְטָה, וּמִזֶּה
מְדֻרָּה זוֹ נִמְשָׁךְ בְּחִינַת
נְה"י חֲדָשִׁים. וְכֵן הוּא
גַם עַל דֶּרֶךְ הַחֲסִידוּת,
דַּעַל יְדֵי אֲמִירַת אֲדֹנִי
שְׁפָתַי תִּפְתָּח שְׁהוּא
הַבְּטוּל, בְּחִינַת תִּפְתָּח
אֲרִיכְתָּא, עַל יְדֵי זֶה
מְמַשִּׁיכִים אֶת הַהִשְׁפָּעוֹת
הַגְּשָׁמִיּוֹת שְׁבִי"ב
הָאֲמֻצָּעִיּוֹת דְּשִׁמּוֹנָה
עֲשָׂרָה, שְׁזֶהוּ עֶקֶר הַמְּכֹנֶן
שְׁבַתְפִּלָּה⁴².
וְזֶהוּ¹⁸ אֲדֹנִי שְׁפָתַי
תִּפְתָּח וּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ,
שְׁזֶהוּ עֲנָן הַבְּטוּל,
שְׁמִבְּקָשׁ שְׁה' יִתְבָּרֵךְ
יִפְתָּח אֶת שְׁפָתָיו, וּפִי
יִגִּיד אֶת הַתְּהִלָּה שְׁלֶךְ,
הֵינּוּ שְׁהוּא עוֹנָה אַחֵר
הַקּוֹרָא, שְׁהוּא רַק
מִמְּשִׁיךְ אֶת הַתְּהִלָּה
דְּלִמְעָלָה. וְכֹאֲשֶׁר הוּא
בְּבְחִינַת בְּטוּל לְגַמְרֵי הָרִי
הוּא מְבַקֵּשׁ בְּמֶר נִפְשׁוֹ,
כְּהִמְשָׁךְ הַמְּזֹמֵר⁴³, לֵב
טְהוֹר בְּרָא לִי אֱלֹקִים
וְרוּחַ נָכוֹן [רוח ישר] חֲדָשׁ
בְּקֶרְבִּי, אֵל תִּשְׁלִיכֵנִי
מִלִּפְנֵיךְ וְרוּחַ קְדֻשָּׁךְ אֵל
תִּקַּח מִמֶּנִּי, הִשִּׁיבָה לִי
שְׁשׁוֹן יִשְׁעֶךָ וְרוּחַ נְדִיבָה
תִּסְמְכֵנִי, וְאֲזִי אֶלְמְדָה
פִּשְׁעִים דְּרָכֶיךָ וְחֲטָאִים
אֶלֶיךָ יִשׁוּבוּ, וְעַל יְדֵי זֶה

(33) ראה פרי עץ חיים שם רפ"א. משנת חסידים מסכת האצילות דערכית פ"א מ"ד. (34) סידור (עם דא"ח) ד"ה אדני שפתי (רלו, ג ואילך). הובא באוה"ת שבעה ערה 22. (35) ראה זח"ג קעח, א. תו"א ר"פ לך. (36) אבות פ"ה מכ"ב. (37) ראה ברכות סא, א. (38) ראה תניא אגה"ק סט"ו (קכב, ב). לקו"ת שה"ש שם. וראה לקו"ת מסעי שם. (39) ראה לקו"ת שבעה ערה הקודמת. (40) ראה לקו"ת במדבר יב, א ואילך. ועוד. (41) סוטה יד, א. נת' בלקו"ת שם. (42) ראה רמב"ם הל' תפלה פ"א ה"ב. וראה לקו"ת חכ"ב ע' 117. ועוד. (43) תהלים נא, יב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

10 ההשפעות בגשמיות וכו' 44. לסיכום, מכיון שאנו מבקשים בפסוק
11 "אר' שפתי תפתח" שמבוקשינו להתפלל ולעורר השפעה באופן של המשכה
12 מלמעלה מדרגה שאיננה תלויה
13 בעבודת האדם, לכן אנו אומרים
14 פסוק זה בצמוד לתפילת שמונה-
15 עשרה ולא בתחילת התפילה.
16 כיון שבקשה זו שייכת במיוחד
17 להמשכות שבשמונה-עשרה,
18 המשכות בגשמיות.

ביאור בדרך אפשר

1 ממשיכים מבחינת פלא עליון (כתר) שההמשכה משם אינה
2 באה על ידי מצרים וגבולים ואינה נעצרת ונפסקת אלא נמשכת
3 למטה מיד. ולכן
4 מקדימין אמירת הפסוק 1
5 א-דני שפתי גו' לתפלת 2
6 שמונה עשרה, לפי שעל 3
7 ידי זה התפלה היא 4
8 בבחינת תפלה ארכתא, 5
9 ועל ידי זה ממשיכים את 6

בגשמיות וכו' 44.

(44) חסר סיום המאמר (המור"ל).

ביאורים למזמור קי בתהלים

ויתגלה בבחי' מל' שהוא הארת החיות המתלבש בעולמות
(והחיבור וההתקשרות הוא על ידי תפילה שלנו כמשי"ת).

אור התורה שמות ע' א'רח

כי עני ואביון אנכי וליבי חלל בקרבי

בדוד מלך ישראל כתיב "ולבי חלל בקרבי", שאין לו
יצה"ר. ואמרו רז"ל "דוד מלך ישראל חי וקיים". מלך
ענינו אשר הוא יוציאם והוא יביאם – את העם – בכל
הצטרפותם. ומזה מובן אשר מהות המלך ניכר גם בעניני
העם.

ההשפעה מה שדוד מלך ישראל משפיע לכל עם ישראל
– נתינת כח לקיים תומ"צ בלי שום פניות מהיצה"ר,
הנהגה עכ"פ לעת מן העתים כאילו "ולבי חלל בקרבי",
קיום תומ"צ לשמה בלי תעורבת ענינים זרים.

ובכדי לקבל השפעה זו צריכה להיות התקשרות בדוד
המלך. וההתקשרות היא ע"י אמירת תהלים, מזמורי דוד
מלך ישראל, שע"ז נעשים כלי לקבל השפעתו ומעין אופן
עבודתו.

תורת מנחם ח"כ ע' 65 ואילך

תחת אהבה ישטנוני ואני תפילה

וזהו פי' ואני תפלה דתפלה לשון חיבור היינו לחבר בחי'
ואני שהוא בחי' מל' לבחי' סוכ"ע והכח הזה הוא בתפלה
הוא כי ידוע דהתפלה נק' סולם מוצב ארצה וראשו מגיע
השמימה פי' כמ"ש במ"א ע"פ יונתי בחגוי הסלע
שהנשמה יש בה ב' בחי', הא' המתלבש בגוף והב' בחי'
המקיף שהוא בחי' מזליה, וכן יש ב' בחי' אלו בכל עולם
שהנשמה מושרשת שם יש בה ב' בחי' אלו והיינו נר"נ הם
בחי' פנימי' ויחידה בחי' מקיף וע"י התפלה יוכל להיות
התחברות ב' בחי' הנ"ל וזהו שאו את ראש כו' לגלגלתם
כי אית רצון ואית הנשמה שבגוף למקורה ושרשה העליון
שיש בה ד' מדריגות הנ"ל. והנה למעלה נאמר ג"כ ואני
תפלה, אני הוא בחי' מל' שהוא חיות האלקי המתלבש
בעולמות להחיותם כמ"ש מלכותך מל' כל עולמים והוא
רק ההארה מא"ס שאין עצמות אוא"ס מתלבש בעולמות
להחיותם, כי עצמות אא"ס הוא קדוש ומובדל מעולמות,
וע"כ נאמר ואני תפלה שפי' תפלה הו"ע התחברות מלשון
הטופל כלי חרס וכמ"ש נפתולי נפתלתי כו' דהיינו
שיתחבר ויתקשר עצמות אא"ס קדוש ומובדל שיאיר

ב"ה. ראש חודש ניסן, ה'תשל"ג

ברוקלין נ.י.

אל בני ובנות ישראל

בכל מקום שהם

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

לחודש ניסן, ולנקודת המרכזית: חג הפסח, יש שייכות וקשר מיוחדים עם ראש החודש שלהם, הוא ראש-חודש ניסן, כפי שהדבר רמוז גם ב"מבוא" לחודש ניסן ולחג הפסח, זו פרשת החודש, הנקראת בתורה בשבת שלפני ראש-חודש ניסן (או בשבת-ראש-חדש ניסן).

כל הפרשה נקראת בשם "פרשת החודש", למרות ש"החודש" (= הזה לכם) מהווה רק ההתחלה של הפסוק השני שבפרשה, ואילו תוכן הפרשה הוא בנוגע לקרבן הפסח וחג הפסח והלכותיהם. מובן מכך, שתוכן הפסוק אינו רק הקדמה לענין הפסח, אלא יש לו קשר מיוחד אתו.

נשאלת השאלה: במה מתבטאת התלות של "החודש הזה לכם גו' ראשון הוא לכם לחדשי השנה" - התחלת מנין חדשי השנה מחודש ניסן - בעניני הפסח? יתר על כן: מאחר שלכל דבר בתורה יש תוכן פנימי עמוק - ודאי שביחס לענין הקשור בפסח (ויציאת מצרים) שהוא "יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו" יש לתוכן זה משמעות כללית מרחיקת לכת.

*

יש לבני ישראל - על-פי התורה - שני סידורים כלליים בלוח השנה: אחד שתחלתו באחד בתשרי - ראש-השנה, ועוד אחד שתחלתו ב"החודש הזה", ניסן, שהוא ראשון לכל החדשים.

המנין המתחיל בחודש תשרי מובן: זה הזמן של בריאת העולם, והוא מותאם לארחות הטבע כפי שקבע הקב"ה בעולם - "זרע וקציר" וגו' - הזריעה שזמנה בחודש תשרי, ולאחר מכן, בחודש ניסן, מתחיל קציר שעורים, ולאחר מכן (בתקופת חג השבועות) קציר חטים וכו'.

המנין של בני ישראל המתחיל בחודש ניסן מדגיש את ההנהגה הנסית, שלמעלה מדרך הטבע, בחיי בני ישראל, כפי שהדבר מוסבר מיד ע"י קשירת ענינו של ניסן כראש חדשים עם ענין הפסח, שהרי הפסח ויציאת מצרים היוו נסים ונפלאות, למעלה מדרך הטבע לגמרי.

שני אופני ההנהגה קיימים, אך ההוראה מפרשת החודש, שחודש ניסן הוא הראשון לכל חדשי השנה, היא שאיש ישראל צריך לדעת את האמת, שאפילו כאשר בעינינו הוא רואה רק את ההנהגה הטבעית, הרי כשיסתכל בעומק יתר יבין וייווכח שלאמתו של דבר מונהג הכל ע"י השגחה פרטית ובאופן נסי, עד

לחודש ניסן ולנקודת המרכזית: כשמו חודש של גאולה (שמות רבה פט"ו, יא. וראה

ר"ה ד, א). **אור התורה להצ"צ ד"ה החודש הזה (ע' רסד).**

נקראת בשם "פרשת החודש": ראה מגלה כט, א ואילך. וברש"י (שם) ד"ה ברביעית: ששם פרשת הפסח.

"החודש... השנה": בא יב, ב.

"יסוד... ובאמונתנו": ספר החינוך מצוה כא.

שני סידורים כלליים: ראה ראש-השנה בתחלתה. שמות רבה שם. לקו"ת להאריז"ל פ' ויצא, ד"ה ענין הז'

כוכבי לכת. שם פ' בא (בטעהמ"צ). ד"ה החודש הזה (ה' ש"ת), ח.

המנין המתחיל בחודש תשרי... ניסן: ראה עקדה שער לח. וראה ד"ה החודש הזה, תרס"ו.

"זרע וקציר"... תשרי... ניסן: ראה ב"מ קו. ב.

נסים ונפלאות: רמב"ם הל' חמץ ומצה רפ"ז. תפלת נשמת, וראה מאו"ז נ. כא.

אגרות קודש

שאפילו דבר טבעי כקציר שעורים וחטים וכו' אינו תוצאה מ"כוחי ועוצם ידי", מחרישה וזריעה חצי שנה לפני כן, כי אם "ברכת ה' היא תעשיר",

וכפי שהיה הדבר לגבי כל בני ישראל בלי יוצא מן הכלל, שביציאתם ממצרים היה להם יום יום את ה"מן", וגם אחר כך, כניסתם ל"ארץ נושבת", לארץ ישראל, היתה בתחלת חודש ניסן והם זכו בשדות וכרמים מוכנים לקצירה וכו'.

*

במבט שטחי עלול להיראות כאילו מהוה האמור סתירה לסדר של "אדם לעמל יולד", מאחר שסוף-סוף אין העיקר עמלו של האדם כי אם הברכה האלוקית.

אך נוסף על כך שגם זה ציווי של הקב"ה: "אין סומכין על הנס" - הרי כבר הוסבר במכתב קודם שב"עמל" ישנן דרגות שונות, כפי שהעבודה בימי החול שונה מן העבודה ביום השבת שאז צריך להיות העמל בענינים רוחניים, ובכלל: אפילו בעמל לפי משמעותו הפשוטה, של חרישה וזריעה בזמנים המתאימים וכו', בא העמל של האדם רק ליצור "לבושים" וכלים בדרך הטבע, אך עליו לדעת ולזכור שהברכה באה מאת הקב"ה.

*

היו זמנים בהם ראו בני ישראל באופן מוחשי נסים גלויים, כפי שהללו אירעו יום יום בבית המקדש. אבל אפילו בימי הגלות הנוכחיים, כאשר העולם עטוף בחשיכה, ואין הנסים נראים בעיני בשר, הרי זה רק כפי שאמרו חז"ל: "אין בעל הנס מכיר בנסו". אבל כל אדם, ובפרט יהודי, כשיתבונן בכל המתרחש אתו במשך זמן מסויים - יראה את ההשגחה הפרטית, עד לאופן של הנהגה נסית.

וזו ההוראה הכללית והיסודית מ"החודש הזה לכם ראש חדשים": כשבני ישראל עומדים ערב "יציאת מצרים", בראשית "חיים" חדשים, הן לכלל והן לפרט, נתן לנו אז הקב"ה סדר חדש - למנות את חדשי השנה החל מחודש ניסן דוקא. ההוראה מתורת אמת, שהיא תורת חיים (לחיי יום-יום), המהווה את התפיסה האמיתית והמושג היהודי של הנהגת העולם, היא - לראות תמיד את ההשגחה הפרטית ואת ההנהגה שלמעלה מדרך הטבע, אפילו כשהיא מוסתרת ב"לבושים טבעיים".

*

את זאת גם הדגיש דוד המלך בהרבה מזמורי תהלים שאמרם כ"נעים זמירות ישראל" - עבור ובשם כל ישראל בכל הדורות - וכן במזמור "בך ה' חסיתי" (- לא רק בזמנים מסויימים, כי אם תמיד, בכל יום, ולפיכך -) "אל אבושה לעולם".

המשך בעמוד כד

קציר... ברכת ה' : להעיר מהירושלמי (הובא בתוד"ה אמונת, שבת לא, א) שמאמין בחי העולמים וזורע.

ברכת... תעשיר : להעיר מהקדמת אדהאמ"צ לס' דרך חיים.

זכו... מוכנים : דברים ו, יא (לא מזכיר בקרא בפ' שדות - כי פשוט הוא מאחר שנכנסו לארץ בניסן. וראה יהושע ה, יא).

"אדם לעמל יולד" : איוב ה, ז. סנהדרין צט, ב. וראה ד"ה זה שנת תרפ"ט.

"אין סומכין על הנס" : זוהר ח"א, קיא, ב. וראה שם רל, ב. פסחים סד, ב.

במכתב קודם : י"א ניסן, תשל"ב.

נסים... בבית המקדש : אבות פ"ה, מ"ה.

"אין... בנסו" : נדה לד, א : מאי דכתיב עושה נפלאות כו' (בשינוי לשון). וראה רד"ה לעושה נפלאות תש"ד (תורת הבעש"ט).

כל ישראל בכל הדורות : שעל כל אחד מהם נאמר כי חלק הוי' עמו גוי'. וראה זח"ג (חצר, ב) דלא יחב להו לרברבא כו' ובלקוטי לוי יצחק לשם שהוא ע"ד האמור בהגדה : לא ע"י מלאך כו' ולא אחר.

"בך ה' חסיתי" : תהלים עא, א. וראה לקו"ת אמור (לה, ג) : יצ"מ כו' הוי' דוקא.

ב"ה, י"א ניסן, ה'תשל"ג

ברוקלין נ.י.

אל בני ובנות ישראל

בכל מקום שהם

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בהמשך למכתב הקודם, וכדי להבהיר יותר את ה"נקודה" שבוטאה בו – ש"השגחה פרטית", לפי משמעותה היהודית האמיתית, היא כפשוטה: בכל יום ובכל פרט, וש"הנהגה נסית" אינה מוגבלת לנסים גלויים בלבד, כי אם גם בחיי יום-יום ישנה הנהגה נסית, אלא ש"אין בעל הנס מכיר בנסו" –

מן הראוי להוסיף נקודות מספר, וכן להביא לידי ביטוי את הלקח מכל האמור, מלבד ידיעת השקפת העולם היהודית – גם ביחס למעשה בפועל, שכן "המעשה הוא העיקר".

* * *

"הנהגה נסית" עשויה להיות בשני אופנים: א. נסים גלויים ומוחשיים, כדוגמת הנסים שהיו קשורים ביציאת מצרים, כלומר נסים שהם למעלה מדרך הטבע לגמרי ומנוגדים לטבע ניגוד מוחלט. ב. נסים כדוגמת נס-פורים, שהיה "לבוש" בלבושי טבע.

הנסים של יציאת מצרים – החל באותות ומופתים במצרים, ועד לגאולת עם **שלם**, נער וזקן, בנים ובנות, לאחר מאות שנות שעבוד בארץ שאפילו עבד אחד לא היה מסוגל לברוח משם, ונוסף לכך גאולה **ביד רמה וברכוש גדול** – נסים אלה מהווים מאורעות שהכל, בלי יוצא מן הכלל, ראו אותם בבירור ובבהירות כנסים גלויים.

שונה היה הנס של פורים, אף שגם במקרה זה היו נסים – עד ל"ונהפוך הוא", הפיכה מוחלטת עד ל"יהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר" – הרי היה נס פורים מלוּבש בלבושי הטבע: אסתר נעשית מלכה, מרדכי יושב בשער המלך ומציל את המלך מהתנקשות בחייו, אסתר משתדלת אצל המלך לבטל את הגזירה וכו', כפי שמסופרים הפרטים במגילת אסתר, למרות שאפילו כל מאורע כשלעצמו, וכל-שכן **הצטרפות המאורעות** בימים ההם ובזמן הזה, היה נס, כפי שאנו אומרים פעמים רבות: נסים ופורקן וגבורות ותשועות ונפלאות.

* * *

גם ב"הנהגה טבעית" ישנם שני אופנים: א. הנהגה שבאופן חיצוני היא **טבעית לגמרי**. ב. הנהגה שבה נראית בבירור ההשגחה הפרטית.

למכתב הקודם: דר"ח ניסן, תשל"ג.

ש"השגחה .. ובכל פרט: ראה תורת הבעש"ט בזה: ד"ה על כן יאמרו. תרצ"ו פ"ב (בסה"מ קונטרסים ח"ב). ובמאמר שם: מזה יוצא לנו ענין עמוק בעבודה כו'. בהוספות לכתר שם טוב (הוצאת קה"ת) סי' קיט ואילך וש"נ.

נסים גלויים .. בלבושי טבע: תו"א ק, א. שערי אורה ע' 118.

מאות שנות שעבוד: כמש"נ ועבדום וענו אותם (לך טו, יג). סנה' צא, א. וראה שמו"ר פ"א, ח וי"ל.

שאפילו עבד אחד: מכילתא יתרו יח, יא.

ל"ונהפוך הוא": להעיר אשר ונהפוך מן הקצה אל הקצה דאחשוּרוּש בנגוע להמן – היה זה במשך משתה

אחד (השני) דאסתר.

"ליהודים .. ויקר": אסתר ח, טז. וראה רש"י מגלה טז, ב (וראה תרגום שם) – אשר על אורה זו תורה וכו'.

גזר המן ונהפוך הוא.

שאנו אומרים: ב"ועל הנסים" (כנוסח אדה"ז בסידורו).

ב"הנהגה טבעית" .. שני אופנים: להעיר אשר שבעת ימי הבנין (דהעולם והטבע הם חול ושבת (מל' זז"א

– נגלות. משא"כ חו"ב – נסתרות). וראה ג"כ ד"ה והי' כי תבוא, תרס"ו.

אגרות קודש

דוגמא לאופן הראשון הוא הענין של "זרע וקציר": הזריעה ואחרי כן הקצירה מהוות תופעה טבעית **לגמרי**, עד כדי כך שעל מנת לראות בהן את ההשגחה האלקית יש להתבונן עמוקות, כיצד ההשגחה הפרטית מזמנת יחד תופעות טבעיות שונות – רוחות וגשמים והשפעות השמש – כל אחת במועדה הנכון, וכך הלאה.

האופן השני, של השגחה פרטית גלויה – או כפי שהעולם מכנה אותה בשם "הצלחה", "מזל", "מציאה", וכיוצא באלה, כינויים המבטאים רק את השלילה, את העובדה **שאינם** הישגי שכל האדם או עמלו, ותורת-אמת מגלה את האמת, שזו היא השגחה פרטית וברכת ה' בבני חיי מזוני – הוא:

נחת אמיתי בלתי רגיל מן הצאצאים, בריאות איתנה מתמדת, הצלחה בלתי רגילה בפרנסה וכיוצא בזה.

* * *

וזו הנקודה שהודגשה במכתב הקודם כלימוד מ"החודש הזה לכם": ע"י כך שהתורה קבעה בישראל מניין שלפיו מתחילים כל החדשים בחודש ניסן, חודש שתוכנו וענינו הוא **"כי בו יצאת ממצרים"** באמצעות נסים גלויים של הקב"ה, - מלמדת אותנו התורה שכך היא הנהגת הקב"ה בכל חדשי השנה, הן כשנראים נסים גלויים, הן כשנראים נסים בלבושים טבעיים, הן כשנראית השגחה פרטית והן כשנראה רק הטבע – תמיד צריך יהודי לדעת ולזכור שהקב"ה הא בורא העולם והשליט היחיד והמלא על העולם, והוא המנהיג את כל העולם, על כל פרטיו ופרטי פרטיו, ועל-אחת-כמה-וכמה – את ה"עולם קטן – זה האדם", כל אדם ביחוד, על כל פרטי חייו היום יומיים.

לפי זה **מובן מאליו** שבכל פרט מחייו, יהא "קטן" ככל שיחא, טמונה הוראה – והדבר צריך להיעשות לפי ההוראה – ממי שהוא משגיח במיוחד על פרט זה, ושום דבר אינו מסוגל לשנותה, שכן הדבר "נמנה" מחודש ניסן, מהנסים הגלויים שביציאת מצרים.

* * *

בהמשך גם לזה שמובא במכתב הקודם, שדוד המלך ציין, בשמו של כל יהודי, בספר תהלים את הענין של השגחה פרטית **תמידית**, ומשום כך: "בך ה' חסיתי" – "אל אבושה" (ושני הדברים הללו -) "לעולם", ודבר זה מביא לידי כך ש"לשוני כל היום תהגה צדקתך" (וההשגחה הפרטית נראית בגלוי) "כי בושו כי חפרו מבקשי רעתי",

וההמשך לזה בא מיד – בקשר עם ההנהגה הנסית: "לשלמה, אלקים, משפטיך למלך תן וצדקתך לבן-מלך" – ההנהגה שהיתה בתקופת שלמה המלך: "ידין עמך בצדק" (כפי שהיו מפורסמים משפטי

רוחות . . השמש : ראה מים רבים, תרל"ו פצ"ט ואילך.

"הצלחה" : ראה אוה"ת (כרך ב') ס"פ וישב.

בבני חיי מזוני : ראה זח"א מג, סע"ב. ל"ת להאריז"ל פי' תולדות. ביאור"ז – לאדהמ"צ – לוירא קטו, א.

לקוטי לוי"צ לזח"ג ע' רצט.

בריאות איתנה מתמדת : ראה רמב"ם הל' דעות פ"ד ה"כ-כא : כל כו' אלא א"כ כו' או כו' או כו' ושינוי וסת

כו'. ב"מ (קז, ב) : והסיר הוי' ממך כו'.

בורא . . והשליט : ראה ס' החנוך מצוה כא. ולהעיר שזהו ג"כ הרמזים דשבת ושביעית.

כל העולם . . ופרטי פרטיו : כתורת הבעש"ט הנ"ל. וראה דרך חיים ספ"ט.

שבכל פרט . . הוראה : ראה הפס"ד בטושו"ע או"ח סרל"א.

ניסן, מהנסים : להעיר מברכות נו, רע"א.

ציין . . בספר תהלים : וכידוע ראיית אדה"ז לתורת הבעש"ט בהשגח"פ – מתהלים לו, ז (ע"פ דרז"ל חולין

סג, א) – רשימות הצ"צ לתהלים שם.

"לשלמה . . אמנ ואמן" : תהלים עב, א-יט.

שלמה המלך . . המלך המשיח : מפרשי התהלים שם ובמדדז"ל.

משפטי שלמה : כבמדדש תהלים עה"פ משפטיך למלך תן – שהי שלמה דן כיוצרו. ועיין ר"ה כא, סע"ב.

אגרות קודש

שלמה באופן העל-טבעי, כשגם כל מלכותו בכללה היתה באופן של למעלה מדרך הטבע לגמרי, עד שבלי כל מלחמה היה: "וירד (=וישלוט) . . עד אפסי ארץ" עד "כל גויים יעבדוהו".

ומזמור זה הוא גם רמז, כפי שחכמינו ז"ל מסבירים, לזמנו והנהגתו של המלך המשיח, כאשר הטבע יתרומם לדרגה של למעלה מדרך הטבע, עד שבמקום הסדר של "זרע וקציר" – של זריעה תחלה, ולאחר מכן קצירה, ולאחר מכן ביצוע של שורת מלאכות, כדישה, טחינה, לישא ואפיה, עד שנוצר "ולחם לבב אנוש יסעד" – יהיה אז "יהי פסת בר בארץ, שמשמעותו על-פי חז"ל, לפי הפירוש המתייחס למלך המשיח, היא, ש"ארץ ישראל תוציא גולסקאות וכלי מילת",

ההנהגה בעולם תהיה כה נסית, עד שאפילו לגבי נסי יציאת מצרים היא תיחשב כנס, וכפי הפירוש לפסוק "כימי צאתך מארץ מצרים – אראנו נפלאות", שאפילו לגבי נסי יציאת מצרים יהיו הם "נפלאות", פלא על פלא.

* * *

ויהי רצון, שכשם שקירוב בוא המשיח הוא ע"י "היום אם בקולו תשמעו", התנהגות בהתאם לציווי הקב"ה, דבר הרמוז גם בתחלת המזמור: "משפטיך למלך תן וצדקתך לבן מלך", שכן כל יהודי דומה למלך ולבן-מלך,

יקיים כל אחד וכל אחת בחיי יום-יום את ה"משפטים" וה"צדקה" כפי שדורש הקב"ה, ומ"היום", ודבר זה ימחר ויביא את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ויתקיים האמור בסיום המזמור: .."אלקי ישראל" (שהוא) "עושה נפלאות לבדו" (יהי) "וימלא כבודו את כל הארץ, אמן ואמן".

בכבוד ובברכה לחג הפסח כשר ושמח
ולקיים היעוד בקרוב ממש: כימי צאתך
מארץ מצרים אראנו נפלאות

מנחם שניאורסאהן

שבלי כל מלחמה: דה"א כב, ט.

הטבע יתרומם: ומש"כ הרמב"ם ה' מלכים רפ"ב (משא"כ להראב"ד שם) – ראה רדב"ז שם (ולא זכיתי להבין תירוצו דא"י שאני – שהרי הרמב"ם שולל ביטול מנהגו של עולם. ואולי יל"פ כוונתו שיהי בא"י לא בתור ביטול מנהגו של עולם, כ"א הנהגה נסית דבניי – ע"ד המן וכו' בהיותם במדבר. אבל גם עפ"י צריך לחלק בין תחלת ימיה"מ (כל' הרמב"ם לקמן וכדלהלן) שהרי בימי בן כוזיבא לא היתה כזאת – ראה ה' מלכים פ"א ה"ג). ולפענ"ד – כיון שמרז"ל בשבת (דלהלן) א"א לפרשו במשל שהרי מסיים לגלגל כו' אחוי לי כו' – עכ"ל דס"ל להרמב"ם דשתי תקופות בימיה"מ. וכיון שבן כוזיבא טעו בו שהוא המלך המשיח (ראה ה' מלכים שם) אף שלא נראה חידוש בעולם – מכריח מזה הרמב"ם שהכתובים (ומרז"ל) המדברים בתחלת יציאת חוטר מגזע ישי גוי – משל הם. וידועים דברי הר"מ (זח"ג קכה, רע"א) דמסתריו דע"ה לית כו' אלא שעבוד מלכויות בלבד. וראה עה"ק ח"ב פל"ח. אבל עייג"כ פיה"מ להרמב"ם פ' חלק (שמפרש דשבת הנ"ל דלא כפשוטו). מאמר תחיית המתים. (דמש"כ דמשל הן אין זה החלטי כו' ואם הוא כפשוטו הרי יהי נס כו' כעין אמרם לא הזיק נחש ועקרב בירושלים). ובחסידות בכ"מ דאין בין עוה"ז לימיה"מ אלא ש"מ, מ"מ וגר זאב גוי (כפשוטו) וכמו חמורו דרפב"י (שבזה אאפ"ל נס – דלמה יעשה נס זה) – ראה ש' האמונה בסופו (לאחר תח"מ). וככה בתחלתו. ועוד.

ש"ארץ ישראל . . מילת": שבת ל, סע"ב.

הפירוש לפסוק: מיכה ז, טו. אוה"ת עה"פ ס"ג וס"ט.

ה"משפטים" וה"צדקה": כולל הכל וכמש"נ דרך הוי' לעשות צדקה ומשפט (וירא יח, יט. וראה אוה"ת שם).

"עושה נפלאות לבדו": להעיר שע"ז דרז"ל (נדה לא, א) שאין בעל הנס מכיר בנסו.

אמן ואמן: להעיר מזה דהאומר הן הן (בלי הפסק) הוי שבועה (שבועות לו, א). וראה או"ת להח"מ ס"פ

בהר.

לחג הפסח כשר ושמח: כי מצותו במצות – וצ"ל ושמרתם את המצות – ובד' כוסות יין המשמח אלקים ואנשים. וראה לקוטי לוי"ז – אגרות (ע"י קצו) שכשר ר"ת כמוצא של רב לרמוז על בירור הניצוצין שהוציאו ישראל ממצרים כמ"ש ואח"כ יצאו ברכוש גדול, שמה הו"ע הד' כוסות, מוחין דאבא, דאימא כמ"ש בפע"ח.

בס"ד. הדרך על מסכת מגילה

משיחות י"א ניסן וההתוועדויות שלאח"ז (שבת הגדול ואחש"פ) ה'תשמ"ג

בלתי מוגה

א. נהוג לערוך סיום מסכת בהתוועדות זו (די"א ניסן), ובעמדנו בימים שבין פורים לפסח - ייערך סיום על מסכת מגילה, השייכת לימי הפורים שעברו, וגם לימי הפסח (הבאים לקראתנו) - מכיון ש"מיסמך גאולה לגאולה", גאולת פורים לגאולת פסח. וכנהוג לאחרונה (בעריכת סיום מסכת) - נתעכב על השינויים שבין הבבלי לירושלמי, הן השינוי בסדר הפרקים, והן השינויים בהתחלת המסכת ובסופה, כדלקמן.

ב. בסדר הפרקים דמסכת מגילה - ישנו שינוי בין הבבלי לירושלמי! בבבלי - פרק "הקורא עומד" הוא לפני הפרק "בני העיר", ובירושלמי - פרק "בני העיר" הוא לפני פרק "הקורא עומד". ובמשניות הנדפסים - הסדר הוא כבירושלמי. והביאור בזה:

פרק "בני העיר" תוכנו - דיני הקריאה בתורה. ושייכותו למסכת מגילה - "אידי דתני דיני קריאת המגילה ראה רבינו הקדוש לסדר עמהם קריאת ספר תורה, שגם הוא מתקנת נביאים . . ולפי שקריאתם בציבור ובבית הכנסת, ראה לסדר תחלה קדושת ב"ה ודיני' והתחיל ברחוב שגם בה מתפללין כו'" (תויו"ט) ופרק "הקורא עומד" תוכנו - "סדר הקריאה ומנהגה", הן הקריאה במגילה, ולאחרי זה - הקריאה בתורה (תויו"ט).

כלומר: בפרק "הקורא עומד" מדובר אודות פרטי דינים בקריאת המגילה גופא - "עומד ויושב", וכיוצא בזה. מה שאין כן בפרק "בני העיר" - מדובר אודות כלל נוסף (קריאה בתורה) שיש לו קשר עם כללות הענין דמסכת מגילה ("שגם הוא מתקנת נביאים").

והנה, בנוגע לסדרם של ב' פרקים הנ"ל (מי קדום למי) - ישנם ב' אופנים, הנובעים מב' אופנים בדרכי הלימוד:

כאשר דרך הלימוד היא באופן שעיקר ההדגשה היא על הכלל (לימוד כללות הענין) - אזי מקדימים את פרק "בני העיר", מכיון שבו מדובר אודות כלל נוסף (הקשור עם כללות ענינה של מסכת מגילה), ורק לאחר זה בא הפרק "הקורא עומד", שבו מדובר אודות פרטי דינים בקריאת המגילה (ובקריאת התורה).

אבל כאשר דרך הלימוד היא באופן שגם הפרט מודגש באופן עיקרי - אזי מקדימים את פרק "הקורא עומד", היינו, לאחר שלומדים אודות כללות הענין דמגילה (בב' פרקים ראשונים), ממשיכים ללמוד את פרטי הדינים דקריאת המגילה (מכיון שגם לימוד הפרט נוגע ביותר), ורק לאחר זה לומדים את הפרק "בני העיר", שבו מדובר אודות כלל בענין אחר שיש לו רק קשר לכללות הענין דמסכת מגילה.

ועל פי זה מובן החילוק שבין הבבלי לירושלמי:

חתימת תלמוד בבלי היתה מאה שנה (לערך) לאחר חתימת תלמוד ירושלמי. ומכיון שסדר הלימוד הוא - כללות הענין, ולאחרי זה פרטי הענין, נמצא, שתלמוד ירושלמי (שקדם לתלמוד בבלי) עיקרו לימוד באופן של כלל, ותלמוד בבלי (שבא לאחר תלמוד ירושלמי) עיקרו לימוד באופן של פרט.

וזהו מה שבתלמוד ירושלמי הסדר הוא שפרק "בני העיר" קודם לפרק "הקורא עומד" - כי בירושלמי עיקר ההדגשה היא על הכלל; ובתלמוד בבלי הסדר הוא שפרק "הקורא עומד" קודם לפרק "בני העיר" - כי מכיון שבבבלי גם לימוד הפרטים נוגע ביותר - לכן, בתחילה צריך לשנות הפרטים דקריאת המגילה גופא ("הקורא עומד"), ורק לאחר זה שונים כלל נוסף - קריאה בתורה ("בני העיר").

ובמשניות הנדפסים הסדר הוא כבירושלמי - כי המשנה קודמת לתלמוד בכלל (גם תלמוד ירושלמי), שענינו ביאור דברי המשנה, ולכן, אם בתלמוד ירושלמי עיקר ההדגשה היא על הכלל (מפני היותו התחלת הלימוד ביחס לתלמוד בבלי), הרי על אחת כמה וכמה שכן הוא במשניות.

- ג. נוסף על השינוי בסדר הפרקים, ישנו שינוי גם בהתחלת המסכת (כדלקמן), וגם שינוי זה נובע מכללות החילוק בין הבבלי לירושלמי (פרט וכלל):
- התחלת מסכת מגילה (במשנה) היא: "מגילה נקראת ב"א ב"ב ב"ג ב"ד בט"ו, לא פחות ולא יותר". ובגמרא מבואר מניין לומדים זאת כו', ובזה ישנו חילוק בין הבבלי לירושלמי:
- בירושלמי איתא: "כתיב לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם, מה תלמוד לומר בזמניהם . . ליתן להם זמנים אחרים . . זמנים שקבעו להם חכמים, ואלו הן, י"א וי"ב וי"ג וי"ד וט"ו".
- אבל בבבלי - הנה לפני שמבארים את הלימוד מהפסוק "לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם" (זמנים הרבה תקנו להם), מקדימה הגמרא סברא שטעם הדבר הוא "כדבעינן למימר לקמן חכמים הקילו על הכפרים להיות מקדימין ליום הכניסה כו'", ועל זה שואלת הגמרא "מכדי כולוהו אנשי כנסת הגדולה תקנינהו, דאי סלקא דעתך אנשי כנסת הגדולה י"ד וט"ו תקון, אתו רבנן ועקרי תקנתא דתקינן אנשי כנסת הגדולה כו'", ורק לאחר שקלא וטריא זו באה המסקנא: "אמר קרא לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם כו'", ובזה גופא ישנה שקלא וטריא - "האי מיבעיא לי' לגופי' . . ואכתי מיבעי לי' זמנו של זה לא כזמנו של זה וכו'".
- וחילוק זה הוא בהתאם להאמור לעיל - שבירושלמי הלימוד הוא בכללות, ולכן, אין שם אריכות דשקלא וטריא כו', ואילו בבבלי הלימוד הוא בפרטיות, ולכן ישנה אריכות דשקלא וטריא עד שבאים למסקנת הענין.
- ד. והנה, כתוצאה משינוי סדר הפרקים בבבלי ובירושלמי, ישנו גם שינוי בסיום המסכת בין הבבלי לירושלמי, הן במשנה והן בגמרא, כדלקמן.
- הסיום בבבלי: במשנה - "וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל, מצוותן שיהו קורין כל אחד ואחד בזמנו". ובגמרא - "תנו רבנן משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום, הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות חג בחג".
- והסיום בירושלמי: במשנה - "ר' אליעזר אומר אין מפטירין בהודע את ירושלים את תועבותי". ובגמרא - מסיים בדיני מזוזה, וביניהם - "הדר בחוצה לארץ . . שלוש יום אינו צריך ליתן מזוזה כו'", ובסיום המסכת ממש - "תפילה ומזוזה מי קודם, שמואל אמר מזוזה קודמת, רב הונא אמר תפילה קודמת. מאי טעמיה דשמואל, שכן היא נוהגת בימים טובים ובשבתות, מאי טעמא דרב הונא, שכן היא נוהגת במפרשי ימים והולכי מדברים. מתניתא מסייעה לשמואל, תפילה שבלת עושין אותה מזוזה, מזוזה שבלת אין עושין אותה תפילין, למה, שמעלין בקודש ולא מורידין".
- ואף ששינוי זה נובע כתוצאה מהשינוי בסדר הפרקים, הרי מכיון שכל עניני התורה הם בתכלית הדיוק בכל פרטיהם, מובן, שהשינוי בסיום המסכת הוא (לא רק כתוצאה מהשינוי בסדר הפרקים, כי אם) גם ענין בפני עצמו, בהתאם לתוכן דבבלי וירושלמי - כלומר, שבהתאם לענינו של הבבלי צריך להיות הסיום במשנה בענין ד"מצוותן שיהו קורין כל אחד ואחד בזמנו", והסיום בגמרא "שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום"; ובהתאם לענינו של הירושלמי צריך להיות הסיום במשנה בענין ד"אין מפטירין בהודע את ירושלים את תועבותי", והסיום בגמרא "תפילה ומזוזה מי קודם . . שמעלין בקודש ולא מורידין".
- וענין זה (שהשינוי בסיום המסכת אינו רק כתוצאה מהשינוי בסדר הפרקים, אלא הוא גם ענין בפני עצמו, בהתאם לתוכן דבבלי וירושלמי) מודגש ביותר בפרטי השינויים בענינים אלו עצמם, היינו, לא רק בסדרם, כי אם גם כפי שכל אחד הוא במקומו - הענין ד"מצוותן שיהו קורין כל אחד ואחד בזמנו" כפי שהוא בירושלמי (בפרק שלישי), והענין ד"אין מפטירין בהודע את ירושלים כו'" כפי שהוא בבבלי (בפרק שלישי):
- לכל לראש - במשנה: הענין ד"אין מפטירין בהודע את ירושלים" נמצא הן בירושלמי (בסיום המסכת) והן בבבלי (בסוף פרק שלישי), אבל ישנו שינוי בזה - שבבבלי נאמר "אין מפטירין בהודע את ירושלים", ואילו בירושלמי מוסיף "אין מפטירין בהודע את ירושלים את תועבותי" [ושינוי זה אינו רק ביחס למשנה כפי שהיא בבבלי, כי אם גם ביחס למשנה בפני עצמה - כפי שהודפסה במשניות, וזאת - אף שסדר הפרקים בירושלמי הוא כבמשניות].
- וכמו כן בגמרא: הסוגיא ד"תפילה ומזוזה מי קודם . . מעלין בקודש ולא מורידין" שבסיום הירושלמי - לא הובאה כלל בבבלי בסוף פרק שלישי (בהמשך למשנה ד"אין מפטירין כו'", כבירושלמי). ועל דרך זה לאידך

1 - הסיום בבבלי "משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום כו", לא הובא כלל בירושלמי
 2 בסוף פרק שלישי (בהמשך למשנה "מצוותן שיהיו קורין כל אחד ואחד בזמנו", בבבלי!)
 3 ומכיון ששינויים אלו [ההוספה ד"את תועבותי" במשנה דהירושלמי, והסוגיא ד"תפילה ומזוזה כו" בגמרא
 4 דהירושלמי שאינה בבבלי, והענין ד"משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום כו" בגמרא
 5 דהבבלי שאינו בירושלמי] אינם קשורים עם השינוי בסדר הפרקים - הרי מוכח שענין זה קשור עם התוכן
 6 דבבלי וירושלמי, היינו, שהסיום דבבלי צריך להיות (מצד תוכנו של הבבלי) בענין ד"מצוותן שיהיו קורין כל
 7 אחד ואחד בזמנו", ובהמשך לזה (הסיום בגמרא) "משה תיקן להם לישראל כו", והסיום בירושלמי צריך להיות
 8 (מצד תוכנו של הירושלמי) בענין ד"אין מפטירין בהודע את ירושלים (ובהוספת התיבות) את תועבותי",
 9 ובהמשך לזה (הסיום בגמרא) "תפילה ומזוזה כו" מעלין בקודש ולא מורדין", כדלקמן.

10 ה. והביאור בזה:

11 בתלמוד ירושלמי מודגשים ביותר הענינים שבהם מתבטא כבודה של ירושלים, וגם כבודה של ארץ ישראל
 12 בכללותה, כי "תלמוד ירושלמי" הוא מה שלמדו בארץ ישראל (לא רק בירושלים), וכהלשון הרגיל: "במערבא
 13 אמרי".

14 ועל פי זה מובן מה שדוקא בירושלמי סיום וחותם המסכת (במשנה) הוא בדין ד"אין מפטירין בהודע את
 15 ירושלים את תועבותי" - כי הטעם ד"אין מפטירין בהודע את ירושלים גו" הוא "משום יקרא דירושלים"
 16 (רע"ב שם. קה"ע שם), היינו, שבזה מודגש כבודה של ירושלים.

17 ועל דרך זה מובן גם בנוגע לסיום הגמרא בירושלמי בדיני מזוזה - מכיון שבמזוזה מודגשת מעלתה של
 18 ארץ ישראל (תלמוד ירושלמי) לגבי חוץ לארץ (תלמוד בבלי), שבארץ ישראל ישנו החיוב דמזוזה גם כאשר
 19 דר בבית שלושים יום, מה שאין כן בחוץ לארץ - "הדר בחוץ לארץ . . שלושים יום אינו צריך ליתן מזוזה".
 20 וגם המעלה דתפילין (כבהמשך הסוגיא שם: "תפילה ומזוזה מי קודם כו") קשורה עם מעלתה של ארץ ישראל
 21 (ירושלמי) לגבי חוץ לארץ (בבלי):

22 מעלתה המיוחדת של ארץ ישראל היא - "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית
 23 שנה", כלומר, גילוי אלקות, מה שאין כן בחו"ל כו'. וזהו הקשר עם מעלת התפילין - שעליהם נאמר: "וראו
 24 כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", כמבואר בגמרא (ברכות ו, א) דקאי על "תפילין שבראש".
 25 [ובזה מתבטא גם העילוי דתפילין לגבי מזוזה - שבתפילין הענין ד"שם ה' נקרא עליך" הוא באופן גלוי
 26 אפילו אצל אומות העולם, כמו שכתוב "וראו כל עמי הארץ גו'", מה שאין כן במזוזה - מסופר בגמרא (ירושלמי
 27 ריש פאה) שכאשר רבינו הקדוש שלח לארטבון מזוזה, א"ל ארטבון: "את שלחת לי מילה דטבא חד פולר"
 28 (מטבע קטנה), היינו, שלא ידע להעריך את חשיבותה של המזוזה, עד שרבינו הקדוש היה צריך להסביר לו
 29 את מעלתה וחשיבותה של המזוזה - "דאת דמא (ישן) והיא מנטרא לך", שמזה מובן שמעלתה של המזוזה
 30 אינה באופן גלוי לכל עמי הארץ (דלא כבתפילין)].

31 אבל בתלמוד בבלי (חוץ לארץ) - סיום וחותם המסכת אינו קשור עם הדגשת מעלתה של ירושלים וארץ
 32 ישראל (מכיון שאין זה תלמוד ירושלמי), ולכן, סיום וחותם המסכת אינו בדין ד"אין מפטירין בהודע את
 33 ירושלים כו" ("יקרא דירושלים"), ולכן לא הובאה בבבלי (בסוף פרק שלישי) כל הסוגיא דדיני מזוזה כו', כי
 34 השייכות דסוגיא זו למסכת מגילה היא (בעיקר) מפני שבה מודגשת מעלתה של ארץ ישראל (שחיוב מזוזה
 35 בארץ ישראל הוא גם כאשר דר בבית שלושים יום בלבד).

36 ו. והנה, כשם שסיום המסכת בירושלמי שייך במיוחד לתלמוד ירושלמי (מעלת ירושלים וארץ ישראל), כמו
 37 כן הסיום בבבלי - "משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום, הלכות פסח בפסח כו"
 38 - שייך במיוחד לתלמוד בבלי:

39 בנוגע ללימוד "הלכות פסח" בזמן שבית המקדש היה קיים - היה חילוק בין ארץ ישראל (ירושלמי) לחוץ
 40 לארץ (בבלי): בארץ ישראל (ירושלמי) היה עיקר הלימוד (בכמות ובאיכות) ד"הלכות פסח" - בנוגע להקרבת
 41 קרבן פסח (אף שבודאי למדו את כל הלכות פסח, היה עיקר ה"קאץ" בלימוד הלכות הקרבנות כו'); מה שאין
 42 כן בחוץ לארץ (בבלי), ששם לא היה הענין דהקרבת הקרבנות - היה עיקר הלימוד (בכמות ובאיכות) בשאר
 43 "הלכות פסח".

1 והנה, לימוד ההלכות דקרבן פסח כו' - שייך (בעיקר) לפני הפסח, מכיון שזמן הקרבת הפסח הוא ב"ד
2 ניסן. ועל פי זה - בארץ ישראל, ששם היה עיקר הלימוד ד"הלכות פסח" בדיני קרבן פסח (לפני י"ד ניסן) -
3 הרי הלימוד ד"הלכות פסח בפסח" גופא לא היה בהתלהבות כל כך מכיון שעיקר ההתלהבות היא בלימוד דיני
4 קרבן פסח, וכבר למדו זאת לפני הפסח. מה שאין כן בחוץ לארץ ששם היה עיקר הלימוד בשאר ההלכות דפסח
5 (ולא בדיני קרבן פסח) - הרי בפסח עצמו עסקו בהתלהבות רבה בלימוד הלכות הפסח, ולכן סיום וחזרתם הבבלי
6 הוא - "הלכות פסח בפסח".

7 ועל פי זה מובן מה שהענין ד"משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום, הלכות פסח
8 בפסח כו'" מובא בסיום הבבלי דוקא - מכיון שענין זה ("הלכות פסח בפסח") שייך בעיקר בחוץ לארץ, שזהו
9 ענינו דתלמוד בבלי.

10 ואף שגם תלמוד ירושלמי נכתב לאחר חורבן בית המקדש (כאשר לא היו מקריבים קרבן פסח), ואם כן,
11 במה שונה איפוא (בענין זה) תלמוד ירושלמי מתלמוד בבלי - הנה הביאור בזה:

12 הפלפול והשקלא וטריא שבתורה (תוכן ב' התלמודים) לא התחיל בזמן האמוראים (בזמן שבו נכתבו ב'
13 התלמודים), אלא היה גם בזמן התנאים, בזמן המשנה, ובזמן שבית המקדש היה קיים. כלומר: בכל הדורות
14 כולם למדו ופלפלו בשקלא וטריא בתורה - בזמנו של משה רבינו, בזמן בית ראשון, בזמן בית שני, בזמן
15 התנאים ובזמן האמוראים. ומה שנכתב בגמרא - הרי זה חלק מכל השקלא וטריא והפלפולים שהיו בכל הדורות
16 (ולא ענינים שנתחדשו בזמן האמוראים דוקא).

17 ומפורש בגמרא (סוכה כח, א): "אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא ומשנה גמרא כו'",
18 ומפרש רש"י: "גמרא - זוהי סברא, שהיו התנאים אחרונים מדקדקים בדברי הראשונים הסתומים לפרשם וליתן
19 בהם טעם, כמו שעשו האמוראים אחר התנאים שפירשו דברי התנאים שלפניהם וקבעו בהן גמרא, ואותו דיוק
20 שבימי התנאים נקרא הש"ס". ויתירה מזו: בגמרא שם מסיים "שלא הניח . . דבר גדול ודבר קטן . . דבר קטן
21 - הוויות דאביי ורבא", ומפרש רש"י: "כל איבעי' להו לאביי ורבא הוה מספקא להו, ובכולן נתן את לבו ונתן
22 בהם טעם", כלומר, ש"הוויות דאביי ורבא" אינם דברים שנתחדשו על ידם - כי כבר למדם רבן יוחנן בן זכאי,
23 אלא ש"בימי אמוראים נשתכחו", ולכן נקראים ע"ש אביי ורבא - מפני שהם החזירו זאת כו'.

24 וכפי שמביא אדמו"ר הזקן בקו"א להלכות תלמוד תורה (רפ"ג) ש"נשכח כל פלפול התנאים והאמוראים
25 הראשונים ולא הובא ממנו בתלמוד כי אם מעט מזער, כדאשכחן בפ"ב דשבת ברשב"י דעל כל קושיא דרפב"י
26 מהדר לי' כ"ד פירוקי, ולא נמצא כזה בכולי תלמודי, ור"ל הוה פריק כ"ד קושיות על כל מימרא דר"י, ולא
27 אשכחן בכל התלמוד כ"ד קושיות אמימרא דר"י כי אם ז' וח' לכל היותר, והשאר נשכחו" - כלומר, שבזמן
28 התנאים היתה ריבוי שקלא וטריא כו', ובתלמוד הובא ממנה רק מעט מזער.

29 ונמצא - שכאשר מדברים אודות תלמוד ירושלמי ותלמוד בבלי, הרי בזה נכלל גם השקלא וטריא והפלפול
30 שהיו בדור התנאים ובזמן שבית המקדש היה קיים. ובהתאם לכך מתבטא החילוק בין תלמוד בבלי לתלמוד
31 ירושלמי (שנכתבו בזמן האמוראים) - לימוד השייך לחוץ לארץ (בבלי), ולימוד השייך לארץ ישראל (ירושלמי).

32 ז. על פי האמור לעיל שבסיום הירושלמי מודגש כבודה של ירושלים ("יקרא דירושלים") - יובן גם מה
33 שבירושלמי מוסיף את התיבות "אין מפטירין בהודע את ירושלים את תועבותי".
34 ובהקדים:

35 בתוספות יום טוב הקשה: מאי שנא ההפטרה ד"הודע את ירושלים" מההפטרה דפרשת קדושים "התשפוט
36 התשפוט את עיר הדמים"? - ומתוך: "וניחא לי במ"ש בעל הלבוש . . דפ' הודע כתיב בה מכורתך ומולדתך
37 בארץ הכנעני אביך האמורי ואמך חתית, וזה ודאי גנות וכדי בזיון וקצף לבזותן מעיקר מולדתן".

38 אמנם, מזה שהירושלמי מוסיף ומפרש "אין מפטירין בהודע את ירושלים את תועבותי" [שהוספה זו לא
39 באה כדי לציין לאיזו הפטרה מכוונים הדברים, מכיון שלזה מספיק התיבות "הודע את ירושלים" בלבד, כפי
40 שהובא בבבלי (ורק רש"י מוסיף ומפרש "את תועבותי"), אלא הוספה זו בירושלמי באה לבאר את הטעם מדוע
41 אין מפטירין בה] - מוכח להדיא שהטעם שאין מפטירין ב"הודע" הוא משום דכתיב בה "את תועבותי", כלומר,
42 שמצד תיבות אלו עצמן (גם לולי ההוספה ד"מכורתך ומולדתך . . אביך האמורי ואמך חתית") אין מפטירין

בפרשה זו. וזהו הטעם שהירושלמי מוסיף את התיבות "את תועבותי" - כדי להדגיש שהקפידא היא לא (רק) מצד התוכן דכללות הפרשה (שבה נאמר "מכורתך ומולדתך גו'"), אלא (בעיקר) מצד התיבות "את תועבותי" עצמם אין מפטירין בה - "אין מפטירין בהודע את ירושלים את תועבותי".

ובנוגע לחילוק שבין ההפטרה ד"הודע את ירושלים את תועבותי" להפטרה ד"התשפוט התשפוט את עיר הדמים" (דלכאורה, מאי שנא, כקושיית התוספות יום טוב) - יש לומר:

בהפטרה ד"התשפוט התשפוט את עיר הדמים" - לא מוזכר בפירוש שמה של "ירושלים", כי אם "עיר הדמים" סתם (אלא שמהמשך הכתובים מובן שהכוונה היא על ירושלים), ולכן, אין זה גנאי כל כך. וכן "בכל הנבואות של תוכחותיו של יחזקאל שמפטירין בהן לא הוזכר שם ירושלים בפירוש"; מה שאין כן בהפטרה ד"הודע את ירושלים" - מזכירים בפירוש את שמה של "ירושלים" (לבוש או"ח סו"ס תצג), וביחד עם זה אומרים שישנו הענין ד"תועבותי" (של ירושלים). ומובן, שבזה מודגש ביותר הגנאי שבדבר - שמצד אחד מדגישים שזוהי "ירושלים" (שם המורה ומדגיש את גודל מעלתה של העיר - "על שם יראה ועל שם שלם", שלימות היראה, "עיר הצדק קרי' נאמנה"), וביחד עם זה מדגישים שבמקום שתהי' בהתאם לגודל מעלתה, ישנו הענין ד"תועבותי". על דרך ובדוגמת הענין ד"לכבוש את המלכה עמי בבית"!

ועל פי זה יובן מה שדוקא בירושלמי מוסיף ומדגיש ש"אין מפטירין בהודע את ירושלים את תועבותי": כאשר אומרים ש"אין מפטירין בהודע את ירושלים", כבבבלי, אזי אפשר לומר שההדגשה בזה היא על כללות הפרשה, שבה נאמר "מכורתך ומולדתך גו' אביך גו' ואמך גו'", ואם כן, עיקר ההקפדה (שאין מפטירין בה) היא על הענין ד"יחוס אבות" ("כדי בזיון וקצף לבזותן מעיקר מולדתן").

אבל כאשר מוסיפים "אין מפטירין בהודע את ירושלים את תועבותי" - מודגש בזה שעיקר ההקפדה (שאין מפטירין בה) היא על כבודה של ירושלים ("יקרא דירושלים"), שלכן, אין מפטירין בענין שבו נאמר דבר בלתי-רצוי אודות ירושלים.

וזהו מה שדוקא בירושלמי מוסיף את התיבות "אין מפטירין בהודע את ירושלים את תועבותי" - מכיון שההדגשה המיוחדת שמקפידים על כבודה של ירושלים שייכת לירושלמי דוקא.

ח. הביאור בזה בעומק יותר - בפנימיות הענינים, ובהקדים: ידוע הכלל שמסיימים בטוב - כדאיתא בגמרא (ברכות רפ"ה), הן בירושלמי והן בבבלי: "שכן מצינו נביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ותנחומין". וכידוע הסימן יתק"ק - "ישעי", תרי עשר, קינות (איכה), קהלת - שבספרים אלו חוזרים וכופלים פסוק נוסף כדי לסיים בדבר טוב: הסיום דישעי' הוא בפסוק "והיו דראון לכל בשר", ולכן חוזרים וכופלים את הפסוק "והיה מדי חודש בחדשו גו'". הסיום בתרי עשר (מלאכי) הוא בפסוק "והכיתי את הארץ חרם", ולכן חוזרים וכופלים את הפסוק "הנה אנכי שולח לכם את אלי' הנביא גו'". הסיום דקינות (איכה) הוא בפסוק "כי אם מאוס מאסתנו גו'", ולכן חוזרים וכופלים את הפסוק "השיבנו ה' אליך גו'". והסיום דקהלת הוא בפסוק "אם טוב ואם רע", ולכן חוזרים וכופלים את הפסוק "סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא גו'".

[דרך אגב:

בירושלמי שם ממשיך: "והכתיב והיו דראון לכל בשר, בעכו"ם היא עסקינן. והכתיב כי מאוס מאסתנו, השיבנו תחת כי מאוס מאסתנו", היינו, ש"השיבנו הוא אחר פסוק זה שחזר וכפלו לסיים בדברי נחמות" (פני משה). ובתוס' - מביא את הירושלמי, ומסיים: "מיהו מההוא קראי דסוף תרי עשר וקהלת, לא פריך מידי, שחושבו בטוב בדברי תנחומין, ולא מיירי בפורענות דישאל".

כלומר: התירוץ "והשיבנו תחת כי מאוס מאסתנו" (בירושלמי) הוא - על ספר איכה בלבד, ולא על שאר ג' הספרים דישעי' תרי עשר וקהלת.

יש מפרשים שהתירוץ שלא מדובר בפורענות דישאל אלא בפורענות דעכו"ם והוי שפיר שבח ותנחומין של ישראל - הרי זה בהוספה על התירוץ שחוזרים וכופלים פסוק שלפני זה כדי לסיים בטוב. אבל: מלשון הירושלמי משמע שענין זה ("השיבנו תחת כי מאוס מאסתנו") הוא בספר איכה בלבד.

1 ויש לומר, שהחידוש בספר איכה הוא - שהנביא עצמו חוזר וכופל את הפסוק "השיבנו" (מה שאין כן
2 בשאר הספרים דסימן יתק"ק - הקורא חוזר וכופל את הפסוק שלפני זה, כדי לסיים בטוב). וכפי שמצינו בספרי
3 איכה הנדפסים, שלאחרי הפסוק "כי אם מאוס מאסתנו גו'", פסוק כ"ב - ישנו פסוק נוסף, פסוק כ"ג. "השיבנו
4 גו'". וטעם החילוק שבין איכה לשאר הספרים - מכיון שבשאר הספרים לא מיירי בפורענות דישראל].

5 ובנוגע לענינו: אף שבסיום מסכת מגילה בירושלמי מוזכר הענין ד"הודע את ירושלים את תועבותי" -
6 מובן ופשוט שאין זה בסתירה לכלל דמסיימים בטוב, מכיון שמפורש ומודגש ש"אין מפטירין בהודע את
7 ירושלים גו'", היינו, שלילת וביטול ענין בלתי-רצוי, שזהו דבר טוב. וכן הסיום בגמרא - "לא מורידין", היינו,
8 שלילת ענין הירידה, שזהו דבר טוב.

9 אבל אף על פי כן, עדיין דרוש ביאור - בפנימיות הענינים: מצד הענין ד"המתאבק עם כו'" - עצם
10 ההתעסקות עם ענין בלתי-רצוי, אפילו כדי לשלול ולבטל זאת - יש בה משום חסרון כו'. ועל פי זה - עדיין
11 דרוש ביאור: מדוע סיום המסכת בירושלמי הוא בענין ד"אין מפטירין בהודע את ירושלים את תועבותי" -
12 שלילת דבר בלתי רצוי, הרי עדיף לסיים עם הדין שלפניו - "ורבי יהודה מתיר" (להפטיר במרכבה)?

13 [ובפרט ש"אין מפטירין בהודע את ירושלים גו'" נאמר על ידי ר' אליעזר, וההיתר להפטיר במרכבה נאמר
14 על ידי ר' יהודה (שמתיר) ומכיון שמצד סדר הדורות היה ר' אליעזר לפני ר' יהודה - מתאים יותר שדבריו של
15 ר' אליעזר ("אין מפטירין בהודע את ירושלים גו'") יבואו לפני דבריו של ר' יהודה (בנוגע להפטרה
16 ב"מרכבה"!).]

17 ועל דרך זה בסיום הגמרא - "מעלין בקודש ולא מורידין": מכיון שגם שלילת ענין הירידה יש בה משום
18 חסרון (המתאבק עם כו') - הרי עדיף לסיים בענין ד"מעלין בקודש" ("לא מורידין אלא מעלין בקודש")?

19 ט. והביאור בזה:

20 הענין ד"אין מפטירין בהודע את ירושלים גו'" (שלילת דבר בלתי רצוי) כפי שהוא במשנה, הרי זה בתור
21 הלכה בתורה, ולכן, כפי שענין זה הוא בתורה - אין זה ענין בלתי רצוי [ועל דרך המדובר אודות דיוק הלשון
22 "יעקב ועשו האמורים בפרשה" - דשרשו של עשו כפי שהוא בתורה ("בפרשה") הוא טוב]. ויתירה מזו: על
23 ידי זה שענין זה ("אין מפטירין בהודע את ירושלים גו'") מובא בהלכה בתורה - פועלים עליו גם כפי שהוא
24 בעולם, היינו, שמהפכים אותו לטוב, בדוגמת העילוי דעבודת חתשובה.

25 וזהו הביאור בדעת ר"א - "אין מפטירין בהודע את ירושלים גו'":

26 תכליתה ומטרתה של הפטרה כזו היא - לעורר את העם לתשובה. ולדעת ר"א - אין צורך לומר הפטרה זו
27 בגלוי ובפרהסיא כו', כי מספיק מה שענין זה כתוב בתורה כדי לפעול את העילוי דאתהפכא שעל ידי עבודת
28 התשובה - גם במציאות העולם.

29 אבל אף על פי כן, ההלכה היא שמפטירין ב"הודע את ירושלים" (דלא כר"א) - כי מצב העולם כפי שהוא
30 בהוה (בזמן הזה) אינו מוכן ומתאים עדיין לדרגא נעלית כזו שהפעולה דאתהפכא בעולם תהיה על ידי זה
31 שהענין נמצא בתורה בלבד, ולכן ההלכה היא שמפטירין ב"הודע את ירושלים גו'", היינו, שצריכים לומר
32 הפטרה זו בגלוי ובפרהסיא כו' במציאות העולם, כדי לפעול את הענין דאתהפכא במציאות העולם [ועל דרך
33 המבואר בכמה מקומות בענין "הלכה כבית הלל" - שבזמן הזה אין העולם ראוי שההלכה תהיה כבית שמאי
34 (דרגא נעלית יותר), ורק לעתיד לבא תהיה הלכה כבית שמאי].

35 ועל פי זה מובן מה שהסיום הוא בענין ד"אין מפטירין בהודע את ירושלים גו'", ולא "במרכבה" - כי
36 אדרבה: תכלית שלמות הטוב היא - שגם הענין הבלתי רצוי ("תועבותי") מתהפך לטוב, (מעלת התשובה),
37 ולכן, יש בזה עילוי אפילו לגבי הענין ד"מרכבה".

38 ועל פי זה יומתק ביותר הטעם להוספת התיבות "את תועבותי" בירושלמי (ועד שתיבות אלו הם סיום
39 המשנה) - מכיון שבזה מודגש ביותר "יקרא דירושלים", שגם הענין הבלתי רצוי נתהפך לטוב, שזוהי תכלית
40 שלמות הטוב.

41 ועל דרך זה בסיום הגמרא - "מעלין בקודש ולא מורידין":

על ידי זה שהענין ד"לא מורידין" (שלילת הירידה) הובא בהלכה (בתורה) - פועלים עילוי גם בענין
 ד"מורידין", שמעלים אותו לשרשו ומהפכים אותו לטוב. ולכן נאמר "מעלין בקודש ולא מורידין" (ולא להיפך
 - "לא מורידין (ויתירה מזו) מעלין בקודש"), כי - העלאת הענין ד"מורידין" והפיכתו לטוב הוא נעלה יותר
 מהענין ד"מעלין בקודש", כי תכלית שלימות הטוב הוא שגם הרע ("מורידין") נהפך לטוב.

ועל פי זה יומתק גם שסיום הגמרא ("ולא מורידין") הוא מעין ובדוגמת סיום המשנה ("אין מפטירין") -
 היינו, שבשניהם מדובר אודות העלאת ענין בלתי רצוי והפיכתו לטוב (מעלת התשובה), שזוהי תכלית שלימות
 הטוב.

י. ויש לקשר את תוכן הדברים דלעיל (אודות הענין דאתהפכא) עם קאפיטל פ"ב שבתהלים:
 קאפיטל פ"ב שבתהלים הוא ה"שיר של יום" דיום השלישי בשבוע. ולכאורה - תמוה: יום השלישי הוכפל
 בו כי טוב, היינו, שלימות הטוב. ואם כן, היתכן שתוכן השיר דיום השלישי הוא בענין של דין ומשפט דוקא
 - "בקרב אלקים ישפוט", דקאי על הדיינים כו', לכאורה, ענין הדין ומשפט מתאים יותר ליום השני, שבו היה
 ענין של הבדלה ומחלוקת, מה שאין כן ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב?!

והביאור בזה:

כללות ענין המשפט אינו ענין של דין בלבד, כי אם החיבור דחסד וגבורה ביחד, שזהו כללות ענין הרחמים,
 היינו, לרחם על מי שצריכים לרחם עליו כו'. וזוהי השייכות דענין המשפט ליום השלישי דוקא - כי ענין
 הרחמים הוא בקו האמצעי (שלישי). ובלשון התקו"ז: "משפט עמודא דאמצעיתא . . דאיהו רחמי".

וכפי שמצינו שכללות ענין המשפט יכול להיות רק כאשר ישנה אפשרות לענין של זכות כו', כמו שכתוב
 "ושפטו העדה והצילו העדה", היינו, שמוכרח להיות גם הענין ד"הצילו העדה". ומטעם זה "אין עד נעשה
 דין", דמכיון שראה במו עיניו כו', שוב אינו יכול למצוא לו זכות, ולכן אינו יכול להיות דין בענין זה, כי
 האפשרות להפך בזכותו ("והצילו העדה") מהוה תנאי עיקרי בכללות ענין המשפט.

ועד כדי כך - ש"סנהדרין ההורגת אחד בשבוע (פעם אחת בשבע שנים) נקראת חובלנית" (מכות ז, א),
 ולדעת ראב"ע - אפילו "אחד לשבעים שנה", כלומר: אף על פי שעשו זאת על פי דיני התורה, מכל מקום,
 עצם העובדה שלא הצליחו למצוא לו זכות, הרי זה מורה על התגברות הטבע דהיפך החסד כו', ולכן, "נקראת
 חובלנית".

ומכיון שלימוד זכות הוא תנאי עיקרי בענין המשפט - נמצא, שמשפט אינו דין בלבד, כי אם ענין של
 רחמים. ולכן, הרי זה שייך לשיר של יום דיום השלישי - כי מדת הרחמים היא בקו האמצעי.

וזוהו גם מה שמספר הדיינים הוא (לכל הפחות) שלשה - "מנין לשלשה שיושבים בדין ששכינה עמהם,
 שנאמר בקרב אלקים ישפוט" (ברכות ו, א), ואין בית דין קרוים אלקים אלא בשלשה (פירוש רש"י שם) -
 מכיון שמשפט ענינו רחמים, קו האמצעי (שלישי).

וענין זה קשור גם עם חג הפסח - כמבואר בלקוטי תורה (שיר השירים יד, ד ואילך) בנוגע לסדור הקערה
 בפסח, שמקומו של המרור הוא באמצע, בחינת קו האמצעי, אף על פי ש"לכאורה היה צריך להיות המרור בקו
 שמאל כי הוא בחינת גבורות כו'" - "מפני שבחינת מרירות מעורר המשכת רחמים רבים . . בחינת רחמים הוא
 בחינת קו האמצעי".

וזוהו הקשר עם כללות הענין דאתהפכא (המדובר לעיל) - כי כללות ענין הרחמים שייך רק "על מי שהוא
 במדרגה התחתונה ואין טוב לו, אבל על מי שהוא במדרגה העליונה ולא חסר לו כלל, לא שייך עליו רחמנות
 כלל" (לקוטי תורה שם), וכמודגש גם בענין המשפט - שהרי עצם הענין שיש עליו דין ומשפט מורה על היותו
 במצב ירוד כו', ואף על פי כן מרחמים עליו ומהפכים בזכותו, שזהו בדוגמת כללות הענין דאתהפכא.

ועל דרך מאמר רז"ל (ב"ר ספ"ב) בנוגע לבריאת העולם: "אמר הקב"ה, אם בורא אני את העולם במדת
 הרחמים, הוי חטי"י סגיאין, במדת הדין היאך העולם יכול לעמוד, אלא הרי אני בורא אותו במדת הדין ובמדת
 הרחמים" - שבזה מודגש ענין הרחמים על החוטא כו', שזהו בדוגמת כללות הענין דאתהפכא.

- 1 יא. ויהי רצון שמסיום מסכת מגילה בירושלמי, שבה מדובר במעלת ירושלים וארץ ישראל (כנ"ל בארוכה)
- 2 - נזכה בקרוב ממש לקיום היעוד "עתידה ירושלים שתתפשט בכל ארץ ישראל, ועתידה ארץ ישראל שתתפשט
- 3 בכל הארצות", בגאולה האמיתית והשלימה.
- 4 ובאופן שלימות העם - "בנערינו ובזקנינו ובבנותינו", "קהל גדול ישובו הנה", ביחד עם שלימות
- 5 התורה ומצוותי - "כספם וזהבם אתם", ובאופן כזה באים כל בני ישראל לארצנו הקדושה כפי שהיא
- 6 בשלימותה, כולל - "כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך" - שלימות הארץ, ובארץ הקודש גופא - לירושלים עיר
- 7 הקודש, ולבית המקדש השלישי.
- 8 וכל זה - בתכלית הזריזות, כמבואר במדרשי רז"ל בנוגע לענין דעליה לרגל לעתיד לבא, "מדי חודש בחדשו
- 9 ומדי שבת בשבתו", שענין זה יהיה בזריזות הכי גדולה - "כעב תעופינה וכיונים אל ארובותיהם", ובלשון
- 10 הרמב"ם: "מיד הן נגאלין".

אגרות קודש

המשך מעמוד יג

ודבר זה מביא להנהגה אשר נראה בבירור שהיא הנהגה נסית, עד שכל הדברים העלולים להפריע לחיים כפי הדרוש בכלל, ולתורה ולמצוות בפרט, הרי לא רק שהם מתבטלים, אלא "ונהפוך הוא", הם הופכים להיות כך שהם אף מסייעים לטוב ולחקלת החיים הנכונים, כסיום המזמור: "גם לשוני כל היום תהגה צדקתך, כי בושו כי חפרו מבקשי רעתי",

כל האנשים והדברים, שלא רק שלא היו מקודם מסייעים, כי אם אף ביקשו לעשות רעה, הרי לא רק שיהיו חסרי אונים ובטלים, אלא אף יבושו ביחסם הקודם.

ויהי רצון שחודש ניסן, חודש הגאולה, יביא לכל אחד שחרור וחירות מכל הדברים המצירים (גורמים לצרות חיו) או מהווים "מצרים" (= מגבילים), ושתהיה ההכנה הראויה ליום טוב של חג המצות, זמן חרותנו.

בכבוד ובברכת חג הפסח כשר ושמח,

מנחם שניאורסאהן

המצירים: ראה (ב"ר פט"ז, ה) כל המלכיות נק' ע"ש מצרים ע"ש שמצירות לישראל.
"מצרים" (= מגבילים): אפילו מצרים דקדושה, וראה לקו"ת שה"ש כח, ד. אור תורה להח"מ עה"פ החודש הזה. ד"ה החודש הזה, תרכ"ו פ"ד.

לקוטי שיחות שבת הגדול כרך יב

הגדול". אבל דבר זה גופא דורש ביאור: מהו גדולו של
הנס? וגם התועלת שבנס זה לבני ישראל לא היתה
בזה "גדלות" כלל, שהרי גם לאחר ש"הרגו הרבה
מהם" לא היה אפשר לישראל (על פי טבע) לצאת
ממצרים והוזקקו להנס דמכת בכורות וכו', היינו שלא
רק שלא היתה בהנס תועלת גדולה לבני ישראל, אלא
שלאורה, לא היתה להם בזה⁷ שום תועלת?⁸

(ב) זה שהתענית שנקבעה ביום דמיתת מרים
בכוחה לדחות את קביעותו של זכרון הנס ליום השבת
[היינו, אף אם נאמר שקביעות יום הזכרון היתה כמו
בקביעות דזכר ליציאת מצרים⁹, בעת שאירע הנס,
שבמילא קבעוהו מתחילה בעשירי בניסן¹⁰, ואחר כך
(לאחרי מיתת מרים וקביעת התענית) דחוהו ליום
השבת] - מובן: מצינו שגדול כוחן של התעניות
הנזכרות במגלת תענית לדחות אפילו איסור התענית
בראש חודש¹¹, שאסור להתענות בו מן הדין¹², ומכל

א. ידועים דברי השל"ה¹, שפרשיות התורה שייכות
הן לעניני הזמן בשנה שקוראין אותן. ועל פי זה גם
בנדון דידן - פרשת צו - שבכמה וכמה שנים² קוראין
אותה בשבת הגדול, יש קשר ושייכות ביניהם.
ויובן זה בהקדים דברי רבינו הזקן בשלחנו³
בביאור הטעם שהשבת שלפני הפסח נקרא שבת
הגדול, וזה לשונו:

"שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול לפי
שנעשה בו נס גדול, שפסח מצרים היה מקחו מבעשור
לחדש . . . ואותו היום שבת היה.. וכשלקחו ישראל
פסחיהם באותו שבת נתקבצו בכורי מצרים אצל
ישראל ושאלום למה זה הם עושין כך, אמרו להם זבח
פסח הוא לה' שיהרוג בכורי מצרים, הלכו בכוריהם
אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש מהם שישלחו את
ישראל, ולא רצו, ועשו הבכורות עמהם מלחמה והרגו
הרבה מהם. וזהו שכתוב⁴ למכה מצרים בבכוריהם,
וקבעו נס זה לזכרון לדורות בשבת, וקראוהו שבת
הגדול. ולמה לא קבעוהו בעשירי לחדש סתם בין שחל
בשבת בין שחל בחול כדרך שנקבעו כל המועדים, לפי
שבעשרה בניסן מתה מרים וקבעו בו תענית כשחל
בחול כמו שכתוב בסימן תק"פ ע"ש".

וצריך להבין:

א) אדמו"ר הזקן מדייק "שנעשה בו נס גדול"⁵ -
היינו שעל פי זה יומתק⁶ למה "קורין אותו שבת

(7) בהנס ד"למכה מצרים בבכוריהם". משא"כ לדעת הטור שהנס
הי' "ולקחו .. שה .. לשחטו לשם פסח .. והיו שנייהם קהות על
ששוחטין את אלהיהן ולא היו רשאים לומר להם (לישראל) דבר" -
הרי הי' בזה תועלת לישראל.

ומה שלא ניחא לי' לאדה"ז בטעמו של הטור (ובחר בטעם התוספות)
- י"ל שזהו מפני קושיות הב"י והב"ח שם.

(8) אין לומר, שכוונת התוס' ואדה"ז ב"הלכו בכוריהם כו" היא
בדרך "לא זו אף זו", היינו: ע"פ טבע היו צריכים לעשות מלחמה
עם ישראל, והנס הי' שלא רק שלא עשו מלחמה עם ישראל אלא
אדרבה עשו מלחמה עם המצריים - כי [נוסף על הדוחק בזה - כי אם
האמינו בדברי ישראל שהיו' יהרוג אותם על שאין משלחין את
ישראל* - פשיטא שלא ילחמו להכות את ישראל, הנה] בל' הכתוב
"למכה מצרים בבכוריהם" לא נרמז זה כלל, וכן לא נזכר ענין זה
בדברי התוס' ואדה"ז שם.

(*) דוחק גדול לומר שזה גופא הנס והתועלת - שהאמינו לדברי
ישראל שהקב"ה יהרוג אותם שהרי כבר ראו אותות ומופתים, הט'
מכות שהביא הקב"ה עליהם.

(9) ועד"ז הוא גם בפורים וחנוכה.

(10) כי דוחק גדול לומר, שמכיון שהקב"ה ממלא שנותיהם של
צדיקים מיום ליום (ר"ה א, יא, וש"נ), ידעו ישראל שמיתת מרים תהי'
בעשירי בניסן, ולכן קבעו מלכתחילה את זכרון הנס בשבת דוקא -
ע"ש העתיד.

(11) שו"ע או"ח ריש סי' תקפ. ורק ש"טוב שלא להשלים ברי"ח"
(רמ"א שם).

ויש לומר, שזהו מה שמוסיף אדה"ז בסוף הסעיף (כמ"ש בסי'
תק"פ) ע"ש - ולכאורה: הרי כבר כתב כאן "שבעשרה בניסן מתה
מרים וקבעו בו תענית", ומה יתוסף ע"י ה"ענין שם" (בסימן תקפ)-
אלא שכוונתו היא להחומר שבתעניות אלו, ככפנים.

ועפ"ז יומתק גם מ"ש אדה"ז "וקבעו בו תענית כשחל בחול",
דמשלשן זה משמע שקביעות התענית מלכתחילה היתה רק כשחל בחול
(ולא שהתענית נדחת בשבת) - שכוונתו בזה, להדגיש חומר התענית.
שבאם מלכתחילה הי' נקבע לעשירי בניסן סתם, לא הי' נדחה מפני
השבת דוגמת יו"כ שמתעניין אפילו בשבת (ראה ב"ח שם) ודוגמת עשרה
בטבת שאף שאינו מה"ת דוחה שבת (לדעת האבודרהם הובא בב"י או"ח

(1) ר"פ וישב. וראה ג"כ זח"ב רו, ב.

(2) ראה שו"ע או"ח סי' תכח ס"ד: לעולם קורין צו את אהרן קודם

פסח בפשוטה.

(3) או"ח ריש סי' תל.

(4) תהלים קלו, י. וראה מדרש תהלים שם. רש"י ומצוד"ד שם.

(5) וכ"ה בתוס' (ד"ה ואותו - שבת פו, ב), בטור ר"ס תל (אלא
שתוכן הנס - מבארו באו"א - ראה הערה 7)*; משא"כ בשו"ע שם:
"מפני הנס (סתם) שנעשה בו". וי"ל: בשו"ע המחבר - מכיון שאין
דרכו לבאר טעמי ההלכות, לכן גם בנדוד"ד אף שמבאר מדוע "שבת
שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול" מסתפק בביאור כללי - "מפני
הנס שנעשה בו", משא"כ בטור ושו"ע אדה"ז שדרכם לכתוב ההלכות
בטעמיהן (ראה הקדמת "בני הגאון המחבר" לשו"ע אדה"ז). אבל
להעיר כי בב"י (שם) כשמביא דברי התוס' מעתיק הלשון "לפי
שנעשה בו נס" (סתם). ואולי היתה לפניו גירסא אחרת בתוס'. וצ"ע
בדפוסים הקודמים דהתוס' והטור. - וראה הערה הבאה.

(*) ולהעיר אשר גם בנוגע לחנוכה אמרי אינשי בטעם המנהג
שבסביבון חרות האותיות נ' ג' ה' ש' - כי הם ר"ת נס גדול הי'
שם.

(6) דגם אם הי' רק נס סתם יש עליו בשבת זה לגבי שבת סתם.
וראה לקו"א לה"מ (ספכ"ד בהוצאת קהת) ובאו"ת (ע"פ) ד"ה
משכו וקחו. וראה ג"כ עבודת הלוי (להרה"צ כו' מהר"א הלוי
מסטאראשעלי) ד"ה להבין ענין שבת הגדול.

דמצירים) "שישלחו את ישראל", ודרישתם היתה
מאבותיהם ומפרעה ובתקיפות כזו עד ש"עשו עמהם
מלחמה והרגו הרבה מהם" - הוא "נס גדול" שלא היה
כמוהו בשארי ניסים²⁰. הצלת ישראל מידי שונאיהם
בנס דקריעת ים סוף, פורים וכו', היתה באופן אשר
שונאי ישראל נטבעו בים סוף, נהרגו, או ששלטו
היהודים בהם, מה שאין כן הנס ד"למכה מצרים
בבכוריהם" היה באופן שבכורי מצרים עצמם ובהיותם
בתקפם (ובתוקף דקליפת מצרים²¹) נלחמו "שישלחו
את ישראל" - (דוגמת) "אתהפכא חשוכא לנהורא".
ג. ולתוספות ביאור (מה שנס זה נקרא "נס גדול"):
ענינו של נס הוא - שינוי הטבע. ומזה מובן,
שכשהשינוי הוא לא רק ב"טבע" הנהגת העולם אלא
בענין שהוא "טבעי" מצד הנהגה דתורה (ש"טבע" זה
הוא תקיף יותר) - הרי זה נס גדול ביותר.
ובנדון דידן - הנס ד"למכה מצרים בבכוריהם":
הסדר שנטבע ונקבע בעבודת הברורים על ידי התורה
הוא, שהניצוצות שבג' קליפות הטמאות אי אפשר
לבררם כי אם צריך לדחותם כו'²² - על פי זה בקשת
בכורי מצרים שישלחו את ישראל ומלחמתם עם
המצרים עבור זה (אף שהי' לזה מקום בטבע כפשוטו
- שיראו לנפשם כו') הוא שינוי בה"טבע" דקדושה,
ולכן הוא "נס גדול"²³.
ד. על פי הנ"ל יש לומר, שב' המאורעות שאירעו
בעשירי בניסן - הנס ד"למכה מצרים בבכוריהם",
ומיתת מרים - יש שייכות ביניהם מצד תוכן ענינם:

שכן בנידון דידן (זכרון הנס ד"למכה מצרים
בבכוריהם) שאינו אלא "מנהג"¹³. [ובפרט שיש לומר
(בדוחק על כל פנים) שמאיוזה טעם שיהיה, הייתה
קביעת זכרון הנס לאחר מיתת מרים וקביעת התענית,
ובמילא - נקבע מלכתחילה ליום השבת]¹⁴.
אבל עדיין צריך ביאור (בפנימיות הענינים): מכיון
דזכרון הנס מצד עצמו (לולי הענין דמיתת מרים) צריך
לקבעו בעשירי לחדש "כדרך שנקבעו כל המועדים",
היאך יתכן לשנות¹⁵ אופן קביעות זכרון זה מקביעות
כל המועדים, לדחות לגמרי הזכרון מיום זה ולקבעו
ביום אחר מפני ענין צדדי (ובפרט שמיתת מרים היתה
ל"ט שנה לאחר הנס)?
ב. והביאור בכל זה:
ניסים רבים נעשו לבני ישראל במשך הדורות, אשר
בהם ועל ידם ניצולו מידי שונאיהם, ובלשון ההגדה
ל"שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה
מצילנו מידם"; ובהם כמה וכמה - שנהרגו כמה
משונאיהם (בנס דקריעת ים סוף, פורים, חנוכה וכו').
אמנם, גודל הנס ד"שבת הגדול" היה בזה
שהריגתם היתה על ידי בכורי מצרים, ובהדגשת הכתוב
ל"למכה מצרים בבכוריהם". וענין זה, אשר בעת גלות
מצרים¹⁶, ופרעה בתקפו עד כדי כך - שאפילו משה
רבינו ובעת היותו בחרי אף עליו חלק לו כבוד
מלכות¹⁷ ופרעה ומצרים מאנו (בכל תוקף¹⁸) לשלח את
ישראל - בו בזמן בקשו בכורי מצרים (התוקף¹⁹

סתק"נ - ודלא כרש"י מגילה ה, א ד"ה אבל) ולהעיר מתענית חלום,
שמתענין בשבת (ש"ע א"ח סי' רפח ס"ד. ש"ע אדה"ז שם ס"ג).

ויל"פ חומרת מיתת מרים לגבי מיתת השאר דשלשת הרועים
(תענית ט, א) משה ואהרן - מפני שזה גרם למיתתם (במדרב) -
כמפורש בקרא (חוקת כ, א"ב).

(12) טושו"ע סתי"ח. וראה ש"ע אדה"ז סתכ"ט ס"י.
(13) וכלשון ה"כותרת" בשו"ע אדה"ז לסימן תל [שמן הסתם
כתבה אדה"ז. ובפרט שבשו"ע המחבר אין "כותרת" לסימן זה] "מנהג
שבת הגדול" (ולא כבלבוש "דין שבת הגדול").

(14) ועפ"ז יומתק לשון אדה"ז "וקבעו נס זה לזכרון לדורות
בשבת", שמלשון זה משמע שקבעוהו מלכתחילה בשבת.

(15) להעיר מתענית ועש"ק חוקת - שלא קבעוהו לימי החודש
מפני שאלת חלום וכו' דוקא (מג"א סו"ס תק"פ).

(16) משא"כ בעת אמירת פרעה, "קומו צאו מתוך עמי גוי" (בא
יב, לא) - הותחל כבר ביטול הגלות (אף שהי' עדיין לפני ה"קץ" -

ראה רש"י שם יב, מא), ועד שנאמר (ראה טז, א. וראה ברכות ט, א.
רש"י עה"ת שם) על זמן זה "הוציאך גוי ממצרים".

(17) בא יא, ח ובפרש"י.
(18) ועד שלא הועיל גם מה "שעשו הבכורות עמהם מלחמה והרגו
הרבה מהם".

(19) ראה תרגום אונקלוס ויחי מט, ג: חילי וריש תקפי.
(20) וגם בהנס דפורים, אשר "אותו הפה עצמו שאמר והעם לעשות
בו כטוב בעיניך הוא עצמו אמר ואתם כתבו על היהודים כטוב

בעיניכם, שהו"ע אתהפכא חשוכא לנהורא" (תו"א צד, ב) - הרי
אתהפכא" זו היתה רק בנוגע לדבור אחשוורוש, ודיבורו הי' לאסתר
ומרדכי "ואתם כתבו גוי כטוב בעיניכם". משא"כ בנדוד, שבכורי
מצרים היכו את מצרים והרגו את אלו שלא רצו לשלח את ישראל *.
ונוסף לזה: בקשתם של בכורי מצרים ו"למכה מצרים" על ידם לא
היתה ע"פ בקשת ישראל (שהרי לא מצינו שישלח יבקשו מהם דבר
כ"א רק טיפוד להם "שיהרגו את בכורי מצרים"), כי אם מצד עצמם.
(* בתו"א שם: "לאכפאי לסט"א בלבד .. למכה מצרים בבכוריהם
.. (משא"כ) הנס של פורים כו'". וי"ל שמדרשות חלוקות הם ובתו"א
מבאר רק להפ"י (ראה מכילתא בא פרשה יג. ראב"ע לתהלים שם)
ד"למכה מצרים בבכוריהם" קאי על מכת בכורות, כמפורש שם (צד, א).
(21) שהרי גם לאחר "למכה מצרים בבכוריהם" מתו במכת בכורי
מצרים.

(22) ראה תניא פ"ד.ח. לקו"ת שה"ש ו, ד. ועוד.
(23) ראה ער"ז לקו"ש ח"ו ע' 50 ואילך בענין ב' הפירושים
שברש"י ס"פ וראו ב"ומטר לא נתן ארצה" - אם המטר נשאר באויר
רוק שלא הגיע לארץ, או שנתבטלה כל מציאותו - שמכיון שמשמייא
מיהב יחייב משקל לא שקלי, לכן ביטולו של המטר שהוא שינוי
בה"טבע" ד"שמיא" הוא נס (ופלא) גדול יותר משישאר מציאותו
באויר, אף שבפשוטו השארת המטר באויר הוא פלא גדול יותר
מאשר ביטולו.

1 איתא באגרת הקודש²⁴ בביאור מאמר רז"ל²⁵:
2 "למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה לומר
3 לך מה פרה מכפרת אף מיתתן של צדיקים מכפרת",
4 שכשם שענינם של מי חטאת הוא לטהר טומאת מת
5 "אף שהוא אבי אבות וכו' ולמטה מטה מנוגה", כך
6 מיתת צדיקים "פועל ישועות בקרב הארץ לכפר על
7 עון הדור אף גם על הזדונות שלמטה מנוגה".

8 ולפי מה שנתבאר לעיל (סעיף ב), שהענין ד"למכה
9 מצרים בבכוריהם" הוא שתוקף הקליפה דמצרים בקש
10 ובתוקף (שישלחו את ישראל - היינו) שיעשו ציווי ה',
11 הרי זה בדוגמת מיתת מרים - "מיתתן של צדיקים" -
12 שענינה ל"אהפכא חשוכא לנהורא", "לכפר אף גם על
13 הזדונות שהן מג' קליפות הטמאות"²².

14 ה. על פי הנ"ל, יש לבאר גם (פנימיות) הטעם שלא
15 קבעו זכרון הנס ד"למכה מצרים בבכוריהם" כיו"ד
16 ניסן - מפני מיתת מרים:
17 מבואר²⁶ בנוגע ליום טוב של ראש השנה שחל
18 להיות בשבת שאין תוקעין במדינה משום גזירה דרבה,
19 שמא יעבירונו (להשופר) ד' אמות ברשות הרבים²⁷ -
20 דלכאורה: "מה ראו חז"ל לעקור מצות עשה דשופר
21 כו' משום גזירה דרבה בעלמא, והלא החשש הוא
22 להדיוטים וקלי הדעת, ואיך מנעו המצוה לגמרי מכמה
23 צדיקים גדולים וטובים" - שההסבר בזה (בפנימיות
24 הענינים), דמה שאין תוקעין בראש השנה שחל בשבת
25 אין זה דיחוי של (תוקף) מצות תקיעת שופר, אלא שאז
26 אין צורך (כל כך) בתקיעת שופר. כי ההמשכות
27 שנמשכות על ידי תקיעת שופר נמשכות הן ביום
28 השבת מצד עצמו בלא תקיעת שופר.

29 ועל דרך זה בנוגע לזכרון הנס ד"למכה מצרים
30 בבכוריהם" ומיתת מרים, שביום מיתת מרים אין צורך
31 (כל כך) בזכרון הנס. כי הפעולה שנעשית על ידי זכרון
32 (על ידי מנהגי שבת הגדול) הנס דאתהפכא חשוכא
33 לנהורא דלמכה מצרים בבכוריהם, נעשית (בכללות²⁸)
34 על ידי זכרון (על ידי התענית) דאתהפכא חשוכא

(24) סי' כח.
(25) מור"ק כח, א (הובא בפרש"י חוקת כ, א).
(26) לקו"ת דרושי ר"ה ד"ה להבין המשנה יו"ט של ר"ה (נו, א).
סדור שער התקיעות בתחלתו. ובכמה דרושים ד"ה יו"ט של ר"ה
שלאח"ז. וראה לקו"ש ח"ז בשיחה לחגה"פ.
(27) ר"ה כט, ב.
(28) אבל לא אותו הענין ממש, שלכן נקבע זכרון הנס בשבת

עכ"פ, אבל דין במנהג (וא"צ דין - כתענית מיתת מרים) - בדוגמת
הטעם המבואר בחסידות (המשך תרס"ו בסופו. ובכ"מ) על זה שגם
בר"ה שחל בשבת צריך לאמירת פסוקי שופרות - שהיא מדרבנן (אבל
לא לתק"ש - שהיא מה"ת).

לנהורא שעל ידי מיתת מרים.

35 ו. על פי כל הנ"ל תתבאר גם השייכות דפרשת צו
36 לשבת הגדול:
37 ענין שבעת ימי המילואים - אודותם מסופר
38 בארוכה בפרשתנו, מבואר בלקוטי תורה²⁹ ד"ע"כ נק'
39 ז' ימי המילואים לשון מילוי ושליומות כי הנה לעתיד
40 לבא כשיהיה תכלית השלימות כתיב³⁰ "והיה אור
41 הלבנה (כאור החמה)" שיתמלא פגימת הלבנה .
42 ומעין זה היה גם כן על ידי שהוקם המשכן שעל ידי
43 זה נעשה עליות המלכות".
44

45 והנה ביאור הענין ד"והיה אור הלבנה כאור החמה"
46 מבואר בחסידות³¹, דעכשיו מקבלת הלבנה אורה מן
47 השמש, ולעתיד לבא "יהיה לה אור עצמי כמו אור
48 החמה"³²: והיינו, שהלבנה שענינה (עכשיו) "מקבל",
49 תתהפך להיות בחינת אור וגילוי מצד עצמה. ועל דרך
50 זה בספירות העליונות: ספירת המלכות, שענינה דלית
51 לה מגרמה כלום, תתהפך ותהא אור וגילוי, ובאופן
52 שתאיר מצד עצמה - אתהפכא לנהורא³³.

53 כן על דרך זה בנוגע לשם כל הפרשה כולה "צו":
54 אמרו רז"ל³⁴ "אין צו אלא ע"ז" וביחד עם פירוש
55 "זירו מיד ולדורות ואף שיש בו חסרון כיס"³⁵
56 למלאות רצון ה' ובגימטריא א"ל אד"כ³⁶ - אתהפכא
57 חשוכא לנהורא.

58 ודוגמת ענין זה בעבודת האדם היא עבודת
59 התשובה³⁷, שעל ידה מתהפכים (החשך של ה)זדונות
60 עצמן לזכיות (אור)³⁸.

61 וזהו גם הצד השווה שבין פרשת צו לשבת הגדול:
62 אתהפכא חשוכא לנהורא.

(משיחות שבת הגדול)

תשכ"ז, תשכ"ט, תשל"א)

(29) פרשתנו י, ד.

(30) ישע"ל, לו.

(31) לקו"ת שם, א. תו"ח שמות תע, ב.

(32) לקו"ת שם.

(33) ראה תו"ח שם: חשך דלילה עצמו יאיר כיום לפי שאור הלבנה
יהי' כאור החמה ממש. וראה שמר"ר (בא יח, יא - הובא בלקו"ת שם,
ג): לע"ל הלילה נעשה יום שנא' והי' אור הלבנה כאור החמה. וראה
בארוכה לקו"ש ח"ז ע' 47, לקו"ש ח"ט ע' 64.

(34) ראה סנה' נו, ב. זח"כ, לו, ב. לה, ב.

(35) תו"כ (הובא בפרש"י) כאן.

(36) עיין בכ"ז סהמ"צ (להצ"צ) מצות תגלחת בסופה. קונטרס
ומעין מכ"ד פ"ב.

(37) ראה בארוכה לקו"ש ח"ט שם (ע' 66). וראה לקו"ש ח"ז שם
(ש)מ הקרבנות דימי המילואים באו לכפר על חטא העגל, ובאופן
זדונות נעשו לו זכיות עי"ש - ע"ד מיתת צדיקים ש"פועל ישועות
בקרב הארץ לכפר על עון הדור" (כנ"ל ס"ד).

(38) יומא פו, ב. וראה בארוכה דרמ"צ קצא, א.

ליקוטים מתורת לוי יצחק

לפנים משורת הדין — קו האמצעי, תפארת.

לפני ולפנים משורת הדין — קו הימין, חסד.

(הערות לזהר א עמ' מז)

ביום השלישי וישא אברהם את עיניו, וירא את המקום מרחק: ויאמר אברהם אל נערי שבו לכם פה עם החמור, ואני והנער נלכה עד כה¹⁰

לכאורה, איך אומר אברהם אל נערי עד כה, הרי הם לא ראו את המקום ואינם יודעים היכן הוא.

ויש לומר, שהכוונה היא שילכו עד כ"ה פרסאות ולא יותר. דהנה, בשני הימים הראשונים הלכו עשרים פרסאות, עשרה בכל יום, כי מהלך אדם בינוני ביום הוא עשר פרסאי¹¹. והיום ילכו עוד חמשה פרסאות, עד חצי היום, כי מסתמא הגיעו למקום בחצות היום, כי ואורח צדיקים. . עד נכון היום¹², שהוא בחצות היום¹³.

ובשרשן של דברים, הוא גם כן חמשה פרסאות, היינו חמש ספירות,

כי יום שלישי הוא תפארת, המדה השלישית, והמקום שראה, מקום המקדש, הוא מלכות, כמו שכתוב¹⁴ מקדש אדני. ומתפארת עד מלכות יש חמש ספירות.

(הערות לזהר א עמ' קיט)

מה טוב חלקנו, ומה נעים גורלנו, ומה יפה רשתנו?

טוב — הוא קו הימין (חכמה, חסד, נצח).

נעים — הוא קו השמאל (בינה, גבורה, הוד), כי נעים הוא בבינה¹⁵.

יפה — הוא קו האמצעי (דעת, תפארת, יסוד), כמו תפארת, פאר.

(הערות לזהר א עמ' קמג)

תפלת שחרית

שעשה לי כל צרכי. . אוזר ישראל בגבורה. .
עוטר ישראל בתפארה

תפילין ונעלים שייכים אלו לאלו, כמאמר רז"ל¹ כתפילין כך מנעלים.

ומה שכתוב² ועד שרוך נעל - דרשו רז"ל³ על רצועות התפילין ועל נעל של חליצה.

והוסמכו בברכות השחר,

שעשה לי כל צרכי — לבישת הנעלים⁴.

אוזר ישראל בגבורה — תפילין של יד, שהן בזרוע שמאל, גבורה. עוטר ישראל בתפארה — תפילין של ראש, שהן כמו עטרה על הראש.

(הערות לזהר ב עמ' תנד)

על דברי תורה. . המלמד תורה לעמו ישראל. .
נותן התורה

בכל יום מברכים שלש ברכות על התורה (על דברי תורה, והערב, אשר בחר בנו), ואחר כך אומרים שלשה פסוקים (יברכך, יאר, ישא), כי התורה היא אוריין תליתאי⁵.

(ליקוטים ואגרות עמ' רעז)

אלהים ברב חסדך⁶

רב חסדך — היינו ריבוי חסדים, ריבוי אחר ריבוי. ומזה נעשה אלקים, שם מדת הגבורה⁷, כי אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט⁸.
ועל דרך רוב טובה אין יכולים לקבל⁹.

(הערות לזהר עמ' רכז)

ותיכנס לנו לפנים משורת הדין

שורת הדין — קו השמאל, גבורה.

1) שבת סא, א. וראה תורת מנחם ח"ט עמ' 52.

2) לך לך יד, כג.

3) סוטה יז, א (תפילין). בראשית רבה פמ"ג, ט (חליצה). ועיין פרי עץ חיים שער התפלה פ"ג בסוף הפרק בד"ה מהרנ"ש נלעד"נ דזהו כו'.

4) שו"ע אדמו"ר הזקן או"ח סי' מו, ב.

5) שבת פח, א.

6) תהלים סט, יד.

7) רש"י בראשית א, א.

8) פסחים כג, א.

9) תענית כג, א.

10) וירא כב, ד-ה.

11) פסחים צד, א.

12) משלי ד, יח.

13) רש"י שם.

14) בשלח טו, יז.

15) פרי עץ חיים שער השבת פרק כ"ד.

יום ראשון ו' ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' נא, כי מי שדעתו יפה... עד עמ' 102, כנו"ל.

ליקוטי אמרים

כי מי שדעתו יפה לדעת את ה'

ולתבונן בגדולתו ית' ולהוליד מבינתו יראה עילאה במוחו ואהבת ה' בחלל הימני שבלבו להיות נפשו צמאה לה' לדבקה בו ע"י קיום התורה והמצוות שהן המשכת והארת אור א"ס ב"ה על נפשו לדבקה בו ובכוונה זו הוא לומד ומקיים המצוות וכן בכוונה זו מתפלל ומברך הרי כוונה זו על ד"מ כמו נשמת המדבר שהוא בעל שכל ובחירה ודעת ידבר ומי שדעתו קצרה לידע ולהתבונן בגדולת א"ס ב"ה להוליד האהבה מבינתו בהתגלות לבו וכן היראה במוחו ופחד ה' בלבו רק שזוכר ומעורר את האהבה הטבעית המסותרת בלבו ומוציאה מההעלם והסתר הלב אל הגילוי במוח עכ"פ שיהיה רצונו שבמוחו ותעלומות לבו מסכים ומתרצה בריצוי גמור באמת לאמיתו למסור נפשו בפועל ממש על יחוד ה' כדי לדבק בו נפשו האלהית ולבושיה ולכללן ביחודו ואחדותו שהוא רצון העליון המלוכש בת"ת ובקיום המצוות כנ"ל וגם היראה כלולה בה לקבל מלכותו שלא למרוד בו ח"ו ובכוונה זו הוא סור מרע ועושה טוב ולומד ומתפלל ומברך בפירוש המלות לבדו בלא דחילו ורחימו בהתגלות לבו ומוחו הרי כוונה זו עד"מ כמו

1 כי מי שדעתו יפה לדעת את ה' ולהתבונן בגדולתו יתברך,
2 ולהוליד מבינתו יראה עילאה במוחו ואהבת ה' בחלל הימני
3 שבלבו, - בו משכן הנפש האלקית ואהבתה הגלויה להקב"ה,
4 להיות נפשו צמאה לה', לדבקה בו על ידי קיום התורה
5 והמצוות, שהן - התורה
6 והמצוות, המשכת והארת
7 אוראין סוף פרוץ הוא
8 על נפשו - לדבקה בו, -
9 כלומר: כוונתו לרצות
10 להתדבק בהקב"ה, על ידי
11 לימוד תורה וקיום מצוות,
12 באה מכוון, שהתבונן תחילה
13 בגדולת ה'. התבוננות זו
14 יצרה בו יראה ואהבה -
15 צמאון להיות דבוק בהקב"ה;
16 ומכיוון שהדרך להתדבקות
17 בה' היא רק על ידי לימוד
18 תורה וקיום מצוות - לכן
19 הוא רוצה ללמוד תורה
20 ולקיים מצוות מתוך כוונה
21 להתדבק עם הקב"ה,
22 ובכונה זו הוא לומד
23 ומקיים המצוות, וכן בכונה
24 זו מתפלל ומברך - הרי
25 כוונה זו, על דרך משל,
26 כמו נשמת המדבר, שהוא
27 - המדבר, בעל שכל
28 ובחירה ודעת ידבר. -
29 כך גם ה"כוונה" שלו, להיות

30 דבוק בהקב"ה - באה מדעתו ובחירתו. שכן, הרי בשכלו הוא יצר
31 בנפשו את הרצון והתשוקה להיות דבוק בהקב"ה. ומי שדעתו
32 קצרה לידע ולהתבונן בגדולת א"ס סוף פרוץ הוא, להוליד
33 האהבה מבינתו בהתגלות לבו, - מי שאינו מסוגל להוליד אהבה
34 לה' בלבו כתוצאה מהתבוננות בגדולתו יתברך, שכן דעתו קצרה
35 לשם כך; וכן - אין הוא יכול ליצור את היראה במוחו ופחד ה'
36 בלבו, - כי, שכלו קצר מכדי לעורר על ידי התבוננותו, רגשי אהבה
37 ופחד בלבו (ויראה במוחו) - כיצד, איפוא, אדם כזה מקיים תורה
38 ומצוות, הרי, שלישות קיומה של מצוות עשה, היא דוקא על ידי
39 אהבת ה', ושלשיות ההישמרות מלעבור על מצוות לא-תעשה, באה
40 על ידי יראת ה' - מסביר רבנו הזקן, שקיומו תורה ומצוות בא
41 לאדם כזה מהאהבה המסותרת שבלב כל אחד מישראל להקב"ה.
42 אהבה מסותרת זו, כוללת בקרבה גם יראה (כפי שלמדנו בפרק י"ח
43 ובפרק י"ט). כלומר: הוא מקיים תורה ומצוות, על ידי שהוא מעורר
44 בתוכו את האהבה המסותרת. ולמרות שאין הוא יכול להביא את
45 האהבה המסותרת ולהפכה לאהבה גלויה בלבו - היא, אבל,
46 מתגלה במוחו, ופירוש הדבר שבמוחו קיים רצון גלוי להתדבק
47 בהקב"ה. דבר זה מביא אותו ללמוד תורה ולקיים מצוות, כדי

48 שתהיה לו, על ידי כך, דביקות בהקב"ה. ומכיוון שרצון זה וכוונה זו
49 אינם באים אצלו משכלו והתבוננותו, כי אם על ידי התעוררות
50 האהבה הטבעית (המסותרת) שבנשמתו - הרי זה, משום כך, למשל,
51 כנשמת בעל חי, שאינו בעל שכל, ואהבתו ויראתו הן טבעיות (ולא
52 "נולדות" משכלו) - זוהי
53 משמעות הדברים שזה עתה
54 למדנו - שמי שדעתו קצרה
55 להוליד בתוכו, על ידי
56 התבוננותו, אהבה
57 "בהתגלות לבו" ו"יראה
58 במוחו ופחד ה' בלבו" - רק
59 שזוכר ומעורר את
60 האהבה הטבעית
61 המסותרת בלבו, ומוציאה
62 מההעלם והסתר הלב אל
63 הגילוי במוחו על כל פנים,
64 - אם אין בכוחו להביא
65 להרגשת אהבה גלויה
66 להקב"ה בלבו, הרי, על כל
67 פנים, במוחו הוא מגלה
68 אהבה זו, שיהיה רצונו
69 שבמוחו ותעלומות לבו
70 מסכים ומתרצה בריצוי
71 גמור באמת לאמיתו,
72 למסור נפשו בפועל ממש
73 על יחוד ה', - כלומר,
74 מבחינת ההנחה שלו במוחו,
75 וכן מן הבחינה של תעלומות
76 לבו, של האהבה המסותרת

77 שבלבו, נוצר רצון כן ואמיתי למסור נפשו על יחוד ה'. וזאת - כדי
78 לדבקה בו נפשו האלהית ולבושיה, - מחשבה, דיבור ומעשה,
79 ולכללן ביחודו ואחדותו, שהוא רצון העליון המלכש בתלמוד
80 תורה ובקיום המצוות, - כי על ידי לימוד תורה וקיום מצוות -
81 מתאחדים הנפש האלקית ולבושיה עם הקב"ה, פנוף לעיל; -
82 שהיות ורצון הנשמה הוא להיות דבוק בהקב"ה, ולא להיות נפרד
83 ממנו, הרי בשעה שמעוררים ומגלים את האהבה המסותרת, היא
84 מביאה ללימוד התורה ולקיום המצוות, כדי לבצע את רצונו, להיות
85 דבוק בהקב"ה; וגם היראה - הנדרשת כדי להישמר מלעבור על
86 מצוות לא-תעשה, כלולה בה, - באהבה מסותרת זו, לקבל - על
87 עצמו, עול מלכותו שלא למרד בו חס ושלום; - על ידי עבירה
88 של מצוות לא-תעשה; ובכונה זו - הבאה מהאהבה והיראה
89 הטבעיות שבנשמת כל יהודי, הוא סור מרע - הוא שומר עצמו
90 מלעבור עבירה, ועושה טוב, - בקיום מצוות עשה, ולומד ומתפלל
91 ומברך בפרוש המלות לבדו, בלא דחילו ורחימו - בלי שתהיה
92 לו יראה ואהבה, בהתגלות לבו ומוחו - שכן, אם היו לו יראה
93 ואהבה בלבו ובמוחו, היו אז לימודו ותפילתו לא רק בפירוש המלות,
94 כי אם גם בהרגש החיות של אהבה ויראה - הרי כוונה זו - שיש

1 לו בשעת לימוד התורה וקיום המצוות, כדי להתדבק עם הקב"ה,
2 שרצון זה וכוונה זו אינם באים אצלו, כאמור, מתוך אהבה ויראה
3 שמצד השכל וההתבוננות, כי אם מן האהבה המסותרת, הרי זה על
4 דרך משל כמו נשמת החי שאינו בעל שכל ובחירה, וכל
5 מדותיו, — של הבעל חי,
6 שהן יראתו מדברים
7 המזיקים אותו ואהבתו
8 לדברים הנאהבים אצלו, 1
9 הן — המדות הללו, רק 2
10 מבקשים אצלו — אצל בעל 3
11 חי, ולא — ואינן באות 4
12 מבינתו ודעתו; וכן הן על 5
13 דרך משל היראה והאהבה 6
14 הטבעיות המסתרות בלב
15 כל ישראל, — גם הן אינן
16 "תוצר" של שכל ובחירה, אלא קיימות באופן טבעי בנשמתו של כל
17 אחד מישראל, כי הן ירשה לנו מאבותינו, וכמו טבע

ליקוטי אמרים

נשמת החי שאינו בעל שכל ובחירה וכל מדותיו
שהן יראתו מדברים המזיקים אותו ואהבתו לדברים
הנאהבים אצלו הן רק טבעיים אצלו ולא מבינתו ודעתו
וכך הן על ד"מ היראה והאהבה הטבעיות המסתורות
בלב כל ישראל כי הן ירשה לנו מאבותינו וכמו טבע
בנפשותינו כנו"ל:

18 בנפשותינו, בנזכר לעיל: — בפרק י"ח, שהאבות הורישו לכל אחד
19 מילדיהם ("עד עולם") — נשמה של קדושה, ובאותה נשמה ישנה
20 האהבה (המסותרת והכוללת בתוכה גם יראה) להקב"ה. ומכיוון
21 שאהבה זו אינה שכלית, כי אם טבעית, לכן היא נמשלת לנשמה של
22 בעל חי. הרי, שבגוף
23 המצוות, ישנן שתי מדריגות:
24 מצוות מעשיות ומצוות
25 שבדיבור ומחשבה,
26 המשולות לדומם ולצומח;
27 ובכוונת המצוות גם כן שני
28 ענינים: חי ומדבר. הכוונה
29 הבאה מן השכל
30 וההתבוננות היא כמו
31 נשמתו של "מדבר", שהוא
32 בעל שכל ובחירה, והכוונה
33 הבאה מן האהבה המסותרת (ובה כלולה גם יראה) — היא, על דרך
34 משל, כמו נשמתו של בעל חי.

יום שני ז' ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 102, פרק לט ומפני... עד עמ' נב, ויקהל.

35 פרק לט. בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, מדוע חכמינו ז"ל, מדמים
36 את עשיית המצוה ל"גוף", ואת כוונת המצוה — ל"נשמה". כן הסביר
37 שישנן שתי מדריגות בכוונת המצוות, כשם שישנן שתי מדריגות של
38 נשמה בעצמים חיים: הנשמה שבבעל חי והנשמה שבאדם. כשהכוונה
39 והרצון במצוה, להיות דבוק
40 בהקב"ה על ידי עשיית
41 המצוה, נוצרו באדם על ידי
42 שכלו והתבוננותו בגדלות ה',
43 בעוררם בו את האהבה בגילוי
44 בלבו, ורצון להתאחד עם
45 הקב"ה על ידי תורה ומצוות —
46 הרי כוונה זו ורצון זה, הם,
47 למשל, כנשמה של אדם,
48 "מדבר", שהוא בעל שכל
49 ובחירה; ואילו, אם שכלו קצר מדאי ואין בכוח ה"התבוננות" שלו, לעורר
50 אהבה כזו ורצון כזה — ורצונו וכוונתו ("נשמה" שבקיום המצוות
51 שלו), באים מהתעוררות ה"אהבה מסותרת" שבו, אותה אהבה טבעית
52 ומסותרת להקב"ה שבירושה מהאבות בכל אחד מישראל — הרי רצון
53 זה וכוונה זו, הם, למשל, כנשמה של בעל חי, שכל מדותיו, אהבתו
54 ויראתו, אינן "גולדות" משכל והבנה, כי אם — טבעיות. בפרק זה, אותו
55 אנו עומדים ללמוד, מסביר רבנו הזקן, שמפני אותו טעם, הרי גם מלאכים

ליקוטי אמרים

פרק לט ומפני זה ג"כ נקראים המלאכים בשם
חיות ובהמות כדכתי' לפני אריה
אל הימין וגו' לפני שור מהשמאל וגו' לפי שאינם
בעלי בחירה ויראתם ואהבתם היא טבעית להם
כמ"ש בר"מ פ' פנחס ולכן מעלת הצדיקים גדולה מהם
כי מדור נשמות הצדיקים הוא בעולם הבריאה ומדור

56 — שאהבתם ויראתם הן טבעיות ולא נוצרות מהשכל — נקראים בשם
57 חיות ובהמות.
58 ומפני זה גם כן נקראים המלאכים בשם חיות ובהמות,
59 בדרבנבי: — כמו שכתוב: "לפני אריה אל הימין וגו' לפני שור
60 מהשמאל" וגו', — המדובר
61 ב"פני אריה" ו"פני שור"
62 שב"מרכבה" העליונה. הרי
63 שהמלאכים נקראים "אריה"
64 ו"שור". ואלה הם שמות של
65 חיות ובהמות. וכל כך למה?
66 — לפי שאינם — "חיות
67 הקודש" — המלאכים אינם
68 בעלי בחירה, — אין להם
69 הבחירה החפשית הקיימת
70 באדם, לבחור בטוב או ברע, ויראתם ואהבתם — להקב"ה, היא
71 טבעית להם, — ואין הם צריכים לעורר אותן, על ידי הבנתם
72 השכלית בגדלות ה', כמו שכתוב ב"רעיא מהימנא" פירשת
73 פינחס. — ומכיוון שיראתם ואהבתם קבועות בהם בטבע, לכן הם
74 משולים למדותיהן הטבעיות של חיות ובהמות. ולכן מעלת —
75 ומדריגת, הצדיקים גדולה מהם, — מהמלאכים, כי מדור נשמות
76 הצדיקים הוא בעולם הבריאה, ומדור המלאכים בעולם

1. יחזקאל א, י. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מבאר כאן בנוגע למלאכים — שאי"ז כלל מענין שש"ב — בכדי להדגיש גודל מעלת העובדים בדו"ר שכליים שהם גדולים אפילו ממלאכים וחיות הקודש. וי"ל בדא"פ שעוד ענין למדנו — במעלת העובדים בדו"ר טבעיים [שזה נוגע יותר לשש"ב, שנקודתו לבאר איך שקרוב אליך — לכאנ"א] שלא נטעה לומר שהדו"ר שלהם אינן בתוקף כמו הדו"ר שכליים [ובמילא גם ה"לעשותו" שלהם (שנמשכת מהדו"ר — כנ"ל פ"ד) אינו בתוקף וכו'] — ולזה מבאר שדו"ר טבעיים ה"ז מדרי' המלאכים דהמרכבה דפני ארי' כו'. ומובן תוקף עבודתם (אלא שזהו עבודת המדות ולא דמוחין) כו'. ומזה מובן דקריב אליך לכאנ"א בלבבך (דו"ר) — הוא לא רק שבכאנ"א

1 הַיְצִירָה. – ו"עולם הבריאה" הוא למעלה מ"עולם היצירה", כפי
 2 שיוסבר להלן, שהאהבה והיראה הבאות מן השכל, שייכות ל"עולם
 3 הבריאה", שהוא עולם ההשגה וההבנה; ואילו אהבה ויראה טבעיות
 4 שייכות ל"עולם היצירה", שהוא עולם המדות. ב"הגהה" הבאה,
 5 מסביר רבנו הזקן, שמה
 6 שלמדנו שהמלאכים הם
 7 ב"עולם היצירה", המדובר
 8 במלאכים סתם. אך, ישנם
 9 גם מלאכים שמקומם
 10 ב"עולם הבריאה", שכן,
 11 אופן עבודתם, הוא באהבה
 12 ויראה בגלות, מהבנתם
 13 הגדולה בגדלות ה'. הגהה
 14 * (וְהֵינּוּ – מה שלמדנו
 15 שהמלאכים הם ב"עולם
 16 היצירה", המדובר הוא: בְּקֶטֶם
 17 מֵלֵאכִים, אֲכָל וְשׁ מֵלֵאכִים
 18 עֲלִיּוֹנִים בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה –
 19 היינו מאלה שְׁעֲבֹדָתָם
 20 בְּדַחֲלִיל וְרַחֲמֵי שְׂכָלִיִּים, – יראה ואהבה שכליות, כְּמוֹ שְׂכָתוֹב בְּ"דִעְיָא
 21 מְהִימָנָא" שֶׁם, שֵׁשׁ שְׁנֵי מִינֵי חַיּוֹת הַקֶּדֶשׁ: מַכְעִיִּים – שעבודתם היא
 22 מתוך אהבה ויראה טבעיות, וְשְׂכָלִיִּים, – שעבודתם היא מתוך אהבה ויראה
 23 שכליות, וְכֵמוֹ שְׂכָתוֹב בְּעֵץ חַיִּים: – עד כאן למדנו, שמקומן של
 24 נשמות הצדיקים, שעבודתם באהבה ויראה שכליות, הוא ב"עולם
 25 הבריאה"; ומקום המלאכים, שאהבתם ויראתם "טבעיות", הוא
 26 ב"עולם היצירה". להלן – תוסבר השייכות של אהבה ויראה
 27 שכליות, ל"עולם הבריאה", ושייכות אהבה ויראה טבעיות, ל"עולם
 28 היצירה": וְהַהֲבָדֵל שֶׁבִּינֵיהֶם – בין "עולם הבריאה" ל"עולם
 29 היצירה", הוא, כִּי בְּעוֹלָם הַיְצִירָה מַאֲוִרוֹת שֶׁם מְדוּתָיו שֶׁל
 30 אֵינְסוֹף בְּרוּךְ־הוּא לְבָדֵן, – ולא בחינות חכמה־בינה־דעת של אין
 31 סוף ברוך הוא, שֶׁהֵן – המדות: אֲהָבָתוֹ וּפְחָדוֹ וִירְאָתוֹ כו', –
 32 אהבה, פחד ויראה, הן מדות של "חסד" ו"גבורה". כך מאירות שם
 33 גם שאר המדות של אי־סוף ב"ה. וְכֵמוֹ שְׂכָתוֹב [בְּתַקּוּנִים –

ליקוטי אמרים

הגה"ה

(והיינו בסתם מלאכים אבל יש
 מלאכים עליונים בעולם הבריאה
 שעבודתם ברחילו ורחימו שכליים
 כמ"ש בר"מ שם שיש שני מיני
 חיות הקדש טבעיים ושכליים
 וכמ"ש בע"ח):

ספירין מקננין ביצירה ולכן זאת היא עבודת המלאכים
 תמיד יומם ולילה לא ישקוטו לעמוד ביראה ופחד וכו'
 והיינו כל מחנה גבריאל שמהשמאל ועבודת מחנה
 מיכאל היא האהבה כו'. אבל בעולם הבריאה מאירות

ב"תיקוני זוהר", וְעֵץ חַיִּים] דְּשִׁית סְפִירִין מְקַנְנִין בְּיִצְרָה. – שש
 הספירות, מ"חסד" עד "יסוד" מקננות, מאירות, ב"עולם היצירה",
 שכן, ארבעה הפרצופים של "עולם האצילות", כלומר, עשר
 הספירות כפי שהן מתחלקות לארבעה חלקים כלליים – (א) חכמה,
 (ב) בינה, (ג) "זעיר אנפין"
 (=מדות), (ד) מלכות –
 מאירים בארבעת העולמות:
 "אצילות", "בריאה",
 "יצירה", "עשיה", והם
 מהווים האלקות שבכל
 עולם: ב"עולם האצילות"
 מאירה ספירת ה"חכמה" –
 ולכן, תכלית הביטול
 לאלקות, היא ב"עולם
 האצילות", שכן, שם מורגש
 שאין סוף ברוך הוא, הוא
 לבדו ואין זולתו. הרגשה זו
 באה מ"חכמה", כפי שלמדנו
 בהגהה בפרק ל"ה; ב"עולם
 הבריאה", הנקרא "עולם הכסא", מאירה ספירת ה"בינה", ולכן הוא
 עולם ההשגה, שהנשמות והמלאכים שבאותו עולם הם בעלי השגה
 גדולים; ב"עולם היצירה", מאירות שש הספירות של "עולם
 האצילות", "זעיר אנפין", ולכן עבודת הנבראים של "עולם היצירה"
 – היא עבודת המדות; ב"עולם העשיה", מאירה ספירת ה"מלכות",
 והעבודה שם באה מתוך קבלת עול מלכות שמים. – הרי, שב"עולם
 היצירה" מאירות המדות של אין סוף ברוך הוא. וְלִבָּן, זֹאת הִיא
 עֲבֹדַת הַמֵּלָאכִים – שמקומם ב"עולם היצירה": תָּמִיד, יוֹמָם
 וְלַיְלָה לֹא יִשְׁקוּטוּ, לְעֹמֵד בְּיִרְאָה וּפְחָד וְכו', – לפני הקב"ה,
 וְהֵינּוּ כָל מַחֲנֵה גַבְרִיאֵל שֶׁמִּשְׁמָאל, – שמבחינת ה"גבורה"
 הנקראת "שמאל" – שמחנה גבריאל עובד עבודתו מתוך יראה
 ופחד; וְעֲבֹדַת מַחֲנֵה מִיכָאֵל הִיא הָאֲהָבָה כו'. – ועבודת מחנה
 מיכאל, היא תמיד מתוך אהבה להקב"ה, שכן, כאמור, ב"עולם
 היצירה" מאירות מדותיו של אי־סוף ברוך הוא, ולכן, גם עבודתם

יש דו"ר, אלא שבכאן קרוב שיהי' דו"ר בתוקף כו' וגם לעשותו בתוקף כו'". כלומר: לכאורה אינו מובן: מדוע מתעכב כאן רבנו הזקן בענין
 עבודת המלאכים? הרי אין זה כלל ענינו של ספר ה"תניא", "ספר של בינונים", להסביר ענין עבודת המלאכים. ענינו של ספר ה"תניא" הוא
 להסביר את העבודה ששייכת לבני ישראל ולכל אחד מישראל. אלא הענין הוא, שהכוונה היא להדגיש את המעלה המעולה של עבודת קיום
 התורה והמצוות מתוך חיות של אהבה ויראה שכליות, שהיא למעלה אף מעבודת המלאכים וחיות הקודש. כך מובנים הדברים בפשטות. ואילו
 לאמיתו של דבר – ממשיך הרבי שליט"א – אפשר לומר, שרבנו הזקן מלמד אותנו בכך ענין נוסף: להדגיש מעלתם של אלה שעבודתם היא
 מתוך אהבה ויראה טבעיות, מתוך האהבה המסותרת – דבר זה כבר נוגע באופן ממש לתוכנו של "ספר של בינונים", שנקודתו ומטרתו הן
 להסביר כיצד "קרוב אליך", כיצד קרוב לכל אחד מישראל לקיים תורה ומצוות "בלבבך", ברגשי הלב ובחיות של אהבת ה' ויראת ה'; שאדם
 לא יטעה לחשוב שאהבתו ויראתו – אהבה ויראה טבעיות, אינן באותו תוקף כמו האהבה והיראה השכליות, וממילא ה"לעשותו" שלו, כלומר,
 קיומו תורה ומצוות, הבא מ"בלבבך", מהאהבה והיראה הטבעיות, אינו גם כן באותו תוקף – לכן מסביר כאן רבנו הזקן ומדגיש שעבודה זו
 של אהבה ויראה טבעיות היא עבודתם של המלאכים וחיות המרכבה. שמכאן מובן גדולתה ותוקפה של עבודה זו: אלא – זוהי עבודה של
 מדות ולא של מוחין, וממילא מובן, ש"קרוב אליך – בלבבך", שלכל אחד קרוב הענין של אהבה ויראה – לא זו בלבד שבכל אחד ואחד ישנן
 אהבה (מסותרת) ויראה. אלא שלגבי כל אחד ואחד "קרוב הברך", שהאהבה והיראה תהיינה בתוקף, שכן, האהבה והיראה הטבעיות בבני
 ישראל הן על דרך האהבה והיראה של המלאכים וחיות הקודש שבמרכבה, וממילא יכול גם ה"לעשותו" להיות בתוקף, שכל אחד מישראל
 יקיים תורה ומצוות בחיות וברגש פנימי של אהבת ה' ויראת ה'.

1 של הנבראים והמלאכים של "עולם היצירה", היא תמיד בענין
2 המדות. **אָבֵל בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה מְאִירוֹת שֶׁם הִכְמַתוּ וּבִינָתוּ**
3 **וְדַעְתוּ שֶׁל אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא**, – בחינות חכמה־בינה־דעת של
4 "עולם האצילות", **שֶׁהֵן – חכמה־בינה־דעת, מְקוֹר הַמְדוֹת וְאִם**
5 **וְשֶׁרֶשׁ לָהֶן**, – למדות, כפי
6 שלמדנו בפרק ג'. **וְכִדְאִיתָא**
7 **בְּתַקְוָנִים** – וכמו שכתוב
8 ב"תיקוני זוהר": **דְּאִימָא**
9 **עֲלֵאָה** – ספירת "בינה"
10 דאצילות, **מְקַנְנָא** – מקננת
11 ומאירה ב"עולם הבריאה",
12 הנקרא "בורסיא", עולם
13 הכסא, **בְּתַלְתּוּ סְפִירָן**
14 **בְּכַרְסִיָא, שֶׁהוּא עוֹלָם**
15 **הַבְּרִיאָה**. – ואלו הן חכמה־
16 בינה־דעת שב"אצילות".

17 **וְלָכֵן** – מפני שב"עולם הבריאה" מאירות בחינות חכמה־בינה־דעת
18 של אֵין־סוֹף, לכן הוא – "עולם הבריאה", **מְדוֹר נְשָׁמוֹת הַצְּדִיקִים,**
19 **עוֹבְדֵי ה' בְּדַחֲלֵי וְרַחֲמוֹ,** – ביראה ואהבה, **הַנִּמְשָׁכוֹת מִן הַבִּינָה**
20 **וְדַעַת דְּגִדְלֹת אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, שֶׁאֵהָבָה זֶה נִקְרָא "דְּעוּתָא**
21 **דְּלֵבָא"**, – רצון שמן הלב, שנתעורר על ידי השכל, ושלא כמו
22 הרצון שלמעלה מהשכל, **בְּנוֹכַח לְעִיל; וּמִ"דְּעוּתָא דְּלֵבָא" נַעֲשֶׂה**
23 **לְבוֹשׁ לְנִשְׁמָה בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, שֶׁהוּא מִן עֵדֶן הָעֲלִיּוֹן, בְּדַלְקָמָן,**
24 **כְּפִי שִׁתְּבָאָר לְהֵלֶן, וְכִמְּו שֶׁבְּתוֹב בְּזֹהַר – פִּרְשֵׁת וְיִקְהֵל.** – הרי,
25 שהנשמות שעבודתם מתוך אהבה ויראה הבאות מן השכל
26 וההתבוננות בגדלות ה' – מקומן ב"עולם הבריאה", שהוא "גן עדן

ליקוטי אמרים

שם חכמתו ובינתו ודעתו של א"ס ב"ה שהן מקור
המדות ואם ושרש להן וכדאיתא בתיקונים דאימא
עילאה מקננא בתלת ספירן בכרסיא שהוא עולם
הבריאה ולכן הוא מדור נשמות הצדיקים עובדי ה'
בדחילו ורחימו הנמשכות מן הבינה ודעת דגדולת א"ס
ב"ה שאהבה זו נקרא רעותא דלבא כנ"ל ומרעותא
דלבא נעשה לבוש לנשמה בעולם הבריאה שהוא
גן עדן העליון בדלקמן וכמ"ש בזהר ויקהל

העליון, שכן, "גן עדן התחתון" הוא ב"עולם היצירה", ו"גן עדן
העליון" – ב"עולם הבריאה", וכפי הידוע, ענינו של "גן עדן" הוא,
ש"ושבין ונהנין מזיו השכינה". תענוג זה בא מהבנתם והשגתם
גדלות ה' – וזהו השכר עבור העבודה הקשורה בהשגה והתבוננות
בגדלות ה'. להלן, מסביר
רבנו הזקן, שבכך מתכוונים
לאותן נשמות שהן במדריגת
נשמה ממש – אלה
שהשגתם הנעלה ביותר
מתוארת בבחינת "מוחין
דגדלות"; ולא רק השגתם
ושכלם יש להם שייכות
ל"עולם הבריאה", כי אם גם
מדוהיהם, אהבתם ויראתם,
יש להן שייכות ל"עולם
הבריאה". כי, גם מדוהיהן
נכללות במוחין ובשכל שלהם, עד שכל עבודתם מתוארת כ"עבודת
מוחין". ואילו, נשמות שהשגתם איננה נעלה כזו, הרי למרות
שאהבתן ויראתן באות על ידי התבוננות ושכל, הרי זה רק שהשכל
משמש לעורר וליצור את מדות האהבה והיראה, אבל עיקר
עבודתן היא "עבודת המדות" – ולכן, שייכות נשמות אלו, ל"עולם
היצירה", שהוא עולם המדות. ומכל־שכן שאותן נשמות שעבודתן
היא מתוך "אהבה מסותרת" – המדות הטבעיות, שאינן באות מן
השכל ומן המוחין, בודאי ובודאי שמקומן הוא ב"עולם היצירה";
רק בזמנים מסוימים עולות גם נשמות אלו ב"גן עדן העליון",
ב"עולם הבריאה".

יום שלישי ח' ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' נב, אך היינו דוקא... עד עמ' 104, מצוה עצמה.

מתוארת כ"עבודת המדות", כי, גם המוחין שלהם שייכים למדות,
בשמשם כמעוררי המדות. **וְכֵן שֶׁאֵדָר כָּל נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁעֲבָדוּ**
2 **אֶת ה' בְּדַחֲלֵי וְרַחֲמוֹ – בִּירָאָה וְאֵהָבָה, הַמְסַתְרוֹת בְּלֵב בְּלָלוֹת**
3 **יִשְׂרָאֵל** – ולא מתוך אהבה
ויראה הבאות מן השכל –
4 **אֵין עוֹלוֹת לְשָׁם**, – ל"גן
עדן העליון" שב"עולם
הבריאה", רק **בְּשִׁבְתָּ**
6 **וְרִאשִׁיתָהּ לְבָרָה**, – שבת
וראש חודש הם הזמן
לעליית כל העולמות,
כתוב (בסוף ספר ישעיה):
7 **"וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁ וּמִדֵּי שָׁבָת בְּשָׁבָתוֹ, יִבֹּא כָל בָּשָׂר**
8 **לְהַשְׁתַּחוּת וּגְוִי"** – בזמנים אלה עולות גם נשמות אלו ל"גן עדן
העליון", **דֶּרֶךְ הָעֲמוּד שֶׁמִּגֵּן עֵדֶן תַּתְּחִילֶנּוּ לָנֶחֱדָן הָעֲלִיּוֹן, שֶׁהוּא**

53 **אֵדָר** – מה שלמדנו, ש"מדור" נשמות הצדיקים, הוא ב"בריאה", **הֵינּוּ**
54 **דִּנְקָא נְשָׁמוֹת מְמוּשׁ**, – ו"נשמה" היא הרי ענין השכל, כמו שכתוב:
55 "ונשמת שדי תבינם", **שֶׁהֵן בְּחִינַת מַחֲיָן דְּגִדְלֹת אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־**
56 **הוּא**, – השגתן היא באופן
57 של "מוחין דגדלות", שהן
58 מבינות אלקות כמו שהוא,
59 בלי לבושי השגה ובלי
60 משלים של הסברה,
61 ועבודתן היא, לכן, "עבודת"
62 המוחין, שיש לה שייכות
63 ל"עולם הבריאה", ול"גן עדן"
64 העליון" שב"עולם הבריאה".
65 **אָבֵל בְּחִינַת הָרוּחַ שֶׁל הַצְּדִיקִים**, – שעבודתם היא עבודת
66 ה"רוח", עבודת המדות. שכן, גם השגתם בגדלות ה', אינה מגיעה
67 לאופן ההשגה של אלה שהם בדרגה של "נשמה", כך שכל עבודתם

3. איוב לב, ח. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דלכאורה איך אפשרית שייכות בין חי (געה"ת) ומדבר (געה"ע) אלא שהוא ע"י עמוד (ומזה גם ראי' דעכצ"ל דאף שהן ב' מדריגות אפשרית עלי' כו". כלומר: דברי רבנו הזקן שהעליה היא על ידי ה"עמוד", מסלקות קושי שיש להקשות

בטוב, לאכפיא לסטרא אחרא - לכפות את ה"סטרא אחרא",
לאסתלקא יקרא דקדשא בריה הוא בוי' - שיתרומם כבודו של
הקב"ה, בביכול, בכל העולמות, ביתרון האור בוי' - כיתרון האור
הבא מן החושך דוקא, שכן על ידי שבירתו את החושך של ה"סטרא

אחרא", המשיכו יתרון באור
הקדושה, בנזכר לעיל. -

הרי, למרות שהאבה
ויראה, באותן נשמות, היו
טבעיות ולא שכליות, אך,
כיון שקיומן תורה ומצוות
באהבתן ויראתן, בא להן על
ידי בחירה, לכן עבודתן היא
למעלה מעבודתם של
המלאכים שאינם בעלי
בחירה. ומכאן זכותן לעלות,
בזמנים מסויימים, ב"גן עדן
העליון", דבר שאין
המלאכים זוכים לו. להלן,
יסביר רבנו הזקן, שמה
שלמדנו שמקומן של
הנשמות בעלות האהבה
והיראה השכליות, הוא
בעולם הבריאה, ומקומן של

הנשמות בעלות האהבה והיראה הטבעיות, הוא בעולם היצירה -
מדובר ביחס לנשמות עצמן. ואילו, התורה והעבודה של הנשמות,
נכללות בעשר הספירות, של העולם בו עלו אותה תורה ואותה
עבודה. עשר הספירות הן אלקות, ועל ידי העליה בעשר הספירות
של העולם - הן מתאחדות באין סוף ב"ה ממש. ואילו מקומן של
הנשמות הוא ב"היכלות" של העולמות, שהם ענין של "עולם" ולא
של אלקות, ותענוגן הוא מזיו השכינה בלבד של אותו עולם -
כלומר: מתגלה לאותן נשמות "זיו" מהתורה שהן למדו ומהמצוות
שהן קיימו בהיותן למטה בעולם הזה. והן מבינות אותו "זיו" בהשגה
אמיתית, הן מבינות את מהות ההארה, וזה יוצר בהן את התענוג
הנפלא של "גן עדן". ובלשון ה"תניא": והנה, כל זה הוא במדור
הנשמות ומקום עמידתן, - לפעמים במקום שלמעלה ממקום
עמידתן הקבוע - כמו בשעת עלייתן ב"עולם הבריאה" בימי שבתות
וראשי חודשים. ובלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מקום עמידתן -
שזהו לפעמים לא במדורן (וכמו בשבת ור"ח דעולות לבריאה אף
שמדורן ביצירה)". אף תורתן ועבודתן נכללות ממש בוי'
ספירות, שהן - עשר הספירות, בחינת אלהות, ואור-אין-סוף
מתחתן בהן - בעשר הספירות, בתכלית היחוד; - האור האין
סופי המאיר בעולם, מתאחד עם הספירות של אותו עולם בתכלית
היחוד; והינינו - מה שאנו אומרים שהתורה והעבודה עולות
ונכללות בעשר הספירות, הרי זה בוי' ספירות דבריאה על ידי
דחילו ורחימו שכללים, - יראה ואהבה שכליות. כשהתורה

עולם הבריאה הנקרא גן עדן העליון, להתענג על ה' ולהנות
מזיו השכינה, - התענוג וההנאה מאלקות הם בעיקר ב"גן עדן
העליון" שב"עולם הבריאה" - עולם ההשגה, שכן, התענוג שיש
לנשמה מאלקות, בא מהשגתה והבנתה אלקות, עד כמה שאפשר

להשיג - ; בוי' אין הנאה
ותענוג לשכל נברא אלא
במה שמשכיל ומבין
ויודע ומשיג בשכלו
ובינתו, - "משכיל", "מבין",
"וידע" - מכוונות לכוחות
חכמה-בינה-דעת, מה
שאפשר לו להבין ולהשיג
מאור-אין-סוף ברוך-הוא,
- ומה שנשמות אלו מבינות
בשכל ומשיגות אור אין סוף
ברוך הוא ב"גן עדן העליון"
שב"עולם הבריאה", בא: על
ידי חכמתו ובינתו יתברך
- על ידי ספירות ה"חכמה"
וה"בינה" של "עולם"
האצילות", הנקראות
חכמתו ובינתו, המאירות
שם בעולם הבריאה. -

ב"עולם הבריאה" מאירות, כאמור, ספירות "חכמה" ו"בינה"
ד"אצילות", ולכן הנשמות שב"גן עדן העליון" מבינות ומשיגות אור
אין סוף ברוך הוא, ומה בא ה"תענוג" שלהן. ובשבת וראש חודש
עולות גם שאר הנשמות ל"גן עדן העליון", כדי שגם הן יהיה להן
התענוג הבא מהשגה. ומה שזוכות נשמות אלו - שעבדו את
הש"ת מתוך מדות אהבה ויראה טבעיות, לעלות למעלה
מהמלאכים, - מקומם של המלאכים הוא, כאמור, ב"עולם
היצירה", בגלל עבודתם במדות טבעיות, ואין אנו אומרים שאי-פעם
הם עולים ל"עולם הבריאה" - אף ששכרו - אותן נשמות, בדחילו
ורחימו - ביראה ואהבה, מבעיים לבד, - באותו סוג אהבה ויראה
טבעיות כמו המלאכים - מדוע, איפוא, ביחס לנשמות אלו, אנו
אומרים שהן עולות בזמנים מיוחדים ל"עולם הבריאה"? אלא -
הינינו, מפני שעל ידי דחילו ורחימו שלהם - יראה ואהבה של
אותן נשמות, אתכפיא - נכפתה, סטרא אחרא המלכשת בגופם,
בין בבחינת "סור מרע" - להימנע מלעשות רע, ועל ידי כך,
לכבש התאוות ולשכנן, - התאווה נשברת כשלא נותנים לה
לבוז לידי פועל במעשה, בדיבור או אפילו במחשבה של עבירה -
דבר שבא כתוצאה מהיראה שלהן, ובין בבחינת "ועשה טוב" -
לעשות מצוות ומעשים טובים כנגד הטבע והרצון של הנפש
הבהמית, שהיא נפש של "סטרא אחרא". ענין ה"ועשה טוב" בא להן
בעיקר מאהבתן להקב"ה, בנזכר לעיל, והם - הנשמות בהיותן
בעולם הזה, היו בעלי בחירה לבחור ברע חס ושלום ובחורו

1 והעבודה נעשות מתוך אהבה ויראה שכליות, הן נכללות אז בעשר
2 הספירות של "עולם הבריאה", וכן **ספירות דיצירה על ידי דחילו**
3 **ורחימו מבעייהם**; — יראה ואהבה טבעיות, כשהתורה והעבודה
4 נעשות מתוך אהבה ויראה טבעיות, הן נכללות אז בעשר הספירות

5 של "עולם היצירה", וכתוב
6 **מלבושות י' ספירות**
7 **דאצילות ומיחדות פהן**
8 **בתכלית**, — עשר הספירות
9 של "עולם האצילות",
10 מתלבשות ומתאחדות
11 בתכלית, בעשר ספירות
12 "עולם הבריאה", ועל ידן גם
13 בעשר ספירות "עולם
14 היצירה", וכן **ספירות**
15 **דאצילות מיחדות**
16 **בתכלית במאצילן איך**

17 **סוף פרוץ-הוא**. — שהאציל וגילה את עשר ספירות "עולם
18 האצילות" — כמו שאומרים לגבי נבראים ובוראם, כך אומרים לגבי
19 נאצלים ומאצילים — שעשר ספירות "עולם האצילות" מאוחדות
20 בתכלית עם מאצילן, הרי, שהתורה והעבודה של הנשמות בהיותן
21 בעולם הזה, על ידי שהן נכללות בעשר ספירות "עולם היצירה", או
22 "עולם הבריאה" — הן מתאחדות עם האין-סוף ברוך הוא. **מה שאין**
23 **בן הנשמות**, — כשלעצמן, ולא תורתן ועבודתן, **אין נכללות**
24 **באלהות די' ספירות, אלא עומדות בתיכלות ומדורין דבריאה**
25 **או יצירה**, — "היכלות" ו"מדורים" הם ענין של "עולם" ו"יש", ואינם
26 בבחינת ביטול והתאחדות כמו הספירות, ונהנין — הנשמות, **מזיו**
27 **השכינה**, הוא **אורי-אין-סוף פרוץ-הוא המיחד ב' ספירות**
28 **דבריאה או דיצירה**, — "זיו השכינה" ממנו הן "נהנין" — הוא אור
29 אין סוף ברוך הוא המאוחד בעשר ספירות "עולם הבריאה" או בעשר
30 ספירות "עולם היצירה", והוא **זיו תורתן ועבודתן ממש** — הזיו של
31 תורתן ועבודתן של אותן נשמות, [עין זהר ויקהל דף רי], **כי שבר**
32 **מצוה** — **היא מצוה עצמה**; — שמהתורה והמצוות שאדם קיים,
33 ושמאוחדות עם אין סוף ברוך הוא, נמשך ומתגלה "זיו", לנשמה בן
34 עדן — והתענוג הוא השכר של קיום התורה והמצוות. מכאן אפשר
35 להבין גדולתה ויקרותה של מצוה שיהודי מקיים בעולם הזה, ושל
36 לימודו תורה ועבודתו את הקב"ה — אם מזיו והארה בלבד של תורה
37 ועבודה, יש לנשמה תענוג נפלא כזה בגן עדן! גדלות התענוג אנו

ליקוטי אמרים

שכליים ובי"ס דיצירה ע"י דחילו ורחימו טבעי' ובתוכן
מלבושות י"ס דאצי' ומיוחדות בהן בתכלית וי"ס דאצי'
מיוחדות בתכלית במאצילן א"ס ב"ה משא"כ הנשמו'
אין נכללות באלהות די"ס אלא עומדות בהיכלות
ומדורין דבריאה או יצירה ונהנין מזיו השכינה הוא
אור א"ס ב"ה המיוחד בי"ס דבריאה או דיצי' והוא זיו
תורתן ועבודתן ממש [ע' זהר ויקהל דר"י] כי שבר מצוה
היא מצוה עצמה:

למדים ממה שחכמינו ז"ל אומרים בנוגע ל"אחר", שמוטב שידונו
אותו בגיהנום, כדי שיוכל לבוא ל"עלמא דאתי", לעולם הבא —
לשכר של "גן עדן". כלומר: כדאים כל יסורי גיהנום (עליהם אומר
הרמב"ן שכל יסורי איוב במשך שבעים שנה, אין להם ערך כלל
ליסורי הנפש בגיהנום אפילו
שעה אחת (וכדלקמן "אגרת
התשובה" פרק י"ב)), ובלבד
שיוכלו לאחר מכן להגיע
לתענוג הנפלא שב"גן עדן".
וכאמור, מתבטא תענוג זה
בכך, שהנשמה נהנית מ"זיו"
ו"הארה" של התורה
והעבודה. שכן, את עצם
התורה והמצוה לא היה
בכוח הנשמה לקלוט ב"גן
עדן", היא היתה מתבטלת

לגמרי לעומתן. ה"עצם" של התורה והמצוות שהנשמה קיימה
בעולם הזה, יתגלה רק לעתיד לבוא. ב"גן עדן" מאיר, כאמור, זיו
והארה בלבד. בכך מובן מאמר חכמינו ז"ל: "יפה שעה אחת
בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא", שכן
בעולם הבא, ב"גן עדן", נהנית הנשמה מזיו והארה בלבד של תורתה
ועבודתה, ואילו, בהיותה בעולם הזה, יש לה את ה"עצם" של
התורה והעבודה, שעל ידו היא מתאחדת עם הקב"ה עצמו. המעלה
שבגן עדן מתבטאת רק בכך ששם היא קולטת את ה"זיו" בהשגה
אמיתית, היא משיגה שם את מהותו של הזיו — והשגת המהות של
אלקות, גורמת תענוג נפלא. זהו פירוש מאמר חכמינו ז"ל: "יפה שעה
אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי עולם הזה" — כולל, קורת
הרוח מהתורה והעבודה בעולם הזה — שכן, קורת הרוח והתענוג
האמיתי קיים ב"גן עדן" דוקא, שם הנשמה משיגה ומבינה אלקות
בהשגת המהות. אחרי שרבונו הזקן הסביר, ש"עולם הבריאה" הוא
מקום הנשמות שעבודתן היא מתוך אהבה ויראה שכליות, ו"עולם
היצירה" — מקום הנשמות שעבודתן היא מתוך אהבה ויראה טבעיות
— הוא ממשיך להסביר ש"עולם האצילות" הוא מקום הנשמות של
צדיקים גדולים שעבודתם למעלה גם מאהבה ויראה שכליות.
עבודתם של אותם צדיקים היא בבחינת "מרכבה", שכל עניניהם היו
בתכלית הביטול להקב"ה, ולא היה קיים בהם רצון אחר כלל, כי אם
מה שהוא רצון העליון בלבד.

יום רביעי ט' ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 104, ועולם האצילות שהוא... עד עמ' נג, ל"ח].

ליקוטי אמרים

ועולם האצילות שהוא למעלה
מהשכל וההשגה לנברא כי חכמתו
ובינתו ודעתו של א"ס ב"ה מיוחדות שם בו בתכלית

75 **ועולם האצילות שהוא**
76 **למעלה מהשכל וההשגה**
77 **והנה לנברא, נברא**, —
78 שכן, גם נברא רוחני, כמו
79 למשל נשמה של "עולם"

הבריאה, הוא בכל זאת
נברא, ו"עולם האצילות"
הוא למעלה גם מהשגתו.
טעמו של דבר: **כי חכמתו**
ובינתו ודעתו **של איך**

45 בא על ידי צמצום – יכולות הנשמות לקבל ממנו, שתהיה להן
46 השגה באור אין סוף ברוך הוא. מִה שֶׁאֵין בָּן בְּאֵצִילוֹת, שְׂאִינִם –
47 ספירות חכמה-בינה-דעת שב"אצילות", אינן בְּבְחִינַת צִמְצוּם כָּל
48 כֶּף – כפי שהדבר ב"עולם הבריאה". שהרי, בכל זאת, בהיותן ענין
49 של "ספירות", יש כבר בכך
50 משום צמצום מסויים, אלא
51 לא צמצום כזה כמו שהוא
52 ב"עולם הבריאה", ולכן אֵי
53 אֶפְשָׁר לְשַׁכֵּלִים נִבְרָאִים
54 לְקַבֵּל מִהֶן, – מהספירות
55 שב"אצילות". וְלִכֵּן לִית
56 מִחֻשְׁבָּתָא דִּילְהוֹן תְּפִיסָא
57 שֶׁם כָּלֵל. – איך ל"מחשבה"
58 של הנבראים "תפיסה"
59 (השגה) שם כלל. המחשבה
60 וההשגה של נבראים אינן
61 יכולות כלל "לקלוט" את
62 האור המאיר ב"אצילות".
63 לִכֵּן הוּא – "עולם"
64 האצילות, מְדוּר לְצִדִּיקִים
65 הַגְּדוֹלִים, שֶׁעֲבוֹדָתָם הִיא
66 לְמַעַל מַעַל אֶפְסוֹ
67 מִבְּחִינַת דְּחִילוֹ וְרַחֲמוֹ –
68 יראה ואהבה, הַנִּמְשָׁכִים מִן
69 הַבִּינָה וְדַעַת הַגְּדוֹלָתוֹ
70 יִתְבָּרָה, כְּמוֹ שֶׁעוֹלָם
71 הָאֵצִילוֹת הוּא לְמַעַלָּה
72 מַעַלָּה מִבְּחִינַת בִּינָה וְדַעַת
73 לְשַׁכֵּל נִבְרָא, – כך גם
74 עבודתם היא הרבה למעלה
75 מהאהבה והיראה הבאות מן השכל; אֲלָא עֲבוֹדָתָם הִיָּתָה
76 בְּבְחִינַת מְרַכְבָּה מִשֶּׁם לְאִינִסוֹף בְּרוּךְ הוּא, וְלִכְטֹל אֵלָיו
77 בְּמִצִּיאוֹתָיו, וְלִהְיוֹת בְּאִוְרוֹ יִתְבָּרָה, הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם, עַל יְדֵי
78 קִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, עַל דְּרָף שְׂאִמְרוּ: – חכמינו ז"ל: "הַאֲבוֹת
79 הֵן הֵן הַמְרַכְבֵּה", וְהִנֵּנוּ – מה שהאבות מתוארים כ"מרכבה", הוא:
80 לְפִי שֶׁכָּל יְמֵיהֶם הִיָּתָה זֹאת עֲבוֹדָתָם. – האבות היו תמיד
81 בהתבטלות של "מרכבה": על ידי קיומם תורה ומצוות, הם יוצרים,
82 על עצמם ועל כל עניניהם את דרגת ההתבטלות העליונה ביותר
83 להקב"ה, כך שאין להם רצון אחר כלל, כי אם רק מה שהוא רצון
84 ה' – ולכן מקומם של צדיקים אלה הוא ב"עולם האצילות", בו
85 מורגש אותו סוג של ביטול. אֲךֵּ מִי שֶׁשֶּׁרֵשׁ נִשְׁמָתוֹ קָמֵן מִהֲכִיל
86 עֲבוֹדָה תְּמָה זוֹ, – של בחינת "מרכבה", לְכַטֵּל וְלִכְלֹל בְּאִוְרוֹ
87 יִתְבָּרָה בְּעֲבוֹדָתוֹ בְּקִבְיוֹתָיו, – לעמוד תמיד בביטול והתכללות
88 באורו יתברך, רק לְפָרְקִים וְעֵתִים שֶׁהֵם עֵת רָצוֹן לְמַעַלָּה, וְכְמוֹ

1 סוֹף בְּרוּךְ הוּא מִיְחָדוֹת שֶׁם בּוֹ בְּתַכְלִית הַיְחָד, בְּיַחְדוֹ עֲצוּם
2 וְנִפְלָא, בְּיָתֵר שֶׁאֵת וְיָתֵר עַז לְאִין קֵץ מִבְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה. כִּי
3 שֶׁם ב"עולם הבריאה", יָרְדוּ לְהַאִיר בְּבְחִינַת צִמְצוּם, –
4 חכמה-בינה-דעת של "עולם האצילות", הנקראות "חכמתו ובינתו
5 ודעתו של אין סוף ברוך
6 הוא", מאירות ב"עולם
7 הבריאה", רק אחרי
8 שהצטמצמו במדה כזו, כִּדִּי
9 שִׁיבְּלוּ שְׁכָלִים נִבְרָאִים –
10 השכל של הנשמות
11 והמלאכים של "עולם"
12 הבריאה, לְקַבֵּל מִהֶן –
13 ענין של, חֲכָמָה-בִּינָה
14 דַעַת, לִידַע אֶת ה',
15 וְלִהְיוֹת וְלִהְיוֹת אִיּוֹ
16 הַשִּׁגָּה בְּאִוְרוֹ-אִינִסוֹף
17 בְּרוּךְ הוּא, כְּפִי בִּחְ
18 שְׁכָלִים הַנִּבְרָאִים, שֶׁהֵם
19 בְּעָלֵי גְבוּל וְתַכְלִית, שֶׁלֹּא
20 יִתְבַטְּלוּ בְּמִצִּיאוֹתָם, –
21 בלי הצמצום האמור,
22 ויתירה מזו: וְלֹא יִהְיוּ
23 בְּגֵדֵר נִבְרָאִים כָּלֵל, רק
24 יִחְזְרוּ לְמִקְוֶם וְשֶׁרֵשׁ
25 שֶׁהוּא בְּחִינַת אֱלֹהוּת
26 מִשֶּׁם. – אילו ספירות
27 חכמה-בינה-דעת של "עולם"
28 האצילות, היו מאירות
29 ב"עולם הבריאה", בלי
30 צמצום, והנבראים של
31 "עולם הבריאה" היו מקבלים מהן השגה להבין אלקות כפי שהיא
32 מצד ספירות "עולם האצילות" כמו שהן בעצם – היו אז אותם
33 נבראים בטלים במציאות, כי אין בכוח השגתם "לקלוט" אור נעלה
34 כזה. לכן היה הצמצום בתהליך ירידת הארת חכמה-בינה-דעת
35 של "אצילות", ב"עולם הבריאה". ורק על ידי הצמצום, יש בכוח
36 שכלו של הנברא, לקבל ולקלוט שכל והבנה באור אין סוף ברוך
37 הוא, עד כמה ששכל של נברא יכול להשיג ולהבין אור אין סוף.
38 אך, ב"עולם האצילות", בו ספירות חכמה-בינה-דעת הן, כמו שהן
39 בעצם – אין בכוח שכלם של נבראים לקבל מהן השגה באור אין
40 סוף ברוך הוא – ובלשון רבנו הזקן: וְהִנֵּה, צִמְצוּם זֶה – מה
41 שספירות חכמה-בינה-דעת של "אצילות" נצטמצמו, כדי להאיר
42 ב"עולם הבריאה", הִיא סִכּוּת הַהֲאָרָה שֶׁמֵּאִירוֹת שֶׁם חֲכָמָה
43 בִּינָה-דַעַת שֶׁל אִינִסוֹף בְּרוּךְ הוּא – חכמה-בינה-דעת של "עולם"
44 האצילות, לְנִשְׁמוֹת אֵלָיו בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, – שכן, בגלל שהאור

6. ולא שזה (ש"ל יהיו בגדר נבראים כלל) הוא תוצאה (ממה שיתבטלו ממציותן), (כ"א הוא הוספה על זה, דהיינו שיתבטלו ממציותן, ויתירה מזו... הם לא יהיו... גדר נבראים), וכדלקמן "וליכטל כו' וליכלל" ע"פ הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 7. "לכאורה צ"ל 'היא' וכלפני זה" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 8. בראשית רבה מז, ו. זהר ח"א רי, ב.

1 בתפלת שמונה עשרה שהיא באצילות, – שכן ארבעת השלבים
2 שבסולם התפילה, הם כנגד ארבעת העולמות: חלק התפילה עד "ברוך
3 שאמר", הוא בבחינת "עולם העשיה"; "פסוקי דזמרה" – בבחינת
4 "עולם היצירה"; "קריאת שמע" – בבחינת "עולם הבריאה"; "שמונה
5 עשרה" – בבחינת "עולם
6 האצילות", ובפרט
7 בהשתחוות שבה, –
8 כשכורעים בשמונה עשרה,
9 שכל השתחוות היא
10 בבחינת אצילות [כמו]
11 שכתוב בפרי עץ חיים
12 בקבלת שבת –
13 שהשתחוות הן בבחינת
14 "אצילות", כי היא –
15 ההשתחוות היא, ענין בטול באורו יתברך, להיות חשיב קמיה
16 בלא ממש, – להיות חשוב לפני הקב"ה, כלא ממש; אי גס בן –

ליקוטי אמרים

וכמו בתפלת שמונה עשרה שהיא באצילות ובפרט
בהשתחוות שבה שכל השתחוות היא בבחי' אצילות
[כמו] ש בפרע"ח בקבל' שבת] כי היא ענין ביטול באורו
ית' להיות חשיב קמיה כלא ממש אזי ג"כ עיקר קביעות
נשמתו הוא בעולם הבריאה [רק לפרקים בעת רצון
תעלה נשמתו לאצילות בבחי' מ"ג כידוע ל"ח]:

17 כשעומד בבחינת ביטול גמור רק "לפרקים ועתים", כמו למשל בשעת
18 "שמונה עשרה" בכלל, ובהשתחוות שב"שמונה עשרה" בפרט, עקב
19 קביעות נשמתו הוא בעולם הבריאה – שכן, מדובר כאן בקשר
20 לנשמה, ששיכותה היא ל"עולם הבריאה", [רק לפרקים בעת רצון
21 תעלה נשמתו לאצילות
22 בבחינת "מין נוקבין",
23 פידוע לידועי ח"ן]: – רק
24 בשעת רצון, תעלה נשמתו
25 ל"עולם האצילות", על ידי
26 התעוררות מלמטה, כפי
27 הידוע ללומדי תורת הקבלה.
28 עד כאן למדנו על שלשה
29 הבדלים בקשר למקומן של
30 הנשמות, בהם הן מקבלות
31 את שכר עבודתן. להלן, מסביר רבנו הזקן, שמהשכר שהנשמות
32 מקבלות עבור עבודתן, נבין את מהות העבודה עצמה:

יום חמישי י' ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' נג, והנה שכר מצוה... עד עמ' 106, קדם ה'.

33 והנה, "שכר מצוה – מצוה", – השכר אינו דבר נפרד ונוסף על
34 המצוה, שהנשמה מקבלת כגמול עבור המצוה – כמו, למשל, כסף
35 שאדם מקבל עבור עבודה מסוימת שביצע – שאז, אין אנו יכולים
36 לדעת מהשכר, את מהות העבודה; אלא שכר המצוה הוא הרי,
37 כאמור, ההארה של המצוה
38 המתגלה לנשמה ב"גן עדן",
39 פרוש שמשכרה – של

ליקוטי אמרים

והנה שכר מצוה מצוה פי' שמשכרה נדע מהותה
ומדרגתה ואין לנו עסק בנסתרות שהם צדיקי' הגדולים
שהם בבחי' מרכבה רק הנגלו' לנו שאחריהם כל אדם
ימשוך לידע נאמנה מהות ומדרגת עבודת ה' בדחילו
ורחימו בהתגלות לבו הנמשכות מן הבינה ודעת
בגדולת א"ס ב"ה מקומה בי"ס דבריאה ועבודה
בדחילו ורחימו הטבעיים שבמוחו בי"ס דיצירה אבל
עבודה בלי התעוררות דחילו ורחימו אפי' במוחו בבחי'
גילוי דחינו לעורר האהבה הטבעית המסותרת בלב
להוציאה מהעלם והסתר הלב אל הגילוי אפי' במוחו
ותעלומות לבו עכ"פ רק היא נשאת מסותרת בלב
כתולדתה כמו שהיתה קודם העבודה הרי עבודה זו

62 – מקומה בי' ספירות דבריאה, ועבודה בדחילו ורחימו – ביראה
63 ואהבה, הטבעיים שבמוחו – אהבה ויראה שאינן גלויות ומורגשות
64 בלב, אלא הן בעיקר במוח, שהאדם זוכר ומעורר במוחו אהבה
65 מסותרת. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שכר שברה ביצירה מזה
66 נדע שהעבודה מקומה בי"ס
67 דיצירה". כלומר: שכר
68 עבודה זו, הוא, כאמור,
69 ב"עולם היצירה", הרי שנדע
70 מכך שמקומה של עבודה זו
71 הוא בי' ספירות דיצירה.
72 אבל עבודה בלי
73 התעוררות דחילו ורחימו
74 – יראה ואהבה, אפילו
75 במוחו בבחינת גילוי, – שגם
76 במוחו אין האהבה והיראה
77 בהתגלות, דחינו לעורר
78 האהבה הטבעית
79 המסותרת בלב, להוציאה
80 מהעלם והסתר הלב אל
81 הגילוי, אפילו במוחו
82 ותעלומות לבו על כל
83 פנים, – כלומר: לא זו בלבד שאין בכוון לעורר אהבה גלויה
84 ומורגשת בלב, אלא הוא גם אינו יכול לעורר את האהבה הטבעית
85 המסותרת, שתורגש לפחות בהתגלות במוחו, ותהיה בהתעוררות
86 בתעלומות לבו, דבר המביא ליצירת רצון במוחו, לקיים תורה
87 ומצוות, כדי להידבק, על ידך, עם הקב"ה, רק היא – האהבה,
88 נשאת מסותרת בלב כתולדתה כמו שהיתה קודם העבודה –
89 כשהאהבה להקב"ה מוסתרת לגמרי, ואינה מעוררת ענין העבודה
90 – הרי עבודה זו – שהוא עובד בלי התעוררות רגשי אהבה ויראה,

40 המצוה, נדע מהותה
41 ומדרגתה – של המצוה.
42 שלפי אופן השכר
43 וההתגלות שמהמצוה
44 לנשמה – אפשר לדעת
45 מהות ומדרגת המצוה. ואין
46 לנו עסק בנסתרות –
47 להסביר את הענינים
48 הנסתרים, שהם צדיקים
49 הגדולים, שהם –
50 שעבודתם היא, בבחינת
51 מרכבה, – עבודה
52 שלמעלה משכל, ואשר
53 משום כך היא נקראת
54 "נסתרות", רק הנגלות לנו, שאחריהם כל אדם ימשך, – רק אל
55 אופני עבודה אלה, בענינים הגלויים, על כל אחד להימשך ולשאוף
56 ולהגיע אליהם, לידע נאמנה – לדעת באמת, מהות ומדרגת
57 עבודת ה' בדחילו ורחימו – ביראה ואהבה, בהתגלות לבו,
58 הנמשכות מן הבינה ודעת בגדולת אינסוף ברוך-הוא – הערת
59 כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שכר שברה בעולם הבריאה, מזה נדע
60 שהעבודה (מצוה) מקומה בי"ס דבריאה". כלומר: שכר עבודה זו,
61 הוא, כאמור, ב"עולם הבריאה", הרי שנדע מכך, שהעבודה (המצוה)

15 בעבודה בלי אהבה ויראה, חסרות הרי ה"כנפיים" שיעלו אותה
16 למעלה, וְלֹא יִכְלָא לְסַלְקָא וּלְמִיקָם קָדָם ה'. - ואין עבודה זו
17 יכולה לעלות ולעמוד לפני הקב"ה. רק כשהעבודה היא מתוך
18 אהבה ויראה - היא עולה למעלה לפני ה'. להלן, מסביר רבנו הזקן,
19 שמה שלמדנו שכל
20 התעוררות אהבה ויראה,
21 אין בכוח העבודה לעלות
22 למעלה "קדם ה'", אין זה רק
23 אם הוא עוסק בעבודה לשם
24 פניה עצמית; אלא גם אם
25 הוא עוסק בעבודה בלי שום
26 פניה, כי אם באופן סתמי, "כמצוות אנשים מלומדה" - מפני שהוא
27 רגיל מקטנותו לקיים את המצוות - הרי גם עבודה זו נקראת "שלא
28 לשמה", כי חסר בה ה"לשמה" של אהבה ויראה.

ליקוטי אמרים

נשאת למטה בעולם הפירוד הנק' חיצוניות העולמות
ואין בה כח לעלות וליכלל ביחודו ית' שהן עשר ספי'
הקדושות וכמ"ש בתיקונים דכלא דחילו ורחימו לא
פרחא לעילא ולא יכלא לסלקא ולמיקם קדם ה'.

1 נשאת למטה בעולם הפירוד, הנקרא "חיצוניות העולמות"¹⁰,
2 - "פנימיות העולמות" היא ה"ספירות", שהן האלקות של העולמות.
3 ואילו הדרגה שאנו עוסקים בה עתה היא בקשר למה שנקרא
4 "חיצוניות העולמות", ואין בה - בעבודה זו, כח לעלות וליכלל
5 ביחודו יתברך, שהן עשר
6 ספירות הקדושות, וכמו
7 שכתוב בתיקונים דכלא
8 דחילו ורחימו - לא פרחא
9 לעילא, - וכמו שכתוב
10 ב"תיקוני זוהר", שבלי יראה
11 ואהבה, אין הן פורחות
12 למעלה. שכן, כפי שיוסבר להלן, נמשלות אהבה ויראה לכנפיים,
13 בהן עפה הציפור למעלה - כך גם, על דרך משל, האהבה והיראה
14 הן ה"כנפיים", שעל ידן עולות התורה והעבודה למעלה. ואילו,

יום שישי י"א ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 106, והיינו אפילו אם... עד עמ' 106, לקמן.

52 מצוות. הרי שגם התעוררותה של האהבה המסותרת, מהווה סיבה
53 לעבודה זו, שכן, הנכונות לעסוק בעבודה זו, באה כתוצאה מהאהבה
54 המסותרת. ברם, כשהוא אינו מעורר את האהבה המסותרת, למרות
55 שהיא קיימת בתעלומות לבו, אין היא מהווה סיבה לעוררו לעסוק
56 בעבודה - וממילא חסר
57 ה"לשמה" בעבודה זו, וכל
58 כך למה? - כי כמו שאין
59 אדם עושה דבר בשביל
60 חברו למלאת רצונו אלא
61 אם בן אוהבו או ירא
62 ממנו, כך אי אפשר
63 לעשות לשמו יתברך
64 באמת למלאת רצונו - של
65 הקב"ה, לבד בלי זכרון
66 והתעוררות אהבתו
67 ויראתו כלל במחו
68 ומחשבתו ותעלמות לבו
69 על כל פנים. - שיזכור
70 לפחות את האהבה במוח
71 ויעוררה בתעלומות לבו. אך,
72 אם גם דבר זה הוא לא עורר בתוכו - אין עבודתו נעשית כדי למלא
73 רצון הקב"ה, למרות שאין לו שום פניה עצמית בעבודתו זו, אלא הוא
74 עושה אותה בגלל רגילותו. וגם אהבה לבדה גם אם הוא מעורר

ליקוטי אמרים

והיינו
אפי' אם אינו עוסק שלא לשמה ממש לשום איזו פניה
ח"ו אלא כמ"ש ותהי יראתם אותי מצות אנשי' מלומדה
פי' מחמת הרגל שהורגל מקטנותו שהרגילו ולימדו
אביו ורבו לירא את ה' ולעבדו ואינו עוסק לשמה
ממש כי לשמה ממש אי אפשר בלא התעוררות דחילו
ורחימו הטבעיים עכ"פ להוציאן מהסתר הלב אל
הגילוי במוח ותעלומות לבו עכ"פ כי כמו שאין אדם
עושה דבר בשביל חברו למלאת רצונו אלא כ"א אוהבו
או ירא ממנו כך אי אפשר לעשות לשמו ית' באמת
למלאת רצונו לבד בלי זכרון והתעוררות אהבתו
ויראתו כלל במוחו ומחשבתו ותעלומות לבו עכ"פ

29 והיינו אפילו אם אינו עוסק - בתורה ומצוות, שלא לשמה ממש,
30 לשום איזו פניה חס ושלום, - כשהוא עוסק בעבודה מתוך פניה
31 עצמית, לא זו בלבד שחסר אז ה"לשמה", אלא קיים כאן ה"היפך"
32 מלשמה, שהרי הוא עושה זאת בגלל הפניה העצמית שלו: אלא כמו
33 שכתוב¹¹: "ותהי יראתם
34 אותי מצות אנשים
35 מלומדה", פירוש מחמת
36 הרגל שהרגל מקטנותו¹²,
37 שהרגילו ולימדו אביו ורבו
38 לירא את ה' ולעבדו. ואינו
39 עוסק - בתורה ובמצוות,
40 לשמה ממש, כי - לעסוק
41 בעבודה לשמה ממש אי
42 אפשר בלא התעוררות
43 דחילו ורחימו - יראה
44 ואהבה הטבעיים על כל
45 פנים, להוציאן מהסתר
46 הלב אל הגילוי במח
47 ותעלומות לבו על כל
48 פנים, - אם אין בכוחו ליצור
49 ולעורר אהבה גלויה בלבו, שהלב ירגיש את האהבה - עליו, כאמור,
50 לעורר לכל הפחות את האהבה המסותרת, שתורגש במוחו ובהעלם
51 לבו. גם אהבה כזו מעוררת בו רצון ונכונות ללמוד תורה ולקיים

9. "ראה לקמן רפ"מ - שאפ"ל גם בעולם היצירה. וצ"ע שהרי אומר כאן 'נשאת למטה' ועיין בקו"א. - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.
10. "ע"פ ה"ל מובן ה"העולמות" - לשון רבים, עש' ויצירה". - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 11. ישע"י כט, יג. 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ באם (מפני שהרגל עצמו) בגדלותו (כדלעיל פרק ט"ו) - שאז י"ל שהלשמה דתחלת עבודתו מעלה גז", וכמו בתפילה מלוקטת (שבסוף הפ'). וצ"ע. וי"ל דנקט בקטנותו - מפני שזהו נמצא בכאור"א, וצ"ל נמצא ע"פ תורה שציוותה ושנתם לבניך גו".

1 ומגלה בתוכו אהבה לחקב"ה, אך אם זו אהבה בלבד מכלי שיעור
2 בתוכו גם יראה, אינה נקראת בשם "עבודה", — אם היא נעשית,
3 בלי יראה תתאה — יראה תתונה, לפחות, שהיא — היראה
4 התתונה, מסתרת בלב כל
5 ישראל, — כלומר: העבודה
6 שהוא עושה מתוך
7 התעוררות אהבה בלבד, בלי
8 הרגש היראה, אינה נקראת
9 בשם עבודה; אמנם יש כאן

ליקוטי אמרים

וגם אהבה לבדה אינה נק' בשם עבודה בלי יראה
תתאה לפחות שהיא מסותרת בלב כל ישראל כמ"ש
לקמן

10 ה"לשמה", שהרי הוא עושה זאת מתוך אהבת ה', ובכל זאת אין היא
11 יכולה להיחשב ל"עבודה". שכן, עבודה משמעה — כעבוד המשרת את
12 אדונו, שעבודתו באה בעיקר מתוך יראתו את אדונו; שלא כמו בן
13 שממלא רצון אביו בעיקר
14 מתוך אהבתו אליו. ומכיון
15 שחסרה היראה — אין זה
16 נחשב ל"עבודה" כמז
17 שיתבאר לקמן. — בפרק
18 מ"א.

יום שבת קודש י"ב ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 106, וכשעוסק שלא לשמה... עד עמ' נד, בזהר.

19 וכשעוסק שלא לשמה ממש, — שלא זו בלבד שחסר בעבודה
20 זו ה"לשמה" של אהבה ויראה, אלא, שהעבודה נעשית בפירוש
21 שלא לשמה, רק לשום איזו פניה לכבוד עצמו, כגון להיות
22 תלמיד חכם וכהאי גוונא — וכדומה, אזי אותה פניה שמצד
23 הקלפה דננה מתלבשת
24 בתורתו, והתורה — שלמד
25 מתוך אותה "פניה", היא
26 בבחינת גלות בתוך
27 הקלפות לפי שעה, —
28 הגלות היא רק לפי שעה,
29 עד אשר יעשה תשובה,
30 שמביאה רפואה לעולם,
31 ששבו אל ה' — גם
32 תורתו — שלמד מתוך פניה
33 של קליפה, שבה עמו.
34 ולכן אמרו רבותינו
35 וברוך לברכה¹³: "לעולם
36 יעסק אדם וכו' — בתורה,
37 אפילו שלא לשמה, שמתוך
38 שלא לשמה בא לשמה"
39 בוראי, שבוראי סופו
40 לעשות תשובה בגלגול

ליקוטי אמרים

וכשעוסק שלא לשמה ממש לשום איזו פניה
לכבוד עצמו כגון להיות ת"ח וכהאי גוונא אזי אותה
פניה שמצד הקליפה דננה מתלבשת בתורתו והתורה
היא בבחי' גלות בתוך הקליפה לפי שעה עד אשר
יעשה תשובה שמביאה רפואה לעולם שבו אל ה'
גם תורתו שבה עמו ולכן אמרו רז"ל לעולם יעסוק
אדם וכו' שמתוך שלא לשמה בא לשמה בוראי
שבוראי סופו לעשות תשובה בגלגול זה או בגלגול
אחר כי לא ידח ממנו נדח אך כשעושה סתם לא לשמה
ולא שלא לשמה אין הדבר תלוי בתשובה אלא מיד
שחוזר ולומד דבר זה לשמה הרי גם מה שלמד בסתם
מתחבר ומצטרף ללימוד זה ופירחא לעילא מאחר שלא
נתלבש בו עדיין שום קליפה דננה ולכן לעולם יעסוק
אדם כו' וכן הענין בתפלה שלא בכוונה כמ"ש בזהר:

41 זה או בגלגול אחר, כי לא ידח ממנו נדח. — גם מי שהיה
42 בזמן מסיים "נדח" מהקב"ה, לא ישאר נידח, אלא, סוף סוף יחזור
43 בתשובה; ובשעה שיעשה תשובה, תחזור לקדושה גם התורה
44 שלמד מתוך "פניה" — הרי שאז הוא יגיע ל"לשמה". הרי שפירוש
45 המאמר הוא לא שמו"שלא לשמה" הוא יכול להגיע ל"לשמה",
46 אלא שהוא בוראי יגיע ל"לשמה". ויתירה מזו, גם מה שלמד שלא
47 לשמה — ייעשה למצב (יעלה) כאילו נלמד מלכתחילה לשמה —
48 הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. כל האמור הוא כשהלימוד הוא
49 ממש שלא לשמה, לשם פניה של כבוד עצמי. אך כשעושה

50 סתם, לא לשמה ולא שלא לשמה — אין הדבר תלוי
51 בתשובה, אלא מיד שחוזר ולומד דבר זה לשמה, הרי גם
52 מה שלמד בסתם, מתחבר ומצטרף ללימוד זה ופירחא לעילא,
53 — ועולה למעלה, מאחר שלא נתלבש בו עדיין שום קליפה
54 דננה. — שהרי, הוא לא
55 למד מתוך פניה עצמית
56 (ולכן לימוד התורה
57 הראשון שלו, לא היה
58 בגלות בקליפת נוגה) היה
59 חסר כאן רק ה"לשמה", לכן
60 זה עולה כעת, כשהוא חוזר
61 על אותו לימוד לשמה.
62 ולכן "לעולם יעסק אדם
63 כו'". — בתורה, גם כאשר
64 חסרה הכוונה לשמה, כי,
65 מה"שלא לשמה" יגיע
66 הלימוד עצמו ל"לשמה"
67 (ולאו דוקא על ידי תשובה,
68 המעלה את מה שלמד
69 שלא לשמה, אלא) על ידי
70 שילמד מחדש אותו דבר
71 ומתוך לשמה. וכן הענין
72 בתפלה שלא בכונה, — שאם הוא מתפלל לאחר מכן, אותה
73 תפילה מתוך כוונה — עולה גם התפילה הקודמת שהיה חסר בה
74 הכוונה, כמז שכתוב בזהר¹⁴: באשר לתפילה, כתוב להלן
75 ב"קונטרס אחרון", שמכיוון שכוונתו (בתפילה) היא לשמים, לכן
76 מספיק הדבר, שבמשך כל השנה, תצטרף, מכל התפילות של כל
77 השנה, תפילה אחת מתוך כוונה (יום אחד הוא התפלל חלק זה
78 בכוונה; יום אחר — חלק אחר, עד שבמשך כל השנה, מצטרפת
79 תפילה אחת שלמה בכוונה) עולות אז למעלה כל התפילות
80 שהתפלל במשך כל השנה.

יש לקרוא בכל יום ויום מן ר"ח ניסן עד י"ב בו דבר יום ביומו מ"ב נשיאים. וביום י"ג זאת חנוכת המזבח. ואחר שקרא הפרשה של אותו יום, יאמר יהי רצון, של אחר הנשיאים, וגם כהנים ולוים אומרים אותו:

יום ראשון, ו' ניסן

ביום הששי נשיא לבני גד אליסף בן־דעואל: קרבנו קערת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שְׁבָעִים שָׁקֶל בְּשָׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מִלֵּאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה: כֹּף אֶחָד עֶשְׂרֵה זָהָב מִלֵּאָה קִטְרֶת: פֶּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וְלִזְבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתִידִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׂים בְּנִי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבֵּן אֱלִיסָף בֶּן־דֵּעֻאֵל:

יום שני, ו' ניסן

ביום השביעי נשיא לבני אפרים אלישמע בן־עמיהוד: קרבנו קערת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שְׁבָעִים שָׁקֶל בְּשָׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מִלֵּאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה: כֹּף אֶחָד עֶשְׂרֵה זָהָב מִלֵּאָה קִטְרֶת: פֶּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וְלִזְבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתִידִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׂים בְּנִי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבֵּן אֱלִישְׁמַע בֶּן־עֲמִיהוּד:

יום שלישי, ח' ניסן

ביום השמיני נשיא לבני מנשה גמליאל בן־פדהצור: קרבנו קערת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שְׁבָעִים שָׁקֶל בְּשָׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מִלֵּאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה: כֹּף אֶחָד עֶשְׂרֵה זָהָב מִלֵּאָה קִטְרֶת: פֶּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וְלִזְבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתִידִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׂים בְּנִי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבֵּן גַּמְלִיָּאל בֶּן־פִּדְהָצוֹר:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שתאיר היום בְּחִסְדְּךָ הַגָּדוֹל עַל נִשְׁמָתֵינוּ קְדִישֵׁינוּ דְּמִתְחַדְשֵׁינוּ בְּצַפְרֵינוּ וּמִצְפָּצֵינוּ וּמִשְׁבְּחֵינוּ וּמִצְלָאֵינוּ עַל עַמָּא קְדִישָׁא יִשְׂרָאֵל. רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, תְּכַנֵּים וּתְעִיל הַנֶּדָּ צִפְרֵי קְדִישֵׁינוּ לְאַתֵּר קְדִישָׁא דְּאִיתְּמַר עֲלֵיהּ עֵין לֹא רָאתָה אֱלֹהִים זֹלָתְךָ. יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁבָּאָם אֲנִי עֹבֵדְךָ מִשְׁבֵּט

ליום שלישי ח' ניסן
מנשה

ליום שני ז' ניסן
אפרים

ליום ראשון ו' ניסן
גד

שְׁקִירָאֵינוּ בְּתוֹרְתְךָ פְּרָשָׁה שֶׁל הַנְּשִׂיא הַיּוֹם אֲנִי יֹאִירוֹ גֹּא עָלֵי כָל נְצוּצֵינוּ קְדִישֵׁינוּ וְכָל הָאוֹרוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת הַכְּלוּלוֹת בְּקִדְשֵׁת זֶה הַשְּׁבֵט לְהַבִּין וּלְהַשְׁכִּיל בְּתוֹרְתְךָ וּבִירְאָתְךָ לְעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ כָּל יְמֵי חַיֵּינוּ אֲנִי וְזֵרְעִי וְזֵרְעֵי מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם אָמֵן:

יום רביעי, ט' ניסן

ביום התשיעי נשיא לבני בנימן אבירן בן-גדעני: קרפנו קצרת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: פר אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן אבירן בן-גדעני:

יום חמישי, י' ניסן

ביום העשירי נשיא לבני דן אחיעזר בן-עמישדי: קרפנו קצרת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: פר אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן אחיעזר בן-עמישדי:

יום שישי י"א ניסן

ביום עשתי עשר יום נשיא לבני אשר פגעיאל בן-עכרן: קרפנו קצרת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: פר אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן פגעיאל בן-עכרן:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שתאיר היום בחדר הדול על גשמתין קדישין דמתחדשין בצפרים ומצפצפין ומשבחין ומצללין על עמא קדישא ישראל. רבנו של עולם, תכנים ותעיל הנד ציפרי קדישי לאתר קדישא דאיתמר עליה עין לא ראתה אלהים וזלתך. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שבאם אני עבדך משבט

ליום שישי י"א ניסן

אשר

ליום חמישי י' ניסן

דן

ליום רביעי ט' ניסן

בנימן

שקראתי בתורתך פרשה של הנשיא היום אזי יאירו נא עלי כל נוצצין קדישין וכל האורות הקדושות הכלולות בקדשת זה השבט להבין ולהשפיל בתורתך וביראתך לעשות רצונך כל ימי חיי אני וזרעי וזרעי מעתה ועד עולם אמן:

שבת קודש י"ב ניסן

ביום שנים עשר יום נשיא לבני נפתלי אחירע בן-עין: קרבנו קערת-פסח אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד פסח שבועים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: פר אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן אחירע בן-עין:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שתאיר היום בחסדך הגדול על נשמתין קדישין דמתחדשין בצפנים ומצפצפין ומשבחין ומצללין על עמא קדישא ישראל. רבנו של עולם, תכנים ותעיל תנך ציפרי קדישי לאתר קדישא דאיתמר עליה עין לא ראתה אלהים זולתך. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שבאם אני עבדך משכמ

לשבת קודש י"ב ניסן

נפתלי

שקראתי בתורתך פרשה של הנשיא היום אזי יאירו נא עלי כל נצוצין קדישין וכל האורות הקדושות הכלולות בקדשת זה השכט להבין ולהשפיל בתורתך וביראתך לעשות רצונך כל ימי חיי אני וזרעי וזרע זרעי מעתה ועד עולם אמן:

אגרות קודש

ב"ה, ז' ניסן, תשט"ו

ברוקלין.

האברך דוד אברהם שי

שלום וברכה!

לאחר שתיקתו נעם לי לקבל מכתבו מחדש אדר, ונהניתי לקרות בו מהשפעתו על סביבתו מכיריו וידידיו בענינים דיראת שמים, ועיקר העיקרים - בקיום דמצות מעשיות בפועל, ובדאי למותר לעוררו שאין להתרשם ממה שאין הדבר נעשה במהירות הרצוי, כי אין אתנו יודע עד מה, ובכל זה על כל או"א מאתנו לעשות כל התלוי בו, וחזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם, ובפרט כשהדברים יוצאים מן הלב שהם נכנסים אל הלב, אף שלפעמים - הפעולה לאחר זמן.

כבקשתו יכתבו לפאריז בהענין אודותו כותב ומזכיר במכתבו, והשי"ת יזכהו ויצליחו לבשר טוב בעיניו הוא ובכל הנ"ל.

בברכה לחג פסח כשר ושמח ולהצלחה בעניניו,

מ. שניאורסאהן

יום ראשון	יום ראשון	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: מצורע, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: לה-לח. תניא: הגהה (ושם . . . 110 רצון זו).	יום ראשון	ה'תש"ג
תהלים: מפרק לה עד פרק לח		
הנפסיון הראה, אשר כשמצמטים בחקירות, ועובדים בסדר ובתקף על פי הנצימות של תורה, ימין מקרבת ושמאל דוחה, אזי פועלים בודאי, ובפרט בענינים העקרים מעקרי הדת.		

יום שני	יום שני	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: מצורע, שני עם פירש"י. תהלים: לט-מג. תניא: ובזה יובן . . . 110 בר"מ. בוסח "ויהי בנסע": וכרצון כל עמך בית ישראל. כנוי משפחה של רבנו הזקן: ברוכאוויתש. כנוי משפחה של בנו אדמו"ר האמצעי: שניאורי. כנוי משפחה של ה"צמח צדק": שניאורסאהן.	יום שני	ה'תש"ג
תהלים: מפרק לט עד פרק מג		

יום שלישי	יום שלישי	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: מצורע, שלישי עם פירש"י. תהלים: מד-מח. תניא: כי כמו . . . נו בפע"ח.	יום שלישי	ה'תש"ג
תהלים: מפרק מד עד פרק מח		
כל נשמה יש לה עבודה פרטית במחין ומדות כפי טבעה וענינה. וכתיב "מאיבי תחכמני", מההטיות הרעות שמרגיש במדותיו הטבעיות, מזה מתחכם ויודע איך לכלכל תקון מדותיו ושעבוד הכחות שלו בעבודת ה' יתברך.		

יום רביעי	יום רביעי	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: מצורע, רביעי עם פירש"י. תהלים: מט-נד. תניא: והנה אף דדחילו . . . באריכות.	יום רביעי	ה'תש"ג
תהלים: מפרק מט עד פרק נד		
ניט היזער און געלד איז דער אידישער רייכטום. דער אידישער אייביקער רייכטום איז, אז מען איז אידען וואס היטען אפ תורה און מצות, און מ'בריינגט אויף דער וועלט קינדער און אייניקלאך וואס היטען אפ תורה און מצות.		

לא בתים וממון הם העשר היהודי, העשר היהודי הנצחי הוא, שאנו יהודים השומרים תורה ומצות, ומביאים לעולם בנים ונכדים השומרים תורה ומצות.

יום חמישי	יום חמישי	י ניסן	ה'תש"ג
תהלים: מפרק נה עד פרק נט	שיעורים. חומש: מצורע, חמישי עם פירש"י. תהלים: נה-נט. תניא: פרק מא. ברם . . . עבודת עבד.		
	בדבר התעמולה בענין טהרת המשפחה במושב, יתבונן בזה: אלו יציר, אשר ה' אנה לידו להציל מושב יהודים מקליון, רחמנא לצלן, הנה בטח היה מוסר נפשו על זה, והיה מהלל ומשבח את ה' יתברך, על גדל החסד לזכותו בזכות גדול בזה. בן ויותר מכן היא תעמולה זו, שהיא הצלת נפשות ממש.		

יום שישי	יום שישי	יא ניסן	ה'תש"ג
תהלים: מפרק ס עד פרק סה	שיעורים. חומש: מצורע, ששי עם פירש"י. תהלים: ס-סה. תניא: והנה ה' . . . 112 ותפילין.		
	ביום ההלדת, על האדם להתבודד, ולהעלות זכרונותיו ולהתבונן בהם, והצריכים תקון ותישובה ישוב ויתקנם.		

שבת קודש	שבת	יב ניסן, שבת הגדול	ה'תש"ג
תהלים: מפרק סו עד פרק סח	הפטורה: וארבעה אנשים. במנחה: עבדים היינו. שיעורים. חומש: מצורע, שביעי עם פירש"י. תהלים: סו-סח. תניא: וגם יתבונן . . . 112 והמוח כו'.		
	מזמן יציאת מצרים נקראו בני ישראל "צבאות ה'". ההפרש בין עבדים – שנקראו בן בני ישראל – וצבאות, הוא: עבד עושה עבודת רבו – ובה כמה דרגות, נוקב מרגליות, עושה שאר מלאכות, עושה מלאכות פשוטות – ויש בזה גייעה ועמל רב, אבל אין זה ענין של מסירת נפש. צבא הם עבדים שעובדים ביגיעה רבה ועמל ובמסירת נפש, הן במלחמת הגנה והן במלחמת תנופה, ועומדים על משמרתם בתכלית התקף מבלי התפעל מהמנגד ושונא, ועבודתם זו אינה ענין של השגה, כי הם מתנהגים על פי הוראת מצביאם.		
	והנה נשמות ישראל במצרים היו בתכלית השפלות בעיני קשים ומרים, ועם זה לא שנו שמם ולשונם ולבושיהם, ועמדו על משמרתם בתכלית החזק, כי ידעו שהקדוש ברוך הוא הבטיח לגאל אותם, והמתנהג בזה במצב זה הוא מצבא ה', דה' עוזרו בדרך מלמעלה מן הטבע בטבע.		

דמים שאינם ממון

יום ראשון ו' ניסן ה'תש"ע

תשלומי נזיקין לתשלומים עבור חבלה באדם: בתשלומי נזק, יסוד החיוב הוא להשיב את החפץ שהפסיד לקדמותו והממון הוא אמצעי לכך, ולפיכך, אף כשלמעשה תובע ממון, יסוד התביעה היא לתקן את הקרקע ומן התורה אין נשבעים על קרקעות. ואילו בחובל בחברו, הרי התורה חייבה לשלם אף צער ובושת שאין בהם נזק ממון כלל. ואם כן יש לומר, כי אף חיוב נזק אין עיקרו לרפא את החבלה, אלא מלכתחילה הוא חיוב ממון בלבד, ולכן יש בו חיוב שבועה כדין כפירת ממון.

(חידושי תגר"ח המ"ו)

הלכות טוען ונטען פרק ה, הל' ב: וכן החופר פְּשָׁדָה חֲבֵרוֹ בורות שיחין ומְעָרוֹת וְהַפְסִידָה... הרי זה נִשְׁבַּע הַסֵּת עַל הַבֵּל. לדעת הרמב"ם, מאחר והתביעה היא על נזק של קרקע, הרי היא נחשבת כתביעת קרקעות שאין נשבעים עליה מן התורה אלא רק מדרכנו, אך לדעת הראב"ד, כאשר התביעה היא על ממון בערך הנזק, הרי היא תביעת ממון ונשבעים עליה מן התורה, כפי שכתב שהדבר דומה לטוען על חברו 'חבלת בי שמים' והלה אומר 'לא חבלתי אלא אחת' שחייב שבועה מהתורה מדין מודה במקצת, כיון שלמעשה תובע ממון. ובביאור שיטת הרמב"ם נראה לומר כי יש לחלק בין

מוציא מחברו ולא עליו הראיה

יום שני ז' ניסן ה'תש"ע

להשאל ולהשכיר ויש למערער עדים שהיו שלו וראו אותו ביד המחזיק, וזה אומר שהשאלו או שהשכירו, אע"פ שאין לו עדים האיך בא לידו, אין המחזיק נאמן לומר לקוח הוא בידי ולא ממושכן הוא בידי, וצריך להחזירו. ונחלקו ראשונים בהגדרת דבר העשוי להשאל ולהשכיר. לדעת התוס' (ב"מ קטו, א ד"ה והא) כל דבר שרגילים להשאלו ולהשכירו הוא בכלל זה, ובדין ודברים בין הבעלים הראשונים למחזיק בחפץ, חובת ההוכחה היא על המחזיק. ואילו לדעת הרמב"ם (באן) דווקא דבר שתחילת עשייתו לכך נחשב כדבר העשוי להשאל ולהשכיר.

הלכות טוען ונטען פרק ח, הל' ט: דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִן לְהִשְׁאִיל וּלְהִשְׁכִּיר - הֵם הַבָּלִים שֶׁבְּנֵי אוֹתָהּ הַמְדִּינָה עוֹשִׂין אוֹתָם מִתְחַלֵּת עֲשִׂיתָהוּ, כִּדִּי לְהִשְׁאִילָוּ וּלְהִשְׁכִּירָוּ וְלִפְלֹא שֶׁכֶּרֶן. שלח רב יהודה בר אבין: דברים העשויין להשאל ולהשכיר ואמר לקוחין הם בידי אינו נאמן (שבועות מו, ב). ורבא הוציא מיד היתומים דברים העשויים להשאל ולהשכיר. הרי שדבר העשוי להשאל ולהשכיר וידוע שהיה של פלוני, וכעת טוען המוחזק שהוא שלו כי הבעלים נתנו לו במתנה או מכרו לו, חובת הראיה היא על המוחזק ולא על המוציא. וכן הביא הרמב"ם לעיל (ה"א). וכך נפסקה ההלכה בשו"ע (ח"מ קלג, ה), שבדברים העשויים

חזקת שלוש שנים

יום שלישי ח' ניסן ה'תש"ע

את השטר מעבר לשלוש שנים (קצות החושן קמ, ב) ולכאורה, לפי הדעה הראשונה עולה מסקנה תמוהה: מנהג בני אדם בשמירת שטרות הינו מדויק בתכלית - עד שלש שנים נזהרים בשמירת השטר, ויום אחד לאחר מכן שוב אינם נזהרים! אמנם, מצינו כעין זה בכמה דינים. כגון אשה שלא תבעה כתובתה במשך 25 שנה, הרי זו ראייה שמחלה. והגמרא (כתובות קד, א) מצינת את הפלא שבדבר: כשתבוא בסוף השנה ה-25, קודם שקיעת החמה – אין כאן מחילה, ולאחר שקיעת החמה – כבר מחלה! וביאור הדברים הוא כי שיעורי חכמים אלו נאמרו מסיני, שכן טבע הקב"ה בנפש האדם, וכמו כל חוקי הטבע יש להם גבול מדויק.

(קובץ שיעורים – קו"ר דברי סופרים, סי' ו')

הלכות טוען ונטען פרק יא, הלכה ב: אֶכֶּל אִם הָבִיא עֲדִים שֶׁאֵכֵל פְּרוֹת קָרָקַע זוּ שְׁלֹשׁ שָׁנִים רְצוּפוֹת... מְעַמִּידִין אוֹתָהּ בְּיַד רֵאשֹׁנָה. ביסודה של חזקת שלוש שנים, נאמרו שתי שיטות עיקריות: יש שביאורו, כי החזקה מבוססת על ראייה, כי אין אדם מניח את חברו לרדת לתוך שדהו והוא שותק, ואם שתק הרי זו הוכחה שמכרה לו. אלא, שכנגד ראייה זו קיימת ראייה נגדית: אם אכן היושב בקרקע קנה אותה, מדוע אין בידו שטר? ואין לומר שהשטר אבד כי אדם שומר היטב את שטרותיו, אלא ששמירה זו היא רק לשלוש שנים ולא יותר, ולפיכך שתיקת הבעלים הראשונים היא ראייה שמכרה לו (רמב"ן ב"ב מב, ב). ויש אומרים שבחזקת שלוש שנים אין משום ראייה כלל, אלא יסודה מתקנת חכמים לטובת הלוקח שלא יצטרך לשמור

חזקת תשמישים

יום רביעי ט' ניסן ה'תש"ע

לכללי החזקה הרגילים, ובעיקר לכלל "כל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה" (ב"ב מא, א). יש אומרים כי דין קניית זכות שימוש כדין קניית כל זכות אחרת בקרקע, וחל עליה הכלל "כל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה" (ספר הישר לרבינו תם סי' צה; רא"ש, ב"ב א, יא).

הלכות טוען ונטען פרק יד, הל' יב: כָּל חֲזָקָה שֶׁאֵין עִמָּה מַעֲנָה, אֵינָה חֲזָקָה. כתב הטור: "יש חזקה לגוף שאינה לגוף הקרקע אלא להשתמש כדרך שהחזיק להשתמש" (ח"מ סי' קנג, ע"פ ב"ב נו, א). ונחלקו הפוסקים האם חזקה זו, 'חזקת תשמישים', כפופה

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

שכיוצא בהן, מדבר שאינו אלא נזק ואינו גזל גוף קרקע... אינה חזקת שלוש שנים, אלא מכי מבריר הזיקא ושתק מחל" (רמב"ן ב"ב נט, א, וכך נפסק בשר"ע חו"מ קנ"ג, ב).

ויש אומרים כי חזקת הנאה נקנית בשל מחילת בעלי הנכס כלפי הנהנה, ולכן אין צורך לטעון עמה טענת בעלות: "והוי יודע שחזקת החלונות [פתיחת חלון לחצר חבירו] והזיוין וכל

יום חמישי י' ניסן ה'תש"ע

ירושת הבעל

האשה נפסקה האישות, ולכן אינו יורשה. ובמקום אחר כתבו התוס' (ב"ב קיד, א ד"ה מה) טעם אחר: ירושה הבאה ליורשה השני כאשר היורש הראשון בקבר היא מדין 'משמוש נחלה' (שהנחלה ממשמשת והולכת מיורש ראשון לשני ואם מת היורש בחיי המוריש, עומדים יורשי היורש במקומו). ודין זה הוא רק ביורשים מחמת 'קורבה' ולא נתחדש בבעל היורש משום 'שאירות'.

גם האמור בהלכה הבאה (ה"ב) שאם מת הבעל בחיי אשתו אינו יורש אותה כשהוא בקבר כדי להוריש את נכסיה ליורשיו שלא כמו יורשים אחרים (כמבואר לעיל ה"ב), הוא מאותם טעמים: אם משום שלאחר מיתת הבעל בטלה ה'שאירות' בין האיש והאשה, ואם משום שלגבי 'שאירות' אין דין משמוש נחלה.

הלכות נחלות פרק א, הל' י"א: **בְּעַל שְׁמֵתָה אִשְׁתְּךָ, וְאַחֵר כִּפְּךָ מֵת אֲבִיךָ אוֹ אֲחִיךָ אוֹ אֶחָד מִן הַמּוֹרִישִׁין אוֹתָהּ - אֵין הַבְּעַל יוֹרֵשׁ אוֹתָהּ... שְׁאֵין הַבְּעַל יוֹרֵשׁ נְכָסִים הָרְאוּיִן לָבוֹא לְאַחֵר מִבָּא.** הבעל יורש את אשתו בנכסים שהיו מוחזקים בידיה בחייה, ולא את הנכסים שהיו 'ראויים', היינו שהיו ראויים לקבל אותם ביורשה אלא שלא הגיעו לידיה כיון שמתה בחיי המוריש. בגמרא (ב"ב ק"ג, א) למדו דין זה מפסוקים, ומפרש הרשב"ם (ד"ה במוחזק) שאלמלא הלימוד היה מקום לומר שהבעל יורש את אשתו גם ב'ראוי', קל וחומר מבין (היורש אף ב'ראוי') שהרי בנכסים מוחזקים הבעל קודם לבן.

ובטעם הלכה זו כתבו התוס' (יבמות נה, ב. ד"ה לאחר) שירושת הבעל אינה משום 'קורבה' אלא משום 'שאירות' ("שאר-ו" זו אשתו"), היינו יחסי האישות שבין האיש והאשה, ולאחר מות

יום שישי י"א ניסן ה'תש"ע

בין מתנות כהונה לחשבון בנק

או כ'מוחזק'. כי כספי הלוואה נחשבים כראוי (להלן הל' ה), אך כספים המופקדים בבנק ייתכן להחשיבם כמוחזק, וזאת על יסוד ההלכה שלפנינו, שהרי גם הם עומדים לפירעון בכל שעה, וללא כל ספק ייתנו לבעליהן לכשדירוש זאת, ודינם כדין המתנות הנחשבות מחמת כן למוחזק.

ברם, יש לחלק בין העניינים, כמבואר לעיל, שכן בשונה מהמתנות, לא מונח בבנק כסף מסוים המיועד לאדם זה, ואין לדנו כאילו כבר זכה בו האב (גינת ורדים אבה"צ ט, יט). ויש שרצו לדמות חשבון 'עובר ושב' לפיקדון, ולא להלוואה, ונחשב הוא, אם כן כמוחזק, ויטול בו הבכור פי שניים. ומפאת הספק מן הראוי להגיע לפשרה בין האחים (תשובות והנהגות א, תתכ"ב).

הלכות נחלות פרק ג, הל' ג: **שָׁחַט אֶחָד מִמֶּבְרֵי אֲבִיו בְּהֶמְה, וְאַחֵר כִּפְּ מֵת אֲבִיו - נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּמִתְנֹת שֶׁל אוֹתָהּ בְּהֶמְה.** בגמרא (ב"ב קכ"ג, ב) מבואר, כי אף אם מת האב קודם שהופרשו המתנות (זרוע לחיים וקיבה) מהבהמה, מכל מקום זכה בהן האב מחייו בעודן בגוף הבהמה (מגיד משנה). ונשנתה הלכה זו לענין מתנות כהונה של בהמה דוקא, ללמדנו כי בתרומות ומעשרות הדין שונה, ובהן לא יטול הבכור פי שניים, כשלא הופרשו בחיי האב. וטעם החילוק: הזרוע ולחיים והקיבה ניכרים ועומדים בפני עצמם אף קודם שהופרשו, ואילו בתרומות ומעשרות, הרי קודם הפרשת התרומה, אין כאן חלק מבורר של תרומה, ולכן אין לומר כי כבר זכה בזה הכהן בחייו (רבינו יונה, ב"ב שם). ודנו הפוסקים, לענין כסף המופקד בבנק, האם דינו כ'ראוי'

שבת קודש י"ב ניסן ה'תש"ע

איך לחלק את הירושה?

ס' ח': "אין ליתן נכסיו במתנה לאחרים ואפילו לצדקה... אבל אם מניח גם ליורשים דבר המספיק להם – מותר, כמו שנתבאר בהלכות צדקה". ומשמעות הדברים היא שהיתר העברת חלק מהנכסים מהיורשים, כאשר הניחו להם 'דבר המספיק', נובע מדיני צדקה. וכן פירש ב'אמרי יעקב' (ביאורים שם) שגם במניח ליורשים דבר המספיק להם אין לתת את שאר הנכסים לאחרים, כי אם לצדקה ודבר מצוה.

וה'צמצם צדק' (שו"ת חו"מ סי' מ"ב) התיר לאדם בא בימים לתת שני שלישים מנכסיו לחתנו, ולשייר לבנו שלישי אחד בלבד, כי הנתניה הזו היתה לטובת עצמו, כיון שלעת זקנתו נזקק להיות סמוך על שולחן חתנו ובתו – והרי זה כמוכר מנכסיו לצורך עצמו, שבוודאי מותר, כי חייו קודמים לחיי בנו.

הלכות נחלות פרק ו, הלכה י"א: **כָּל הַנּוֹתֵן נְכָסָיו לְאַחֵרִים, וְהֵנִיחַ אֶת הַיּוֹרְשִׁין... אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימָנוּ.** ה'חתם סופר' (חור"מ סי' קנ"א) מוכיח מהגמרא (כתובות נג, א) שגם הנותן מקצת מנכסיו לאחרים, ואפילו לעניני צדקה והקדש – אין רוח חכמים נוחה הימנו, אך הביא מהתשב"ץ (ח"ג ס"ו ס' קמ"ו) בשם בעל העיטור, שאם הנותן משייר ליורשים 'חלק הראוי' (ארבעה זוזים) – דעת חכמים נוחה הימנו, ומסיים: "ודעת הגאונים רחבה מדעתינו".

וב'פתחי תשובה' (חו"מ סי' רפ"ב ס"ק א) מחלק: כשנותן לאחרים, גם בנתינת מקצת מהנכסים אין רוח חכמים נוחה הימנו, אבל הנותן נכסיו לצדקה ומניח מקצתם ליורשים – רוח חכמים נוחה הימנו. וכן יש לדייק בלשונו של אדה"צ הכותב (שו"ע חו"מ, מכירה ומתנה

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - ו'י"ב ניסן ה'תש"ע

יום ראשון ו' ניסן ה'תש"ע

הלכות טוען ונטען פרק ד

א. אין מודה במקצת חייב שבועה, עד שיטענונו בדבר
שבמדה או שבמשקל או שבמנזן, ויודה לו בדבר שבמדה
או שבמשקל או שבמנזן. כיצד? עשה דינרין יש לי
בדדף, 'אין לך בדדף אלא חמשה'; כור של חטים יש לי
בדדף, 'אין לך בדדף אלא סאתים'; שני רוטלין [ליתרים]
של משי יש לי בדדף, 'אין לך בדדף אלא רוטל' - הרי זה
חייב, וכן כל פיוצא בזה. אבל אם אמר לו: 'כיס מלא דינרין
מסרתי לך', 'לא מסרת לי אלא חמשים'; 'מאה דינרין
מסרתי לך', 'לא מסרת לי אלא צורר של דינרין, ולא מנית
אותו בפני, ואיני יודע מה היה בו, ומה שהנחת אתה נוטל'
- הרי זה פטור. וכן כל פיוצא בזה.
ב. 'בית מלא תבואה מסרתי לך', והלה אומר: 'לא מסרת
לי אלא עשרת כורין'; 'עשרת כורין מסרתי לך', 'איני יודע
כמה הם, שהרי לא מדרת בפני, אלא מה שהנחת אתה
נוטל' - פטור.
ג. 'בית זה מלא עד היזי מסרתי לך', והלה אומר: 'עד
החלון' - חייב. וכן כל פיוצא בזה.
ד. אין מודה במקצת חייב שבועה, עד שיוודה בדבר
שאפשר לו לכפר בו. כיצד? מי שטען חברו ואמר: 'מאה
דינרין יש לי אצלך, חמשים שבשטר זה וחמשים בלא
שטר', 'אין לך בדדף אלא חמשים שבשטר' - אין זה מודה
במקצת; שהשטר לא תועיל בו בפירתו, והרי כל נכסיו
משעבדין בו, ואפלו כפר בו, היה חייב לשלם; לפיכך נשבע
הסת על החמשים.
ה. שטר שכתוב בו 'סלעים', ולא הזכיר מנזן, מלוא אומר:
'חמש סלעים שיש לי בדדף, הם הפתובים בו', והלה
אומר: 'אין לך בדדף אלא שלש, והן הפתובים בשטר' - אף
על פי שאין מחזיקין אותו בשטר זה אלא שמים [מנימוס
של "סלעים"], והרי הודה בסלע שאפשר לו לכפר בה - הרי
זה פטור; מפני שהוא כמשיב אבדה [יכל לטעון שתיים],
ותקנת חקמים היא, שכל ששיב אבדה - לא ישבע, כמו
שבארנו במקומו. וכן האומר לחברו: 'אמר לי אבא שיש
לו בדדף מנה', או 'צוה לי אבא שיש לו בדדף מנה', והלה
אומר: 'אין לו בדדף אלא חמשים' - הרי זה משיב אבדה
[יכל לכפור הכל], ופטור אף משבועת הסת. ואין צריך
לומר, אם הודה מעצמו ואמר: 'מנה היה לאביך בדדף,
ונתתי לו חמשים, ונשאר לו חמשים' - שזה פטור אף
משבועת הסת. אבל יורש שטען ואמר: 'אני יודע בודאי
שיש לאבי בדדף או ביד אביך מנה', והוא אומר: 'אין לו
בדדף אלא חמשים', או 'אין לו ביד אבי אלא חמשים' -
הרי זה מודה במקצת, וישבע.
ו. 'מנה לי בדדף על משכון זה', 'אין לך בדדף עליו אלא
חמשים' - הרי זה מודה במקצת; ואם אין המשכון שנה

אלא חמשים, או פחות - הרי זה נשבע, ומשלם החמשים
שהודה בהן. היה המשכון שנה מאה או יתר - הואיל
והמלוה יכול לטען [שחייב לו] עד כדי דמיו, הרי המלוה
נשבע ונוטל מדמי המשכון. היה שנה שמונים - נשבע
המלוה שאין לו פחות משמונים, ונוטל מן המשכון,
ונשבע הלואה מן התורה על העשרים שבכפר בהן. כפר בכל
ואמר, אין זה משכון אלא פקדון, ואין לו אצלי כלום -
נשבע הסת על העשרים.
ז. 'מנה לי בדדף', והלה אומר: 'חמשים ודאי יש לך בדדף,
אבל החמשים איני יודע אם אני חייב בהן או לא' - הרי
זה מחייב שבועה, מפני שהודה במקצת, ואינו יכול להשבע
על המקצת שכפר בו, שהרי אינו יודע; לפיכך משלם
המנה בלא שבועה. וכן כל פיוצא בזה. ויש לו להחריס
[להטיל חרס] 'על מי שטוען עלי דבר שאינו יודע בודאי
שאני חייב בו'.
ח. 'מנה לי בדדף', והרי עד אחד מעיד עליו, והנטען
אומר: 'כן הוא, אבל אתה חייב לי כנגד אותו מנה' - הרי
זה מחייב שבועה, ואינו יכול להשבע; ומשלם. ומפני מה
אינו יכול להשבע? שהרי הוא מודה כמה שמעיד בו העד,
ואין הנשבע בהעדר עד אחד נשבע, עד שיכחיש את העד
ויכפר בעדותו, וישבע על כפירתו. לפיכך, שטר שיש בו
עד אחד, וטען שפרעו, וכן כפרו [שקרו] שבא עליו עד
אחד, וטען שפרע או שהחזירתי הפקדון - הרי זה מחייב
שבועה, ואינו יכול להשבע; ומשלם. מעשה באחד שחטף
לשון כסף מחברו בפני עד אחד, ואמר: 'כן, חטפתי, ושלי
חטפתי'. ואמרו חכמים: 'הרי זה מחייב שבועה, ואינו יכול
להשבע; ומשלם'. וכן כל פיוצא בזה.
ט. 'מנה הלוייתיך', 'לא היו דברים מעולם', הביא עד אחד
שלוה ממנו בפניו - הואיל ואילו היו שנים, היה מחזק כפרו
ומשלם, כמו שיתבאר - הרי זה נשבע על פי עד אחד; שכל
מקום ששנים מחזיקין אותו ממון, אחד מחייבו שבועה. חזר
ואמר 'פרעתי' - משלם בלא שבועה, כמו שבארנו.
י. 'מנה לי בדדף', 'אין לך בדדף כלום', ועדים מעידין עליו
שעדין יש לו אצלו חמשים - פסקו כל הגאונים הלכה,
שישלם חמשים, וישבע על השאר; שלא תהא הודית פיו
[המחייבתו שבועה] גדולה מהעדר עדים.

הלכות טוען ונטען פרק ה

א. אלו דברים שאין נשבעין עליהן מן התורה: הקרקעות,
והעבדים, והשטרות, וההקדשות. אף על פי שהודה
במקצת, או שיש עליו עד אחד, או ששמו וטען טענת
השומרין - הרי זה פטור, שנאמר: 'כי יתן איש אל רעהו,
פרט להקדש; "כסף או כלים", פרט לקרקעות ולעבדים
שהקשו לקרקעות. וכן יצאו השטרות - שאין גופן [הם
עצמם] ממון ככסף וככלים, ואינן אלא לראיה שבקן [על
הלוואה]. ועל כל נשבעין שבועת הסת [מדברנן], אם היתה

ט. אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן - אחד הקטן
הבא בטענת עצמו, או בטענת אביו - לפי שזה המקצת
שהודה בו לקטן, אינו אלא כמשיב אבדה [יכל לכפור]. וכן
אם כפר בכל, וכא עד אחד והעיד לקטן - אינו נשבע; שזה
עד אחד, ואין שם תובע, שתביעת קטן אינה תביעה גמורה.
נמצאת אומר, קטן שאמר לגדול 'מנה לי בידך', או 'לאבא
בידך', והלה אומר 'אין לך בידך אלא חמשים', או 'אין לך
בידי כלום', ועד אחד מעידו שיש לו - הרי זה פטור
משבועת התורה. אבל אם שמר לקטן, וטען שאבד - הרי
זה נשבע שבועת השומרים, לפי שאינו נשבע מחמת טענה
[התורה מחייבתו]. וכן אם הודה שהיה שותף לקטן, או
אפיטרופוס עליו - נעמידו בית דין אפיטרופוס לקטן, וישבע
השותף וכיוצא בו בטענת שמו [שלא נטל יותר מהמגיעו].
י. הורו רבותי, שאין נשבעין על טענת קטן שבועה של
תורה, אבל שבועת הסת נשבעין; ואפלו היה קטן שאינו
חריף [ממולח] לענין משא ומתן, נשבעין הסת על טענתו;
שלא יהיה זה נוטל ממונו של זה כשהוא קטן, וזלף לו בחנם.
ולזה דעתי נוטה, ותקון עולם הוא. נמצאת למד, שהקטן
שטען על הגדול - בין שהודה במקצת, בין ששכר בכל, בין
שהיה שם עד - הרי זה נשבע הסת; ואינו יכול להפך על
הקטן [לתובעו שישבע], שאין משיבין את הקטן כלל.
ואפלו חרם סתם אינו מקבל, לפי שאינו יודע ענש השבועה.
יא. קטן שטען הגדול - אם טען בדבר שיש בו הנזה
[רווח] לקטן, כגון עסקי משא ומתן, והודה הקטן - נפרעין
מנקסיו; ואם אין לו - ימתין עד שיהיה לו, וישלם. ואם כפר
הקטן - ממתינין לו עד שיגדיל, וישבע. ואם טען בדבר
שאין לקטן בו הנזה, כגון נזקין וסבלות - אף על פי שמוודה,
ואף על פי שיש לו ממה ישלם - פטור, ואפלו לאחר
שהגדיל. ואם היה התובע מן הנשבעין ונוטלין, כגון השכיר
[הטוען שלא קיבל שכרו] וכיוצא בו, שיש בו הנזה לקטן,
שישתפר לו שכיר - הרי זה נשבע ונוטל מן הקטן. אבל
חנוני שנשבע על פנקסו [שצויתני לתת לפועליך] - אינו
נשבע ונוטל מן הקטן, שאין לקטן בזה הנזה; שהרי חב
לתן לפועליו, ונשבעין ונוטלין ממנו; וזה חנוני הפסיד על
נפשו, שנתן ממונו על פי קטן. וכן כל כיוצא בזה.
יב. החרש והשוטה, אין נזקקין [מתייחסים] להן לכל טענה
- לא לטענתן על אחרים, ולא לטענת אחרים עליהן, לא
לשבועה קלה, ואין צריך לומר שבועה חמורה או תשלומין.
אבל הסומה - הרי הוא כפריא לכל דבר בענינים אלו,
ונשבע כל מיני שבועות, ונשבעין על טענתו.

הלכות טוען ונטען פ"ק

א. בעלי דינין שבאו לבית דין - טען האחד ואמר: 'מנה יש
לי אצל זה שהלויתיהו', או 'שהפקדתי אצלו', או 'שגזל
ממני', או 'שיש לי אצלו בשכרי' [שעבדתי אצלו], וכל כיוצא
בזה, והשיב הנטען ואמר: 'איני חב לך כלום', או 'אין לך
בידי כלום', או 'שקר הוא טוען' - אין זו תשובה נכונה
[מקובלת]; אלא אומרים בית דין לנטען: 'השב על טענתו

1 שם טענת ודאי - חוץ מן ההקדשות; שאף על פי שאינו חב
2 עליהן שבועה מן התורה, תננו חכמים שישבע עליהן כעין
3 של תורה [בנקיטת חפץ קדוש], כדי שלא יזלזלו בהקדשות.
4 ב. 'שתי שדות מכרת לי', 'לא מכרתי לך אלא אחת'; 'שני
5 עבדים' או 'שני שטרות יש לי בידך', 'אין לך בידך אלא
6 שטר אחד' או 'עבד אחד' - הרי זה נשבע הסת. וכן אם
7 טען ואמר: 'חצר זו' או 'עבד זה' או 'שטר זה שיש בידך,
8 שלי הוא, ואתה מכרתו לי', והנטען אומר: 'לא היו דברים
9 מעולם' - בין שהביא הטוען עד אחד, בין שלא הביא - הרי
10 זה נשבע הסת, ונפטר. וכן החופר בשדה חבירו בורות
11 שיחין ומערות והפסידה [הזיקה], והרי הוא חב לשלם -
12 בין שטענו שחפר, והוא אומר: 'לא חפרתי', או שטענו
13 שחפר שתי מערות, והוא אומר: 'לא חפרתי אלא אחת', או
14 שהיה שם עד אחד שחפר, והוא אומר: 'לא חפרתי כלום' -
15 הרי זה נשבע הסת על הכל.
16 ג. טענו כלים וקרקעות - בין שהודה בכל הכלים וכפר בכל
17 הקרקעות, בין שהודה בכל הקרקעות וכפר בכל הכלים, בין
18 שהודה במקצת הקרקעות וכפר במקצתן עם כל הכלים -
19 בכל אלו נשבע הסת. אבל אם הודה במקצת הכלים, וכפר
20 במקצתן עם כל הקרקעות - מתוך שהוא חב שבועה על
21 מקצת הכלים ששכר בהם, נשבע אף על הקרקעות שטענו
22 עמהם; שהכל טענה אחת היא. וכן הדין בטענו כלים
23 ועבדים, או כלים ושטרות - הכל דין אחד הוא.
24 ד. טענו ענבים העומדות להבצר, ותבואה בשדה העומדת
25 להקצר, והודה במקצתן וכפר במקצתן - הרי זה נשבע
26 עליהן כשאר המטלטלין, והוא שאין צריכין [עוד] לקרקע;
27 שכל העומד להבצר, הרי הוא כבצור לענין כפירה והודיה.
28 אבל אם היו צריכין לקרקע - הרי הן כקרקע לכל דבר, ואין
29 נשבעין עליהן אלא הסת.
30 ה. הטוען על חבירו ואמר לו: 'שני חדשים שכנת בחצרי,
31 ואתה חב לי שכר שני חדשים', והוא אומר: 'לא שכנתי
32 אלא חדש אחד' - הרי זה מודה במקצת; ואם היה שכר
33 החדש ששכר בו שתי כסף - נשבע; שאין הטענה בגוף
34 הקרקע אלא בשכרה, שהוא מטלטלין.
35 ו. 'שטר מסרתי לך, ועשרה דינרין היה לי בו ראיה'
36 [שחייבים לי], 'לא היו דברים מעולם' - ישבע הסת. הפך
37 עליו [שישבע התובע] - הרי זה נשבע הסת שהיתה בו ראיה
38 לעשרה דינרים, ואבדו באבדת השטר, ונטל. ואם אמר
39 הנתבע: 'אמת, מסרתי לי, ואבד' - הרי זה פטור אף
40 משבועת הסת; שאפלו פשע בו ואבד - פטור, כמו שבארנו
41 בהלכות חובל.
42 ז. האומר לחבירו: 'שטר שיש בידך, זכות יש [רשום] לי בו',
43 וזה אומר: 'איני מוציא שטרי', או 'איני יודע אם יש לך בו
44 ראיה או לא' - כופין אותו להוציא [בב"ד].
45 ח. טען שאבד השטר, מחרימין לו חרם סתם [אם מעלימו].
46 טען זה, שהוא יודע בודאי שהשטר שיש לו בו זכות אצלו
47 הוא - הרי זה נשבע הסת שאינו אצלו, ושאבד ממנו. וכזה
48 הורו רבותי.

אֵלָא דְּבַר שֶׁהֵם עֲדִים בּוֹ [כַּשְׁמִינוֹ אוֹתָם]. לְפִיכָּה, יִשְׁבַּע
הַלֹּהֶה הֶסֶת, וְיִפְטֹר. כִּיּוֹצֵא בּוֹ, 'תֵּן לִי מִנָּה שֶׁהַלִּוִיתִיךָ וְאִתָּה
בְּצַד עֲמוּד פְּלוֹנִי, וְאָמַר הִנָּטְעָן: 'לֹא עָמַדְתִּי בְּצַד עֲמוּד זֶה
מֵעוֹלָם, וּבָאוּ עֲדִים שֶׁעָמַד - לֹא הִחֹק בִּפְנֵי; שָׂאִין אָדָם
מִשִּׁם דַּעְתּוֹ לְדָבָרִים שָׂאִין בֵּהֶם מִמֶּשׁ. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בִּנְה.
ה. 'תֵּן לִי מִנָּה שֶׁהַלִּוִיתִיךָ, וְהָרִי הַעֲדִים, וְאָמַר הִנָּטְעָן:
'פְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְלוֹנִי וּפְלוֹנִי - אוֹמְרִין לַלֹּהֶ: 'הִבָּא אוֹתָם
וְהִפְטֹר. לֹא בָּאוּ, אוֹ שָׁמְתוּ, אוֹ שֶׁהִלְכוּ לְמִדִּינָה אַחֲרָת
לְהִבְיָאָם - יִשְׁבַּע הֶסֶת שֶׁפָּרְעוּ; שָׂאִין אָנוּ מִצְרִיכִים אוֹתוֹ
לְהִבְיָאָן אֵלָא לְכָרִי דְּכָרִי וְלִהְפֹּטֵר אָף מִשְׁבּוּעָה, שֶׁהִמְלִיךָ
אֵת חֲבֵרוֹ בְּעֲדִים, אֵינִי צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֲדִים, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.
ו. אָמַר לוֹ בִּפְנֵי עֲדִים: 'מִנָּה לִי בִּידְךָ, אָמַר לוֹ: 'הֵן, לְמַחֲר
תִּבְעֵנוּ בְּדִין וְהִבִּיא עֲדִים, וְאָמַר: 'מִשְׁטָה [מִשְׁחָק] הֵייתִי בּוֹ,
וְאֵין לוֹ בִּידִי כְּלוֹם - אָפְלוֹ אָמַר: 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם
פְּטוּר, וְנִשְׁבַּע הֶסֶת שָׂאִין לוֹ בִּידִי כְּלוֹם; שֶׁהָרִי לֹא אָמַר
לָהֶם 'אַתֶּם עֲדִי, וְדָבָר שָׂאִינוּ עֲדוּת, אֵין אָדָם נּוֹבְעִינֵנוּ -
הַמְלִיחַ זִכְרוֹ; וְלִפְיָכָה, אִם אָמַר 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם,
לֹא הִחֹק בִּפְנֵי.

ז. וְלֹא עוֹד, אֵלָא אָפְלוֹ הִטְמִין לוֹ עֲדִים אַחֲרֵי הַגָּדֵר, וְאָמַר
לוֹ: 'מִנָּה לִי בִּידְךָ, אָמַר לוֹ: 'הֵן, רְצוֹנְךָ שִׁיעִיד פְּלוֹנִי
וּפְלוֹנִי? אָמַר לוֹ: 'לֹא, שָׁמָּה תִּכְפְּנִי בְּדִין לְמַחֲר, וְאֵין לִי
מָה אֶתֵּן לָךְ, וְלְמַחֲר תִּבְעֵנוּ בְּדִין בְּאֵלֵי הָעֲדִים - בֵּין שִׁטְעָן
וְאָמַר 'מִשְׁטָה הֵייתִי בּוֹ, בֵּין שָׁאֵמַר 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם
- הָרִי זֶה נִשְׁבַּע הֶסֶת וְנִפְטֹר; שָׂאִין כָּאֵן עֲדוּת, עַד שִׁיאֵמַר
הַלֹּהֶה 'אַתֶּם עֲדִי, אוֹ יֵאמַר הַמְלִיכָה בִּפְנֵי הַלֹּהֶה, וְיִשְׁתַּח
הַלֹּהֶה. אָבָל בְּעֲדוּת כְּזוֹ, לֹא הִחֹק בִּפְנֵי. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהָיוּ
קוֹרִין לוֹ 'קָב רָשׁוּ' [הִרְבָּה חוֹבוֹת], כְּלוֹמַר שֶׁיֵּשׁ עֲלָיו חוֹבוֹת
הִרְבָּה - אָמַר: 'מִי הוּא שָׂאִנִּי חֵיב לוֹ, אֵלָא פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי,
וְכֹא פְּלוֹנִי וְתִבְעֵנוּ, וְאָמַר הוּא: 'אֵינִי חֵיב לוֹ כְּלוֹם. וְאָמְרוּ
חֲכָמִים, יִשְׁבַּע הֶסֶת וְיִפְטֹר. וְכֵן אֶחָד הָיוּ אוֹמְרִים עֲלָיו
שֶׁהוּא בַּעַל מָמוֹן הִרְבָּה - בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ אָמַר: 'אֵלֹהִי הִיָּה לִי
מָמוֹן, הֲלֹא הֵייתִי פּוֹרְעוֹ לְפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי; וְאַחֲרָי מִיתָתוֹ בָּאוּ
אוֹתוֹ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי לְתַבַּע. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: 'אֵין לָהֶם כְּלוֹם;
שָׂאֵדָם עֲשׂוּי לְהִרְאוֹת עֲצָמוֹ שָׂאִינוּ בַּעַל מָמוֹן, וְשִׁלָּא הִנִּיחַ
בְּנָיו בַּעֲלֵי מָמוֹן. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלֹו.

ח. אָף עַל פִּי שֶׁהִמְטִימִין [מִחֲבִיא] עֲדִים אֵינָה עֲדוּת, וְכֵן
הַמּוֹדָה מַעֲצָמוֹ וְעֲדִים שׁוֹמְעִין אוֹתוֹ, וְכֵן הָאֹמֵר לְחֲבֵרוֹ
בִּפְנֵי עֲדִים: 'מִנָּה לִי בִּידְךָ, וְאָמַר לוֹ: 'הֵן - כָּל אֵלֹו
הַדְּבָרִים וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶם, כְּשִׁיבּוֹאוֹ לְבֵית דִּין, אוֹמְרִין לְנִתְבָּע:
'לָמָּה לֹא תִתֵּן לָזֶה מָה שִׁישׁ לוֹ אֲצִלְךָ? אָמַר: 'אֵין לוֹ אֲצִלִּי
כְּלוֹם, אוֹמְרִים לוֹ: 'וְהִלָּא אִתָּה אֲמַרְתָּ בִּפְנֵי אֵלֹו כְּךָ וְכָךְ,
אוֹ 'אַתָּה הוֹדִיתָ מַעֲצָמְךָ. אִם עָמַד וְשָׁלַם, הָרִי מוֹטָב; וְאִם
לֹא טָעַן [לְפִטוֹר עֲצָמוֹ], אֵין טוֹעֲנִין לוֹ [בְּמִקוֹמוֹ]. אָבָל אִם
טָעַן וְאָמַר: 'מִשְׁטָה הֵייתִי בּוֹ, אוֹ 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם,
אוֹ 'שִׁלָּא לְהִשְׁבִּיעַ אֵת עֲצָמִי נִתְפַּנֵּנִתִי - פְּטוּר, וְנִשְׁבַּע הֶסֶת
כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

וּפְרַשׁ הַתְּשׁוּבָה, כְּמוֹ שֶׁפָּרַשׁ זֶה טַעֲנָתוֹ, וְאָמַר אִם לֹוִית מִמֶּנּוּ
אוֹ לֹא לֹוִית, 'הִפְקִיד אֲצִלְךָ אוֹ לֹא הִפְקִיד, 'גְּזַלְתָּ אוֹ לֹא
גְּזַלְתָּ, 'שִׁכַּרְתָּ אוֹתוֹ אוֹ לֹא שִׁכַּרְתָּ. וְכֵן בְּשֶׁאֵר הַטַּעֲנוֹת.
וּמִפְּנֵי מָה אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ תְּשׁוּבָה זֹאת? שָׁמָּה טוֹעָה הוּא
בְּדַעְתּוֹ, וְיִבְאוּ לְהִשְׁבַּע עַל שֶׁכָּר; שֶׁהָרִי אֲפָשָׁר שֶׁהַלֹּהֶה כְּמוֹ
שִׁטְעָן, וְהַחֲזִיר זֶה אֵת הַחוֹב לְכָנוּ אוֹ לֹאשָׁתוֹ, אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ
מִתְּנָה כְּגֹדֵל הַחוֹב, וְיִדְמָה בְּדַעְתּוֹ שֶׁנִּפְטֹר מִן הַחוֹב. לְפִיכָּה
אוֹמְרִין לוֹ: 'הֵיאָף תֵּאמַר אֵינִי חֵיב כְּלוֹם? שָׁמָּה אִתָּה מִתְּחִיב
מִן הַדִּין לְשִׁלָּם וְאֵין אִתָּה יוֹדֵעַ! אֵלָא הוֹדִיעַ לְדִינִין פְּרוּשׁ
הַדְּבָרִים, וְהֵם יוֹדִיעֵנוּ אִם אִתָּה חֵיב אוֹ אֵין אִתָּה חֵיב.
וְאָפְלוֹ הִיָּה חֲכָם גְּדוֹל, אוֹמְרִים לוֹ: 'אֵין לָךְ הֶפְסֵד שֶׁתִּשְׁבִּי
עַל טַעֲנָתוֹ וְתוֹדִיעֵנוּ כִּי צַד [מִדּוּעַ] אֵין אִתָּה חֵיב לוֹ; מִפְּנֵי
שֶׁלֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ וְהִחֲזַרְתָּ לוֹ - שֶׁהָרִי
אָנוּ דִּינִין בְּמִתּוֹךְ שִׁיכּוֹל לֹוֹמַר כָּל מָקוֹם. וְכֵן אִם טָעַן הִטְעָן
וְאָמַר: 'זֶה חֵיב לִי מִנָּה, אוֹ 'מִנָּה יֵשׁ לִי אֲצִל זֶה - אוֹמְרִין
לוֹ: 'מֵאִיָּה פָּנִים? הַלִּוִית אוֹתוֹ? אוֹ הִפְקַדְתָּ אֲצִלּוֹ? אוֹ הִזִּיק
מִמוֹנְךָ? אָמַר הֵיאָף נִתְחִיב לָךְ! שֶׁהָרִי אֲפָשָׁר שִׁיְדְמָה שֶׁהוּא
חֵיב לוֹ, וְהוּא אֵינוֹ חֵיב - כְּגוֹן שֶׁשָּׁדוּשׁ שֶׁגָּבּוּ, אוֹ שָׁאֵמַר
[הַבְּטִיחַ] לוֹ 'שָׂאֵתִי לָךְ מִתְּנָה, וְכִיּוֹצֵא בִּנְה. הָרִי שִׁטְעָן עֲלָיו
שֶׁהַלֹּהֶה מִנָּה, וְהִשְׁבִּי זֶה וְאָמַר: 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם,
וְאַחֲרָי כֵּךְ הִבִּיא הִטְעָן עֲדִים שֶׁהַלֹּהֶה בִּפְנֵיהֶם, וְחֲזַר הִנָּטְעָן
וְאָמַר: 'כֵּן הִיָּה, לֹוִיתִי וּפְרַעְתִּי - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ; אֵלָא
הִחֹק בִּפְנֵי וּמִשְׁלָם. אָבָל אִם הִשְׁבִּי: 'אֵינִי חֵיב לָךְ כְּלוֹם,
אוֹ 'אֵין לָךְ בִּידִי כְּלוֹם, אוֹ 'שֶׁכָּר אִתָּה טוֹעָן עֲלִי, וְכָל כִּיּוֹצֵא
בִּנְה, וְהִלָּף הַתּוֹבֵעַ וְהִבִּיא עֲדִים שֶׁהַלֹּהֶה בִּפְנֵיהֶם, וְאָמַר
הַנִּתְבָּע: 'כֵּן הִיָּה, אָבָל הַחֲזוֹרִתִי לוֹ פְּקֻדוֹנוֹ, אוֹ 'פְּרַעְתִּיו
חֻבּוֹ - לֹא הִחֹק בִּפְנֵי, וְנִשְׁבַּע הֶסֶת וְנִפְטֹר.

ב. רְאוּהוּ עֲדִים שֶׁמִּנָּה לוֹ מַעוֹת, וְלֹא יָדְעוּ מָה הֵן - תִּבְעֵנוּ
בְּבֵית דִּין וְאָמַר: 'תֵּן לִי מַעוֹת שֶׁהַלִּוִיתִיךָ, וְאָמַר לוֹ: 'מִתְּנָה
נִתְתָּם לִי, אוֹ 'פְּרַעוֹן הָיוּ - הָרִי זֶה נֶאֱמַן, וְנִשְׁבַּע הֶסֶת
וְנִפְטֹר. אָמַר: 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, וְאַחֲרָי כֵּךְ בָּאוּ הָעֲדִים
שֶׁמִּנָּה לוֹ בִּפְנֵיהֶם - הִחֹק בִּפְנֵי. וְלַעוֹלָם אֵין אָדָם יִחֹק
בִּפְנֵי, עַד שִׁיִּכְפֹּר בְּבֵית דִּין, וְיִבְאוּ שְׁנֵי עֲדִים וְיִכְחִישׁוּהוּ
בְּמָה שֶׁכָּפַר.

ג. 'מִנָּה הַלִּוִיתִיךָ, כִּפֹּר בְּבֵית דִּין וְאָמַר: 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים
מֵעוֹלָם, וּבָאוּ שְׁנֵי עֲדִים שֶׁלֹּהֶה מִמֶּנּוּ מִנָּה וּפָרְעוּ, וְהַמְלִיכָה
אוֹמַר: 'לֹא נִפְרַעְתִּי - הָרִי זֶה חֵיב לְשִׁלָּם; שֶׁכָּל הָאֹמֵר 'לֹא
לֹוִיתִי, וּבָאוּ עֲדִים שֶׁלֹּהֶה - כְּאֹמֵר 'לֹא נִפְרַעְתִּי; וְנִמְצָא
הַלֹּהֶה אוֹמֵר 'לֹא נִפְרַעְתִּי, וְהָעֲדִים מַעֲדִים שֶׁפָּרַע - וְהוֹדָאָת
בַּעַל דִּין, כְּמֵאָה עֲדִים. וְאֵין הַמְלִיכָה חֵיב שְׁבוּעָה כָּלָל, שֶׁהָרִי
הִחֹק בִּפְנֵי. וְכֵן אִם הוֹצִיא עֲלָיו כֶּתֶב יָדוֹ שֶׁהוּא חֵיב לוֹ,
וְאָמַר: 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, וְזֶה אֵינוֹ כֶּתֶב יָדִי - אִם
הִחֹק [אוֹמֵת] כֶּתֶב יָדוֹ בְּבֵית דִּין, אוֹ שֶׁבָּאוּ עֲדִים שֶׁהוּא
כֶּתֶב יָדוֹ - הָרִי זֶה הִחֹק בִּפְנֵי, וּמִשְׁלָם.

ד. 'מִנָּה הַלִּוִיתִיךָ, וְהוּא לִי בִּידְךָ, אָמַר לוֹ הִנָּטְעָן: 'וְהִלָּא
פְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וּבָאוּ פְלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְאָמְרוּ: 'לֹא
הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - לֹא הִחֹק בִּפְנֵי; שָׂאִין הָעֲדִים זִכְרִין

יום שני ז' ניסן ה'תש"ע

הלכות טוען ונטען פרק ז

א. המודה בפני שנים שיש לפלוני אצלו מנה, ואמר להם בדרך הודיה, לא דרך שיחה – אף על פי שלא אמר 'אתם עדי', ואף על פי שאין התובע עמו – הרי זו עדות. תבעו בדין למחר – אם אמר: 'לא היו דברים מעולם', אין שומעין לו; ומשלם על פיהם. ואם היה עד אחד – נשבע, הואיל ואמר דרך הודיה. טען כשתבעו בעדים אלו, ואמר: 'שלא להשביע את עצמי הודיתי' – נאמן, ונשבע הסת. ואם כשהודה בפניהם היה התובע עמו – אינו יכול לטען ולומר, 'כדי להראות שאני עשיר הודיתי'; אבל אם טען שנתן, נאמן ונשבע הסת.

ב. כל המודה בפני שנים, אינו יכול לחזור ולומר 'משטה הייתי בו', ואין צריך לומר, אם הודה בפני שלשה; אבל [אלא] מחיבין אותו לתן בהודית פיו; שכל האומר בדרך הודיה, הרי זה כאומר 'אתם עדי'. אבל אין כותבין, אלא אם אמר להם: 'כתבו וחתמו ותנו לי'; וצריכין להמליך בו [בלווה אם למוסר], כמו שבארנו. וכן אם הודה בבית דין אחר ששלחו לו [שליח], כמו שיתבאר – הרי אלו כותבין; והוא שיהיו בית דין מכירין את שניהם, כדי שלא יערימו שניהם לחיב איש אחר.

ג. בית דין של שלשה שהיו יושבין מעצמן במקום הקבוע להם, ובא התובע וקבל [טען] לפניהם, ושלחו שליח אצל הנתבע, ובא והודה בפניהם – הרי אלו כותבין, ונותנין לבעל דינו. אבל אם לא היו קבועין, ולא שלחו לו – אפלו קבץ אותם והושיב השלשה, והודה בפניהם ואמר: 'היו עלי דיגין', ובא אחר כך התובע, ואמר: 'כתבו לי הודיתו' – אין כותבין; שמה נתן לו [פרעו], ונמצא זה תובע אותו בשטר. במה דברים אמורים? במשלטלין. אבל אם הודה בקרקעות [קרקע מסוימת], אפלו בפני שנים – אף על פי שלא קנו מידו, ולא אמר להם 'כתבו ותנו לי' – הרי אלו כותבין ונותנין; שאין כאן לחש שמה יתן לו, ונמצא תובעו פעם שניה.

ד. שטר הודיה שצא, ולא היה כתוב בו 'אמר לנו כתבו וחתמו ותנו לי' – הרי הוא כשר; שחזקה היא, שאלו לא אמר להן 'כתבו וחתמו ותנו לי', לא היו כותבין. היה כתוב בשטר: 'הודה פלוני לפנינו בבית דין' – אם אין כתוב בו שהיו שלשה, או דברים ששומעין מפללן שהיו שלשה – חוששין שמה שנים היו, וטעו ודמו שהודיה בשנים הודיה בבית דין היא; ולפיכך, אין דנין בו דין שטר כשר.

ה. כבר בארנו, שההודיה בבית דין או העדות בבית דין, כמלוה הכתובה בשטר; ולפיכך, כותבין ונותנין לבעל דינו. במה דברים אמורים? בשלא קבל עליו את הדין, עד ששלחו והביאוהו, כמו שבארנו. אבל שנים שבאו לדין, ותבע אחד מהן את חברו ואמר: 'מנה לי בידך', ואמר לו הנתבע: 'הן, יש לך בידך' – בין שאמרו הדיגין 'חיב אתה לתן לו', בין שאמרו לו 'תן לו', ויצא ואמר 'פרעתי' [אחר

שחיבנו] – נאמן, ונשבע הסת שפרעו. לפיכך, אם חזר התובע לדיגים, ואמר: 'כתבו לי הודיתו' – אין כותבין לו, שמה פרעו. וכן מי שנתחייב שבועה בבית דין, ויצא ואמר 'נשבעתי' – נאמן, ואין משביעין אותו שנשבע. היו עדים מעידין אותו שלא נשבע, החזק בפרן לאותה שבועה; ואינו נאמן לעולם לומר 'נשבעתי', עד שיודה לו בעל דינו, או יביא עדים שנשבע בפניהם.

ו. שנים שבאו לדין, ונתחייב האחד לשני, ואמרו לו: 'צא תן לו', ויצא וחרז ואמר: 'פרעתי', ועדים מעידים אותו שלא פרעו – החזק בפרן לאותו ממון. אמרו לו: 'חיב אתה לתן לו', ויצא וחרז ואמר: 'פרעתי', ועדים מעידין אותו שלא פרעו – לא החזק בפרן; שהו נשפט [מתחמק] מהם, עד שיחקרו דינו. לפיכך, אם חזר פעם אחרת, וטען שפרע זה הממון שנתחייב בו בפניהם, ולא היו שם עדים שמכחישים אותו פעם שניה – הרי זה נשבע הסת שפרעו, ונפטר. לפיכך, היו בקיאי הדעת בספרד, כשיודה הלזה או כשיתחייב שבועה בבית דין, אומר לו בפני בית דין: 'היו עליו עדים, שלא יפרעני או שלא ישבע לי אלא בפני עדים'. ז. מי שהודה בבית דין 'שאני חיב לזה התובע מנה', ואחר כך אמר: 'נזכרתי שפרעתי לו חובו זה שהודיתי בו, והרי העדים' – הרי זה עדות מועלת, ועושין על פיהם; שהרי לא הכחיש עדי, ואינו כאומר 'לא לויתי מעולם'.

ח. יש לטוען בבית דין לחזר ולטען טענה אחרת, להכחיש הטענה הראשונה, וסומכין על טענתו האחרונה, ואף על פי שלא נתן אמתלא [סיבה] לטענה הראשונה; ואף על פי שיצא מבית דין וחרז, יש לו לחזר ולטען ולהפוך כל טענה שימצא, עד שיבואו העדים. אבל מאחר שיבואו העדים, ויכחישו טענתו האחרונה שסמך עליה – אינו יכול להשיאה [להפנותה] לטענת אחרת, אלא אם כן נתן אמתלא לטענה שסמך עליה, ויש במשמעה כמו שהשיא בזאת הטענה האחרת [משמעותן משותפת]. והוא, שלא יצא מבית דין; אבל אם יצא מבית דין – אינו יכול לחזר ולטען אחר שבאו עדים, שמה אנשים רעים למדוהו טענות של שקר. וכן כל פיוצא בזה.

הלכות טוען ונטען פרק ח

א. כל המשלטלין בתזקת זה שהם תחת ידו, אף על פי שהביא התובע עדים שהמשלטלין האלו ידועין לו [מפורסם שהם שלוו]. כיצד? בגד זה או כלי זה שבידך או שבתוך ביתך, שלי הוא, ואני הפקדתי אצלך, או השאלתיה לך, והרי העדים שהן ידועין [מכירים] אותו מקדם ברשותי, והנתבע אומר: 'לא כן, אלא אתה מכרתו לי' או 'נתתו לי במתנה' – הרי הנתבע נשבע הסת [מדברנו], ונפטר.

ב. טען [המחזיק] שהוא משכון בידו – יכול לטען עד כדי דמיו [שוויו]; ונשבע בנקיטת חפץ [קדוש, כדאורייתא], ונוטל, כמו שבארנו.

ג. במה דברים אמורים? בדברים שאין עשויין [מיוצרים מתחילתם] להשאל ולהשכיר, כגון בגדים ופרות וכלי

1 תשמיש הבית ודברים של סחורה וכיוצא בהן. אבל דברים
2 העשויין להשאל ולהשפיר – אף על פי שהן תחת ידו של
3 זה, ואף על פי שלא השאיל לו כלי זה ולא שָׁכְרוּ לו בעדים
4 – הרי הם בחזקת בעליהם. כיצד? ראובן שהיה לו כלי
5 העשוי להשאל ולהשפיר, ויש לו עדים שהוא ידוע לו,
6 והרי אותו הכלי תחת יד שמעון, וראובן טוען שהוא שאול
7 או שכור, ושמעון טוען: 'אתה מכרתו לי', 'אתה נתתו לי
8 במתנה', או 'משכנתו בידי' – אינו נאמן; אלא ראובן נוטל
9 כליו, ונשבע הסת על טענת שמעון. ואפלו מת שמעון, הרי
10 ראובן נוטל כליו. והזו הגאונים שישבע הסת, לפי
11 שטוענין לירש [בשבילן].

12 ד. במה דברים אמורים? בשהיה כלי זה נראה ועומד ביד
13 שמעון. אבל אם טען ראובן, ואמר לשמעון: 'כלי פלוני
14 יש לי אצלך ושכור הוא, הוציאו אלי, והרי יש לי עדים
15 שהוא ידוע לי', ואמר לו שמעון: 'אתה מכרתו לי', 'אתה
16 נתתו לי במתנה' – נאמן, ונשבע שמעון הסת ונפטר; מתוך
17 שיכול לומר 'לא היו דברים מעולם, ואין בידי כלי זה' –
18 נאמן לומר 'ישנו אצלי, ואתה מכרתו לי'.

19 ה. אין כל הדברים אמורים, אלא בשהיה בעל הכלי טוען:
20 'אני הפקדתי אצלך', או 'השאלתיהו לך'. אבל אם טען
21 'שכלי זה היה שלי ונגנב' או 'אבד' או 'נגזל', והביא עדים
22 שהוא ידוע לו, וזה שהוא תחת ידו אומר: 'איני ידוע, אבל
23 אחרים מכרוהו לי' או 'נתנוהו לי במתנה' – אף על פי
24 שהוא מדברים העשויין להשאל ולהשפיר, מעמידין את
25 הכלי ביד זה שהוא בידו; ואינו נשבע כלל, שהרי אין לו
26 טוען [תובע].

27 ו. יצא לבעלים הראשונים חזקה שנגנבו כליהן – ישבע זה
28 [הנתבע] בנקיטת חפץ במה הוציא [שילם], ויטל, ויחזיר
29 הכלים לבעלים הראשונים, כמו שבארנו בהלכות גנבה.
30 טען: 'אתה מכרתו לי', או 'נתתו לי במתנה' – אף על פי
31 שייצא לו שם גנבה – אם לא היה מדברים העשויין
32 להשאל ולהשפיר, הרי זה נשבע הסת, ויעמד הכלי בידו.
33 מכאן אתה למד, לכל מי שיש לו משלטין בידו, ואף על
34 פי שיכול לומר 'לקוחין הן בידי', וישבע הסת ויפטר – אם
35 אמר: 'שלי הן', אבל אתה חייב לי כך וכך' – ישבע בנקיטת
36 חפץ ואחר כך יטל, בדין כל הנשבעין ונוטלין.

37 ז. מי שהיו בידו דברים העשויין להשאל ולהשפיר – אף
38 על פי שהודה ואמר לו: 'ידוע אני שהיו שליך', אבל פלוני
39 מכרם לי, או 'נתנם לי במתנה' – אין מוציאין אותן מידו,
40 אפלו הביא זה עדים שהיו ידועין לו; שאדם עשוי למכור
41 את כליו.

42 ח. טען זה עליו ואמר: 'אני השפירתי לך', או 'השאלתים
43 לך' – מוציאין אותן מידו. ואם היו מדברים שאין עשויין
44 להשאל ולהשפיר – הרי זה נשבע הסת שלא השאיל לו
45 ולא השפיר, אלא מפלוני לקח; ויעמיד כליו בידו.

46 ט. אל תטעה בין דברים העשויין להשאל ולהשפיר,
47 לדברים שדרךן להשאל ולהשפיר, כמו שטעו רבים
48 וגדולים. שכל הדברים ראויין להשאל, ודרךן להשאל;

49 אפלו חלוקו של אדם, ומצעו, ומטו – ראויין להשאל.
50 אבל דברים העשויין להשאל ולהשפיר – הם הכלים שבני
51 אותה המדינה עושין אותם מתחלת עשייתן, כדי להשאיל
52 ולהשפירן ולטל שכן, והרי הן לבעליהן, כמו קרקע
53 שאוכל פרותיה והגוף קנים. כך אלו הכלים, עקר עשייתן
54 כדי להנות בשכרן – כגון היורות [קערות] הגדולות של
55 נחשת שמבשלין בהן בבית המשתאות, וכגון חלי הנחשת
56 הטוח [מצופה] בזהב ששוכרין אותו לכלה להתקטט בו;
57 שעקר עשיית אלו הכלים אינן למכירת עצמן, ולא
58 להשתמש בהן בעל הבית בביתו, אלא להשאילן לאחרים
59 כדי להנות כנגדן, או להשפירן ולטל שכן. וכן אם היה
60 לאדם כלי משאר הכלים, ויש לו עדים שהוא משפיר
61 תמיד ומשאילו, והחזק לו שהוא להשאל ולהשפיר – הרי
62 הוא בכלים העשויין להשאל ולהשפיר.

י. וכלי שהפסדו מרבה משכרו, וכני אדם מקפידין עליו
63 שלא ישאילו אותו – הרי הוא בחזקת שאינו עשוי
64 להשאל ולהשפיר, כגון סבין של שחיטה; לפיכך, אפלו
65 באו עדים שהשאילו או השפירו זה – אין מבטלין בהם
66 חזקתו, אלא הרי הוא בכל הכלים. ראיה לדברינו, שהרי
67 רבא הוציא [בדין] זוג [מספריים מיוחדות] שעושין בו
68 הסרבל וספר הגדה, בדברים העשויין להשאל ולהשפיר;
69 ולולי שנתברר לו בעדים שהן מדברים העשויים להשאל
70 ולהשפיר, לא הוציאן מתחת יד היתומים. הא שאר הווגות
71 וישאר הספרים – אינם בכלל דין זה, אף על פי שהן ראויין
72 להשאל ולהשפיר. ודבר זה עקר גדול בדין, והוא דבר של
73 טעם שאוי לסמך עליו ולדון בו, וברור הוא למוציא דעת,
74 וראוי לדון לשום אותו לנגד עיניו, לא ילוז.
75

הלכות טוען ונטען פרק ט

א. האמן – אין לו חזקה בכלים שנתת ידו, אחד כלים
77 העשויין להשאל ולהשפיר ואחד שאר הכלים. כיצד? ראיה
78 כליו ביד האמן, והביא עדים שהן יודעין שהכלי הזה שלו,
79 והוא טוען ואומר: 'לתקן נתתיו לך', והאמן אומר: 'לא בא
80 לידי אלא בכמירה' או 'במתנה', או שטען: 'אתה נתת לי',
81 'אתה מכרתו לי אחר שבא לידי לתקנו' – אף על פי שמסרו
82 לו שלא בעדים – בעל הכלי נאמן, ומוציאין אותו מיד
83 האמן; וישבע בעל הבית הסת [דבונן] על טענתו. ויש
84 גאונים שדנו, שאף על פי שלא הביא בעל הבית עדים שזה
85 הכלי שלו – הואיל וראה כליו, והרי האמן מודה לו שהיה
86 שלו, ומכרו לו – אין האמן נאמן; אבל אם אמר: 'לא היו
87 דברים מעולם, ושלי הוא כלי זה' – האמן נאמן, ונשבע
88 הסת. ואם הביא בעל הבית עדים שהכלי הזה ידוע לו, אין
89 האמן נאמן. ודין זה, פלא הוא בעיני.

ב. לא ראה הכלי ביד האמן, אלא טען ואמר: 'כלי פלוני
91 נתתיו לך לתקן', והאמן אומר: 'חזרת ומכרתו לי', או
92 'נתתו לי' – האמן נשבע הסת ונפטר, מתוך שיכול לומר
93 'לא היו דברים מעולם'. ואפלו מסרו לו לתקן בעדים – הרי
94 האמן נאמן, מתוך שיכול לומר 'החזרתיו לך'; שהמפקיד

שלו, ונפטר; כיון שנכתב, הרי הוא כשאר המטלטלין. וכן
היורד לשדה חבירו, ואכל פרותיה שנה או שנתים,
והבעלים טוענין שזה ירד שלא ברשות וגזלן הוא, ואכל
והרי עדים שאכל, והיורד אומר: 'ברשותי ירדתי לאכל
פרותיה' - הרי זה האוכל נאמן, ונשבע הסת על כך; חזקה
היא, שאין אדם מעז פניו ואוכל פרות שאינן שלו. אף על
פי שהקרקע בחזקת בעליה, אין הפרות בחזקת הבעלים;
שאין אדם מוכר פרות שדהו בשטר, כדי שנאמר לזה
שאכל, 'הבא שטרך'. ואין צריך לומר, אם אכל פרותיה
שנים רבות - שמתוך שיכול לומר 'לקוחה היא בדי', נאמן
לומר 'לפרות ירדתי', וישבע הסת.
ז. שנים שהיו אחזין בכלי אחד, או שהיו רוכבין על גבי
בהמה, או אחד רוכב ואחד מנהיג, או יושבין בצד ערמה
של חטים המנחת בסמטא [בצד רשות הרבים] או בחצר של
שניהם - זה אומר 'הכל שלי', וזה אומר 'הכל שלי' - כל
אחד מהן נשבע בנקיטת חפץ שאין לו בזה הדבר פחות
מחציו, ויחלקו. ושבועה זו - תקנת חכמים היא, כדי שלא
יהיה כל אחד תופש בטליתו של חבירו, ונוטל בלא שבועה.
ח. זה אומר 'כלה שלי', וזה אומר 'חציה שלי' - האומר
'כלה שלי' ישבע שאין לו בה פחות משלשה חלקים,
והאומר 'חציה שלי' ישבע שאין לו בה פחות מרביע; וזה
נוטל שלשה חלקים, וזה נוטל רביע. מכאן אתה למד לכל
הנשבעין לטל, בין שבועה קלה בין שבועה חמורה -
שאינו נשבע על מה שטוען, אלא על מה שנוטל, אף על
פי שטוען יותר.
ט. היו שנים אדוקין בטלית, זה אומר 'כלה שלי' וזה אומר
'כלה שלי' - זה נוטל עד מקום שידו מגעת, וזה נוטל עד
מקום שידו מגעת, והשאר חולקין בשוה אחר שנשבעין.
והנשבעין על חבירו [להכליל בשבועה], שכל מה
שנוטל בדין נטל.
י. היה זה אוהו בחוטין שבשפת הטלית, וזה בחוטין
שבשפה האחרת - חולקין בלה בשוה, אחר שנשבעין. וכל
חלקה האמורה כאן - לדמים [בכסף], לא שיפסידו עצמו
של כלי או של טלית, או שיקטלו בהמה.
יא. היה האחד אוהו את בלה, וזה מתאבק עמו ונתלה בה
- הרי זה בחזקת האוהו את בלה.
יב. באו שנים אדוקין בה, ושמטה האחד מיד חבירו
בפניו, ושתק השני - אף על פי שתור וצוח, אין מוציאין
אותה מידו; כיון ששתק בתחלה, הרי זה כמודה לו. חזר
השני ותקפה מן הראשון - אף על פי שהראשון צוח
מתחלה ועד סוף, חולקין.
יג. באו שניהם אדוקין בטלית, ואמרנו להם: 'צאו וחלקו
את דמיה' - יצאו וחרו, והרי היא תחת יד אחד מהם, זה
טוען: 'הודה לי ונסתלק ממנה', וזה טוען: 'שכרתיה לו',
או 'נתגבר עלי וחספסה' - המוציא מחבירו, עליו הראיה.
ואם לא הביא ראיה - ישבע זה שהיא בלה בידו הסת
שהיא שלו, ויפטר. וכן כל פיוצא בזה.

אצל חבירו בעדים, אינו צריך להחזיר לו בעדים. לפיכך,
נשבע האמן הסת ונפטר, ואין מחזיקין אותו להוציא הכלי.
ואם הוציאו - הואיל ונראה - הרי בעל הבית מביא עדים
שהוא שלו ונוטלו, אף על פי שמסרו לו בלא עדים, כמו
שבארנו. לפיכך, אם טען האמן ואמר: 'שמים קצצת
[סיכמת] לי בשכרי', ובעל הבית אומר: 'לא קצצתי לך אלא
אחת' - אם היה הכלי נראה בפניהם - הואיל והאמן אין
לו בו חזקה, ואינו יכול לטען שהוא לקוח בידו, הרי בעל
הבית נשבע בנקיטת חפץ על הקציצה כמו שבארנו
בשכירות, ונותן. ואם אין הכלי נראה בפניהם - הואיל
והאמן נאמן לומר 'לקוח הוא בדי', יכול לטען עד כדי
דמיו [שוויו], ונשבע בנקיטת חפץ [קדוש] ונוטל, בדרך כל
הנשבעין ונוטלין, כמו שבארנו.
ג. אמן שירד [הפסיק] מאמנותו וכן האמן - הרי הן כשאר
כל אדם, ויש להן חזקה בכל המטלטלין כמו שבארנו.
ד. מי שנכנס לביתו של חבירו בפני בעל הבית, ויצא וכלים
טמונין לו תחת כנפיו [כנפי בגדו], והעדים רואין אותו,
ולאחר זמן תבעו בעל הבית ואמר לו: 'החזר לי כלי
שהשאלתיך, והרי העדים', והוא אומר: 'לקוחין הן בדי'
- אינו נאמן. ונשבע בעל הבית הסת על טענתו שלא מכרן
ולא נתנן, ויחזרו הכלים לבעלים. במה דברים אמורים?
בבעל הבית שאינו עשוי למכר את כליו, וזה שהוציא
הכלים תחת כנפיו, אין דרכו להצניע, ואותן הכלים, אין
דרך בני אדם להצניען; לפיכך חזב להחזיר, לפי שלא
הצניען אלא לכפר בהן. אבל בעל הבית העשוי למכר את
כליו - אף על פי שאין זה [הטוען קניתי] צנוע, ואין דרך
אותן הכלים להטמינן תחת הכנפים - הרי זה נשבע הסת
שהן לקוחין בידו. וכן אם יצא בהן מגלין בפני עדים - אף
על פי שאין בעל הבית עשוי למכר את כליו - הרי זה נאמן
לומר 'לקוחין הן בדי', שמה נצרכו לו מעות ומכר; ובלבד
שלא יהיו מדברים העשויין להשאל ולהשפיר. אבל דברים
העשויין להשאל ולהשפיר - לעולם הם בחזקת בעליהן,
כמו שבארנו. ואף על פי שהוציאן מגלין, ואף על פי שבעל
הבית הזה עשוי למכר את כליו, הואיל ויש לו עדים שזה
הכלי העשוי להשאל ולהשפיר בלבד ידוע הוא לו [שהוא
של], מוציאין אותו מיד זה על כל פנים, עד שיביא ראיה
שמכרו לו, או נתנו לו פקקעות [שהם בחזקת בעליהן].
ה. אפלו מת זה שהכלי תחת ידו - מוציאין אותו מיד
היורש בלא שבועה; שפיון שאין לאביו לטען שלקחו או
שהוא משכון, כך אין זה יכול להשביעו. ואם טען היורש
טענת ודאי, ואמר: 'בפני נתנו לאבי' או 'מכרו לו' - הרי
בעל הבית נשבע הסת, כשאר כל הנשבעין. וכבר בארנו,
שיש מי שהורה, שישבע בעל הבית הסת, ואחר כך יחזיר
כליו מיד היורש; ואין דעתי נוטה לזה.
ו. מי שלקח קרדם [גרו], ואמר: 'הריני הולך לגור דקלו
של פלוני שמכרו לי', וכרת את הדקל - הרי זה בחזקתו;
שאין אדם מעז [מחציו] פניו, וכורת אילן שאינו שלו. ואם
טענו הבעלים שלא מכרוהו - נשבע זה הכורת הסת שהוא

יום שלישי ח' ניסן ה'תש"ע

הלכות טוען ונטען פרק י

א. בהמה או חיה שאינה שמורה, אלא מהלכת בכל מקום ורועה - אינה בחזקת זה שתפשה, מאחר שהיא ידועה לבעלים [מפורסם שהיא שלהם]. כיצד? הביא התובע עדים שהבהמה הזאת ידועה לו, וזה התופש טוען: 'אתה נתתה לי', 'אתה מכרתה לי' - אינו נאמן; שאין היתה פתח ידו ראיה - שהרי היא הלכה מעצמה, ונכנסה לרשותו. לפיכך, אם לא הביא ראיה - תחזור הבהמה לבעליה, וישבע הסת על טענת זה.

ב. היתה הבהמה שמורה [ע"י בעליה] או מסורה לרועה - אף על פי שהביא זה עדים שהיא שלו, הרי היא בחזקת זה שהיא פתח ידו. ואם טען: 'אתה מכרתה לי', או 'נתתה לי' - ישבע התופש הסת שהיא שלו, ויפטר.

ג. לפיכך, מי שתפס בהמת חברו שהיתה שמורה אצלו, או ביד רועה, והבעלים טוענים: 'היא יצאת מעצמה ובאה אצלי', או 'פקדון היא בידך', או 'שהיא שאולה לך', והתופש אומר: 'כן הוא, אינה שלי, אכל אתה חזב לי כך וכך עליה', או 'אתה משכנתה בידו על [חוב] כך וכך', או 'הזיקה אותי נזק שאתה חזב לשלם על ידה' - יכול לטען עד כדי דמיה [שוויה], מתוך שיכול לומר 'לקוחה היא בידו'; וישבע בנקיטת חפץ ויטל.

ד. וכן העבדים שיכולין להלף, אינן בחזקת זה שהן פתח ידו; אלא בינן שהביא זה הטוען עדים שזה ידוע שהוא עבדו, והלה טוען: 'אתה מכרתו לי', 'אתה נתתו לי במתנה' - אינו נאמן, ויחזור העבד לבעליו, וישבע הטוען שלא מכר ולא נתן. הביא זה הנטען שתפס העבד, עדים שיש לזה העבד אצלו [החזיק בו] שלש שנים רצופות מיום ליום, והוא משתמש בו בדרך שהעבדים משמשין את רבן - הואיל ולא מחה בו בכל אלו השנים - הרי זה נאמן, ומעמידו אותו בידו, אחר שישבע הסת, שלקחו ממנו או שנתנו לו במתנה. אכל עבד קטן שאינו יכול להלף על רגליו מפני קטנותו, הרי הוא כשאר המוטלטלין, וכל מי שהיה ברשותו, הרי הוא בחזקתו; והמוציא מחברו, עליו הראיה.

ה. הטוען את חברו ואמר לו: 'בגד זה' או 'בהמה זו' או 'עבד זה שבדרך שלי הוא, וגזלתו ממני', או 'הפקדתי אצלי', או 'שכור לך', או 'שאול הוא', והנטען אומר: 'לא כן, אלא זה ממוני וירשתי', והביא הטוען עדים והעידו שהן יודעין שזה החפץ או העבד או הבהמה ידוע שהוא היה לזה - חזר הנטען ואמר: 'כן, היה שלך, אכל אתה נתתו לי', או 'מכרתו לי', וזה שאמתי ירשתי, לא שירשתי מאבותי, אלא שהיא שלי כאלו ירשתי - הרי זה נאמן, וישבע הסת; שפבר בארנו, שיש לטוען לחזור ולטען דבר הנשמע [המסתבר].

ו. ספינה וכיוצא בה, שהיו שנים נחלקין עליה - זה אומר 'כלה שלי' וזה אומר 'כלה שלי', ובאו לבית דין, ואמר האחד: 'תפשוה' [החזיקו בה] עד שאביא עדים - אין

תופשין. ואם תפשוה בית דין, והלף ולא מצא עדים, ואמר: 'הניחיה בינינו, וכל המתגבר יטל כשהיה דינה מקדם' - אין שומעין לה, ואין מוציאין אותה בית דין מתחת ידן, עד שיבואו עדים, או עד שיודו זה לזה, או יחלקו בראונם ובשבועה, כמו שבארנו.

הלכות טוען ונטען פרק יא

א. כל הקרקעות הידועות לבעליהן [מפורסמות שהן שלהם] - אף על פי שהן עתה פתח ידו אחרים, הרי הן בחזקת בבעליהן. כיצד? ראובן שהיה משתמש בקצר בדרך שהעם משתמשין בחצרותיהן, דר בה ושוכרה לאחרים ובונה וסותר, ואחר זמן בא שמעון וטען עליו ואמר לו: 'חצר זו שפתח ידך שלי היא, ושכורה היא בידך', או 'גזולה', או 'שאולה', והשיבו ראובן: 'שלך היתה, ואתה מכרתה לי', או 'נתתה לי במתנה' - אם אין עדים לשמעון שהיתה ידועה לו, נשבע ראובן הסת [דובנו] וינעמד במקומו. אכל אם הביא שמעון עדים שחצר זו שלו היתה - הרי היא בחזקת שמעון, ואומרים לראובן: 'הבא ראיה שמכרה לך', או 'נתתה לך'. ואם לא הביא ראיה - מסלקין אותו ממנה, ומחזירין אותה לשמעון, אף על פי שאין ראובן מודה לשמעון שהיא היתה שלו, שהרי יש עדים לשמעון.

ב. במה דברים אמורים, שמצריכיני ראובן להביא ראיה או יסתלק? בשלא נשתמש בה זמן מרבה. אכל אם הביא עדים שאכל פרות קרקע זו שלש שנים רצופות, ונהנה בכלה בדרך שנהגין כל אדם באותה קרקע, והוא שהיה אפשר לבעלים הראשונים שידעו בזה שהחזיק, ולא מחו בו - מעמידין אותה ביד ראובן, וישבע ראובן הסת שמכרה לו שמעון, או שנתתה לו מתנה, ויפטר. מפני שאומרים לו לשמעון: 'אם אמת אתה טוען, שלא מכרת ולא נתת - למה היה זה משתמש שנה אחר שנה בקרקעך, ואין לך עליו לא שטר שכירות [שהשכרת לו], ולא שטר משכונה [שמסרת כמשכון], ולא מחית בו'? טען ואמר: 'מפני שלא הגיע אלי הדבר, שהרי הייתי במדינה רחוקה' - אומרים: 'אי אפשר שלא יגיע הדבר בשלש שנים; וכיין שהגיע אליך - היה לך למחות בפני עדים, ותודיע אותם שפלוני גזל אותי, ולמחר אתבענו בדין; הואיל ולא מחית, אתה הפסדת על עצמך'. לפיכך, אם היתה מלחמה ושבוש דרכים בין המקום שהיה בו ראובן ובין המקום שהיה בו שמעון - אפלו אכלה [החזיק] ראובן עשרים שנים - מוציאין אותה מתחת ידו, וחוזרת לשמעון; מפני שיכול לומר: 'לא ידעתי שזה משתמש בקרקעי'.

ג. הביא ראובן עדים שהיה שמעון בא בכל שנה, ועומד במקום זה שלשים יום או פחות - אומרים לשמעון: 'מפני מה לא מחית בשבא? אבדת זכותך'. טען שמעון ואמר: 'טרוד הייתי בשוק, ולא ידעתי שזה בתוך חצרי' - הרי זו טענה; שכל שלשים יום היה אדם טרוד בשוק. ואם עמד יותר משלשים יום, ולא מחה - אבד את זכותו. ויראה לי, שדין זה אינו אלא בפפרים, שהעם טרודין בשוקים שלהן.

הבית, והחצרות, והבורות, והשיחין, והמערות, והחנינות, 48
והפונדקיות, והמרחצאות, והשוככות, ובתי הבדין, ושדה 49
בית השלחין שמשקין אותה תמיד וזורעין בה ונוטעין, 50
והגנות, והפרדסין; וכן העבדים המהלכין, כמו שבארנו. 51
אבל שדה הפעל שהיא שותה ממי גשמים בלבד, ושדה 52
האילן - אינה מיום ליום; אלא בין שאכל שלש תבואות 53
ממין אחד, הרי אלו כשלש שנים. כיצד? היתה שדה 54
תמרים, וגדר שלש גדרות, או שדה ענבים, וגבול שלש 55
בצירות, או שדה זיתים, ומסך שלש מסיקות - הרי אלו 56
כשלש שנים, והחזיק. ואפלו היו האילנות רצופין, ולא היה 57
ביניהן הרחק הראוי להן, שהרי סופן ליבש - הואיל ואכלן 58
שלש שנים, החזיק. 59

ב. הביא עדים שהיה דר בחצר זו שלש שנים, או 60
שהשפירה [לאחרים] שלש שנים - הרי זו חזקה. טען פעל 61
החצר ואמר: 'שמא לא שכן בה ביום ובלילה', או 'שמא 62
אלו שהשפירו להם לא שכנו בה ביום ובלילה' - הרי זו 63
טענה; ואומרים למחזיק: 'או הבא עדים ששנים אלו 64
גמורות ביום ובלילה, או תסתלק'. אפלו באו שנים ואמרו: 65
'לנו שכר [השכיר], ואנו דרנו בחצר זו ביום ובלילה', וטען 66
פעל השדה ואמר: 'ביאו עדים שדרו בה ביום ובלילה' - 67
צריכין אלו העדים השוכרין להביא ראיה שדרו בה תמיד; 68
שנה הדבר תלוי בהם [נוגע אליהם], ואינו תלוי בטענת 69
המחזיק, כדי שיעידו לו. 70

ג. היה זה המחזיק או העדים שדרו בה, מן הרוכלין 71
המחזירין בעירות וכיוצא בהן - טוענין אותן [בי"ד את 72
הטענות במקומו] לכתחלה; וכשביא עדי חזקה - אומר לו: 73
'הבא עדים שהיית מחזיק בה ביום ובלילה'. במה דברים 74
אמורים? בחצרות ובתים וכיוצא בהן, שהן עשויות לדור 75
בתוכן ביום ובלילה; אבל החנינות של תגרים וכיוצא בהן, 76
שאינן דרין בהן אלא ביום - בין שדר בה שלש שנים ביום, 77
הרי זו חזקה. 78

ד. שלש שנים שאמרנו, צריכות שיהיו רצופות זו אחר זו. 79
הרי שהחזיק בשדה, וזרעה שנה והובירה [לא זרע] שנה, 80
וזרעה שנה והובירה שנה - אפלו עשה כן כמה שנים, לא 81
החזיק. היה דרכם של בני אותו המקום להוביר - אף על 82
פי שמקצתן זורעין שנה אחר שנה, ומקצתן זורעין שנה 83
ומובירין שנה - הרי זה החזיק; שהרי הוא אומר: 'לא 84
הוברתי אותה, אלא כדי שתעשה הרבה בשנת הזריעה'. 85

ה. שני שתפין שהחזיקו בשדה שש שנים - האחד אכלה 86
[החזיק] שנה ראשונה ושלישית וחמישית, והשני אכלה 87
שנה ורביעית וששית - לא עלתה חזקה לאחד מהן; שהרי 88
פעל הפרקע אומר: 'בין שלא ראיתי ולא שמעתי שהחזיק 89
בה אדם אחד שנה אחר שנה, מפני זה לא מחיתי'. לפיכך, 90
אם כתבו אלו השתפין שטר ביניהן, שישתמשו בה שנה 91
אחר שנה - בין שעברו שלש שנים, עלתה להן חזקה; 92
שהשטר, קול [פרסום] יש לו, והואיל ולא מחה, אבד את 93
זכותו. והוא הדין לעבד שהחזיקו בו שנים, ונשתמשו בו 94
שנה אחר שנה - אם כתבו שטר ביניהן, הרי החזיקו. 95

ד. ומפני מה אין אומרין לראובן, 'אם אמת הדבר שמכר 1
לך או נתן לך במתנה, למה לא נזהרת בשטר שלך'? מפני 2
שאין אדם נזהר בשטרו [לשומרו] והולך כל ימיו; וחזקה 3
שאין אדם נזהר בשטרו, אלא עד שלש שנים, ובין שרואה 4
שאין אדם ממחה בו, שוב אינו נזהר. 5

ה. הרי שמחה שמעון במדינה רחוקה - מפני מה לא יטען 6
ראובן ויאמר, 'לא שמעתי שמחה בי, כדי שאזהר בשטרי'? 7
מפני שאומרין לו: 'חברך יש לו חבר, והחבר יש לו חבר 8
אחר, וחזקה שהגיע אליך הדבר; ובין שידעת שמחה בך 9
בתוך שלש שנים - אם באמת היה לך שטר ולא נזהרת בו 10
[לשומרו], אתה הפסדת על עצמך'. 11

ו. לפיכך, אם מחה שמעון בפני העדים, ואמר להם: 'אל 12
תוציאו דבר זה [מחאתי] מפיהם' - אין זו מחאה. אבל אם 13
אמרו העדים מעצמן: 'אין דבר זה יוצא מפיו' - הרי גם 14
זו מחאה; שדבר שאין אדם מצוה עליו [שלא לפרסמו], 15
אומרו [מגלהו] שלא ככונה. וכן אם צוה לעדים ואמר 16
להם: 'אל תודיעוהו', או שאמרו הן מעצמן: 'אין אנו 17
מודיעין אותו' - גם זו מחאה היא; שאף על פי שאין 18
מודיעין אותו, מודיעין הם לאחרים, והדבר גיע אליו. 19

ז. כיצד המחאה? אומר בפני שנים: 'פלוני שהוא משתמש 20
בחצרי' או 'בשדי' - גזלן הוא, ולעתיד אני תובע אותו 21
בדין'. וכן אם אמר להם: 'שכורה היא בידו', או 'משכונה, 22
ואם יטען עלי שמכרתי או נתתי, אני תובע אותו בדין', וכן 23
כל פיוצא בזה - הרי זו מחאה, אף על פי שלא מחה 24
במדינה זו שהחזיק בה זה. אבל אם אמר להן: 'פלוני 25
שמשתמש בחצרי גזלן הוא' - אין זו מחאה; שהרי ראובן 26
אומר: 'כששמעתי, אמרתי: שמא חרף אותי בלבד, ולפיכך 27
לא נזהרתי בשטרי'. 28

ח. מחאה בפני שנים; וכותבין [מחאתו בשטר], אף על פי 29
שלא אמר להם 'כתבו'. ובין שמחה בשנה ראשונה, אינו 30
צריך לחזור ולמחות בכל שנה ושנה; אבל צריך שלא יהיה 31
בין מחאה למחאה שלש שנים גמורות. לפיכך, צריך 32
למחות בסוף כל שלש; ואם מחה, ועמד שלש שנים 33
גמורות, ואחר כך מחה - אינה כלום. 34

ט. הביא ראובן עדים, שנה שמעון פעל השדה קבץ פרות 35
שנה זו, ונתנם לי - תעמד השדה ביד ראובן, ואפלו טען 36
ששמעון מכרה לו או נתנה לו היום; שאילו לא מכר או 37
נתן - לא היה משמש את ראובן בשדה זו, ונותן לו 38
פרותיה. 39

י. טען שמעון ואמר: 'אמת היה הדבר, ולפרות הורדתי, 40
ושלו היו הפרות, אבל הגוף לא מכרתי' - נאמן, וחוזרת 41
לשמעון; אלא אם כן אכלה ראובן בפני שלש שנים ולא 42
מחה בו, כמו שבארנו. 43

הלכות טוען ונטען פרק יב 44

א. שלש שנים שאמרנו, מיום ליום; אפלו היה חסר יום 45
אחד - לא החזיק, ומסלקין אותו ממנה. במה דברים 46
אמורים? בקרקעות שהן עושין פרות [רווחים] תדיר - כגון 47

ו. אכלה שנה זה המחזיק ומכרה, ואכלה הלוקח שנה, ומכרה ללוקח שני ואכלה שנה – אם מכרו זה לזה בשטר, שלששון מצטרפין, והרי זו חזקה, מפני שלא מחה. ואם מכרו שלא בשטר, אינה חזקה, שהבעלים הראשונים אומרים: 'בין שן שלא עמד בה איש אחד שלש שנים, לא הצרכנו למחות'.

ז. אכלה האב שנה והבן שנים, האב שנים והבן שנה, אכלה האב שנה והבן שנה והלוקח מן הבן שנה – הרי זו חזקה; והוא, שלקח בשטר.

ח. אכלה בפני האב שנה בעל השדה שנה, ובפני בנו שנים, או בפני האב שנים ובפני הבן שנה, או בפני האב שנה ובפני בנו שנה ובפני לוקח מן הבן שנה – הרי זו חזקה; והוא, שמכר הבן שדה זו בכלל שדותיו – שהרי לא הפיר [שם לב] המחזיק שנמכרה, ולפיכך לא נזהר בשטרו. אכל אם מכר הבן שדה זו בפני עצמה, אין לך מחאה גדולה מזו.

ט. נרה שנה אחר שנה, אפלו כמה שנים – הואיל ולא נהנה בה, אינה חזקה. וכן אם פתח בה שבילי המים, ופתח ושיגר [פירד רגבי אדמה] בלבד – הואיל ולא אכל פרות, אינה חזקה.

י. ורעה ולא הרויח כלום, אלא ורע כור ואסף כור – לא החזיק, שהרי לא נהנה.

יא. אכלה שחת [תבואה קודם בישולה], לא החזיק; ואם היה המקום דרפן לזרע לשחת, מפני שדמיו יקרין – הרי זו חזקה.

יב. אכלה ערלה שביעית וכלאים – אף על פי שנהנה בעברה, הרי זו חזקה.

יג. היה המקום שהחזיק בו סלע או חלמיש שאינו ראוי לזריעה – צריך להנות בו בדבר הראוי לו, כגון שישטח בו הפרות או יעמיד בו בהמה וכיוצא בזה; ואם לא נהנה בו כל אותן השלש שנים בדבר הראוי לו, לא החזיק.

יד. היה מעמיד בהמה במקום מסים מחצר חבורו, או שהיה מגדל שם תרנגולין, או מעמיד תנור וכירים ורחים, או שנתן שם זבלו, בין שהעמיד מחיצה בין שלא העמיד – אם נשתמש בדברים אלו וכיוצא בהן שלש שנים ביום ובלילה, וטען על בעל החצר ואמר: 'אתה נתת לי מקום זה', או 'מכרתו לי' – הרי זו חזקה.

טו. שדה שהיא מקפת גדר, ובא זה שהחזיק בה, וזרע חוץ לגדר, ונהנה בכל המקום שאינו שמור – אף על פי שאכלו שנה אחר שנה, לא עלתה לו חזקה; שהבעלים טוענין ואומרים: 'בין שראינו שזרע במקום מפקר, אמרנו: כל מה שזרע – חית השדה תאכלנו; ולפיכך לא מחית'. והוא הדין לכל הזרע מקום שאינו שמור, אלא רגל כל חיה ויד כל אדם מצויין בו.

טז. אכלה בלה חוץ מבית רבע [מדת שטח] – החזיק בכלה, חוץ מאותו בית רבע שלא נהנה בו; אפלו היה מקום חלמיש בתוך השדה – הואיל ולא נשתמש בו כראוי לו, אין לו בו חזקה.

יז. החזיק אחד באילנות ואכל פרותיהן, ואחד החזיק בקרקע וזרעה ואכל פרותיה, וכל אחד משניהם טוען 'שהכל שלי, ואני לקחתי' – זה שהחזיק באילנות ואכלם שלש שנים, יש לו האילנות וקרקע שצריכין לו, והוא כמלא האורה [המלקט] וסלו חוצה לכל אילן ואילן; וזה שהחזיק בקרקע, יש לו שאר הקרקע.

יח. וכן האוכל פרות אילן שלש שנים, וטען על בעל האילן: 'אתה מכרת לי אילן זה וקרקעו' – הרי זה יש לו קרקע בפני האילן, עד התהום.

יט. שדה אילן שהיו בו שלשים אילנות בתוך בית שלש סאין, ואכל עשרה בשנה ראשונה, ועשרה בשנה שניה, ועשרה בשנה שלישית – החזיק בכל; והוא, שיהיו העשרה שאכל מפירות בכל בית השלש סאין, ולא הוציאו שאר האילנות פרות; אכל אם הוציאו שאר האילנות פרות, ולא אכלן – לא החזיק אלא כמה שאכל.

כ. כמה דברים אמורים? בשאכל הוא מקצת הפרות, ובזו העם שאר הפרות. אכל אם הניח פרותיהן עליהן – הואיל ואכל אילן מפאן ואילן מפאן מפל השדה – החזיק בכל השדה, אף על פי שלא אסף כל פרותיה.

יום רביעי ט' ניסן ה'תש"ע

הלכות טוען ונטען פרק יג

א. ואלו שאין מעמידין את הקרקע בידן, אף על פי שאכלוה שלש שנים: האמנין, והאריסין, והאפטרופין, והשתפין, והאיש בנכסי אשתו, והאשה בנכסי בעלה, ובן בנכסי אביו, והאב בנכסי הבן; שכל אחד מאלו, אין מקפדין [על שימוש בנכסיהם] זה על זה, לפיכך אין אכילתן ראיה, אף על פי שלא מחו בהם הבעלים, אלא תחזר הקרקע לבעלים שהביאו ראיה שזאת הארץ ידועה להן [מפורסם שהיא שלהן], וישבעו הסת שלא מכרו ולא נתנו, כמו שבארנו.

ב. וכן ראשי גליות של אותו הזמן, והגזלן, והגוי – אין אכילתן ראיה, מפני שהן בעלי זרע. וכן חרש שוטף וקטן – אין אכילתן ראיה, מפני שאין להן טענה כדי שתעמד הקרקע בידם; אלא תחזר לבעלים. וכן המחזיק בנכסיהן, אין אכילתו ראיה.

ג. כיצד אין מעמידין את הקרקע בידן? ראובן שאכל שדה שמעון שני [שנות] חזקה, והוא טוען שהיא לקוחה בידו, והביא שמעון עדים שהיא ידועה לו, וכן הביא עדים שראובן ידוע שהוא שתפו בה או אריסו או אפטרופו, ומפני זה לא מחה – תחזר השדה לשמעון, וישבע הסת שלא מכר ולא נתן. והוא הדין לשארן [האמורים לעיל]. אכל אם לא הביא שמעון ראיה שראובן היה שתף או אריס, אלא ראובן הודה מעצמו ואמר: 'כן, היה שתפי, ומכר לי' – הואיל ואכל שני חזקה, ויכול לומר 'לא היה שתפי מעולם' – הרי זה נאמן, כשאר כל אדם.

ד. האמנין כיצד? כגון שהיו בונין בה או מתקנין אותה שנים רבות. ירדו מאמנותן – אם אכלו אותה שלש שנים מאחר שיגרדו מאמנותן, יש להן חזקה.

רָאִיתָם רָאִיָּה; חוץ מן הגזלן, והבעל בנכסי אשתו. באיזה
נכסים אמרו? בנכסי צאן ברזל [נדוניה - שחובת ברזל על
הבעל לשמור על קרנם], או בשדה שיוחד [הוסיף] לה
בכתבתה, ובשדה שכתב לה בכתבתה, ובשדה שנתן לה
בשום משלו. אבל בנכסי מלוג [שלא הביאה לבעלה] - יש
לו רָאִיָּה, כמו שבאנו בהלכות אישות.
ב. כיצד הגזלן אין לו רָאִיָּה? בין שהחזיק גזלן על שדה
זו - אף על פי שהביא רָאִיָּה שהודה הבעל בפני עדים,
שמכר לו שדה זו ולקח דמים, והבעלים אומרים: 'לא
מכרנו, אלא מפני היראה הודינו לו' - מוציאין את השדה
מידו, ואין לו כלום. ואם העידו העדים שבפניהם מנה לו
כך וכך - מוציאין את השדה מיד הגזלן, ומחזירין לו
הבעלים את הדמים, כמו שבאנו בהלכות גזלה.
ג. בן האמן וכן הארים וכן האפטרופוס שאכלו שדה זו
שני [שנות] חזקה - אם טענו שהבעלים מכרו להם או נתנו
להם, יש להם חזקה; ואם טענו שהיא ירשה להם
מאבותיהם שאכלוה שני חזקה, אין להם חזקה. ואם הביאו
עדים שהודו הבעלים לאביהם שמכרוה להן, או נתנוה להן
- מעמידין את השדה בידם.
ד. בן הגזלן - אף על פי שהביא רָאִיָּה שהודו הבעלים
לאביו, אינה רָאִיָּה, כמו שבאנו. אבל בן בן הגזלן - אפלו
בא בטענת אביו, יש לו חזקה; בא בטענת אבי אביו, אין
לו חזקה.
ה. הגוי - אפלו אכלה כמה שנים, אין אכילתו רָאִיָּה; ואם
לא הביא שטר - תחזר השדה לבעלים בלא שום שבועה;
שלא תקנו שבועת הסת אלא לישראל. וישראל הבא מחמת
הגוי [קנה ממנו] - הרי הוא כגוי, ואין אכילתו רָאִיָּה.
ו. טען זה הישראלי הבא מחמת הגוי ואמר: 'בפני לקחה
הגוי שמכרה לי מזה הישראלי המערער עלי' - הרי זה
נאמן, וישבע הסת על כך; מתוך שיכול לומר 'אני לקחתי
ממך, וזה אכלתי שני חזקה' - יכול לומר 'מפלוני
לקחתי', שבפני לקחה ממך.
ז. אין מחזיקין [לא מועילה חזקה] בנכסי קטן, ואפלו הגדיל.
כיצד? אכלה בפניו כשהוא קטן שנה אחת, ושנים אחר
שהגדיל, וטען: 'אתה מכרת לי', 'אתה נתת לי' - אין זה
כלום; עד שיאכל אותה שלש שנים רצופות אחר שהגדיל.
ח. מי שהחזיק בנכסי קטן שנים רבות, וטען ואמר:
'משכננה [משכנו] הם בדי, ויש לי חוב עליהם כך וכך' -
הואיל ואלו רצה אמר: 'לקוחים הם בדי' - נאמן; שהרי
אינה מחזקת שהיא לאביו של זה; וזהו גובה משכנה
מה שטען, ותחזר ליתומים. אבל אם יצא עליה קול שהיא
של יתומים - אינו נאמן, שהרי אין מחזיקין בנכסי קטן;
ותחזר השדה וכל הפרות שאכל ליתומים עד שיגדלו,
ויצוה עמהם דין.
ט. אכלה שני חזקה בחיי אביהן - מתוך שיכול לומר
'לקוחה היא בדי מאביהן' - נאמן לומר 'חוב יש לי על
אביהן, ואגבה אותו מן הפרות'; וגובהו שלא בשבועה,
מתוך שיכול לומר 'שלי היא'.

ה. האריסין כיצד? כגון שהיה ארים לאביו של בעל
השדה, או לאנשי משפחתו; שפיון שהוא ארים של בתי
אבות [בית המשפחה], אין ממחין הבעלים בידו. אבל אם
זה הוא שנעשה לו ארים תחלה - הואיל ואכלה [החזיק]
כלה שני חזקה, מעמידין אותה בידו, ואומרים לבעלים:
'היאך אכל שנה אחר שנה, ולא מחית בו'?
ו. ארים של בתי אבות שהוריד אריסין מתחת ידו, יש לו
חזקה; שאין מורידין אריסין אחרים לנכסי אדם, והוא
שותק. אבל אם חלק לאריסין אחרים שהיו בה - אין לו
חזקה; שמא ממנה על האריסין עשו אותו. וארים שירד
מאריסותו, ואכלה שלש שנים מאחר שירד - החזיק.
ז. האפטרופין כיצד? בין שהיו אפטרופין על שדה זו בין
על שאר נכסים, בין שמנה אותם בית דין בין שמנה אותם
אבי יתומים וגדלו היתומים והניחו [השאירו] אותם, בין
שמנה אדם אפטרופין על הוצאתו והכנסתו - הואיל והן
משתמשין ברשות, אין להן חזקה. עברו האפטרופין
ממנו, ואכלו שלש שנים אחר שעברו - הרי זו חזקה.
ח. השתפין כיצד? אם היה שתף בשדה זו, ואין בה דין
חלקה [לא שייך לחלקה] - אף על פי שאכל את כל האחד
מהם כמה שנים, הרי היא בחזקת שניהם. ואם יש בה דין
חלקה, ואכלה האחד כל שני חזקה - יש לו חזקה; שהרי
אומרים לשתפו: 'אם באמת שלא מכרת ולא נתת, היאך
אכל את כלה, ואתה שותק, ולא מחית בו בכל שלש
שנים?' וכן האיש שאכל נכסי אשתו שני חזקה - אף על
פי שהתנה עמה שאין לו פרות בנכסיה, ואפלו התנה עמה
כשהיא ארוסה שלא יירשנה, ואחר כך אכל וקנה והרס,
ועשה כל מה שעשה; וכן האשה שאכלה פרות נכסי
בעלה, ונשתמשה בהן כחפצה כמה שנים - אף על פי
שיחד לה שדה במזונותיה, ואכלה שדות אחרות - אין
אכילתן רָאִיָּה. וכן הדין שהוא סומך על שלחנו של אביו,
ונחשב בכלל בני ביתו - אם אכל נכסי אביו שני חזקה,
וכן האב שאכל נכסי בן זה שהוא סומך על שלחנו שני
חזקה - אין אכילתן רָאִיָּה.
ט. וכן שפרש מאביו [משולחן], ואשה שנתגרשה אפלו
ספק גרושין - הרי הם כשאר כל אדם.
י. ראשי גליות שהיו בימי חכמים - לפי שהיה בידיהם כח
לרדות את העם, אין אכילתם [חזקתם] רָאִיָּה; וכן אחר
שהחזיק בנכסיהם - אף על פי שאכל כמה שנים, אין
אכילתו רָאִיָּה. לפי שאינם ממחין, מפני שידן תקפה - כל
זמן שירצו, מסלקין זה ממנה; אבל נשבעין הסת, שלא
מכרו ולא נתנו. ואם הן החזיקו בנכסי אחר, ואמר שלא
מכר - נשבע הסת שלא מכר להן ולא נתן להן.
יא. הגזלן כיצד? מי שהחזיק גזלן על שדה זו, או מי שהחזיקו
שהן הורגין נפשות על עסקי מומן - אף על פי שאכל שדה
זו כמה שנים - לא החזיק, ותחזר השדה לבעלים.
הלכות טוען ונטען פרק יד
א. כל אלו שאין אכילתן [חזקתם] רָאִיָּה - אם הביאו עדים
שמכרו להן הבעלים שדה זו, או נתנוה להם במתנה -

1 [ושלחו היתה], והביא זה שבתוכה שטר שלקחה [קנאה] 49
 2 ממנו, והביא עדים שאכלה [החזיק] שני [שנות] חזקה - 50
 3 אומרין לו בתחלה: 'קנים [אשר בבי"ד] שטרך'; אם נתקנים 51
 4 - הרי מוטב, וידון בשטר; ואם אי אפשר לו לקימו - 52
 5 סומכין על עדי החזקה, וישבע הסת שלקחה. 53
 6 ב. עדי החזקה שהעיד אחד משניהן שאכלה חטים שני 54
 7 חזקה, והשני העיד שאכלה שעורים - עדותן קימת; שאין 55
 8 העד מדקדק בזה. העיד האחד שאכלה זה שנה ראשונה 56
 9 ושלישית וחמישית, והשני מעיד שאכלה שניה ורביעית 57
 10 וששית - אין עדותן מצטרפת; שבשנה שמעיד בה זה, לא 58
 11 העיד בה זה; ותחזור הקרקע והפרות. 59
 12 ג. מי שירד לשדה בחזקת שהוא יורש, ואכל פרותיה, 60
 13 ונמצא יורש אחר שהוא קרוב ממנו, וראוי לירשה - בין 61
 14 שנמצא [שקרוב ממנו] בעדים, בין שהודה לו זה שירד 62
 15 תחלה - חייב להחזיר כל הפרות שאכל. 63
 16 ד. שנים שהיו עוררין על השדה, זה אומר 'שלי' וזה אומר 64
 17 'שלי', ואין לאחד מהן ראיה, או שהביא כל אחד מהן 65
 18 עדים שהיא שלו, או שהיא של אבותיו, או שהביא כל 66
 19 אחד משניהם עדים שאכלה שני חזקה, והשנים שהעידו 67
 20 בהן אלו הן השנים עצמן שהעידו בהן אלו - מניחין אותה 68
 21 ביניהן, וכל המתגבר ירד בה; ויהיה האחר מוציא מידו, 69
 22 ועליו הראיה. ואם בא שלישי, ומקף עליה וירד לתוכה - 70
 23 מסלקין אותו ממנה. 71
 24 ה. הביא האחד עדים שהיא של אבותיו, ושאכלה שני 72
 25 חזקה, והרי היא פחת ידו, והביא השני עדים שאכלה שני 73
 26 חזקה, והרי היא פחת ידו - נמצאת עדות החזקה של 74
 27 שניהם מכחשת; מעמידין אותה ביד זה שהעידו לו עדי 75
 28 החזקה שהיא של אבותיו, ומורידין אותו לתוכה. חזר השני 76
 29 והביא גם הוא עדים שהיא של אבותיו, שהרי נמצאת גם 77
 30 עדות זו מכחשת - חוזרין בית דין, ומסלקין ממנה את 78
 31 הראשון, ומניחין אותה בין שניהם; וכל המתגבר, ירד בה. 79
 32 ו. זה אומר 'של אבותי' וזה אומר 'של אבותי', זה הביא 80
 31 עדים שהיא של אבותיו, וזה הביא עדים שאכלה שני חזקה 81
 32 - תחזר לזה שהביא עדים שהיא של אבותיו, ויחזיר זה כל 82
 33 הפרות שאכל; שהרי לא טען עליו כלום [טענה ממשית], 83
 34 ואין אכילתו ראיה, שכל חזקה שאין עמה טענה על 84
 35 הפעלים, אינה כלום. חזר זה המחזיק ואמר: 'כן, של 85
 36 אבותיך היתה, ואתה מכרתה לי, וזה שטענתי תחלה שהיא 86
 37 של אבותי, כלומר שאני סומך עליה [בטוח בה], והרי היא 87
 38 שלי כשל אבותי, או שאמר: 'כן של אבותי, שלקחתי 88
 39 מאבותיך' - הרי זו טענה נכונה, שהרי נתן אמתלא [הסבר] 89
 40 לדבריו הראשונים; ומעמידין אותה בידו. ואם כשטען 90
 41 בתחלה אמר לו: 'של אבותי, ולא של אבותיך' - אין 91
 42 שומעין לו בטענה זו האחרת. וכן כל פיוצא בזה. 92
 43 ז. ראובן שהיה בתוך שדה, בא שמעון וערער עליו, ואמר 93
 44 ראובן: 'שדה זו מלוי קנתייה, ואכלתי אותה שני חזקה', 94
 45 אמר לו שמעון: 'והלא שטר זה מקנים [מאושר בבי"ד] בידך, 95
 46 שאני לקחתייה מלוי מהיום ארבע שנים', חזר ראובן ואמר: 96

1 י. בורח שברח מחמת סכנת נפשות, כגון שהיה המלך 1
 2 מבקש אותו להמיתו - אין מחזיקין [לא מועילה חזקה] 3
 3 בנכסיו. אפלו אכל המחזיק כמה שנים, וטען שלקח - אין 4
 4 אכילתו ראיה; ואין אומרין לבעל השדה, 'למה לא מחית', 5
 5 מפני שהוא מתעסק בנפשו. אבל הבורח מחמת מומן, הרי 6
 6 הוא ככל אדם; ואם לא מחה, מחזיקין בנכסיו. 7
 7 יא. מחזיקין בנכסי אשת איש. כיצד? אכלה מקצת שני 8
 8 חזקה בחיי הבעל, ושלוש שנים אחר מיתת הבעל, וטען 9
 9 ואמר: 'מכרתה לי את ובעלך' - מעמידין אותה בידו, מתוך 10
 10 שיכול לומר 'ממך לקחתיה אחר מות בעלך'; שהרי אכלה 11
 11 שני חזקה אחר מיתת הבעל, ולא מחת בו. אבל אם אכלה 12
 12 בחיי בעלה כמה שנים, ולא אכלה שני חזקה אחר מיתת 13
 13 בעלה - אין לו חזקה. 14
 14 יב. כל חזקה שאין עמה טענה, אינה חזקה. כיצד? הרי 15
 15 שאכל פרות שדה זו כמה שנים, ובא המערער ואמר לו: 16
 16 'מאין לך שדה זו? שלי היא!' השיבו ואמר לו: 'איני יודע 17
 17 של מי היא, וכיין שלא אמר לי אדם, ירדתי לתוכה' - אין 18
 18 זו חזקה; שהרי לא טען שלקחה, ולא שנתנה לו, ולא 19
 19 שירשה. אף על פי שלא טען, אין מוציאין אותה מידו, עד 20
 21 שביא זה המערער עדים שהיא שלו. הביא עדים - תחזר 22
 22 לו השדה, ומוציאין מזה כל הפרות שאכל. ואין פותחין 23
 23 [טוענים] לזה המחזיק תחלה; ואין אומרין לו, 'שמה שטר 24
 24 היה לך ואבד', עד שישטען הוא מעצמו. ואם לא טען, יחזיר 25
 25 כל הפרות שאכל. וכן האוכל שני חזקה מחמת שיש שטר 26
 26 [מכירה] בידו, ונמצא השטר בטל - בטלה החזקה, ותחזר 27
 27 השדה עם כל הפרות לבעלים. 28
 28 יג. הבא [לקרקע] מחמת ירשה - צריך להביא ראיה שדר 29
 29 אביו בשדה זו או נשתמש בה, אפלו יום אחד; וכיין 30
 30 שאכלה הוא שלש שנים מחמת אביו, מעמידין אותה בידו. 31
 31 אבל אם לא הביא ראיה שדר בה אביו כלל - תחזר השדה 32
 32 וכל הפרות, למערער שיש לו עדים שהיא שלו, שהרי אינו 33
 33 טוען עליו שמכר או נתן לו, ולא נודעה קרקע זו [ששייכת 34
 34 היתה] לאבותיו. הביא ראיה שגנאה בה אביו - אינה כלום, 35
 35 שמה בא לבקר אותה ולא קנניה; אלא צריך להביא ראיה 36
 36 שדר בה אביו, אפלו יום אחד. 37
 37 יד. הרי שאכל שדה זו שנים רבות, ובא המערער ואמר 38
 38 לו: 'מה לך ולשדה זו? הודה ואמר לו: 'יודע אני שהיתה 39
 39 שלי, אבל פלוני מכרה לי והוא לקחה ממך', ואמר לו 40
 40 המערער: 'פלוני שמכר לך, גזלן הוא' - הואיל והודה 41
 41 שהיא שלו [של המערער], ושללא לקחה ממנו, תחזר השדה 42
 42 וכל הפרות למערער, אף על פי שאין לזה המערער עדים 43
 43 שהיא שלו. וכן כל פיוצא בזה. הביא זה המחזיק עדים 44
 44 שפלוני שמכרה לו דר בה אפלו יום אחד, או שאמר לו: 45
 45 'בפני לקחה ממך, ואחר כך מכרה לי' - מעמידין אותה 46
 46 בידו; שהרי יש לו טענה עם חזקתו, ואילו רצה - טען ואמר 47
 47 'ממך לקחתיה', שהרי יש לו שני חזקה. 48
 48 הלכות טוען ונטען פרק טו
 49 א. מי שערער על השדה, והביא עדים שהיא ידועה לו

שָׁדָה, וְהָרִי אָבָד כָּל זְכוּתוֹ; שְׁאוּמְרִין לוֹ: 'הֵיכָל תַּעֲדֵד עַל
הַמֶּכֶר, וְתַחזֹר וְתַעֲרֹעֵר' [שהוא שלך]? וְכֵן אִם הָעֵיד לֹוִי
בַּשֹּׁטֶר שֶׁכְּתוּב בוֹ: 'הַשָּׂדֶה הַפְּלוּנִית שֶׁל רְאוּבֵן מִצֵּד מִזְרַח',
או 'מִעֶרֶב' - הוֹאִיל וְעָשָׂה הַשָּׂדֶה סִמֵּן לְאַחֵר, וְהָעֵיד בַּשֹּׁטֶר
- אָבָד אֶת זְכוּתוֹ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחזֹר וְלַעֲרֹעֵר; שְׁאוּמְרִין לוֹ:
'הֵיכָל תַּעֲדֵד בַּשֹּׁטֶר זֶה שֶׁכְּתוּב בוֹ שֶׁהַשָּׂדֶה הַזֹּאת מִצֵּד
פְּלוּנִי, וְתַחזֹר וְתַעֲרֹעֵר עָלֶיהָ'?

ב. טַעַן הָעֵד וְאָמַר: 'הַתֵּלֶם [שורה] אֶחָד הוּא שֶׁעָשִׂיתִי סִמֵּן
וְלֹא כָל הַשָּׂדֶה, וְאוֹתוֹ הַתֵּלֶם הַסְמוּךְ לְמִצֵּד בְּלִבָּד, הוּא שֶׁל
רְאוּבֵן' - הָרִי זֶה טַעֲנָה הַנִּשְׁמָעַת [מקובלת]; וְיֵשׁ לוֹ לַעֲזֹר
עַל כָּל הַשָּׂדֶה, חוּץ מֵאוֹתוֹ הַתֵּלֶם. אֵין כָּל הַדְּבָרִים
הָאֻמְרִים, אֲלֵא בְּאֶחָד מֵעֵדֵי הַשֹּׁטֶר שֶׁבָּא לַעֲרֹעֵר. אָבָל הַדֵּין
שָׁקִים [אִישׁוֹר] הַשֹּׁטֶר - יֵשׁ לוֹ לַעֲרֹעֵר, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לְטַעַן
וְלֹאמַר: 'לֹא יָדַעְתִּי מָה הָיָה כְּתוּב בַּשֹּׁטֶר'; מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ [מוֹתָר]
לְדַגֵּין לְקִים הַשֹּׁטֶר [עפ"י חתימת העדים], אֲף עַל פִּי שְׁלֹא
קָרְאוּהוּ. אָבָל הָעֵדִים - אֵין חוֹתְמִין עַל הַשֹּׁטֶר, אֲלֵא אִם
כֵּן קָרְאוּהוּ בְּלוֹ וְדָקְדְּקוּ בוֹ.

ג. בֹּא שְׁמַעוֹן, וְנִמְלֹךְ בְּלוֹי וְאָמַר לוֹ: 'הָרִינִי קוֹנֵה שָׂדֶה
פְּלוּנִית מִרְאוּבֵן, וּבַעֲצָתְךָ אֶקְנֶה אוֹתָהּ? וְאָמַר לוֹ לֹוִי: 'לֵךְ
וְקַנֵּה, טוֹבָה הִיא' - יֵשׁ לֹוִי לַעֲרֹעֵר עָלֶיהָ, וְלֹא אָבָד אֶת
זְכוּתוֹ, שֶׁהָרִי לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה; וְיֵשׁ לוֹ לֹאמַר: 'רְצוּנִי הָיָה
שֶׁתֵּצֵא מִתַּחַת יָד רְאוּבֵן שֶׁהוּא אֵלֶם, כְּדֵי שֶׁאֵתְבַעֲנָה בְּדִין
וְאֶקַּח שָׂדִי'.

ד. רְאוּבֵן שֶׁעָרַעַר עַל שְׁמַעוֹן, וְשְׁמַעוֹן אָמַר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ מָה
אַתָּה שָׂח, אֲלֵא שָׂדֶה זֶה מִלּוֹי לְקַחְתִּיהָ, וְהָרִי עֵדִים
שֶׁאֲכַלְתִּיהָ שְׁנֵי [שְׁנוֹת] חֲזָקָה' - אָמַר לוֹ רְאוּבֵן: 'וְהֵלֵא יֵשׁ
לִי עֵדִים, שֶׁבְּעֶרֶב בָּאת אֵלַי וְאָמַרְתָּ לִּי, מְכֹור לִי שָׂדֶה זֶה' -
אֵין זֶה רָאָה; וְיֵשׁ לְשְׁמַעוֹן לֹאמַר: 'רְצִיתִי לְקַנּוֹת מִמֶּךָ, כְּדֵי
שֶׁלֹא תַעֲרֹעֵר וְלֹא תַטְרִיחֵנִי בְּדִין, אֲף עַל פִּי שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ אִם
הִיא שְׁלִי, אִם אֵינָהּ. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. וְאִם לֹא טַעַן
שְׁמַעוֹן טַעֲנָה זֶה, אֵין טוֹעֲנִין [בִּי"ד] לוֹ [בשבילן].

ה. רְאוּבֵן שֶׁעָרַעַר, וְהִבִּיא עֵדִים שֶׁשָּׂדֶה זֶה שְׁלֹו, וְשְׁמַעוֹן
שֶׁבְּתוֹכָהּ טוֹעֵן: 'אַתָּה מְכַרְתָּה לִי וְאֲכַלְתִּיהָ שְׁנֵי חֲזָקָה',
וְרְאוּבֵן אָמַר: 'גִּזְלֵא אֲכַלְתָּ' - בֵּין שְׁלֹא הָיוּ עֵדִים שֶׁאֲכַל
כָּלֵל, בֵּין שֶׁהָיָה שֵׁם עַד אֶחָד שֶׁאֲכַלָּה [החזיק] שְׁלֹשׁ שָׁנִים
- אֵינוֹ חַיֵּב לְהַחזִיר הַפְּרוֹת שֶׁאֲכַל, שֶׁהָרִי הוּא אֹמֵר 'שְׁלִי
אֲכַלְתָּ'; וְאֵין עָלָיו עֵדִים שֶׁמְחַבֵּין אוֹתוֹ בַּפְּרוֹת, שֶׁהָרִי
מַעֲצָמוֹ הוֹדָה. וְזֶה הָעֵד הָעֵד שֶׁהָעֵד שֶׁאֲכַלָּה שְׁלֹשׁ שָׁנִים, לִפְתּוֹ
כַּחוֹ שֶׁל אוֹכֵל הוּא בֹּא, וְאֵלּוֹ הָיָה עֲמוֹ אַחֵר [עד נוסף],
הָיָה הַשָּׂדֶה עוֹמֶדֶת בְּיָדוֹ. לְפִיכָף, יִשְׁבַּע רְאוּבֵן הֶסֶת שְׁלֹא
מְכַר, וְתַחזֹר לוֹ הַשָּׂדֶה; וְיִשְׁבַּע שְׁמַעוֹן הֶסֶת שֶׁאֵינוֹ מְחַיֵּב
לוֹ כְּלוֹם בַּפְּרוֹת שֶׁאֲכַל, וְיִפְטֹר.

ו. הָיוּ שְׁנֵי עֵדִים מְעִידִים עַל שְׁמַעוֹן שֶׁאֲכַלָּה פְּחוֹת מִשְׁנֵי
חֲזָקָה, וְחִזִּיר כָּל הַפְּרוֹת שֶׁאֲכַל. וְאִפְלוּ הָיָה עַד אֶחָד - חַיֵּב
לְהַחזִיר עַל פִּיו, שֶׁהָרִי אֵינוֹ מְכַחֵשׁ הָעֵד, אֲלֵא אֹמֵר: 'אָמַת
הָעֵד, וְאֲכַלְתִּי שְׁנֵי שָׁנִים, וְשְׁלִי אֲכַלְתִּי'; נִמְצָא מְחַיֵּב
שְׁבוּעָה [עפ"י עד אחד], וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבֵּעַ [כי אֵינוֹ
מְכַחֵשׁוֹ], וּמִשְׁלָם.

יְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁשְׁלֹשׁ שָׁנִים בְּלִבָּד [עברו]
מִשְׁקִנִּיתִיהָ?! שָׁנִים רַבּוֹת יֵשׁ לִי מִשְׁלָקְחָתִיהָ, וְאֵנִי קְדַמְתִּיהָ
- הָרִי טַעֲנָה רְאוּבֵן טַעֲנָה; שֶׁאֲדָם קוֹרָא [יכול לקרוא] לְשָׁנִים
רַבּוֹת שְׁנֵי חֲזָקָה. לְפִיכָף, אִם הִבִּיא רְאוּבֵן עֵדִים שֶׁאֲכַלָּה
שְׁבַע שָׁנִים, שֶׁנִּמְצָא שֶׁאֲכַלָּה שְׁנֵי חֲזָקָה קִדְּם שֶׁלְקַחְתָּה
שְׁמַעוֹן - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ. אָבָל אִם אֲכַלָּה פְּחוֹת מִשְׁבַּע
שָׁנִים - תַּחזֹר לְשְׁמַעוֹן; שֶׁאֵין לָךְ מַחֲזָה מִלּוֹי גְדוֹלָה מִזֹּו,
שֶׁהָרִי מְכַרָּה קִדְּם שִׁיחֻזִּיק רְאוּבֵן.

ז. זֶה אֹמֵר 'שֶׁל אֲבוֹתִי' וְהִבִּיא עֵדִים, וְזֶה אֹמֵר 'שֶׁל
אֲבוֹתִי' וְאֵין לוֹ עֵדִים - תַּחזֹר לָזֶה שֶׁהִבִּיא עֵדִים; וּמוֹצִיאִין
מִזֶּה כָּל הַפְּרוֹת שֶׁהוֹדָה בָּהֶן שֶׁאֲכַלָּן, אֲף עַל פִּי שֶׁאֵין עָלָיו
עֵדִים שֶׁאֲכַל, שֶׁהָרִי הוּא אֹמֵר שֶׁמִּחְמַת אֲבוֹתָיו אֲכַל, וְהָרִי
הָעֵדִים שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו שֶׁל זֶה הַטוֹעֵן. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.
ח. הִבִּיא הַמַּעֲרָעַר עֵדִים שֶׁזֶה הַשָּׂדֶה שְׁלֹו, וְזֶה שֶׁבְּתוֹכָהּ
טוֹעֵן 'מִמֶּךָ לְקַחְתִּיהָ, וְאֲכַלְתִּיהָ שְׁנֵי חֲזָקָה', וְהִבִּיא עֵדִים
הַמַּעֲרָעַר שֶׁהוּא מִזֶּה, וְהוֹדָה בְּעַל הַשֹּׁטֶר וְאָמַר: 'כֵּן הוּא,
אָבָל הָיָה לִי שֹׁטֶר כְּשֹׁר וְאָבָד, וְלְקַחְתִּי זֶה בְּיָדִי כְּדֵי לֵאמֹר
עָלָיו שִׁיּוּדָה שֶׁמְכַר לִי בְּאָמַת' - הוֹאִיל וְאֵלּוֹ רָצָה הָיָה עוֹמֵד
בַּשֹּׁטֶר, שֶׁהָרִי מְקִים הוּא - הָרִי זֶה נֶאֱמָן, וְאֵין מוֹצִיאִין אֶת
הַשָּׂדֶה מִתַּחַת יָדוֹ; וְיִשְׁבַּע הֶסֶת.

י. הִבִּיא הַמַּעֲרָעַר עֵדִים שֶׁזֶה הַשָּׂדֶה שְׁלֹו, וְזֶה שֶׁבְּתוֹכָהּ
טוֹעֵן: 'מִמֶּךָ לְקַחְתִּיהָ, וְאֲכַלְתִּיהָ שְׁנֵי חֲזָקָה', וְהִבִּיא עֵדִים
שֶׁאֲכַלָּה שְׁנֵי חֲזָקָה, טַעַן הַמַּעֲרָעַר וְאָמַר: 'הֵיכָל תַּטְעַן
שֶׁלְקַחְתָּה מִמֶּנִּי הַיּוֹם שְׁלֹשׁ שָׁנִים, וּבְאוֹתוֹ הַיּוֹם לֹא הָיִיתִי
בְּמִדְיָנָה' - מְצַרִּיכִין זֶה שֶׁבְּתוֹכָהּ לְהִבִּיא רָאָה שֶׁזֶה פְּלוּנִי
שֶׁמַּעֲרָעַר הָיָה עֲמוֹ בְּמִדְיָנָה בְּזִמְנָה שֶׁטוֹעֵן שֶׁמְכַרָּה לוֹ בּוֹ,
אִפְלוּ יוֹם אֶחָד, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֶפְשָׁר שִׁימְכֹר לוֹ; וְאִם לֹא
הִבִּיא, מְסַלְקִין אוֹתוֹ.

יא. מִי שֶׁהִלֵּךְ לְמִדְיָנָה הַיּוֹם, וְאָבָדָה דֶּרֶךְ שֶׁדָּהוּ [נעלם שביל
הַמוֹבִיל לַשָּׂדֶה], בֵּין שֶׁהָיוּ אַרְבַּע הַשָּׂדוֹת הַמְּקִיפּוֹת אוֹתוֹ
לְאַרְבַּעַת אֲנָשִׁים, בֵּין שֶׁהָיוּ הָאֲרָבָעָה קִנּוּ מֵאֶחָד - הָרִי כָּל
אֶחָד מֵהֶן דוֹחֵהוּ וְאֹמֵר לוֹ: 'שְׁמָא דֶּרֶךְ שֶׁלְךָ עַל חֲבֵרִי הִיא';
לְפִיכָף, יִקְנֶה לוֹ דֶּרֶךְ בְּמֵאָה מָנָה [בכחה שִׁידוּשׁ], או 'פֶּרַח
בְּאִוִיר. וְכֵן אִם הָיוּ אַרְבַּע הַשָּׂדוֹת לְאִישׁ אֶחָד שֶׁקָּנָה אוֹתָן
מֵאַרְבַּעַת - אֵין לוֹ עָלָיו דֶּרֶךְ; שֶׁהָרִי אֹמֵר לוֹ: 'עַתָּה אִם
אֲחִזִּיר לְכָל אֶחָד שֹׁטֶר, אֵין אַתָּה יָכוֹל לַעֲבֹר עַל אֶחָד מֵהֶן,
וְאֵנִי קִנִּיתִי מִכָּל אֶחָד מֵהֶן כָּל זְכוּת שִׁישׁ לוֹ. אָבָל אִם הָיָה
בְּעַל אַרְבַּע הַשָּׂדוֹת הַמְּקִיפּוֹת אִישׁ אֶחָד, וְהוּא בְּעַל הַמִּצֵּד
שֶׁלָּה מִתַּחַלָּה וְעַד סוֹף [תַּמִּיד] - הָרִי זֶה אֹמֵר לוֹ: 'מִכָּל מְקוֹם
דֶּרֶכִּי עָלֶיךָ' [על שְׁלֹשׁ]; וְזֶלַךְ לוֹ בְּקַצְרָה, בָּאִי זֶה שָׂדֶה שִׁנְרָצָה
בְּעַל הַשָּׂדוֹת. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. וְאִם הַחֲזִיק בְּדֶרֶךְ, וְאָמַר 'זֶה
הִיא דֶּרֶכִּי' - אֵין מְסַלְקִין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה, אֲלֵא בְּרָאָה בְּרִירָה.

יום חמישי י' ניסן ה'תש"ע

הלכות טוען ונטען פרק טז

א. רְאוּבֵן שֶׁמְכַר שָׂדֶה לְשְׁמַעוֹן, וְהָיָה לוֹ מַעֲדֵי הַשֹּׁטֶר, וְכֹא
לוֹ לַעֲרֹעֵר עַל הַשָּׂדֶה, וְלְטַעַן שְׁרָאוּבֵן גִּזְלֵא אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ -
אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, וְאֵין מְשִׁיחִין עַל רְאִיּוֹת שֶׁיָּבִיא עַל אוֹתָהּ

ז. כל המחזיר להחזיר הפרות - אם לא היו ידועין [שוורין],
ואין בית דין יכולין לשער אותן פשכר הבתים וכיוצא מהם
שהוא ידוע, אלא היו פרות אילן או פרות שדה, שאינן
ידועין - הואיל ואין כאן טענה ודעה [ודאית], ישלם מה
שיודה לו שאלו; ומחרימין [מטילים חרם סתם] על מי
שאכל יותר, ולא ישלם.

ח. כל המחזיר קרקע מתחת ידו - אם השפירה לאחרים
כשהיה מחזיק בה, והיו השוכרין קימין - מוציאין מהם
השכר פעם שניה, ונותנין לבעל הקרקע, וחוזרין ותובעין
[הם את] זה שהשפיר להם מקום שאינו שלו.

ט. אסור לאדם לטען טענת שקר, כדי לעות הדין או כדי
לעכבו. ביצד? היה נושה [בעל חוב] בחברו מנה - לא
יטענו מאתים, כדי שיודה במנה ויתחייב שבועה. היה נושה
בו מנה, וטענו מאתים - לא יאמר: 'אכפר הכל בבית דין,
ואודה לו במנה בני לבינו', כדי שלא אתחייב לו שבועה.
י. היו שלשה נושין מנה באחד, וכפר בהם - לא יהיה
אחד תובע, ושנים מעידים, וכשיוציאו ממנו, יחלקו. ועל
דברים אלו וכיוצא בהם, הזהיר הכתוב ואמר: "מדבר
שקר - תרחיק".

ברוך רחמנא דסייענן

הלכות נחלות

מצות עשה אחת, והיא דין סדר נחלות. ובאור מצוה זו -
בפרקים אלו.

הלכות נחלות פרק א

א. סדר נחלות כך הוא: מי שמת - יירשנו בניו, והם
קודמין לכל; והזכרים קודמין לנקבות.

ב. בכל מקום [נדרשה] - אין לנקבה עם הזכר ירשה. אם
אין לו בנים, יירשנו אביו; ואין האם ירשת את בניה. ודבר
זה מפי הקבלה.

ג. וכל הקודם בנחלה, יוצאי ירכו [צאצאיו] קודמין.
לפיכך, מי שמת, בין איש בין אשה - אם הניח בן, יורש
הכל. לא נמצא לו בן בעולם, מעינין [בדוקים] על זרעו של
בן: אם נמצא להן זרע, בין זכרים בין נקבות - אפלו בת
בת בת בנו, עד סוף העולם - היא תירש הכל. לא נמצא
לו זרע בן, חוזרין אצל הבת. היתה לו בת, תירש את הכל.
לא נמצאת לו בת בעולם, מעינין על זרע הבת: אם נמצא
לה זרע, בין זכרים בין נקבות, עד סוף העולם - הוא יירש
הכל. לא נמצא לו זרע בת, חוזר הירשה לאביו. אם לא
היה אביו קיים - מעינין על זרע האב, שהם אחי המת:
נמצא לו אח או זרע אח, יורש הכל. ואם לאו, חוזרין אצל
האחות: נמצאת לו אחות או זרעה, יירשו הכל. ואם לא
נמצא לו זרע אחים - הואיל ואין לאב זרע, תחזור הירשה
לאבי האב. לא היה אבי האב קיים - מעינין על זרעו של
אבי האב, שהם אחי אביו של מת; והזכרים קודמין
לנקבות, וזרען של זכרים קודם לנקבות, כמו שהיה הדין

בזרעו של מת עצמו. לא נמצאו אחים לאביו, לא הם ולא
זרעם - תחזור הירשה לאבי אבי האב. ועל הדרך הזאת
נחלה ממשמששת [מחפשת, כביכול] ועולה, עד ראובן.
נמצאת אומר, הבן קודם לבת, וכל יוצאי ירכו של בן
קודמין לבת. והבת קודמת לאבי אביה, וכל יוצאי ירכה
קודמין לאבי אביה. ואבי המת קודם לאחי המת, מפני שהן
יוצאי ירכו. והאח קודם לאחות, וכל יוצאי ירכו של אח
קודמין לאחות. ואחות קודמת לאבי אביה, וכל יוצאי ירכה
קודמין לאבי אביה. אבי האב קודם לאחי אביו של מת,
ואח אביו קודם לאחות אביו, וכל יוצאי ירכו של אחי אביו
קודמין לאחות אביו, ואחות אביו קודמת לאבי אבי אביו
של מת, וכן כל יוצאי ירכה של אחות אביו קודמין לאבי
אבי אביו. ועל דרך זו הולך ועולה, עד ראש הדורות;
לפיכך, אין לך אדם מישאל שאין לו יורש.

ד. מי שמת והניח בת ובת הבן - ואפלו בת בת הבן
עד סוף כמה דורות - היא קודמת ותירש הכל, ואין לבת
כלום. והוא הדין לבת האח עם האחות, ולבת בן אחי אביו
עם אחות אביו, וכל כיוצא בהן.

ה. מי שהיו לו שני בנים, ומתו השנים בחייו, והניח הבן
האחד שלשה, והניח הבן השני בת אחת, ואחר כך מת
הזקן - נמצאו שלשת בני בנו יורשין חצי הנחלה, ובת בנו
יורשת החצי; שכל אחד מהן יורש חלק אביו. ועל דרך זו
חולקין בני האחים, ובני אחי האב, עד ראש הדורות.

ו. משפחת האם אינה קרויה משפחה, ואין ירשה אלא
למשפחת האב; לפיכך, האחים מן האם, אינן יורשין זה
את זה; והאחין מן האב, יורשין זה את זה. ואחד אחיו
מאביו בלבד, או אחיו שהיה מאביו ומאמו.

ז. כל הקרובין בעברה [ע"י בעילה אסורה], יורשין
כבשרים. ביצד? כגון שהיה לו בן ממזר, או אח ממזר -
הרי אלו כשאר הבנים וכשאר האחים לנחלה. אבל בנו מן
השפחה או מן הנכרית - אינו בן לדבר מן הדברים, ואינו
יורש כלל.

ח. האשה אינה יורשת את בעלה כלל; והבעל יורש את
כל נכסי אשתו, מדברי סופרים. והוא קודם לכל בירשתה,
אף על פי שהיא אסורה עליו - כגון אלמנה לכהן גדול,
גרופה וחלוצה לכהן הדיוט. ואף על פי שהיא קטנה, ואף
על פי שהבעל חרש - הוא יורש את אשתו.

ט. כבר אמרנו בהלכות אישות, שאין הבעל יורש את
אשתו, עד שתכנס לרשותו [נישואין], ושאין הפקח יורש
את החרשת שנשאת כשהיא חרשת, אפלו נתפקחה. ושם
בארנו, שהוא יורש כל נכסי אשתו שפאו לרשותה והחזקו,
בין נכסים שהכניסה לו בנדוניתה, בין נכסים שלא הכניסה
לו. ומי שנתגרשה ספק גרושין, ומתה - אין הבעל יורשה.
י. בעל שנשא קטנה [פחותה משש] שאינה צריכה מאון [-]
אין קידושיה חלים כלל - אינו יורשה; שהרי אין כאן שם
אישות. וכן שוטה שנשא פקחת, או פקח שנשא שוטה -
אינו יורשה; שהרי לא תקנו חכמים להם נשואין.

לזה, ונטילין חלק בכורה עם אחיהם; ואם לא הכירו, כגון
שנולדו במחבואה [מקום חשוך ומשתי נשיר] אחת - אין
כותבין הרשאה, ואין פאן חלק בכורה.
ז. מי שהיו לו שני בנים, בכור ופשוט, ומתו שניהם בחייו,
והניחו בנים, הבכור הניח בת והפשוט הניח בן - הרי בן
הפשוט יורש בנכסי הניח, שהוא חלק אביו, ובת
הבכור יורשת שני שלישים, שהוא חלק אביו. וכן הדין בבני
האחין, ובבני אחי האב, ובכל הירשין - אם היה אבי אחד
מן הירשין בכור, נוטל חלק בכורה שלו זה היורש מחמתו.
ח. אין הבכור נוטל פי שנים בנכסי האם. כיצד? בכור
ופשוט שיירשו את אמן - חולקין בשוה, בין שהיה בכור
לנחלה [בכור האב] בין שהיה פטר רחם [ראשון לרחם].
ט. בכור הנחלה - הוא הנולד לאב ראשון, שנאמר: "כי
הוא ראשית אנו". ואין משגיחין על האם; אפלו ילדה כמה
בנים, הואיל וזה ראשון לאביו, יורש פי שנים.
י. הבא אחר הנפלים - אף על פי שיצא ראש הנפל כשהוא
חי, הבא אחריו בכור לנחלה; וכן בן תשעה שיצא ראשו
מת, הבא אחריו בכור לנחלה. שנה שנאמר: "ראשית אנו",
הוא שלא נולד לו קדם לזה ולד שיצא חי לאויר העולם.
לפיכך, בן תשעה [חודשי הריון] שיצא רב ראשו חי, הבא
אחריו אינו בכור.
יא. יוצא דפן [נולד בניתוח קיסרי], והבא אחריו - שניהם
אינן בכור: הראשון, לפי שלא נולד [באופן טבעי], ונאמר:
"וילדו לו בנים"; והשני, שהרי קדמו אחר.
יב. היו לו בנים בגיותו, ונתגזר - אין לו בכור לנחלה. אבל
ישאל שהיה לו בן מן השפחה ומן הגויה - הואיל ואינו
קרוי בנו - הרי הבא לו אחריו מן הישראלית, בכור לנחלה
ונוטל פי שנים.
יג. היה הבכור ממזר - נוטל פי שנים, שנאמר: "פי את
הבכר בן השנואה יכיר", זו ששנואה בנשואיה. ואין צריך
לומר, אם היה בן גרושה או בן חלוצה.
יד. שלשה נאמנין על הבכור - חיה [מילדת], ואמו, ואביו.
חיה - מיד; שאם אמרה: 'זה יצא ראשון', נאמנת. ואמו -
כל שבעת ימי הולדה נאמנת לומר: 'זה הוא הבכור'. ואביו
- לעולם. אפלו אמר האב על מי שלא החזק בנו כלל, 'זה
הוא בני ובכורי' הוא - נאמן; וכן אם אמר על המחזק לנו
שהוא בכור, 'אינו בכור' - נאמן.
טו. האב שגשפתק [ואינו מדבר] - בודקין אותו [וכושר
השכלי], כדרך שבודקין לגטין: אם רמז או כתב שנה בנו
בכורו, הרי זה נוטל פי שנים.
טז. העידו עדים שהן שמעו אביו של זה אומר דברים כן
וכן, שהרי אותן הדברים יודע מפללן שנה בנו בכורו - הרי
זה נוטל פי שנים, אף על פי שלא אמר האב בפרוש 'זה
בני בכורי'.
יז. שמעו מן האב שאמר: 'זה בני בכור' - אינו נוטל
בעדות זו פי שנים; שמא בכור לאמו הוא, ולזה נתבנן
האב; עד שיאמר 'בני בכורי'.

יא. בעל שמתה אשתו, ואחר כך מת אביו או אחיה או אחד
מן המורישין אותה - אין הבעל יורש אותן, אלא יורש אותן
זרעה, אם היה לה זרע, או תחזר הירשה למשפחת בית
אביו; שאין הבעל יורש נכסים הראויין לבוא לאחר מפאן
[אחר שמתה], אלא הנכסים שבכר באו לרשותה קדם שמתה.
יב. וכן אין הבעל יורש את אשתו והוא בבקר, כשאר
היורשין של משפחת האב. כיצד? בעל שמת, ואחר כך
מתה אשתו - אין אומרין, הואיל והבעל היה קודם לכל
אדם בירשתה, כך יורשי הבעל יקדמו לשאר יורשי האשה;
אלא יורשי האשה ממשפחת בית אביו, הם היורשים
אותה, אם מתה אחר בעלה.
יג. וכן אין הבן יורש את אמו בבקר, כדי להנחיל לאחיו
מאביו. כיצד? מי שמת, ואחר כך מתה אמו - אין אומרין,
הואיל ואילו היה הבן קדם הוא היה קודם לכל, אף יורשין של
בן קודמין ליורשיה של אשה זו, ונמצאו אחיו מאביו יורשין
את אמו של זה אחר מותו; אלא זרע בנה הוא שירשנה, אם
היה לו זרע. ואם אין לו זרע, תחזר נחלתה למשפחת בית
אביו. אבל אם מתה האם תחלה, ואחר כך מת הבן - אפלו
היה קטן בן יומו, ולא כלו לו חדשיו [תמו ימי הריונו] -
הואיל וחסיה אחר אמו שעה אחת, ומת, הרי זה נוטל את אמו,
ומנחיל אותה הנחלה ליורשי ממשפחת אביו.

הלכות נחלות פרק ב

א. הבכור נוטל פי שנים כאחד בנכסי אביו, שנאמר: "לתת
לו פי שנים". כיצד? הניח חמשה בנים, ואחד מהן בכור
- הבכור נוטל שלישי הממון, וכל אחד מהן הצרבעה
הפשוטין נוטל שתות [ששית]. היו תשעה בנים - הרי
האחד הבכור נוטל חמישי, וכל אחד מהן השמונה הפשוטין
נוטל עשור. וכן על החלוקה הזאת חולקין לעולם.
ב. בכור שנולד לאחר מיתת אביו - אינו נוטל פי שנים,
שנאמר: "והיה ביום הנחילו את בניו". כי את הבכור בן
השנואה יכיר". ואם יצאת פדחתו [מצחו] בחייו אביו - אף
על פי שלא יצא כל ראשו לאויר העולם אלא לאחר מיתת
אביו, הרי זה נוטל פי שנים.
ג. בכור טמטום [מינו בספק] שנקרע ונמצא זכר, אינו נוטל
פי שנים; וכן פשוט [לא בכור] שנקרע ונמצא זכר, אינו
ממעט בחלק בכורה, שנאמר: "וילדו לו בנים", עד שהיה
בן משעת לדה.
ד. כיצד אינו ממעט בחלק בכורה? הרי שהיה לו בכור,
ושני פשוטים [זכרים], וזה הטמטום שנקרע ונמצא זכר -
הבכור נוטל חצי הממון, וכאלו אין עמו אלא שני
הפשוטים בלבד; והחצי הנשאר, חולקין אותו שני
הפשוטין עם הנקרע בשוה.
ה. קטן בן יום אחד, ממעט בחלק בכורה; אבל לא העבר.
ובן שנולד לאחר מיתת אביו, אינו ממעט בחלק בכורה.
ו. בן שנסתפק לנו אם הוא בכור או פשוט, כגון שנתערב
עם אחר - אינו נוטל פי שנים. וכיצד עושין? אם הכרו
[כשנולדו], ולבסוף נתערבו - כותבין הרשאה [יפוי כח] זה

יום שישי י"א ניסן ה'תש"ע

הלכות נחלות פרק ג

א. אין הבכור נוטל פי שנים בנכסים הראויין לבוא לאחר מיתת אביו, אלא בנכסים המחזקין לאביו שבבאו לרשותו, שנאמר: "בכל אשר ימצא לו". ביצר? אחד ממורישי אביו שמת לאחר מיתת אביו, הבכור והפשוט יורשין כאחד; וכן אם היתה לאביו מלוה, או היתה לו ספינה בים – יורשין אותה הבכור והפשוט כאחד.

ב. הנית להן אביהן פרה משפחת או מחפדת [תמורת רוחיה], או שהיתה רועה באפר [מקום מרעה] וילדה [אחר מותו] – הבכור נוטל בה ובילדה פי שנים.

ג. שחט אחד ממפרי אביו [הרגיל לתת לו מתנות כהונה] בהמה, ואחר כך מת אביו – נוטל פי שנים במתנות [כהונה] של אותה בהמה.

ד. אין הבכור נוטל פי שנים בשבח ששכחו נכסים לאחר מיתת אביו, אלא מעלה אותו השבח בדימים, ונותן היתר לפשוט; והוא, שישתמו הנכסים – כגון פרמל [תבואה] שנעשה שבלים, וכפניות שנעשו תמרים. אבל שכחו מחמת עצמן, ולא נשתמו – כגון אילן קטן שגדל ונעשה עבה, וארץ שהעלת שרטון [הושבחה] – הרי זה נוטל בשבח זה פי שנים; ואם מחמת הוצאה השבית, אינו נוטל.

ה. אין הבכור נוטל פי שנים במלוה, אף על פי שהוא בשטר, ואף על פי שגבו היתומים קרקע בחוב אביהן. הנה לאב מלוה [בשטר] ביד הבכור – הרי זה ספק אם יטל בה פי שנים, הואיל וישנה תחת ידו, או לא יטל, הואיל ומחמת אביו יירשנה ועדין לא באה לידו של אביו; לפיכך – יטל ממנה חצי חלק בכורה.

ו. בכור שמכר חלק בכורה קדם חלקה – ממפרו קים; מפני שיש לבכור חלק בכורה קדם חלקה. לפיכך, אם חלק עם אחיו קדם במקצת נכסים, בין בקרקע בין במטלטלין, ונטל חלק בפשוט – ותר בכל הנכסים, ואינו נוטל בשארן [ביתר] אלא בפשוט. במה דברים אמורים? בשלא מחה. אבל אם מחה באחיו, ואמר בפני עדים: 'ענבים אלו שאני חולק עם אחי בשנה, לא מפני שמחלתי בחלק בכורה' – הרי זו מחאה, ולא ותר בשאר נכסים. אפלו מחה בענבים כשהן מחפדין, ובצרום וחלקום בשנה – לא ותר בשאר נכסים. אבל אם דרכום, וחלק עמהן בשנה ביין, ולא מחה בהם משנעשה יין – ותר בשאר הנכסים. הא למה זה דומה? למי שמחה בענבים, וחלק עמהן בשנה בזיתים – שהרי ותר בכל. וכן כל פיוצא בזה.

ז. מי שיבם אשת אחיו, הוא יורש כל נכסי אחיו המחזקין [ברשותו]; אבל הראויין לבוא לאחר מכאן, הרי הוא בהם ככל האחים – שהרי 'בכור' קרא אותו הכתוב, שנאמר: "והיה הבכור אשר תלד, קום על שם אחיו המת; ולא ימחה שמו מישראל". וכשם שאינו נוטל ממנו בראי [בעתיד לבוא] בבחזק – כך אינו נוטל בשבח ששכחו נכסים אחרי מיתת אביו, משעת מיתה עד שעת חלקתו עם

אחיו בנכסי אביו. ואפלו השביחו נכסים אחר שיבם וקדם שיחלקו – הרי הוא בשבח כאחד מן האחים, אף על פי שנוטל מנכסים אלו שני חלקים, חלקו וחלק אחיו שיבם אשתו, הואיל ומת האב בחיי כלם.

ח. כבר בארנו בהלכות שבנים, שהבכור נוטל שני חלקים שלו כאחד, במצר אחד [טמוכים]. אבל היבם שחלק עם אחיו בנכסי אביו, נוטל חלקו וחלק אחיו בגורל; ואם עלה גורלו בשני מקומות, נוטל בשני מקומות.

ט. שומרת יבם [נמתינה ליבוס] שמתה – אפלו עשה בה אחד מן האחים מאמר [קנין] – משפחת בית אביה יורשין נכסי מלוג [נכסי האשה שאין לבעלה חלק בהם] שלה וחצי נכסי צאן ברזל [נדונייה], ויורשי הפעל יורשין כתבתה עם חצי נכסי צאן ברזל. ויורשי הפעל חביבין בקבורתה, הואיל והם יירשו כתבתה, כמו שבארנו במקומו.

הלכות נחלות פרק ד

א. האומר: 'זה בני', או 'זה אחי', או 'אחי אבי', או שאר היורשין אותו – אף על פי שהודה באנשים שאינן מחזקין שהן קרוביו – הרי זה נאמן, ויירשנו; בין שאמר כשהוא בריא, בין שאמר כשהוא שכיב מרע [נוטה למות]. אפלו נשפתק [ואינו מדבר], וכתב בידו שזה יורש – בודקין אותו [כושרו השכלי], כדרך שבדקין לגטין.

ב. היינו מחזקין בזה שהוא אחיו, או בן דודו, ואמר: 'אינו אחי', ו'אינו בן דודי' – אינו נאמן. אבל נאמן הוא על מי שהחזק שהוא בנו לומר 'אינו בני', ולא יירשנו. ונראה לי, שאפלו היו לבן בנים – אף על פי שאינו נאמן עליו לומר 'אינו בני' לענין יחוס, ואין מחזקין אותו ממזר על פיו – נאמן הוא לענין רישה, ולא יירשנו.

ג. האומר: 'זה בני', וחרז ואמר: 'עבדי הוא' – אינו נאמן. אמר: 'עבדי', וחרז ואמר: 'בני' – אף על פי שהוא משמשו כעבד, נאמן; שזה שאמר 'עבדי', כלומר 'הרי הוא לי כעבד'. ואם היו קורין לו [ברחוב] 'עבד בן מאה זוז', וכיוצא בדברים אלו, שאין קוראין אותו ביחוד אלא לעבדים – הרי זה אינו נאמן.

ד. היה עובר על בית המכס, ואמר: 'בני הוא זה', וחרז אחר כך ואמר: 'עבדי' – נאמן; שלא אמר 'בני', אלא להכריח מן המכס [מס עבדים]. אמר בבית המכס: 'עבדי הוא', וחרז ואמר: 'בני הוא' – אינו נאמן.

ה. העבדים והשפחות – אין קורין להן [בתוארי חשיבות שהיו נהוגים אז]: 'אבא פלוני', ולא 'אמא פלונית', שלא יבוא מן הדבר תקלה, ונמצא זה הבן [של האדון, שקרא לעבד 'אבא'] נפגם [יחוסו]. לפיכך, אם היו העבדים והשפחות חשוכין ביותר, ויש להן קול, והרי כל הקהל מפירין אותן ואת בני אדוניהם, כגון עבדי הנשיא – הרי אלו מתירין לקרות להן 'אבא' ו'אמא'.

ו. מי שהיתה לו שפחה, והוליד ממנה בן, והיה נוהג בו מנהג בנים, או שאמר: 'בני הוא ומשחררת היא אמו' – אם תלמיד חכמים הוא, או אדם כשר שהחזק בדקדוקי מצוות

הַבְּנוֹת דּוֹחוֹת אֶת הַטְּמֻסִּים אֶצֶל הַבָּנִים וְאֹמְרוֹת לוֹ: זָכָר
 אֵתָּה, וְאֵין לָךְ עֲמֻנָּה מְזֻנּוֹת.
 ג. מִי שֶׁלֹּא שָׁהָת אַחֵר בַּעֲלָה שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, וְנִשְׁאָת וְלָלְדָה
 בֶּן, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לְרֹאשׁוֹן [הַחֹת] אוֹ בֶּן שִׁבְעָה
 לְאַחֲרוֹן - אֵין זֶה הַבֶּן יוֹרֵשׁ אֶת אָחִיו מִשְׁנִיָּהוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
 סֶפֶק. וְאִם מֵת הַבֶּן - שְׁנִיָּהוּ יוֹרֵשׁ אוֹתוֹ וְחֹלְקִין בִּשְׁוֹהָ,
 מִפְּנֵי שֶׁשְׁנִיָּהוּ סֶפֶק, שֶׁמָּא זֶה אָבִיו אוֹ זֶה אָבִיו.
 ד. יָבֵמָה שֶׁלֹּא שָׁהָת [אַחֵר מוֹת בַּעֲלָה] שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים,
 וְנִתְיָבֵמָה בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה
 לְרֹאשׁוֹן אוֹ בֶּן שִׁבְעָה לְאַחֲרוֹן - זֶה הַסֶּפֶק אוֹמֵר: 'שֶׁמָּא בֶּן
 הַמֵּת אָנִי, וְאִירֵשׁ נָכְסִי אָבִי כָּלָם, וְאֵין אֵתָּה רָאוּי לִיבֵם,
 שֶׁאֵין אִמִּי בַת יְבוּס', וְהֵיכֵם אוֹמֵר: 'שֶׁמָּא בְּנִי אֵתָּה, וְאִמְךָ
 רָאוּיָהּ לִיבֵם, וְאֵין לָךְ בְּנָכְסִי אֲחִי כְּלוּם' - הוּאִיל וְגַם זֶה
 הֵיכֵם סֶפֶק, שֶׁמָּא יָבֵם הוּא אוֹ אֵינוֹ יָבֵם - חֹלְקִין בִּשְׁוֹהָ.
 וְכֵן דִּין זֶה הַסֶּפֶק עִם בְּנֵי הֵיכֵם, בְּנָכְסִי [אַחִיו] הַמֵּת
 שְׁנִיתְיָבֵמָה אֲשֶׁתוֹ - חֹלְקִין בִּשְׁוֹהָ: הַסֶּפֶק מִחֲצָה, וּבְנֵי הֵיכֵם
 הַנּוֹדֵי' [וְדֹאִי'] מִחֲצָה. מֵת הֵיכֵם אַחֵר שֶׁחֲלַק עִם זֶה
 הַסֶּפֶק, וּבָאוּ בְּנֵי הֵיכֵם הַנּוֹדֵי' לִירֵשׁ אֲבִיהֶן - אֵף עַל פִּי
 שֵׁשׁ לְזֶה הַסֶּפֶק לומר לָהֶן: 'אִם אֲחִיכֶם אָנִי, תָּנוּ לִי חֶלֶק
 בִּירֵשָׁה זֶה; וְאִם אֵין אָנִי אֲחִיכֶם, הַחֲזִירוּ לִי הַחֲצִי שֶׁלָּקַח
 אֲבִיכֶם' - אֵין לְזֶה הַסֶּפֶק עֲמָהּ בְּנָכְסִי אֲבִיהֶן כְּלוּם, וְאֵינוֹ
 מוֹצִיא מִדֵּם.
 ה. סֶפֶק וְהֵיכֵם שֶׁבָּאוּ לְחֶלֶק בְּנָכְסִי אֲבִיהֶם [שֶׁל הֵיבֵם וְאַחִיו]
 - הָרִי הֵיכֵם יוֹרֵשׁ וְדָאִי: וְזֶה הַסֶּפֶק - אִם הוּא בֶּן הַמֵּת, יֵשׁ
 לוֹ חֲצִי הַמָּמוֹן וְלָזֶה הֵיכֵם חֲצִיו, וְאִם הוּא בֶּן הֵיכֵם, אֵין לוֹ
 כְּלוּם; לְפִיכָּךְ, יִירֵשׁ הֵיכֵם, וְיִדְחָה הַסֶּפֶק. הַנִּית הֵיכֵם שְׁנֵי
 בָּנִים וְדָאִין, וְאַחֵר כָּךְ מֵת אָבִי הֵיכֵם - הָרִי הַסֶּפֶק אוֹמֵר:
 'אָנִי בֶּן הַמֵּת, וְיֵשׁ לִי מִחֲצָה וְלִשְׁנֵיכֶם מִחֲצָה', וְהַשְּׁנַיִם
 אוֹמְרִים: 'אֲחִינוֹ אֵתָּה, וּבֶן הֵיכֵם אֵתָּה, וְאֵין לָךְ אֲלֵא שְׁלִישׁ
 בְּנָכְסִי הַזֶּה' - הַחֲצִי שֶׁמוֹדָה לָהֶן בּוֹ נוֹטְלִין, וְהַשְּׁלִישׁ
 שֶׁמוֹדִין הֵם בּוֹ לוֹ נוֹטְלוֹ; וְהַשְּׁתוֹת [שִׁישִׁית] הַנִּשְׁאָר -
 חֹלְקִין אוֹתוֹ בִּשְׁוֹהָ, הוּא נוֹטֵל חֲצִיו וְשְׁנֵיהֶם חֲצִיו. מֵת
 הַסֶּפֶק - הָרִי הֵיכֵם אוֹמֵר: 'שֶׁמָּא בְּנִי הוּא, וְאָנִי אִירֵשְׁנוּ',
 וְאָבִי הֵיכֵם אוֹמֵר: 'שֶׁמָּא בֶּן בְּנֵי הַמֵּת הוּא, וְאָנִי אִירֵשְׁנוּ' -
 חֹלְקִין בִּשְׁוֹהָ. מֵת הֵיכֵם - הָרִי הַסֶּפֶק אוֹמֵר: 'בְּנִי אָנִי,
 וְאִירֵשְׁנוּ', וְאָבִי הֵיכֵם אוֹמֵר: 'שֶׁמָּא בֶּן בְּנֵי הַמֵּת אֵתָּה, וְזֶה
 אֲחִי אָבִיךָ הוּא, וְאָנִי אִירֵשְׁנוּ' - חֹלְקִין בִּשְׁוֹהָ.
 ו. מִי שֶׁנִּפְּלָה הַבֵּית עָלָיו וְעַל אֲשֶׁתּוֹ, וְאֵין יָדוּעַ אִם הָאִשָּׁה
 מֵתָה תַּחֲלָה, וְנִמְצְאוּ יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל יוֹרְשִׁין כָּל נָכְסֶיהָ, אוֹ
 הַבַּעַל מֵת תַּחֲלָה, וְנִמְצְאוּ יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה יוֹרְשִׁין כָּל נָכְסֶיהָ
 - בִּיצֵד דִּינָם? מִצְּמִידִין נָכְסִי מְלוּג [נָכְסִי הָאִשָּׁה שֶׁאֵין לַבַּעַל
 חֶלֶק בָּהֶם] בְּחֻקֹּת יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה, וְהַפְּתָכָה עָקֵר וְתוֹסֶפֶת
 בְּחֻקֹּת יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל; וְחֹלְקִין בְּנָכְסִי צֶאֱן בִּרְלָה [נְדוּנִיהָ] -
 יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה נוֹטְלִין חֲצֵן, וְיוֹרְשֵׁי הַבַּעַל חֲצֵן. אָבֵל אִם
 נָפַל הַבֵּית עָלָיו וְעַל אִמּוֹ - מִצְּמִידִין אֶת נָכְסִי הָאֵם בְּחֻקֹּת
 יוֹרְשֵׁי הָאֵם, שֶׁהֵם יוֹרְשִׁין וְדָאִין; אָבֵל יוֹרְשֵׁי הַבֶּן סֶפֶק הֵם
 - שֶׁאִם מֵת הַבֶּן תַּחֲלָה, אֵין לְאֲחִיו מֵאֲבִיו בְּנָכְסִי אִמּוֹ כְּלוּם,
 כְּמוֹ שֶׁבָּאֲרָנוּ.

הָרִי זֶה יִירֵשְׁנוּ. וְאֵף עַל פִּי כֵן, אֵינוֹ נוֹשֵׂא בַת יִשְׂרָאֵל, עַד
 שְׂבִיבָא רָאִיָּה שֶׁנִּשְׁתַּחֲרַהּ אִמּוֹ וְאַחֵר כָּךְ יָלְדָה, שֶׁהָרִי
 הַחֻקָּה שֶׁפָּתַח בְּפָנֵינוּ. וְאִם מִשְׁאֵר הַהֲדִיטוֹת הוּא, וְאֵין
 צָרִיךְ לומר אִם הָיָה מִן הַמִּפְקִירִין עֲצָמָן לָכֶּךָ - הָרִי זֶה
 בְּחֻקֹּת עָבֵד לְכָל דְּבָר, וְאֲחִיו מֵאֲבִיו מוֹכְרִין אוֹתוֹ; וְאִם אֵין
 לְאָבִיו חוּץ מִמֶּנּוּ, אֲשֶׁת אָבִיו מִתְיָבֵמָת. וְזֶה הוּא הַדִּין
 שֶׁיִּרְאָה לִי שֶׁהוּא הוֹלֵךְ עַל עֲקָרֵי הַקֶּבֶלָה [הַמְסוּרוֹת]. וְיֵשׁ מִי
 שֶׁלֹּא חֲלַק בֵּין כְּשָׂרִים לְשָׂאֵר הָעָם, לְעֲנֵן שֶׁלֹּא יִמְכְּרוּ אוֹתוֹ
 אֲחִיו בַּלְבָּד. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁאֲפִלוּ לִירֵשׁוּ, לֹא נִחְלַק
 בִּישְׂרָאֵל. וְאֵין רָאוּי לְסַמֵּךְ עַל דְּבָר זֶה.
 ז. כָּל הַיּוֹרְשִׁין, יוֹרְשִׁין בְּחֻקָּה. בִּיצֵד? עֲדִים שֶׁהִעִידוּ שְׁוֹהָ
 מִחֻזֵּק לָנוּ שֶׁהוּא בְּנוֹ שֶׁל כְּלוּנִי, אוֹ 'אֲחִיו' - אֵף עַל פִּי
 שֶׁאֵין עֲדֵי יְחוּס, וְלֹא יָדְעוּ אֲמַתָּה יְחוּסִין - הָרִי אֵלוֹ יוֹרְשִׁין
 בַּעֲדוֹת זֶה.
 ח. יַעֲקֹב שָׁמַת וְהַנִּית רָאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וְלֹא הַחֻזֵּק לוֹ בֶּן אֲלֵא
 שְׁנֵיהֶם - תִּפְשׁ רָאוּבֵן אֶת לֵוִי מִן הַשּׁוּק, וְאָמַר: 'גַּם זֶה
 אֲחִינוֹ הוּא', וְשִׁמְעוֹן אוֹמֵר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ' - הָרִי שִׁמְעוֹן נוֹטֵל
 חֲצִי הַמָּמוֹן; וְרָאוּבֵן שְׁלִישׁ, שֶׁהָרִי הוֹדָה שֶׁהוּא שְׁלֹשָׁה אֲחִין;
 וְלֵוִי נוֹטֵל שְׁתּוֹת [שִׁישִׁית]. מֵת לֵוִי, יַחֲזוֹר הַשְּׁתּוֹת לְרָאוּבֵן.
 נִפְּלוּ לְלֵוִי נָכְסִים מֵאַחֲרִים - יַחֲלִקוּ אוֹתָן רָאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן,
 שֶׁהָרִי רָאוּבֵן מוֹדָה לְשִׁמְעוֹן שְׁלֹוֹי זֶה אֲחִיהֶם. הַשְּׁבִית
 הַשְּׁתּוֹת מֵאֲלִיו, וְאַחֵר כָּךְ מֵת לֵוִי - אִם שֶׁבַח הַמַּגִּיעַ
 לְכַתְּפִים הוּא, כְּגוֹן עֲנָכִים שֶׁהִגִּיעוּ לְהַבְּצָר - הָרִי הַשְּׁבִית
 הַזֶּה בְּנָכְסִים שֶׁנִּפְּלוּ לוֹ מֵאַחֲרִים, וְיַחֲלִקוּ בָּהֶן; וְאִם עֲדִין
 לֹא הִגִּיעוּ לְהַבְּצָר, הָרִי הֵן שֶׁל רָאוּבֵן לְבָדוֹ. אֲמַר שִׁמְעוֹן:
 'אֵין לֵוִי זֶה אֲחִי', וְנִטֵּל לֵוִי בְּחֶלֶק רָאוּבֵן כְּמוֹ שֶׁבָּאֲרָנוּ,
 וְאַחֵר כָּךְ מֵת לֵוִי - לֹא יִירֵשׁ מִמֶּנּוּ שִׁמְעוֹן כְּלוּם, אֲלֵא רָאוּבֵן
 לְבָדוֹ יִירֵשׁ הַשְּׁתּוֹת עִם שְׂאֵר הַנָּכְסִים הָאַחֲרִים שֶׁהִנִּית לֵוִי.
 וְהוּא הַדִּין בְּכָל הַיּוֹרְשִׁין שִׁיּוּדוֹ מִקְצָתָן בִּיּוֹרְשִׁין אַחֲרִים,
 וְלֹא יוֹדוּ מִקְצָתָן.

הַלְכוֹת נְחָלוֹת פָּרָק ה

א. זֶה הַכָּלל בִּיּוֹרְשִׁין: כָּל שְׁנֵי יוֹרְשִׁין, שֶׁאֶחָד מֵהֶן יוֹרֵשׁ
 וְדָאִי, וְהַשְּׁנִי סֶפֶק - אֵין לְסֶפֶק כְּלוּם; וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם סֶפֶק,
 שֶׁמָּא זֶה הוּא הַיּוֹרֵשׁ אוֹ שֶׁמָּא זֶה - חֹלְקִין בִּשְׁוֹהָ. לְפִיכָּךְ,
 מִי שָׁמַת וְהַנִּית בֶּן וְטְמֻס אוֹ אֲנָדְרוּגִינוֹס [סֶפֶקִי זָכָר אוֹ
 נְקֵבָה] - הָרִי הַבֶּן יוֹרֵשׁ הַכָּל; שֶׁהַטְּמֻס וְהָאֲנָדְרוּגִינוֹס סֶפֶק.
 הַנִּית בְּנוֹת וְטְמֻס וְאֲנָדְרוּגִינוֹס - יוֹרְשׁוֹת בִּשְׁוֹהָ, וְהָרִי הוּא
 כְּאַחַת מִן הַבְּנוֹת.
 ב. כָּכָר בְּאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת אִישׁוֹת דִּין הַבְּנוֹת עִם הַבָּנִים
 בְּמֻזְנוּתֵיהֶן וּבְפִרְנָסָתָן, וְשֵׁם בְּאֲרָנוּ שֶׁהַמְּזֻנּוֹת [שֶׁל הַבְּנוֹת עַד
 חֲתוּנוֹתָן] מִתְנַאֵי כְּתָבָה. וּבְזֻמָּן שֶׁהַנָּכְסִים מְרִבִּין, אֵין לַבְּנוֹת
 אֲלֵא מְזֻנוּתֵיהֶן, וְהַבָּנִים יִירְשׁוּ הַכָּל; וְיִתְפַּרְנְסוּ הַבְּנוֹת
 בְּעִשְׂוֹר [עַשִׁירִית] נָכְסִים, כְּדִי שֶׁיִּנְשְׂאוּ בּוֹ לְכַעֲלִים. וּבְזֻמָּן
 שֶׁהַנָּכְסִים מוֹעֲטִין, אֵין לַבָּנִים כְּלוּם, אֲלֵא הַכָּל לְמֻזֹּן
 הַבְּנוֹת. לְפִיכָּךְ, מִי שָׁמַת וְהַנִּית בָּנִים וּבְנוֹת וְטְמֻסִּים אוֹ
 אֲנָדְרוּגִינוֹס - בְּזֻמָּן שֶׁהַנָּכְסִים מְרִבִּין - הַבָּנִים יוֹרְשִׁין, וְדוֹחִין
 הַטְּמֻסִּים אֶצֶל הַבְּנוֹת וְנִזוֹן כְּמוֹתָן; וּבְזֻמָּן שֶׁהַנָּכְסִים מוֹעֲטִין

לָהֶן אֶת הַבְּכוֹר - דְּבָרָיו קְמִינִי; וְאִם אָמַר מִשּׁוּם יִרְשָׁה, לֹא
אָמַר כָּלוּם.

ו. כְּתֹב בֵּין בְּתַחֲלָה בֵּין בְּאַמְצַע בֵּין בְּסוֹף מִשּׁוּם מִתְּנָה -
אִף עַל פִּי שֶׁהַזְכִּיר לְשׁוֹן יִרְשָׁה, דְּבָרָיו קְמִינִי. כִּיצַד? 'תִּתֵּן
שָׂדֶה פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי בְּנֵי יִירָשְׁנָה', אוּ שְׂאֲמַר: 'יִירֵשׁ שָׂדֶה
פְּלוֹנִי וְתִתֵּן לוֹ', אוּ שְׂאֲמַר: 'יִירָשְׁנָה וְתִתֵּן לוֹ ויִירָשְׁנָה' -
הוֹאִיל וְיֵשׁ שֵׁם לְשׁוֹן מִתְּנָה - אִף עַל פִּי שֶׁהַזְכִּיר לְשׁוֹן
יִרְשָׁה בְּתַחֲלָה וּבְסוֹף, דְּבָרָיו קְמִינִי. וְכֵן אִם הָיוּ שְׁלֹשׁ שְׂדוֹת
לְשִׁלְשָׁה יוֹרְשִׁין, וְאָמַר: 'יִירֵשׁ פְּלוֹנִי שָׂדֶה פְּלוֹנִית, וְתִתֵּן
לְפְלוֹנִי שָׂדֶה פְּלוֹנִית, וְיִירֵשׁ פְּלוֹנִי שָׂדֶה פְּלוֹנִית' - קִנּוּ
שְׁלֹשָׁתָן; אִף עַל פִּי שֶׁזֶה שְׂאֲמַר לוֹ בְּלִשׁוֹן יִרְשָׁה, אֵינוֹ זֶה
שֶׁתֵּן לוֹ חֵלְקוֹ בְּמִתְּנָה. וְהוּא, שְׂלֵא יִשְׁהָה בֵּין אֲמִירָה
לְאֲמִירָה כְּדִי דְבוּר; אֲכַל אִם שָׁהָה, צָרִיךְ שִׁיְהִיָּה לְשׁוֹן
הַמִּתְּנָה מְעַרֵב בְּשִׁלְשָׁתָן.

ז. כִּיצַד יֹאמַר? אִם הָיָה לְשׁוֹן הַמִּתְּנָה בְּאַמְצַע - 'פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי
וּפְלוֹנִי יִירָשׁוּ שָׂדֶה פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי שְׁנֵתַתִּים לָהֶם בְּמִתְּנָה,
וְיִירָשׁוּם'. וְאִם הָיָה לְשׁוֹן הַמִּתְּנָה בְּתַחֲלָה - יֹאמַר: 'תִּתֵּן
שָׂדֶה פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי לְפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וְיִירָשׁוּם'.
וְאִם הָיָה לְשׁוֹן מִתְּנָה בְּסוֹף - יֹאמַר: 'יִירֵשׁ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי
וּפְלוֹנִי שָׂדֶה פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי, שְׁנֵתַתִּים לָהֶם בְּמִתְּנָה'.

ח. יִרְשֵׁת הַבְּעַל - אִף עַל פִּי שֶׁהָיָה מַדְבְּרִיהֶם [מַדְבְּרוֹ],
עָשׂוּ חֲזוּק לְדְבָרֵיהֶם כְּשֶׁל תּוֹרָה; וְאִין הִתְנַאי מוֹעִיל בָּהּ
אֲלֹא אִם כֵּן הִתְנָה עִמָּה כְּשֶׁהָיָה אֲרוּסָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ
בְּהַלְכוֹת אִישׁוֹת.

ט. הַגּוֹי יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו מִן הַתּוֹרָה; אֲכַל שְׂאֵר יִרְשׁוּתֵיהֶן,
מִנִּיחִין אוֹתָן לְפִי מִנְהַגָּן.

י. וְהִגֵּר אֵינוֹ יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו הַגּוֹי, אֲלֹא מַדְבְּרִיהֶם; תִּקְנּוּ לוֹ
שִׁירֵשׁ כְּשֶׁהָיָה, שְׂמָא יַחְזֹר לְמִרְדּוֹ [לְגִיּוּתוֹ]. וְיִרְאֶה לִי
שֶׁהִתְנַאי מוֹעִיל בִּירְשָׁה זוֹ, הוֹאִיל וְאִין הַגּוֹי מְחֻיָּב לְעַמּוֹד
בְּתַקְנַת חֻקִּים. וְאִין הַגּוֹי יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו הַגֵּר, וְלֹא גֵר יוֹרֵשׁ
אֶת הַגֵּר, לֹא מַדְבְּרִי תּוֹרָה, וְלֹא מַדְבְּרִי סוֹפְרִים.

יא. כָּל הַנוֹתֵן נִכְסָיו לְאַחֵרִים, וְהֵנִיחַ אֶת הַיּוֹרְשִׁין - אִף עַל
פִּי שְׂאִין הַיּוֹרְשִׁין נִוְהֲגִין בּוֹ כְּשׁוֹרָה - אִין רוּחַ חֻקִּים נִוְהֶה
הֵמָּנָה, וְזָכוּ הָאַחֵרִים בְּכָל מָה שֶׁתֵּן לָהֶם. וּמִדַּת חֲסִידוֹת
הִיא, שְׂלֵא יַעֲדִי אָדָם חֲסִיד בְּצוּאָה שֶׁמַּעֲבִירִין בָּהּ הַיִּרְשָׁה
מִן הַיּוֹרֵשׁ, אֲפֹלוּ מִבֵּן שְׂאִינוֹ נִוְהֶה כְּשׁוֹרָה, לְאַחֲיוֹ שֶׁהוּא
חֻקִּם וְנוֹהֵג כְּשׁוֹרָה.

יב. יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁתַּמֵּד, יוֹרֵשׁ אֶת קְרוֹבָיו הַיִּשְׂרָאֵלִיִּים
כְּשֶׁהָיָה. וְאִם רָאוּ בֵּית דִּין [לְנִכּוּן] לְאַבֵּד מִמּוֹנוֹ וּלְקַנְסוֹ שְׂלֵא
יִירֵשׁ, כְּדִי שְׂלֵא לְחַזֵּק יְדֵי הָרָשָׁעִים - הָרְשׁוֹת בְּיָדָם. וְאִם
יֵשׁ לוֹ בָּנִים בְּיִשְׂרָאֵל, תִּתֵּן יִרְשָׁתָם אֲבִיהֶם הַמִּשְׁמַד לָהֶן. וְכֵן
הַמִּנְהַג תָּמִיד בְּמַעֲרָב.

יג. צוּוּ חֻקִּים, שְׂלֵא יִשְׁנֶה אָדָם בֵּן בֵּין הַבָּנִים בְּחִיּוֹ, אֲפֹלוּ
בְּדָבָר מוֹעֵט, שְׂלֵא יְבוֹאוּ לִידֵי תַּחְרוּת וּקְנָאָה, כְּאַחֲיוֹ יוֹסֵף
עִם יוֹסֵף.

הַלְכוֹת נְחָלוֹת פָּרָק ז

א. אִין הַיּוֹרְשִׁין נִוְהֲלִין, עַד שֶׁיָּבִיאוּ רָאִיָּה בְּרוּרָה שְׂמַת

ז. נָפַל הַבֵּית עָלָיו וְעַל בֶּן בְּתוֹ - אִם הָאֵב מֵת תַּחֲלָה - בֶּן
בְּתוֹ יִירָשֶׁנוּ, וְנִמְצְאוּ הַנִּכְסִים שֶׁל יוֹרְשֵׁי הַבֶּן; וְאִם בֶּן בְּתוֹ
מֵת תַּחֲלָה - אִין הַבֶּן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בְּקָבֶר כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ,
וְנִמְצְאוּ הַנִּכְסִים שֶׁל יוֹרְשֵׁי הָאֵב. לְפִיכָף, יַחֲלִקוּ יוֹרְשֵׁי הָאֵב
עִם יוֹרְשֵׁי בֶן הַבֶּת. וְכֵן אִם נִשְׁכַּח [בַּשְּׂבִי] הָאֵב, וּמֵת בֶּן בְּתוֹ
בְּמִדִּינָה, אוּ שֶׁנִּשְׁכַּח הַבֶּן, וּמֵת אָבִי אִמּוֹ בְּמִדִּינָה - יַחֲלִקוּ
יוֹרְשֵׁי הָאֵב עִם יוֹרְשֵׁי בֶן הַבֶּת.

ח. נָפַל עָלָיו הַבֵּית וְעַל אָבִיו אוּ שְׂאֵר מוֹרִישִׁין [שֶׁל הַבֶּן],
וְהָיָה [מוֹטֵל] עָלָיו כְּתַבַּת אִשָּׁה וּבְעָלִי חוֹבוֹת - יוֹרְשֵׁי
הָאֵב אוֹמְרִין: 'מֵת הַבֶּן תַּחֲלָה, וְלֹא הֵנִיחַ כָּלוּם וְאָבִד
הַחוּב', וּבְעָלִי חוֹבוֹת אוֹמְרִים: 'הָאֵב מֵת תַּחֲלָה, וְזָכָה הַבֶּן
בִּירְשָׁתוֹ וְיֵשׁ לָנוּ לְגִבוּת מִחֲלָקוֹ' - הָרִי הַנִּכְסִים בְּחֻזְקַת
הַיּוֹרְשִׁין; וְעַל הָאִשָּׁה וּבְעָלִי חוֹבוֹת לְהַבִּיא רָאִיָּה, אוּ לְכֹחוֹ
לָהֶם בְּלֹא כָלוּם.

ט. דִּין אֵלוֹ שְׂמַתוֹ תַּחַת הַמַּפֶּלֶת, אוּ שֶׁטְבְּעוּ בֵּינָם, אוּ שֶׁנִּפְלוּ
לָאֵשׁ, אוּ שְׂמַתוֹ בְּיוֹם אַחֵד, וְזֶה בְּמִדִּינָה וְהָאֵחָד בְּמִדִּינָה
אַחֶרֶת - דִּין אַחֵד הוּא; שֶׁבְּכָל אֵלוֹ וְכִיצַד בָּהֶן, אִין יוֹדְעִין
מִי הוּא שְׂמַת תַּחֲלָה.

יוֹם שַׁבַּת קוֹדֵשׁ י"ב נִיסָן ה'תש"ע

הַלְכוֹת נְחָלוֹת פָּרָק ו

א. אִין אָדָם יָכוֹל לְהוֹרִישׁ מִי שְׂאִינוֹ רָאוּי לִירְשׁוֹ, וְלֹא לַעֲקֹר
הַיִּרְשָׁה מִן הַיּוֹרֵשׁ, אִף עַל פִּי שֶׁזֶה מִמּוֹן הוּא; לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר
בְּפָרֶשֶׁת נְחָלוֹת: 'וְהָיָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֻזְקַת מִשְׁפָּט' -
לְזִמְרָה שֶׁחֻקָּה זוֹ לֹא תִשְׁתַּנֶּה, וְאִין הִתְנַאי מוֹעִיל בָּהּ; בֵּין
שֶׁזֶה וְהוּא בְּרִיא בֵּין שְׁהִיָּה שְׂכִיב מְרַע [נוֹטָה לְמוֹת], בֵּין
עַל פֶּה בֵּין בְּכַתֵּב - אֵינוֹ מוֹעִיל.

ב. לְפִיכָף, הָאוֹמֵר: 'אִישׁ פְּלוֹנִי בְּנִי בְּכוֹרִי לֹא יִטַּל פִּי
שְׁנִים', 'אִישׁ פְּלוֹנִי בְּנִי לֹא יִירֵשׁ עִם אֲחִיו' - לֹא אָמַר כָּלוּם;
'אִישׁ פְּלוֹנִי יִירָשֶׁנִּי', בְּמִקּוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּת, אוּ שְׂאֲמַר: 'בְּתִי
תִירָשֶׁנִּי', בְּמִקּוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֶּן - לֹא אָמַר כָּלוּם. וְכֵן כָּל כִּיצַד
בְּזֶה. אֲכַל אִם הָיוּ לוֹ יוֹרְשִׁין רַבִּים, כְּגוֹן בָּנִים רַבִּים אוּ בָנוֹת
אוּ אֲחִים, וְאָמַר כְּשֶׁהוּא שְׂכִיב מְרַע: 'פְּלוֹנִי אַחִי יִירָשֶׁנִּי
מִכָּלל אַחִי, אוּ 'בְּתִי פְּלוֹנִית תִירָשֶׁנִּי מִכָּלל בְּנוֹתִי' - דְּבָרָיו
קְמִינִי, בֵּין שְׂאֲמַר עַל פֶּה בֵּין שְׂכַתֵּב בְּכַתֵּב. אֲכַל אִם אָמַר:
'פְּלוֹנִי בְּנִי יִירָשֶׁנִּי לְבִדּוֹ' - אִם אָמַר עַל פֶּה, דְּבָרָיו קְמִינִי;
אֲכַל אִם כְּתֹב כָּל נִכְסָיו לְבָנוֹ - לֹא עָשָׂהוּ אֲלֹא אֲפּוֹטְרוֹפָא
[אַחֲרָאִי], כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

ג. אָמַר: 'פְּלוֹנִי בְּנִי יִירֵשׁ חֲצִי נִכְסִי, וְשְׂאֵר בְּנֵי הַחֲצִי' -
דְּבָרָיו קְמִינִי. אֲכַל אִם אָמַר עַל הַבְּכוֹר שִׁירֵשׁ כְּפִשׁוּט
[כְּאַחַד הָאֲחִים], אוּ שְׂאֲמַר לֹא יִירֵשׁ פִּי שְׁנִים עִם אֲחִיו - לֹא
אָמַר כָּלוּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יוּכַל לְכַפֵּר אֶת בֶּן הָאֶהוֹבָה . .
כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׁנוּאָה יִכִּיר".

ד. וְאִם הָיָה בְּרִיא - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹסִיף וְלֹא לְגַרֵעַ, לֹא
לְבַכּוֹר וְלֹא לְאַחֵד מִשְׂאֵר הַיּוֹרְשִׁין.

ה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשְׂאֲמַר בְּלִשׁוֹן יִרְשָׁה; אֲכַל אִם
נָתַן מִתְּנָה, דְּבָרָיו קְמִינִי. לְפִיכָף, הַמַּחֲלֵק נִכְסָיו עַל פִּי
לְבָנָיו כְּשֶׁהוּא שְׂכִיב מְרַע, רַבָּה לְאַחֵד, וּמַעֲט לְאַחֵד, וְהַשְׁנוּה

ז. ואין מורידין הקרוב [של שבוי] לעולם אלא לשדות
וגנות וכרמים וכיוצא בהן, שיהיה בהם כְּאֵרִיס, כְּדִי שֶׁלֹא
יפסדו, וְנִמְצְאוּ בָּוִרִים וְנִשְׁמִים [שוממים].

ח. מי שִׁיָּצָא לְדַעַת וְהָנִיחַ נֶכְסֵי, ואין יָדוּעַ לָאֵין הַלֵּךְ וְלֹא מֵה
אַרְעֵי לוֹ - אין מורידין קרוב לנכסיו; ואם יָרַד, מְסַלְקִין אוֹתוֹ.
ואין בית דין צָרִיכִין לְהַשְׁפִּיל בּוֹ וְלְהַעֲמִיד לוֹ אֶפִּיטְרוֹפּוֹס, לֹא
לְקַרְקַע וְלֹא לְמַשְׁלָטִלִּין, שֶׁהָרִי לְדַעַתוֹ יָצָא וְהָנִיחַ נֶכְסֵי.
וְכִיצַד יִהְיֶה דִין נֶכְסֵי זֶה? הַמְּשַׁלְטָלִין - יַעֲמִידוּ בֵּיד שֶׁהֵן תַּחַת
יָדוֹ עַד שֶׁיָּבֹאוּ וְיִתְבַּע, אוֹ עַד שֶׁיִּמְנוּ וְיִתְבַּעוּ הַיּוֹרְשִׁין;

ט. וְהַקְרָעוֹת - מי שֶׁהִנִּיחוֹ שָׁכֵן [אדם שָׂדֶה בְּקֹרֶעַ בְּרִשּׁוֹת],
אֵין לוֹקָחִין מִמֶּנּוּ שָׂכָר, וְשָׂדֶה אוֹ כָּרִם שֶׁהָיָה בָּהֶן אֲרִיס,
יִשְׁאַרוּ כְּשֶׁהִנִּיחוֹ עַד שֶׁיָּבֹאוּ, וְשָׂדֶה אוֹ כָּרִם שֶׁהִנִּיחוֹ בָּוִרִים,
יִשְׁאַרוּ בָּוִרִים; שֶׁהָרִי הוּא בְּרִצּוֹנוֹ אֲבָד מִמוֹנוֹ; וְאֶבְדָּה
לְדַעַת, אֵין אָנוּ מְצִוִּין לְהַחֲזִירָהּ.

י. שָׁמְעוּ בּוֹ שְׁמַת - הָרִי בֵּית דִּין מוֹצִיאִין כָּל הַמְּשַׁלְטָלִין,
וּמִנִּיחִין אוֹתָן אֶצֶל גָּאֲמֵן עַל פִּיהֶן, וּמורידין הקרוב לשדות
ולכרמים, וְיִהְיֶה בָּהֶן כְּאֵרִיס, עַד שֶׁתְּבֹאוּ רְאֵיהֶם בְּרוּרָה שְׁמַת,
אוֹ עַד שֶׁיָּבֹאוּ.

הַלְכוֹת נְחֻלוֹת פָּרָק ח

א. כְּשֶׁמורידין הקרוב לנכסי השבוי או הבורח, או לנכסי
היוצא לְדַעַת שֶׁשָּׁמְעוּ בּוֹ שְׁמַת - לֹא יוֹרְדוּ קֶטֶן, שָׁמָּה
יִפְסִיד הַנֶּכְסִים. ואין מורידין קרוב לנכסי קֶטֶן - שָׁמָּה יִטְעֵן
וְיֹאמַר: 'זֶה חֲלָקִי הִמָּגִיעַ לִי בִּירְשָׁתִי'. וְאֶפְלוּ קְרוֹב מִחֻמַּת
קְרוֹב, אֵין מורידין. כִּיצַד? הֵי שֶׁנִּי אֲחִים, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד
קֶטָן, וְנִשְׁבָּה הַקֶּטָן אוֹ בָּרַח - אֵין מורידין הַגָּדוֹל לְתוֹךְ
שָׂדֶה, מִפְּנֵי שֶׁהַקֶּטָן אֵינוֹ יָכוֹל לְמַחֲוֹת, וְשָׁמָּה יִחְזִיק זֶה
הָאֵת, וְלֹאֲחֵר שְׁנֵים יֹאמַר: 'זֶה הוּא חֲלָקִי שֶׁהִגִּיעַ לִי
בִּירְשָׁתִי, וּמִחֻמַּת יְרֵשָׁה בָּאתִי'. וְאֶפְלוּ בֶּן אֲחִיו שֶׁל זֶה הַקֶּטָן
הַנִּשְׁבָּה - אֵין מורידין אוֹתוֹ לְנֶכְסֵי, שָׁמָּה יֹאמַר: 'מִחֻמַּת
אָבִי יְרֵשָׁתִי חֲלָק זֶה'.

ב. לְעוֹלָם אֵין מורידין לנכסי קֶטָן, אֶפְלוּ קְרוֹב מִחֻמַּת אֲחִי
הָאֵם שֶׁאֵין רְאוּיָין לִירֵשׁ; הַרְחָקָה יִתְּרָה הִיא זֶה; וְאֶפְלוּ הִנָּה
בִּנְיָהֵן שֶׁטֶר חֲלָקָה, בֵּין בְּבָתִּים בֵּין בְּשָׂדוֹת - לֹא יָרַד.
וְאֶפְלוּ אָמַר: 'כְּתִבּוּ עָלַי שֶׁטֶר אֲרִיסוֹת' - לֹא יָרַד; שָׁמָּה
יֹאבְדוּ הַשְּׁטֵרוֹת, וְיֹאבְדוּ הַיָּמִים, וְיִטְעֵן, שֶׁזֶה חֲלָק יְרֵשָׁה בָּא
לוֹ מִחֻמַּתוֹ אוֹ מִחֻמַּת מורישיו. מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁהָיָה
לָהּ שְׁלֹשׁ בָּנוֹת, וְנִשְׁבָּת הַזְּקָנָה [הַאֵמָה] הִיא וּבֵת אַחַת, וּמִתָּה
בֵּת שְׁנֵי, וְהִנִּיחָהּ בֶּן קֶטָן. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: 'אֵין מורידין זֶה
הַבֵּת הַנִּשְׁאָרָה לְנֶכְסִים, שָׁמָּה מִתָּה הַזְּקָנָה, וְנִמְצְאוּ שְׁלִישׁ
נֶכְסִים אֵלּוּ לְקֶטָן, ואין מורידין קרוב לנכסי קֶטָן. וְכֵן אֵין
מורידין לְזֶה הַקֶּטָן בְּנֶכְסִים - שָׁמָּה עֲדִין הַזְּקָנָה בְּחַיִּים, ואין
מורידין קֶטָן לְנֶכְסֵי שְׁבוֹי. אֲלֹא כִּיצַד עוֹשִׂין? מִתּוֹךְ שֶׁצָּרִיךְ
לְהַעֲמִיד אֶפִּיטְרוֹפּוֹס לְשָׁלִישׁ שֶׁל קֶטָן, מַעֲמִידִין אֶפִּיטְרוֹפּוֹס
עַל כָּל נֶכְסֵי הַזְּקָנָה. אַחֵר זָמָן, שָׁמְעוּ שֶׁמִּתָּה הַזְּקָנָה. אָמְרוּ
חֲכָמִים: 'תֵּרַד הַבֵּת הַנִּשְׁאָרָה לְשָׁלִישׁ הַנֶּכְסִים, שֶׁהוּא חֲלָקָה,
וְיָרַד הַקֶּטָן לְשָׁלִישׁ, שֶׁהוּא חֲלָקוֹ מִנֶּכְסֵי הַזְּקָנָה, וְהַשְּׁלִישׁ
שֶׁל בֵּת הַשְּׁבוּיָה, מַעֲמִידִין לוֹ אֶפִּיטְרוֹפּוֹס מִפְּנֵי חֲלָק הַקֶּטָן;
שָׁמָּה מִתָּה גַם הַבֵּת הַשְּׁבוּיָה, וְיֵשׁ לְזֶה הַקֶּטָן חֲצִי הַשְּׁלִישׁ
שֶׁלָּהּ. וְכֵן כָּל כְּיוֹצֵא בָּזֶה.

מורישין. אֲבָל אִם שָׁמְעוּ בּוֹ שְׁמַת, אוֹ שֶׁבֹאוּ גוֹיִים מְשִׁיחִין
לְפִי תָמָן - אָף עַל פִּי שְׁמֵשִׁיאִין אֶת אִשְׁתּוֹ עַל פִּיהֶם,
וְנוֹטְלָתָהּ כְּתֻבָּתָהּ - אֵין הַיּוֹרְשִׁין נוֹחֲלִין עַל פִּיהֶם.

ב. הָאִשָּׁה שֶׁבָּאת וְאָמְרָה: 'מֵת בַּעְלִי' - אָף עַל פִּי שֶׁהִיא
נֹאמָנָה, וְתִנָּשֵׂא וְתִטַּל כְּתֻבָּתָהּ - אֵין הַיּוֹרְשִׁין נִכְנָסִין לְנַחֲלָה עַל
פִּיהָ. אָמְרָה: 'מֵת בַּעְלִי', וְנִתְבַּבְּמָה - הָרִי יִכְמֶה נִכְנָס לְנַחֲלָה
עַל פִּיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "קוֹם עַל שֵׁם אֲחִיו הַמֵּת", וְהָרִי קָם.

ג. מי שֶׁשָּׁבַע בְּמִים שֶׁאֵין לָהֶם סוֹף [שֶׁלֹא רֹאִים אֶת סוֹפָם],
וּבָאוּ עֲדִים שֶׁשָּׁבַע בְּפִיָּהֶם, וְאָבַד זָכְרוֹ [לֹא שָׁמְעוּ מִמֶּנּוּ] -
אָף עַל פִּי שֶׁאֵין מְשִׁיאִין אֶת אִשְׁתּוֹ לְכַתְּחָלָה, הָרִי הַיּוֹרְשִׁין
נוֹחֲלִין עַל פִּיהֶן. וְכֵן אִם בָּאוּ עֲדִים שֶׁרְאוּהוּ שֶׁנָּפַל לִגְב
אֲרִיּוֹת וּנְמָרִים, אוֹ שֶׁרְאוּהוּ צָלוּב וְהָעוֹף אוֹכֵל בּוֹ, אוֹ
שֶׁנִּדְקַר בְּמַלְחָמָה וּמֵת, אוֹ שֶׁנִּהְרַג וְלֹא הִפִּירוּ פָּנָיו. אֲבָל אִם
הָיָה לוֹ סִמָּנִים מְבַהֲקִין בְּגוּפוֹ וּהִפִּירוּ אוֹתָן - בְּכָל אֵלּוּ
הַדְּבָרִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם - אִם אָבַד זָכְרוֹ אַחֵר בֶּן, יוֹרְדִין
לְנַחֲלָה בְּעֵדוּת זֶה, אָף עַל פִּי שֶׁאֵין מְשִׁיאִין אֶת אִשְׁתּוֹ; שֶׁאֵין
אוֹמֵר, שֶׁלֹא הִתְמִירוּ בְּדָבָרִים אֵלּוּ, אֲלֹא מִפְּנֵי אֶסוּר כְּרֵת,
אֲבָל לְעִנְיַן מָמוֹן - אִם הִעִידוּ הָעֲדִים בְּדָבָרִים שֶׁחֻזָּקָתָן
לְמִיתָה, וְהִעִידוּ שֶׁרְאוּ אוֹתָם הַדְּבָרִים וְשֶׁאָבַד זָכְרוֹ אַחֵר כֶּף
וְנִשְׁמַע שְׁמַת - הָרִי אֵלּוּ נוֹחֲלִין עַל פִּיהֶם. וְכִזָּה מַעֲשִׂים בְּכָל
יוֹם בְּכָל בֵּית דִּינִין, וְלֹא שֶׁמַּעֲנוּ בְּמִי שֶׁחֻזָּקָה בְּדָבָר זֶה.

ד. שְׁבוֹי שֶׁנִּשְׁבָּה, וְשָׁמְעוּ בּוֹ שְׁמַת, וְיָרְדוּ יוֹרְשָׁיו לְנַחֲלָה,
וְחָלְקוּ אוֹתָהּ בִּינֵיהֶם - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדָם. וְכֵן הַבּוֹרַח
מִחֻמַּת סִכָּנָה [שֶׁל מוֹת]. אֲבָל הַיּוֹצֵא לְדַעַת [מִרְצוֹנוֹ] שֶׁשָּׁמְעוּ
בּוֹ שְׁמַת, וְיָרְדוּ יוֹרְשֵׁי לְנֶכְסֵי, וְחָלְקוּם - מוֹצִיאִין מִיָּדָם,
עַד שֶׁיָּבִיאוּ רְאֵיהֶם שְׁמַת מורישין.

ה. שְׁבוֹי שֶׁנִּשְׁבָּה, וּבּוֹרַח מִחֻמַּת סִכָּנָה נְפֻשׁוֹת - חֲזִבִּין בֵּית
דִּין לְהַתְּעַסֵּק בְּנֶכְסֵיהֶן. כִּיצַד עוֹשִׂין? כָּל הַמְּשַׁלְטָלִין יִהְיוּ
מְפָקְדִין בֵּיד גָּאֲמֵן עַל פִּי בֵּית דִּין, וּמורידין לְתוֹךְ הַקְרָעוֹת
קְרוֹבִין הָרְאוּיִין לִירְשָׁה כְּדִי לְעַבֵּד אֶת הַקְרָע וְלְהַתְּעַסֵּק
בָּהּ, עַד שֶׁיָּדוּעַ שְׁמַתוֹ, אוֹ עַד שֶׁיָּבֹאוּ. וְלְכַשִּׁיבֹאוּ הַשְּׁבוֹי
וְהַבּוֹרַח - שָׁמִין לְאֵלּוּ הַקְרָבִים שֶׁהוֹרְדוּ מֵה שֶׁעָשׂוּ וּמֵה
שֶׁאֲכָלוּ, כְּמִנְהַג כָּל הָאָרִיסִין שֶׁל אוֹתָהּ הַמְּדִינָה. וְלִמָּה לֹא
יַעֲמִידוּ בֵּית דִּין אֶפִּיטְרוֹפּוֹס [שֶׁהוּא בַּחֲנוּס] עַל הַכֹּל, בֵּין
בְּמַשְׁלָטִלִּין בֵּין בְּקַרְקָעוֹת, עַד שֶׁיָּבֹאוּ הַבְּעָלִים, אוֹ עַד
שֶׁיָּדוּעַ בְּרָדִי שְׁמַתוֹ? לְפִי שֶׁאֵין בֵּית דִּין חֲזִבִּין לְהַעֲמִיד
אֶפִּיטְרוֹפּוֹס לְגְדוֹלִים שֶׁהֵם בְּנֵי דַעַת.

ו. נִשְׁבָּה הַשְּׁבוֹי, וּבְרַח הַמִּסְכָּן, וְהָנִיחַ קָמָה לְקַצֵּר, עֲנָבִים
לְבַצֵּר, תְּמָרִים לְגִדֵּר, זֵיתִים לְמַסֵּךְ - בֵּית דִּין יוֹרְדִין לְנֶכְסֵי
וּמַעֲמִידִין לָהֶן אֶפִּיטְרוֹפּוֹס, וְקוֹצֵר וּבּוֹצֵר וּגוֹדֵר וּמוֹסֵק
וּמוֹכֵר הַפְּרוֹת; וּמִנִּיחִין דְּמִיָּה עִם שָׂאֵר הַמְּשַׁלְטָלִין בְּבֵית
דִּין, וְאַחֵר כֶּף מורידין הקרוב לנכסיו; שֶׁאִם יָרַד תַּחֲלָה -
שָׁמָּה יִתְּלַשׁ אֵלּוּ הַפְּרוֹת שֶׁהֵם כְּתוּלוֹשִׁין, וְיֹאכֵל אוֹתָן. וְהוּא
הַדִּין בְּחֻצְרוֹת וּפּוֹנְדֻקִּיּוֹת [אֲכַסְנוּיּוֹת] וְחֻנְיּוֹת הָעֲשׂוּיּוֹת לְשָׂכָר
[לְהַשְׁכִּירָם], וְאֵינָן צָרִיכִין עֲבוֹדָה וְלֹא טְרַח, ואין אָדָם נוֹתֵן
אוֹתָן בְּאֲרִיסוֹת [שֶׁיַּעֲבֹדוּ בָּהֶם תַּמּוּרַת יְבוּל] - אֵין מורידין
לָהֶם יוֹרֵשׁ, שֶׁהָרִי גוֹבֶה הַשָּׂכָר וְאוֹכֵל. אֲלֹא כִּיצַד עוֹשִׂין?
בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶן גָּבִאי, וְיִהְיֶה הַשָּׂכָר מִנָּח בְּבֵית דִּין,
עַד שֶׁתְּבֹאוּ רְאֵיהֶם שְׁמַת, אוֹ עַד שֶׁיָּבֹאוּ וְיִטַּל שָׁלוֹ.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ו'י"ב ניסן ה'תש"ע

יום ראשון ו' ניסן ה'תש"ע

הלכות שחיטה פ"ק ז

א. שני קרומות יש על הראה, אם נקב זה בלא זה, מתרת; ואם נקבו שניהן, טרפה. אפלו נגלד הקרום העליון בלו והלף לו, מתרת. והקנה שנקב מן החזה ולמטה במשהו - טרפה, והוא המקום שאינו ראוי לשחיטה, בקנה למטה.

ב. התחיל בשחיטה ונחט כל הקנה, ואחר כך נקבה הראה, ואחר כך גמר השחיטה - הרי זו טרפה, הואיל ונקבה קדם גמר שחיטה; וכן כל פיוצא בזה.

ג. אחד מסמפוני ראה שנקב, אפלו לחברו - טרפה; וראה שנקבה, וצלה קרום בנפח ונסתם הנקב - אינו כלום. נקבה האדם של ראה - אף על פי שדפן סותמתה, טרפה; ואם נקבה במקום חתוף האונות שלה, והוא המקום שרוקצת עליו - כשרה.

ד. במה דברים אמורים? בשפתם מקום הנקב שבאונות, כשר; ואכל אם נסמך הנקב לעצם, אינו מגן; ואם היה נקב האונות דבוק בעצם ובכשר, מתרת.

ה. האדם של ראה שנקמצא סמוכה לדפן, בין שהעלת צמחים [פטריות] בין שלא העלת צמחים - חוששין לה שמה נקבה. וכיצד עושין בה? מפרקין אותה מן הדפן, ונוהרין בה שלא תנקב. ואם נמצאת נקובה, ונמצא בדפן מפה במקום הנקב - תולין במפה ואומרים: 'אחר שחיטה נקבה, כשנפרקה מן המפה'; ואם אין מפה בדפן - בידוע שנקב זה בראה היה קדם שחיטה, וטרפה.

ו. הראה שנקמצא בה מקום אטום כל שהוא, שאין הרוח נכנסת בו ואינו נתפח - הרי זו פנקובה, וטרפה. וכיצד בודקין אותו? קורעין המקום שלא נתפח בשעת נפיקה: אם נמצאת בו לחה - מתרת, שמחמת הלחה לא נכנסה שם הרוח. ואם לא נמצאת בו לחה - נוהגין עליו מעט רק או תבן או כנף וכיוצא בהן, ונופחין אותה: אם נתנגד - כשרה; ואם לאו - טרפה, שאין הרוח נכנסת לשם.

ז. ראה שתשמע בה הברה כשנופחין אותה - אם נפר המקום ששמעו תשמע ההברה, מושיבין עליו רק או תבן וכיוצא בו: אם נתנגד - בידוע שהיא נקובה, וטרפה. ואם לא נפר המקום - מושיבין אותה במים פושרין, ונופחין אותה: אם בקבק המים, טרפה; אם לאו, בידוע שקרום התחתון בלבד שנקב, והרוח תנהג [חודרת] בין שני הקרומות, ומפני זה ישמע בה קול דממה בשעת נפיקה.

ח. זה עקר גדול יהיה בידך: שכל ראה שנופחין אותה בפושרין, ולא יבקק המים - הרי היא שלמה מכל נקב.

ט. ראה שנספכה קתיון, וקרום העליון שלה קנים שלם בלא נקב - אם הסמפונות עומדין במקומן ולא נמוחו, כשרה; ואם נמוח אפלו סמפון אחד, טרפה. כיצד עושין? נוקבין אותה, ושופכין אותה בכלי שהוא שוע באבר

[מצופה במתכת חלקה] וכיוצא בו: אם נראה בה חוטין לבנים - בידוע שנומקו הסמפונות, וטרפה; ואם לאו - כשר. הראה בלבד הוא שנומק, וכשרה.

י. ראה שנקמצא בה אבעבועות אבעבועות - אם היו מלאים רוח, או מים ופנים, או לחה הנמשכת כדבש וכיוצא בו, או לחה יבשה וקשה אפלו כאבן - הרי זו מתרת; ואם נמצאת בהן לחה סרוחה, או מים סרוחין או עכוורין - הרי זו טרפה. וכשמוציא הלחה ובודק אותה, צריך לבדק הסמפון שתחתיה; אם נמצא נקוב, טרפה.

יא. ראה שנקמצא בה שני אבעבועות סמוכות זו לזו - טרפה; שהדבר קרוב הרבה שיש נקב ביניהן, ואין להן דרך בדיקה. היתה אחת ונראית כשתיים - נוקבין האחת: אם שפכה לה האחרת, אחת היא ומתרת; ואם לאו, טרפה.

יב. הראה שנתמסמסה, טרפה. כיצד? כגון שנקמצא שלמה, וקשתולין אותה, תחתה ותפל חתיכות חתיכות. ראה שנקמצא נקובה במקום שיד הטבח ממשמשת, מתרת; ותולין בידו ואומרים: 'מיד הטבח נקבה אחר השחיטה'. נמצא הנקב במקום אחר, ואין ידוע אם קדם שחיטה נקב או אחר שחיטה - נוקבין בה נקב אחר וקדמין [משווים ביניהם], כשם שעושין בבגדי מעים.

יג. ואין מדמין מראה של בהמה דקה לראה של בהמה גסה, אלא מדקה לדקה ומגסה לגסה. נמצא נקב באחד מן האבעבועות, הרי זו טרפה; ואין אומרים: 'נקב אבעבוע אחר ונערף', שאין הדבר נכר.

יד. מחט שנקמצא בראה, נופחין אותה: אם לא יצא ממנה רוח - בידוע שזאת המחט דרך סמפונות נכנסה, ולא נקבה. ואם נתחתכה הראה קדם נפיקה, ונמצא בה המחט - הרי זו אסורה, שהדבר קרוב שנקבה כשנכנסה.

טו. תולעת שהיתה בראה, ונקבה ויצאה, והרי הראה נקובה בתולעת - הרי זו מתרת; הן קתה שאחר השחיטה תקב ותצא. יש שם [במציאות] מראות, שאם נשתנה מראה האבר לאותו המראה הרע - הרי הוא כנקוב; שאותו הכשר שנסתנה מראיו למראה זה, כמות הוא חשוב, וכאלו אותו הכשר הנהפך עינו אינו מצוי. וכן הוא אומר: "מחית כשר חי בשאת", "וביום הראות בו כשר חי" - מכלל, ששאר הכשר שנסתנה, אינו חי.

טז. ראה שנסתנה מראיה, בין מראה בלה בין מקצתה - אם נשתנית למראה המתר, אפלו נשתנית בלה, מתרת. ואם נשתנית למראה האסור - אפלו כל שהוא, טרפה; שהמראה האסור כנקב הוא חשוב, כמו שבארנו.

יז. וחמש מראות אסורות יש בראה, ואלו הן: שחרה כדיו, או ירקה [ירוק] בלשון תלמוד כולל גוונים שונים] כעין הפשות, או כעין חלמון ביצה, או כעין חריע [כרכום], או כמראה הכשר. וחריע - הוא הצמח שצובעין בו הבגדים, והוא דומה לשערות אדמות מעט ונוטות לירוקה.

ו. נמצאו שתי האונות כאונה אחת, ואין נראות כשתיים
דבוקות – אם היה ביניהן כמו עלה של הדס, בין בעקרון,
בין באמצען, בין בסופן, כדי שיצר שהן דבוקות – מתרת;
ואם לאו – הרי זו חסרה, וטרפה.
ז. נמצאת בלה שתי ערגות, ואין לה חתוף אגנים – טרפה.
וכן אם חסר גוף הראה, אף על פי שלא נקבה – הרי זו
כמי שחסר מנין האונות, וטרפה. לפיכך, אם נמצא מנה
מקום יבש, עד שיפרך [יתפורר] בצפרן – הרי זה כחסר
וטרפה, ואפלו היה כל שהוא.
ח. ראה שנמצאת נפוחה כמו עקר חריות של דקל – אוסרין
אותה מספק; שזו תוספת משנה בגופה, ושמה התוספת
בגוף כחסרון, כמו שאמרו במנין.
ט. הבחמה שפחדה ויראה, עד שצמקה הראה שלה וקרכה
להיות יבשה – אם פחדה בידי שמים, כגון ששמעה קול
רעם או ראת זיקים וכיוצא בזה – מתרת; ואם פחדה בידי
אדם, כגון ששחטו לפניו בהמה אחרת וכיוצא בזה – הרי
זו כחסרה, וטרפה.
י. ביצד בודקין אותה? מושיבין את הראה במים מעת
לעת; אם היה זמן הקר, מושיבין אותה במים פושרין
ובכלי שאין המים מתמצין מגבו ונזלים כדי שלא יצונו
במהרה, ואם היה זמן החם, מושיבין אותה במים צונן
ובכלי שהמים מתמצין מגבו כדי שישארו קרים. אם חזרה
לבריתה – הרי זו בידי שמים, ומתרת; ואם לא חזרה –
בידי אדם היא, וטרפה.
יא. בהמה שהיתה חסרה רגל מתחלת ברייתה, טרפה; וכן
אם היתה יתרה רגל, שכל היתר כחסר הוא. אבל אם היו
לה שלש ידים, או יד אחת – מתרת; לפיכך אם נחתף היד
שלה, מתרת. נחתף הרגל – מן הארבעה [חיבור העצמות]
ולמחלה, טרפה; מן הארבעה ולמטה, מתרת. באיזו ארבעה
אמרו? בארבעה שהיא סוף היד הסמוך לגוף.
יב. נשבר העצם למעלה מן הארבעה – אם יצא כלו או
רבו לחוץ, הרי זה כמי שנחתף ונפל, וטרפה; ואם היה
הבשר או העור חופה רב עביו ורב הקפו של עצם שנשבר
– הרי זו מתרת, ואפלו נפל מקצת העצם שנשבר והלך לו.
וגידים הרבים, אין חשובין כבשר.
יג. צמת [מקום חיבור] הגידין, הן בבחמה ובחיה למעלה
מן העקב במקום שתולין בו הטבחים הבחמה; והן שלשה
גידים לבנים – אחד עבה, ושנים דקים. ומקום שיתחילו
והן קשים ולבנים, עד שסור הלכך מהן ויתחילו להתאדם
ולהתרפך – היא צמת הגידים, והיא כארץ שש עשרה
אצבעות בשור.
יד. ומנין גידים אלו בעוף, ששה עשר גידים; תחלתן מן
הענב שלמטה מאצבע יתרה, עד סוף הרגל שהוא קשקשים
קשקשים.
טו. בחמה שנחתכו ורגליה במקום צמת הגידים, טרפה;
ואל תתמה ותאמר: 'ביצד תחתף למעלה מצמת הגידים
והיא מתרת, עד שתחתף למעלה מן הארבעה העליונה,
כמו שבארנו, ואם תחתף למטה בצמת הגידים, אסורה?' –

יח. נמצאת כעין חריות [ענפים] של דקל – אוסרין אותה
מספק, שזה קרוב למראה האסור. וכל המראות האלו – אין
אוסרין בהן, עד שנופחין אותה וממסר בה בידו; אם
נשתנית למראה המת, מתרת; ואם עמדה בעינה, אסורה.
יט. ארבע מראות מתרות יש בה, ואלו הן: שחרה ככחל,
או ירקה כחציר, או אדמה, או כמראה הכבד. ואפלו היתה
הראה בלה טלאים טלאים, נקדות נקדות, מארבע מראות
אלו – הרי זו מתרת.
כ. עוף שנפל לאור [לאש], והוריק לבו או כבדו או קרקבנו,
או האדמו המעים שלו, בכל שהוא – הרי זו טרפה: שכל
הירקים שהאדמו, והאדמים שהוריקו, מחמת האור, בעוף
– הרי הן כמי שנשלו, וטרפה. והוא שיעמדו במראה זה
אחר ששולקין אותן מעט, וממסרין [משפשים] בהן.
כא. כל עוף שנמצאת כבד שלו כמראה בני מעיו, או
שנשתנו שאר בני מעיו, ועמדו בשנוין אחר שליקה ומריסה,
כמו שבארנו – בידוע שנפל לאור ונחמרו בני מעיו, וטרפה.
ולא עוד, אלא בני מעים של עוף שלא נמצא בהם שנוי,
וכשנשלקו נשתנו והוריקו האדמים – בידוע שנפל לאור
ונחמרו בני מעיו, וטרפה. וכן הושט שנמצא העור החיצון
שלו לכן והפנימי אדם, בין בעוף בין בבחמה – הרי זה
כאלו אינו, וטרפה.

יום שני ז' ניסן ה'תש"ע

הלכות שחיטה פרק ח

א. חסרה ביצד? שני אברים הן, שאם חסר מנינם, טרפה;
ואלו הן: הראה, והרגלים. וחמש אונות [אחזניים] יש לה
לראה – כשיחלה אותה אדם בידו ופגי ראה כנגד פניו,
שלש מן הימין ושתיים מן השמאל. ובצד זמין מנה כמו
אזן קטנה, ואינה בצד האונות, ויש לה כמו כיס בפגי
עצמה, והיא בתוף הכיס; ואין זו הקטנה – היא הנקראת
'ורדה', מפני שהיא דומה לורד, ואינה מן המנין. לפיכך,
אם לא נמצאת הורד – מתרת, שכן היא דרפה: יש בהמות
תמצא בהן, ויש בהמות לא תמצא בהן. ואם נמצאת נקובה
– אף על פי שהכיס שלה סותם את הנקב, הרי זו טרפה.
ב. חסר מנין האונות, ונמצאת אחת מן השמאל או שתיים
מן הימין – טרפה; ואם נמצאו בימין שתיים וזאת הורדה,
הרי זו מתרת.
ג. נתחלפו האונות, ונמצאו שלש מן השמאל ושתיים מן
הימין בלא ורד, או שהיתה הורד עם השלש בצד שמאל
– הרי זו טרפה; שהרי חסרה מצד הימין.
ד. נתוספו האונות במנינם, אם היתה האזן היתרה בצד
האונות, או מלפני הראה שהוא לעצמת הלב – מתרת. ואם
היתה על גבה שהוא לעצמת הצלעות – הרי זו טרפה,
שהיתר כחסר; והוא שתהיה כמו עלה של הדס, אבל פחות
מזה – אינה אזן, ומתרת.
ה. און שנמצאת דבוקה בחברתה הסמוכה לה, מתרת; ואם
נסמכו שלא על הסדר, כגון שנסמכה ראשונה לשלישית –
טרפה.

יום שלישי ח' ניסן ה'תש"ע

הלכות שחיטה פרק ט

47 **א.** פסוקה כיצד? חוט השדרה שנפסק העור החופה את
48 המוח - טרפה, ובלבד שיפסק רב הקפו; אבל אם נסדק
49 העור לארכו, או נקב - מתרת. וכן אם נשברה השדרה, ולא
50 נפסק החוט שלה, או נתמצע המוח שבתוך החוט, ונתנדנד
51 - הואיל ועורו קיים, הרי זו מתרת.
52 **ב.** המרח המוח ונשפך כמים או כדונג שנמוס, עד שימצא
53 החוט כשמצמידו אינו עומד - הרי זו טרפה; ואם אינו יכול
54 לעמד מפני כבדו, הרי זו ספק אסורה.
55 **ג.** עד היכן הוא חוט השדרה? תחלתו מחוץ לפולין
56 שבתחת הערף, עד סוף פרשה שניה, שלא ישאר אחריה
57 אלא פרשה שלישית הסמוכה לתחת האליה.
58 **ד.** ושלש פרשיות אלו, הן שלשה עצמות דבוקין זה בזה
59 למטה מחליות של שדרה; וחוט השדרה בעוף, עד בין
60 האגפים. אבל למטה ממקומות אלו - אין משגיחין על
61 החוט הנמשך לשם, בין שנפסק עורו בין שנמרק המוח.
62 **ה.** קרועה כיצד? בשר החופה את רב הפרש, והוא המקום
63 מן הבטן שאם יקרע יצא הפרש - אם נקרע בשר זה,
64 טרפה; אף על פי שלא הגיע הקרע לפרש עד שגראית,
65 אלא כיון שנקרע רב עבי הפרש הזה, או נטל - טרפה.
66 וכמה שעור הקרע בארכו? ארץ טפח; ואם היתה בהמה
67 קטנה ונקרע רב ארץ הפרש החופה את הפרש - אף על פי
68 שאין בארץ הקרע טפח - טרפה, הואיל ונקרע רבה.
69 **ו.** נקדר [נחתך] הפרש הזה בעגול, או בארץ - אם היה יתר
70 מן הסלע, והוא כדי שיפגם בו שלשה גרעיני תמרה זו בצד זו
71 בדיח - הרי זו טרפה; שאם ימתח קרע זה, יעמד על טפח.
72 **ז.** בהמה שנפשט העור שעליה פלו, בין שנקרע ביד או
73 בחלי, ונמצא בשר בלא עור - הרי זו טרפה, וזו היא
74 הנקראת 'גלודה'. ואם נשאר מן העור רחב סלע על פני כל
75 השדרה, ורחב סלע על הטבור, ורחב סלע על ראשי אבריה
76 - הרי זו מתרת; ואם נטל כרחב סלע מעל כל פני השדרה,
77 או מעל הטבור, או מעל ראשי אבריה, ושאר כל העור קיים
78 - הרי זו ספק, ויראה לי שמתירין אותה.
79 **ח.** נפולה כיצד? הרי שנפלה בהמה ממקום גבוה שגבהו
80 עשרה טפחים או יתר, ונתרסק אבר מאבריה - הרי זו
81 טרפה. וכיצד הוא הרסוק? שיתרוצץ האבר ויהלם מחמת
82 הנפילה, עד שתפסד צורתו ותארו - אף על פי שלא נקב,
83 ולא נסדק, ולא נשבר - הרי זו טרפה. וכן אם הפה אותה
84 באבן או במטה, ורצץ אבר מאבריה - טרפה. באיזה אברים
85 אמרו? באברים שבחלל הגוף.
86 **ט.** בהמה שנפלה מן הגג - אם הלכה, אין חוששין לה;
87 ואם עמדה ולא הלכה, חוששין לה. קפצה מחמת עצמה,
88 אין חוששין לה; הניחה למעלה, ומצאה למטה - אין
89 חוששין לה שמא נפלה.
90 **י.** זכרים המונחים זה את זה, אין חוששין להן; נפלו

1 שבטרפות תחתן מכאן ותחתיה, ומכאן ותמות; לא נאסרה
2 בהמה זו מפני שהיא תתוכת רגל ממקום זה, אלא מפני
3 שנחתכו הגידים, שחתכתן מכלל הטרפות, כמו שיתבאר.
4 **טז.** נטולה כיצד? שלשה אברים הן, שאם נטלו טרפה,
5 ואף על פי שאין בהן דין נקב ולא דין חסרון; ואלו הם:
6 צמת הגידים, והפכד, ולחי העליון.
7 **יז.** וכבר בארנו, שהבהמה שנחתכו רגליה, וכן העוף,
8 במקום צמת הגידים - לא נעשו טרפה אלא מפני שנחתכו
9 הגידים; לפיכך, אם נחתכו הגידים לבדם, והרגל קימת -
10 טרפה, שהרי נטלה צמת הגידים.
11 **יח.** נחתך בבהמה האחד העבה לבדו - מתרת, שהרי
12 נשארו שנים; נחתכו שנים הדקין - מתרת, שהרי האחד
13 העבה גדול משניהם, והרי לא נטלה כל הצמה, אלא
14 מעוטה. נחתך רבו של כל אחד מהן, טרפה; ואין צריך
15 לומר שנחתכו פלן, או נטלו פלן.
16 **יט.** ובעוף - אפלו נחתך רבו של אחד מן הששה עשר,
17 טרפה.
18 **כ.** ועוף שנשתברו גפיו - מתר, כבהמה שנחתכו ידיה.
19 **כא.** כבד שננטלה פלה, טרפה; ואם נשתר ממנה פזית
20 במקום שהיא תלויה בו, וכזית במקום מרה - הרי זו מתרת.
21 גדלדלה הפכד, והרי היא מערה בשורפ [בהסתעפות] שלה
22 - מתרת; נטל ממנה מקום שהיא תלויה בו ומקום מרה -
23 אף על פי שהשאר קיים כמות שהוא, טרפה.
24 **כב.** נשאר בה פזית במקום מרה, וכזית במקום שהיא
25 תלויה בו, אבל היה מפזר מעט בכאן ומעט בכאן, או
26 שהיה מרדד [רקוע], או שהיה ארץ פרצופה - הרי זו ספק;
27 ויראה לי שהיא אסורה.
28 **כג.** לחי העליון שננטל, טרפה; אבל אם נטל התחתון -
29 כגון שנגמם עד מקום הסימנין, ולא נעקרו - הרי זו מתרת.
30 **כד.** וכל אבר שנאמר בו שאם היה חסר טרפה - כך אם נטל,
31 טרפה. אבל אבר שנאמר בו אם נטל טרפה - אינה נאסרת
32 אלא אם נחתך אותו אבר; אבל אם נבראת חסרה אותו אבר,
33 הרי זו מתרת; שאם לא תאמר כן, נמצאת החסרה והנטולה
34 אחת היא. וכל אבר שנאמר בו שאם נטל מתרת - קל וחמר
35 אם חסר מתחת ברייתו ולא נברא, שהיא מתרת.
36 **כה.** בהמה שננטלה האם שלה, והוא בית הרחם, או שננטלו
37 הכליות - הרי זו מתרת. לפיכך, אם נבראת בכליה אחת או
38 בשלש כליות, מתרת; וכן אם נקבה הפליה, מתרת.
39 **כו.** אף על פי שהפליה שננטלה או שחסרה מתרת, אם
40 נמצאת קטנה ביותר, והקטינה בדקה עד כפול, ובגסה עד
41 כענבה - טרפה. וכן אם לקחה הפליה, והוא שיעשה בשרה
42 כבשר המת שהבאיש אחר ימים, שאם תאחז במקצתו,
43 יתמסקס ויפל, והגיע חלי זה עד הלכך שבתוך הפליה -
44 הרי זו טרפה. וכן אם נמצאת בפליה לחה, אף על פי
45 שאינה סרוחה, או שנמצאו בה מים עכורין או סרוחין -
46 הרי זו טרפה; אבל אם נמצאו בה מים זפים, הרי זו מתרת.

נפילה; וכן אם נתקפלו, שהרי אינן ראויין לשחיטה. אבל
אם נפרק רב תרביץ הושט מן הלחי - הרי זו מתרת; שאין
התרביץ ראוי לשחיטה, כמו שבארנו.

יום רביעי ט' ניסן ה'תש"ע

הלכות שחיטה פרק י

א. שבורה ביצד? הוא שישתפרו רב צלעותיה; וצלעות
הבהמה, הן אחת עשרה מכאן ואחת עשרה מכאן. נשתפרו
שש מכאן ושש מכאן, או אחת עשרה מכאן ואחת מכאן -
טרפה; והוא שישתפרו מחצין של מול השדרה.
ב. נשתפרו שש מכאן ושש מכאן - אם היו צלעות גדולות
שש בהן מח, טרפה; ואם לאו, אף על פי שהן רב, ואף
על פי שנתפרו כלפי השדרה - מתרת. וכן אם נעקרו רב
צלעותיה, טרפה; ואם נעקרה אפלו צלע אחת, ונחצי חליתה
עמה שהצלע תקועה בה - הרי זו טרפה. וכן אם נעקרה
מן השדרה חליה אחת - אפלו היתה מן החליות שלמטה
מן הפסלים שאין בהן צלעות, הרי זו טרפה.
ג. בהמה שנשטט הירף שלה מעקרו, ויצא מן הפה - אם
נתאכלו גיביו, והן היתרות שבפצם הפה שיוצאות על
הפצם הנזכר ואוחזות אותו - הרי זו טרפה; ואם לא
נתאכלו, מתרת.
ד. וכן בעוף, אם נשטט ירכו - טרפה. נשטט כנפו מעקרו
- חוששין שמא נקבה הראה שלו; ולפיכך בודקין אותה,
ואחר כך יאכל. ובהמה שנשטט ידה מעקרה - מתרת,
ואין חוששין לה.
ה. גלגלת בהמה או חיה שנשל ממנה כסלע - אף על פי
שלא נקב הקרום, טרפה; ואם נקבה נקבים שיש בהן
חסרון, פלן מצטרפין לכסלע.
ו. וכן גלגלת שנהבס [ונמער] רב גבהה ורב הקפה - טרפה,
אף על פי שהקרום שלם ולא חסר ממנה פלוס. נחבס רב
גבהה ורב רב הקפה קים, או שנהבס רב הקפה ורב רב
גבהה קים - הרי זו ספק; ויראה לי שאוסרין אותה.
ז. עוף של מים, כגון אוזין - אם נקב עצם גלגלתו, אף על
פי שלא נקב קרום של מח, טרפה; מפני שקרומו רך. עוף
היבשה שהפתו חלדה על ראשו, או שנגף באבן או בצעץ -
מניח ידו בצד הנקב ונועץ, או מכניס ידו לתוף פיו ודוחק
למעלה: אם יצא המח מן הנקב - בידוע שנקב הקרום,
וטרפה; ואם לאו, מתר.
ח. בהמה שאחזה דם, או שהיתה מעששנת, או מצננת, או
שאכלה סם שהורג את הבהמה, או ששתת מים הרעים - הרי
זו מתרת; אכלה סם שהורג את האדם, או שנשכה נחש
וכיוצא בו - מתרת משום טרפה, ואסורה משום סכנת נפשות.
ט. נמצאו כל הטרפות המנויות כשיפרטו, ואפשר שימצאו
בהמה וחייה - שבעים; ואלו הן, על סדר שנתבאר בחבור
זה: (א) דרוסה; (ב) נקב תרביץ הושט; (ג) נקב קרום של
מח; (ד) נתמקסס המח עצמו; (ה) נקב הלב לבית חללו; (ו)
(ז) נקב קנה הלב; (ח) נקבה המרה; (ט) נקבו קני הכבד;
(י) נקבה העקבה; (יא) נקב הפרש; (יב) נקב המסוס;

לארץ, חוששין לה. וכן בהמה שהיתה מגררת רגליה -
אין חוששין לה שמא נתרסקו אבריה, או שמא נפסק החוט
של שדרה.
יא. גנבים שגנבין הטלאים ומשליכין אותן לאחרי הדיר
- אין חוששין להן משום רסוק אברים, מפני שאין
משליכין אותן אלא בכונה שלא ישתפרו. ואם החזירו
והשליכום לדיר - מחמת יראה, חוששין להן; מחמת
תשובה, אין חוששין להן; מפני שמתכווין להחזירן
שלמים, ויזקרו בהשלכתן.
יב. שור שהרביצוהו (הריצו אותו) לשחיטה - אף על פי
שנפל נפילה גדולה שיש לה קול בעת שמפילין אותו, אין
חוששין לו; מפני שנועץ צפרניו בקרקע, ומתחזק עד
שמגיע לארץ.
יג. הכה הבהמה על ראשה והלכה לה המכה כלפי זנבה,
או על זנבה והלכה לה כלפי ראשה, ואפלו הכה אותה
במטה על כל השדרה - אין חוששין לה; ואם יש במטה
חליות חליות - חוששין לה; ואם הגיע ראש המטה למקצת
השדרה - חוששין לה. וכן אם הכה לרחב השדרה -
חוששין לה.
יד. עוף שנהבט על גבי דבר קשה, כגון פרי של חטים או
קפה של שקדים וכיוצא בהן - חוששין לרסוק אברים; ואם
נהבט על גבי דבר רך, כגון כסות כפולה והתכן והאפר
וכיוצא בהן - אין חוששין לו.
טו. נדבקו כנפיו בדבק בשעת צידה, ונתחבט - אם בכנף
אחד נאחז, אין חוששין לו; ואם נאחז בשתי כנפיו ונתחבט
בגופו, חוששין לו.
טז. נחבט על פני המים - אם שט מלא קומתו ממטה
למעלה לצמת המים, אין חוששין לו. אבל אם שט ממעלה
למטה עם הלוח המים - חוששין לו, שמא המים הן
המוליכין אותו; ואם קדם לתכן או לקש שמהלכין על גבי
המים - הרי זה שט מחמת עצמו, ואין חוששין לו.
יז. כל מקום שאמרנו 'אין חוששין לה' - מתר לשחט מיד,
ואינו צריך לבדק שמא נתרסק אבר. וכל מקום שאמרנו
'חוששין לה' - אם שחטה, צריך לבדק כנגד כל החלל פלו
מקדקד הראש עד הירף: אם מצא בה טרפה מן הטרפות
שמנינו, או שנתרסק אבר מן האברים שבפנים ונפסדה
צורתו - הרי זו טרפה. אפלו נתרסק אבר מן האברים שאם
נטלו כשרה, כגון טחול וכליות - הרי זו טרפה; חוץ מבית
הרחם - שאם נתרסק, הרי זו מתרת.
יח. והסימנין (ושט וקנה) אינן צריכין בדיקה בכאן, שאין
הנפילה ממעכת אותן.
יט. נפלה מן הגג ולא עמדה - אסור לשחט אותה, עד
שתשקה מעת לעת; ואם שחטה בתוך זמן זה, הרי זו טרפה.
וכששוחט אותה אחר מעת לעת, צריכה בדיקה כמו שבארנו.
כ. וכן מי שדרס ברגלו על העוף, או שדרסתו בהמה, או
שטרפו לכתל, והרי הוא מפרס - משהין אותו מעת לעת;
ואחר כך שוחטין אותו, ובודקין אותו בדרך שבארנו.
כא. סימנין שנלדלו רבן - טרפה, ואפלו שלא מחמת

יג. וכן אלו שמנו ואמר שכן טרפה, ואף על פי שיראה
מדרכי הרפואה שבידינו שמקצתן אינן ממיתין, ואפשר
שתחתיה מהן - אין לה אלא מה שמנו חכמים, שנאמר: "על
פי התורה אשר יורוד".

יד. כל טבח שיודע הטרפות האלו, והרי הוא בחזקת
פשרות - מתר לו לשחט ולבדק לעצמו ולמכר, ואין בזה
חשש; שעד אחד נאמן באסורין, בין יש לו הנזה בעדותו
בין אין לו. וכבר בארנו, שאין לוקחין בשר מטבח ששוחט
ובודק לעצמו בחוצה לארץ, או בארץ ישראל בזמן הזה,
אלא אם כן היה ממחה. ואם יצאת טרפה מתחת ידו -
מנדין אותו, ומעבירין אותו; ואינו חוזר לכשרותו עד שילך
למקום שאין מפירין אותו, ויחזיר אבדה בדבר חשוב, או
יוציא טרפה לעצמו במקומו חשוב.

יום חמישי י' ניסן ה'תש"ע

הלכות שחיטה פרק יא

א. כל בהמה או חיה או עוף שגולד בהן ספק טרפה
מטרפות אלו - כגון בהמה שנפלה ולא הלכה, או שנטרפה
ביר חיה ואין ידוע אם האדים הבשר כנגד בני מעים או
לא האדים, או שנחבסה לגלגלה ואין ידוע אם רבה או
מעוטה, וכיוצא בדברים אלו - אם היה זכר ושהה שנים
עשר חדש, הרי זו בחזקת שלמה פשאר כל הבהמות; ואם
היתה נקבה, עד שתלד. ובעוף - בזכר, שנים עשר חדש;
ובנקבה, עד שתלד כל הביצים של טעינה הראשונה,
ותטען טעינה שניה ותלד.

ב. ואסור למכר ספק טרפה זו לגוי בתוך זמן זה, שמא
ימכרנה לישראל.

ג. כל בהמה חיה ועוף בחזקת בריאין הן, ואין חוששין
להן שמא יש בהן טרפה. לפיכך, כשישחטו שחיטה כשרה,
אינן צריכין בדיקה שמא יש בהן אחת מן הטרפות, אלא
הרי הן בחזקת הטר - עד שיגולד להן דבר שחוששין לו,
ואחר כך בודקין על אותו דבר בלבד.

ד. כיצד? כגון שששטם הגף של עוף, בודקין את הראה שמא
נקבה; נפלה הבהמה, בודקין אותה שמא נתרסקו אבריה;
נתרועע עצם הראש, בודקין שמא נקב קרום של מח; הפה
אותה קוצ או נזק בה חץ או רמח וכיוצא בהן ונכנס לחללה,
חוששין לה, וצריכה בדיקה כנגד כל החלל, שמא נקב אחד
מן האברים שתטרף בנקיבתו. וכן כל פיוצא בזה.

ה. לפיכך, ראה שהעלת צמחין, או שנמצאו סרכות, כמו
חוטין תלויין ממנה ולדפן, או שהיו ללב או לטרפש הפכד
- חוששין לה שמא נקבה וצריכה בדיקה; וכן אם נמצא
בה אבבעבוע מלא לחה - חוששין שמא נקב סמפון
שתחתיו, וצריך בדיקה.

ו. מן הדין היה על דרך זו, שאם נמצאת הראה תלויה
בסרכות כמו חוטין - אם היו מן האם של ראה ולדפן, או
שהיו ללב או לטרפש הפכד - שחותכין את הסרכה,
ומוציאין את הראה, ונופחין אותה בפושטין; אם נמצאת
נקובה, טרפה; ואם לא נתבעבוע המים, הרי היא שלמה,

יב. נקב בית הכסות; (יג) נקבו מעיה; (יד) יצאו המעים
לחוץ, ונהפכו; (טו) נקב השחול בעביו; (טז) חסרה המרה;
יז) נמצאו שתי מררות; (יח) חסרה הקבה; (יט) נמצאו
שתי קבות; (כ) חסר הפרש; (כא) נמצאו שני פרשים;
כב) חסר המסוס; (כג) נמצאו שני מסוסים; (כד) חסר בית
הכסות; (כה) נמצאו שני בתי כוסות; (כו) חסר אחד מן
המעים; (כז) נמצאו שני בני מעים; (כח) נקבה הראה;
כט) נקב הקנה למטה, במקום שאינו ראוי לשחיטה;
ל) נקב סמפון מסמפוני ראה, אפלו לחברו; (לא) נאטם
מקום מן הראה; (לב) נמוק סמפון מסמפוני הראה;
לג) נמצאת לחה סרוחה בראה; (לד) נמצאו בה מים
סרוחין; (לה) נמצאו בה מים צכורין; (לו) נתמסמסה
הראה; (לז) נשתנו מראיה; (לח) נהפך הושט במראי;
לט) חסרה הראה ממנן האונות; (מ) נתחלפו האונות;
מא) הותרו האונות מגבה; (מב) נסרכה אונה לאונה שלא
פסדרן; (מג) נמצאת הראה בלא חתוף אוננים; (מד) חסר
מקצת הראה; (מה) יבש מקצת גופה; (מו) נמצאת הראה
נפוחה ועומדת; (מז) צמקה הראה מפחד אדם;
מח) חסרה רגל, בין מתחלת ברייתה בין שנתפך; (מט) או
שהיתה יתרה רגל; (נ) נטלה צמת הגידים; (נא) נטלה
הפכד; (נב) נטל לחי העליון; (נג) כליה שהקטינה ביותר;
נד) כליה שלקתה; (נה) כליה שנמצאת בה לחה;
נו) כליה שנמצאו בה מים צכורין, אף על פי שאינם
סרוחין; (נז) כליה שנמצאו בה מים סרוחין; (נח) נפסק
חוט השדרה; (נט) נמרץ מח חוט השדרה, ונתמסמס;
ס) נקרע רב הבשר החופה את הפרש; (סא) נגלד העור
שעליה; (סב) נתרסקו אבריה מנפילה; (סג) נדלדלו
הסימנים; (סד) נשתברו רב צלעותיה; (סה) נעקרו רב
צלעותיה; (סו) נעקרה צלע אחת בחליטה; (סז) נעקרה
חליה אחת; (סח) נשטט הדרך מעקרו; (סט) חסרה הגלגלת
כסלע; (ע) נחבס רב הגלגלת, ונתרועע.

י. אלו השבעים חלי שאוסרין את הבהמה ואת החיה
משום טרפה, כבר נתבאר כל אחד מהן ומשפטיו. וכל
שאפשר מהן שימצא בעוף באברין המצויין לעוף בבהמה,
דינו בבהמה ובעוף אחד הוא - חוץ מטרפות שבכליה,
ושבשחול, ושבאונות הראה; מפני שהעוף אין לו חתוף
אונות בבהמה; ואם ימצא, אין לו מנן ידוע. וטחול העוף
עגל כמו ענב, ואינו בטחול בבהמה; וטרפות שבכליה
ושבשחול - לא מנו אותן חכמים בבהמה כדי שיהיה כנגדן
בעוף, ולפיכך לא נתנו לכליה שהקטינה שעור בעוף. וכן
כל פיוצא בזה.

יא. ושתי טרפות יש בעוף, יתר על הבהמה, ואף על פי
שיש לה אותן האברים; ואלו הן: עוף שנשתנו מראי בני
מעיו מחמת האור, ועוף המים שנשב עצם ראשו.

יב. ואין להוסיף על טרפות אלו כלל; שכל שיארע לבהמה
או לחיה או לעוף חוץ מאלו שמנו חכמי הדורות
הראשונים, והספימו עליהן בתי דיני ישראל - אפשר
שתחתיה, ואפלו נודע לנו מדרך הרפואה שאין סופה לחיות.

יום שישי י"א ניסן ה'תש"ע

הלכות שחיטה פרק יב

א. השוחט אותו ואת בנו ביום אחד - הפשר מתר באכילה, והשוחט לוקה, שנאמר: "אתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד". ואינו לוקה אלא על שחיטת האחרון; לפיכך אם שחט אחד משניהן, ובא חברו ושחט את השני - חבירו לוקה. ב. אסור אותו ואת בנו - נוהג בכל מקום ובכל זמן, בחלין ובמקדשיו, בין מקדשין הנאכלין בין מקדשין שאינן נאכלין; לפיכך, הראשון ששחט בעזרה והשני בחוץ, או הראשון בחוץ והשני בעזרה - בין שהיו שניהן חלין או שניהן קדשים, בין שהיה אחד מהן חלין ואחד קדשים - זה ששחט אחרון, לוקה משום אותו ואת בנו. ג. אין אסור אותו ואת בנו נוהג אלא בשחיטה בלבד, שנאמר: "לא תשחטו" - בשחיטת שניהן הוא האסור; אבל אם נחר הראשון או נתנבל בידו, מתר לשחט השני. וכן אם שחט הראשון ונחר השני, או נתנבל בידו - פטור. ד. חרש שוטה וקטן ששחטו בינן לבין עצמן את הראשון - מתר לשחט את השני אחריהן, שאין שחיטתן שחיטה. ה. השוחט את הראשון, והרי הוא ספק נבלה - אסור לשחט השני; ואם שחט, אינו לוקה; ו. שחיטה שאינה ראויה לאכילה, שמה שחיטה. לפיכך, ראשון ששחט חלין בעזרה או טרפה או שור הנסקל ועגלה ערופה ופרה אדמה, או ששחט לעבודה זרה, ובא האחרון ושחט את השני - הרי זה לוקה. וכן אם שחט הראשון את האחד, ובא האחרון ושחט השני, והרי זה חלין בעזרה או שור הנסקל ועגלה ערופה או פרה אדמה - הרי זה לוקה. ז. שחטו לעבודה זרה - פטור משום אותו ואת בנו, שהרי נתחייב בנפשו; ואם התרו בו משום אותו ואת בנו ולא התרו בו משום עבודה זרה - לוקה. ח. אין אסור אותו ואת בנו נוהג אלא בבהמה טהורה בלבד, שנאמר: "ושור או שה - אתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד". ונוהג בכלאים. כיצד? צבי שבא על העז, ושחט העז ובנה - לוקה. אבל עז הבא על הצביה - אסור לשחט אותה ואת בנה, ואם שחט אינו לוקה; פרה ובנה אסרה תורה, לא צביה ובנה. ט. היתה בת הצביה הזאת נקבה, וילדה בן, ושחט את הנקבה בת הצביה ואת בנה - לוקה; וכן כלאים הבא ממין פכש וממין עז, בין מפכש עם העז, בין מעז עם הפכשה - לוקה משום אותו ואת בנו. י. מתר לשחט את המעברת - עבר, אבר מאמו הוא. ואם יצא העבר חי אחר שחיטתה, והפריס [נעמד] על הקרקע - אין שוחטין אותו ביום אחד; ואם שחט, אינו לוקה. יא. אסור אותו ואת בנו נוהג בנקבות, שזה בנה ודאי. ואם נודע שזה הוא אביו ודאי - אין שוחטין שניהן ביום אחד; ואם שחט - אינו לוקה, שהדבר ספק אם נוהג בזכרים או אינו נוהג. יב. השוחט את הפרה, ואחר כך שחט שני בניה - לוקה שתי מלקיות; שחט שני בניה, ואחר כך שחט - לוקה אחת;

ומתרת, וסרסא זו לא היתה במקום נקב, או שמא נקב קרום העליון בלבד. ומעולם לא ראינו מי שהורה כך, ולא שמענו מקום שעושין בו כך. ז. ואף על פי שאלו הן הדברים הנראין מדברי חכמי תלמוד, המנהג הפשוט בישראל כך הוא - כששוחטין את הבהמה או את החיה, קורעין את הטרפס של כבד, ובודקין את הראה במקומה: אם לא נמצאת תלויה בסרסא, או שנמצאת סרסא מאון מאוני ראה ולבשר במקום רביצתה, בין בשר שבין הצלעות בין בשר שבחזה, או שנמצאת סרסא מאון לאון על הסדר, או מן האם לאון הסמוכה לה - הרי אלו מתירין אותה. ח. ואם נמצא חוט יוצא מן האם של ראה לאיזה מקום שימשך, ואפלו היה כחוט השערה - אוסרין אותה. ט. וכן אם היה מן הראה חוט משוך ללב, או לטרפס הכבד, או לכיס הלב, או לנרדה - בין שהיה החוט מן האם של ראה, בין שהיה מן האון, ואפלו היה כחוט השערה - אוסרין אותה. וכן ורדה שנמצאת דבוקה בכיסה, או חוט יוצא ממנה לכיסה - אוסרין אותה. וחוט היוצא מאון לאון שלא על הסדר (אפילו במקום רביצתה, או על הסדר שלא במקום רביצתה), אוסרין אותה. י. יש מקומות, שמנהגם אם מצאו סרסא מן האון לבשר ולעצם שבצלעות, והסרסא דבוקה בשתייהן - אוסרין אותה. ואבא מרי זצ"ל, מן האוסרין; ואני, מן המתירין. ומעוט מקומות מתירין אפלו נדבקה בעצם לבדו; ואני אוסר. יא. ויש מקומות שנופחין את הראה, שמא יש בה נקב; ורב המקומות אין נופחין, שהרי לא נולד דבר שגורם לחשש. ומעולם לא נפחנו ראה בספרד ובמערב, אלא אם נולד לנו דבר שחוששין לו. יב. ודברים אלו כלן - אינן על פי הדין, אלא על פי המנהג, כמו שבארנו. ומעולם לא שמענו במי שבדק עוף, אלא אם נולד לו חשש. יג. מי ששחט את הבהמה, וקרע את הבטן, וקדם שיבדק את הראה בא פלב או גוי, ונטל את הראה והלך לו - הרי זה מתרת; ואין אוסרין: 'שמא נקובה היתה הראה, או שמא דבוקה היתה' - שאין מתווקין אסור; אלא הרי זה בתוקף התר, עד שיודע כמה נטרפה. וכשם שאין חוששין לקרום מלח ולשדרה וכיוצא בהן, כך לא נחוש לראה שאבדה. ואין בזה מנהג; שדבר שאינו מצוי, אין בו מנהג. יד. בא הגוי או הישראלי והוציא את הראה קדם שתבדק, והרי היא קיימת - נופחין אותה, ואף על פי שאין אנו יודעין אם היה שם צמחים או לא היה; מפני פשוט המנהג. טו. יש מקומות, שאם ימצאו סרסאות מדלדלות מן הראה - אף על פי שאינן דבוקות לא לדפן ולא למקום - אוסרין אותה. ודבר זה הפסד גדול הוא, ואבוד לממונם של ישראל. ומעולם לא נהגו זה בצרפת ולא בספרד, ולא נשמע זה במערב. ואין ראוי לנהג במנהג זה, אלא נופחין אותה בלבד - אם נמצאת שלמה מן הנקב, הרי זה מתרת.

ח. שלוח האם אינו נוהג אלא בעוף טהור שאינו מזמן, 49
 כגון יוני שובך ועליה ועופות שקננו בפרדס - שנאמר: "כי 50
 יקרא קן צפור לפניך"; אבל המזמן, כגון אוזין ותרנגולין 51
 ויונים שקננו בבית - אינו חייב לשלח. 52
 ט. היו אפרוחין מפריחין שאינן צריכין לאמן, או ביצים 53
 מוזרות [חריגות] - אינו חייב לשלח; היו האפרוחין טרפות 54
 - הרי אלו כביצים מוזרות, ופטור מלשלח. 55
 י. זכר שמצאו רובץ על הקן, פטור מלשלח; עוף טמא 56
 רובץ על ביצי עוף טהור, או עוף טהור רובץ על ביצי עוף 57
 טמא - פטור מלשלח. 58
 יא. היתה רובצת על ביצים שאינן מינה, והן טהורין - הרי 59
 זה משלח; ואם לא שלח, אינו לוקה. היתה האם טרפה, 60
 חייב לשלחה. 61
 יב. שחט מקצת סימניו בתוך הקן קדם שיקחנה, חייב 62
 לשלח; ואם לא שלח, אינו לוקה. 63
 יג. היתה מעפצפת - אם כנפיה נוגעות בקן, חייב לשלח; 64
 ואם לא היו נוגעות, פטור מלשלח. היתה מטלית או 65
 כנפים חוצצות בין כנפיה ויבין הקן, הרי זה משלח; ואם 66
 לא שלח, אינו לוקה. 67
 יד. היו שני סדרי ביצים, וכנפיה נוגעות בסדר העליון, או 68
 שהיתה רובצת על ביצים מוזרות, ותחתיהן ביצים יפות, 69
 או שהיתה אם על גבי אם, או שהיה הזכר על הקן והאם 70
 רובצת על הזכר - הרי זה לא יקח; ואם לקח, ישלח; ואם 71
 לא שלח, אינו לוקה. 72
 טו. היתה יושבת בין האפרוחים או בין הביצים, ואינה 73
 נוגעת בהן - פטור מלשלח; וכן אם היתה בצד הקן, 74
 וכנפיה נוגעות בקן מצדו - פטור מלשלח. 75
 טז. היתה על שני בדי אילן, והקן ביניהן - רואין: כל 76
 שאילו נטלו הבדין תפל על הקן, חייב לשלח. 77
 יז. היתה רובצת על אפרוח אחד, או על ביצה אחת - חייב 78
 לשלח. המוצא קן על פני המים, או על גבי בעלי חיים - 79
 חייב לשלח; לא נאמר "אפרוחים או ביצים" ולא נאמר 80
 "בכל עץ או על הארץ", אלא שדבר הכתוב בהנה. 81
 יח. אסור לזכות בביצים כל זמן שהאם רובצת עליהן; 82
 לפיכך, אפילו היתה רובצת על הביצים או על האפרוחים 83
 בעליהם ושוכבו - אינן מזמנין, ולא קנתה לו חצרו; פשם 84
 שאינו יכול לזכות בהן לאחרים, כף לא תזכה לו חצרו 85
 בהן; ולפיכך חייב לשלח. 86
 יט. אסור לטל אם על הבנים, ואפילו לטהר בהן את 87
 המצרע שהיא מצוה. ואם לקח, חייב לשלח; ואם לא שלח, 88
 לוקה - שאין עשה דוחה את לא תעשה ועשה, ולא עשה 89
 דוחה עשה. 90
 כ. המקדיש עוף לכדק הבית, ופרח מידו והרי הוא מכירו, 91
 ומצאו רובץ על האפרוחים או על הביצים - לוקה הכל, 92
 ומביאן לידי גזר; שאין שלוח האם נוהג במקדשין, 93
 שנאמר: "ואת הבנים תחן לך", ואין אלו שלו. 94
 כא. עוף שהרג את הנפש - פטור מלשלח, מפני שהוא 95
 מצוה להביאו לבית דין לדון אותו. 96

שחטה ואת בתה ואת בן בתה - לוקה שמים; שחטה ואת בן 1
 בתה, ואחר כך שחט את הבת - לוקה אחת; בין הוא בין אחר. 2
 יג. שנים שלקחו שתי בהמות, זה האם וזה הבת, וביאו לדין 3
 - זה שלקח ראשון, ישחט ראשון; והשני ימתין למחר. ואם 4
 קדם השני ושחט, זכה; וימתין הראשון עד למחר. 5
 יד. ובארבעה פרקים בשנה, המוכר בהמה לחברו צריך 6
 להודיעו ולומר לו: 'בכר מכרתי בתה או אמה לאחר 7
 שישחטנה' - כדי שימתין זה האחרון, ולא ישחט עד 8
 למחר; ואילו הן: ערב יום טוב האחרון של חג, וערב יום 9
 טוב הראשון של פסח, וערב עצרת, וערב ראש השנה. 10
 טו. במה דברים אמורים? בשראה זה שלקח באחרונה 11
 נחפו לקנות, והיה בסוף היום - שחזקתו שהיא שוחט 12
 עתה; אבל אם היה רוח ביום, אינו צריך להודיעו - שמא 13
 לא ישחט אלא למחר. 14
 טז. והמוכר את האם לחתן, ואת הבת לפלה - צריך 15
 להודיעו, שודאי ביום אחד שוחטין. וכן כל פיוצא בזה. 16
 יז. יום אחד האמור באותו ואת בנו, היום הולך אחר הלילה. 17
 כיצד? הרי ששחט ראשון בתחלת ליל רביעי, לא ישחט 18
 השני עד תחלת ליל חמישי; וכן אם שחט הראשון בסוף יום 19
 רביעי קדם בין השמשות, שוחט השני בתחלת ליל חמישי. 20
 שחט ראשון בין השמשות של ליל חמישי, לא ישחט השני 21
 עד ליל ששי; ואם שחט ביום חמישי, אינו לוקה. 22

יום שבת קודש י"ב ניסן ה'תש"ע

הלכות שחיטה פרק יג

א. הלוקח אם על הבנים, ושחטן - הבשר מותר באכילה; 25
 ולוקה על שחיתת האם, שנאמר: "לא תקח האם על 26
 הבנים". וכן אם מתה קדם שישלחנה, לוקה. ואם שלחה 27
 אחר שלקחה, פטור. 28
 ב. וכן כל מצות לא תעשה שנתקנה לעשה - חייב לקיים 29
 עשה שבה; ואם לא קימו, לוקה. 30
 ג. בא אחד וחסף האם מידו ושלחה, או שברחה מתחת 31
 ידו שלא מדעתו - לוקה, שנאמר: "שלח תשלח" - עד 32
 שישלח מעצמו, והרי לא קיים עשה שבה. 33
 ד. נטל אם על הבנים, וקצץ אגפיה כדי שלא תעוף, 34
 ושלחה - מכין אותה מכת מרדות; ומשקה אותה אצלו עד 35
 שיגדלו כנפיה, ומשלחה. ואם מתה קדם לזה, או ברחה 36
 ואבדה - לוקה, שהרי לא קיים עשה שבה. 37
 ה. וכיצד משלח האם? אוהז בכנפיה ומפריחה. שלחה 38
 וחזרה ושלחה וחזרה, אפילו ארבעה וחמשה פעמים - חייב 39
 לשלח, שנאמר: "שלח תשלח". 40
 ו. האומר: 'הריני נוטל את האם ומשלח את הבנים' - חייב 41
 לשלח האם, שנאמר: "שלח תשלח את האם". 42
 ז. לקח את הבנים והחזירן לקן, ואחר כך חזרה האם עליהן 43
 - פטור מלשלח. שלח את האם, וחזר וצד אותה - הרי זה 44
 מותר; לא אסרה תורה אלא לצוד אותה והיא אינה יכולה 45
 לפרח, בשביל הבנים שהיא מרחפת עליהן שלא ילקחו - 46
 שנאמר: "והאם רבצת על האפרוחים"; אבל אם הוציאה 47
 מתחת ידו, וחזר וצדה - מותר. 48

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ו'י"ב ניסן ה'תש"ע

17	יום חמישי י' ניסן ה'תש"ע	יום ראשון ו' ניסן ה'תש"ע	1
18	מצות עשה רמו. רמח.	יום שני ז' ניסן ה'תש"ע	2
19	המצוה הרמ"ו נדפסה בשיעור הקודם.	יום שלישי ח' ניסן ה'תש"ע	3
20	המצוה הרמ"ח — הצווי שִנְצֻטִינוּ בְּדִין נְטִיעָה, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "אִישׁ כִּי-יָמוּת וְכָן אֵין לוֹ [וְגו']" (במדבר כז, ח). וּמְכַלֵּל דִּין זֶה כָּלִי סֶפֶק, שִׁיְהִיָּה הַבְּכוֹר יוֹרֵשׁ פִּי שְׁנַיִם, כִּי זֶה מְשַׁפֵּט מִמְשַׁפְּטֵי הַיּוֹרְשִׁים. וְכָבֵד נִתְבְּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפָרֶק ח' וּפָרֶק ט' מְ[פָכָא] בְּתָרָא. (כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).	יום רביעי ט' ניסן ה'תש"ע	4
21		מצות עשה רמו.	5
22		המצוה הרמ"ו — הצווי שִנְצֻטִינוּ בְּדִין טוֹעֵן וְנִטְעֵן, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "עַל-כָּל-דֹּבֵר-פֶּשַׁע וְגו' אֲשֶׁר יֹאמֶר כִּי-הוּא זֶה" (שמות כב, ח). וּלְשׁוֹן הַמְּקֻלָּתָא (פרשת משפטים שם): "כִּי-הוּא זֶה — עַד שִׁיּוּדָה בְּמִקְצֵת (חובו — חייב שבועה)". וְכִדִּין זֶה נְכַלֵּל כָּל-מָה שִׁיְפֹול בֵּין בְּנֵי אָדָם מִן הַטְעָנוֹת שֵׁישׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֵׁישׁ בָּהֶן הוֹדָאָה וְהִכְחָשָׁה. וְכָבֵד נִתְבְּאָרוּ מְשַׁפְּטֵי דִין זֶה בְּפָרֶק ג' מְ(בבא) קָמָא וּבְרִישׁ (בבא) מְצִיעָא וּבְפָרֶק ח', וְגַם בְּפָרֶק ה' וּפָרֶק ו' וּפָרֶק ז' מְשַׁבְּעוֹת. וּמַעֲנִין זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מְפָזְרוֹת בְּמִקְוֵמוֹת רַבִּים בְּתַלְמוּד.	6
23			7
24			8
25			9
26			10
27	יום שישי י"א ניסן ה'תש"ע		11
28	יום שבת קודש י"ב ניסן ה'תש"ע		12
29	מצות עשה רמח.		13
30	המצוה הרמ"ח נדפסה בשיעור הקודם.		14
			15
			16

אגרות קודש

ב"ה, ט' ניסן, תשט"ו
ברוקלין.
שלום וברכה!

במענה על מכתבו - בלי הוראת הכתיבה - הנה בענין תיקון על העבר עליו להרבות באותיות התורה ובאותיות התפלה, והעיקר אשר לימודו וכן תפילתו יהיו בחיות ובחמימות, ובפרט בלימוד פנימיות התורה נשמתא דאורייתא ומדה כנגד מדה עליו להשפיע בסיבתו, ובפרט בחבריו בהכתה שלו שגם הם ינהגו ככה, וכשידבר עמהם בדברים היוצאים מ הלב, והעיקר כשהנהגתו הוא תהי' כדבעי בזה - יפעלו הדברים, ועוד זאת שעליו, לעת עתה, להסיח דעתו ומחשבתו בהענין אודותו כותב ולהעסיק כח המחשבה שלו בענינים תורה ומצות.

בטח יודע בעל פה איזה פרקים משניות, ולכל הפחות פרק אחד תניא ושומר - בלי נדר - אמירת התהלים בכל יום אחר התפלה, והשי"ת יצליחו בשר טוב בכל הני"ל.

בברכה לחג פסח כשר ושמח,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

שמואל-א ט יא-יח

יֹאמְרוּ עָלֶיךָ בְּמַעֲלֶה הָעִיר וְהַמָּה מִצְאוּ נַעֲרוֹת וַיֵּצְאוּת לְשֹׂאֵב מַיִם וַיֹּאמְרוּ
 לָהֶן הֵישׁ בָּזָה הָרֹאֶה: יִבְתַּעֲנִינָה אוֹתָם וְתֹאמְרֵנָה יֵשׁ הִנֵּה לְפָנֶיךָ מָהֵר |
 עָתָה כִּי הַיּוֹם בָּא לָעִיר כִּי זָבַח הַיּוֹם לָעֵם בְּבִמָּה: יִבְבְּאֲכֶם הָעִיר כֵּן
 תִּמְצְאוּן אֹתוֹ בְּטָרִם יַעֲלֶה הַבִּמָּתָה לֵאכֹל כִּי לֹא-יֵאכֹל הָעָם עַד-בָּאוֹ בִּי-הוּא
 יִבְרַךְ הַזָּבַח אַחֲרֵי-כֵן יֵאכְלוּ הַקְּרָאִים וְעָתָה עָלוּ בִּי-אֲתוֹ כְּהַיּוֹם תִּמְצְאוּן אֹתוֹ:
 יִדְּוִיעֲלוּ הָעִיר הַמָּה בָּאִים בְּתוֹךְ הָעִיר וְהִנֵּה שְׁמוּאֵל יֵצֵא לִקְרֹאתָם לַעֲלוֹת
 הַבִּמָּה: ס טו וַיְהִי־זֶה גָלָה אֶת-אֶזְנֵן שְׁמוּאֵל יוֹם אֶחָד לְפָנֶי בּוֹא-שָׁאוּל לֵאמֹר:
 טז כָּעֵת | מָחָר אֶשְׁלַח אֵלַיִךְ אִישׁ מֵאֶרֶץ בְּנִימִן וּמִשְׁחָתוֹ לְנָגִיד עַל-עַמִּי יִשְׂרָאֵל
 וְהוֹשִׁיעַ אֶת-עַמִּי מִיַּד פְּלִשְׁתִּים כִּי רָאִיתִי אֶת-עַמִּי כִּי בָאָה צִעֲקָתוֹ אֵלַי:
 יז וְשְׁמוּאֵל רָאָה אֶת-שָׁאוּל וַיְהִי־זֶה עֲנָהוּ הִנֵּה הָאִישׁ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֵלַיִךְ זֶה
 יַעֲצֹר בְּעַמִּי: יח וַיִּגֶשׁ שָׁאוּל אֶת-שְׁמוּאֵל בְּתוֹךְ הַשָּׁעַר וַיֹּאמֶר הַגִּידָה-נָּא לִי
 אֵי-זֶה בֵּית הָרֹאֶה:

רש"י

(יג) כבואכם העיר כן וגו'. מאריכות היו בדברים, כדי להסתכל ביפיו של שאול: הבמטה. תרגם יונתן: לבית אסחרותא. משחרבה שילה הותרו הבמות, והיו מקריבין שלמים בבמה, ואוכלים יחד: כי הוא יברך הזבח. תרגם יונתן: 'ארי הוא פריס מזונא', בוצע על המזון, על השלמים מברכין באכילתם: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם

אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול את הזבח: כהיום. כאשר היום קיים: (יז) יעצר בעמי. ימשול, (ספרים אחרים אינו) כמו (דברים לב לו): עצור ועזוב. כך דרך המושל, לעצור העם במלחמה, שלא יתפזרו ולא יתפשטו זה מזה, ולעצור בכל אחד מעשות רעה. בלשוננו קורין 'מעצור', קירשטיני"ר בלע"ז: (יח) ויגש. תרגם יונתן: וערע:

מצודת ציון

(יא) לשאוב. כן יקרא לקחת המים, כמו (שם יב יג): ושאבתם מים: (יג) הקרואים. המזומנים להסעודה, והוא מלשון קריאה: כהיום. כהעת הזאת, כי 'יום' יאמר גם על ענין 'עת', וכן (במדבר ח יז): ביום הכותל, והכ"ף באה לאמתת הדבר: (טז) לנגיד. למושל ושר: (יז) עננה. ענין אמירה, כמו (משלי טז א): מענה לשון: יעצור. ימשול, על שם שעוצר ומעכב בעמו מלעשות דבר שלא ברשות: (יח) את שמואל. אל שמואל: אי זה. איז זה:

מצודת דוד

(יא) במעלה העיר. בהמסלה העולה אל העיר: היש בזה. בה"א השאלה, ורצה לומר: האם יש פה הרואה: (יב) הנה לפניך. הראו לו מקום ביתו, שהיה לפניו וממולו: זבח היום. זבח הקבוע ליום זה: (יג) כן תמצאון. רצה לומר: עדיין יהיה בביתו ולא עלה הבמה, ותמצאון אותו בביתו: כי לא יאכל העם. רצה לומר: לזה מהר ולך, כי לא הרבה יתעכב בביתו, כי לא יאכל העם עד בואו, וימהר לבוא שמה, שלא יתאחרו הקרואים בעבורו: יברך הזבח. יברך על הזבח הברכה הראויה לה,

והוא: אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הזבח: כהיום. כהעת הזאת תמצאון אותו. ואמרו רבותינו ז"ל (ברכות מח ב): שהנערות האריכו בדבריהן, להסתכל ביפיו של שאול: (טז) כעת מחר. כעת הזאת ביום מחר: כי ראיתי את עמי. משגיח אני בצרות עמי: צעקתו. על מה שפלשתים עושים להם [אחר שנודקן שמואל]: (יח) ויגש. נתקרב אל שמואל ושאלו על בית הרואה:

דברי הימים ב כז א-ט

כז א בן-עשרים וחמש שנה יותם במלכו ושש עשרה שנה מלך בירושלם ושם אמו ירושה בת-צדוק: ב ויעש הישר בעיני יהוה בכל אשר-עשה עזיהו אביו רק לא-בא אל-היכל יהוה ועוד העם משחיתים: ג הוא בנה את-שער בית-יהוה העליון ובחומת העפל בנה לרב: ד וערים בנה בהר-יהודה ובחרשים בנה בירניות ומגדלים: ה והוא גלחם עם-מלך בני-עמון ויחזק עליהם ויתגורלו בני-עמון בשנה ההיא מאה כפר-כסף ועשרת אלפים כרים חטים ושעורים עשרת אלפים זאת השיבו לו בני עמון ובשנה השנית והשלישית: ו ויתחזק יותם כי הכין דרכיו לפני יהוה אלהיו: ז ויתר דברי יותם וכל-מלחמתיו ודרכיו הנם כתובים על-ספר מלכי ישראל ויהודה: ח בן-עשרים וחמש שנה היה במלכו ושש-עשרה שנה מלך בירושלם: ט וישכב יותם עם-אבתיו ויקברו אתו בעיר דוד ומלך אחז בנו תחתיו:

רש"י

יואש הרג זכריה ונעשה קדש אמציה השתחו' לפסילי שעיר עזיהו נכנס להיכל להקטיר אחז הלך בדרכי מלך ישראל וגם עשה מצבות לבעלים חזקיה גבה לבו ויהי עליו קצף ועל שלשה לא הודו לו, מנשה עשה הרע בעיני ה' יאשיהו לא שמע דברי נבואה מפי אלהים צדקיה עשה הרע בעיני ה' ולא נכנע מפני ירמיה אבל יותם לא נמצא בו שום דופי (כך אמר לי ר' אלעזר בר משה): ועוד העם משחיתים. כדכתיב (במלכים ב' ט') עוד העם מזבחים ומקטרים: (ג) ובחומת העופל. דוגמא (ישעיה לב) עופל ובחן היה בונה מצודות: (ד) ובחרשים בנה בירניות. לשון בירה גדולה:

מצודת ציון

(ג) העופל. שם מגדל וכן ויבא אל העופל (מ"ב ה): (ד) ובחרשים. ביערות כמו וחרש מצל (יחזקאל לא) ור"ל סעיף: ברניות. ארמונות וכן לא לאדם הבירה (דה"א כט): (ה) השיבו. לפי ששלחו שלשה פעמים לזה אמר השיבו ר"ל שלחו והשיבו ושלחו:

מצודת דוד

(ב) ככל אשר עשה. ר"ל בדבר הישר עשה כאביו רק לא בדבר המעל ולא בא אל ההיכל ולהקטיר כמו שבא אביו: ועוד העם. ר"ל עם כי יותם היה צדיק גמור עכ"ז היו העם משחיתים דרכיהם ולא למדו מדרכיו: (ג) הוא בנה. ר"ל בנה עליו בנין גבוה או שנפל וחזר הוא ובנהו מחדש: (ה) ושעורים עשרת אלפים. מוסב הוא על כורים:

וְשֵׁשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה תַלְמוּדֵי חֻמִּים יוֹשְׁבִין בְּצוּרָה
עגולה לִפְנֵיהֶן – לִפְנֵי הַדִּינִים, שֶׁאִם יִצְטָרְכוּ לְהוֹסִיף דִּינִים יוֹסִיפוּ
מֵהֶם. וְכָל אֶחָד מֵהֶם מְבִיר אֶת מְקוֹמוֹ שֶׁחִבְּנוּ לוֹ לִפִּי גְדֻלּוֹתוֹ.
אִם הוֹצִיאוּ הַדִּינִים לְסִמּוּךְ דִּין תַּחַת דִּין אֲחֵר, כְּגוֹן שֶׁמֶת אֶחָד
מֵהַדִּינִים, סוֹמְכִין מִן הַיּוֹשְׁבִים בְּשׁוּרָה הָרִאשׁוֹנָה, שֶׁהֵם גְּדוֹלִים
מִכֻּלָּם. וְכִשְׁהוֹשִׁיבוּ אֶת הַתַּלְמִיד שֶׁנִּסְמַך בֵּין הַדִּינִים, וְנִחְסַר מְקוֹמוֹ
בְּשׁוּרָה הָרִאשׁוֹנָה, אֶחָד מִן הַשׁוּרָה הַשְּׁנִיָּה, בָּא לוֹ לְשׁוּרָה
הָרִאשׁוֹנָה, וְאֶחָד מִן הַשׁוּרָה הַשְּׁלִישִׁית בָּא לוֹ לְשִׁנִּיהָ. וּבִזְרִים לָהֶן
עוֹד אֶדָם אֶחָד מִן הַקָּהָל, וּמוֹשִׁיבִין אוֹתוֹ בְּשׁוּרָה הַשְּׁלִישִׁית שֶׁנִּחְסַר
בָּהּ מְקוֹם אֶחָד. וְהָאֶחָד מִמְּהֻלָּל לֹא הָיָה יוֹשֵׁב בְּמְקוֹמוֹ שֶׁל הָרִאשׁוֹן
הַיּוֹשֵׁב בְּרֹאשׁ הַשׁוּרָה, אֶלָּא יוֹשֵׁב בְּמְקוֹם הָרִאשׁוֹן לוֹ, כְּלוֹמַר בְּסוֹף
הַשׁוּרָה הַשְּׁלִישִׁית.

גמרא

שִׁנּוּ בַּמִּשְׁנָה (לה), שֶׁהַדִּינִים הָיוּ יוֹשְׁבִים בְּצוּרָה עגולה. שְׁוֹאֵל
הַגְמָרָא: מָנָה הֵנִי מִלִּי – מֵהֵיכָן לְמַדְנוּ דִּין זֶה. מִשִּׁיבָה הַגְמָרָא: אִמְרַן
רַב אֶחָד בְּרַתְיָנָא, דְּאִמְרַן קָרָא (שיר השירים 1) 'שְׂרָרְךָ אֲנִי חִסְתָּהּ אֵל
יְחִסֵּר הַמִּזֵּן' וְגו'. הַפֶּסֶק נִדְרֵשׁ עַל הַסְנַהֲדָרִין: 'שְׂרָרְךָ' זֶה סְנַהֲדָרִין,
וְלָמָּה נִקְרָא שָׁמָּה 'שְׂרָרְךָ' (ו-טבור), מִפְּנֵי שֶׁהָיָה יוֹשֵׁבֶת בְּמִיבִירָה –
בְּאִמְצָעוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁהָיָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הוּא בְּאִמְצָע הָעוֹלָם, כְּטַבּוֹר
שֶׁהוּא בְּאִמְצָע גּוֹף הָאָדָם. וְנִקְרָא 'אֲנִי', מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מְגִינָה עַל כָּל
הָעוֹלָם כּוּלּוֹ. וְנִקְרָא 'יְחִסֵּר', מִפְּנֵי שֶׁהָיָה דוֹמָה בִּישִׁיבָתָהּ לְסִפְרָה –
לִירֵחַ שֶׁהוּא עגול.
'אֵל יְחִסֵּר הַמִּזֵּן', שֶׁלֹּא יִחְסַר מִסְנַהֲדָרִין שְׁלִישׁ שֶׁהוּא כְּשִׁיעוֹר יִין
הָרָאיוּ לְמִזְוָה. וְהִינֵנּוּ, שֶׁאִם הוֹצִיָּךְ אֶחָד מֵהֶם לְצִאָתָהּ לְעִסְקוֹ מִחוּץ
לְלִשְׁכָּה, רֹאִין אִם יֵשׁ שָׁם עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה בְּגֵדֵי סְנַהֲדָרִין קְטָנִים
שֶׁהֵם שְׁלִישׁ מִסְנַהֲדָרִין גְּדוֹלָה שֶׁל שְׁבַעִים וְאֶחָד, יוֹצֵא, וְאִם לֹא,
אֵינוֹ יוֹצֵא.

'מִנְּהָ עֲרִימַת חַטִּים', דּוֹרֶשֶׁת הַגְמָרָא: מִה עֲרִימַת חַטִּים כָּפַל נִהְיִין
מִמֶּנָּה, שְׂכוֹלֵם צִרִּיכִים לָהּ, אִם סְנַהֲדָרִין כָּפַל נִהְיִין מִפְּעֻמִּיהֶן.
הַמִּשְׁךְ הַפֶּסֶק נִדְרֵשׁ בַּעֲנֵן זֵהִירֹת יִשְׂרָאֵל מִעֲבִירוֹת: 'סוּגָה
'בְּשׁוֹשְׁנִים', דּוֹרֶשֶׁת הַגְמָרָא: שֶׁאִפְּלוּ שֶׁהָאֲזָהָרָה עַל הָאִסּוּר הָיָה קָלָה
'בְּסוּגָה' – כְּגֹדֶר שֶׁל שׁוֹשְׁנִים שֶׁהָיָה קָלָה לְפָרִיצָהּ, לֹא יִפְרָצוּ בָּהֶן
יִשְׂרָאֵל פְּרָצוּ, אֶלָּא פּוֹרְשִׁים מִהַעֲבִירָה.
מַעֲשֵׂה מַעֲנֵן זֶה: וְהִינֵנּוּ דְּאִמְרַן לִיָּה תְּהוּא מִיָּנָה – וְכִמּוֹ שֶׁאִמְרַן כּוֹפֵר
אֶחָד לְרֵב בְּהֵנָה, אִמְרִיתוֹ – אֲתָם אוֹמְרִים שֶׁאִשָּׁה נָתַתְּ, שְׂרִי לִיחֻדִּי
בְּהָרִי גְבֵרָא – מוֹתֶרֶת לְהַתִּיחֵד עִם בַּעֲלָהּ, וְאִין מוֹתֶר, וְכִי אִפְשָׁר
שֶׁתְּהִי אִשׁ נֹגַעַת בְּנִעוּתָהּ – חֵלֶק הָדֵק שֶׁמִּנְעָרִים מִהִפְשֶׁתוֹן וְאִינָה
מִהִבְהָרָת – וְלֹא תֵּאָחַז בָּהּ וְתִשְׁרַפְנָה, כְּלוֹמַר וְדָאִי אֲתָם עוֹבְרִים עַל
אִסּוּר נָדָה מִחֻמַּת כֵּן.

אִמְרַן לִיָּה רַב כְּהֵנָה לְמִין, הַתּוֹרָה הַעֲרִידָה עָלֵינוּ 'סוּגָה בְּשׁוֹשְׁנִים',
וְנִדְרֵשׁ שֶׁאִפְּלוּ אִם הָאֲזָהָרָה עַל הָאִסּוּר הָיָה קָלָה בְּסוּגָה שֶׁל
שׁוֹשְׁנִים, לֹא יִפְרָצוּ בָּהֶן פְּרָצוּת.

מִקּוֹר נֹסֵף לְזֵהִירֹת יִשְׂרָאֵל מִעֲבִירוֹת: רִישׁ לְקִישׁ אִמְרַן, יֵשׁ לְדִרּוֹשׁ כֵּן
מִהֻבָּא – מִפְּסוּק זֶה (שיר השירים 1) 'כִּפְלַח תִּרְמֹזִין רִתְּנֶךָ', וְנִדְרֵשׁ
שֶׁאִפְּלוּ הָאֲנָשִׁים הַרִיקִינֵן שֶׁבָּהּ מִלֵּאֵן מִצוֹת בְּרִמּוֹן.

מִקּוֹר נֹסֵף: רַבִּי יוֹרָא אִמְרַן מִהֻבָּא 'וְיָרַח אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו' (בראשית 30)
שֶׁיִּצְחָק הִרִיחַ אֶת הַבְּגָדִים שֶׁלֹּבֵשׁ יַעֲקֹב וְאִמְרַן 'רָאָה רֵיחַ בְּנֵי בְרִית
שָׂדָה אֲשֶׁר בְּרַחֵם יְהוָה', וְנִדְרֵשׁ אֵל תִּיקְרִי 'בְּגָדָיו' אֶלָּא 'בְּגָדָיו',
שֶׁאִפְּלוּ מִהַבּוּגִים שֶׁבִּישְׂרָאֵל נִדּוּף רֵיחַ טוֹב שֶׁל מִצְוֹת.

מַעֲשֵׂה מַעֲנֵן מַעֲלַת הִרְקָנִים שֶׁבִּישְׂרָאֵל: הִנְהוּ בְּרִיּוֹנֵי – אֲנָשִׁים
פָּרִיצִים דִּהְיוּ בְּשִׁיבְכוֹתֵיהֶם – בְּשִׁכּוֹתוֹ דְּרַבִּי יוֹרָא, דִּהְיוּ מְקַרְבִּים לָהֶן
– שֶׁהָיָה מְקַרְבֵּם בִּי הֵיכָל דִּנְיָהֶדְרוֹ לָהֶן בְּתִיּוֹבִיבָתָא – כִּדִּי שִׁיחֻזְרוּ
בְּתִשְׁבּוּבָה, וְהָיוּ קְפָדִי רַבָּנִין – וְהִקְפִּידוּ חֻמִּים עַל שְׂקִירָבָם. בִּי נָח
נִפְשִׁיהֶם דְּרַבִּי יוֹרָא – כִּשְׁנַפְטֵר רַבִּי יוֹרָא, אִמְרִי הָאֲנָשִׁים הַפְּרִיצִים, עַד
הָאִידִנָּה – עַד עֵתָה הָיָה – הָיָה רַבִּי יוֹרָא הַמְכוֹנָה 'תְּרִיכָא' קָפוּן
שְׂקִיחָה – אֶדָם קָטָן שֶׁנִּחְרָכוּ שׁוּקֵי רַגְלָיו דִּהְיוּ בְּעֵי עֵלֶן רַחֲמֵי – שֶׁהוּא

הָיָה מִבְּקֵשׁ עֲלֵינוּ רַחֲמִים, אֲבָל הִשְׁתָּא – מַעֲתָה, מָאֵן בְּעֵי עֵלֶן רַחֲמֵי
– מִי יִבְקֵשׁ עֲלֵינוּ רַחֲמִים, וְלִכְּן הִתְרַחוּ לְכַלְבִּיָּיהוּ וְעִבְדוּ (עשו)
תְּשׁוּבָה.

שִׁנּוּ בַּמִּשְׁנָה: שֶׁלֹּשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל תַּלְמוּדֵי חֻמִּים יוֹשְׁבִין לִפְנֵיהֶן כּו'.
נִתְבָּאֵר בְּהַמִּשְׁךְ הַמִּשְׁנָה, שֶׁכְּשֶׁמֶת אֶחָד מֵהַדִּינִים הָיוּ סוֹמְכִים אֶת
הָרִאשׁוֹן מִהַשׁוּרָה הָרִאשׁוֹנָה תַּחֲתָיו, וּבְמִקּוֹם שֶׁנִּחְסַר בְּשׁוּרוֹת הוֹשִׁיבוּ
אֶחָד מִמְּהֻלָּל, אֲךָ לֹא הָיָה יוֹשֵׁב בְּמִקּוֹם הָרִאשׁוֹן, אֶלָּא אַחֲרוֹן בְּשׁוּרָה
הַשְּׁלִישִׁית.

הַגְמָרָא מְבִיאָה דִּין שֶׁנִּלְמַד מִזֶּה: אִמְרַן אֲפִי, שְׁמַע מִיָּנָה – מוֹכַח, כִּי
נִיִּדִי כּוּלְהוּ נִיִּדִי – שֶׁכֹּאשֶׁר הָרִאשׁוֹן נִדָּד מִמְּקוֹמוֹ, כּוֹלֵם נִדָּדִים
מִמְּקוֹמָם, כְּלוֹמַר שֶׁכְּשֶׁמֶת אֶחָד מִן הַדִּינִים כּוֹלֵם עוֹלִים מִמְּקוֹמָם
מִקּוֹם אֶחָד לְמַעֲלָה, נִמְצָא שֶׁהַדִּין שֶׁנִּסְמַך עוֹבֵר לִישֵׁב בְּמִקּוֹם
הָאֲחֵרוֹן שֶׁל הַסְנַהֲדָרִין. שְׁוֹאֵל הַגְמָרָא: וְלִיָּמָא לָהֶן – שִׁיאִמַּר לָהֶם
הַדִּין הַנִּסְמַך, עַד הָאִידִנָּה הָיָה יְתִיבָנָה בְּרִישָׁא – עַד עֵתָה הָיִיתִי
יוֹשֵׁב בְּרֹאשׁ שׁוּרָת הַתַּלְמוּדִים, הִשְׁתָּא מוֹתְבִיתוֹ לִי בְּדִנְכִי – וְאִין
כַּעַת אֲתָם מוֹשִׁיבִים אוֹתִי בּוֹנָה, בְּסוֹף שׁוּרָת הַסְנַהֲדָרִין. מִשִּׁיבָה
הַגְמָרָא: אִמְרַן אֲפִי, מִשּׁוֹם דְּאִמְרַן לִיָּה חֲבִי – כִּי אוֹמְרִים לוֹ 'הָיוּ זָנֵב
לְאִידִיּוֹת וְאֵל תְּהִי רֹאשׁ לְשׁוֹעֲלִים', כְּלוֹמַר טוֹב לָךְ לִישֵׁב בְּסוֹף שׁוּרָת
אֲנָשִׁים גְּדוֹלִים מִמֶּךָ, מִלִּישֵׁב בְּרֹאשׁ שׁוּרָת אֲנָשִׁים פְּחוֹתִים מִמֶּךָ.

משנה

הַמִּשְׁנָה מְבִאֵרֶת אֶת הָאוּפֵן שֶׁמִּתְרִים בְּעֵדִים בְּדִינֵי נִפְשוֹת: בִּיצֵד
מֵאִיִּמִּין אֶת הָעֵדִים שֶׁמַּעֲרִידֵם עַל עֵדֵי נִפְשוֹת, שֶׁלֹּא יַעֲיִדוּ עֲדוֹת
שָׂקֶר. הָיוּ מְכַנְּסִין אוֹתָן וּמֵאִיִּמִּין עֲלֵיהֶן, וְאוֹמְרִים לָהֶם, שְׁמָא
תֵּאֲמְרוּ מֵאִמְרֵךְ – אוֹמְדִין דַּעַת, וּמִשְׁמָעָה – אוֹ שֶׁמַּעֲתָם שִׁיזָא קוֹל
בְּרִבִּים שֶׁפְּלוּנִי הִרְגָּה אֶת פְּלוּנִי, אוֹ שֶׁאֲתָם עַד שֶׁמַּעֲ מִפִּי עַד אֲחֵר,
וְאִפְּלוּ שֶׁמַּעֲתָם מִפִּי אֲדָם נֶאֱמָר, וּבְכָל אֵלּוֹ עֲדוּתָכֶם פְּסוּלָה. אוֹ שְׁמָא
אִי-אִין אֲתָם יוֹדְעִין שֶׁסּוֹפֵנוּ לְבִדּוֹק אֲתָכֶם בְּרִישָׁא וּבְחִקְיָה.
עוֹד מִתְרִין בָּהֶם: הָיוּ יוֹדְעִין שֶׁלֹּא בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת דִּינֵי נִפְשוֹת,
שֶׁבְּדִינֵי מְמוֹנוֹת אִם הָעֵיד שָׂקֶר עַל חֲבִירוֹ, הָאָדָם שֶׁהָעֵיד נִתָּן מִמּוֹן
לִזֶּה שֶׁנִּפְסַד וּמִתְכַּפֵּר לוֹ, אֲבָל בְּדִינֵי נִפְשוֹת אִם הָעֵיד עַל חֲבִירוֹ
וְהִרְגוּהוּ, אוֹי דְּמִו וְדָם וְרַעוּתוֹ שֶׁל הַנֶּהֱרַג תְּלוּיִין בּוֹ – בַּעַד, עַד סוֹף
הָעוֹלָם. שְׁכֵן מְצִינוּ בְּכָן שֶׁהִרְגָּה אֶת הַבַּל אֲחִיו, שְׁנֵאִמְרַן שֶׁם שֶׁאִמְרַן
הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לִקֵּץ (בראשית 4) 'קוֹל דְּמִי אֲחִיךָ צוֹעֲקִים אֵלַי מִן
הָאֲדָמָה', הַכְּתוּב אֵינוֹ אוֹמֵר 'דָּם אֲחִיךָ' אֶלָּא 'דְּמִי אֲחִיךָ' בְּלִשׁוֹן
רַבִּים, לְלַמְּדֵנוּ שֶׁדְּמִו וְדָם וְרַעוּתוֹ שֶׁל הַבַּל צוֹעֲקִים מִן הָאֲדָמָה.
פִּירוּשׁ נוסף: דְּבָר אֲחֵר, נִאֲמַר 'דְּמִי אֲחִיךָ' בְּלִשׁוֹן רַבִּים, לְלַמְּדֵנוּ
שֶׁהָיָה דְּמִו שֶׁל הַבַּל מוֹשְׁלָךְ עַל הָעֲצִים וְעַל הָאֲבָנִים מִחֻמַּת הַפְּעָעִים
הַרְבִּים שֶׁעָשָׂה בּוֹ קִין.

הַמִּשְׁךְ הָאִיּוֹם: לְפִיכָךְ נִכְרָא אֲדָם יְחִידִי – שֶׁלֹּא נִבְרָאוּ עִמּוֹ הַרְבֵּה
אֲנָשִׁים, לְלַמְּדֵנוּ שֶׁמֵּאֲדָם אֶחָד נִבְרָא עוֹלָם מֵלָא, וְנִמְצָא שְׁכָל הַמֵּאֲבָד
נִפְשָׁה אֶחָת מִיִּשְׂרָאֵל מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כִּאִילוֹ אִיבָד עוֹלָם מֵלָא,
וְכָל הַמְּקוֹנִים נִפְשָׁה אֶחָת מִיִּשְׂרָאֵל מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כִּאִילוֹ קָיִים
עוֹלָם מֵלָא.

טַעֲמִים נוספים: וּמִפְּנֵי שְׁלוֹם הַבְּרִיּוֹת, כִּדִּי שֶׁלֹּא יֵאֲמַר אֲדָם לְחֲבִירוֹ
אֲבָא שְׁלִי גְדוֹל מֵאִיכָךְ, וּמִמִּילָא אֲנִי מַעֲלָה מִמֶּךָ שִׁיזָאֲתִי מֵאֲדָם
שִׁיתֶּר מַעֲלָה. וְעוֹד טַעַם, כִּדִּי שֶׁלֹּא יְהוּ הַמִּינִים – הַכּוֹפְרִים אוֹמְרִים
שִׁישׁ הִרְבֵּה רְשׁוּיוֹת – אֱלֹהוֹת בְּשִׁמְלָם וְכָל רְשׁוֹת בְּרָאָה אֲדָם. וְעוֹד
טַעַם, כִּדִּי לְהִנִּיר גְּדוּלַּתוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁאֲדָם מוֹבֵעַ –
חֻקֵּק כְּמָה מְטַבְּעוֹת בְּחוֹתָם אֶחָד – בְּרוּל אֶחָד שֶׁהַצּוּרָה חֻקָּה בּוֹ,
וּבּוֹלָן דּוּמִין זֶה לָזֶה, וְיִמְלֹךְ מִלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְכַבֵּעַ
כָּל אֲדָם בְּחֻתְמוֹ שֶׁל אֲדָם הָרִאשׁוֹן וְאֵף עַל כֵּן אִין אֶחָד מִמֶּךָ
דּוֹמָה לְחֲבִירוֹ.

לְפִיכָךְ – מֵאַחַר וְהָאֲדָם חָשׁוּב כָּל כֵּךְ שֶׁנִּבְרָא כָּל אֶחָד בְּצוּרָה בִּפְנֵי
עַצְמוֹ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד חֵיב לִזְמֹר בְּשִׁבְלֵי נִבְרָא הָעוֹלָם, וְחָשׁוּב אֲנִי
כְּעוֹלָם מֵלָא. וְלֹא אֲבָדָה אֶת עַצְמִי מִן הָעוֹלָם שֶׁבִּבְלִי עֲבִירָה אֲחֵת.
וּמִמִּשְׁכִּים וְאוֹמְרִים לְעֵדִים: וְשְׁמָא תֵּאֲמְרוּ

סנהדרין. פרק רביעי – אחד דיני ממונות דף לז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" עה רש"י

ושלש שורות. כל אחת כמנין סנהדרי עשרים ושלשה שאם יחלקו הכ"ג רובן מחזיקין ומיעוט מזכין והטתיה לרעה אין ע"פ אחד וצריך להוסיף שנים שנים עד שבעים ואחד הלכך צריך להושיב לפניהם ארבעים ושמונה להשלמת שבעים ואחד ולא אורח ארעא לעשות שורות לתלמידים של כ"ד שתהא מרובה משל דייןין ולא לעשות שורות קטנות ולא שנים של כ"ג ואחד של

שנים תלמידים הלכך עבדי שלש שורות: וכל אחד מכיר את מקומו. לפי שבתחלה כסדר הושיבם שורה ראשונה גדולה משל שניה והיא גדולה מן השלישית וגם בכל שורה ושורה הושיבם כסדר הגדול בראש שני למטה הימנו וכן כולן זה למטה מזה לפיכך צריך כל אחד להכיר מקומו: הוצרכו לסמוך. כגון שמת אחד מן הדייןין סומכין לו מהראשונים שהם גדולים מכולן: אחד מהשניים לא לו ראשונה כו'. ולא שיביאו מן הקהל לראשונה לפי שהגרוע מן התלמידים שבשורות גדול מגדול שבקהל: ולא היה. אותו שנברר מן הקהל יושב במקומו של ראשון ראש בשורה שליש אלא במקום הראוי לו בסוף השורה וכן אותו שבא מן השלישי לשניה וכן אותו שנסמך מן הראשונים לא היה יושב במקומו של ראשון אלא כולן בסוף השורות וכל בני השורה נמשכין איש איש למעלה ממקומו וממלאין זה מקומו של זה מפני שהקטן שבדיינים גדול מן הגדול שבתלמידים הראשונה והקטן שבראשונה גדול מן הגדול שבשניה הלכך כי ניידי כולוהו ניידי כשמת אחד מהן ומושיבין אחר חליפו כולן צריכין לנהר איש איש ממקומו: גמ' מה"ם. דבעגולה היו יושבים: סהר. עגול הוא: כפיבורו של עולם. שבת המקדש באמצע של עולם: דומה למהר. בעגולה: מוג. שני חלקי מים ואחד יין: אל יחסר המון. אל יחסרו מחלק השלישי שהוא כדי הראוי למנו: עשרים ושלשה. שליש של שבעים: לצאת לעסקיו. חוץ לישבה: סייג. הוא גדר: סוגה בשושנים. גדרה בשושנים כלומר באוהרה קלה ובהבדלה מועטת הם נפרשין מן העבירה וא"צ גדר אבנים להפסיקן שאפי' אין רחוקין מן העבירה אלא גדר שושנים מפסיק ביניהם לא יפרצו בה פרצות הגדר: מהבהבת. אוחות ודולקת כמו (שבת דף כח) שקפלה ולא הבהבה ובלע"ז פלמ"ד: ברינו. פריצים לשון בורים: רבי יורא. גוצא הוה ונחרכו שוקיו ע"י מעשה דבריק נפש' בתגורא שגירא בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף פה.) וקרו ליה חריכא כטן שקי: ש"מ. מדקתני לא היה יושב במקומו של ראשון כי ניידי כולוהו ניידי כדפריש' לעיל: דנבני. בזנבות: מתני' מאימין. שלא יעידו עדות שקר: מאמר. בגמ' מפ' דיני ממונות. אם העיד שקר נותן ממון לזה שנפסד על ידו ומחזירו לו ומתכפר: לפיכך נברא אדם יחיד. כל זה אומר להם לפיכך נברא אדם יחיד להראותך שמאדם א' נברא מלואו של עולם: הרבה רשויות בשמים. וכל א' ברא את שלו: ולתני גדולתו. ועוד לכך נברא יחיד להראות לדורות הבאים גדולתו של הקב"ה שבתחתם הראשון כל הדורות טבועות שלא היה תחלה אלא חותם א': חותם. היינו אותו ברזל שהצורה חקוקה בו: מובע. כמה מטבעות כחותם א'. כל המטבעות שאדם טובע ע"י ברזל אחת כולן דומין: כשכילי. נברא העולם. כלו' חשוב אני כעולם מלא לא אטרד א"ע מן העול' בעביר' אחת וימשוך ממנה:

התורה העידה עלינו סוגה בשושנים. לענין דם נדות נדרש כשאומרת דם כשושנה אדומה ראיתי מיד פורש וא"ת והא יחיד דאורייתא היא כדררשנין (לעיל דף כא:) מכי יסיתך אחיך בן אמך והכי אתא קרא דדברי קבלה למישרי מאי דנתיב באורייתא וי"ל דלא אסרה תורה אלא כעין אמו דלא עבידא דמשתריא אבל נדה סופה ליתרז ומיזו חיבא דלא בעל אפילו נדה אסורה להתייחד כדאמר' בפ"ק דכתובות (דף ד.) לא בעל הוא ישר בין האנשים ואשתו ישנה בין הנשים וא"ת והא אמר' בפ"ק דשבת (דף יג.) מקיש אשתו נדה לאשת רעהו מה אשת רעהו הוא בבגדו והיא בבגדה אסור כו' ופי' שם בקונט' משום ייחוד דאשת איש אף אשתו נדה והכא אמר סוגה בשושנים וי"ל דהוא בבגדו והיא בבגדה אסורה באשת איש אפי' בלא ייחוד משום איקרובי דעתה שנהנין ומתחממן זה מזה ויש תימה מ"ש דייחוד דנדה שרייא מסוגה בשושנים והוא בבגדו והיא בבגדה אסרת מהיקש דאשת איש איפוך אנא וי"ל דמסתבר טפי לאסור הוא בבגדו והיא בבגדה לפי שמתקרבין יחד ונהנין זה מזה כדפרישית: וירח את ריח בגדיו. לשון ריח שייך בדם נדות כדאמרין בס"פ כל היר (נדה דף כ:) והיא איתלתא דתאיא דמא קמיה דר"א ארדיה אמר האי דם חומד הוא: שאין

מטעמיהן: 'סוגה בשושנים', שאפילו כסוגה של שושנים, לא יפרצו בהן פרצות. והיינו דאמר ליה ההוא מינא לרב פהנא, אמריתו, נדה, שרי לייחודי בהדי גברא. אפשר אש בנעורת, ואינה מהבהבת. אמר ליה, התורה העידה עלינו 'סוגה בשושנים', שאפילו כסוגה של שושנים, לא יפרצו בהן פרצות. ריש לקיש אמר, מהכא 'כפלה הרמון קתד', אפילו ריקנין שפך מלאין מצות פרמון. רבי יורא אמר, מהכא 'ורח את ריח בגדיו', אל תיקרי 'בגדיו' אלא 'בוגדיו'. הנהו ברייני דהוו בשיבבותיה דרבי יורא, דהוה מקרב להו, כי היכי דתייחדו להו בתיוכתא, והוו קפדי רבנן. כי נח נפשיה דרבי יורא, אמר, עד האידנא הוה 'חריכא קטין' שקיה' דהוה פעי עלן רחמי. השתא, מאן פעי עלן רחמי. הרהרו בלבייהו ועבדו תשובה: שלש שורות כו': אמר אביי, שמע מינה, כי ניידי, פולחו ניידי. ולמא להו, עד האידנא הוה יתיבנא ברישא. השתא, מותביתו לי דנבני. אמר אביי, דאמרי ליה הכי, 'הו' ונב לאריות ואל תהי ראש לשועלים': משנה ביצד מאימין את העדים על עידי נפשות, היו מכניסין אותן ומאימין עליהן, שפא תאמרו מאומד ומ'שמועה, עד מפי עד ומפי אדם נאמן. שפא אי אתם יודעין, שסופנו לברוק אתכם בדר'שה ובחקירה. הו' יודעין שלא פריני ממונות, דיני נפשות. דיני ממונות, אדם נותן ממון ומתכפר לו. דיני נפשות, דמו ודם ורעותיו תלויין בו עד סוף העולם. שפן מצנין בקון שחרג את אחיו, שגאמר 'קול דמי אחיד צועקים', אינו אומר 'דם אחיד' אלא 'דמי אחיד', דמו ודם ורעותיו. דבר אחר, 'דמי אחיד' שהיה דמו מושלך על העצים ועל האבנים. לפיכך נברא אדם יחיד, ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאלו איבד עולם מלא, וכל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאלו קיים עולם מלא. ומפני שלום הבריות, שלא יאמר אדם לחבירו אבא גדול מאביך. ושלא יהו המונים אומרים, הרבה רשויות בשמים. ולתני גדולתו של הקדוש ברוך הוא, שאדם טובע כמה מטבעות כחותם אחד, פולן דומין זה לזה. ומלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, טבע כל אדם כחותמו של אדם הראשון, ואין אחד מהן דומה לחבירו. לפיכך, כל אחד ואחד חייב לומר בשכילי נברא העולם. ושפא תאמרו, מה

ומחזירו לו ומתכפר: לפיכך נברא אדם יחיד. כל זה אומר להם לפיכך נברא אדם יחיד להראותך שמאדם א' נברא מלואו של עולם: הרבה רשויות בשמים. וכל א' ברא את שלו: ולתני גדולתו. ועוד לכך נברא יחיד להראות לדורות הבאים גדולתו של הקב"ה שבתחתם הראשון כל הדורות טבועות שלא היה תחלה אלא חותם א': חותם. היינו אותו ברזל שהצורה חקוקה בו: מובע. כמה מטבעות כחותם א'. כל המטבעות שאדם טובע ע"י ברזל אחת כולן דומין: כשכילי. נברא העולם. כלו' חשוב אני כעולם

שאין

דמך מסור ביד. ממדיית האי עובדא אמתי' דכידע מאומד משמע דרדיש מהאי קרא דמאומד לא מיקטל דמשמע ע"פ שנים עדים שראו את המעשה ואחריני הוו עמ"ש בן שטח והאי דלא חשיב להו משום כבודו והאי דקאמר או אני או אתה לאו דוקא לשון יחיד אלא אנה

מיום

שחרב בית המקדש. תימה דהוה מצי למימר דאף בזמן שבית המקדש קיים כי עובדא דשמעון בן שטח א"צ שלא בעדים והתראה כדאמר במכות (דף ?) כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע בב' בני אדם שחרגו אחד הרג בשוגג ואחד הרג במזיד הקב"ה מזמין לפונדק וי"ל דנקט משחרב בית המקדש משום דאז בטלי דיני נפשות לגמרי וא"ת והא אבתי הוו מצי למינקט מ' שנה קודם חורבן הבית כדאמר בפרק היו בודקין (לקמן דף מא.) שגלח סנהדרין וישבה לה בחנות ואמר שלא דנו דיני נפשות וי"ל מ"מ כשהיו רואים צורך שעה היו חוזרין ללשכת הגזית כי ההיא עובדא וכיוצא בו והא דפרקי לקמן בפרק היו בודקין (שם) ור' יוחנן בן זכאי מי הוה בסנהדרין משום דמה שברק בעוצקי תאנים בדין רוצח הוא והא דגלו משום דנפיש רוצחים הוו ומשום רציחה לא היו חוזרין וא"ת והא חזינא כמה כופרים בעיקר דמתיס כדרכם וי"ל דכות מילה תולה ושבר מצות שעשו משתלמן בעולם הזה כדכתיב (דברים ז) ומשלם לשונאיו ועובדא דרשי הפועלים (ב"מ דף פג.) דאפקדו לגבירא חקופה דהוה וכו' בעלו נערה המאורסה התם נמי זכות תולה לו שלא נענש בסקילה וידין בקלה א"צ הוא ובנו לאו דוקא אלא בנו תחלה ואחר כך הוא דמיתו בחנק וי"מ דנקט משחרב בית המקדש משום דבזמן בית המקדש בגדי כהונה היו מכפרין מידו ה"מ כשעשו תשובה

כמאן

כ"ר אחא. משמע דרבי אחא לית ליה אומד בדיני נפשות ותימה דבפרק שבעות העדות (שביעות דף לד.) ושם משמע דאית לי גבי שבעות העדות דאניו חייב אלא בתביעת ממון ודריש ר' יוסי הגלילי מדכתיב או ידע בעדות המתקיים בדיעה בלא ראייה אמר רב פפא לימא ר' יוסי הגלילי לית ליה דרבי אחא דאי אית ליה בדיני נפשות משכחת לה כר"ש בן שטח ויש לומר דלמסקנא דהכא דמשני מתני אפילו כרבנן אין צריך לאוקמי דרב אחא בדיני ממונות דווקא מיהו בדוחק יש למצוא דלחייב רבי אחא בההיא דר' שמעון בן שטח דמנא ידעו עדים שחרגו בתוך כדי ידובר של התראה כיון שלא ראו אלא מאומד ואי איירי בחבר נחא ובר' יוסי דאמר לא בעי התראה (לעיל ד' ח.)

מיום

שפתחה כו'. כל דמים בגלעים בארץ אלא שרישומן ניכר ושל הכל אין רישומן ניכר כלל. **מכנה** הארץ ומירות שמענו. כתוב בתשובת הגאונים שאין צ"א אומרים קדושה אלא בשבת דכתיב (ישעיה ו) גבי חיות שש כנפים לאחד וכל כנף הוא אומר שירה אחת ביום בשבת ימי החול וכשיגיע שבת אומרים החיות לפני המקום רבש"ע אין לנו עוד כנף והקב"ה משיב להם יש לי עוד כנף אחד שאומר לפני שירה שנאמר מכנה הארץ ומירות שמענו. **לשובה** לא פתחה. וא"ת והא כתיב (שמות טו) תבלעמו ארץ טובת המצרים אינה קרויה טובה נכנס

רש"י

מה לנו ולצירה הזאת. להכניס ראשינו בדאגה הזאת אפי' על האמת: והלא כבר נאמר והוא עד. עליכם מוטל חובה ונשואות עון אם לא תגידו מה שראיתם: ושםא תאמרו מה לנו לחוב. להיות מתחייבים מדמיו של זה נוח לנו לעמוד באם לא יגיד: והלא כבר נאמר באבוד רשעים רנה. אם רשע הוא אין כאן עונש: גמ' או אני או אתה. שמעון בן שטח קא"ל הכי: דין ארבע מיתות. פורענות ביד שמים הדומה למיתה שהוא מחוייב בה: נחש מבישו. דקלי ליה ויהרא ארס של נחש שורפה: נופל מן הגג. דומיא דסקילה כדתנן לקמן (דף מה.) בית הסקילה היתה גבוהה שתי קומות וקומה שלו הרי כאן שלש: ליספין באין עליו. שדרך להרגו בסיף וכן נמסר למלכות שמתין ראשו: חטא אחרינא הוה נבילה. שזוהי מחוייב שריפה שהיא חמורה דאילו רוצח בסיף הוא ומיתת סייף קלה כדאמרין בארבע מיתות (לקמן דף מט.) הא בדיני ממונות אמרינן. עדות מאומד מרתנן ליה גבי איום עידי נפשות ולא תנן ליה גבי איום עידי ממונות בפרק דיני ממונות (לעיל דף כט.) דאמרין להו סהדי שקרי אאוגריהו וזלי. האומר. נושך שמעתי ולי נראה כשהגמל הזכר מזדווג עם הנקבה קרי לי' אחר דאמר בכבורות (דף ח.) גמל אחר כנגד אחר: שזה חורו. שדרך סוסים מזוינים להכות סוסים שביצרו והיינו מאומד: ולישמעך עד מפי עד. דתנן הכא ולא תנא לה אאים בעידי ממון הכי נמי כו'. הוא אמר לנו. המחוייב אמר לנו שאני חייב לו אבל לא בפני התובע אמר לנו כן לא הויה הודאה: איש פלוני אמר לנו שזה חייב לזה שהוא ראה בהלואה היינו עד מפי עד: הודה לו. שניהם היו שם: אמרינן ליה בדיני נפשות. להרבות הדברים ולפרש לאיים ובדיני ממונות לא איכפת לן לאיים עליהם כל כך: פצעם. מכת חרב קרי פצעם: חבורות חבורות. לכך נאמר דמי בארץ נוד. ולא כתיב נע שכיפה לו גלותו דכתיב (בראשית ד) ויצא קץ. שלשה דברים. חרב ורעב ודבר: לא יצלה. שום הצלחה ויכנינה מלך יהודה ויהא

אמר לי' לא אמר לי' שהוא חייב לו' לא אמר כלום, עד שיאמר, בפנינו הודה לו' שהוא חייב לו' מאתים וזו. אלמא, אף על גב דפסילי בדיני ממונות, אמרינן להו בדיני נפשות, הוה יודעים כו'. אמר רב יהודה בריה דרבי חי'א, מלמד שעשה קנן בהכל אחיו חבורות חבורות פציעות פציעות, שלא היה יודע מהיכן נשמח ויצאה, עד שהגיע לצוארו. ואמר רב יהודה בריה דרבי חי'א, מיום שפתחה הארץ את פיה וקיבלתו לדמו של הכל, שוב לא פתחה, שנאמר 'מכנה הארץ, ומירות שמענו צבי לצדיק', 'מכנה הארץ' ולא 'מפי הארץ'. איתיבית חזקיה אחיו, 'ותפתח הארץ את פיה'. אמר ליה, לרעה פתחה, לטובה לא פתחה. ואמר רב יהודה בריה דרבי חי'א, גלות מכפרת עון מחצה, מעיקרא פתיב 'והייתי נע נוד', ולבסוף פתיב 'והישוב בארץ נוד'. אמר רב יהודה, גלות מכפרת שלשה דברים, שנאמר (פס' אמר ה' וגו') 'והישוב בעיר הזאת ימות בחרב, ברעב ובדבר, והיוצא ונפל אל הפשדים הצרים עליכם ותיה ותיה לו נפשו לשלל'. רבי יוחנן אמר, גלות מכפרת על הכל, שנאמר (פס' אמר ה') כתבו את האיש הזה ערירי, וגבר לא יצלה בימיו, פי לא יצלה מזרעו איש יושב על פסא דוד ומושל עוד ביהודה, ובתר דגלה פתיב 'ובני יבניה אסיר (בנו) שלתיאל בנו', 'אסיר' שעפירתו אמו בבית האסורין. 'שלתיאל' ששתלו אל שלא בדרך הנשתל. גמירי, שאין האשה מתעפרת מעופר, והיא

והיא

מבררת הגמרא: **בְּמֵאנָה** – כשיטת מי נשנו משניות אלו. משיבה
הגמרא: **בְּרַבִּי אֲחָא**.
הגמרא מביאה את דברי רבי אחא: **דְּתַנִּינָא** בברייתא, **רַבִּי אֲחָא**
אֹמְרִי, **נִמְלֵל הָאֲחֵר** – המזדווג בין הנמלים, ונמצא נמל הרוג
בצידו, בידוע שגמל זה שהיה מזדווג הרגו. מבואר בדבריו,
שמחייבים את בעל הגמל לשלם את הנזק על פי אומד שהוא הרג,
מכיון שבממונות עדות מאומד כשרה.
דוחה הגמרא: **וְלִישָׁעֵמִיד** – ולשיטתך שדייקת מהמשניות שעדות
מאומד פסולה בעדי נפשות וכשרה בעדי ממון, כיצד תבאר את דין
עד כפי עד – עד ששמע מעד אחר דקתני – שושנה במשנתנו
שמאיימים על עדי נפשות שמא מעידים כך, והרי לעיל בעדי ממון
לא נזכר שמאיימים עליהם שלא יעידו עד מפי עד, וכי תוכל לדייק
מכך שבדיני נפשות הוא דלא אמרינן – דווקא בעדות נפשות לא
אומרים שעדות עד מפי עד כשרה, הא – אבל בדיני ממונות,
אמרינן – אומרים שעדות כזו כשרה. וזה תנן – והרי שנינו במשנה
לעיל (שם), שאם אמר העד שהוא – הלוה אמר לי ושלם בפני
המלוה! שאני חייב לו! – למלוה, והיינו שדיעת העד שהלוה חייב
היא מחמת דברי הלוה. או שאמר העד 'איש פלוני אמר לי שהוא
הלוה חייב לו' – למלוה, הרי זה כאילו שהעד לא אמר כלום
והלוה פטור, כיון שהיא עדות של עד מפי עד ופסולה, ואין העדות
כשרה עד שאמר העד בפנינו הודה לו הלוה למלוה שהוא חייב
לו מאתים וזו.
סיום הדחיה: **אֲלָמָא** – מוכח, שאף על גב דפסיילי עדות עד מפי עד
בדיני ממונות, מכל מקום לענין איום אמרינן להו – אומרים לעדים
שלא יעידו כך רק בדיני נפשות, כיון שבעדות נפשות מרבים
באיומים, אבל בדיני ממונות אין מאיימים על העדים בזה, מפני שלא
איכפת לנו לאיים עליהם כל כך. ואם כן, הָכָא נמי – גם כאן לענין
עדות מאומד, אף על גב דפסיילי עדות מאומד גם בדיני ממונות,
מכל מקום לענין איום אמרינן להו – אומרים לעדים רק בדיני
נפשות שלא יעידו כך, אבל לא בדיני ממונות.
שנינו במשנה (לעיל ע"א): הוּא יוֹדְעִים שלא כדיני ממונות דיני נפשות
כו' שכן מצינו בקין שדרג את אחיו, שנאמר (בראשית ד י) 'קול דמי
אחייך צועקים'.
אמר רב יהודה בריה דרבי חייה, מלשון 'דמי אחייך' בלשון רבים,
מלמד ששעשה קין בהבל אחיו חבורות חבורות – מכות שהם
נצרך בהם, ופציעות פציעות – מכות בחרב, מפני שלא היה יודע
מהיכן הנשמה יוצאת, עד שהגיע לצוארו ופצעו שם והרגו.
מאמר נוסף מרב יהודה בענין זה: ואמר רב יהודה בריה דרבי חייה,
מיום שפתחה הארץ את פיה וקבלתה לדמו של הבל, שוב לא
פתחה אותה, שנאמר (ישעיה כט ט) 'מִכְנַף הָאָרֶץ, וּמִירוֹת שְׁמֵעֵנוּ צְבִי
לְצִדִּיק', והיינו, שמקצה הארץ שמענו וזמירות לה, ודורשים 'מִכְנַף
הָאָרֶץ' – מקצה הארץ ולא 'מִכְנַף הָאָרֶץ', כיון שאינה פותחת עוד את
פיה.
איתיביה – הקשה תוקנה אחיו של רב יהודה לרב יהודה, הרי נאמר
(במדבר טו לב) במעשה קרח ועדתו 'וּתְפַתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ, וְאָם כֵּן
תִּפְתָּח הָאָרֶץ שׁוּב אֶת פִּיהָ'.
אמר ליה רב יהודה, אמנם לרעה פתחה הארץ שוב את פיה, כמו
בבליעת קרח ועדתו, אבל לטובה לא פתחה הארץ עוד את פיה.
מאמר נוסף מרב יהודה: ואמר רב יהודה בריה דרבי חייה, גלות
מִכְפָּרֶת עֶזְרָא מִחֻצָּה – חצי מהעז. ונדרש מהכתוב בענין של קין על
הריגת הבל, מְעִיקָרָא – בתחילה כתוב (בראשית ד י) 'וְהָיִיתִי נֶעַ וְנָד
בָּאָרֶץ, וְלִכְסוּף לֵאחֶר שְׂגֹלָה כְּתִיב (שם ד טו) 'וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ נֹד', ולא
בארץ נע ונד, מכאן שגולתו כיפרה לו.
מאמר נוסף על כפרת הגלות: אמר רב יהודה, גלות מִכְפָּרֶת על
שלישה דברים על חרב, על רעב ועל דבר. שנאמר בנבואת ירמיהו
שצדקיהו ועמו יפלו בידי נבוכדנצר (ירמיה כ ט) (פה אמר ה' וגו')
'וַיֵּשֶׁב בְּעִיר הַזֹּאת יָמוֹת בְּחָרָה, בְּרָעַם וּבְדָבָר, וַהֲיוּצֵא וְנִפְלֵא אֵל
הַבְּשָׂדִים הַחָרִים עֲלֵיכֶם וְהָיָה וְהָיָה לֹא נִפְשׁוּ לִשְׁלָל, וּמִכְיֹן
שֶׁהַכְּתוּב אֹמֵר שֶׁהָיוּצֵא וַיִּגְלָה עִם הַכְּשָׁדִים יִצְלָל, מִשְׁמַע שֶׁהַגְּלוּת

עדיף שלא נעיד אפילו עדות אמת, כי מה לנו ולצדקה הזאת – מה
לנו להכניס ראשינו בדאגה זו, ולהחשב כאילו איבדנו עולם מלא.
על זה נשיב, והלא כבר נאמר (ויקרא ה א) 'וְהָיָה עַד אִם רָאָה אִו יָדַע
אִם לֹא יָגִיד וְנִשָּׂא עֹנֹו' וגו', ואם לא תעידו, תעברו על מצוה זו.
ושמא תאמרו, אף שנעבור על האיסור עדיף שלא נעיד, כי מה לנו
לחוב – להתחייב בדמו – במיתתו של זה. על זה נשיב, והלא כבר
נאמר (משלי י א) 'כְּאִכּוּר רָשָׁעִים הָיָה, וּמִמִּילָא אִם הוּא רָשַׁע אִין
עֲלֵיכֶם עֹונָשׁ'.

גמרא

שנינו במשנה (לעיל ע"א), שבאיום על העדים אומרים להם שמא
העידו 'מאומד'. הברייתא מבררת מהו 'מאומד': תנן ברייתא, אומר להן
ביצד הוא האיום על עדות מאומד. משיבה הברייתא: אומר להן
הדיין לעדים, שמא כך ראיתם שפלוני רץ אחר חבירו לחורבה,
ורצתם אחריו, ומצאתם סוף ו-חרב בידו, ודמו של הנהרג
מטפף מהחרב, וההרוג מפרפר – קופץ בחזק קודם מיתתו. אם כך
ראיתם, לא ראיתם כלום, ואינכם יכולים להעיד עליו ולחייבו.
הגמרא מביאה מעשה מעין זה: תנן בברייתא, אמר רבי שמעון בן
שטח, אראה פנחמה – לשון שבועה אם לא ראיתי אחד שרץ אחר
חבירו לחורבה, ורצתי אחריו, וראיתי סוף בידו, ודמו של הנהרג
מטפף מהחרב, וההרוג מפרפר. ואמרת לי, רשע מי תרגו לה
או אני או אתה, ודאי שאתה, אבל מה אעשה שאין דמך מסור
בדי – אין בידי להעיד עליך שהרגתו, שחרי אמרה התורה (דברים י
ח) 'עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים או שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמָת הַמֵּת', ואני לא ראיתי
את מעשה ההריגה. אך הקדוש ברוך הוא היודע מחשבות, יפרע
מאותו האיש שהרג את חבירו.

הברייתא מסיימת שאכן נענש: אמר, לא זו ממש, עד שבא נחש
והבישו – נשך את הרוצח ומת.
משקה הגמרא: והא – וכי אותו רוצח בר נחש הוא – ראוי למות על
ידי נחש, והאמר רב יוסף, וכן תני דבי חזקיה, מיום שחרב בית
המקדש אף על פי שגמלו סנהדרין, אבל ארבע מיתות בית דין לא
בטלו.

הגמרא מקשה על הברייתא, קודם שסיימה להקשות את הקושיא
הקודמת: וכי ארבע מיתות לא בטלו, והא – והרי הם בטלו, שהרי
משחרב הבית אין בית דין דנים למיתה. מתרצת הגמרא: אמנם ארבע
מיתות בטלו, אלא שדין ארבע מיתות לא בטלו, ומי שנתחייב
מיתה, תגיע אליו פורענות מן השמים בדומה למיתה שנתחייב בה.
והיינו, שמי שנתחייב סקילה, או שהוא נזיל מן הנגזזה כסקילה
שדוחפים אותו מבית הסקילה, או היה דורכסו וזה כסקילה, שהארי
מפילו לארץ והורגו בדריסה. ומי שנתחייב שריפה, או נזיל
בדליקה, או נחש מפישו וארס הנחש שרפו. ומי שנתחייב חנינה
ו-סיוס, או נמסר למלכות ומתוים את ראשו, או ליסמין פאין עזלי
שדרסם להרוג בסיף. ומי שנתחייב חנק, או מוכע בנהר, או מת
בסרסובי – מחלת אסכרה.

ואם כן קשה, מדוע אותו אדם שראה רבי שמעון בן שטח, מת על ידי
נחש שהיא מיתת שריפה החמורה, הרי הרוצח מתחייב הרג שהיא
מיתה קלה יותר, והיה ראוי שימסר למלכות או שיבאו עליו ליסטים.
מתרצת הגמרא: אמר, ההוא – אותו אדם, חטא אחריתי הוה ביה
– חטא אחר היה בו ונתחייב עליו שריפה, ולכן מת בשריפה שהיא
חמורה מהרג. ואמר מר – שהרי שנינו במשנה להלן (פא), שמי
שנתחייב שתי מיתות בית דין, אחת קלה ואחת חמורה, גידול
במחורה, ואף כאן כיון שנתחייב בשתי מיתות, הרג ושריפה, נידון
בשריפה החמורה.

שנינו במשנה (לעיל ע"א): ומאיימין עליהם, שמא תאמרו מאומד.
במשנה לעיל (כט). מבואר שמאיימים על עדי ממון, ולא נאמר שם
איום שלא יעידו מאומד. מדייקת הגמרא: ממה שלא נכתב בדיני
ממונות שמאיימים עליהם שלא יעידו מאומד, משמע שבדיני
נפשות הוא דלא אמרינן – דווקא בעדות נפשות לא מועילה עדות
מאומד, הא – אבל בדיני ממונות, אמרינן – מועילה עדות מאומד.

1 ואילו היא – אמו של שאלתיאל נתעברה מעומד, שכשהיה יכניה
2 בבית האסורים במקום צר שלשלו לשם את אשתו, ובא עליה
3 כשהוא מעומד, ונתעברה וילדה את שאלתיאל. דבר [טעם] אחר,
4 נקרא (שלת'אל) [שאלתיאל] על שם שנשאל על אלתו אל –
5 שנשבע הקדוש ברוך הוא שלא יהיה ליכניה בן, ומכיון שעשה
6 תשובה נשאל על שבועתו ופמליא של מעלה התירו לו. הגמרא
7 מבארת את שם בנו של שאלתיאל: בן שאלתיאל נקרא 'זורבבל', על
8 שם שנוצק במעי אמו כבבל. ומה שמו האמיתי, נחמיה בן חכליה
9 שמו.

10 הגמרא מביאה מעשה השייך לענין מלכות בית דוד: יהודה וחזקיה
11 בני רבי חייא הוו יתבי בסעודתא קמי רבי – היו יושבים בסעודה
12 לפני רבי, ולא הוו קא אמרי ולא מדי – ולא דיברו כלום. אמר להו
13 רבי לאנשי ביתו, אנברו חמרא אדרדקי – תנו הרבה יין לתינוקות
14 אלו, כי היכי דלימרו מילתא – כדי שישתכרו ויאמרו דבר. בין
15 דאיבסום – מכיון ששתו ונשתכרו פתחו ואמרו, אין משיח בן דוד
16 כא עד שיבכלו – שיגמר שלטונם של שני בתי אבות מישראל, ואילו
17 הו, ראש הגולה שבבבל, והנשיא שבארץ ישראל, שנאמר (ישעיה ח
18 יד) 'והיה למקדש ולאבן גנה ולצור מכשול לשני בתי ישראל',
19 שמושיען של ישראל יהיה למקדש לכלל ישראל, ואילו לשני בתי
20 ישראל הוא יהיה לגוף ומכשלה, כלומר שיכלה שלטונם. אמר להם
21 רבי לבני רבי חייא, בני, קוצים אתם מטילין לי בעיניי, שדבריהם
22 כקוצים הדוקרים בעיני, שאני הנשיא אתם אומרים עלי שיכלה
23 שלטוני קודם ביאת המשיח. אמר לו רבי חייא אביהם, רבי, אל ירע
24 בעיניך מה שאמרו, משום ש'יין' ניתן בשבועים אותיות – הגימטריא
25 של 'יין' היא שבעים, וגם 'סוד' ניתן בשבועים אותיות – הגימטריא
26 של 'סוד' היא שבעים, נכנס יין יצא סוד – ומכיון ששתו יין אמרו
27 דבר סוד.

28 מרי בר מר דורש פסוק נוסף מענין יכניה: אמר רב חסדא אמר מר
29 עוקבא, ואמרי לה – ויש אומרים שאמר רב חסדא, דרש מרי בר
30 מר ושאל, מאי דכתיב (דניאל ט ט) 'וישקד' [וימחר] ה' על הרעה
31 [והגלות] ויביאה עלינו, כי צדיק ה' אלהינו', וכי משום דצדיק ה',
32 לכן 'וישקד' ה' על הרעה ויביאה עלינו', ומה הצדקות שבדבר.
33 והשיב, אין – נכון הדבר, צדקה עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל
34 במה שהקדים ומיחר את גלות צדקתו להגלותה ועוד [וכשעדיין]
35 גלות יכניה קיימת – בעת שאלו שגלו עם יכניה לבבל אחת עשרה
36 שנים קודם עדיין לא מתו, וזהו צדקותו שמיחר להגלותם כדי
37 שהגולים עם יכניה שהיו חכמים בתורה ללמודה לגולים עם צדקתו.
38 דכתיב ביה בגלות יכניה (מלכים ב' כד טז), 'והקדש והמקדש אלה, הכל
39 גבורים עשי מלחמה ויביאם מלך בבל גולה בבבל', כלומר, שבתוך
40 גלות יכניה גלו אלף אנשים שנקראו חרש ומסגר, ונקראו 'חרש',
41 שפיון שפותרין פיהם בדברי תורה, הכל נעשו פתחין ששותקים,
42 ונקראו 'מסגר', שפיון שפותרין פתחיהם – שאינם יודעים להשיב
43 לשאלים על הלכה מסוימת, שוב אין אחריים פותרין היודעים
44 להשיב על הלכה זו. וכמה חרשים ומסגרים היו, אלה.

45 עולא מפרש פירוש נוסף בצדקה שעשה הקדוש ברוך הוא עם
46 ישראל: עולא אמר, צדקה עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל, במה
47 שהקדים את החורבן בשתי שנים למנין הגימטריא של 'ונושנתם'
48 (דברים ד כה), שהיה להם לגלות לפי חשבון גימטריא זו לאחר שמונה
49 מאות חמישים ושנים מעת כניסתם לארץ, וגלו לאחר שמונה
50 מאות וחמישים, ואם לא היה מקדים והיו בבחינת 'כי תוליד בנים ובני
51 בנים ונושנתם בארץ', היה מתקיים בהם המשך הפסוק (שם ד כז) 'כי
52 אבד תאבדון מהר'. אמר רב אחא בר יעקב, שמע מינה ששיעור
53 זמן 'מהרה' דמרי עלמא – של אדון העולם והקדוש ברוך הוא, תמני
54 מאה וחמשים ותרתין הוו – שמונה מאות וחמישים ושנים שנה הוא,
55 כפי חשבון הגימטריא של המילה 'ונושנתם'. שהרי הוזהר ואמר שאם
56 יחטאו ישראל ויעבדו עבודה זרה, יאבדו 'מהר' מארצם, נמצא
57 שבהתקיים 'ונושנתם' יתקיים גם מה שנאמר 'תאבדון מהר', מכאן
58 ש'מהר' של אדון העולם הוא כמנין 'ונושנתם'.
59 שנינו במשנה: (ז) 'לפיכך נברא אדם יחיד כו'.

60 הגמרא מביאה ברייתא שמונה כמה טעמים למה נברא אדם יחיד:
61 תנו רבנן, אדם יחיד נברא, ומפני מה, כדי שלא יהו המינים –
62 הכופרים אומרים שיש הרבה רשויות [ממשלות] בשמים, וכל רשות
63 בראה אדם. דבר אחר, מפני הצדיקים ומפני הרשעים, שלא יהו
64 הצדיקים אומרים אנו בני צדיק, ואין אנו צריכים להתרחק
65 מהעבירה כי לא ניכשל בה, ורשעים אומרים אנו בני רשע, ואין אנו
66 צריכים לחזור בתשובה ולהיות צדיקים, כי זה לא יועיל לנו. דבר
67 אחר, מפני המשפחות, שלא יהו משפחות מתגרות זו בזו,
68 ואומרות זו לזו אבינו גדול מאביכם, וממילא אנו מעולים ממכם. ומה
69 אם עבשיו כשנברא יחיד מתגרות המשפחות זו בזו, אם נבראו שנים
70 על אחת כמה וכמה שהיו מתגרות ואומרות אבינו גדול מאביכם.
71 דבר אחר, מפני הנולדו ומפני החמסנין, שלא יאמרו קרקע זו היתה
72 של בני אבינו הראשון ולא של בני אביכם. ומה אם עבשיו כשנברא
73 יחיד נולדו וחמסנין הקרקעות, אם נבראו שנים על אחת כמה
74 וכמה שהיו גוזלין וחומסין.

75 שנינו במשנה (ז): ולחגיד גדולתו של הקדוש ברוך הוא כו'.
76 תנו רבנן, למה נברא אדם יחיד, לחגיד גדולתו של מלך מלכי
77 המלכים הקדוש ברוך הוא, שאדם טובע – חוקק כמה מבעיות
78 בחותם אחד – ברזל אחד שהוצרה חקוקה בו, וכולן דומין זה לזה,
79 אבל הקדוש ברוך הוא טובע כל אדם בחותמו של אדם הראשון
80 ואף על פי כן אין אחד מהן דומה לחבירו, שנאמר (איוב לח יד)
81 'תתהפך בחומר חותם ויתבצבו כמו לבוש', וממה שהפסוק קרא
82 לצורת האדם בשם 'חותם', משמע שכל האנשים טבועים בחותם
83 אחד. ומפני מה אין פרצופיהן של האנשים דומין זה לזה, כדי שלא
84 יראה אדם דירה נאה ואשה נאה ויאמר שלי היא, ואף אחד לא
85 יוכל להכחישו, כי אין היכר בין האחת לחברתה, שנאמר (איוב לח טז)
86 'וימנע מרשעים אדם וזרע רמה תשבר', שימנע
87 מהרשעים קלטת פניהם ולא יהיו דומים לחבריהם, ומתוך ששונים
88 בפרצופיהן זה מזה, זרועם תשבר, כלומר שלא יוכלו לומר על דבר
89 שאינו שלהם, שלי הוא.

90 הגמרא מביאה ברייתא מענין שינוי מראה האדם מחבירו: תניא, היה
91 רבי מאיר אומר, בשלשה דברים אדם משתנה – שונה מחבירו,
92 בקול, במראה, ובדעת – שאינו יודע מה בלב חבירו. בקול
93 ובמראה, משום ערוה – שלא תתבלבל האשה בבעל אחר, ותכיר
94 את בעלה ביום לפי המראה, ובליילה לפי הקול. ובדעת, מפני
95 הנולדו והחמסנין, שאם ידע מה חבירו חושב, יגלה את המקום
96 שמתמין חבירו את ממונו.

97 הגמרא מביאה ברייתא המונה כמה טעמים לכך שנברא האדם בערב
98 שבת: תנו רבנן, אדם הראשון נברא בערב שבת, ומפני מה נברא
99 בזמן זה, כדי שלא יהו המינים – הכופרים אומרים שאדם הראשון
100 שותף היה לו להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית, לכן ברא את
101 כל העולם קודם שברא את האדם. דבר אחר, כדי שאם תזוה דעתו
102 עליו – שאם יתגאה האדם אומר לו אפילו יתוש קרמך במעשה
103 בראשית, שהיתוש נברא ביום חמישי ואתה נבראת אחריו ביום
104 שישי. דבר אחר, שנברא בערב שבת כדי שייכנס למצוה של שבת
105 מיד לאחר בריאתו. דבר אחר, כדי שייכנס לפעודה מיד לאחר
106 בריאתו, וימצא הכל מוכן לפניו לאכול מכל מה שירצה. משל למלך
107 בשר ודם, שכונה פלטרין וישיבילין – שבנה ארמונות ויפה אותם
108 והתקין סעודה, ואחר כך הכנים אורחיו, וכמו כן קודם ברא הקדוש
109 ברוך הוא את העולם, ואחר כך ברא את אדם הראשון. שנאמר (משל)
110 (א-ט) 'חכמת בנתה ביתה, הצבה עמודיה שבעה. מבחה מבחה,
111 מסכה יינה, אף ערכה שולחנה. שולח נערותיה תקרא, על גפי
112 מרומי קרתי'. ודורשים הפסוק, 'חכמת בנתה ביתה', זו היא מידתו
113 של הקדוש ברוך הוא שברא את כל העולם כולו בחכמה. 'הצבה
114 עמודיה שבעה', אלו שבעת ימי בראשית, שבהם נברא העולם.
115 'מבחה מבחה מסכה יינה אף ערכה שולחנה', אלו בריאת ימים
116 ונהרות וכל צורכי העולם. 'שולח נערותיה תקרא', זה אדם ותוה.
117 סיום הפסוק הוא שבאו וישבו 'על גפי מרומי קרתי'. רבה בר בר חנה
118 רבי – הקשה, בתיב שישבו 'על גפי', כלומר על גבי דבר גבוה,

סנהדרין. פרק רביעי – אחד דיני ממונות דף לח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" עט
רש"י תוספות

והיא נתעברה מעומד. שהיה בית האסורין צר ואין מקום לשכב ושילשלו שם אשה ובאגדה דויקרא רבה אמרה לה: על אלתו. להתיר לו גזירה שנשבע שלא יהא לו בן
והתירו לו פמליא שימ ושבעה כתיבה בהדיא פרשה דכתבו את האיש הזה בס' ירמיה (כב) והיה מושיען של ישראל למקדש של ישראל: ולאנן נגף. ממחר הגלות שמנגפת
את הרגלים: ולצור מכשול. סלע מכשלה יהיה לשני בתי ישראל: בשבעים אותיות. בגימטריא: וישקד. וימחר כמו שוקד אני ומתרגמין מוחד (ירמיה א): שהקריב. ומיחר גלות
צדיקו שהיא באחרונה בעוד גלות יבניה קיימת שעדיין לא מתו אותן שגלו לבבל עם יבניה שהיו חכמים בתורה ולמדו לבני גולה האחרונה: פותחין. בתורה: כחרשים.

נכנס יין יצא סוד. היינו דאמר בפ' הדר (עירובין דף סה.) המתיישב בינו הרי
יש בו מדעת שבעים זקנים שהסוד מתגבר על
היין ואין כח ביין להוציא:

הצבה עמודיה שבעה. דבשבעה ימים נברא
העולם שאפי"ע שבששה ימים נברא
העולם מ"מ היה חסר מנוחה עד שבא שבת בא
מנוחה והיינו דכתיב (בראשית ב) ויכל אלהים
ביום השביעי:

בתחלה על גפי. פ"ה מקום גבוה ולבסוף
כססרה נטרד על כסא וקשה
דבספ"ק דמס' ע"ז (דף טז) משמע דכסא עדיף
מגפי דדריש גבי תלמיד שבתחילה על גפי גולה
ממקום למקום ולבסוף בשנעשה ראש ישיבה על
כסא ובאן נמי יש לדרוש כן קודם שנודווגה לו
חזה על גפי כמו (שמות כא) אם בגפו יבא ולבסוף
על כסא:

וירדו

עלינו, כי צדיק ה' אלהינו. משום דצדיק ה', וישקד ה' על הרעה ויביאה עלינו. אין, צדקה
עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל, שהקדים גלות צדקתו, ועוד גלות יבניה קיימת. דכתיב
ביה בגלות יבניה 'החרש והפסגר אלה, 'חרש', כיון שפותחין, הכל נעשו בחרשין. 'מסגר', כיון
שסוגרין בהלכת, שוב אין פותחין. וכמה היו, אלה. עולא אמר, שהקדים שתי שנים ל'ונושנתם'.
אמר רב אחא בר יעקב, שמע מינה, 'מהרה' דמרי עלקא, תמני מאה וחמשים ותרתין הוו:
לפיכך כו'. תנו רבנן, אדם יחיד נברא. ומפני מה, שלא יהו המינים אומין, הרבה רשויות
בשמים. דבר אחר, מפני הצדיקים ומפני הרשעים, שלא יהו הצדיקים אומרים אנו בני צדיק,
ורשעים אומרים אנו בני רשע. דבר אחר, מפני המשפחות, שלא יהו משפחות מתגרות זו בזו.
ומה עכשיו, שנברא יחיד, מתגרות. נבראו שנים, על אחת כמה וכמה. דבר אחר, מפני הגזלן
ומפני החמסנין, ומה עכשיו, שנברא יחיד, גזלן וחמסנין. נבראו שנים, על אחת כמה וכמה:
ולחגיד גדולתו כו'. תנו רבנן, לחגיד גדולתו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שאדם
טובע כמה מטבעות בחותם אחר, וכולן דומין זה לזה. אבל הקדוש ברוך הוא טובע כל אדם
בחותמו של אדם הראשון, ואין אחד מהן דומה לחבירו, שנאמר 'תתהפך בחומר חותם ויתיצבו
כמו לבוש'. ומפני מה אין פרצופיהן דומין זה לזה, שלא יראה אדם דירה נאה ואשה נאה
ויאמר שלי היא, שנאמר 'וימנע מרשעים אדם ורוע רמה תשבר'. תניא, היה רבי מאיר אומר,
בשלושה דברים אדם משתנה מחבירו, בקול, במראה, ובדעת. בקול ובמראה, משום ערוה.
ובדעת, מפני הגזלן והחמסנין. תנו רבנן, אדם נברא בערב שבת, ומפני מה, שלא יהו המינים
אומרים, שותף היה לו להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית. דבר אחר, שאם תזוה דעתו עליו,
אומר לו יתוש קדמך במעשה בראשית. דבר אחר, כדי שיעבס למצוה מיד. דבר אחר, כדי
שיעבס לפעודה מיד. משל למלך בשור דם, שפנה פלטרין ושיכללן, והתקין סעודה, ואחר כך
הכנים אורחין, שנאמר 'חכמת בנתה ביתה, חצבה עמודיה שבעה. מבחה מבחה, מסכה יינה,
אף ערכה שולחנה. שלחה נערותיה תקרא, על גפי מרומי קרת'. 'חכמת בנתה ביתה', זו מידתו
אף ערכה שולחנה, שפרא את כל העולם כולו בחכמה. 'חצבה עמודיה שבעה', אלו שבעת ימי בראשית. 'מבחה מבחה מסכה
יינה אף ערכה שולחנה', אלו ימים ונהרות וכל צורפי עולם. 'שלחה נערותיה תקרא', זה אדם ותוה. 'על גפי מרומי קרת', רבה פר
בר חנה רמי, כתיב 'על גפי', וכתיב 'על כסא'. בתחלה על גפי, ולבסוף על כסא. מי פתי יסור הנה חסר לב אמרה לו, אמר הקדוש
ברוך הוא, מי פתא לזה, אשה. 'אמרה לו' דכתיב 'נואף אשה חסר לב'. תניא, היה רבי מאיר אומר, אדם הראשון, מפל העולם
כולו הוצבר עפרו, שנאמר 'עלמי ראו עיניך', (וכתיב 'פי ה' עיניו משוטטות בכל הארץ'). אמר רב אישעיא משמיה דרב, אדם הראשון,

שאל הקדוש ברוך הוא, שפרא את כל העולם כולו בחכמה. 'חצבה עמודיה שבעה', אלו שבעת ימי בראשית. 'מבחה מבחה מסכה
יינה אף ערכה שולחנה', אלו ימים ונהרות וכל צורפי עולם. 'שלחה נערותיה תקרא', זה אדם ותוה. 'על גפי מרומי קרת', רבה פר
בר חנה רמי, כתיב 'על גפי', וכתיב 'על כסא'. בתחלה על גפי, ולבסוף על כסא. מי פתי יסור הנה חסר לב אמרה לו, אמר הקדוש
ברוך הוא, מי פתא לזה, אשה. 'אמרה לו' דכתיב 'נואף אשה חסר לב'. תניא, היה רבי מאיר אומר, אדם הראשון, מפל העולם
כולו הוצבר עפרו, שנאמר 'עלמי ראו עיניך', (וכתיב 'פי ה' עיניו משוטטות בכל הארץ'). אמר רב אישעיא משמיה דרב, אדם הראשון,

גופו מכבד. על שם שהיתה עמוקה נראה שמשם לוקח ולכך נעשה מצולה: וראשו מארץ ישראל. שהיא גבוהה וחשובה מכל הארצות: ואיכריו. ידיו ורגליו: משאר ארצות. מכל העולם כדילין לעיל: מאקרא דאנא. בבבל הזה הוא עמוק מאד: כל ילן. לינת לילה: עד זקנת. כל ימיו ואסבלנו: מסוף העולם ועד סופו היה. ארכה: ברא אדם מקצה הארץ. מקצה עד קצה: אחור וקדם. שני צורות דו פרצופין (ברכות דף סא): על הארץ ולמקצה השמים. כלומר עומד בארץ וראשו מגיע השמימה: ולי מה יקרו רעיון אל. בתר גלמי ראו עיניך כתיב אותו מזמור וביצירת אדם מדבר: מין היה. נוטה לעבודה ורה: שקוד. מהיר ורזי: כדי שתדע להשיב לאפיקורוס. הבא להביא ראיה מן התורה

לדברי הצדוקים: כל שכן דפקר טפי. שהרי הכיר וכפר ומתוך כך מודקדק ולא תוכל להשיבו דבר המקובל לו: שפקרו הצדוקים. שמביאין ראיה מן התורה להפקר: ויכרא. יחיד: העונה. לשון יחיד: אשר הלכו אלהים לפדות לו. הרי לשון יחיד: עד כרסון רמיו. נתיישבו הכסאות דמשמע שנים: כתיב ביה ועתיד יומין יתיב. יחיד: הנך למח לי. למה נכתב בלשון רבים: בדרבי יוחנן. שהכל בעצת פמליא שלו: שכינה חול. שאתה מושב בשר ודם אצל: זהו מטטרו. הוא אמר עלה אל ה': ששמו בשם רבו. ה' לפיכך לא הזכיר שמו וכתב סתם: אם כן לא ישא לפשעכם. לא יכול לסלוח לפשעכם ומה יתרוך בה אמר ליה הימנותא בידן. שאין בו כח לשאת פשעינו ואנו נמי מאסנוהו ומיאנו לקבלו אפילו לפרוונקא שליח מוציא ומביא: שמיע לי. שהמקרא הזה תשובה לזה: אבות

וירדו ארבעה. אדם וחוה וקין ותיומנו אבל הכל לא נולד באותו פעם כדכתיב (בראשית ד) ותוסף ללדת ושני תיומות נולדו עמו ודריש בבראשית רבה מדכתיב (שם) את אחיו את הבל: דהורמיו

גופו מכבד, וראשו מארץ ישראל, ואכריו משאר ארצות. עגבותיו, אמר רב אחא, מאקרא דאנא. אמר רבי יוחנן בר חנינא, שתים עשרה שעות היו היום, שעה ראשונה, הוצבר עפרו. שניה, נעשה גולם. שלישית, נמתחו אבריו. רביעית, נורקה בו נשמה. חמישית, עמד על רגליו. ששית, קרא שמות. שביעית, נודווגה לו חיה. שמינית, עלו למטה שנים, וירדו ארבעה. תשיעית, נצמחה שלא לאכול מן האילן. עשירית, סרח. אחת עשרה, נידון. שתים עשרה, נטרד והלך לו, שנאמר 'אדם ביקר כל ילן'. אמר רמי בר חמא, אין היה רעה שולטת באדם אלא אם כן נרמה לו בבהמות, שנאמר 'נמשל בבהמות נדמו': (ש"ע בפ"ה ארמ"י סימן). אמר רב יהודה אמר רב, בשעה שבקש הקדוש ברוך הוא לבראות את האדם, ברא פת אחת של מלאכי השרת. אמר להם, רצונכם נעשה אדם בצלמנו. אמרו לפניו, רבונו של עולם, מה מעשיו? אמר להן, כך וכך מעשיו. אמרו לפניו, רבונו של עולם, מה אנשי פושעין וזונות? אמר להם, הושיט אצבעו קמנה ביניהן, וישלפם. וכן פת שניה. פת שלישית, אמרו לפניו, רבונו של עולם, ראשונים שנאמרו לפניך מה הועילו, כל העולם פולש שלך הוא, כל מה שאתה רוצה לעשות בעולמך, עשה. כיון שהגיע לאנשי דור המבול ואנשי דור הפלגה שמעשיהן מקולקלין, אמרו לפניו, רבונו של עולם, לא יפה אמרו ראשונים לפניך. אמר להן, ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול' וגו'. אמר רב יהודה אמר רב, אדם הראשון, מסוף העולם ועד סופו היה, שנאמר 'למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים'. כיון שסרח, הניח הקדוש ברוך הוא ידו עליו ומיעטו, שנאמר 'אחור וקדם צרתני, ותשת עלי כפפי'. אמר רבי אלעזר, אדם הראשון, מן הארץ עד לרקיע היה, שנאמר 'למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים' (עד קצה השמים). כיון שסרח, הניח הקדוש ברוך הוא ידו עליו ומיעטו, שנאמר 'אחור וקדם צרתני. קשו קראי אהרדי. אידי ואידי, תדא מידה היא. ואמר רב יהודה אמר רב, אדם הראשון בלשון ארמי ספר, שנאמר 'ולי מה יקרו רעיון אל'. והיינו דאמר ריש לקיש, מאי דכתיב 'זה ספר תולדות אדם', מלמד שהראוהו הקדוש ברוך הוא, דור דור ודרושיו, דור דור וחכמיו, כיון שהגיע לדורו של רבי עקיבא, שמח בתורתו ונתעצב במיתתו. אמר, 'ולי מה יקרו רעיון אל'. ואמר רב יהודה אמר רב, אדם הראשון מין היה, שנאמר 'ויקרא ה' אלהים אל האדם ויאמר לו איפה, אן נטה לבך'. רבי יצחק אמר, מושך בערלתו היה, כתיב הכא 'והמה באדם עברו ברית', וכתוב התם 'את בריתי הפר'. רב נחמן אמר, כופר בעיקר היה, כתיב הכא 'עברו ברית', וכתוב התם 'ואמרו על אשר עזבו את ברית ה' (אלהי אבותם)'. תנן התם, רבי אלעזר אומר, הו' שקוד ללמוד תורה, ודע מה שתשיב לאפיקורוס. אמר רבי יוחנן, לא שנו אלא אפיקורוס (של) עובדי כוכבים, אבל אפיקורוס ישראל, כל שכן דפקר טפי. אמר רבי יוחנן, כל מקום שפקרו המינים, תשובתן בצידן. נעשה אדם בצלמנו, (ואמר) 'ויברא אלהים את האדם בצלמו'. 'הבה נרדה ונבלה שם שפתם', 'וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל'. 'פי שם נגלו אליו האלהים', 'ואל העונה אותי ביום צרתי'. 'פי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו', 'בה' אלהינו בכל קראנו אליו'. 'ומי כעמך בישראל גוי אחד בארץ אשר הלכו אלהים', 'לפדות לו לעם'. 'עד די כרסון רמיו', 'ועתיד יומין יתיב'. הנך למח לי, כדרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן, אין הקדוש ברוך הוא עושה דבר אלא אם כן נמלך בפמליא של מעלה, שנאמר 'בגזירת עירון פתגמא ובמאמר קדישין שאילתא'. התינה, כוליה. 'עד די כרסון רמיו', מאי איפא למימר. אחד לו ואחד לדור, דתניא, אחד לו ואחד לדור, דברי רבי עקיבא. אמר לו רבי יוסי, עקיבא, עד מתי אתה עושה שכינה חול. אלא, אחד לדור, ואחד לצדקה. קבלה מיניה, או לא קבלה מיניה. תא שמע, דתניא, אחד לדור ואחד לצדקה, דברי רבי עקיבא. אמר לו רבי אלעזר בן עזריא, עקיבא, מה לך אצל הגדה, בלך אצל נגעים ואהלות, אלא, אחד לפסא ואחד לשרפרף, כפא לישב עליו, שרפרף להדום רגליו. אמר רב נחמן, האי מאן דידע לאהדורי למינים פרב אידית, ליהדר. ואי לא, לא ליהדר. אמר ההוא מינא לרב אידית, כתיב 'ואל משה אמר עלה אל ה', 'עלה אלי מיבעי ליה. אמר ליה, זהו מטטרו, ששמו בשם רבו, דכתיב 'פי שמי בקרב'. אי הכי, נפלחו ליה. כתיב 'אל תמר בו', אל תמירני בו. אם כן, 'לא ישא לפשעכם' למח לי. אמר ליה, הימנותא בידן, דאפילו בפרוונקא נמי לא קבילניה, דכתיב 'ויאמר אליו אם אין פניך הולכים'. אמר ליה ההוא מינא לרבי ישמעאל ברבי יוסי, כתיב 'וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת ה', 'מאת' מיבעי ליה. אמר ליה ההוא כוכב, שבקיה, אגא מהדרנא ליה, דכתיב 'ויאמר למך לנשיו עדה וצלה שמען קולי, נשי למך', 'נשי' מיבעי ליה. אלא, משתעי קרא הכי. הכא נמי, משתעי קרא הכי. אמר ליה, מנא לך הא. מפרקיה דרבי מאיר, שמיע לי. דאמר רבי יוחנן, כי הוה דריש רבי מאיר בפרקיה, הוה דריש תילתא שמעתא, תילתא אגדתא, תילתא מתלי. ואמר רבי יוחנן, שלש מאות משלות שועלים היו לו לרבי מאיר. ואנו, אין לנו אלא שלש,

גופו נברא מקבל. וראשו נברא מארץ ישראל, לפי שהיא גבוהה וחשובה מכל הארצות. ואמריו – ידיו ורגליו נבראו משאר הארצות שבעולם. ענבותיו – אחוריו מדיכין נבראו, אמר רב אחא, מאקרא דאמא שהוא מקום עמוק מאד בבבל.

רבי יוחנן בר חנינא מפרט את מאורעות היום שבו נברא אדם הראשון: אמר רבי יוחנן בר חנינא, שמים עשרה שעות היו היום, בשעה הראשונה של היום הוצרך ו-נאסף עפרו לצורך בריאתו, בשעה השנייה נעשה גולם – בלא חיתוך איברים, בשעה השלישית נמתחו אבריו, בשעה הרביעית נזקקו בו נשמה, בשעה החמישית עמד על רגליו, בשעה הששית קרא שמות לנבראים, בשעה השביעית נדונונה לו – התחננה עמו חוה, בשעה השמינית עלו למטה שנים – אדם וחוה, ויורדו מהמטה ארבעה – אדם חוה קין ותאומתו, בשעה התשיעית נצטווה אדם הראשון שלא לאכול מן האילן – מעץ הדעת, בשעה העשירית סרח – חטא, שאכל מהעץ, בשעה האחת עשרה נידון על חטאו, בשעה השתים עשרה נמרד – גורש מגן עדן ונלקח לו, שנאמר (תהילים מט יג) 'אדם ביקר בל ילי', שאדם הראשון גורש ולא לך שם בלילה.

הגמרא דורשת את המשך הפסוק: אמר רבי חמא, אין היה רעה שולטת באדם אלא אם כן נדמה לו – האדם נדמה בעיני החיה הרעה בפחמה, שנאמר (שם) 'נמשל בפחמות נדמו', כלומר שמי שחיה מושלת עליו, בידוע שהוא נדמה בבמה.

(הגמרא מביאה מימרות של רבי יהודה בשם רב על אדם הראשון ותחילה מביאה סימן על כך: שש"ה – בשעה שבקש הקדוש ברוך הוא לבראות את האדם, בפס"ה – אדם הראשון מסוף העולם ועד סופו היה, ארמ"י – אדם הראשון בלשון ארמי סיפר, סימן).

רב מתאר את טענות המלאכים שלא רצו שיברא האדם: אמר רב יהודה אמר רב, בשעה שבקש הקדוש ברוך הוא לבראות את האדם, קרא את אחת של מלאכי השרת, אמר להם הקדוש ברוך הוא, ברצונכם שנעשה אדם בצלמנו – דומה לנו. אמרו לפניו מלאכי השרת, רבוננו של עולם, מה יהיו מעשיו של האדם. אמר להם הקדוש ברוך הוא, כך ידיו מעשיו. אמרו מלאכי השרת לפניו, רבוננו של עולם, מה יאנונו בן תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו? (תהילים ח ט), כלומר שלא כדאי לברוא את האדם, מפני שהאדם הוא מאדמה ובודאי יחטא, ואין ראוי לך לזכרו. הושיט הקדוש ברוך הוא את אצבעו הקטנה ביניהן, ושרפם. וכן היה בפת השנייה, ששאלם אם לברוא את האדם ואמרו שלא כדאי לברוא, ושרפם. וכששאל הקדוש ברוך הוא את הכת השלישית אם לברוא את האדם, אמרו לפניו, רבוננו של עולם, ראשונים שאמרו לפניו שלא לברוא מה הועילו בטענתם, הרי כל העולם כולו שלף הוא ולכן כל מה שאתה רוצה לעשות בעולמך עשה, ואם רצונך לברוא את האדם ברא אותו. בין שהגיע הקדוש ברוך הוא וראה לאנשי דור המבול ואנשי דור הפלגה שמעשיהן היו מקולקלן, אמרו לפניו מלאכי השרת, רבוננו של עולם האם לא רפה יאנונו בן תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו? שלא כדאי לברוא את האדם. אמר להם הקדוש ברוך הוא, ויעד וקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול וגו' (ישעיה מו ד), כלומר אף על פי שיחטא כל ימיו אסבול אותו.

רב מתאר את אורכו של אדם הראשון: אמר רב יהודה אמר רב, כשנברא אדם הראשון, מסוף העולם ועד סופו היה אורכו. שנאמר (דברים ד לב) 'למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים', ומכך שנאמר 'ולמקצה השמים ועד קצה השמים', משמע שהיה ארוך מקצה האחד של העולם ועד הקצה השני. מפני שפסח – שחטא באכילתו מעץ הדעת, הניח הקדוש ברוך הוא את ידו עליו ומיעטו – הקטין את ארכו, שנאמר (תהילים קלט ט) 'אחור וקדם צרתני, ותשת עלי כפף', שהיו שתי בריאות, האחת קודם שחטא שאז היה גבוה, והשניה לאחר שחטא שאז הניח כפו עליו ומיעט את אורכו.

הגמרא מביאה מימרא נוספת על אורכו של אדם הראשון: אמר רבי אלעזר, כשנברא אדם הראשון, מן הארץ עד לרקיע היה גבוהו. שנאמר (דברים ד לב) 'למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ'

ולמקצה השמים' (עד קצה השמים), ומכך שנאמר 'על הארץ ולמקצה השמים', משמע שעמד בארץ וראשו הגיע לשמים. מפני שפסח – שחטא באכילתו מעץ הדעת, הניח הקדוש ברוך הוא את ידו עליו ומיעטו – הנמיכו, שנאמר (תהילים קלט ט) 'אחור וקדם צרתני, ותשת עלי כפף', וגו', שהיו שתי בריאות, קודם שחטא היה גבוה ולאחר שחטא הנמיכו. מקשה הגמרא: קשו קרא אהרן – שני הלימודים מהפסוק הם סתירה מזה לזה, שמתחילת הפסוק נדרש שהיה ארוך מהארץ ועד לרקיע, ומאחרי הפסוק נדרש שהיה ארוך מקצה האחד של העולם לקצה השני. מתרצה הגמרא: אידי ואידי – זו וזו, כלומר המדה שמהארץ עד לרקיע ומדת הארץ מקצה אל קצה, תדא מידה היא – הם מידה אחת, והיינו שמידת האורך שמקצה האחד של העולם לקצה השני, שזה לאורך שמהארץ ועד לרקיע.

רב מוכיח שאדם הראשון דיבר בלשון ארמית: ואמר רב יהודה אמר רב, אדם הראשון בלשון ארמי ספר – דיבר. שנאמר במזמור המדבר מענין בריאת האדם (תהילים קלט ז), 'ולי מה יקריו רעיו אל', שאמר אדם הראשון מה נכבדו מחשבות הקדוש ברוך הוא בבריאה, ויקרו' הוא נכבד' בלשון ארמי. והיינו דאמר ריש לקיש, מאי דכתיב – מה נדרש מהכתוב (בראשית א) 'זה ספר תולדות אדם', וכי היה לאדם הראשון ספר. אלא מלמד שהקדוש ברוך הוא לאדם הראשון דור ודורשיו, דור דור וחכמיו, בין שהגיע לדורו של רבי עקיבא, שמה אדם הראשון בתורתו של רבי עקיבא ונתעצב במיתתו, ואז אמר אדם הראשון 'ולי מה יקריו רעיו אל' (תהילים קלט ז), כלומר שדרכי הקדוש ברוך הוא גבוהים ונסתרים מבני אדם.

הגמרא מביאה כמה שיטות בפחיתותו של אדם הראשון: ואמר רב יהודה אמר רב, אדם הראשון מין היה – נוטה היה לעבודה זרה. שנאמר (בראשית ט ז) 'ויקרא ה' אלהים אל האדם ויאמר לו איפה', כלומר שאמר לו 'אן נטה לבך' – להיכן נטה ליכך. רבי יצחק אמר, אדם הראשון מושג פער ערלתו היה, כדי שלא יראה מהול. שהרי כתיב והא – נאמר כאן בנבואת הושע שנתנבא שישראל חטאו כאדם הראשון (הושע י ט), 'והמה פאדם עברו ברית, וכתוב התם – ונאמר במקום אחר לענין מי שלא מל (בראשית י ט), 'את בריתי הפר', ומשמע שלשון עבירה על ברית, הכוונה לברית מילה. רב נחמן אמר, אדם הראשון פופר בעיקר – פורק עול היה. שהרי כתיב והא – נאמר בנבואת הושע שנתנבא שישראל חטאו כאדם הראשון (הושע י ט), 'והמה פאדם עברו ברית, וכתוב התם – ונאמר במקום אחר בתוכחת משה לישראל קודם מיתתו (דברים טט כד) (את בריתי הפר) 'ואמרו על אשר עזבו את ברית ה' (אלהי אבותם)', ומשמע שלשון עבירה על ברית, הכוונה לכפירה בעיקר.

הגמרא מביאה משנה מענין התשובות לאפיקורסים: תנן התם – שנינו במשנה (אבות פ"ב מ"ד), רבי אלעזר אומר, הוי שקוד – מהיר חזרי ללמוד תורה, ודע על ידי זה מה שתשיב לאפיקורוס המביא ראיות מהתורה לדברי המינים. רבי יוחנן מביא אימתי נאמר ששיב לאפיקורוס: אמר רבי יוחנן, לא שנו – לא שננה דין זה שידע להשיב לאפיקורוס, אלא באפיקורוס (של) עוברי פוככים, אבל לאפיקורוס ישראל לא ישיב, משום שכל שכן דפקר טפי – בודאי שהאפיקורוס מישראל מופקר יותר, כיון שכבר הכיר את התורה וכפר בה, והוא מדקדק בטענותיו ולא תוכל להשיבו דבר שיתקבל על דעתו. מימרא נוספת מרבי יוחנן על המינים: אמר רבי יוחנן, כל מקום שפקרו המינים – שמביאים ראיות מפסוקי התורה להפקירותם, תשובתן פצידן – כבר נמצאת דחיה לדבריהם בפסוק סמוך.

רבי יוחנן מביא כמה טענות של המינים ותשובותיהן בצידן: המינים טוענים, שנאמר בבריאת אדם הראשון (בראשית א כו), 'נעשה אדם בצלמנו' בלשון רבים, משמע שהיו כמה בוראים. והתשובה לזה, (ואומר – כבר נאמר (שם א כו) 'ויברא אלהים את האדם בצלמו' בלשון יחיד, שרק הקדוש ברוך הוא ברא. המינים טוענים, שנאמר בדור הפלגה (שם א ט), 'הכה נרדה ונבלה שם שפתם' בלשון רבים,

והם, 'אבות יאכלו בוסר וישני הבנים תקהניה' (יחזקאל יח ב), 'מאני צדק אבני צדק' (ויקרא ט לז), 'צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו' (משלי יא ח). כלומר, משל הוא לשועל שרימה את הזאב ופיתחו ליכנס לחצר היהודים בערב שבת לתקן עמם בצרכי הסעודה על מנת שיאכל עמם בשבת, וכשבא הזאב ליכנס, תקפדו במקלות. בא הזאב להרוג את השועל, אמר לו לא הלקוך אלא מפני שאבך פעם אחת התחיל לסייען בסעודה ואכל את כל הנחת הטוב. אמר לו וכי בשביל מעשה אבי אני לוקה, אמר לו הן, כמאמר הכתוב (יחזקאל יח ב) 'אבות יאכלו בסר וישני הבנים תקהניה', כלומר שהאבות אכלו ענבים קודם בישולם שהם מקדים את השנים אך לא הוקדו שיניהם, אלא שני הבנים תקהניה. אולם בוא עמי ואראך מקום לאכול ולשבו. בא עמו לבאר, ועל שפתו היה מוטל עץ וחבל מושכב עליו כשבשני ראשי החבל שני דליים קשורים, נכנס השועל בתוך הדלי העליון ומפני כובדו ירד למטה לבאר והדלי התחתון עלה, והיה רצונו של השועל לצאת מהבאר ולהוריד לשם את הזאב. שאלו הזאב מדוע אתה נכנס לשם, והשיבו מפני שיש שם בשר וגבינה לאכול ולשבו, והראה לו את דמות הלבנה במים כדמות עיגול, כמין גבינה עגולה. אמר לו הזאב, היאך אני ארד, אמר לו הכנס אתה בדלי העליון, כיון שנכנס הכביד הדלי העליון וירד, והדלי שהשועל נמצא עליו עלה. שאלו הזאב היאך אני עולה, והשיבו כמאמר הכתוב (משלי יא ח) 'צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו', וכן נאמר (ויקרא ט לז) 'מאני צדק אבני צדק'.

הגמרא מביאה ויכוחים של כופרים עם רבן גמליאל: אמר ליה בופר לרבן גמליאל, אלהים נגב הוא, דכתבי בבריאת האשה (בראשית ב כא), 'ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם ויניח ויקח אחת מצלעותיו ויסגר בשר תחתנה', והיינו שהקדוש ברוך הוא לקח את הצלע ממנו בשינה כדרך הגנבים. אמרה ליה ברתיה – בתו של הכופר שכתב – עזוב אותו, דאנא מהדרנא ליה – שאני אחזיר לו תשובה. אמרה ליה בתו של הכופר, תנו לי דובוס אחד – הביאו לי שופט אחד כדי לנקום את נקמתי. אמר לה הכופר, למה לך – מדוע את צריכה לשופט. אמרה לו, משום שליטמין באו עלינו הלילה, ונמלו ממנו – מאיתנו קרתו – צלוחית של כסף ותחתיו הניחו לנו קיתון של זהב. אמר לה הכופר, ולוואי שיבא עלינו ככל יום ליטטים כזה, המניח כלי יקר של זהב תחת כלי של כסף. אמרה לו בתו, אם כך, וכי לא יפה היה לו לאדם הראשון שנמלו ממנו צלע אחת, ותחת זה נתנו לו שפחה לשמשו. אמר לה הכופר, הכי קאמינא – כך כוונתי לשאול, (אלא) לשקל ליה בחדא – היה לו ליקח את הצלע ממנו בגלוי, כלומר כשהוא ער ולא כשהוא ישן. אמרה ליה בתו, איתיה לי אומצא דבישרא – הביאו לי בשר חי, איתיה לה – הביאו לה, אותבה תותי בחדא – הניחה את הבשר תחת הרמץ (א-חס) לצלות, אפיקתה – הוציאה את הבשר מהרמץ, ואמרה ליה – לאביה הכופר, אכול אכול – אטבל מהבשר. אמר לה הכופר, מאיכא לי – הבשר מאוס עלי, לפי שראה בגנותו. אמרה ליה בתו, ואדם הראשון נמי – גם כן, אי הות שקילה בחדא – אם הקדוש ברוך הוא היה לוקח את הצלע בפניו, הוה מאיכא ליה – היתה חזה נמאסת עליו, לפי שרואה אותה חתוכה קודם תיקונה.

אמר ליה בופר לרבן גמליאל, דענא אלהיכו מאי קא עבד – יודע אני מה עושה אלהיכם (והיכן יתיב – והיכן הוא יושב), והיה סבור שלא יוכל רבן גמליאל להכחישו. איתנגד ואיתנה – רבן גמליאל הראה את עצמו כאילו הולך למות, ונאנת. אמר ליה הכופר, מאי האי – מה זאת, מדוע אתה נאנת. אמר ליה רבן גמליאל, לפי שכן אחד יש לי בכרפי הים – בערים שמעבר הים, ויש לי געגועים עלי, בעניא דמחיות ליה ניהלי – רצוני שתראה לי אותו. אמר לה הכופר, מי דענא היכא ניהו – וכי יודע אני היכן הוא. אמר ליה רבן גמליאל, דאיכא בארעא לא ידעת – בני שנמצא בארץ אינך יודע היכן הוא, דאיכא בשמיא ידעת – והקדוש ברוך הוא שנמצא בשמים וכי תדע היכן הוא.

אמר ליה בופר לרבן גמליאל, כתיב במזמור המדבר מגדולת הקדוש ברוך הוא (תהילים קמז ד), 'מונה מספר לכוכבים, מאי רבותיה

– מה גדולה יש בזה, אנא מצינא למינא בוכבי – גם אני יכול למנות את הכוכבים. איתי כבשי – הביא רבן גמליאל חבושים (מין פריו), שדיניהו בארביא – הטילם לתוך כברה, וקא מהדר להו – והיה מסבבם וחוזר ומסבבם. אמר ליה רבן גמליאל לכופר, מניניהו – מנה אותם. אמר ליה הכופר, אוקמיניהו – העמידם על מקומם וכך אוכל לספורם. אמר ליה רבן גמליאל, דקיע נמי הכי הדרא – גם הרקיע כך טובב וחוזר וסובב, והקדוש ברוך הוא מונה את הכוכבים בעת סיבובם. הגמרא מביאה לשון אחרת בשמועה זו: איכא דאמרי – יש שאמרו שמועה זו בלשון אחרת, הכי אמר ליה – כך אמר הכופר לרבן גמליאל, מני לי בוכבי – מנויים לי הכוכבים, כלומר יודע אני את מספרם. אמר ליה רבן גמליאל, איכא לי – אמור לי בכיך וישניך כמה הוה – כמה שנים גדולות וקטנות יש בפך. שדא ידיה לפומיה – הטיל הכופר את ידו לפיו, וקא מני להו – ומנאם. אמר ליה רבן גמליאל, דאיכא בפומיך לא ידעת – מה שיש בפך אינך יודע שהרי צריך אתה למנותם, דאיכא ברקיעא ידעת – וכי מה שיש בשמים אתה יודע בלא למנותם, שהרי אינך יכול למנותם. אמר ליה בופר לרבן גמליאל, מי שכתב את ההרים לא כתב את הרות, שנאמר (עמוס ד י) 'כי הנה יוצר הרים ובוחר רות', ומכך שנאמרו שתי לשונות משמע ששני בוראים היו, האחד נקרא 'יוצר' והשני נקרא 'בורא'. אמר לו רבן גמליאל, אלא מעתה אם הסברך בפסוק נכון, האיך תסביר את מה שנאמר נבי אדם הראשון, דכתבי (בראשית א כו) 'ויקרא אלהים את האדם', ונאמר גם (שם ב ו) 'וייצר ה' אלהים את האדם', וכי הכי נמי – גם שם תסביר שנאמרו שתי לשונות לפי שמי שכתב אבר זה לא כתב אבר זה, ואם תאמר שאכן כך הוא, נוח יהיה לומר כן באברים המרוחקים שבאדם, אבל לא באברים הקרובים זה לזה. שהרי טפח על טפח יש בו באדם וישני נקבים יש בו – באותו טפח, כלומר העין והאוזן שהם שני נקבים בפניו של האדם, האם תאמר שמי שכתב אבר זה לא כתב אבר זה, משום שגם שם נאמר שני לשונות שונים (תהילים צד ט), 'הנומע אוזן הלא ושמע', וכתוב בהמשך 'אם יוצר עין הלא יביט', וכי תאמר שהיוצר והנומע התעסקו בבריאת אותו השתפת. אמר ליה הכופר, אין כן, שני בוראים היו, אחד נטע האוזן והשני יצר העין. אמר ליה רבן גמליאל, אם כדברך, וכי בשעת המיתה של האדם שכל אבריו מתים ביחד, בולן נתפסים – הנוטע והיוצר הסכימו להמיתו.

הגמרא מביאה ויכוח של מכשף עם אמימר: אמר ליה ההוא אמנושא – מכשף אחד לאמימר, יודע אני על ידי כישוף דמפלגך לעילא ודהורמי – שמחציך ולמעלה בראו שד, ומפלגך לתתא דאהורמי – ומחציך ולמטה בראו הקדוש ברוך הוא. אמר ליה אמימר, אם כן, היכי שביק ליה אהורמי ודהורמי – איך הקדוש ברוך הוא מניח לשד לעבורי מיא בארעיה – שיעביר דרכו את מימיו הסרוחים, כלומר שבחציו העליון האדם אוכל, ומוציא מים סרוחים וצואה דרך הנקבים שהם בחציו התחתון.

הגמרא מביאה מעשה ברבי תנחום שנתווכח עם הקיסר: אמר ליה קיסר לרבי תנחום, תא ליחזו בולן לעמא חד – בוא נהיה כולנו לעם אחד. אמר לו רבי תנחום, לחיי – לחיים, כלומר מסכים אני, אבל אנן דמהלינן – אנו שמלטנו לא מצינן מיהו פותיכו – איננו יכולים להיות כמותכם, שהרי אין לנו ערלה, אלא אתון מהליתו והיו בנות – אתם תמולו ותהיו כמנו. אמר ליה הקיסר, מימר שפיר קאמרת – דבר יפה אמרת, מיהו כל דובי למלכא – אבל כל מי שמנצח את המלך, שמשתיקו ומביישו בכך, לשדויה לביבר – דינו ליתר למקום שיש שם חיות רעות של המלכות. שדויה לביבר – זרקו את רבי תנחום לחיות הרעות, ולא אכלות – והחיות לא אכלוהו. אמר ליה ההוא מיא – מין אחד לקיסר, האי דלא אכלות – מה שהחיות לא אכלוהו, משום דלא כפיין הוא – מפני שהחיות אינן רעבות. שדויה ליה לדידיה – זרקו את המין בעצמו לחיות, ואכלות – והחיות אכלוהו.

הגמרא מביאה ויכוח נוסף של כופר עם רבן גמליאל: אמר ליה בופר לרבן גמליאל, אמריתו – אומרם אתם דכל בי עשרה שכינתא שריא – שבכל מקום שיש עשרה אנשים מישראל השכינה שורה,

אבות יאכלו בוסר. משל הוא שרימה השועל את הזאב ליכנס לחצר היהודים בע"ש ולתקן עמאם צרכי סעודה ויאכל עמאם בשבת וכשבא ליכנס חברו עליו במקלות בא להרוג את השועל אמר לא הלוקח אלא בשביל אביך שפעם אחת התחיל לסייען בסעודה ואכל את כל נחת טוב אמר לו ובשביל אבא אני לוקה אמר לו הן האבות יאכלו בוסר וגו' אבל בא עמי ואראך מקום לאכול ולשבוע בא לו על הבאר ועל שפתו מוטל עץ והחבל מושכב עליו ובשני ראשי החבל שני דלילים קשורים נכנס השועל בדלי העליון והכבד וירד למטה דליל התחתון עלה אמר לו הזאב למה אתה נכנס לשם אמר לו יש כאן בשר וגבינה לאכול ולשבוע והראה לו דמות חלבה במים כדמות עגול

כמין גבינה עגולה אמר לו אני היאך אדר אל הכנס אתה דליל העליון נכנס והכבד וירד דליל השועל עליו עלה אל היאך אני עולה אמר לו צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו לא כך כתיב מאוני צדק וגו' **בוסר.** ענבים קודם בישולם ומקחין את השיניים: **אמרה** לו תנו לי דוכוס אחד. שופט לנקים נקמה: **אותביה תותיה בחשא.** תחת הרמץ קליני' בלע"ז וכן דרך צלייתה ומתוך שראה אותה בגנותה נמאסת עליה הוה מאיסה ליה. שיראה בחתוכה קודם גמר תקונה: **אלהייכו מאי עבדי.** מכחש הוה וכסבור אין הוא יכול להכחישנו: **חבושי.** קדוני' בלע"ז: **ארבילא.** קרוביל בלע"ז. וקא מחדר ליה. סביב סביב בארבילא: **מני לי כוכבי.** מניין לי הכוכבים כלומר יודע אני מספרם: **לא ידעת.** שצריך אתה למנותם: **דאיבא ברקיע ידעת.** בלא מנין ולמנותם איני יכול: **מי שברא הרים לא ברא רות.** שזה נקרא יוצר וזה נקרא בורא ושני שמות הם: **הכי נמי.** מי שברא אבר זה לא ברא אבר זה ואם תאמר כן הוא הא תינח באברים המורחקים מידו טפח על טפח יש בו באדם ובאותו טפח יש בו שני נקבים האותן והעין קרי להאי נטע און ולהאי יוצר עין תאמר שנתעסקו שנים באותו טפח אמר לו הן: **וכי כשעת מיתה שניהם נתפייסו.** הבעלים הנוטע היוצר מסכימין להמיתה: **אמנושא.** מכשף ויודע אני על ידי כישוף דמחצי'ך ולמעלה: **דחורמי.** שד כדאמר חורמי בר לילתא בבא בתרא (דף עג.)

דחורמי. ובתרא באלף וד"ת גריס תריוהו בלא אלף אלא קמא חורמי בוין' כמו (ב"ב) דף ת. ושם) איפרא חורמי שווא לשון חן מאת המקום איפרא כמו (ב"מ דף קט.) אפריון נמטייה ובתרא חורמי גנוין' כמו חורמי בר לילתא (ב"ב) דף עג.) **כמאי.** טביל. הא לא קשה ליה היאך נטמא דישראל נקראו בנים למקום: **הדרך עלך אחד דיני ממונות** **אבות יאכלו בוסר ושיני בנים תקהינה/ מאוני צדק אבני צדק/ צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו. אמר ליה פופר לרבן גמליאל, אלהיכם גנב הוא, דכתיב ויפול ה' אלהים תרדמה על האדם וישיין. אמרה ליה ברתיה, שבקיה, דאנא מהדרנא ליה. אמרה ליה, תנו לי דוכוס אחד. אמר לה, למה לך. לוסטין פאו עלינו הלילה, ונטלו ממנו קיתון של פספס והניחו לנו קיתון של זהב. אמר לה, ולוואי שיבא עלינו בכל יום. ולא יפה היה לו לאדם הראשון, שנטלו ממנו צלע אחת, ונתנו לו שפחה לשמשו. אמר לה, הכי קאמינא, (אלא) לשקליה בהדיא.** **אמרה ליה, אייתו לי אומצא דבישרא. אייתו לה, אותבה תותי בחשא, אפיקתה. אמרה ליה, אכול מוחאי. אמר לה, מאיסא לי. אמרה ליה, ואדם הראשון נמי, אי הוה שקילה בהדיא, הוה מאיסא ליה. אמר ליה פופר לרבן גמליאל, ידענא, אלהייכו מאי קא עבדי (והיכן יתיב), איתגנדר ואיתגנה. אמר ליה, מאי האי. אמר ליה, בן בכרבי הם ויש לי גיענועים עליו, פשינא דמחיות ליה ניהלי. אמר, מי ידענא היכא ניהו. אמר ליה, דאיבא פאריעא לא ידעת, דאיבא בשמיא ידעת. אמר ליה פופר לרבן גמליאל, פתיב 'מונה מספר לפוכבים'. מאי רבותיה, אנא מצינא למימנא פוכבי. אייתי חבושי, שדינהו בארבילא וקא מהדר להו. אמר ליה, מנינהו. אמר ליה, אוקמינהו. אמר ליה, רקיע נמי הכי הדרא. איבא דאמרי, הכי אמר ליה, מני לי פוכבי. אמר ליה, איבא לי פכוד ושייך, פמה הוה. שדא דיהה לפומיה, וקא מני להו. אמר ליה, דאיבא בפומיך לא ידעת, דאיבא פרקיעא ידעת. אמר ליה פופר לרבן גמליאל, מי שברא הרים לא ברא רות, שנאמר כי הנה יוצר הרים ובורא רוח'. אלא מעתה, גבי אדם דכתיב ויברא וינייץ, הכי נמי, מי שברא זה לא ברא זה. טפח על טפח יש בו באדם, ושיני נקבים יש בו. מי שברא זה לא ברא זה, שנאמר הנוטע און הלא ישמע', ואם יוצר עין הלא יביט'. אמר ליה, אין. אמר ליה, ובשעת מיתה פולן נתפייסו. אמר ליה והוא אמנושא לאמימר, מפלגד לעילאי דחורמי. מפלגד לתתאי דאחורמי. אמר ליה, אם בן, היכי שביק ליה אחורמי דחורמי, לעבדו מיא בארעיה. אמר ליה קיסר לרבי תנחום, תא ליהו פולן לעמא חד. אמר, לחיי. אן דמהלינו, לא מצינן מיהו פותיכו. אתון מהליתו והו פותן. אמר ליה, מימר שפיר קאמרת. מיהו פל דוכי למלכא, לשדויה לביבר. שדויה לביבר, ולא אכלות. אמר ליה והוא מינא, האי דלא אמריתו, כל פי עשרה שכינתא שריא. פמה שכינתא איבא? קרויה לשמיעה, מוחא ביה באפתקא. אמר ליה, אמאי על שמשא בביתיה דכופר. אמר ליה, שמשא אפולי עלמא נחא. וכח שמשא, דחד מן אלף אלפי רבוא שמשי דקמי קודשא בריך הוא, נחא לכולי עלמא. שכינתא דקודשא בריך הוא, על אחת פמה וכמה. אמר ליה והוא מינא לרבי אבהו, אלהיכם נחין הוא, דקאמר ליה ליחזקאל ישכב על צדד השמאל', ופתיב וישכבת על צדד הימני'. אתא ההוא תלמידא, אמר ליה, מאי טעמא דשביעתא. אמר להו, השתא אמינא לבו מילתא דשוניא לתרויהו. אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, ורעו שש והשמיטו שבע, פדי שתדעו שהארץ שלי היא, והן לא עשו בן, אלא חטאו, וגלו. מנהגו של עולם, מלך בשר ודם שפסקה עליו מדינה, אם אקורי הוא, הורג את פולן. אם רחמן הוא, הורג חציים. אם רחמן מלא רחמים הוא, מייסר הגדולים שבהן בישורין. אף כך הקדוש ברוך הוא, מייסר את יחזקאל, פדי למרק עונותיהם של ישראל. אמר ליה והוא מינא לרבי אבהו, אלהיכם כהן הוא, דכתיב ויקחו לי תרומה', כי קריה למשה, במאי מביל. וכי תימא פמיא, והכתיב מי מרד בשעלו מים'. אמר ליה, בנורא מביל, דכתיב כי הנה ה' באש יבא'. ומי סלקא טבילותא בנורא? אמר ליה, אדרבה, עיקר טבילותא בנורא הוא, דכתיב וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים'. אמר ליה והוא מינא לרבי אבינא, פתיב 'מי כעמד בישראל גוי אחד פאריץ', מאי רבותיהו, אתון נמי ערביהו בהדן, דכתיב כל הגוים פאין גגדו'. אמר ליה, מדידכן אסחידו עלן, דכתיב**

טבילותא בנורא הוא, דכתיב וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים'. אמר ליה והוא מינא לרבי אבינא, פתיב 'מי כעמד בישראל גוי אחד פאריץ', מאי רבותיהו, אתון נמי ערביהו בהדן, דכתיב כל הגוים פאין גגדו'. אמר ליה, מדידכן אסחידו עלן, דכתיב וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים'. אמר ליה והוא מינא לרבי אבינא, פתיב 'מי כעמד בישראל גוי אחד פאריץ', מאי רבותיהו, אתון נמי ערביהו בהדן, דכתיב כל הגוים פאין גגדו'. אמר ליה, מדידכן אסחידו עלן, דכתיב

דחורמי. בקונטרס גרס קמא בלא אלף ובתרא באלף וד"ת גריס תריוהו בלא אלף אלא קמא חורמי בוין' כמו (ב"ב) דף ת. ושם) איפרא חורמי שווא לשון חן מאת המקום איפרא כמו (ב"מ דף קט.) אפריון נמטייה ובתרא חורמי גנוין' כמו חורמי בר לילתא (ב"ב) דף עג.) **כמאי.** טביל. הא לא קשה ליה היאך נטמא דישראל נקראו בנים למקום:

הדרך עלך אחד דיני ממונות

אבות יאכלו בוסר ושיני בנים תקהינה/ מאוני צדק אבני צדק/ צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו. אמר ליה פופר לרבן גמליאל, אלהיכם גנב הוא, דכתיב ויפול ה' אלהים תרדמה על האדם וישיין. אמרה ליה ברתיה, שבקיה, דאנא מהדרנא ליה. אמרה ליה, תנו לי דוכוס אחד. אמר לה, למה לך. לוסטין פאו עלינו הלילה, ונטלו ממנו קיתון של פספס והניחו לנו קיתון של זהב. אמר לה, ולוואי שיבא עלינו בכל יום. ולא יפה היה לו לאדם הראשון, שנטלו ממנו צלע אחת, ונתנו לו שפחה לשמשו. אמר לה, הכי קאמינא, (אלא) לשקליה בהדיא. **אמרה ליה, אייתו לי אומצא דבישרא. אייתו לה, אותבה תותי בחשא, אפיקתה. אמרה ליה, אכול מוחאי. אמר לה, מאיסא לי. אמרה ליה, ואדם הראשון נמי, אי הוה שקילה בהדיא, הוה מאיסא ליה. אמר ליה פופר לרבן גמליאל, ידענא, אלהייכו מאי קא עבדי (והיכן יתיב), איתגנדר ואיתגנה. אמר ליה, מאי האי. אמר ליה, בן בכרבי הם ויש לי גיענועים עליו, פשינא דמחיות ליה ניהלי. אמר, מי ידענא היכא ניהו. אמר ליה, דאיבא פאריעא לא ידעת, דאיבא בשמיא ידעת. אמר ליה פופר לרבן גמליאל, פתיב 'מונה מספר לפוכבים'. מאי רבותיה, אנא מצינא למימנא פוכבי. אייתי חבושי, שדינהו בארבילא וקא מהדר להו. אמר ליה, מנינהו. אמר ליה, אוקמינהו. אמר ליה, רקיע נמי הכי הדרא. איבא דאמרי, הכי אמר ליה, מני לי פוכבי. אמר ליה, איבא לי פכוד ושייך, פמה הוה. שדא דיהה לפומיה, וקא מני להו. אמר ליה, דאיבא בפומיך לא ידעת, דאיבא פרקיעא ידעת. אמר ליה פופר לרבן גמליאל, מי שברא הרים לא ברא רות, שנאמר כי הנה יוצר הרים ובורא רוח'. אלא מעתה, גבי אדם דכתיב ויברא וינייץ, הכי נמי, מי שברא זה לא ברא זה. טפח על טפח יש בו באדם, ושיני נקבים יש בו. מי שברא זה לא ברא זה, שנאמר הנוטע און הלא ישמע', ואם יוצר עין הלא יביט'. אמר ליה, אין. אמר ליה, ובשעת מיתה פולן נתפייסו. אמר ליה והוא אמנושא לאמימר, מפלגד לעילאי דחורמי. מפלגד לתתאי דאחורמי. אמר ליה, אם בן, היכי שביק ליה אחורמי דחורמי, לעבדו מיא בארעיה. אמר ליה קיסר לרבי תנחום, תא ליהו פולן לעמא חד. אמר, לחיי. אן דמהלינו, לא מצינן מיהו פותיכו. אתון מהליתו והו פותן. אמר ליה, מימר שפיר קאמרת. מיהו פל דוכי למלכא, לשדויה לביבר. שדויה לביבר, ולא אכלות. אמר ליה והוא מינא, האי דלא אמריתו, כל פי עשרה שכינתא שריא. פמה שכינתא איבא? קרויה לשמיעה, מוחא ביה באפתקא. אמר ליה, אמאי על שמשא בביתיה דכופר. אמר ליה, שמשא אפולי עלמא נחא. וכח שמשא, דחד מן אלף אלפי רבוא שמשי דקמי קודשא בריך הוא, נחא לכולי עלמא. שכינתא דקודשא בריך הוא, על אחת פמה וכמה. אמר ליה והוא מינא לרבי אבהו, אלהיכם נחין הוא, דקאמר ליה ליחזקאל ישכב על צדד השמאל', ופתיב וישכבת על צדד הימני'. אתא ההוא תלמידא, אמר ליה, מאי טעמא דשביעתא. אמר להו, השתא אמינא לבו מילתא דשוניא לתרויהו. אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, ורעו שש והשמיטו שבע, פדי שתדעו שהארץ שלי היא, והן לא עשו בן, אלא חטאו, וגלו. מנהגו של עולם, מלך בשר ודם שפסקה עליו מדינה, אם אקורי הוא, הורג את פולן. אם רחמן הוא, הורג חציים. אם רחמן מלא רחמים הוא, מייסר הגדולים שבהן בישורין. אף כך הקדוש ברוך הוא, מייסר את יחזקאל, פדי למרק עונותיהם של ישראל. אמר ליה והוא מינא לרבי אבהו, אלהיכם כהן הוא, דכתיב ויקחו לי תרומה', כי קריה למשה, במאי מביל. וכי תימא פמיא, והכתיב מי מרד בשעלו מים'. אמר ליה, בנורא מביל, דכתיב כי הנה ה' באש יבא'. ומי סלקא טבילותא בנורא? אמר ליה, אדרבה, עיקר טבילותא בנורא הוא, דכתיב וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים'. אמר ליה והוא מינא לרבי אבינא, פתיב 'מי כעמד בישראל גוי אחד פאריץ', מאי רבותיהו, אתון נמי ערביהו בהדן, דכתיב כל הגוים פאין גגדו'. אמר ליה, מדידכן אסחידו עלן, דכתיב**

טבילותא בנורא הוא, דכתיב וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים'. אמר ליה והוא מינא לרבי אבינא, פתיב 'מי כעמד בישראל גוי אחד פאריץ', מאי רבותיהו, אתון נמי ערביהו בהדן, דכתיב כל הגוים פאין גגדו'. אמר ליה, מדידכן אסחידו עלן, דכתיב וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים'. אמר ליה והוא מינא לרבי אבינא, פתיב 'מי כעמד בישראל גוי אחד פאריץ', מאי רבותיהו, אתון נמי ערביהו בהדן, דכתיב כל הגוים פאין גגדו'. אמר ליה, מדידכן אסחידו עלן, דכתיב

ובגוים לא יתחשב. כל מקום שהוזכר שם גוי לא הוזכרו ישראל בכלל: כשהוא
משקה. אינו מונע המים לילך לטובים ולרעים לפי שאינו אלא טורח אחד וכשהוא
עודר דהוי טורח לכל אחד ואחד אינו עודר אלא הטובים: עודר. חופר כך הקב"ה ון
טובים ורעים הכל בדבור אחד ממלא את כל העולם כולו טובה שהכל שלו אבל
כשבא להגן מן הפורעניות ולשלם שכר אינו
אלא לקויו: ויעבר. הרנה. מדלא כתיב רנה
משמע הרנה המיוחדת שהיתה עתידה לבא
שכבר הוזכרה והיכן הוזכרה: באבוד רשעים
רנה. והיה העולם מצפה מתי תבא הרנה
איבודו של אחאב וכשהנהרג עברה והוזכרה
הרנה בפי הכל: בצאת לפני החלון.
בידושפט כתיב כשיצא להלחם בעמונים
שבאו עליו: כי טוב. משמע כי טוב בעיניו
הודאה ושמחה: כן ישיש ה' עליכם להאביר
וגו'. ישיש אחרים שונאים: וחזונו רחצו.
באחאב כתיב במיתתו: למרק. ללשוש
ולחאר כלומר רחצו והובררו השתי חזיונות
שנאמרו עליו: מצונן היה. לא היה אוהב
תשמיש: דמות שתי זונות בו, והיינו רחצו
אותן שתי צורות נרחצו מדמו: לתבם.
להשלים: מאי קאמר קרא. מאי ענין עובדיה
היה ירא אצל ויקרא אחאב: באברכם כתיב
(בראשית כב) ירא אלהים אתה ולא כתיב
מאד: מפני מה זכה לנביאות. שהרי גר היה
ואין השכינה שורה אלא על המיוחסין

שבישראל כדכתיב (בראשית יז) להיות לך לאלהים ולדורך אחריו: מאי שנא
חמישים. ולא אחיבא כולן במערה אחת: אין מערה מחזקת. מערות שלו לא היו
מחזקות יותר: מאי שנא עובדיה לאריום. ולא נתנבא נבואה אחרת למה נבחר לו לזו
משאר הנביאים: שני רשעים. אחאב ואיזבל: שני צדיקים. יצחק ורבקה: מיניה וביה
אבא נזייל ביה נרגא. אבא יער מעצמו של
יער יכנס בתוך הגרון להיות בית יד וקצצו בו
את היער וכן עובדיה לאדם דוד למואב
והוא יצא מרות המואביה: מתוכה מפרחת.
מגופה ומתוך עוביה מתחיל הסדרון.
כמתקנים שבהם לא עשיתם. כמו עגלון
מלך מואב שהיה מכבד את השם כשאמר לו
אהוד דבר אלהים לי אלך המלך מיד ויקם
מעל הכסא (שופטים ג): במקולקלן שבהם.
כגון מישע מלך מואב שהקריב בנו לע"ז כך
היו ישראל עושים ובאותה שעה נזכר להם
אותו עון שהיו רגילים גם הם בו: לארין.
מדלא כתיב לארצם הכי קאמר לשללות
ולתחתית שבו שנגזר עליהם פורענות: ולא
מאד בכלל. ובשרה כתיב (בראשית יב) כי
יפה היא מאד והאי קרא דאבישג נקט
למדרש הבא משום דרשה דלעיל דדרש
מאד דכתיב בעובדיה:

הדרן עלך אחד דיני ממונות

כתיב 'ישוש', שמע מינה. 'הזונות רחצו' וגו', אמר רבי אלעזר, למרק שתי חזיונות, אחת של
מיכיהו ואחת של אליהו. במיכיהו כתיב, 'אם שוב תשוב בשלום לא דיבר ה' בי'. באלהיו כתיב 'במקום אשר לקחו הפלכים את דם
נבות'. רבא אמר, זונות ממש, אחאב איש מצונן היה ועשתה לו איזבל שתי צורי זונות במרפבתו כדי שיראה אותן ויתחפם. ואיש
משך פקשת לתופו ויפה, רבי אלעזר אמר, לפי תופו. רבא אמר, לתבם שתי חזיונות, אחת של מיכיהו ואחת של אליהו: סימן קר"א
וזה"ב באר"ם: כתיב 'ויקרא אחאב אל עובדיהו אשר על הבית, ועובדיהו היה ירא מאד', מאי קאמר קרא. אמר רבי יצחק, אמר
ליה, ביעקב כתיב 'נחשתי ויברכני ה' בגלגלך'. ביוסף כתיב 'ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף'. ביתא דההוא גברא, לא הוה מיכיהו,
שנא לא ירא אלהים אהה. יצתה בת קול ואמרה 'ועובדיהו היה ירא את ה' מאד', אבל ביתו של אחאב אינו מוזמן לברכה. אמר
רבי אבא, גדול שנאמר בעובדיהו יותר ממה שנאמר באברכם, דאילו באברכם לא כתיב 'מאד', ובעובדיהו כתיב 'מאד'. אמר רבי
יצחק, מפני מה זכה עובדיהו לנביאות, מפני שהחביא מאה נביאים במערה, שנאמר 'ויהי בהכרית איזבל את נביאי ה', ויפק עובדיהו
מאה נביאים, ויחביאם חמישים איש במערה וגו'. מאי שנא חמישים איש? אמר רבי אלעזר, מיעקב למד, שנאמר 'ויהי המחנה הנשאר
לפליטה'. רבי אבהו אמר, לפי שאין מערה מחזקת יותר מחמישים. 'חזון עובדיהו פה אמר ה' אלהים לאריום' וגו'. מאי שנא עובדיהו
לאריום. אמר רבי יצחק, אמר הקדוש ברוך הוא, יבא עובדיהו הדר בין שני רשעים ולא למד מפעשיהם, וינבא על עשו הרשע שדר
בין שני צדיקים ולא למד מפעשיהם. אמר אפרים מקשאה, תלמידו של רבי מאיר, משום רבי מאיר, עובדיהו גר ארומי היה, והיינו
דאמרי אינשי, 'מיניה וביה אבא נזייל ביה נרגא'. וינד את מואב, וימדרם בתכל השפב אותם ארצה'. אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון
בן יוחי, היינו דאמרי אינשי, 'מיניה וביה אבא נזייל ביה נרגא'. כי אתא רב דימי, אמר, ירד מתוכה מפרחת. ויפק את בנו הבכור
אשר ימלך תחתיו ויעלה על החומה. רב ושמואל, חד אמר, לשם שמים. וחד אמר, לשם עבודה זרה. בשלמא למאן דאמר
לשם שמים, היינו דכתיב 'ויהי קצף גדול על ישראל'. אלא למאן דאמר לשם עבודה זרה, אמאי 'ויהי קצף'. בדרבי יהושע בן לוי,
דרבי יהושע בן לוי רמי, כתיב 'ויכמ'שפט'י הגוים אשר סביבותיכם לא עשיתם', וכתיב 'ויכמ'שפט'י הגוים אשר סביבותיכם עשיתם'.
במתקנין שבהם, לא עשיתם. במקולקלן שבהם, עשיתם. ויסעו מעליו וישובו לארץ', אמר רבי חנינא בר פפא, באותה שעה ירדו
רשעיהן של ישראל למדינה התחתונה. והנערה יפה עד מאד, אמר רבי חנינא בר פפא, עדיו לא הגיעה לחצי יופי של שרה,
דכתיב עד מאד, ולא מאד בכלל:

הדרן עלך אחד דיני ממונות

1 'וּבְנֵי לֹא יִתְחַשְׁבּוּ, כלומר שכל מקום שהוזכר שם גוים אין ישראל
2 בכלל.
3 הגמרא מביאה ביאור בפסוקים הנראים סותרים: רבי אלעזר רמי –
4 הקשה סתירה בפסוקים, בְּתִיב (תהלים קמה ט) 'טוב ה' לְבַל, וּבְתִיב
5 (איכה ג) 'טוב ה' לְקוֹנוֹי, דהיינו רק למי שמקוה לו. ותיירץ רבי
6 אלעזר, מִשָּׁל לְאֶדָם שֵׁשׁ לוֹ פָּדָם, בְּשִׁהוּא מִשָּׁקָה מִשָּׁקָה אֵת
7 בּוֹלוֹ – את העצים הטובים והרעים כאחד, מאחר וכל ההשקאה
8 אינה אלא טורח אחד. אבל בְּשִׁהוּא עוֹדֵר – חופר סביב העצים, אינו
9 עוֹדֵר אֵלָּא את העצים המזיקים שִׁבְחָם, מאחר וטורח הוא לעדור כל
10 עץ ועץ. והנמשל, שכך הקדוש ברוך הוא וְ אֵת הטובים ואת הרעים
11 כאחד, שבדיבור אחד שלו מתמלא העולם בטובה, אבל ההגנה
12 מהפורענות ותשלום השכר אינו אלא למי שקוה לו.
13 שנינו במשנה (לעיל יא): לְפִיכָךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד חַיִּיב לומר בשבילי
14 נברא העולם כו' שמא תאמרו מה לנו לחוב בדמו של זה והלא כבר
15 נאמר (משלי יא ט) 'באבוד רשעים רינה'.
16 הגמרא דורשת את הפסוקים בענין נפילת אחאב במלחמה עם ארם,
17 ומבארת בזה את הפסוק הנזכר: נאמר (מלכים א' כב לו) 'וַיַּעֲבֹר הָרֶחָק
18 בְּמַחְנֶה', שעבר כרוז במחנה שהמלך מת ופסקה המלחמה. אָמַר רַב
19 אֶחָא בַר חֲנִינָא, ממה שנאמר 'הרנה' ולא 'רנה', משמע שהיתה זו
20 רנה מיוחדת שעתידיה היתה לבוא. והיא הרנה שכבר הוזכרה בפסוק
21 'בְּאֶבְדֹּר רָשָׁעִים רֶחֶף', כלומר בְּאֶבְדֹּר – כאשר ימות בְּאֶחָב בֶּן עֲזַרְיָה
22 תהיה רֶחֶף, והעולם היה מצפה מתי תתקיים נבואה זו שימות אחאב
23 ותבוא הרנה, וכשמת, עברה הרנה בפי כולם והזכירו מיתתו. מקשה
24 הגמרא: וְמִי חָדִי – וכי שמח קוד־שָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּמַפְלַתָּן שֶׁל רָשָׁעִים,
25 וְהַכְּתִיב בענין יציאת יהושפט להלחם בעמונים (דברי הימים ב' כ כא),
26 'וַיַּעֲמֵד מִשְׁרָרִים לֹה' וּמִהַלְלִים לְהַדְרֵת קִדְשׁ, בְּצִאת לִפְנֵי הַחַלּוּץ
27 וְאֹמְרִים הוֹדוּ לָהּ כִּי לַעֲלֹם חֲסִידוֹ, וְאָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מִפְּנֵי מַה
28 נאמר רק 'הודו' לה', ולא נֶאֱמַר בְּהוֹדָאָהּ ז' 'כִּי טוֹב', משמעו
29 שטוב בעיני הקדוש ברוך הוא ההודאה והשמחה. לְפִי שְׂאִין הַקְדוּשׁ
30 בְּרוּךְ הוּא שֶׁמֶח בְּמַפְלַתָּן שֶׁל רָשָׁעִים, ומכיון שנפלו רשעים
31 במלחמה אין ראוי לומר בזה 'כִּי טוֹב'. ראייה נוספת שאין הקדוש
32 ברוך הוא שמח במפלתן של רשעים: דָּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּן נַחֲמָן
33 אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מֵאִי דְכְּתִיב על מחנה ישראל ומחנה מצרים (שמות
34 יד כ), 'וְלֹא קָרַב זֶה אֶל זֶה כָּל הַלַּיְלָה'. בְּאִתָּהּ שָׁעָה שֶׁטַּבְּעוּ הַמַּצְרִים
35 בַּיּוֹם, בְּקִשּׁוֹ מִלֵּאכֵי הַשָּׂרֵת לֹמֵר שִׁירָה לִפְנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא,
36 אָמַר לָהֶן הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, מַעֲשֶׂה יְדֵי מוֹבְעִין בָּיָם, וְאִיךְ אִתָּם
37 אוֹמְרִים שִׁירָה לִפְנֵי. וקשה למה לגבי אחאב משמע שהקדוש ברוך
38 הוא שמח במפלתן של רשעים. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַר
39 חֲנִינָא, הוּא – הקדוש ברוך הוא בעצמו אינו שֵׁשׁ על מפלתן של
40 הרשעים, אֲבָל את אֲחֵרִים מְשִׁישׁ – משמח במפלתן. דִּיקָא נָמִי –
41 דבר זה מדויק גם בפסוק, דְּכְּתִיב (דברים כח סג) 'כִּן יִשְׂשֵׁה ה' עֲלֵיכֶם
42 לְהַאֲבִיד אֶתְכֶם וּלְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם', שישש אחרים, וְלֹא בְּתִיב 'שִׂישׁ'
43 שהוא ישוש על כך בעצמו, שִׂישׁ מִינָהּ.
44 הגמרא דורשת את הפסוקים שנאמרו לאחר מיתת אחאב: כתוב
45 בפסוק (מלכים א' כב לח), 'וַיִּשְׁטֹף אֶת הָרֶכֶב עַל בְּרַכַּת שִׁמְרוֹן, וַיִּלְקוּ
46 הַכְּלָבִים אֶת דָּמּוֹ, וְהַזּוֹנוֹת רָחְצוּ' וְגו'. אָמַר רַבִּי (אלעזר), מיתתו
47 של אחאב גרמה לְמַרְק – להאיר את שְׁתֵּי הַחַזְיוֹנוֹת – הנבואות
48 שניבאו עליו, אֶחָת שֶׁל מִיכָיְהוּ וְאֶחָת שֶׁל אֵלִיהוּ, בְּנִבְאוֹת מִיכָיְהוּ
49 בְּתִיב (שם כב כח) 'וַיֹּאמֶר מִיכָיְהוּ אִם שׁוֹב תָּשׁוּב בְּשָׁלוֹם לֹא יִדְבַּח ה'
50 בִּי, וּבְנִבְאוֹת אֵלִיהוּ בְּתִיב (שם כא ט) 'בְּמָקוֹם אֲשֶׁר לָקְחוּ הַכְּלָבִים
51 אֶת דָּם נְבוֹת וַיִּלְקוּ הַכְּלָבִים אֶת דָּמָךְ גַּם אִתָּהּ, ועתה שמת אחאב
52 והכלבים ליקקו את דמו נתקיימו שתי הנבואות. וזהו 'הזונוות רחצו'
53 שהזונוות הובררו. רָבָא אָמַר, 'הזונוות רחצו', הכוונה לזונוות מִפְּשֵׁה,
54 לפי שֶׁאֶחָב איש מְצוּנָה הָיָה – שלא אהב תשמיש, וְעַשְׂתָּהּ לוֹ
55 אוֹיֵב לְשֵׁנִי צוּרִי – צורות בדמות של זונות בְּמִרְבָּבָתוֹ בְּדִי שִׁירָאָה
56 אוֹתָן וְיִתְחַמֵּם, וזהו מה שנאמר בפסוק 'הזונוות רחצו', שצורות
57 הזונות נרחצו ונתלכלכו מדמו של אחאב.
58 הגמרא דורשת פסוק נוסף שנאמר במיתת אחאב: נאמר (שם כב לו)
59 'וַאֲשֵׁי מִשָּׁד בְּקִשְׁתָּ לְתוֹמָו וַיִּבֶּה אֶת מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר,

60 שמשך לְפִי תוֹמָו – בתמימות, בלא שידע שהוא מלך ישראל. רָבָא
61 אָמַר, 'לתומו' הכוונה לְתָמָם שְׁתֵּי חַזְיוֹנוֹת – להשלים את שתי
62 הנבואות, אֶחָת שֶׁל מִיכָיְהוּ וְאֶחָת שֶׁל אֵלִיהוּ, שעל ידי הריגת
63 אחאב נתקיימו נבואות אלו, כמבואר לעיל.
64 סִימָן לזכרון המימרות הנבואות להלן, בענין עובדיהו: קָרָא –
65 ויקרא אחאב אל עובדיהו, וַיִּזְכֹּר – 'מפני מה זכה עובדיהו
66 לנביאות, בְּאִדּוֹם' – 'חוֹזֵן עוֹבְדֵיהוּ, כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהִים לְאִדּוֹם' (עובדיה
67 א א).
68 בְּתִיב (מלכים א' יח א) 'וַיִּקְרָא אֶחָב אֶל עוֹבְדֵיהוּ אֲשֶׁר עַל הַבֵּית,
69 וְעוֹבְדֵיהוּ הָיָה יֵרָא אֶת ה' מֵאִדּוֹ', שואלת הגמרא: מֵאִי קָאָמַר קָרָא
70 – מה שייך סוף הפסוק שעובדיהו היה ירא ה', לתחילתו שאתאב
71 קרא אל עובדיהו. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יֶצְחָק, אָמַר לִיה אֶחָב
72 לעובדיהו, בְּעֵינֶיךָ בְּתִיב (בראשית לב כו) 'נִחְשִׁיתִי וַיִּבְרַכְנִי ה' בְּנִלְלֹךְ, וכן
73 בְּיוֹסֵף בְּתִיב (בראשית לט ה) 'וַיִּבְרַךְ ה' אֶת בֵּית הַמַּעְזְרִי בְּנִלְלֵי יוֹסֵף'.
74 אבל בְּתִיב דְּהוּא נִבְרָא – ביתו של אותו האיש, כלומר של אחאב,
75 לֹא הָיָה מִיִּבְרִיךְ – לא היה מבורך, שֶׁמָּא מִשׁוֹם שֶׁלֹּא יֵרָא אֱלֹהִים
76 אִתָּהּ הַמְמוֹנָה עַל הַבֵּית. ולכן יָצָתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה 'עוֹבְדֵיהוּ הָיָה
77 יֵרָא אֶת ה' מֵאִדּוֹ, אֲבָל מַה שֶּׁאֵין הַבֵּית מְבוֹרָךְ הוּא מַחֲמַת שְׁבִיתוֹ
78 שֶׁל אֶחָב אֵינוֹ מוֹזֵמִן לְבִרְכָּהּ.
79 הגמרא מביאה מימרא של רבי אבא על עובדיהו: אָמַר רַבִּי אֲבָא,
80 גְדוֹל הַשֶּׁבַח שֶׁנֶּאֱמַר בְּעוֹבְדֵיהוּ יוֹתֵר מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּאֶבְרָהָם, דְּאֵילוֹ
81 בְּאֶבְרָהָם נאמר (בראשית כב יב) 'כִּי יֵרָא אֱלֹהִים אִתָּהּ, וְלֹא בְּתִיב 'ירא
82 אֱלֹהִים מֵאִדּוֹ, וְאֵילוֹ בְּעוֹבְדֵיהוּ בְּתִיב (מלכים א' יח א) 'עוֹבְדֵיהוּ הָיָה יֵרָא
83 אֶת ה' מֵאִדּוֹ'.
84 הגמרא מביאה מימרא נוספת על עובדיהו: אָמַר רַבִּי יֶצְחָק, מִפְּנֵי
85 מַה זָכָה עוֹבְדֵיהוּ לְנִבְיָאוֹת, הֲרִי הִיָּה גַר וְאֵין הַשְׂכִּינָה שׁוֹרָה אֵלָּא עַל
86 הַמִּיּוֹחָסִים שֶׁבִּישְׂרָאֵל. אֲלֹא, מִפְּנֵי שֶׁהַחֲבִיא מֵאָה נִכְיָאִים בְּמַעְרָה,
87 שֶׁנֶּאֱמַר (שם יח ד) 'וַיְהִי בְּהַכְרִית אוֹיֵב לְאֵת נִבְיָא ה', וַיִּזְכֹּר עוֹבְדֵיהוּ
88 מֵאָה נִכְיָאִים, וַיִּחַבֵּאֵם חֲמִישִׁים אִישׁ בְּמַעְרָה וְגו' וּכְלָבִים לָחֶם
89 וְמִים'. שואלת הגמרא: מֵאִי שֶׁנֶּאֱמַר חֲמִישִׁים אִישׁ – מדוע הכניס חמשים
90 בכל מערה, ולא החביא את כולם במערה אחת. משיבה הגמרא:
91 אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, עוֹבְדֵיהוּ מַעְרָב לְמַד כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לב ט),
92 'וַיֹּאמֶר אִם יָבֹא עָשׂו אֶל הַמַּחְנֶה הָאֶחָת וְהָכֹה: וַיְהִי הַמַּחְנֶה
93 הַנֶּשְׂאָר לְפִלְיָהּ, שיעקב בפגישתו עם עשו חצה את מחנהו לשנים,
94 ולכן גם עובדיהו החביא רק חצי מהאנשים בכל מערה. רַבִּי אֲבָהוּ
95 אָמַר, עוֹבְדֵיהוּ הַחֲבִיא רַק חֲמִישִׁים אִישׁ בְּכָל מַעְרָה, לְפִי שְׂאִין מַעְרָה
96 מאותן המערות שלו מְחֻקָּת יוֹתֵר מִחֲמִישִׁים אִישׁ.
97 הגמרא מביאה מימרא נוספת של רבי יצחק על עובדיהו: נאמר
98 בְּנִבְאוֹת עוֹבְדֵיהוּ (עובדיה א א), 'חוֹזֵן עוֹבְדֵיהוּ כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהִים
99 לְאִדּוֹם' וְגו'. שואלת הגמרא: מֵאִי שֶׁנֶּאֱמַר עוֹבְדֵיהוּ לְאִדּוֹם – מדוע
100 דווקא עובדיהו נבחר להתנבא על אדום. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי
101 יֶצְחָק, מִפְּנֵי שֶׁאָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, יָבֹא עוֹבְדֵיהוּ הָדָר – שהיה
102 דר בין רָשָׁעִים – אחאב ואזבל, וְלֹא לְמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים,
103 וַיִּנָּבֵא עַל עָשׂו הַרְשָׁע שֶׁהִיָּה דָר בֵּין שְׁנֵי צִדִּיקִים – יצחק ורבקה וְלֹא
104 לְמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים. תירוץ שני: אָמַר אֲפִרִּים מִקְשָׁאָה, תִּלְמִידוֹ
105 שֶׁל רַבִּי מֵאִיר, מִשׁוֹם –[בשם] רַבִּי מֵאִיר, עוֹבְדֵיהוּ הַנְּבִיא גַר אֲדוּמִי
106 הָיָה, ולכן נבחר להנבא על אדום. וְהֵינּוּ דָאָמְרִי אִינְשֵׁי – וזהו מה
107 שרגילים בני אדם לומר, 'מִינִיהּ וְכִיה אֲבָא – העץ שהוא מהיער
108 עצמו נזיל ביה נִרְאָא – יכנס בתוך הגרון הקוצץ את עצי היער,
109 כלומר שהבית יד של הגרון, נוצר מעצי היער עצמם, וכמו כן עובדיה
110 שיצא מאדום נתנבא על רעתם. הגמרא מביאה שנאמרה אמרה זו
111 גם על דוד, שנאמר עליו (שמואל ב' ח ב), 'וַיִּזֶּךְ אֶת מוֹאָב, וַיִּמְדֹּד מִכָּבֶל
112 הַשֶּׁבַע אוֹתָם אֲרָצָה'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשׁוֹם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי,
113 הֵינּוּ דָאָמְרִי אִינְשֵׁי 'מִינִיהּ וְכִיה אֲבָא לְוִיל בִּיה נִרְאָא, כלומר דוד
114 שיצא מרות המואביה הכה את מואב. כִּי אִתָּא רַב דִּימִי – כשבא רב
115 דימי מבבל לארץ ישראל אָמַר אודות מה שנתנבא עובדיה לאדום,
116 יִרְךָ מִתּוֹכָהּ מִסְּרַחַת – הסירחון של הירך מתחיל מתוך הבשר ועובר
117 לכולה, וכמו כן עובדיה שיצא מאדום נתנבא על רעת עמו, וכן דוד
118 שיצא ממואב הכה את עמו.

פרק חמישי – היו בודקין

הפרק שלפנינו עוסק בדיני חקירת ובדיקת העדים ובדיני הכרעת הדין.

משנה

היו בודקין אותו, בשבע חקירות. ואלו הן: באיזו שבוע של היובל, באיזו שנה של שמיטה, באיזו חודש, בכמה פחדש, באיזה יום בשבוע, באיזה שעה, באיזה מקום. רבי יוסי אומר, בשלש חקירות, באיזה יום, באיזה שעה, באיזה מקום.

עד כאן הביאה המשנה את החקירות המועילות להזמה, ממישיבה המשנה בשאלות נוספות ששאלו את העדים: מפירין אתם אותו – את ההרוא, התרתם בו – בעושה העבירה. ולגבי העובד עבודה וזה שואלים, את מי עבד – איזה מין עבודה וזה עבד, וכמה עבד – באיזו צורה עבד. כל המרבה בבידוקות הרי זה משופח – משום שבכך הוא מטריח עליהם ומתוך כך יחזרו בהם.

מביאה המשנה מעשה להראות עד היכן אפשר להרבות בבדיקות: מעשה ודבר בן זכאי בעוקצי תאנים – שהעידו שהרג תחת עץ תאנים, ושאלם האם מקום חיבור התאנים לאילן היה עבה או דק, ואכן נמצאו דבריהם סותרים בזה, ופטרו את הנידון ממיתה.

מה בין חקירות לבידוקות, בחקירות, אם אחד מהעדים אומר איני יודע, עדותן במילה אפילו שלא נמצאה שום סתירה בדבריהם, אבל בבידוקות אם אחד מהעדים אומר איני יודע, ואפילו שנים אומרים איני יודע, עדותן קיימת. אמנם אחד חקירות ואחד בידוקות בזמן שמבחינין זה את זה, עדותן במילה, שנאמר והנה אמת נכון (דברים יג טו), נכון, היינו שיהיו דבריהם מכוונים.

מבארת המשנה באיזה אופן נחשב שדבריהם סותרים זה לזה: אחד אומר בשנים פחדש, ואחד אומר בשלשה פחדש, עדותן קיימת, משום שיתכן שזה – העד הראשון יודע פעיבורו של חדש, כלומר שהחודש הקודם היה בן שלושים יום, וזה אינו יודע פעיבורו של חדש, ומכיון שיש לתלות את הסתירה בטעות מצויה, לכן אין עדותם בטילה בכך. אבל זה אומר בשלשה, ואחד אומר בפחדש, עדותן קיימת.

אופן נוסף: אחד אומר בשתי שעות, ואחד אומר בשלש שעות, עדותן קיימת, משום שמצוי שאדם טועה בכך. אבל אחד אומר בשלש ואחד אומר בפחדש, עדותן קיימת. רבי יהודה אומר קיימת, משום שרבי יהודה סובר שגם בכך מצוי שאדם טועה. אמנם אם אחד אומר בפחדש ואחד אומר בשבע, גם רבי יהודה מודה שעדותן קיימת, משום שבפחדש החמה נמצאת פמורה ובשבע החמה נמצאת פמערב ובזמן זה השעה ניכרת ולא מצוי שאדם טועה.

ואחר כך – לאחר בדיקת העד האחד, מכניסין את השני ובודקין אותו, אם נמצאו דבריהם מכוונים, פותחין בזכות – הדיינים אומרים לנידון, שאם באמת לא חטא שלא יפחד.

לאחר שחקרו את העדים צריכים הדיינים לישא וליתן בדינו, מבארת המשנה מי רשאי ללמד עליו זכות או חובה: אומר אחד מן העדים

שהעידו לחובתו, יש לי ללמד עליו זכות' משתקן אותו, או שאומר אחד מן התלמידים היושבים לפני הדיינים, יש לי ללמד עליו חובה' משתקן אותו, אבל אם מלמד זכות שומעים דבריו. אבל אם אומר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות, היו מעלין אותו ומושיבין אותו ביניהם, ואף אם נמצא שאין דבריו נכונים, לא היה יודר משם כל היום כולו, כדי לא לביישו, ואם נמצא שיש משם פחדש, היו שומעין לו, ומצרפים אותו למנן הסנהדרין. ואפילו הוא – הנידון אומר יש לי ללמד על עצמי זכות, שומעין לו – לקבל את סברתו, ובלבד שיש משם פחדש.

ואם מצאו לו זכות פטרוהו, ואם לאו, מעבירין אותו – דוחים את הכרעת הדין לקחר, ובנתיים היו הדיינים מודונוני זוגות וזוגות – כל שני דיינים הולכים להתייעץ בדבר מחוץ לבית דין, ובזמן זה היו ממעטין ממאכל, ולא היו שותין וזן כל היום, ונושאים ונותנים כל הלילה כל דין לעצמו. ולמחרת משיבין וקאין לבית דין, המובה – הדיין שאמר אתמול שדעתו לזכות, אומר, אני הייתי מובה אתמול, ומובה אני במקומי – עדיין עומד אני בדעתי. והמחייב אתמול, אומר, אני הייתי מחייב אתמול, ואם אכן לא מצא במשך הלילה זכות, ממשיך ואומר ומחייב אני במקומי.

המלמד חובה – דין שאתמול לימד חובה, רשאי לחזור בו ולהיות מלמד זכות, אבל המלמד זכות, אף שבלילה מצא צד חובה, אינו יכול לחזור בו וללמד חובה בשעת המשא ומתן, אך בשעת הכרעת הדין יכול לחזור בו ולפטוק לחובה. מעו פדך – דין שאינו זוכר מה לימד אתמול, שני סופרי הדיינים – הממונים לכתוב את דברי המזכים ודברי המחייבים, מוזכרין אותו.

ולאחר הלנת הדין, אם מצאו לו זכות, פטרוהו. ואם לאו, עומדים למנון, אם נמצא ששנים עשר מזכין ואחד עשר מחייבין, מכריעים את הדין על פי הרוב, שהוא זכאי. אבל אם היו שנים עשר מחייבין ואחד עשר מזכין, אין מכריעים לחובה כשיש רוב רק של אחד, ואפילו אחד עשר מזכין ואחד עשר מחייבין ואחד אומר איני יודע, ואפילו עשרים ושנים מזכין או מחייבין ואחד אומר איני יודע, נחשב שאין לפנינו מנן סנהדרין, ובאופנים הללו מכיון שאי אפשר להכריע את הדין, וסיפוף הדיינים עוד דיינים אחרים, ויעמוד שוב למנון. וכמה מוסיפין, שנים שנים עד שבעים ואחד. ואם לבסוף שלשים וששה מזכין ושלשים וחמשה מחייבין, זכאי. שלשים וששה מחייבין ושלשים וחמשה מזכין, ממשיכים ודינן אלו בנגד אלו עד שיראה אחד מן המחייבין דברי המזכין.

נמרא

מבררת הגמרא: מנא הני מילי – מנין שצריך שבע חקירות. אמר רב יהודה, דאמר קרא לגבי עיר הנדחת 'וידרשת וחקרת ושאלת היטב' (דברים יג טו), ואומר – ועוד נאמר, לגבי יחיד העובד עבודה זרה 'והוזהר לך ושמעת ודרשת היטב' (דברים יז ד), ואומר – ועוד נאמר, לגבי עדים וזממים 'וירשו השופטים היטב' (דברים יט יח). סך הכל שבע חקירות ודרשת, וחקרת, ושאלת היטב, ודרשת, היטב, ודרשו, היטב.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שני עמ' א

מאיר אומר, אדם הראשון, מכל העולם כולו הוצבר עפרו לצורך בריאתו, שנאמר במזמור המדבר מענין בריאת האדם (תהילים קלט טו) 'עלמי ראו עיניך', שדוד המלך אמר שמכל מראה עיני הקדוש ברוך הוא נבראתי ונהייתי גולם. (ובתנ"ך (דברי הימים ב' טו טז) 'כי ה' עיניו מושטמות בכל הארץ', שהקדוש ברוך הוא משגיח על כל העולם, ומשמע שעניי הקדוש ברוך הוא היינו כל העולם). הרי שהעפר שממנו נברא נאסף מכל המקומות שהקדוש ברוך הוא רואה, והיינו מכל העולם.

רב מפרש מהיכן נברא כל אבר של אדם הראשון: אומר רב אישעיא משימיה דרב, כל חלק בגוף אדם הראשון נברא ממקום אחר בעולם,

ובפטוק אחר בתיב (שם טו ד) 'על כפא מרומי קרת', שאינו גבוה כל כך. ותיריך, שבתחלה – קודם שחטא אדם הראשון נאמר 'על גפי', שישב במקום גבוה, ולבסוף, לאחר שחטא, נאמר 'על כפא', שירד מהמקום הגבוה וישב על כסא.

הגמרא דורשת את המשך הפסוקים על ענין אדם וחווה: נאמר (משלי ט ד) 'מי פתי יסור הנה חסר לב אמרה לו, ודורשים הפסוק, שאמר הקדוש ברוך הוא מי פתא לוה – מי פיתה את אדם הראשון שסור ויאכל מהעץ שאמר הקדוש ברוך הוא לא לאכול, אשה אמרה לו – חווה אשתו שהיא חסרת לב אמרה לו לאכול. דבתיב (משלי ו לב) 'וואף אשה חסר לב', ומשמע שפעמים אשה נקראת 'חסר לב'.

הגמרא מביאה ברייתא מענין בריאת אדם הראשון: תנאי, היה רבי

סנהדרין. פרק חמישי – היו בודקין דף מ עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) פז רש"י תוספות

היו בודקין אותו. אסידרא דמתניתין דסליק מנייה קאי אחר שאימו עליה היו בודקין אותו בשבע חקירות. בגמרא יליף ליהו מקראי: באיזה שבוע. של יובל: באיזה שנה. של שבוע: בכמה בחודש. בעשרים או בעשרים וחמשה: באיזה יום. של שבת אע"פ שאמרו בכך וכך בחודש אע"פ שואלין להן באיזה יום בשבת היה לפי שכל השבוע הללו באות להביאן לידי הזמה ושמא יש

משנה היו בודקין אותו, בשבע חקירות. באיזו שבוע, באיזו שנה, באיזו חודש, בכמה בחודש, באיזה יום, באיזה שעה, באיזה מקום. רבי יוסי אומר, באיזה יום, באיזה שעה, באיזה מקום. מכירין אותם אותו, התרתם בו.

העובד עבודה זרה, את מי עבד, וכמה עבד. כל המפרה בבדיקות הרי זה משופת. מעשה וּבְדַק בן זפאי בעוקצי תאנים. מה בין חקירות לבדיקות, חקירות, אחד אומר 'איני יודע', עדותן בטילה. בדיקות, אחד אומר 'איני יודע' ואפילו שנים אומרים 'אין אנו יודעין', עדותן כיימת. אחד חקירות ואחד בדיקות, בזמן שמכחישי'ן זה את זה, עדותן בטילה. אחד אומר בשנים בחודש, ואחד אומר בשלשה בחודש, עדותן כיימת, שזה יודע בעיבורו של חודש, וזה אינו יודע בעיבורו של חודש. זה אומר בשלשה, ואחד אומר בחמשה, עדותן בטילה. אחד אומר בשתי שעות, ואחד אומר בשלש שעות, עדותן כיימת. אחד אומר בשלש ואחד אומר בחמש, עדותן בטילה. שבע חקירות, עדותן בטילה, שבע חקירות, עדותן בטילה, שבע חקירות, עדותן בטילה. ואחר כך מכניסין את השני ובודקין אותו, אם נמצאו דבריהם מכוונים, פותחין בזה. אומר אחד מן העדים 'יש לי ללמד עליו זכות', או אחד מן התלמידים 'יש לי ללמד עליו חובה' משתקין אותו. אומר אחד מן התלמידים 'יש לי ללמד עליו זכות', מעלין אותו ומאשיבין אותו ביניהם, ולא היה יורד משם כל היום כולו. אם יש ממש בדבריו, שומעין לו, ואפילו הוא אומר 'יש לי ללמד על עצמי זכות', שומעין לו, ובלבד שיש ממש בדבריו. ואם מצאו לו זכות פטרוהו, ואם לאו, מעבירין אותו למחר. ומזדווגין זוגות זוגות, היו מנעטין מנאכל, ולא היו שותין יין כל היום, ונושאים ונותנים כל הלילה. ולמחרת משכימין ובאין לבית דין, המונה אומר, אני מונה ומזה אני במקומי. והמחייב אומר, אני מחייב ומחייב אני במקומי. המלמד חובה מלמד זכות, אבל המלמד זכות, אינו יכול לחזור וללמד חובה. מעו בדבר, שני סופרי הדינין מזכירין אותו. אם מצאו לו זכות, פטרוהו. ואם לאו, עומדים למנין, שנים עשר מזכירין ואחד עשר מחייבין, זפאי. שנים עשר מחייבין ואחד עשר מזכירין, ואפילו אחד עשר מזכירין ואחד עשר מחייבין ואחד אומר איני יודע, ואפילו עשרים ושנים מזכירין ואחד אומר איני יודע, ויסיפו הדינין. וכמה מוסיפין, שנים שנים עד שבעים ואחד. שלשים ושלשה מזכירין ושלשים וחמשה מחייבין, זפאי. שלשים ושלשה מחייבין ושלשים וחמשה מזכירין, דנין אלו כנגד אלו עד שיראה אחד מן המחייבין דברי המזכירין: גמרא מנא הגי' מילי, אמר רב יהודה, דאמר קרא 'והדרשת' וחקרת ושאלת היטב, ואומר 'הונוך לך ושמעת ודרשת היטב', ואומר 'והדרשו השופטים היטב', ואיכא

יום (של) שלשים מחדש שעבר היה: אחד אומר בשתי שעות בו, דטעי איניש בהכי רבי יהודה אומר עדותן קיימת דכולי האי טעי איניש: נמצאו דבריהם מכוונים. ומעתה צריכין לישא וליתן דבר: פותחין לזכות. אי לא קטל לא תדחול כדאמרן בפירקא דלעיל (דף לב): אומר אחד מן העדים 'יש לי ללמד עליו זכות משתקין אותו. וכ"ש אם היה בא ללמד עליו חובה וטעמא אומר בפירקא דלעיל (דף לג). דעד אחד לא יענה בנפש בין לזכות בין לחובה משום דמחויי כגונג בעדות: אומר אחד מן התלמידים. היושבים לפני הדיינים יש לי ללמד עליו חובה משתקין אותו כדאמרן לעיל (דף לד). דעד אחד לא יענה בנפש למות למות הוא דאינו עונה הא לזכות עונה: מעבירין אותו למחר. מעבירין את הדין עד למחר משום הלנת דין כדאמרין בפירקא דלעיל (שם): היו מזדווגין. ביום ראשון לאחר שהעבירוהו לדון ממקום הישיבה היו מזדווגין בבתייהו באו בשוק ונושאים ונותנים דבר: כל הלילה. איש איש לעצמה המוכה. אתמול אומר אני הוא המוכה אתמול ועדיין מוכה אני על כרחו שאינו יכול לחזור בו והמחייב אומר אם לא מצאו הלילה זכות אני המחייב ומחייב אני במקומי: המלמד. אתמול חובה אם מצא לו הלילה זכות מלמד זכות אבל המלמד זכות בו: שנים עשר מחייבין ואחד עשר מזכירין. והטייתך ע"פ אחד לרעה ליתא הלכך יוסיפו הדיינים אפילו עשרים ושנים מזכירין ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינים דהאי דאמר איני יודע כמאן דליתיה דמי ואין דנין דיני נפשות לא לזכות ולא לחובה בפחות מעשרים ושלשה: שנים שנים. אם נתחלקו השנים שהוסיפו זה לכאן וזה לכאן דאבתי ליכא הטייה לא לטובה ע"פ אחד ולא לרעה ע"פ שנים צריך להוסיף עד שנים וכן עד שבעים ואחד: עד שיראה אחד מן המחייבין את דברי המחייבין. דאיכא הטייה לטובה ע"פ עד אחד והיא אם יראה אחד מן המחייבין את דברי המחייבין דהוה להו שלשים ושבעה מחייבין ואיכא הטייה לרעה ע"פ שלשה ובשעת גמר דין הא אוקימנא דאף המלמד זכות יכול לחזור וללמד חובה והא דתנן הכי משום ליטנא מעליא דאזכות קא מהדר והכי תריצנא בפירקא דלעיל (דף לד): גמ' מנא הגי' מילי. דעבדינן שבע חקירות: ודרשת וחקרת. משמע יפה יפה (יפה). ושאלת לא משמע חקרה אלא עד דכתב היטב בחדיה הא תלתא ובעיר הנדחת כתיב וביחיד העובד ע"ז כתיב ודרשת היטב הא תרי דאילו ודרשת בלא היטב משמע דרישה מעליא ובעדים וזממין כתיב ודרשו השופטים היטב והנה עד שקר העד מוזהר הכתוב לדרוש היטב את עדים האחרונים המזימים את הראשונים הרי שבע חקירות: ואיכא

שכן בסיף. פ"ה דעיר הנדחת בסיף ועדים זוממין דפרשתא משמע שמעידין על רוצח
מדכתיב נפש בנפש ותנימה דעל כל חייבי מיתות שיעידו שייך לומר נפש בנפש
כשהוזמו ועוד דהוא נפש בנפש מוקמין ליה בפ"ק דמכות (דף ה) דאין נהרגין עד שישגמרו
היו ול"א שפ"ה עיקר דאי נמי מיירי בבל עדים זוממין דיש מהם בסקילה מיהו הואיל ויש
מהם בסיף לא אחזיק קרא עלייהו להמיתן עד

שיחקרו המזימן אותן:

מדהוה ליה למכתב. תדרוש תדרוש וחקור

תחקור. לאו דווקא דא"כ הוה ליה ד'

אפילו הוה כתוב דרוש תדרוש וחקור (תחקור)

הוה משמע ד' מללא כתיב דרוש דרוש או

תדרוש תדרוש כדאמר במרובה (ב"ק דף סה.

ושם) ליכתב המצא המצא או תמצא תמצא

מניין להתראה מן התורה. בחבר קמביעאי

ליה למיד (לעיל דף תז) חבר צריך

התראה דאי בשאינו חבר הא לא ניתנה התראה

אלא להבחין בין שוגג למזיד אי נמי מיבעי ליה

מנא לן דבעינן המית תוך כדי דיבור:

תניהו

מ'שום דהוה ליה למכתב. אלא עיר הנדחת, מאי הוה ליה למכתב, הא כתיבא פולחו. ה'תם

נמי אפגנוי מופנה, מדהוה ליה למכתב 'דרוש תדרוש' או 'חקור תחקור', ושני קרא דביבירה

ב'היטב', ש'מע מ'נה לאפגנוי. ואתו נחנקין בקל וחומר מנסלקין ומנהרגין, ואתו נשרפין בקל

וחומר מנסלקים. הניחא לרבנן, דאמרי סקילה חמורה. אלא לרבי שמעון, דאמר שריפה חמורה,

מאי איכא למימר. אלא אמר רב יהודה 'הנה אמת נכון' 'הנה אמת נכון' הא חד סרי, שבע

לשבע חקירות, דל תלת לגזירה שוה, פ'שא להו ח'דא. לרבי שמעון, לאתווי נשרפין. לרבנן,

מילתא דאתא בקל וחומר, טרם וכתב לה קרא. מ'גדף בה רבי אבהו, איכא לאתווי ש'מנה

חקירות. ו'ש'מנה חקירות, מי איכא. אלמה לא? והאיכא, לאתווי בכמה ב'שעה. ותניא נמי הכי,

היו בודקין אותו ב'ש'מנה חקירות. הניחא לאפ'י אליכא דרבי מאיר, דאמר אין אדם טועה ולא

כלום. ולהך לישנא נמי דאמר אדם טועה מ'שהו, שפיר. אלא לאפ'י אליכא דרבי יהודה, דאמר

אדם טועה חצי שעה, ולרבא דאמר טעו אינשי טובא, מאי איכא למימר. אלא, לאתווי בכמה

ב'יובל. היינו באיזה שבוע. אלא, לאתווי באיזה יובל. ואידך, בין דאמר באיזה שבוע, לא בעי

באיזה יובל: רבי יוסי אומר: תניא, אמר להם רבי יוסי לחכמים, ל'דברכם, מי ש'בא ואמר א'מש

הרגו, אומר לו באיזה שבוע, באיזה שנה, באיזה ח'דש, בכמה בח'דש. אמרו לו, ל'דברך, מי ש'בא

ואמר ע'כשיו הרגו, אומר לו באיזה יום, באיזה שעה, באיזה מקום. אלא, אף על גב דלא צריך,

ר'מינן עליה דרבי שמעון בן אלעזר. הכא נמי, אף על גב דלא צריך, ר'מינן עליה דרבי שמעון

בן אלעזר. ורבי יוסי, א'מש הרגו' ש'כית פ'רוב ע'דיות, ע'כשיו הרגו' לא ש'כית פ'רוב ע'דיות:

מ'פירים אתם אותו: תנו רבנן, מ'פירים אתם אותו, נ'כרי הרג, ו'ש'אל הרג, התרייתם בו, קיבל

ע'ליו ה'תראה, התיר עצמו ל'מיתה. המית בתוך כדי דיבור. ה'עובד ע'בודה זרה, את מי ע'בד,

ל'פעור ע'בד, ל'מרקולים ע'בד. ו'במה ע'בד, ב'ויבות, ב'קטור, ב'ניסוף, ב'השתח'וה. אמר ע'ולא,

מ'ניין ל'התראה מן התורה, ש'נאמר 'אישי א'שר יקח את אחותו בת א'ביו או בת א'מו ו'ראה את

ע'רותה', א'מו ב'ראיה ת'ליא מ'ילתא? אלא, עד ש'ראוהו ט'עמו ש'ל דבר, אם אינו ע'נין ל'כרת,

תנחו

מי איכא. חש"ס מהדר אדרבי אבהו מי מצית משכחת שמנה חקירות בדברים המביאין לידי הומה: ופרכין אלמה לא וכי לא מצית משכחת חקירה שמנית הא איכא לאיתוי

בכמה בשעה ומשני הניחא לאביי כ' איכא למימר בכמה בשעה מיתיי לה לידי הומה דאי אמר בחציא או בשלישית ואתו סהדי ואמרי אותו חלק עמנו הייתם הרי הן זוממין

אלא ל'דך לישנא דאמר אדם טועה חצי שעה למה לי למימר בכמה בשעה הא אי אמר בחציא ואתו סהדי זוממו ליה לא מיתום כלל אותה שעה דאמר בתחלת השעה היה

והוא טעם מתחלתה עד חציא אי נמי אמרי להו מתחלתה ועד חציא עמנו הייתם לא מיתומי דאמר שמא בסוף שעה היה והם טעם מסופה לחציא גמגום דאביי ורבא ב'פ'ק

דפסחים (דף יא): לא בעי באיזה יובל. דאין עדים ממתינים עדותן מ'יובל על חבירה: כר"ש בן אלעזר. להטריחם דאמר (לעיל דף לב) מ'סיעין היו את העדים ממקום למקום

כדי שתטורף דעתן עליהן ויחזרו בקו: קיבל עליו התראה. יודע אני שכן אני מוזהר שלא לעשות: התיי עצמו ל'מיתה. שכשהתריחם בו אל תעבור שאתה מתחייב מיתה פלונית

הוא אומר על מנת כן אני עושה דאם לא הפקיר עצמו אינו נהרג כדלקמן (דף מא). חמית בתוך כדי דיבור. כדי שאילת שלום שאם שהה לאחר התראה יותר מכדי דיבור

איכא למימר שכבר שכת התראה: אטו ב'ראיה תליא. משום דראה אותה מחייב: אלא רואה טעמו של דבר. שהיא ערוה לו והאי קרא גבי כרת כתיב ואם אינו ענין לחיוב

כרת דהא דין שמים הוא ולא בעי התראה דקמי שמיא גליא אם שוגג הוא או מזיד:

תניהו

מי איכא. חש"ס מהדר אדרבי אבהו מי מצית משכחת שמנה חקירות בדברים המביאין לידי הומה: ופרכין אלמה לא וכי לא מצית משכחת חקירה שמנית הא איכא לאיתוי

בכמה בשעה ומשני הניחא לאביי כ' איכא למימר בכמה בשעה מיתיי לה לידי הומה דאי אמר בחציא או בשלישית ואתו סהדי ואמרי אותו חלק עמנו הייתם הרי הן זוממין

אלא ל'דך לישנא דאמר אדם טועה חצי שעה למה לי למימר בכמה בשעה הא אי אמר בחציא ואתו סהדי זוממו ליה לא מיתום כלל אותה שעה דאמר בתחלת השעה היה

והוא טעם מתחלתה עד חציא אי נמי אמרי להו מתחלתה ועד חציא עמנו הייתם לא מיתומי דאמר שמא בסוף שעה היה והם טעם מסופה לחציא גמגום דאביי ורבא ב'פ'ק

דפסחים (דף יא): לא בעי באיזה יובל. דאין עדים ממתינים עדותן מ'יובל על חבירה: כר"ש בן אלעזר. להטריחם דאמר (לעיל דף לב) מ'סיעין היו את העדים ממקום למקום

כדי שתטורף דעתן עליהן ויחזרו בקו: קיבל עליו התראה. יודע אני שכן אני מוזהר שלא לעשות: התיי עצמו ל'מיתה. שכשהתריחם בו אל תעבור שאתה מתחייב מיתה פלונית

הוא אומר על מנת כן אני עושה דאם לא הפקיר עצמו אינו נהרג כדלקמן (דף מא). חמית בתוך כדי דיבור. כדי שאילת שלום שאם שהה לאחר התראה יותר מכדי דיבור

איכא למימר שכבר שכת התראה: אטו ב'ראיה תליא. משום דראה אותה מחייב: אלא רואה טעמו של דבר. שהיא ערוה לו והאי קרא גבי כרת כתיב ואם אינו ענין לחיוב

כרת דהא דין שמים הוא ולא בעי התראה דקמי שמיא גליא אם שוגג הוא או מזיד:

תניהו

מי איכא. חש"ס מהדר אדרבי אבהו מי מצית משכחת שמנה חקירות בדברים המביאין לידי הומה: ופרכין אלמה לא וכי לא מצית משכחת חקירה שמנית הא איכא לאיתוי

בכמה בשעה ומשני הניחא לאביי כ' איכא למימר בכמה בשעה מיתיי לה לידי הומה דאי אמר בחציא או בשלישית ואתו סהדי ואמרי אותו חלק עמנו הייתם הרי הן זוממין

אלא ל'דך לישנא דאמר אדם טועה חצי שעה למה לי למימר בכמה בשעה הא אי אמר בחציא ואתו סהדי זוממו ליה לא מיתום כלל אותה שעה דאמר בתחלת השעה היה

והוא טעם מתחלתה עד חציא אי נמי אמרי להו מתחלתה ועד חציא עמנו הייתם לא מיתומי דאמר שמא בסוף שעה היה והם טעם מסופה לחציא גמגום דאביי ורבא ב'פ'ק

דפסחים (דף יא): לא בעי באיזה יובל. דאין עדים ממתינים עדותן מ'יובל על חבירה: כר"ש בן אלעזר. להטריחם דאמר (לעיל דף לב) מ'סיעין היו את העדים ממקום למקום

כדי שתטורף דעתן עליהן ויחזרו בקו: קיבל עליו התראה. יודע אני שכן אני מוזהר שלא לעשות: התיי עצמו ל'מיתה. שכשהתריחם בו אל תעבור שאתה מתחייב מיתה פלונית

הוא אומר על מנת כן אני עושה דאם לא הפקיר עצמו אינו נהרג כדלקמן (דף מא). חמית בתוך כדי דיבור. כדי שאילת שלום שאם שהה לאחר התראה יותר מכדי דיבור

איכא למימר שכבר שכת התראה: אטו ב'ראיה תליא. משום דראה אותה מחייב: אלא רואה טעמו של דבר. שהיא ערוה לו והאי קרא גבי כרת כתיב ואם אינו ענין לחיוב

כרת דהא דין שמים הוא ולא בעי התראה דקמי שמיא גליא אם שוגג הוא או מזיד:

תניהו

ואיכא. לא אמר רחמנא שבע חקירות בחד דינא אלא בכל ח'דא וחדא עבירה
כדכתיב בה בעיר הנדחת תלתא בע'ז' תרי ובעידם זוממין תרי: דאם כן. דבעינן שבע
ליכתבינהו לכולהו בחדא וניגמרו כל דיני נפשות מינה ומדפלגינהו ש"מ דווקא
כתיבי: ומשני כיון דכולהו בחדי ח'דרי כתיבין מהדרי ילפינן. כלומר כיון דכולהו

כתב בהו דבעו דרישה והשווה אותן לזא

מילתא ע"כ מהדרי ילפינן ליתן את האמור

של זה בזה: והא לא דמיין להדרי. והיבי

ילפינן מהדרי: עיר הנדחת להנך תרתי לא

דמיא. למילף מינייהו חקירות הכתובות בקו

דין הוא שיהו עדים זוממין ויחד עובד ע"ז

צריכים דרישה העדים המחייבין אותן משום

דקילי שכן ממנום פלט אבל עיר הנדחת

דחמירא שכן ממנום אבד לא תיתי ביה אלא

חקירות האמורות בה: שכן כסיף. עיר

הנדחת בסיף ועדים זוממין דפרשתא משמע

שמעידין על רוצח מדכתיב (דברים יט) נפש

בנפש עץ בעץ וגו' ואי נמי משתעי בכל עדים

זוממין דיש מהן בסקילה מיהו הואיל ויש

מהם בסיף לא אחזיק קרא עלייהו להמיתן

עד שיחקרו המזימן אותן: שכן צריך

התראה. הנך תרתי מה שאין כן בעדים זוממין

דכתיב (שם) כאשר זמם זה חשב להרגו בלא

התראה: בחיטב היטב ילפינן מהדרי וגזירה

שוה מופנה הוא. כדמפרש ואזיל ואין משיבין

עליה שזו היא מדה בתורה גזירה שוה

המופנה למידין שאין משיבין: איכא למיפרך.

כדפרכין: מדהוה ליה למיכתב. בעדים

זוממין ודרשו וחקרו: ושני דביבירה בחיטב

ש"מ. שינויא דלישנא לאפגנוי ועיקר קרא

לדרשא דמנינא: בשלמא הנך תרתי. ע"ז

ועדים זוממין דלא כתיב בהו חקירה מצית

למימר מדהוה ליה למכתב לשון חקירה

וכתב היטב שינויא דלישנא הוא לאקושי

לשונות שתיהן למידרש בה גזירה שוה: אלא

עיר הנדחת. דכתיב בה ודרשת וחקרת מאי

הוה ליה למיכתב במקום היטב למנינא: ש"מ

לאפגנוי. ליתן את האמור של זה בזה ואיכא

שבע בכולהו: ואתו נחנקין. שיהו ע"ז

נדרשין ונחקרין בק"ו מנסלקין ומנהרגין מע"ז

שהיא בסקילה ומעדים זוממין שהן בסיף

דבעינן דרישה וחקירה ובלאו הכי לא

מיקטיל חנק הקל מכולל לכ"ש: ואתו נשרפין

בק"ו מנסלקין. דסקילה חמורה משריפה

אבל מנהרגין ליכא למידרש ק"ו לנשרפין

דמה לנהרגין שאין מיתתן קלה: והנה אמת

נכון הדבר. בע"ז כתיב וכתבי נמי בעיר

הנדחת ומשמע אמת ונכון דרישה וחקירה:

הא חד כרי. שבעה דלעיל ד' דהבא: וש'מנה

תניהו

מי איכא. חש"ס מהדר אדרבי אבהו מי מצית משכחת שמנה חקירות בדברים המביאין לידי הומה: ופרכין אלמה לא וכי לא מצית משכחת חקירה שמנית הא איכא לאיתוי

בכמה בשעה ומשני הניחא לאביי כ' איכא למימר בכמה בשעה מיתיי לה לידי הומה דאי אמר בחציא או בשלישית ואתו סהדי ואמרי אותו חלק עמנו הייתם הרי הן זוממין

אלא ל'דך לישנא דאמר אדם טועה חצי שעה למה לי למימר בכמה בשעה הא אי אמר בחציא ואתו סהדי זוממו ליה לא מיתום כלל אותה שעה דאמר בתחלת השעה היה

והוא טעם מתחלתה עד חציא אי נמי אמרי להו מתחלתה ועד חציא עמנו הייתם לא מיתומי דאמר שמא בסוף שעה היה והם טעם מסופה לחציא גמגום דאביי ורבא ב'פ'ק

דפסחים (דף יא): לא בעי באיזה יובל. דאין עדים ממתינים עדותן מ'יובל על חבירה: כר"ש בן אלעזר. להטריחם דאמר (לעיל דף לב) מ'סיעין היו את העדים ממקום למקום

כדי שתטורף דעתן עליהן ויחזרו בקו: קיבל עליו התראה. יודע אני שכן אני מוזהר שלא לעשות: התיי עצמו ל'מיתה. שכשהתריחם בו אל תעבור שאתה מתחייב מיתה פלונית

הוא אומר על מנת כן אני עושה דאם לא הפקיר עצמו אינו נהרג כדלקמן (דף מא). חמית בתוך כדי דיבור. כדי שאילת שלום שאם שהה לאחר התראה יותר מכדי דיבור

איכא למימר שכבר שכת התראה: אטו ב'ראיה תליא. משום דראה אותה מחייב: אלא רואה טעמו של דבר. שהיא ערוה לו והאי קרא גבי כרת כתיב ואם אינו ענין לחיוב

כרת דהא דין שמים הוא ולא בעי התראה דקמי שמיא גליא אם שוגג הוא או מזיד:

תניהו

מי איכא. חש"ס מהדר אדרבי אבהו מי מצית משכחת שמנה חקירות בדברים המביאין לידי הומה: ופרכין אלמה לא וכי לא מצית משכחת חקירה שמנית הא איכא לאיתוי

בכמה בשעה ומשני הניחא לאביי כ' איכא למימר בכמה בשעה מיתיי לה לידי הומה דאי אמר בחציא או בשלישית ואתו סהדי ואמרי אותו חלק עמנו הייתם הרי הן זוממין

אלא ל'דך לישנא דאמר אדם טועה חצי שעה למה לי למימר בכמה בשעה הא אי אמר בחציא ואתו סהדי זוממו ליה לא מיתום כלל אותה שעה דאמר בתחלת השעה היה

והוא טעם מתחלתה עד חציא אי נמי אמרי להו מתחלתה ועד חציא עמנו הייתם לא מיתומי דאמר שמא בסוף שעה היה והם טעם מסופה לחציא גמגום דאביי ורבא ב'פ'ק

דפסחים (דף יא): לא בעי באיזה יובל. דאין עדים ממתינים עדותן מ'יובל על חבירה: כר"ש בן אלעזר. להטריחם דאמר (לעיל דף לב) מ'סיעין היו את העדים ממקום למקום

כדי שתטורף דעתן עליהן ויחזרו בקו: קיבל עליו התראה. יודע אני שכן אני מוזהר שלא לעשות: התיי עצמו ל'מיתה. שכשהתריחם בו אל תעבור שאתה מתחייב מיתה פלונית

הוא אומר על מנת כן אני עושה דאם לא הפקיר עצמו אינו נהרג כדלקמן (דף מא). חמית בתוך כדי דיבור. כדי שאילת שלום שאם שהה לאחר התראה יותר מכדי דיבור

איכא למימר שכבר שכת התראה: אטו ב'ראיה תליא. משום דראה אותה מחייב: אלא רואה טעמו של דבר. שהיא ערוה לו והאי קרא גבי כרת כתיב ואם אינו ענין לחיוב

כרת דהא דין שמים הוא ולא בעי התראה דקמי שמיא גליא אם שוגג הוא או מזיד:

תניהו

מי איכא. חש"ס מהדר אדרבי אבהו מי מצית משכחת שמנה חקירות בדברים המביאין לידי הומה: ופרכין אלמה לא וכי לא מצית משכחת חקירה שמנית הא איכא לאיתוי

בכמה בשעה ומשני הניחא לאביי כ' איכא למימר בכמה בשעה מיתיי לה לידי הומה דאי אמר בחציא או בשלישית ואתו סהדי ואמרי אותו חלק עמנו הייתם הרי הן זוממין

שמעון ללמוד: **אֵלָא אָמַר רַב יְהוּדָה** נאמר ביחיד העובד עבודה זרה
(דברים יז ד) **וְהָיָה אִמְתָּה נָכוֹן** וכן נאמר בעיר הנדחת (דברים יג טו) **וְהָיָה**
אִמְתָּה נָכוֹן – והמילים 'אמת' ו'נכון' הם לשון של חקירה, ובצירוף
השבע שהזכרנו קודם **הָא חַד סָרִי**, ויש לדורשם כך, **שָׁבַע לְשָׁבַע**
חקירות, **דַּל תִּלָּת** – הוצא שלש מהם לְגִזְרָה שְׁוֶה ללמוד שיש שבע
בכולם, **פְּשָׁא לְהוּ תְּדָא** – נשארה אחת שממנה נלמד לרבי **שְׁמַעוֹן**
לְאִתְּנִי נִשְׁרָפִין – לרבות שבע חקירות לעדים המחייבים שריפה,
ולרַבְּנֵי מִילְתָּא דְּאִתְּנִי בְּקַל וְחֹמֶר מִרְחָ וְכִתְבָּ לָּהּ קְרָא, כלומר
אף שלשיטתם אפשר ללמוד שריפה בקל וחומר מסקילה, בכל זאת
דרך התורה לטרוח ולכתוב דינים שאפשר היה ללמוד אותם בקל
וחומר, אם כן את ה'חקירה' המיותרת לפי כולם דורשים לרבות
נשרפים לשבע חקירות.

רבי אבהו מקשה על כך שהיה פשוט לרב יהודה שיש חקירה
מיותרת: **מִנְּהָ פַּה רַבִּי אַבְהוּ**, **אִמְאָ לְאִתְּנִי שְׁמִנָּה חֲקִירוֹת** – אולי
החקירה המיותרת באה לרבות חקירה שמינית ולא לרבות את
הנשרפים.

מקשה הגמרא על רבי אבהו: **וְשְׁמִנָּה חֲקִירוֹת מִי אִיבָא** – וכי שיך
לשאל עוד שאלה שתועיל להזמה. הגמרא תמחה על קושיא זו
(ומקיימת את קושיית רבי אבהו): **אֲלֵמָּה לָא** – למה אתה סבור שאין
במה לחקור עוד את העדים, **וְהָאִיבָא לְאִתְּנִי** – והרי שיך לחקור
בכמה פְּשָׁעָה, **וְתִנְיָא נִמִּי הֵכִי** – ואכן כך שנינו בברייתא שהיו
בּוֹדְקִין אוֹתוֹ – את העד, **בְּשְׁמִנָּה חֲקִירוֹת**, ואם כן מוכח ששיך
חקירה שמינית, וחזרת קושיית רבי אבהו.

הגמרא חזרת ותמחה על קושיית רבי אבהו: **הִנֵּיחָא** – זה נכון ששיך
לחקור על כמה בשעה **לְאִבְי** המובא במסכת פסחים (א) **אֲלֵיבָא**
דְּרַבִּי מֵאִיר (השני במשנתיו) **דְּאָמַר אִין אָדָם מוֹעָה וְלֹא כְלוּם** –
שאדם האומר בכמה בשעה אינו עשוי לטעות בזה כלל, וכן לַחֲךְ
לְשִׁנָּא נִמִּי דְּאָמַר – לפי האיבא דאמרי שם הסובר שאביי אליבא
דרבי מאיר אמר **שְׁאָדָם מוֹעָה מְשֻׁהוּ** – כלומר שאדם עשוי לטעות
קצת וכמה דקות, **שְׁפִיר** – מובן הדבר שיש תועלת בחקירה זו, **וְלֵא**
לְאִבְי אֲלֵיבָא דְּרַבִּי יְהוּדָה, **דְּאָמַר אָדָם מוֹעָה חֲצִי שָׁעָה**, **וְלֵרְבָּא**
דְּאָמַר מַעֲוָה אִינְשִׁי מוֹעָבָא – שאנשים עשויים לטעות הרבה ולרבי
מאיר שתי שעות חסר משהו ולרבי יהודה שלש שעות חסר משהו,
מֵאִי אִיבָא לְמִימַר – איזו חקירה שמינית יש לרבות, הרי בחקירה של
'כמה בשעה' אין תועלת לענין ההזמה (משום שיאמרו שטעו) ואם כן
לא מובנת קושיית רבי אבהו, שהרי רבי שמעון יכול לסבור כמו
השיטות האלו ונמצא שיש חקירה מיותרת לרבות נשרפים.

חזרת הגמרא ומבארת את קושיית רבי אבהו: **אֵלָא לְאִתְּנִי בְּכַמָּה**
פְּיוּבָל תמחה הגמרא: **הִינֵנו פְּאִיזָה שְׁבֻעָה** – הרי חקירה זו כבר מנויה
במשנה בין השבע חקירות, שהרי זה הפירוש של 'באיה שבו', **אֵלָא**
לְאִתְּנִי פְּאִיזָה יוּבָל. ואם כן חזרת קושיית רבי אבהו, שכיון ששיך
לרבות חקירה נוספת, מנין שהחקירה המיותרת באה לרבות נשרפים,
ולא לרבות חקירה שמינית.

מתרצת הגמרא את קושיית רבי אבהו: **וְאִידָךְ** – רב יהודה סבר **שְׁפִינִן**
דְּאָמַר העד, פְּאִיזָה שְׁבֻעָה לָא פְּעִי פְּאִיזָה יוּבָל, משום שלא מצוי
שעדים ימתינו עם עדותם מיובל ליובל.

שנינו במשנה: **רַבִּי יוֹסִי אָמַר** באיה יום באיזו שעה באיה מקום.
מביאה הגמרא את סברתו: **תִּנְיָא, אָמַר לָהֶם רַבִּי יוֹסִי לְחַכְמִים,**
לְדַרְבֵּיכֶם שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים שֶׁלְעוֹלָם צָרִיךְ שֶׁבַע חֲקִירוֹת, מִי שְׁבָא
וְאָמַר 'אִמְשֵׁה הֲרֵגוּ', וְכִי אָמַר לוֹ בְּאִיזוֹ שְׁבֻעָה בְּאִיזוֹ שָׁנָה בְּאִיזוֹ חֹדֶשׁ
בְּכַמָּה פְּחָדָשׁ, הלא אין צורך בכל השאלות הללו, שהרי במה שאמר
'אמש' כלול כל זה, ואם כן לעולם שישאלו אותו רק באיה יום
ובאיה שעה, ואם יהיה צורך ישאלו יותר. **אָמְרוּ לוֹ** – השנינו חכמים
לרבי יוסי, **לְדַבְּרֵיךְ** גם ניתן להקשות **מִי שְׁבָא וְאָמַר 'עַכְשָׁיו הֲרֵגוּ',**
וְכִי אָמַר לוֹ בְּאִיזָה יוֹם בְּאִיזָה שָׁעָה בְּאִיזוֹ מָקוֹם, ואם כן לעולם
ישאלו אותו רק 'מתי היה המעשה', **אֵלָא** בודאי תתרץ לנו, **שֶׁאֵין**
עַל גֵּב דְּלֵא צָרִיךְ את כל השאלות הללו באופן שאמר 'עכשיו הרגו',
בכל זאת אם לא אמר שום זמן, **רַבִּינֵין עֲלִיהִי** – מטילים עליו שאלות
אלו בְּדַרְבֵּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר שאמר לעיל (לב) שהיו מוליכים את

שואלת הגמרא: **וְאִימָא תְּדָא תְּדָא בְּרִבְתִּיבָא** – שמה תאמר שבכל
עבירה צריך חקירות כמספר החקירות המזכורות בה (בעיר הנדחת
שלש, בעובד עבודה זרה שתיים, ובעדים וזממים שתיים) **דָּאָם בֶּן** –
שהרי אם כדברך שבכולם צריך שבע לִיכְתִּיבֵיהוּ **רַחֲמֵנָא בְּתָדָא** –
תכתוב התורה את כל השבע בפסוק אחד, והשאר ילמוד ממנו, ומה
שחילקם מוכח שבכל אחד יש לחקור כמו שכתוב בו. משיבה
הגמרא: **בִּינִין דְּכֻלְהוּ בְּתֵדִי תְּדָא בְּתִיבָא** – כיון שבשלושת
המקומות מוזכר שצריך לדרוש ולחקור את העדים, **מְהֵרָא יִלְפִי** –
לכן הם מלמדים זה על זה (ולתת בזה את האמור בזה), **וְכִינִין דִּילִפִּי**
מְהֵרָא בְּמָאן דְּבְתִיב בְּתָדָא דְּמִי – וכיון שהם מלמדים זה על זה
נחשב הדבר שכל החקירות כתובות ביחד, ולעולם צריך שבע
חקירות.

מקשה הגמרא: **וְהָא לָא דְּמִיָּא לְהֵדְרִי** – הרי אינם דומים בדיניהם,
שהרי בכל אחד יש צד שבו הוא חמור, ומכיון שחקירות הם קולא
לנידון, אין ללמוד חקירות האמורות בדן הקל לדין החמור. מביאה
הגמרא את החומרות שיש בכל אחד מהדינים (סוֹפֵן פְּלִיטָה סוֹי"ף
הַתְּרָא"ה). **עִיר הַנִּדְחָת לְהֵנָּה תִּרְתִּי** – לשני הדינים האחרים **לָא**
דְּמִיָּא, שְׁפִין מְמוּנִין של יחיד העובד עבודה זרה ושל עדים וזממים
פְּלִטָה – ניצל, שאין מאבדים את ממונם, אבל בעיר הנדחת החמירה
התורה לאבד את ממונם, וכן **עֲבֻדָה זָרָה לְהֵנָּה תִּרְתִּי לָא דְּמִיָּא,**
שְׁפִין עונשם של אנשי עיר הנדחת ועדים וזממים בְּסוֹי"ף – חרב, ואילו
העובד עבודה זרה עונשו בסקילה, וכן **עֵדִים וְזֻמְמִין לְהֵנָּה תִּרְתִּי לָא**
דְּמִיָּא, שְׁפִין עיר הנדחת ויחיד העובד עבודה זרה **צְרִיכִים הַתְּרָאָה**,
אבל בעדים וזממים החמירה התורה להורגם בלא התראה.

מיישבת הגמרא: **בְּהִיבָא הֵיטֵב יִלְפִינִין מְהֵרָא** – שבשלתם הוזכרה
התיבה 'היטב', ודורשים גזירה שוה לתת בזה את האמור בזה. **וְגִזְרָה**
שְׁוֶה זו, מוֹפְנָה – כלומר הגזירה שוה נדרשת מחמת תיבה פנויה
(ושאינה נצרכת בתורה לגוף הענין שבו היא כתובה), **דָּאִי לָא מוֹפְנָה,**
אִיבָא לְמִיפְתָּךְ – יש להקשות כמו שהזכרנו קודם (ויש בכל עבירה
חומרא, והכלל הוא שרק אם הגזירה שוה באה מחמת תיבה פנויה,
אינה מתבטלת מחמת הפירכא. **לֵאִי** – באמת אֲפִנְיָי מוֹפְנָה מִדְּהוּהָ
לִיָּה לְמִיכְתָּב, כדי לרבות חקירה נוספת, התורה לא היתה צריכה
לכתוב 'וְדַרְשֵׁת הֵיטֵב' וכן 'וְדַרְשׁוּ הַשּׁוֹפְטִים הֵיטֵב', אלא היה לה
לכתוב 'וְדַרְשׁוּ וְחִקְרוּ' וְשִׁנִּי קְרָא בְּדִיבּוּרֵיהָ בְּהִיבָא שְׁמַע מִינָּה
לְאֲפִנְיָי. כלומר אף שלומדים מהתיבה 'היטב' חקירה אחת וכמבואר
לעיל), עדיין השינוי שבלשון 'היטב' במקום 'וְחִקְרוּ', פנוי ללמוד ממנו
את הגזירה שוה.

מקשה הגמרא: **וְאִבְתִּי מוֹפְנָה מִצַּד אַחֵר הוּא** – הלא לא בכל
שלושת המקומות יש בתיבה זו שינוי לשון, שהרי בְּשִׁלְמָא הֵנָּה תִּרְתִּי
– זה מובן בעדים וזממים וביחיד העובד עבודה זרה, ששם לא
מוזכרת 'חקירה' ואם כן הפסוק 'היטב' מוֹפְנָה הוּא מְשׁוּם דְּהוּהָ לִיָּה
לְמִכְתָּב וְדַרְשׁוּ וְחִקְרוּ, **אֵלָא עִיר הַנִּדְחָת מֵאִי הוּהָ לִיָּה לְמִכְתָּב**
במקום 'היטב', **הָא בְּתִיבָא פּוֹלְחָה** – הרי כבר כתוב 'חקירה' וְדַרְשֵׁת
וְחִקְרָתָ וְשִׁאֲלָתָ הֵיטֵב! אם כן כאשר התורה רצתה לרבות עוד
חקירה, על כרחא נקטה את הלשון 'היטב', ולא היה לה מה לכתוב
במקום זה. משיבה הגמרא: **הָתֵם נִמִּי אֲפִנְיָי מוֹפְנָה** – גם בעיר
הנדחת הפסוק 'היטב' פנוי, מִדְּהוּהָ לִיָּה לְמִכְתָּב – שהיתה התורה
יכולה לרבות חקירה נוספת בלשון 'וְדַרְשׁוּ תִּרְדּוּשׁ' או 'חִקְרוּ
תַּחֲקוּר', וְשִׁנִּי קְרָא בְּדִיבּוּרֵיהָ – ושייתה התורה מרגילותה ונקטה
בְּלִשׁוֹן 'הֵיטֵב', **שְׁמַע מִינָּה לְאֲפִנְיָי**.

מבארת הגמרא מנין נלמדו שבע חקירות בעבירות שעונשם בחנק או
בשריפה: **וְאִתּוֹ נִתְּקִין בְּקַל וְחֹמֶר מִנְּסַקְלִין וּמִנְּהַרְגִין**, שאם
בסקילה החמורה, הקילה תורה להצריך שבע חקירות, כל שכן
בעבירה שעונשה קל שנקל על הנידון ונצריך לחקור את העדים
בשבע חקירות. **וְאִתּוֹ נִשְׁרָפִין בְּקַל וְחֹמֶר מִנְּסַקְלִים**. מקשה הגמרא:
הִנֵּיחָא לְרַבְּנֵי (לְמַעַן מַט: במשנה) **דְּאָמְרִי סְקִילָה חֲמוּרָה מִשְׁרִיפָה, אֵלָא**
לְרַבִּי שְׁמַעוֹן דְּאָמַר שְׁרִיפָה חֲמוּרָה, ואם כן אין קל וחומר, **מֵאִי**
אִיבָא לְמִימַר – מנין נלמד שבשריפה צריך שבע חקירות.

מביא רב יהודה מקור נוסף ללמוד נשרפים, שממנו יכול גם רבי

תַּנְהוּ עֵינֵיךָ לְמַלְקוֹת – דרוש שאינו לוקה בלא התראה.

מקור נוסף: דְּבִי חֻקֶּיהָ תִּנָּא, נאמר לגבי רוצח (שמות כא יד) וְכִי יוֹדֵי אִישׁ עַל רֵעֵהוּ לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה, ומהלשון 'וכי', משמע שמדובר שֶהָתְרוּ בוֹ, וְעֵדוּיָן הוּא מְמַשִּׁיךְ בַּמַּעֲשִׂי בַּמִּזְדִּיק. מקור נוסף: דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל תִּנָּא, נאמר לגבי מחלל שבת (במדבר טו לג) 'הַמּוֹצִיאִים אוֹתוֹ מִקוֹשֶׁשׁ עֲצִים' ומהלשון 'מקושש' משמע, שֶהָתְרוּ בוֹ, וְעֵדוּיָן הוּא הִיךְ מִמַּשִּׁיךְ וּמִקוֹשֶׁשׁ. מקור נוסף: דְּבִי רַבִּי תַנְהוּ, נאמר לגבי נערה המאורסה (דברים כב כד) 'עַל דֶּבַר אִשֶּׁר עָשָׂה אֶת אִשְׁתּוֹ רֵעֵהוּ, ומהמילה 'דבר' דורשים עַל עֲסָקִי דִּיבּוּר, כלומר שחייב מחמת דיבורי התראה שהתרו בו.

וְצָרִיכָא – צריך את כל הדרשות הנזכרות לעיל, דְּאִי קָתֵב רַחֲמָנָא אֲחֻתּוֹ, הוּא אֲמִינָא חִיבִי מַלְקוֹת אֵין – בהם אכן צריך התראה, אבל חִיבִי מִיתוֹת לֹא, לכן קָתֵב רַחֲמָנָא 'כִּי יוֹדֵי' ברצות. וְאִי קָתֵב רַחֲמָנָא 'וְכִי יוֹדֵי', הוּא אֲמִינָא חִיבִי מִלִּי סִיפָּה דְקִיל – שדווקא ברצח שמיתתו בסִיפָּה, הקילה התורה להצריכו התראה, אֲכַל סְקִילָה דְחִמּוּרָה, אִימָא לֹא צָרִיךְ הַתְּרָאָה, צָרִיכָא – לכן נצרכות הדרשות ממחלל שבת ונערה המאורסה שעונשם בסקילה. שואלת הגמרא: וְתַרְתִּי – שתי דרשות בְּנִסְקָלִין לָמָּה לִי. מיישבת הגמרא: לְרַבִּי שְׁמַעוֹן הַסּוֹבֵר (למקן טו) ששריפה חמורה מסקילה, לכן בא הלימוד המיותר 'ואתני' – לרבות חיוב התראה בְּנִשְׁרִפִּין, וְלְרַבִּין הַסּוֹבֵר (טו) שסקילה חמורה משריפה, ואפשר ללמוד נשרפים בקל וחומר מנסקלים, מִיִּלְתָּא דְּאֵתִיָּא בְּקַל וְחוֹמֶר טַרַח וְקָתֵב לָהּ קָרָא – דרך התורה לכתוב במפורש דברים שהיה אפשר ללמוד בקל וחומר. ולעולם כולם לומדים את הלימוד המיותר לנשרפים.

שואלת הגמרא: וְלִכְתוֹב רַחֲמָנָא בְּנִסְקָלִין וְלִיתּוּ הֵנָּה – ויבואו כל שאר חייבי מיתה וחייבי מלקות, וְלִינְמוֹרוֹ מִיַּנְיָה – וילמדו בקל וחומר מהנסקלים. משיבה הגמרא: הָכָא נָמִי – גם כאן יש ליישב כמו שתירצנו לדעת רבנן, שְׁמִילְתָּא דְּאֵתִיָּא בְּקַל וְחוֹמֶר טַרַח וְקָתֵב לָהּ קָרָא.

שנינו בברייתא לעיל (מ) ששואלים האם התיר עֲצָמוֹ לְמִיתָה. מבררת הגמרא: מָנָא לָן – מנין שצריך שהנידון יאמר שעושה כן על מנת להזהר. מבארת הגמרא: אֲמַר רַבָּא, וְאֵיתִיָּא חֻקֶּיהָ, אֲמַר קָרָא (דברים יז ו) 'וּמֵת הַמֵּת', ומהלשון 'המת' דורשים עַד שְׁתִּיתִיר עֲצָמוֹ לְמִיתָה, כלומר שכבר חייב את עצמו בפיו במיתה, קודם שהגיע לבית דין.

אֲמַר רַב חֲנָנִי, עֲדִי נַעֲרָה הַמְּאֹרְסָה – שמעידים שזינתה וחיבת מיתה, שְׁהוּיָמוּ אֵין נִהְרִינָן (מכאשר זמם), מֵתוּף שִׁיבּוּלִים לִימֵר לְאֻסְרָהּ עַל בְּעֻלָּה בָּאֵנוּ וְלֹא הַתְּכוּנוֹת לְחִיבָה מִיתָה. מקשה הגמרא: וְהָא אֲתֵרוּ בָּהּ, ובהתראה צריך שיאמרו לה שחיבת מיתה. מתרצת הגמרא: שמדובר דְּלָא אֲתֵרוּ בָּהּ, שואלת הגמרא: וְאִי לֹא אֲתֵרוּ בָּהּ הִיכִי מִקְטָלָא – איך נהרגת, הרי שנינו לעיל שאין חיוב מיתה בלא התראה. משיבה הגמרא: מדובר בְּאִשָּׁה חֲבִירָה – כלומר שידוע לנו שהיא ידעה את ההלכה הזו, וְאֵלִיבָא – ולפי שיטתו דְּרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה שלא מצריך התראה בחבר, דְּתַנָּא רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה אֲמַר, חֲבֵר אֵין צָרִיךְ הַתְּרָאָה, לָפִי שְׁלֹא נִתְּנָה הַתְּרָאָה אֲלֵא לְהַבְחִין בֵּין שׁוֹנֵג לְמִידֵי.

מקשה הגמרא: וּבִינָן דְּאֵינְהוּ לֹא מִקְטָלִי – ומכיון שהעדים לא נהרגים, אֵיתִי הִיכִי מִקְטָלָא – כיצד היא נהרגת על פי עדותם, והלא הוּא לָהּ עֵדוּת שְׁאִי אֲתָה יָכוֹל לְהוֹיָמָה – שהרי אין אפשרות לקיים בהם 'כאשר זמם', וְהָדִין הוּא שְׁכָל עֵדוּת שְׁאִי אֲתָה יָכוֹל לְהוֹיָמָה לֹא שָׁמָּה עֵדוּת. מתרצת הגמרא: הִכִּי נָמִי קָאָמַר – אכן כך גם רב חנן בעצמו אמר, שֶׁמֶתוּף שְׁאֵין הָעֵדִים נִהְרִינָן מִשּׁוּם שִׁיבּוּלִין לִימֵר לְאֻסְרָהּ עַל בְּעֻלָּה בָּאֵנוּ, לכן אֵף הִיא אֵינָה נִהְרִינָה, מִשּׁוּם דְּהוּא לָהּ עֵדוּת שְׁאִי אֲתָה יָכוֹל לְהוֹיָמָה.

שואלת הגמרא: אֲלֵא בְּאִשָּׁה חֲבִירָה דְּקוֹיָמָא לָן דְּמִקְטָלָא, אֲלִיבָא דְּרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה הִיכִי מְשַׁבְּחָת לָהּ – איך שייך חיוב מיתה באשה חבירה, הרי מכיון שאינה צריכה התראה, לעולם יכולים העדים לומר שבאו רק לאסרה על בעלה, ואם כן הרי זו עדות שאי אתה יכול להווימה. משיבה הגמרא: בְּשִׁינְתָּהּ וְחִזְרָה וְזִינְתָּה,

שמכיון שכבר נאסרה על בעלה בזנות הראשונה, ודאי שעדי הזנות השניה באו לחייבה מיתה. שואלת הגמרא: וְהָא יְבֻלִין לִימֵר לְאֻסְרָהּ עַל בְּעֻלָּה שְׁנִי בָּאֵנוּ וְלֹא לְחִיבָה מִיתָה, שהרי הדין הוא שאשת איש שזינתה נאסרת גם על הבעל. משיבה הגמרא: שמדובר שְׁחֹרָה וְזִינְתָה מְבוּעֵל רֵאשׁוֹן, אִי נָמִי, שְׁבַעֲכֶם הַשְּׁנִיָּה זִינְתָה מְקוֹרְכֶיהָ, ובאופנים אלו גם קודם עדותם היתה אסורה על הבעל השני, ועל כרחק שעתה הם באים כדי לחייבה מיתה.

מבררת הגמרא: מָאִי שְׁנָא נַעֲרָה מְאֹרְסָה דְנָקֵט – מדוע רב חנן אמר את דינו דווקא בנערה המאורסה, אֲפִילוּ נִשְׂוָאָה נָמִי – הרי גם באשה נשואה שייך דין זה. מתרצת הגמרא: אֵין – אכן דין זה שייך גם בנשואה, אֲלֵא רב חנן בא לחדש שְׁאֵפִילוּ הָאִי דְלָא יִתְבָּא תוֹתִיָּה – שעדיין לא יושבת ממש תחת בעלה, ויש מקום לומר שודאי באו לחייבה מיתה, שהרי אין אדם מעלה על דעתו להעיד לאסור אשה לבעלה, אלא רק לאחר שהוא רואה אותה תחתיו, ומחדש רב חנן שבכל זאת יְבֻלִין לִימֵר לְאֻסְרָהּ עַל בְּעֻלָּה בָּאֵנוּ.

הגמרא דנה באיזה אופן העדות בטילה כאשר נמצאת סתירה בבדיקות: אֲמַר רַב חֲסִדָּא, אֲחָד אוֹמֵר בְּסִיפָּה (חרב) הִרְגוּ, וְעַד אֲחָד אוֹמֵר בְּאֵרִינָן (אֵיזמל) ויש אומרים גזוּן הִרְגוּ, אֵין זֶה נִבְּוֵן – אין העדות מכונות ובטלה. אבל אֲחָד אוֹמֵר בְּלִי (בגדינו) שְׁחֹרָרִין, וְאֲחָד אוֹמֵר בְּלִי לְבָנִים, הִרִי זֶה נִבְּוֵן, מִשּׁוּם שֶהַסְתִּירָה הִיא בְּרַבֵּר שאינו מעיקר מעשה ההריגה.

מקשה הגמרא על הדין של כלי: מִיתֵיבִי, נאמר (דברים יט, טז) 'נִבְּוֵן' שִׁיָּהָא נִבְּוֵן – כלומר שתהיה העדות מכונת, אבל אם אֲחָד אוֹמֵר בְּסִיפָּה הִרְגוּ וְאֲחָד אוֹמֵר בְּאֵרִינָן הִרְגוּ, או אֲחָד אוֹמֵר בְּלִי שְׁחֹרָרִין וְאֲחָד אוֹמֵר בְּלִי לְבָנִים, אֵין זֶה נִבְּוֵן, וכיצד אמר רב חסדא שבכליו הרי זה נכון. מתרצת הגמרא: תְּרַנְּמָה – מפרש רב חסדא שכונות הברייתא, בְּסוֹדֵר שְׁחָנְקוּ בוֹ, כלומר שהרגו על ידי שחנקו עם בגד, דְּהֵינָן סִיפָּה וְאֵרִינָן – שבאופן זה הבגד הוא ממש מגוף העדות כמו הסייף. עוד מקשה הגמרא: תָּא שְׁמַע, אֲחָד אוֹמֵר סְנַדְלִי שֶׁל הַהוּרָג הִי שְׁחֹרָרִין וְאֲחָד אוֹמֵר סְנַדְלִי לְבָנִים, אֵין זֶה נִבְּוֵן, וכיצד אמר רב חסדא שבכליו הרי זה נכון. מתרצת הגמרא: הָתָם נָמִי בְּגוֹן שְׁבַעֲכֶם בוֹ סְנַדְלִי וְהִרְגוּ.

מקשה הגמרא ממשנתניה: תָּא שְׁמַע, מַעֲשֶׂה וְכַדָּךְ בֵּן זְכָאִי בְּעוֹקְצִי תָּאנָה, וכשנמצאו דבריהם סותרים בטלה העדות, אף שאין זה ממש ממעשה ההריגה, וקשה על רב חסדא. מתרצת הגמרא: אֲמַר רַבִּי בְּרַחֲמָא, בַּמִּשְׁתַּנִּי מְדוּבָר בְּגוֹן שְׁעָקִין תָּאנָה בְּשִׁבְתָּ, וחילל שבת בכך, דְּעֻלָּה קָא מִקְטָלִי – שעל המעשה שעשה בעוקצה הוא נהרג, ונמצא שהעוקץ הוא מגוף העדות. מקשה הגמרא: וְהָא תַנָּא אֲמַרוּ לוֹ – העדים לבן זכאי 'תחת תָּאנָה הִרְגוּ', משמע שהמעשה היה בענין רציחה, ולא בענין תולש בשבת, ואם כן עוקצי התאנה אינם מגוף העדות.

מעמיד רב חמא את המשנה באופן אחר: אֲלֵא אֲמַר רַבִּי בְּרַחֲמָא, בַּמִּשְׁתַּנִּי מְדוּבָר בְּגוֹן שְׁשִׁפְדוֹ בִּיחּוּר שֶׁל תָּאנָה – שעשה על ידו חור בגופו של חבירו, והרגו, ונמצא שהבדיקה בעוקצי התאנה היא מגוף העדות. מקשה הגמרא: תָּא שְׁמַע, אֲמַר לָהֶן – שאל בן זכאי את העדים, תָּאנָה זו עוֹקְצִיָּה דְקִין או עוֹקְצִיָּה נְפִין, וכן שאלם תָּאנִים שְׁחֹרָרוֹת הִיוּ, או תָּאנִים לְבָנוֹת, והרי תאנים הן רכות ואי אפשר להרוג בהן, ובפשטות משמע שאם היה סתירה בכך, גם היה מבטל את עדותם.

אֲלֵא אֲמַר רַב יוֹסֵף, וְכִי מִבֵּן זְכָאִי לֹתֵיב אֵינִשׁ, כלומר אין להקשות משיטת בן זכאי על דברי רב חסדא, מִשּׁוּם שְׁאֵין בֵּן זְכָאִי דְבִדְקוֹת בְּחִקְרוֹת מְשׁוּי לִיָּה – הוא משהו, שכשם שסתירה בחקירות מבטלת את העדות בשאלת 'איזה מקום' שאינה נוגעת לעצם המעשה, כך גם בבדיקות כל סתירה מבטלת את העדות, אבל רב חסדא אמר את דבריו בשיטת חכמים הסוברים שבדיקות אינם כחקירות.

מבררת הגמרא: מָאֵן – מיהו בֵּן זְכָאִי המוזכר במשנתניה. אֵילִימָא רַבִּי יוֹחָנָן בֵּן זְכָאִי, מִי הוּא בְּסַנְהֶדְרִי – האם הוא היה בסנהדרין בזמן שדנו הסנהדרין דיני נפשות, וְהִתְנָא – והרי שנינו בברייתא

תניהו ענין. להתראת מלקות דשייך באחרות: וכי יויד. מנא ידעין אלא שהתרו בו ועדיין הוא מויד ל"א ואם הויד לא נאמר אלא וכי יויד משמע תמיד הוא בודגו זה עיקר: המוצאים אותו מקושש. שקושש עצים לא נאמר אלא מקושש לאחר שראוהו ומצאוהו היה מקושש ומה טעם תלוי בכך אלא שהתרו בו ועדיין היה מקושש: על עסקי דיבור. התראה: הוה אמינא. אחרות

דאינה מיתה אלא מלקות הוא דבעינן
התראה אבל חייבי מיתות דחומרי אימא לא
ליבעי: ותרתי בנסקלין למה לי. מקושש
ונערה המאורסה בסקילה: לר' שמעון. דאמר
שירפה חמורה ולא אתו נשרפין מנסקלין
בהתראה משום דאי אמר בנסקלין שחן קלין
כתב קרא אחריתא לאתויי נשרפין באם אינו
ענין: וליתו חנן. מלקות וסיק: המת. משמע
כבר הוא כמת קודם שבא לבית דין שחייב
עצמו מיתה בפיו: עדי נערה המאורסה כו'.
לקמיה פריך מאי שנא נערה המאורסה דנקט:
לאוסרה על בעלה באנו. ולא להורגה: ויבי
מיקטלא. וכיון דאידי לא מיקטלא פשיטא
דאינהו לא מיקטלי באשר זמם כתוב (דברים
יט): באשה חברה. דאידי מיקטלא אם לא
חזמו אלו ואינהו לא מיקטלי דיכולין לומר
כשבאנו לבית דין לא לחייבה מיתה נכבדו
אבל אי אמרו התרינו אין התראה אלא
להמית ותו לא מצי למימר לא להורגה באנו:
לא שמה עדות. הואיל ואי אפשר לקיים בו
ודרשת וחקרת ודרשו השופטים ותנה עד
שקר וגו' (שם): אלא אשה חבירה. דקימא לן
לר' יוסי בר יהודה דמיקטלא בלא התראה
היכי משכחת לה דאין כיון דאינהו לא מיקטלי
משום דיכולין לומר לאוסרה באנו אידי נמי
לא מיקטלא: כשיניתה וחורה ווינתה. דחקר
עדי זנות שני אין יכולין לומר לאוסרה באנו
שהרי כבר נאסרה מזנות ראשון ולא באו
אלא להורגה: ופרכינן והא יכולין לומר
לאוסרה על בועלה שני באנו. דקימא לן
במסכת סוטה (דף כו): מונטמאה ונטמאה
שתי פועמים כשם שאוסרה לבעלה כך
אוסרה לבעול: שניתה כבועל ראשון. וכבר
נאסרה עליו: אי נמי שניתה מקרוביה. שהיא
אסורה להם משום ערוה: אפילו הא דלא
יתבא תותיה. ואיכא למימר דלא אסקו
אדעתיהו לאוסרה עליו שהרי לא היו רואים
אותה יושבת תחתיו אפילו הכי יכולין לומר:
אירין. יושרמא בלעז: אין זה נכון. ועדותן
בטלה והוא והם פטורים מיה: הרי זה נכון.
דלא שייכי בדיקות להכחיש אלא בגופה של
עדות: כסודר שחנק בה. שהעידו שחנק את
חבירו בסודרו ועל הסודר היו נבדקין שחור
היה או לבן היה: שעקין. דקץ וחתכה
מעוקצה: תאניה. הפרי קרי תאניה: ששיפדו.
לשון שפוח: תאניה שחורות תאניה לבנות.
דעל כרורך בתאניה עצמן אי אפשר להרוג:
בחקירות משוי ליה. לבדוק בכל אשר יוכל
כדי להכחיש וכי היכי דבחקירות מתכחש
דבר אחר זה אומר במקום פלוני וזה אומר
במקום פלוני הדיינו דבר אחר דהמקום לא

הרגו נמי בדיקות: מי הוה בסנהדרין. בשעה שהיו דנין דיני נפשות: ארבעים שנה. ראשונים עסק בפרקמטיא אמצעיים למד אחרונים לימד ונעשה דיין ומורה הוראות:
בחנות. מקום היה בירושלים וכן שמו: דיני קנסות סלקא דעתך. וכי לשכת הגזית גורמת לדיני קנסות: אלא דיני נפשות. שאין דיני נפשות בכל מקום אלא בעיר שסנהדרי
נוהגת בלשכת הגזית שנאמר (דברים יז) וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם וכיון דחזו דנפשי רוצחים ולא היו מספיקין לדון עמדם וגלו משם: ותנן משהרב בית
המקדש וכו'. וכיון דרבין יוחנן בן זכאי היה קיים אחר חורבן נמצא דארבעים שנתיי האחרונים לא דנו נפשות דהא ארבעים קודם חורבן בטלו: ואמר מילתא. לפני הדיינין
רבותיו ואיטבתר להו טעמיה:

תניהו ענין למלקות. ובגו"ש דרשע רשע ליכא למילף (בדלעיל דף י). כיון דרשע
בעדים זוממין כתיב ועדים זוממין גופיהו לא בעי התראה: וא"כ כתיב כי יויד.
תימה דהתראה בעיר הגדת מנ"ל דמהני לא אתיא שכן ממנון פלט ולעיל ודף מן: משמע
דבעינן התראה:

אבל סקילה דחמורה אימא לא. בבולה
שמעתין הבא ולעיל לא ילפי חייבי
מיתות מהדרי ותימה מנא לן דנסקלין ונשרפין
פטורים מן התשלומין דלא יהיה אסון ברצח
כתיב (שמות כא):

באשה חבירה. ולא בעי ר' יוסי שיתיר עצמו
למיתה אי נמי חבר כאילו התיר
עצמו

לאוסרה על בועלה שני באנו. הוה מצי
למימר דאירי שזינתה ולא ידעי
מי הוא: א"י נמי שזינתה מקרוביה. וא"ת אבתי
מצי אמרי לפסולו בעדות באנו דבא על הערה
פסול לעדות וי"ל דא"כ הל"ל פלוני בא על נערה
המאורסה:

כמאן
ולמימרו מיניה. הכא נמי, מילתא דאתיא בקל וחומר, מרח וכתב לה קרא: התיר עצמו למיתה:
מנא לן? אומר רבא, ואיתימא חזקיה, אומר קרא 'יומת המת', עד שיתיר עצמו למיתה. אומר רב
חנן, עדי נערה המאורסה שהזימו אין נהרגין, מתוך שכולים לומר לאוסרה על בעלה באנו.
והא אתרו בה? דלא אתרו בה. ואי לא אתרו בה, היכי מיקטלא? באשה חבירה, ואליכא דרבי
יוסי ברבי יהודה. דתניא, רבי יוסי ברבי יהודה אומר, חבר אין צריך התראה, לפי שלא נתנה
התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד. וכיון דאינהו לא מיקטלי, איתו היכי מיקטלא, הווא לה
עדות שאי אתה יכול להזימה, וכל עדות שאי אתה יכול להזימה לא שמה עדות. הכי נמי
קאמר, מתוך שאין נהרגין, שכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו, אף היא אינה נהרגת, דהווא
לה עדות שאי אתה יכול להזימה. אלא, באשה חבירה דקיימא לן דמיקטלא, אליכא דרבי יוסי
ברבי יהודה, היכי משפחת לה? כשיניתה וחורה ווינתה. והא יכולין לומר, לאוסרה על בועלה
שני באנו. שזינתה מבועל ראשון. אי נמי, שזינתה מקרוביה. מאי שנא, נערה מאורסה דנקט,
אפילו נשואה נמי. אין, אלא אפילו האי דלא יתבא תותיה, יכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו.
אמר רב חסדא, אחד אומר בסייף הרגו, ואחד אומר בארירן הרגו, אין זה 'נכון'. אחד אומר
כליו שחורין, ואחד אומר כליו לבנים, הרי זה 'נכון'. מיתבי, 'נכון' שיהא נכון. אחד אומר בסייף
הרגו ואחד אומר בארירן הרגו, אחד אומר כליו שחורין ואחד אומר כליו לבנים, אין זה 'נכון'.
תרגמה רב חסדא, בסודר שחנקו בו, דהיינו סייף וארירן. תא שמע, אחד אומר סנדליו שחורין
ואחד אומר סנדליו לבנים, אין זה 'נכון'. התם נמי, כגון שפגע בו בסנדלו והרגו. תא שמע,
מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנה. אומר רבי בר חמא, כגון שעקץ תאנה בשבת, דעלה קא
מיקטיל. והא תניא, אומר לו 'תחת תאנה הרגו'. אלא, אומר רבי בר חמא, כגון ששפדו ביחוד
של תאנה. תא שמע, אומר להן תאנה זו עוקציה דקין, עוקציה גסין. תאנים שחורות, תאנים
לבנות. אלא אומר רב יוסף, מכן זכאי לותיב איניש, שאני בן זכאי דבדיקות פחקיות משוי ליה.
מאן בן זכאי, אליכא רבן יוחנן בן זכאי, מי הוה בסנהדרין? והתניא, כל שנותיו של רבן יוחנן
בן זכאי, מאה ועשרים שנה, ארבעים שנה עסק בפרקמטיא, ארבעים שנה למד, ארבעים שנה
לימד. ותניא, ארבעים שנה קודם חורבן הבית, גלתה סנהדרין וישבה לה בחנות. ואמר רבי יצחק
בר אבובימי, לומר שלא דנו דיני קנסות. דיני קנסות, סלקא דעתך? אלא, שלא דנו דיני נפשות,
ותנן משהרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן בן זכאי. אלא, בן זכאי דעלמא. הכי נמי מסתברא,
דאי סלקא דעתך רבן יוחנן בן זכאי, קרי ליה רבי 'בן זכאי'? והתניא, מעשה ובדק רבן יוחנן בן
זכאי בעוקצי תאנים. אלא, תלמיד חושב לפני רבו הוה, ואמר מילתא ומסתבר להו טעמיה,

וקבעוה

כמאן כר' עקיבא דמקיש שלשה לשנים. פ"ה ר' עקיבא מקיש שלשה לשנים במסכת
מכות (דף ה') מה שנים אינן נהרגין עד שיוזמו שניהם אף שלשה עד שיוזמו כר'
וזה אי אפשר להזימן ואצ"פ דר"ש קאמר לך מילתא ה"מ דאילו ר' עקיבא מקשיננהו להכי
מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה ומיהו אית ליה נמי דר"ש ומוסיף הוא
וקשה לפי דה"ל למינקט הכא דר"ש היא דאמר

הכי בחדאי ועד דבחר הכי קאמר דלא כר"ע
אלא כמאן ויש לפרש דהי דקאמר עד שיוזמו
שלשתן היינו כשכונו עדותן אבל אמר איני יודע
כנמצא אחד מהם קרוב או פסול דמי דלרבי
שמעון תתקיים העדות בשאר ולר"ע עדותן
בטלה והיינו דקאמר כר"ע והשתא ניחא דקאמר
בתריה דלא כר' עקיבא אלא כר"ש:

שזה יודע בעיבורו של חדש. קשה ומה אילו
דייקין בהני סהדי דתרווייהו ידע
בעיבורו של חדש והויא עדות מוכחשת ואנן
ניקום ונימא דהכי קאמר וניקטליה מספיקא
דכ"ג פרכין בפ"ק דפסחים (דף יא: ושם) לאביי
דאמר לדברי ר' יהודה אדם טועה חצי שעה וי"ל
דשפיר דייקין כיון דשילטין באיזה יום ומכוונים
ליום אחד ש"מ וידע בעיבורו של חדש וזה לא
ידע ואם תאמר היכי דייק מהכא בריש בן סורר
(לקמן דף טז.) דבריו נפשות אולטין בתר רובא
דרובא דאניש טעו בעיבורא דירחא שאני הכא
דכוונת שניהם ליום אחד וי"ל דאם איתא דלא
אולטין בתר רובא ה"ל כחורר ומגיד במאי
דקאמרי אחר כך דהיינו כבר הוכחשו מיד דהוה
א אחד אומר בשלשה ואחד אומר בחמשה דאפי'
כונו ליום אחד עדותן בטלה ולא אמר חד טעה
בשני עיבורי משום דבשני עיבורי לא טעו איניש
כדאמר בגמ': **אחד** אומר בשתי שעות. תימה
אמאי קיימת אילו דייקין בהני סהדי דהאי דאמר
שתי שעות בתחלת ב' דהוה ליה קודם הנץ
החמה ועדותן בטלה דהא תחלת ב' קודם הנץ
החמה כדמוכח בפרק מי שדיה טמא (פסחים דף
צג.) דמעלות השחר עד הנץ החמה ה' מילין והם
שמינית היום והיינו שעה ומחצה וי"ל דהאי כי
דייקין בהנץ לא טעו איניש אבל הני לא דקדקו
אלא בשעות ואן בני אדם בקיאים בשעות
וסבורין שהשניה מתחלת אחר הנץ החמה
אחד אומר בשלשה ואחד אומר בה' הקשה
ריב"א לרבא דאמר בפ"ק דפסחים (דף
יב. ושם) אדם טועה שתי שעות חסר משדו
אמאי עדותם בטלה נשייליה דילמא האי דקאמר
ג' סוף ג' והאי דקאמר חמשה תחלת חמשה וי"ל
דלכטל עדות בדיקין להו משום דכתיב (במדבר
לה) והצילו העדה ולא לקיים עדותן וא"ת מ"מ
נימא עובדא כי הוה ברביעית הוה וי"ל דקסבר
רבא דאין לתלות טעות בשניהם:
פועלי

36 **רב אסי, אומר רבי יוחנן, עד כמה מברכין על החדש, עד שתתמלא פגימתה. וכמה? אומר**
37 **רבי יעקב בר אידי, אומר רב יהודה, עד שבָּעָה. נהרדעי אמרי, עד שִׁשָּׁה עָשָׂר.**

וְקָבְעוּהָ בְּשִׁמְיָהּ. כִּי הָיָה לָמֹד לְבֵן זַפְאִי, הָיָה קָרִי לִיָּה
בְּתַלְמוּד הַיּוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ. כִּי הָיָה לִימָה, הָיָה קָרִי לִיָּה
לְבֵן יוֹחָנָן בֶּן זַפְאִי. כִּי קָרִי לִיָּה לְבֵן זַפְאִי עַל שֵׁם
דְּמַעֲקָרָא, וְכִי קָרִי לִיָּה לְבֵן יוֹחָנָן בֶּן זַפְאִי, עַל שֵׁם
דְּהִשְׁתָּא: (מַעֲשֶׂה וּבְדֵק כּו') מַה בֵּין חֲקִירוֹת כּו': מֵאִי
אֶפְּלוּ שְׁנֵים אוֹמְרִים, פְּשִׁטָּא. כִּי אָמַר אֶחָד 'אֲנִי יוֹדֵעַ,
עֲדוֹתִן קִיִּמַת, כִּי אֲמַרִי בִּי תֵּרִי נָמִי עֲדוֹתִן קִיִּמַת. אָמַר
רַב שְׁשֵׁת, אֲרִישָׁא קָאִי. וְהָכִי קָאָמַר, בְּחֻקֹּתָא, אֶפְּלוּ
שְׁנֵים אוֹמְרִים יִדְעֵנוּ וְאֶחָד אוֹמַר אֲנִי יוֹדֵעַ, עֲדוֹתִן
בְּטִיּוּלָה. כְּמָאן, כִּרְבִּי עֲקִיבָא דְּמַקִּישׁ שְׁלֹשָׁה לְשָׁנִים. אָמַר
רַבָּא, וְהָא 'עֲדוֹתִן קִיִּמַת' קִתְּנִי. אֵלֶּא אָמַר רַבָּא, הָכִי
קָאָמַר, אֶפְּלוּ בְּחֻקֹּתָא, שְׁנֵים אוֹמְרִים 'יִדְעֵנוּ' וְאֶחָד
אוֹמַר אֲנִי יוֹדֵעַ, עֲדוֹתִן קִיִּמַת. כְּמָאן, דְּלֹא כִּרְבִּי עֲקִיבָא.
רַב פִּהְנָא וְרַב סַפְרָא, תִּנּוּ סִנְהֶדְרִין בִּי רַבָּה. פִּנְעָה בָּהּ
רַמִּי בַר חֲמָא, אָמַר לָהּ, מֵאִי אֲמַרִיתוּ בָּהּ בְּסִנְהֶדְרִין דְּבִי
רַבָּה. אָמַרִי לִיָּה, וּמֵאִי אֲמַרִינוּ בָּהּ בְּסִנְהֶדְרִין גִּירְדָתָא,
וּמֵאִי קִשְׂיָא לָךְ. אָמַר לָהּ, מִהָא דְּקִתְּנִי, מַה בֵּין חֲקִירוֹת
לְבִדְיוֹקוֹת. חֲקִירוֹת, אֶחָד אוֹמַר אֲנִי יוֹדֵעַ, עֲדוֹתִן בְּטִיּוּלָה.
בְּדִיקוֹת, אָמַר אֶחָד אֲנִי יוֹדֵעַ וְאֶפְּלוּ שְׁנֵים אוֹמְרִים אֵין
אֲנִי יוֹדְעִים, עֲדוֹתִן קִיִּמַת. מִכְּדִי, אִידִי וְאִידִי דְּאוֹרִיִּיתָא
הִיא, מֵאִי שְׁנָא חֲקִירוֹת, וּמֵאִי שְׁנָא בְּדִיקוֹת. אָמַרִי לִיָּה,
הָכִי הִשְׁתָּא. בְּחֻקֹּתָא, אָמַר אֶחָד אֲנִי יוֹדֵעַ, עֲדוֹתִן
בְּטִיּוּלָה, דְּהָוִיא לָהּ עֲדוֹת שְׁאִי אֶתָּה וְכוֹל לְהוֹיָמָה.
בְּדִיקוֹת, אָמַר אֶחָד מִהֶן אֲנִי יוֹדֵעַ, עֲדוֹתִן קִיִּמַת, עֲדוֹת
שְׁאֶתָּה וְכוֹל לְהוֹיָמָה הוּא. אָמַר לָהּ, אִי הָכִי, אֲמַרִיתוּ
בָּהּ טוֹבָא, אֲמַרִיתוּ בָּהּ. אָמַרִי לִיָּה, מִטְּבוּתִיָּה דְּמִר
אֲמַרִינוּ בָּהּ טוֹבָא, מְטוּבוּתִיָּה דְּמִר לֹא אֲמַרִינוּ בָּהּ וְלֹא
חֲדָא: אֶחָד אוֹמַר כּו': עַד כְּמָה? אָמַר רַב אֶחָא בַר
חֲנִינָא, אָמַר רַב אֲסִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, עַד רוּבּוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ.
אָמַר רַבָּא, אֶף אֲנִי נָמִי תִּנְיָא, אֶחָד אוֹמַר בְּשִׁלְשָׁה וְאֶחָד
אוֹמַר בְּחֻמָּשָׁה, עֲדוֹתִן בְּטִיּוּלָה. וְאֶמַּאי, נִימָא שְׁנָא יוֹדֵעַ
בְּשְׁנֵי עִיבוּרִין וְזֶה אֲנִי יוֹדֵעַ בְּשְׁנֵי עִיבוּרִין. אֵלֶּא לֹאֹ,
מִשּׁוּם דְּבִרְוּבָה יָדַע. לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ, בְּרוּבָה נָמִי לֹא
יָדַע, וּבְשִׁיפוּרָא יָדַע. בְּחַד שִׁיפוּרָא אָמַר דְּמַעֲנִי, בְּתֵרִי
שִׁיפוּרָא לֹא אָמַר דְּמַעֲנִי. וְאָמַר רַב אֶחָא בַר חֲנִינָא, אָמַר

וְתוֹרִיִּיהוּ

1 **וּקָבְעוּהָ בְּשִׁמְיָהּ. והאי דקרי ליה בחדא מנתי' בן זכאי ובחדא רבן יוחנן בן זכאי לא**
2 **תיקשי מאן דקרי ליה בן זכאי על שם ההיא שעתא דאמר לה מילתא ומאן דקרי**
3 **ליה רבן על שם סופיה קרי ליה: פְּשִׁטָּא. כיון דאמר אחד איני יודע**
4 **אשמעינן תנא דעדותן קיימת: כי אמרי תרווייהו נמי קיימת. ה"א דאילו אמר**
5 **האחד איני יודע מאי רבותיה כיון דאמר דכירו איני יודע זה לא**
6 **מעלה ולא מוריד: וא' אומר כו'. שהיו**
7 **שלשה: ר' עקיבא מקיש שלשה לשנים. במסכת מכות (ד' ה') מה שנים אינן**
8 **זוממין עד שיוזמו שניהם אף שלשתן עד שיוזמו שלשתן**
9 **וזה אי אפשר להזימן ואצ"פ דר"ש קאמר לה לא מילתא ה"מ דאילו**
10 **התם דאילו ר' עקיבא לא לה לא מילתא ה"מ דאילו ר' עקיבא**
11 **מקשיננהו להכי מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול כו' מיהו ר"ע**
12 **אית ליה נמי דר"ש ומוסיף איהו: רבא אמר. הא דקתני**
13 **אפי' לאו ארבותא דבדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
14 **ארבותא דבדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
15 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
16 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
17 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
18 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
19 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
20 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
21 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
22 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
23 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
24 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
25 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
26 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
27 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
28 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
29 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
30 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
31 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
32 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
33 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
34 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
35 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
36 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
37 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
38 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
39 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
40 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
41 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
42 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
43 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
44 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
45 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
46 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
47 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
48 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
49 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
50 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
51 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
52 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
53 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
54 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
55 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**
56 **בדיקות קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי ודכיר קאי**

מהתורה, אם כן מאי שנא חקירות ומאי שנא בדיקות. אמרי ליה, הכי השתא, בחקירות אמר אחד איני יודע עדותן בטילה משום דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה, שהרי כל החקירות הם מענין הזמן והמקום, ואם אומר שאינו יודע את הזמן או המקום, אינם יכולים להזימו, והדין הוא שכל עדות שאין אתה יכול להזימה אינה עדות. אבל בבדיקות אמר אחד מהן איני יודע עדותן קיימת, משום שעדיין עדות שאתה יכול להזימה הוא, שהרי הבדיקות אינן מענין הזמן והמקום.

מסיימת הגמרא את המעשה: אמר רמי בר חמא לרב כהנא ורב ספרא, אי הכי אמריתו כה – אם את הטעם הזה אמרתם בה, מוכח אמריתו כה – הרבה אמרתם בה, שכנראה יש לכם במסכת זו טעמים וביאורים רבים. אמרי ליה, מטיבותיה דמר אמרין כה מוכח – מחמת שאתה טוב ועניו ומודה לנו, לכן אנו אומרים בה הרבה, אך מנזיחותיה דמר – אם היית רוצה להקשות עלינו, לא אמרין כה ולא חדא – היה נחשב הדבר שאין אנו אומרים במסכת זו כלום, משום שלא היינו יודעים לענות כנגדך דבר.

שנינו במשנה (לעיל מ:): אחד אומר כו' בשנים בחדש ואחד אומר בשלשה בחדש עדותן קיימת, שזה יודע בעיבורו של חודש וזה אינו יודע בעיבורו של חודש. מבררת הגמרא: עד כמה יעבור מהחודש ועדיין אפשר לומר שלא נודע לאדם עיבורו של החודש הקודם. משיבה הגמרא: אמר רב אחא בר חנינא אמר רב אסי אמר רבי יוחנן, עד רובו של חודש, אבל לאחר מכן אין לתלות בכך, ונחשב שעדותם סותרת, ובטילה.

אמר רבא, אף אנן נמי תנינא – יש ללמוד דין זה ממה ששנינו במשנתנו, אחד אומר בשלשה ואחד אומר בחמשה עדותן בטילה, ואמאי – ולכאורה מדוע העדות בטילה כשיש הבדל של שני ימים, נימא שזה יודע בשני עיבורין וזה אינו יודע בשני עיבורין – והלא גם באופן זה אפשר לומר, שבשני חודשים מעוברים טעה העד, ולכן יש בניהם הבדל שני ימים, אלא לאו משום דכרובה ידע – אלא על כרחך שלאחר רוב ימי החודש כבר נודע הדבר, ולכן לא יתכן שטעיה בשני חודשים. דוחה הגמרא את הסיוע של רבא: לעולם אימא לך – באמת אפשר לומר שכרובה נמי לא ידע – שגם ברוב החודש עדיין יתכן שלא נודע לאדם על עיבור החודש, וכשיפורא ידע – אבל השופר שהיו תוקעים בקידוש החודש הוא גורם לאדם לדעת מתי קידשו את החודש, ובהך שיפורא – בשופר אחד אמר דמעי – בחודש אחד אנו אומרים שיתכן שהוא לא שמע את השופר, אבל בתרי שיפורא לא אמר דמעי. ואם כן אין ממשנתנו ראייה מה הדין לאחר רובו של חודש.

הגמרא מביאה דין לענין ברכת הלכנה: ואמר רב אחא בר חנינא אמר רב אסי אמר רבי יוחנן, עד כמה יעברו ימי החודש ועדיין מברכין על החדש – כלומר ברכת הלכנה שמברכים על התחדשות הלכנה, עד שתתמלא פגמיתה – כלומר שזיח לא יראה פגום, מבררת הגמרא: וכמה – מה נחשב למילוי פגמיתה. אמר רבי יעקב בר אידי אמר רב יהודה, עד ששקעה ימים, שאז הירח בצורת חצי עיגול, נהרדעי אמרי, עד ששקע עשר יום, שאז הירח בצורת עיגול שלם,

וקבעה בשמיה – וקבעו את ההלכה הזו בשמו, כי הנה למד – בשעה שהיה עדיין תלמיד, כן ופאי הנה קרי ליה – היה נקרא כן זכאי בתלמוד היושב לפני רבו, שעדיין אין רגילות לקרותו רבן, כי הנה לימד הנה קרי ליה רבן יוחנן בן זכאי. ובכך יש ליישב את הסתירה בין משנתנו לברייתא, כי קרי ליה התנא של משנתנו כן ופאי על שם דמעינקרא, וכי קרי ליה – התנא של הברייתא דרבן יוחנן בן זכאי, על שם דהשתא.

שנינו במשנה: מעשה וברק כו' מה בין חקירות כו' לבדיקות. חקירות, אחד אומר איני יודע עדותן בטילה. בדיקות, אחד אומר איני יודע, ואפילו שנים אומרים אין אנו יודעים, עדותן קיימת. שואלת הגמרא: מאי אפילו שנים אומרים – מה מחדשת המשנה במילים אלו, והלא הוא פשיטא, שהרי כי אמר אחד איני יודע, עדותן קיימת, אם כן כי אמרי כי תרי נמי – גם פשוט שעדותן קיימת, ומדוע שישתנה הדין אם גם השני לא יודע.

מיישבת הגמרא: אמר רב ששת ארישא קאי – תיבות אלו מתייחסות לרישא, והכי קאמר, בחקירות שאמרנו שכאשר אחד אומר איני יודע העדות בטילה, הוא הדין שאפילו שנים אומרים ידענו ואחד אומר איני יודע עדותן בטילה. מבררת הגמרא: כמאן – כמו מי סוברת משנתנו כזה. משיבה הגמרא: כרבי עקיבא במסכת מכות (ה) דמקיש שלשה לשנים, מה שנים אינם נעשים וזממים עד שיוזמו כולם, אף שלשה כן, ואם כן כאשר אחד אומר 'איני יודע' ואי אפשר להזימו, נמצא שכל העדות היא עדות שאי אתה יכול להזימה.

אמר רבא, והא עדותן קיימת קתני, וכיצד רב ששת מבאר שהמשנה באה לרבות אופן שבו העדות בטילה. אלא אמר רבא, הכי קאמר, לא רק בבדיקות העדות קיימת כשאחד אומר 'איני יודע' אלא אפילו בחקירות שאמרנו שאם אחד אומר 'איני יודע', העדות בטילה, אבל אם שנים אומרים 'ידענו' ואחד אומר איני יודע, עדותן קיימת. ואף שגם לשיטת רבא צריך לשנות את הגירסא, אך סבר שכך עדיף משום שזה פחות שנינו. מבררת הגמרא: כמאן – כמו מי סוברת משנתנו כזה. משיבה הגמרא: ללא כרבי עקיבא, שהרי רבי עקיבא סובר שאם אי אפשר לקיים הזמה בשלישי כל העדות בטילה, ואילו התנא של המשנה סובר שמתקיימת העדות בשנים שיוודעים.

הגמרא מביאה מעשה, ובו יתבאר מה ההבדל בין חקירות לבדיקות, כאשר העד אומר איני יודע: רב כהנא ורב ספרא תנו – למדו מסכת סנהדרין כי רבה – בבית מדרשו של רבה. פגע בהו – פגש אותם רבי בר חמא, אמר להו מאי אמריתו כה בסנהדרין דבי רבה – איזה חידוש התחדש לכם בבית מדרשו של רבה ושהרי אם למדתם אצל אדם כל כך גדול בודאי יש לכם חידושי דינים רבים). אמרי ליה ומאי אמרין כה בסנהדרין גרידתא – ומה יש לנו לומר במסכת זו גם בלי שלמדנו אצלו, היכן יש להתקשות במסכת זו, ומאי קשיא לך – ומה היה קשה לך בה. אמר להו, התקשיתי מהא דקתני מה בין חקירות לבדיקות, חקירות אחד אומר איני יודע עדותן בטילה בדיקות אמר אחד איני יודע ואפילו שנים אומרים אין אנו יודעים עדותן קיימת. ולכאורה מברך אידי ואידי דאורייתא היא – הרי גם זה וגם זה (חקירות ובדיקות) מחויבים בית דין לעשותם

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום ראשון עמ' ב

דנלה – ולאחר שגלה יכניה בתיב ביחוס מלכות בית דוד (דברי הימים א' ג' יז), 'וכני יכניה אסיר (בנו) שלתיאל בנו', הרי שנולד לו בן. ביאור השמות: 'אסיר' על שם שעיברתו אמו בבית האסורין. 'שלתיאל' על שם ששתלו אל במעי אמו שלא בדרך כל הנשתלן, משום שגמירי – למדנו מרבותינו שאין האשה מתעברת מעומר,

מכפרת על שלשה דברים אלו. רבי יוחנן חלק ואמר, גלות מכפרת על חבל, שנאמר (ירמיה כב ל) בנבואת ירמיהו על יכניה (בה אמר ה'), כתבו את האיש הזה ערירי, נבר לא יצלה ביום, כי לא יצלה מזרעו איש יושב על כסא דוד ומזל עוד ביהודה, שנתנבא שלא יהיו לו בנים, וכתר

מבארת הגמרא את מחלוקתם: וְתַרְוִיחֵיהּ כִּרְבִּי יוֹחָנָן כִּבְרִיא לְהוּ –
ושניהם ורבי יהודה ונהרדעי' סובייים כרבי יוחנן שאפשר לברך רק
עד 'שתתמלא פגימתה' – הָא – רב יהודה סבר שמילוי הכונה לְמִיחֵיהּ
כִּי יִתְרָא – שיהיה הירח מלא כמו היתר –[חוט] של הקשת, כלומר
כדוגמת חצי עגול, הָא – ונהרדעי' סברו שמילוי הכונה לְמִיחֵיהּ כִּי
נִפְּיָא – להיות כנפה, כלומר עיגול שלם.

מקשה הגמרא על רב יהודה: אָמַר לִיה רַב אֱחָא מְדִיפְתִּי לְרַבִּינָא,
וְלִיבְרִיךְ גַּם לְאַחַר שְׁבַע הַפּוֹב וְהַמְטִיב, שהרי הלכנה ממשיכה
להתמלאות, שאף שכבר לא שייך לברך 'מחדש חדשים' משום שאין
זה 'חידוש' אך על תוספת האור שייך לברך 'הטוב והמטיב'. אָמַר
לִיה – עונה רבינא לרב אחא, אָמַר כִּי חֶסֶד מִי מְבָרְכִינוּ 'דִּינִין
הָאֱמֵת, דְּלִבְרִיךְ 'הטוב והמטיב', כלומר כשם שלא מברכים על
התמעטות האור כך אין לברך על ריבוי. שואלת הגמרא:
וְלִיבְרִינֵהּ לְתַרְוִיחֵיהּ – שאכן יברכו את שתיהן, ומדוע באמת לא
נתקנו הברכות הללו. משיבה הגמרא: כִּינִין דִּיחֵינוּ אֹרְחִיחֵיהּ – כיון
שכך הוא דרך העולם מבריאנו, לֹא מְבָרְכִינוּ – אין לברך על זה,
משום שאם כך הוא דרך העולם, אין לראות בזה סימן של הטבה או
פורענות.

וְאָמַר רַב אֱחָא כִּי חֲנִינָא אָמַר רַב אֲסִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַמְבָרֵךְ
עַל הַחֹדֶשׁ – ברכת הלכנה, כִּינִינוּ – כמבואר לעיל ועד שתתמלא
פגימתה, כָּאִילוּ מְקַבֵּל פְּנֵי שְׂכִינָתָהּ. והמקור לכך, בְּתִיב הָקָא לגבי
ראש חודש (שמות יב א) 'וְהַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים, וְכִתִּיב הַתָּם
(שמות טו ב) 'זֶה אֱלִי וְאֶנְחֵהוּ, וְדוֹרְשִׁים גִּזְרָה שׁוּה מִהַמִּילָה 'זוה', שכמו
שבפסוק 'זֶה אֱלִי' [בשירת הים] פירושו שכביכול ראו את השכינה
והצביעו עליה, כך בברכת החודש מקבלים פני שכינה.

תָּנָא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמְעֵאל, אֵילֻלָא (לא) זְכוּ וְיִשְׂרָאֵל – גם אם לא היו
זוכים ישראל בכל המצוות, אָלָא רק למצוה זו של לְהַקְבִּיל פְּנֵי
אֲבִיהֶן שְׁשָׁמִימִים פעם אחת בכל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ בברכת הלכנה, דִּינִים
– היה די להם בזה כדי לשמוח בחלקם. אָמַר אַבְי, מאחר שברכה
זו היא קבבלת פני שכינה, הִלְכֵךְ נִימְרִינֵהּ מְעוּמָד – יש לאומרה
בעמידה, מפני כבוד השכינה. וכן מצאנו שְׁמִרְיָמָא וְיִמָּר וְזִמְרָא
מְכַתְפִי (אתרדי) וּמְכַתְפִי – שהיו זקנים וכבדים, והיו עבדיהן
סומכים אותם על כתפיהם, כדי שיברכו בעמידה.

הגמרא מביאה את נוסח ברכת הלכנה: אָמַר לִיה רַב אֱחָא לְרַב
אֲשִׁי, כְּמַעְרַבָא – בארץ ישראל מְבָרְכִי בְרוּךְ מְחַדֵּשׁ חֲדָשִׁים. אָמַר
לִיה – אמר רב אשי לרב אחא, הָא – והלא ברכה זו שהיא קצרה
נִשֵּׁי דִידִין נְמִי מְבָרְכִי – גם הנשים יכולות לברך, כלומר לא יתכן
שרק זה כל נוסח הברכה. אָלָא נוסח הברכה הוא בְּדִרְבִּי יוֹחָנָן,
דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּרוּךְ [וְכוּ] – אתה ה' אלהינו מלך העולם [אָשֶׁר
כְּמֵאמְרוֹ בְּרָא שְׁחָקִים – בדיבור ברא את השמים, וּבְרִית פְּנֵי כָל
צְבָאָם – ובדיבור קל ברא את הכוכבים והמזלות, חֹזֵק וְזִמְן נִתֵּן לָהֶם
שְׁלָא יִשְׁנוּ אֵת תַּפְקִידָם – שקבע וצויה להם זמנים כיצד ילכו
בשמים, שְׁשִׁים וּשְׁמָחִים לַעֲשׂוֹת צִצּוֹן קוֹנֵם – ומקיימים את תפקידם
בשמחה, פּוֹעֲלֵי אֱמֶת הם [עצבא השמים], שְׁפַעוּלָתָן אֱמֶת – שעושים
מלאכתם ולא משנים מתפקידם, וְלִלְכָנָה אָמַר הַקב"ה שְׁתַּתְּחַדֵּשׁ
בכל חודש, עֲמֵרַת תַּפְאֶרֶת לַעֲמוּסִי כְּמֵן – סימן טוב הוא לבני
ישראל, שְׁגֵם הֵן עֲתִידִין לְהַתְּחַדֵּשׁ כְּמוֹתָהּ, כלומר לצאת מהגלות,
ולחדש מלכות בית דוד, וְלִפְאָר לְיוֹצְרָם, עַל שֶׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ,
בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְחַדֵּשׁ חֲדָשִׁים.

נאמר (משלי כו ד) 'כִּי בְתַכְּבוּלוֹת תַעֲשֶׂה לָךְ מִלְחָמָה', אָמַר רַב אֱחָא
כִּי חֲנִינָא אָמַר רַב אֲסִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כְּמִי אַתָּה מוֹצֵא מִלְחָמָתָה
שָׁל תוֹרָה – כלומר שעומד על אמתתה, כְּמִי שֵׁשׁ בְּרוּךְ חֲבִילוֹת
שָׁל מִשְׁנָה – שיועד הרבה משניות. וכן מצאנו, שְׁקָרָא רַב יוֹסֵף
אֲנַפְשִׁיחֵיהּ – השתבח בבקיאיותו ואמר על עצמו את הפסוק (משלי יד ד)
'רַב תְּבוּאוֹת כְּבֹחַ שׁוֹר' – תבואה הוא כינוי לבקיאיות בתורה, ושור
הוא כינוי ליוסף, והרי הוא כאומר, אני רב יוסף מרבה בבית המדרש
משניות ובריותיו.

שנינו במשנה: אָחֵד אָמַר בְּשֵׁתִי שְׁעוֹת כו' ואחד אומר בשלש
שעות עדותן קיימת, אחד אומר בשלש ואחד אומר בחמש עדותן

בטילה. אָמַר רַב שִׁמִּי בַר אֲשִׁי, לֹא שָׁנוּ שעדותן קיימת אָלָא כאשר
ההבדל הוא רק בשְׁעוֹת, אָבָל אֶחָד אָמַר קוֹדֶם הֵנִי חֲחֻמָּה וְאֶחָד
אָמַר לְאַחֵר הֵנִי חֲחֻמָּה, אין לטעות בכך, וְעִדּוּתָן כְּמִיחֵיהּ.
שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא, שהרי הדבר ניכר ופשוט שאין לטעות בזה.
משיבה הגמרא: אָלָא צָרִיךְ לומר שרב שימי אמר את חידושו באופן
שְׁאֵחֵד אָמַר קוֹדֶם הֵנִי וְאֶחָד אָמַר בְּתוֹךְ הֵנִי – תוך כדי שהשמש
עולה, ועד שהשמש לא מסיימת לצאת עדיין העד עשוי לטעות
ולחשוב שזה קודם הניץ. שואלת הגמרא: הָא נְמִי פְּשִׁיטָא, שהרי גם
זה סימן מובהק הוא, משום שהמרגע שהשמש התחילה לצאת יש
שנינו הניכר. משיבה הגמרא: כְּהוּ דְּתִימָא – שזאת תאמר הָא – העד
שמעיד שהמעשה היה לאחר הניץ, כְּגִלּוּיָא קָאִי – עמד במקום
מגולה שאין מסביבו קירות, וְזִיזְרִי כְּעֵלְמָא הוּא דִּיחָא – והיה
נראה לו שהשמש מתחילה לעלות, אך באמת היה זה רק זוהר
ונצנוץ השמש קודם בואה, ומכיון שאדם עשוי לטעות בכך היה
מקום לומר שעדותן קיימת, קָא מְשַׁמְעֵ לֵן – לכן היה צריך רב שימי
לחדש שלא אומרים כן, אלא העדות בטילה.

שנינו במשנה: וְאַחֵר כֶּךָ מְכַנְסִין כו', אמר אחד מן התלמידים יש
לי ללמוד עליו זכות מעלך אותו ומושיבין אותו ביניהם ולא היה יורד
משם כל היום כולו. שואלת הגמרא: לא הורידוהו רק אותו היום
ותו לא – ולא יותר!, וְהִתְנִיָא אֲסִי יֵשׁ מִשֵּׁשׁ בְּדִרְבָּיו – אם דברי
התלמיד מתקבלים ומסתברים, לֹא הִיָּה יוֹרֵד מִשֵּׁשׁ לַעֲוֹלָם, וְאֵם אֵין
מִשֵּׁשׁ בְּדִרְבָּיו – שדברי התלמיד אינם
מסתברים לדיינים, אֵין יוֹרֵד כָּל הַיּוֹם כּוּלָּה – היו משאירים אותו
ביניהם עד סוף היום, כְּדִי שְׁלֹא תֵּהָא עֲלִייתו בְּרִידָה לוֹ – שאם
יורידוהו באותו היום לעיני כולם, יתבייש. מתרצת הגמרא: אָמַר
אַבְי, תְּרַגְּמוּהָ – תפרש את משנתו אֲמֵם אֵין מִשֵּׁשׁ בְּדִרְבָּיו – על
אופן שדבריו של התלמיד לא הסתברו לדיינים, ולכן שנינו במשנה
רק עד 'סוף היום', ואין סתירה בין משנתו לברייתא.

שנינו במשנה: מִצָּאוּ לוֹ זְכוֹת כו', ולא היו שותין יין כל היום. מבררת
הגמרא: יֵין מֵאִי טַעְמָא לא. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי אֱחָא כִּי
חֲנִינָא, אָמַר קָרָא – משום שכתוב (משלי לא ד) 'וְלִרְוִינִים אֵי שִׁכָּר',
ופסוק זה נדרש על הַעוֹסְקִין בְּרוּךְ שֶׁל עוֹלָם, כלומר דיינים העוסקים
בדיני נפשות, אֵל יִשְׁתַּבְּרוּ – אסור להם לשתות יין.

שנינו במשנה: לגבי אופן שהיו שלושים וששה מחייבים ושלושים
וחמשה מזכים. (מִצָּאוּ לוֹ זְכוֹת כו') [דִּנִּין אֱלוּ כְּנַגְדִּי אֱלוּ עַד
שְׁיִיחָא] אחד מן המחייבים דברי המזכין. מבררת הגמרא: לֹא רָאוּ
מֵאִי – אם לא שיעה אף אחד מהדיינים את דעתו, מה הדין. משיבה
הגמרא: אָמַר רַב אֱחָא, פּוֹמְרִין אוֹתוֹ. וְכֵן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן פּוֹמְרִין
אוֹתוֹ. אָמַר לִיה רַב פִּפְא לְאַבְי וְלִיפְטִרִיָּה מְעִיקָרָא – מדוע בכלל
דנים אלו כנגד אלו ולא פוטרם מיד. אָמַר לִיה אַבְי לרב פפא, הֲכִי
אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כְּדִי שְׁלֹא יֵצְאוּ הַדִּינִים מִבֵּית דִּין מְעוֹרְפִינֵן –
חלוקים, וגנאי הוא לבית דין שיוצאים ממנו מחלוקת ואין יודעים לגמור
את הדין, לכן לכתחילה צריך שידונו אלו כנגד אלו ויכריעו את הדין.
אֵיכָא דְּאָמְרִי – יש שאמרו שמועה זו על כך שכאשר הדין לא
מוכרע על ידי הבית דין של עשרים ושלושה, מוסיפים עליהם עוד
שנים כדי להכריע את הדין. אָמַר לִיה רַב פִּפְא לְאַבְי, וְלָמָּה לִי
יוֹסִיפוּ – מדוע מוסיפים עוד דיינים, לִיפְטִרִיָּה כְּמִי דִינָא קָמָא –
שידונו הדיינים אלו כנגד אלו, ואם לא יצליחו להכריע, שיפטרו את
הנידון. אָמַר לִיה אַבְי לרב פפא, אֲכֵן רַבִּי יוֹסִי קָאִי כְּוֹתֵךְ – סובר
כדברך, דְּתִנָּא רַבִּי יוֹסִי אָמַר, כְּשֶׁם שְׁאֵין מוֹסִיפִין עַל בֵּית דִּין
שֶׁל שְׂכָעִים וְאַחֵר, כֶּךָ אֵין מוֹסִיפִין עַל בֵּית דִּין שֶׁל עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה.
תָּנוּ רַבָּנֵן, אֲמִרְיָן בְּרִינִי כְּמוֹנוֹת נִזְדָּקֵן תְּרִין וְאֵין אֲמִרְיָן בְּרִינִי
נִפְשׁוֹת נִזְדָּקֵן תְּרִין. מבררת הגמרא: מֵאִי – מה הכונה 'נִזְדָּקֵן תְּרִין',
אֵילּוּמָא – אם תסבור שהכוונה 'קֹשׁ דִּינָא' כלומר דין זה קשה ויש
לדחותו למחר, אֵיפְכָא מִיפְעָא לִיה – הדין היה צריך להיות הפוך,
שבדיני ממונות לא יהיה אפשר לומר 'נִזְדָּקֵן תְּרִין' ולדחותו למחר,
ואילו בדיני נפשות שצריך לעיין בהם יותר, יהיה אפשר לומר כן.

משיבה הגמרא: אָמַר רַב הוּנָא כִּי מוֹנֹחַ מִשְׁמִיחֵיהּ דְּרַב אֱחָא בְּרִיה
דְּרַב אֵיקָא, אֵיפּוֹךְ – אכן יש להפוך את דברי הברייתא. רַב אֲשִׁי

סנהדרין. פרק חמישי – היו בודקין דף מב עמוד א – מותר מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) צה

תוספות

ותרוייהו בר' יוחנן. במלתיה דר' יוחנן פליגי ועד שנתמלא סבירא להו מיהו רב יהודה סבר מלוי פגיממה דקאמר ר' יוחנן למיהו כי יתרא דהואי כמו יתר של קשת שתהא כל פגימת הקשת מליאה עד היתר דהיינו חצי העיגול והאי לסוף שבעה הוא ונהרדעי סברי מלוי פגימה דקאמר ר' יוחנן עד דתהוי כי נפאי עגולה במילואתה: וליברך הטוב והמטיב. אדרב יהודה פריך נהי נמי דמשבעה ואילך ליכא למימר מחדש חדשים ליברך מיהא הטוב והמטיב שכל שעה הוא מטיב לנו במילואתה תמיד שמוספת להאיר לעולם: אטו כי חסר. מי חשבין לה רעה לגבן בברוכי דין האמת דנחשוב את מליאתה טיבותא בברוכי הטוב והמטיב: וגיבריך לתרווייהו. דין האמת בחסרונה טוב והמטיב במילואתה: דהיינו אורחיה. בכל חודש

פועלי 1. אמת. פי' הקונט' שאין משנן את סדרן
2. ואית דגרס פועל אמת ואהקב"ה קאי
3. שבאמת ובדין מעיטתה ולהכי קאמר בתר הכי
4. וללבנה אמר שתתחדש:
5. **ורב** תבואות. משום דיוסף אקרי בכור שור
6. כדכתיב (דברים לג)
7. בכור שורו הדר לו ובעל שמועות הוא בעל חטין
8. כדאמר (תהויות ד' יד.) הכל צריכין למרי חטיא
9. ואמרין בשליחי הוריות (שם) דרב יוסף סניג
10. **העוסקים** ברוז של עולם. היינו דיני נפשות
11. אבל לא דיני ממונות והא דאמר
12. (עירובין ד' סד.) שתה רביעית יין איל יורה היינו
13. הוראה דאיסור ודיתר:
14. **קש** דינא. פירוש ואין יכול לעמוד עליו:

ותרוייהו, ברבי יוחנן סבירא להו. הא למיהו כי יתרא, הא למיהו כי נפאי. אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא, וליברך הטוב והמטיב. אמר ליה, אטו כי חסר, מי מברכין דין האמת, דלברך הטוב והמטיב, וליברכיהו לתרווייהו? פיו דהיינו אורחיה, לא מברכין. ואמר רב אחא בר חנינא, אמר רב אסי, אמר רבי יוחנן, כל המברך על החדש בזמנו, כאילו מקבל פני שכניה. כתיב הכא 'החדש הזה', וכתיב התם 'זה אלי ואנוהו'. תנא דבי רבי ישמעאל, אילמלא (לא) זכו ישראל אלא להקביל פני אביהן שבשמים כל החדש וחדש, דיים. אמר אביי, הלכך גימריניהו מעומד. מרימר ומר וזמרא, מכתפי (אהרדי) ומברכי. אמר ליה רב אחא לרב אשי, במערכא מברכי פרוך מחדש חדשים. אמר ליה, האי נשי דידן נמי מברכי. אלא פירך יהודה, דאמר רב יהודה, פרוך [וכ'] א'שר במאמר פרא שחקים וברוח פיו כל צבאם, חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם, ששים ושמוחים לעשות רצון קונם, פועלי אמת שפעולתן אמת, וללבנה אמר שתתחדש עמרת תפארת לעמוסי ב'טן, שהן עתידין להתחדש כמותה, ולפאר ליוצרים, על שם כבוד מלכותה, פרוך אתה ה' מחדש חדשים. כי בתחבולות תעשה לך מלחמה, אמר רב חנינא, אמר רב אסי, אמר רבי יוחנן, במי אתה מוצא מלחמתה של תורה, במי שיש בידו חבילות של משנה. קרי רב יוסף אנפשיה, 'רב תבואות בכח שור': אחד אומר בשתי שעות כו'. אמר רב שמי בר אשי, לא שנו אלא שעות. אבל אחד אומר קודם הגין החמה ואחר אומר לאחר הגין החמה, עדותן במילה. פשיטא? אלא, אחד אומר קודם הגין ואחר אומר בתוך הגין. הא נמי פשיטא? מהו דתימא, הא בגילויא קא, ונהרורי בעלמא הוא דחזא, קא משמע לן: ואחר כך מכניסין כו'. אותו היום, ותו לא? ותתניא, אם יש ממש בדבריו לא היה יורד משם לעולם, ואם אין ממש בדבריו אין יורד כל היום כולו, כדי שלא תהא עלייתו וירידה לו. אמר אביי, תרגומה אאם אין ממש בדבריו: מצאו לו זכות כו'. יין, מאי טעמא לא. אמר רבי חנינא, אמר קרא 'ולרזנים אי שבר', העוסקין ברוז של עולם, אל ישתכרו: [דין אלו כנגד אלו עד שיראה]: לא ראו, מאי. אמר רב אחא, פוטרין אותו. וכן אמר רבי יוחנן פוטרין אותו. אמר ליה רב פפא לאביי, וליפטריה מעיקרא. אמר ליה, הכי אמר רבי יוחנן, כדי שלא יצאו מבית דין מעורבין. איכא דאמרי, אמר ליה רב פפא לאביי, ולמה לי יוסיפו, ליפטריה מבי דינא קמא. אמר ליה, רבי יוסי קא פוטרך. דתניא, רבי יוסי אומר, בשם שאין מוסיפין על בית דין של שבעים ואחד, כך אין מוסיפין על בית דין של עשרים ושלשה. תנו רבנן, אומרין בדיני ממונות גזרין דידן, ואין אומרין בדיני נפשות גזרין דידן. מאי 'גזרין דידן'? אילימא 'קש דינא', איפכא מיפעיא ליה. אמר רב הונא בר מנחם משמיה דרב אחא בריה דרב איקא, איפוד. רב אשי אמר, לעולם לא תיפוד, ומאי 'גזרין דידן', 'חכם דינא'. מיתבי, גדול שבדינין אומר 'גזרין דידן'. אי אמרת בשלמא 'חכם דינא', היינו דאמר גדול. אלא אי אמרת 'קש דינא', לא סגי דלא אמר גדול, בפופי הוא דקא מיכסיף נפשיה. אין, אינו דומה מתבניש מעצמו למתבניש מאחרים. איכא דאמרי, אי אמרת בשלמא 'קש דינא', היינו דאינו דומה מתבניש מעצמו למתבניש מאחרים. אלא אי אמרת 'חכם דינא', גדול אשבוחי משבח נפשיה? והכתיב 'הללך זר ולא פיד'. שאני מילתא דבי דינא, דאגדול רמיא. בדתנן, נמרו את הדבר, היו מכניסין אותו. גדול שבדינין אומר איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב:

הדרן עלך היו בודקין

ותרוייהו בר' יוחנן פליגי ועד שנתמלא סבירא להו מיהו רב יהודה סבר מלוי פגיממה דקאמר ר' יוחנן למיהו כי יתרא דהואי כמו יתר של קשת שתהא כל פגימת הקשת מליאה עד היתר דהיינו חצי העיגול והאי לסוף שבעה הוא ונהרדעי סברי מלוי פגימה דקאמר ר' יוחנן עד דתהוי כי נפאי עגולה במילואתה: וליברך הטוב והמטיב. אדרב יהודה פריך נהי נמי דמשבעה ואילך ליכא למימר מחדש חדשים ליברך מיהא הטוב והמטיב שכל שעה הוא מטיב לנו במילואתה תמיד שמוספת להאיר לעולם: אטו כי חסר. מי חשבין לה רעה לגבן בברוכי דין האמת דנחשוב את מליאתה טיבותא בברוכי הטוב והמטיב: וגיבריך לתרווייהו. דין האמת בחסרונה טוב והמטיב במילואתה: דהיינו אורחיה. בכל חודש בריאת עולם כמנהגו היא ואין כאן דין פורענות בחסרונה ולא הטבתה לנו חסד במילואתה: דין. אילו לא זכו למצוה אחרת אלא לזו שמקבלין פני שכניה פעם אחת בחדש כדאמרן בגי' אמר אביי. הואיל ומקבל פני שכניה הוא מעומד בעי לברוכי מפני כבוד שכניה שהוא מקבל: תפקידם. מצוה שצויתם להתנהג בהילוך תקופותיהם: ששים ושמוחים. כדכתיב (תהלים יט) ישיש כגבור: פועלי אמת. הן שאינם משנים את סדרם: וללבנה אמר. הקב"ה שתתחדש בכל חרש: עמרת תפארת. היא זו לעמוסי בטן סימן הוא להם שאף הם שמונים להם עתידים להתחדש בגלותן כמותה ולפאר יוצרם: מלחמתה של תורה. הוריותיה ולעמוד על בוריה ועל עיקרה לא כאדם המפולפל ומחודד ובעל סברא ולא למד משניות וברייתות הרבה כי מדיין יתגלה הסוד אלא בבעל משניות הרבה שאם יצטרך לו טעם כבאן לימדנו מתוך משנה אחרת או אם יקשה לו דבר על דבר יבין מתוך משניות הרבה שבידו הא מני פלוני היא ששמענוהו במקום אחר אומר כר: לא שנו אלא שעות. דמר סבר טעי אינש הכי ומר סבר לא טעי כולי האי: אבל. הגין החמה סימן מובהק הוא ואין לטעות בהגין החמה בתוך שהיא זורחת: יירידה לו. שאם יורידהו היום לעין כל בושח היא לו: לא ראו. האחד מאלו את טעמן של אלו והרי הן במחלוקתן מהו: וניפטרין מעיקרא. משוהיפוי עד שבעים ואחד ונחלקו למה אנו מאחרים הדבר לדון אלו כנגד אלו מי אית לן לאהדורי בתר חובה: כדי שלא יצאו מבית דין מעורבין. גנאי לב"ד שיצאו במחלוקת ואין יודעין לגמור את הדין: וליפטרין מבי דינא קמא. למה מוסיפין משנחלקו הראשונים ידונו אלו כנגד אלו אם ראה א' מאלו את דברי אלו הרי טוב ואם לאו יפטורוהו: קש דינא. זקן דין זה ועמוק וקשה וצריך להמתין בו: איפכא מיפעי ליה. בדיני נפשות צריך לעין יותר: חכם דינא. יפה העמדתו על בוריו ואין אחד ממנו צריך להפך ולדקדק בו ואין אומרים כן בדיני נפשות שאף משגמורוהו אם ידקדק האחד וימצא לו זכות מחזירין את הדין: אינו דומה כו'. טוב הוא לו שיהא הוא מבייש עצמו ואל יאמר אחד מחביריו קש דינא ויתבייש מאחרים: אנדול רמיא. ואפי' דברים של שבח הוא אומרן:

הדרן עלך היו בודקין

הדרן עלך היו בודקין

בית הסקילה היתה חוץ לשלש מחנות. היינו בירושלים דאיכא שלש מחנות ובתי דינן שבכל עיר ועיר ודיתה בית הסקילה חוץ לעיר כדפי' הקונטרס והיינו משום דכל עירות המוקפות חומה יש להן דין מחנה ישראל כדתנן בפרק קמא דכלים: **כ"י** היכי דלא לתתו בית דין רוצחים. אמאי דמרחיקין רחוק מב"ד בית הסקילה יתיב טעמא כדפי' אבל

חוץ לב"ד קרא קרא קא דריש במתני' הוצא את המקלל וזה דאמר בפ' נערה שנתפתתה (כתובות דף מד. ומה: ושם) נערה המתאורסה שאין לה פתח בית אב ועובד ע"ז בעיר שרובה גוים סוקלין אותם על פתח בית דין שאני התם דכתיב: שערך ובין דלא אפשר מוקמינן אשער ב"ד והאי דלא יליף שאר נסקלין מהתם דנבעי שערך דלמא הוה ליה נערה המתאורסה ועובד ע"ז שני כתובים הבאים כאחד ועוד הא כתיב: הוצא כדתנן במתניתין:

ונאמר בפריים הנשרפים. תימה והא בקדשים דבר הלמד בהיקש אין חזון ומלמד בגזירה שוה ואיכא למיד' בפרק איזהו מקומן (זבחים דף ג.)

דבחר המלמד אולינן כיון דמלמד קדש אע"ג דלמד חול והיא גופה תימה בפר העדה מנא לן כיון דפר כהן משיח לא גמר אלא מהדיקשא דדשן ולמנא דגמר בסוף איזהו מקומן (שם דף ג.) הימנו ודבר אחר א"ש דאגב דגמרינן והוא מחנה שכתוב בו בהדיא גמרינן מינה אחריתי:

שכן אדם. דחוץ למחנה דשחטי חוץ אאדם קאי כדפי' מיהו אע"ג דהיינו דאי פשטיה דקרא מ"מ אם עמד בחוץ והכניס ידו לפנים ושחט או ששחט בסכין ארוכה שחיתו כשריה כדאמרין פרק שני דזבחים (דף לב.) ובריש חולין (דף ב.) ואם עמד בפנים והושיט ידו בחוץ ושחט בחוץ הייב דלאו בשוחט תליא מילתא אלא בבהמה דקדשים דקיימא בחוץ: **פיגול** הא דלא נקט נותר וטמא דלא חשיב אלא מידי דשייך בהוצאת מחנה מיהו קשה דלא חשוב פסול יוצא:

משה היכא הוה יתיב. וא"ת כל הני דפריס' למה לי וי"ל דלא תימא גילף משחטי חוץ דקדשים מקדשים:

לא

אל מחוץ למחנה' מכשיר ומכפר. אדרבה, מ'שחטי חוץ הוה ליה למילף, שכן אדם חוטא בג'שמה, פיגול. מכשיר ומכשיר, עדיף ליה. רב פפא אמר, מ'שה היכא הוה יתיב, במחנה לו'יה, ואמר ליה ר'חמנא 'הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה' חוץ למחנה לו'יה. 'יוציאו את המקלל אל מחוץ למחנה' חוץ למחנה ישראל. האי, מופעי ליה לעשייתה. עשייתה, בהדיא כתיבא,

משנה נגמר הדין, מוציאין אותו לסוקלו. בית הסקילה הוה חוץ לבית דין, שגאמר 'הוצא את המקלל'.

אחד עומד על פתח בית דין, והסודרין בידו, וסוס רחוק ממנו כרי שיהא רואהו. אומר אחד יש לי ללמד עליו זכות, הלה מניף פסודרין, והסוס רץ ומעמידן. ואפילו הוא אומר יש לי ללמד על עצמי זכות, מחזירין אותו. אפילו ארבע וחמש פעמים, ובכבר שיש ממש בדבריו: גמרא

ובית הסקילה חוץ לבית דין הוה, ותו לא? והא תנא, בית הסקילה הוה חוץ לשלש מחנות. אין פדקאמרת, והא דתנא הכי, נפקא מינה, דאי נפיק בי דינא ותיב חוץ לשלש מחנות, עבדינן בית הסקילה חוץ לבית דין, כי

היכי דלא מיתתיו בית דין רוצחין. אי נמי, כי היכי דתתיו ליה הצלה. מתני מילי? דתנו רבנן, 'הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה', חוץ לשלש מחנות. אתה אומר חוץ לשלש מחנות, או אינו אלא חוץ למחנה אחת. נאמר כאן 'מחוץ למחנה', ונאמר בפריים הנשרפין 'חוץ למחנה', מה להלן חוץ לשלש מחנות, אף כאן חוץ לשלש מחנות.

והתם מנל? דתנו רבנן, 'הוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה', חוץ לשלש מחנות. אתה אומר חוץ לשלש מחנות, או אינו אלא חוץ למחנה אחת. פשהוא אומר 'אל מחוץ למחנה' פפר העדה, שאין תלמוד לומר, שהרי כבר נאמר 'ו'שרף אותו בא'שר שרף את הפר הראשון', ליתן לו מחנה שנייה. וכשהוא אומר 'אל מחוץ למחנה' ב'דשן, שאין תלמוד לומר, שהרי כבר נאמר 'על שפך הדשן ו'שרף', ליתן לו מחנה שלישייה. ולילף מ'שחטי חוץ, מה להלן חוץ למחנה אחת, אף כאן חוץ למחנה אחת. מסתברא, מפריים הנשרפין הוה ליה למילף, שכן 'הוצא

אל מחוץ למחנה' מכשיר ומכפר. אדרבה, מ'שחטי חוץ הוה ליה למילף, שכן אדם חוטא בג'שמה, פיגול. מכשיר ומכשיר, עדיף ליה. רב פפא אמר, מ'שה היכא הוה יתיב, במחנה לו'יה, ואמר ליה ר'חמנא 'הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה' חוץ למחנה לו'יה. 'יוציאו את המקלל אל מחוץ למחנה' חוץ למחנה ישראל. האי, מופעי ליה לעשייתה. עשייתה, בהדיא כתיבא,

ובני

נגמר הדין. לחובה: מוציאין אותו לסוקלו. אידי דסקילה רישא דכולהו ארבע מיתות היא מפרש מילי ידיה ברישא וחדר מפרש שאר בפירוק דלמן כסדר: חוץ לבית דין. רחוק מבית דין קצת: שנאמר הוצא. אלמא לאו במקום הועד קטלוהו: והסודרין בידו. לקמיה מפרש למאי מיבעי: והסוס רחוק ממנו כרי שיהא. אדם רוכב על סוס

ונמשך על צד בית הסקילה שיהא קרוב לדרוך אחר הנסקלין ומציל ומתרחק מזה שהסודרין בידו מלא עיניו ובלבד שיוכל לראותו אם יניף בסודרין: אמר אחד. מב"ד יש לי ללמד עליו זכות: הלה. העומד על הפתח ורוכב הסוס היה מכיר בו והוא רץ אחר המנהיגים ומעמידן עד שיחקרו ב"ד אם יחא טעם בדבריו של זה: ובכבר שיהא ממש בדבריו. קצת ראייה דהומה לזכות ובגמרא פריך מנא ידעי הנך סוקלין אם יש ממש בדבריו והלא לא תלמידים הם: גמ' ובית הסקילה חוץ לבית דין. הוא דבעינן אבל חוץ לשלש מחנות לא בעינן: חוץ לשלש מחנות. בירושלים הוא דשייך למימר דאיכא עזרה מחנה שכניה וזה הבית מחנה לו'יה וכל העיר מחנה ישראל ובבתי דינים שבכל עיר ועיר נמי הוי בית הסקילה חוץ לעיר דומיא דירושלים: ומשני ג"מ. מדתן חוץ לבית דין. דאי נפיק בי דינא. וקביע מקום הוועד שלהם חוץ לעיר כגון שתי סנהדראות קטנות שהיו בירושלים אחת על פתח העזרה ואחת יושב על פתח הר הבית וכן כל שאר עירות אי קבעי מקומן חוץ לחומה עבדינן בית הסקילה חוץ לב"ד רחוק מזה: כי היכי דלא ליתחיו בית דין רוצחין. דגנאי הדבר דתנן (מכות דף ז.) סנהדרין ההורגת פעם אחת בשבוע נקראת חבלנית וכל שכן אם יהיה קרוב למקומן מיהו מקום איבוד נפשות: אי נמי. לכך הוי מרחיקין בית הסקילה כדי שתהא שהות לסקילה באורך הדרך ובתוך כך ימצא אחר ראייה של זכות ויצילו ויחזירוהו ויתירו ליה הצלה: מנא הני מילי. רבית הסקילה חוץ לשלש מחנות: פריים הנשרפים. פר העלם דבר של ציבור ופר כהן משיח שאינן נאכלין אלא נשרפין דכתיב והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה וגו': שאין ת"ל. אין אנו למידיים ממנו כלום שהרי כבר נאמר כאשר שרף את הפר הראשון של משיח ובההוא כבר נאמר אל מחוץ למחנה ומה בא זה ללמדנו אלא ליתן להם מחנה שנייה: וכשהוא אומר אל מחוץ למחנה. בצו את אהרן בהוצאת הדשן של תפוח שעל המזבח החיצון שאין מלמדנו

כלום שהרי כבר נאמר בפר כהן המשיח אל שפר הדשן וישרף וכתוב בדידו חוץ למחנה ממילא שמעינן דשפר הדשן חוץ למחנה הוא ולמה נאמר כאן ליתן לכולם מחנה שלישית דעל כרחיק כולוהו בחד דוכתא עביד להו: ולילף. מקלל מחוץ למחנה דשחטי חוץ דהוי חוץ למחנה אחת דכתיב (ויקרא יז) ואל פתח אהל מועד לא הביאו: שכן הוצא אל מחוץ מכשיר ומכפר. סימן הוא שדומה מקלל לפריס נשרפין בכל אלה ולא לשחטי חוץ: הוצא. במקלל ופריס נאמר בפר כהן המשיח ולא בשחטי חוץ אין הכשירין חוץ אלא עבירה היא ובמקלל ופריס מכפר הוצאתו כדאמרין (לקמן דף מג.) במתני' היום הזה אתה עכור בו' אבל שחטי חוץ אינה כפרה אלא חטא: שכן אדם. מחוץ למחנה דמקלל באדם כתיב וכן האמור בשחטי חוץ אדם ישחט מחוץ למחנה ומחוץ למחנה האמור בפריס אפר קאי ולא אדם דלא כתיב יצא אלא והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה: חוטא. מקלל חוטא הוא ושחט חוץ חוטא לאפוקי פר דלאו חוטא הוא: כנשמה. מחוץ למחנה של שניהם נטילת נשמה נאמר זה נסקל זה שחט אבל פר שחט ועומד: לישנא אחריתא נטילת נשמה דשחט חוץ היינו חייב כרת שמתחייב בשחיטה זו: פיגול. מחוץ למחנה דשחטי חוץ ומקלל אי אתה מוצא פיגול על יד אותו חוץ למחנה אבל פריס ראוין להתפלל על יד אותו חוץ למחנה שאם שחטו על מנת להקטיר אימוריהן בחוץ מתפללין ולישנא דקרא נקט דקרי חוץ למקומו פיגול כדאמר' (זבחים דף כה.) ואע"ג דלישנא דרבנן לא קרי פיגול אלא חוץ לזמנה: מכשיר עדיף ליה. למילף חוץ למחנה האמור בשני אלו כך היא חובתו וראויין ללמוד זה מזה ולא מחוץ למחנה דשחטי חוץ שהוא שלא כדת וכמנחה: רב פפא אמר. מהבא נפקא לן בית סקילה חוץ לג' מחנות: משה. לוי היה ושרוי במחנה ליה ואמר ליה רחמנא הוצא בו' לעשייתה.

לומר שכמו שנצטוו פר עשה:

פרק ששי - נגמר הדין

פרק זה עוסק בדינים שלאחר הכרעת הדין, כמו כן פרק זה יתחיל לעסוק בביאור דיני הסקילה.

משנה

משנתינו מבארת שגם לאחר שנגמר דינו לחובה, עדיין התכוונו לאפשרות שמישהו ילמד זכות, ויחזירו את הדין: לאחר שנגמר הדין לסקילה, מוציאים אותו לסוקלו. בית הסקילה היה חוץ לבית דין, רחוק קצת מבית דין, שנאמר (ויקרא כד יד) לגבי מקלל (את ה') החייב סקילה 'הוציא את המקלל', ולאחר מכן ירגמו אותו כל העדה. והיו ממנים אחד שיהיה עומד על פתח בית דין, והספדרין בידו, וסוס ואדם רוכב עליו, רחוק ממנו - מהעומד בפתח בית הדין, בשיעור כרי שיחא רואהו. ואם אומר אחד מהיושבים בבית דין יש לי ללמד עליו זכות, מיד היה הלה - היושב בפתח, מניף בפסוידין כדי לסמן לרוכב הסוס, והסוס רץ ומעמיד - מעבב אותם מלהרגו עד שיחקרו הבית דין אם יש ממש בדבריו של המלמד זכות. מוסיפה המשנה: ואפילו הוא - הנידון בעצמו, אם אומר יש לי ללמד על עצמי זכות, היו מחזירין אותו לבית דין, לשמוע דבריו ולעייין שוב בדינו, ואפילו ארבע וחמש פעמים, ובלבד שיש ממש בדבריו - שדבריו מסתברים.

נגמרא

שואלת הגמרא: ובית הסקילה חוץ לבית דין הנה ו-היה, ונתן לא - ולא יותר, והא תניא - והלא שנינו בברייתא, בית הסקילה היה חוץ לשלש מחנות - מחוץ למחנה שכינה ליה ישראל, ומדוע משנתינו אומרת שהיה רק מחוץ לבית דין. מתרצת הגמרא: אין - אכן הדין הוא בדרךאמרת, שיש להוציאו מחוץ לשלש מחנות, והא דקתני הכי - ומה ששנינו במשנתינו 'חוץ לבית דין, נפקא מינה, דא נפיק בי דינא ויחייב חוץ לשלש מחנות - שאם הבית דין יוצא ממקומו ויושב כבר מחוץ למחנה ישראל, עבדינן - יש לעשות את בית הסקילה חוץ לבית דין, והטעם לכך, כי היכי דלא מיתתיו בית דין רוצחין - כדי שלא יהיה נראה שבית דין הוא מקום איבוד נפשות. אי נמי, כי היכי דתיתני ליה הצלה - שתהיה שהות גדולה בין הכרעת הדין לבין הריגתו, ובמשך זמן זה תהיה עדיין אפשרות ללמד עליו זכות.

מבררת הגמרא: מנהגי מילי - מנין שבית הסקילה היה חוץ לשלש מחנות. מבארת הגמרא: דתנו רבנן, מה שנאמר (ויקרא כו יד) 'הוציא את המקלל אל מחוץ למחנה', היינו חוץ לשלש מחנות. מבררת הברייתא: אתה אומר חוץ לשלש מחנות, או אינו אלא חוץ למחנה אחת. משיבה הברייתא: נאמר כאן - במקלל, 'מחוץ למחנה', ונאמר בפריש תנשרפין 'חוץ למחנה', ודורשים גזירה שוה, מה להלן - בפריש הנשרפים, חוץ למחנה פירשו חוץ לשלש מחנות, אף כאן - במקלל, מחוץ למחנה פירשו חוץ לשלש מחנות [והוא הדין לשאר הנסקלים].

מבררת הגמרא: והתם, בפריש הנשרפים עצמם, מנלן - מנין שחוץ למחנה האמור בהם פירשו חוץ לשלש מחנות. משיבה הגמרא: דתנו רבנן, נאמר לגבי פר כהן משיח (ויקרא יב) 'הוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה', והיינו חוץ לשלש מחנות. מבררת הברייתא: אתה אומר חוץ לשלש מחנות, או אינו אלא חוץ למחנה אחת. משיבה הברייתא: כשהוא אומר (ויקרא כבא) 'אל מחוץ למחנה' כבר העדה, שאין תלמוד לומר - שלכאורה אין אנו למדים ממנו כלום שהרי כבר נאמר בפר העדה (שם) 'ושרף אותו באש שרף את

הפר הראשון', כלומר שיש לשורפו באופן ששורפים פר כהן משיח, ובפר כהן משיח כבר נאמר (שם יב) שיש לשורפו מחוץ למחנה, אלא נאמר שוב 'מחוץ למחנה' כדי ליתן לו מחנה שנייה - ללמד שצריך להוציאו מחוץ לשתי מחנות, ומעתה גם פר כהן משיח נשרף מחוץ לשתי מחנות, וכשהוא חוזר ואומר (ויקרא יד י) 'אל מחוץ למחנה' בדין, שאין תלמוד לומר - שלכאורה אין אנו למדים ממנו כלום, שהרי כבר נאמר בפר כהן משיח (ויקרא יב) 'על שפך הדשן ושרף' כלומר ששורפים את פר כהן משיח במקום ששופכים את הדשן, אם כן כבר אמור שדין הדשן להישפך מחוץ למחנה, אלא נאמר שוב בדין 'מחוץ למחנה' כדי ליתן לו מחנה שלישייה - ללמד שצריך להוציאו מחוץ לשלש מחנות, ומכאן שאת שלשתם ופר כהן משיח, ופר העדה, והדשן היו צריכים להוציא מחוץ לשלש מחנות.

שואלת הגמרא: ולילף - שנלמד סקילה במקלל משחוט חוץ - אדם השוחט קדשים מחוץ לבית המקדש שחייב כרת, מה להלן - בשחוט חוץ פירוש הפסוק 'חוץ למחנה' הוא חוץ למחנה אחת, שנאמר (ויקרא יד י) 'ואל פתח אהל מועד לא תביאו, אף כאן במקלל, נפרש ש'מחוץ למחנה' הכוונה חוץ למחנה אחת.

מתרצת הגמרא: מסתברא מפרים הנשרפין הנה ליה למילף - יש ללמוד מקלל, שכן מקלל דומה בכמה דברים לפרים הנשרפים ולא לשחוט חוץ, א. הוציא - בשניהם מוזכר בתורה לשון הוצאה. ב. אל מחוץ למחנה - בשניהם מוזכר לשון 'אל'. ג. מכשיר - בשניהם, הדין להוציא מחוץ למחנה, הוא תנאי והכשר לקיום המצוה, מה שאין כן בשחוט חוץ המחויב למחנה הוא העבירה ולא מכשיר המצוה. ד. ומכשיר - בשניהם ההוצאה מכפרת על החטא, ואילו בשחוט חוץ ההוצאה אינה כפרה אלא עבירה.

מקשה הגמרא: אדרבה - הלא אפשר גם לומר ההיפך, שמשחוט חוץ הנה ליה למילף - שיש ללמוד מקלל משחוט חוץ, שכן דומה בכמה דברים לשחוט חוץ ולא לפרים הנשרפים, א. אדם - בשניהם מוזכר מחוץ למחנה ביחס לאדם [שמוציאים אותו לסוקלו, וכן שהאדם השוחט את הקדשים נמצא בחוץ], אבל בפריש הנשרפים זה מוזכר לגבי הפר שיש לשורפו בחוץ. ב. חוטא - מקלל ושוחט שחייב הם חוטאים, ואילו הפר אינו חוטא. ג. פנשמה - המקלל ניטל נשמתו מחוץ למחנה וכן השוחט בחוץ נטל את נשמת הבהמה מחוץ למחנה, אבל פריש הנשרפים ניטלה נשמתם בתוך המחנה. ד. פיגול - במקלל ובשחוט חוץ לא שייך שה'מחוץ למחנה' יגרום דין פיגול, אבל בפריש הנשרפים אם שחטם על מנת להקטיר אמוריהם מחוץ למחנה יש דין פיגול.

מתרצת הגמרא: מכשיר מכשיר עדיף ליה - מה שמקלל דומה לפרים הנשרפים בזה ששניהם הם הכשר המצוה, הוא דמיון חשוב, ולכן עדיף ללמוד מקלל מפרים הנשרפים ולא משחוט חוץ. רב פפא מביא מקור אחר, לכך שבית הסקילה היה חוץ לשלש מחנות: רב פפא אמר, יש ללמוד מהאמור במקלל עצמו, שחייב משה רבינו, היכא הוה יתיב - היכן היה מושבו בשעה שהיה צריך להוציא את המקלל, כמחנה לויה - שהרי היה לוי, ואמר ליה רחמנא 'הוציא את המקלל אל מחוץ למחנה', דהיינו להוציאו חוץ למחנה לויה, אם כן מה שכתוב אחר כך (ויקרא כבא) 'ויציאו את המקלל אל מחוץ למחנה' היינו ללמד שהוציאו חוץ למחנה ישראל.

שואלת הגמרא: הא - והלא פסוק זה 'ויציאו' וגו' מביע ליה לעשייה - צריך אותו כדי ללמד שאכן בני ישראל עשו כאשר נצטוו, ואם כן אי אפשר ללמוד מפסוק זה שהוציאו חוץ למחנה ישראל. משיבה הגמרא: עשייה כהדיא כתיבא - זה שבני ישראל עשו כאשר נצטוו כתוב מפורש בהמשך הפסוק,

שנאמר (שם) **וְכִנֵּי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה**, ולכן
אפשר ללמוד מהפסוק 'יוציאו את המקל' שהוציאו חוץ לשלש
מחנות.
שואלת הגמרא: **אֵלָּא מַעֲתָהּ**, מאחר שאתה דורש את היתור של
התיבות 'יוציאו', אם כן מה שנאמר בסוף הפרשה (שם) **וְיִרְגְּמוּ אוֹתוֹ**
אֶבֶן מֵאֵי עֲבָדֵי לֵיהּ – מה תדרוש ממנו, שאף הוא מיותר, שהרי כיון
שנאמר בתחילת הפרשה (שם בד יד) **וְיִרְגְּמוּ אוֹתוֹ כָּל הָעֵדָה**, אם כן
כאשר נאמר 'ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' זה כולל גם את
הרגימה.
משיבה הגמרא: **ההוא מִכְּעֵי לֵיהּ לְכַדְנֵינָא** – אכן הפסוק הזה נדרש
כמבואר בברייתא. נאמר **וְיִרְגְּמוּ אוֹתוֹ בְּאֶבֶן**, ומהתיבה 'אוֹתוֹ' יש
לדרוש שיש לסקול את גופו ממש וְלֹא שִׁסְקְלוּהוּ כשהוא לבוש
בְּכִסּוּתוֹ, ומהתיבה 'אֶבֶן' יש לדרוש שֶׁאֵם מֵת בְּאֶבֶן אַחַת, יֵצֵא,
ואין צורך לזרוק עליו עוד אבנים וּכְדִלְהֵלֶן. וְאַצְטְרִיד לְמִכְתַּב
'אֶבֶן' בַּמִּקְלָל, וְאַצְטְרִיד לְמִכְתַּב 'אֶבֶן' בַּמְקוּשׁ ו'רְגוּם אוֹתוֹ
בְּאֶבֶן' (במדבר טו לה), דְּאֵי כְתֹב רַחֲמָנָא רַק 'אֶבֶן', הָוֵה אִמְיָנָא
הֵיכָא דְלֹא מֵת בְּחֶדָּא – שבאופן שלא מת באבן אחת לֹא נִיְתַּי
אֲחֵרִיתִי וּמִיִּקְטְלִיהּ – לא נביא אבן נוספת כדי להורגו, לכן כְּתֹב
רַחֲמָנָא 'אֶבֶן' ללמד שצריך להשליך עליו אבנים נוספות עד
שימות. וְאֵי כְתֹב רַחֲמָנָא רַק 'אֶבֶן', הָוֵה אִמְיָנָא מַעֲיָקְרָא נִיְתַּי
תְּרֵי – שמתחילה צריך להביא שתי אבנים ולהשליכם עליו בכל
אופן, לכן כְּתֹב רַחֲמָנָא 'אֶבֶן' ללמד שתחילה משליכים עליו אבן
אחת, ורק אם לא מת על ידה, משליכים עליו אבנים נוספות.
התבאר לעיל שהמקור לכך שיש להוציא את המקל חוץ לשלש
מחנות, לפי הברייתא הוא מגזירה שוה מפרים הנשרפים, ולפי רב פפא
הוא מזה שמשנה היה במחנה לוייה, ונאמר פעמיים 'הוצאה', משמע
שיש להוציאו גם ממחנה לוייה וגם ממחנה ישראל. מקשה הגמרא על
רב פפא: **וְהָא הָאֵי תַנָּא נֶאֱמַר קְאָמֵר** – הרי התנא של הברייתא דרש
דין זה מגזירה שוה, וכיצד יכול רב פפא שהוא אמורא לחלוק בזה על
הברייתא. מתרצת הגמרא: אֵילוּ לֹא נֶאֱמַר קְאָמֵר – כל דברי
הברייתא הם רק על הצד שלא היה את הדרשה של רב פפא, וְהִכִּי
קְאָמֵר התנא של הברייתא, אֵילוּ לֹא נֶאֱמַר קְרָא – אם לא היתה
משמעות מהפסוקים האמורים בַּמִּקְלָל, שיש להוציא את הנסקל
מחוץ לשלש מחנות, הִיִּיתִי אוֹמֵר גְּזִירָה שְׁוֶה (מפרים הנשרפים), אבל
עֲבָשִׁי שֶׁנֶּאֱמַר קְרָא (וכדברי רב פפא), גְּזִירָה שְׁוֶה לֹא צְרִיךְ.
רב אשי מביא מקור אחר לכך שביט הַסְקִילָה היה חוץ לשלש מחנות:
רב אשי אָמַר, מֹשֶׁה הֵיכָא הָוֵה יָתִיב – הלא היכן משה ישב,
בְּמַחֲנֵה לְוִיָּה, וְאָמַר לֵיהּ רַחֲמָנָא 'הוֹצֵא אֶת הַמִּקְלָל' (ויקרא כד יד),
והיינו חוץ לְמַחֲנֵה לְוִיָּה, וממה שהוסיפה התורה לכתוב (שם) **אֶל**
מַחוּץ לַמַּחֲנֵה יש ללמוד שצריך להוציאו גם חוץ לְמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל.
ממשיך רב אשי לבאר את הפסוקים בסוף הפרשה: ומה שנאמר (שם)
כד ב) **וְיִוְצִיאוּ אֶת הַמִּקְלָל**, הוא ללמד לְעֵשְׂיָה – שאכן עשו כדבר
משה. מקשה הגמרא: עֵשְׂיָה בְּהִרְיָא כְּתִיב כְּהוּ – הלא זה שעשו
כדבר משה נאמר מפורש (שם) **וְכִנֵּי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת**
מֹשֶׁה. מתרצת הגמרא: הָהוּא – הפסוק 'ובני ישראל' מִכְּעֵי לֵיהּ –
נצרך (חד) לְסִמְכָה (וחד) [לְדַחֲיָה] – ללמוד שעשו גם סמיכה
ודחיה, שמפורשים בתורה שצויה ה' לעשות כן, ולא נכתב במפורש
שאכן עשו כן, ולכן נצרך פסוק זה ללמוד שכך עשו.
מקשה הגמרא על דברי רב אשי: אָמַר לֵיהּ רַבְּנָא דְרַב אִשִּׁי, לְדַרְדֵּךְ
– לשיטתך שאתה סובר שמהפסוק 'הוצא וגו' אל מחוץ למחנה'
אפשר ללמוד שתי הוצאות, כָּל הֵנִי 'הוֹצִיא' דְּכִתְבֵי – כל אלו
ההוצאות הכתובות בַּפָּרִים תְּנַשְׂרִפִּים, מֵאֵי דְרִשְׁתָּ כְּהוּ – מה אתה
דורש בהם, שהרי גם בפר העלם דבר של ציבור וגם בפר כהן משח
וגם בדרש כתוב 'הוציאו וגו' מחוץ למחנה' ולדברך משמע בכל אחד
מהם שתי הוצאות, נמצא בין כולם שש הוצאות, ומה יש לדרוש מכל
ההוצאות הללו. מסיקה הגמרא: קְשִׁיָּא – אכן קושיא זו קשה על
דברי רב אשי.
שנינו במשנה: אָחֵד עֹמֵד בִּו' על פתח דין והסודרין בידו, וטוס רחוק
ממנו.

מבררת הגמרא מהממון של מי צריך לקנות את הסודרין והטוס:
אָמַר רַב הוֹנָא, פְּשִׁימָא לִי אֶחָד אֶבֶן שֶׁנִּסְקַל בָּהּ, וְאֶחָד עֵץ
שֶׁהִנְסַקל נְתָלָה בּוֹ, וְאֶחָד סִיף שֶׁנִּהְרַג בּוֹ, וְאֶחָד סוּדָר שֶׁנִּחְנַק בּוֹ,
בּוֹלֵן מִשָּׁל צָבֹר, ואין לחייב את הנידון להביאם משל עצמו. מֵאֵי
מַעֲמָא, משום דְּמִידִּיָּה – מהממון של עצמו, לֹא אִמְרִינֵן לֵיהּ זֵל
וְלִיתִיָּה וְלִיקְמוּל נַפְשִׁיהּ – לך והביאו להרוג בו את עצמו. אך בְּעֵי
רַב הוֹנָא, סוּדָר שֶׁמִּנְיָפִין בּוֹ וְטוֹס שְׂרָץ וּמַעֲמָדִין, מִשָּׁל מִי הוּא.
האם כִּינֵן דְּהַצְלָה דִּידֵיהּ, מִידִּיָּה הוּא – לכן יש להוציא מהממון
של הנידון, אִלּוּ דִּילְמָא כִּינֵן דְּבִי דִּינָא מַחֲיִיבִין לְמַעַכְבָּר בָּהּ הַצְלָה –
כיון שביט דין מחוייבים להעמיד את החפצים האלה לצורך הצלתו,
לכן יש לקנותם מִידִּיָּהוּ – מממון בית הדין ודהיינו משל ציבור.
ותו – ועוד יש להסתפק, הָא דְאָמַר רַבִּי חִיָּא פַר רַב אִשִּׁי אָמַר רַב
חֲסִדָּא, הִיוֹצֵא לִיתְרָה, הִיו מִשְׁקִין אוֹתוֹ קוֹרֵט שֶׁל לְבוּנָה בְּכּוֹס שֶׁל
יֵין – מעט סם ששמו לבונה מעורב בכוס יין, כְּדִי שֶׁתִּפְרָף דַּעְתּוֹ –
שדעתו לא תהיה צלולה, ועל ידי כן אינו דואג, ואינו מתמזהמה
בהריגתו. ומנין שצריך לעשות כך, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי לא ו) **תִּנְנוּ שִׁכָּר**
לְאוֹכֵל יֵינוֹ לְמִרְ נַפְשׁוֹ. וְתִנְנָא, נָשִׁים יְקָרוֹת וְעִשְׂרִיתוֹ שְׂכִירוֹתָן
הִיו מְתַנְדְּבוֹת וּמְכִיאוֹת אוֹתָן, אם לא תִּתְנַדְּבוּ נָשִׁים יְקָרוֹת, מִשָּׁל
מִי הִיו מְכִיאים את זה, האם משל הנידון או שמא משל ציבור.
פושטת הגמרא את הספק האחרון: הָא וְדֵאֵי מִסְתַּבְּרָא מִשָּׁל צָבֹר,
כִּינֵן דְּכִתְבִיב – בפסוק המובא לעיל שממנו לומדים שביט דין צריכים
לתת יין, כתוב 'תִּנְנוּ', משמע שביט הדין יתנו מִידִּיָּהוּ – משל ציבור.
שנינו במשנה, שאם אמר אחד מהנמצאים בבית דין שיש לו ללמד
זכות, הִיו חוֹרִים לְדוֹן בדבר. מביאה הגמרא ספק בענין זה: בְּעָא
מִיָּנִיה רַב אַחָא פַר הוֹנָא מִרְבַּ שִׁשִּׁת, אָמַר אֶחָד מִן הַתְּלָמִידִים
הַיוֹשְׁבִים לִפְנֵי הַדִּינִים יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת, ומיד נִשְׁתַּתֵּק –
נדיח אילם, ואינו יכול לומר את לימוד הזכות, כְּהוּ, האם יש לנו
לחוש שהיה ממש בדבריו, ולבטל את הדין, ולדון בו מחדש בדיינים
אחרים, או שאין לחוש לכך. מִנְפָּח רַב שִׁשִּׁת בִּידֵיהּ – עשה תנועה
בידו להראות שספק זה הוא דבר בטל כרוה, שהרי אם תחוש
לנִשְׁתַּתֵּק, אם כן אִפְּלִי אֶחָד בְּסוֹף הָעוֹלָם נָמִי, כלומר בכל
היוצאים להחגג גם תחשוש, שמא יש אדם בעולם שיש לו ללמד
זכות.
הגמרא דוחה את דברי רב ששת: הלא אין לדמותם, שהרי הָתֵם –
בכל היוצאים להחגג לֹא קְאָמֵר – אין אף אחד שאמר שיש לו ללמד
זכות, לכן אין לחוש לכך, אבל הָתֵם קְאָמֵר – אחד אמר שיש לו
זכות ללמד, ובזה ודאי יש להסתפק, מֵאֵי – מה הדין באופן
שנשתתק.
הגמרא מביאה אפשרות לפשוט את הספק: הָא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי
יוֹסִי פַר חֲנִינָא, אֶחָד מִן הַתְּלָמִידִים שְׁוִיָּבָה – שלימד זכות, והדין
הוא שהיו מעלים אותו לסנהדרין ומצרפים אותו למנין, וְיָת וְקוֹדֵם
שהפיקו לעמוד למנין, רִואִין אוֹתוֹ לענין המנין בְּאֵילוּ חֵי וְעוֹמֵד
בְּמִקְוָם – בשיטתו, כלומר שמחשבים אותו במנין המזכים. ומדויק
בדברי רבי יוסי בר חנינא, שְׁוִיָּבָה אִין – רק אם אמר ממש את דברי
הזכות, אבל אם לֹא יָזִכָּה וְאֵלָּא רַק אָמַר שיש לו זכות ללמד, לֹא
חוששים לכך. דוחה הגמרא: אכן בְּיָזִכָּה ממש פְּשִׁימָא לִי שְׁחוּשִׁים
לדבריו, אבל בְּאָמַר, תִּפְּעֵי לָךְ – בזה עדיין יש להסתפק, האם לדייק
בדברי רבי יוסי בר חנינא שבאומר יש לי ללמד זכות לא חוששים, או
שמא מה שרבי יוסי בר חנינא לא נקט אופן זה הוא משום שאינו מצוי
שקודם שיסיפק לסיים דבריו ימות או ישתתק, אבל יתכן שלעולם אם
יהיה כזה מקרה מודה רבי יוסי שחוששים לדבריו.
שנינו במשנה: אִפְּלִי הוּא בִו' אומר יש לי ללמד עלי זכות, מחזירין
אותו [לביט הדין], אפילו ארבע וחמש פעמים, ובלבד שיש ממש
בדבריו. שואלת הגמרא: וְאִפְּלִי – האם אפילו בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה
וְשֵׁנִיָּה צריך שיהיה ממש בדבריו כדי שיחזירו אותו. וְהִתְנִיָּא פַעַם
רִאשׁוֹנָה וְשֵׁנִיָּה בִין שְׁנֵי מִשְׁבְּ דְּכִדְרֵי בִין שְׁאִין מִשְׁבְּ דְּכִדְרֵי
מַחְזִירִין אוֹתוֹ, מִכָּאן וְאֵלָּה, אֵם יֵשׁ מִשְׁבְּ דְּכִדְרֵי מַחְזִירִין אוֹתוֹ
אִין מִשְׁבְּ דְּכִדְרֵי, אִין מַחְזִירִין אוֹתוֹ. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב
פָּפָא, תְּרִינְיָה – יש לפרש את דברי המשנה, מִפְּעַם שֵׁנִיָּה וְאֵלָּה,

ובני ישראל עשו. בהוצאה קרא כתיב והרי כלל את הכל למח לי ויוציאו שמע מינה למנינא: אלא מעתה. דדרשת ויוציאו דרש נמי וירגמו בו: בלא כסותו. ערום ואע"ג דגבי צוואה כתיב ורגמו אותו דש"מ בלא כסותו אידי דכתיב אבן לדרשה כתב נמי אותו: במקלל כתיב אבן ובמקושש כתיב אבנים: והא האי תנא. דלעיל: נאמר קאמר. מגורה שוה דפריש ליה לה והיכי אתא רב פפא לאיפלוגי עליה דתנא: והכי קאמר. תנא דברייתא אילו לא נאמר בו כלומר הא דיליף לה מגזירה שוה לאו דוקא אלא הכי קאמר אי נמי לא הוה נפיק ממשמעותא דקרא אבתי לא הוה יכלנא למימר חוץ למחנה אחת דמיתנא שלש מחנות מגזירה שוה דפריש והשתא אפילו גזירה שוה לא צריך:

הוצא. גרידא משמע הוציאו ממקומך וכי

הדר כתיב מחוץ למחנה לאפוקי ממחנה ישראל קאמר: ההוא. ובני ישראל: מבני ליה. לסמיכה ולדחייה דכתיבי בצוואה ולא מיפריש בעשייה הדר סיים קרא ובני ישראל עשו אף סמיכה ודחייה סמיכה וטמכו כל השומעים דחיה לאו הכא כתיבא אלא מסיני ירה יירה מכאן שאחד מן העדים בא ודוחהו ומפילו מגובה בית הסקילה לארץ דבית הסקילה גבוה שתי קומות: לידך. דדרשת

הוצאה באפי נפשיה ואל מחוץ למחנה באפי נפשה כל הוצאות דפריש הנשרפים מאי דרשת בהו: שתשרף דעתו. ולא ידאג ויתמהמה בהריגתו: ונשתתק. נאלם: מהו. מי אמר אי לא אישתתק הוה ממש בדבריו

וצריך לסתור את הדין ולהביא דינים אחרים: מנפח רב ששת בדיה. כלומר רוח הוא זה שאמרת כיון שנשתתק מה הועיל אי להכי אתית למיחש אפילו אחד בסוף העולם נמי אימא בכל הוצאתי ליהרג שמה יש אחד בסוף העולם שידע לו זכות: ופרכינן מי דמי

התם לא אמר הכא אמר: שויבת. שהוציא דבריו וטעמו לאור: תיבעי לך. מי אמר זיבה דוקא או דילמא ר' יוסי אורחא דמילתא קאמר שאין דרך לתלמיד לומר יש לי ללמד זכות ומשתתק וכן מיתא דמסתמא מיד אומר

ראיתו ומיהו היכא דאיתרמי אימא דסבירא ליה נמי הכי: ואפי' אפעם ראשונה ושניה. נמי קאמר ובלבד שיש ממש בדבריו ואי ליכא ממש לא מהדרינא: מנא ידעי. אם יש ממש או לאו וכי שלוחים תלמידים בעינן שיהו סוקלין: דפסרינן ליה. מפעם שניה ואילך שני תלמידי חכמים לילך עמו:

מעיקרא. בתחלת הליכתם ולא יחזירוהו אפילו פעם ראשונה א"כ יש ממש בדבריו: וצריך למימר. נמי שעבר עבירה פלונית ביום פלוני ובשעה פלונית: לפניו אין. דמשמע בהליכתו: מעיקרא לא. ארבעים יום קודם: וזכר

ואם לאו, יוצא ליסקל. וקרוז יוצא לפניו, איש פלוני בן פלוני יוצא ליסקל, על שעבר עבירה פלונית, ופלוני ופלוני עדין, כל מי שידע לו זכות יבא וילמד עליו: גמרא אמר אביי, וצריך למימר ביום פלוני, ובשעה פלונית, ובמקום פלוני. דילמא איכא דידעי, ואתו ומזיז להו: וקרוז יוצא לפניו: לפניו אין, מעיקרא לא. והתניא, בערב תפסח תלאוהו לישו [הנוצרי], והקרוז יוצא לפניו ארבעים יום, [ישו הנוצרי] יוצא ליסקל על שפישף והסית והדיח את ישראל, כל מי שידע לו זכות יבא וילמד עליו, ולא מצאו לו זכות, והלאוהו בערב פסח. אמר עולא, ותספרא, [ישו הנוצרי] בר תפוכי זכות הוא? מסית הוא! ורחמנא אמר 'לא תחמול ולא תכסה עליו'. אלא,

שאני ישו [הנוצרי] דקרוז למלכות הוה. תנו רבנן, חמשה תלמידים היו לו לאישו [הנוצרי], ואלו הן: מתאי, נקאי, נצר, ובוגי, ותודה. אתויה למתאי, אמר להו, מתאי יהרג? הכתיב 'מתי אבוא ואראה פני אלקים'. אמרו לו, אין, מתאי יהרג, דכתיב 'מתי ימות ואבד שמו'. אתויה לנקאי, אמר להו, נקאי יהרג? הכתיב 'ונקי וצדיק על תהרג'. [אמרו לו], אין, נקאי יהרג, דכתיב 'במסתריו יהרג נקי'. אתויה לנצר, אמר [להו], נצר יהרג? הכתיב 'ונצר משרשיו יפרה'. אמרו ליה, אין, נצר יהרג, דכתיב 'ואתה השלכת מקברך פנצר נתעב'. אתויה לבוגי, אמר [להו], בוגי יהרג? הכתיב 'בוגי ככורי ישראל'. אמרו לו, אין, בוגי יהרג, דכתיב 'הנה אנכי הורג את בנך בכורך'. אתויה לתודה, אמר [להו], תודה יהרג? הכתיב 'מומור לתודה'. אמרו לו, אין, תודה יהרג, דכתיב 'וזכר תודה יכבדנו'.

ואם לאו, יוצא ליסקל. וקרוז יוצא לפניו, איש פלוני בן פלוני יוצא ליסקל, על שעבר עבירה פלונית, ופלוני ופלוני עדין, כל מי שידע לו זכות יבא וילמד עליו: גמרא אמר אביי, וצריך למימר ביום פלוני, ובשעה פלונית, ובמקום פלוני. דילמא איכא דידעי, ואתו ומזיז להו: וקרוז יוצא לפניו: לפניו אין, מעיקרא לא. והתניא, בערב תפסח תלאוהו לישו [הנוצרי], והקרוז יוצא לפניו ארבעים יום, [ישו הנוצרי] יוצא ליסקל על שפישף והסית והדיח את ישראל, כל מי שידע לו זכות יבא וילמד עליו, ולא מצאו לו זכות, והלאוהו בערב פסח. אמר עולא, ותספרא, [ישו הנוצרי] בר תפוכי זכות הוא? מסית הוא! ורחמנא אמר 'לא תחמול ולא תכסה עליו'. אלא,

שאני ישו [הנוצרי] דקרוז למלכות הוה. תנו רבנן, חמשה תלמידים היו לו לאישו [הנוצרי], ואלו הן: מתאי, נקאי, נצר, ובוגי, ותודה. אתויה למתאי, אמר להו, מתאי יהרג? הכתיב 'מתי אבוא ואראה פני אלקים'. אמרו לו, אין, מתאי יהרג, דכתיב 'מתי ימות ואבד שמו'. אתויה לנקאי, אמר להו, נקאי יהרג? הכתיב 'ונקי וצדיק על תהרג'. [אמרו לו], אין, נקאי יהרג, דכתיב 'במסתריו יהרג נקי'. אתויה לנצר, אמר [להו], נצר יהרג? הכתיב 'ונצר משרשיו יפרה'. אמרו ליה, אין, נצר יהרג, דכתיב 'ואתה השלכת מקברך פנצר נתעב'. אתויה לבוגי, אמר [להו], בוגי יהרג? הכתיב 'בוגי ככורי ישראל'. אמרו לו, אין, בוגי יהרג, דכתיב 'הנה אנכי הורג את בנך בכורך'. אתויה לתודה, אמר [להו], תודה יהרג? הכתיב 'מומור לתודה'. אמרו לו, אין, תודה יהרג, דכתיב 'וזכר תודה יכבדנו'.

לאשמועינן דער עולם תנהוג מדה זו דלא תימא משיעברו את הירד ויקבלו עליהם עבשיו ינהוג לעולם דלמה יפסוק: **א"ל**, הנקודה לימדתך דהאי דכתיב הנגלות לנו וכו' אחרים על עונשן שבגלוי עד שעברו את הירד: **א"ל**

58 רבות יענשו זה על זה למה לי דכתביה אי משום חיובא דנגלות פשיטא דעונש הנוהג
59 יצינו לאו עד הנה נהגה מדה זו אלא מכאן ואילך דכל נקודה למעט דרך לא ענש את
60 לרבי נחמיה כיון דאף משעברו לא ענש על הנסתרות:

סנהדרין דף מג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קא

הוא החוטא, הרי בהכרח שעל אִתְּךָ מִכֶּם הוּא נִפְּלָא, ואם כן אין
להוכיח על פי הגורל שאני הוא החוטא. אָמַר לוֹ יְהוֹשֻׁעַ לַעֲכֹן,
בְּכִקְשָׁה מִמֶּךָ, אֵל תּוֹצִיא לַעֲזֹל הַגּוֹרְלוֹת לומר שאין בגורל ממש,
שְׁהָרִי עֲתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁתִּתְחַלֵּק בְּגוֹרָל, שְׁנֶאֱמַר (במדבר כו כה)
'אֶדְ בְּגוֹרָל יִחַלֵּק אֶת הָאָרֶץ', וכדי שלא יצא לעז על אמינות
הגורלות, בבקשה ממך תֵּן תּוֹדָה – הודה על האמת שחטאת.
אָמַר רַבִּינָא, שְׁחֻדֵּי שְׁחֻדֵּי בְּמִילֵי – פיתוהו יהושע בדברים, שאמר
לו בְּלוֹם נִבְקַשׁ מִמֶּךָ אֵלָּא הוֹדָא, תֵּן לוֹ תּוֹדָה וְהִפְסַר כְּלוּמַר
יהושע הטעה אותו שיחשוב שלא מתכוונים להורגו אלא רק רוצים
שהוא יודה ובוז יפטר. מִיָּד וַיַּעַן עֲכָן אֶת יְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר 'אִמְנָה אֲנִכִּי
חֲטָאתִי לָהּ' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְכֹזֶאת וְכֹזֶאת עָשִׂיתִי'.
הגמרא דורשת את התיבות 'כזאת וכזאת': אָמַר רַב אִפִּי אָמַר רַבִּי
חֲנִינָא, מִלְּמַד שְׁמַעַל עֲכָן בְּשִׁלְשָׁה חֲרָמִים, שְׁנֵים בִּימֵי מִשָּׁה וְאֶחָד
בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, שְׁנֶאֱמַר 'אֲנִכִּי חֲטָאתִי' בפעם הזאת, וחזן מזה כֹּזֶאת –
פעם נוספת, וְכֹזֶאת – עוד פעם נוספת, עָשִׂיתִי חטא זה. רַבִּי יוֹחָנָן
אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלֵעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, חֲמִשָּׁה פַעֲמִים מַעַל עֲכָן
בְּחֹרֶם, אֲרַבְּעָה בִּימֵי מִשָּׁה וְאֶחָד בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, שְׁנֶאֱמַר 'אֲנִכִּי
חֲטָאתִי וְכֹזֶאת וְכֹזֶאת עָשִׂיתִי', ומכל יתור של האות וא"ו בתיבות
'וְכֹזֶאת', יֵשׁ לְדַרְשׁ פַּעַם נִסְתַּפַּת.
מקשה הגמרא: יַעֲדֵי חֲשֵׁתָא – עד עכשיו מֵאִי טַעְמָא לֹא אִיעֲנִישׁ –
מדוע לא נענשו ישראל ששמעל עכן בחרם בימי משה, כשם שנענשו
עכשיו. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי אֱלֵעָזָר בְּרַבִּי
שְׁמַעוֹן, לְפִי שְׁלֹא עָנַשׁ הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת הַצִּדִּיקִים שֶׁבִּישְׂרָאֵל
עַל הַנִּסְתָּרוֹת – על עבירות שעשו הרשעים בסתר, עַד שֶׁעָבְרוּ
יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּרְדֵּן.
הגמרא מביאה שתירצן זה שני במחלוקת תנאים: בְּתַנְיָא, נֹאמַר
בְּתוֹרָה (דברים כט כח) 'הַנִּסְתָּרוֹת לָהּ' אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלוֹת לָנוּ וְלִבְנֵינוּ עַד
עוֹלָם, כלומר שאם הרשעים עשו עבירות בסתר, הרי זה לה'
אלוקינו ואין הצדיקים נתבעים ונענשים על כך, אבל על עבירות
שעשו הרשעים בגלוי נתבעים הצדיקים. מְבַרֵּר הַבְּרִייתָא: לָמָּה
נִקְוֶה עַל לָנוּ וְלִבְנֵינוּ וְעַל עוֹלָם? שֶׁבְּעַד – מדוע ישנן נקודות בספר
התורה מעל האותיות של 'לנו ולבנינו' ומעל העי"ן של 'עד'. מִשִּׁב
רַבִּי יְהוּדָה: מִלְּמַד שֶׁכָּל מִזָּה שְׁלֹא עָנַשׁ הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל
הַנִּסְתָּרוֹת, הִיָּה רַק עַד שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּרְדֵּן, אבל לאחר מכן
הצדיקים נענשים גם על העבירות שרשעים עושים בסתר. כלומר
שהנקודות באו לומר שיש לדרוש את התיבות 'לנו ולבנינו' גם על
הנסתרות, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי נַחֲמִיָּה, וְכִי עָנַשׁ עַל
הַנִּסְתָּרוֹת לְעוֹלָם – וכי אפשר לומר שלאחר שעברו את הירדן
הקדוש ברוך הוא מעניש את הצדיקים על הנסתרות, וְהָלֹא כִּכְר
נֹאמַר שהנסתרות לה' אלוקינו עַד עוֹלָם, כלומר על כרחך שתיבות
'עד עולם' נדרשות על הנסתרות, שהרי על הנגלות אינו צריך לומר
שינוהו עד עולם, שהרי עונש הקיים מדוע שיפסיק, אֵלָּא על כרחך
שהנקודות באו ללמד, שְׁכִשְׁם שְׁלֹא עָנַשׁ אֶת הַצִּדִּיקִים עַל הַנִּסְתָּרוֹת
שֶׁל הַרְשָׁעִים, כִּד לֹא עָנַשׁ אֶת הַצִּדִּיקִים עַל עוֹנְשֵׁי שְׁכִנְיָו –
עבירות שבגלוי של הרשעים, עַד שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּרְדֵּן, שֶׁרַק
לאחר שעברו, הצדיקים נענשים על עבירות שבגלוי של הרשעים,
אבל על העבירות הנסתרות, גם לאחר שעברו את הירדן לא נענשים
הצדיקים. ולדבריו הנקודות נדרשות למעט, שמה שכתוב 'הנגלות
לנו ולבנינו' לא היה עד היום, אלא רק מהיום ואילך.
מקשה הגמרא: אֵלָּא לְרַבִּי נַחֲמִיָּה,

מֵאִחַר שֶׁהוּבָא לַעֲלִיל (בהשמוטה מהעצמורה המובאת בהערה) הפסוק
'זֹכֶר תּוֹדָה יִכְבְּדֶנָּה', מְבִיאָה הַגְּמָרָא דְרַשָּׁה שְׁנִלְמַדָּה מִפְּסוּק זֶה:
אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, כָּל הַזֹּכֶר אֶת יִצְרוֹ, וּמִתּוֹדָה עָלָיו – וגם
הוא מתוודה על חטאו, מַעֲלָה עָלָיו חֲתָנוֹב הַתּוֹרָה מִחֲשִׁיבָה אִדָם
שַׁעֲשָׂה כֵן, בְּאִילוֹ בִּיבְרֹו לְהַקְדִּישׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשָׁנֵי עוֹלָמִים, הַעוֹלָם
הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא, דְּכַתִּיב, 'זֹכֶר תּוֹדָה יִכְבְּדֶנָּה' (תהלים נא כג), דְּהֵינּוּ
הַמְבִיא לִי זֹכֶר שֶׁל תְּשׁוּבָה וְהוֹדָאָה עַל עוֹנוֹתָיו, מְכַבֵּד אוֹתוֹ,
וְדוֹרְשִׁים אֶת שְׁתֵּי הַנוֹנִיץ לְשָׁנֵי כִיבוּדִים.
דרשה נוספת: וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, בְּזִמְנֵי שְׁבִית הַמַּקְדָּשׁ קָיָים,
אָדָם מְקָרִיב עוֹלָה, שֶׁכֶּר עוֹלָה בִּירוֹ, הַקָּרִיב מִנְחָה, שֶׁכֶּר מִנְחָה
בִּירוֹ, אֲכָל מִי שְׂדַעְתּוֹ שְׁפֵלָה – שאינו מתגאה, מַעֲלָה עָלָיו חֲתָנוֹב
בְּאִילוֹ הַקָּרִיב כָּל הַקְּרָבָנוֹת בּוֹלָן, שְׁנֶאֱמַר (תהלים נא טז) 'זִכְרִי אֱלֹהִים
רוּחַ נִשְׁבְּרָה', דְּהֵינּוּ שֶׁאִדָם שְׂרוּחוֹ שְׁפֵלָה, בְּאִילוֹ הַקָּרִיב אֶת כָּל זֹבְחֵי
הָאֱלֹוִקִים, כְּלוּמַר אֶת כָּל הַקְּרָבָנוֹת. וְלֹא עוֹד, אֵלָּא שְׁאִין תִּפְלֹתוֹ
נִמְאָסֶת לְפָנֵי הַקֹּב"ה, אֵלָּא הוּא מְכַבֵּד וּמַקְבֵּל אֶת תְּפִילָתוֹ, שְׁנֶאֱמַר
(תהלים שט) 'לֵב נִשְׁבֵּר וְנִדְבָה אֱלֹהִים לֹא תִבּוֹה' – כלומר אין דרך
הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא לִבּוֹת תְּפִילָה הַיּוֹצֵאת מִלֵּב נִשְׁבֵּר.

משנה

הָיָה רַחֲזֹק מִבֵּית הַסֵּקִילָה בְּעֶשֶׂר אַמּוֹת, אוֹמְרִים לוֹ 'הַתּוֹדָה' –
אִמּוֹר וִידִידִי עַל חֲטָא זֶה וְעַל שֶׁאֵר חֲטָאִים, שֶׁכֶּן דְּרָךְ כָּל הַמוֹמְתִין –
כָּל הַיּוֹצֵאִים לְמוֹת עַל יְדֵי בֵּית דִין מִתּוֹדָיו, שֶׁכֶּל הַמִּתּוֹדָה יֵשׁ לוֹ
חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא וְכָל זֶה הִיוּ אוֹמְרִים לוֹ.
מְבִיאָה הַמִּשְׁנָה אֶת הַמִּקּוֹר לִכְךָ שֶׁהַמִּתּוֹדָה יֵשׁ לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא:
שֶׁכֶּן מְצִינוּ בְּעֵבֶר, שְׁאִמְרוּ לוֹ יְהוֹשֻׁעַ (יהושע יט–כ), 'בְּנֵי שִׁים נָא כְּבוֹד
[לָהּ] אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵן לוֹ תּוֹדָה – הַתּוֹדָה, וַיַּעַן עֲכָן אֶת יְהוֹשֻׁעַ
וַיֹּאמֶר אִמְנָה אֲנִכִּי חֲטָאתִי לָהּ' אֱלֹוִקֵי יִשְׂרָאֵל וְכֹזֶאת וְכֹזֶאת' וְגו',
וּמִנֵּי שֶׁכִּיפָר לוֹ וִידִידוֹ וְהִיָּה לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֶאֱמַר (שם ז כה)
'וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ מַה עֲבַרְתָּנוּ וְעִבְרָךְ ה' בְּיוֹם הַזֶּה', וְנִדְרַשׁ, 'בְּיוֹם הַזֶּה'
אֶתָּה עֹבֵר, וְאִי אֶתָּה עֹבֵר לְעוֹלָם הַבָּא.
וְאִם אֵינּוּ יוֹדְעֵי לְהַתּוֹדוֹת – שאינו זוכר את עוונותיו, ואינו יכול
לְפָרְטָם, אוֹמְרִים לוֹ, אָמַר 'תְּהָא מִיתָתִי בְּפָרָה עַל כָּל עוֹנוֹתַי'.
רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם הָיָה יוֹדְעֵי שֶׁהוּא מְזוּמָם, כְּלוּמַר שֶׁהָעִידִים
שֶׁקָּרַנִּים, וְבִאֲמַת לֹא עָבַר עַל עֲבִירָה זֶה, אוֹמֵר 'תְּהָא מִיתָתִי בְּפָרָה
עַל כָּל עוֹנוֹתַי חוּץ מִזֶּזֶן זֶה'. אָמְרוּ לוֹ חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוּדָה, אִם בֶּן
יְהוֹ כָּל אָדָם אוֹמְרִים בֶּן, בְּרִי לְנִקְיוֹת עֲצָמָן – לְפָרְסֵם שֶׁבִאֲמַת לֹא
חֲטָא, וְנִמְצָא שִׁירָצָא בּוֹה לַעֲזֹל עַל הָעִידִים וְעַל הַדִּינִים, אֵלָּא לְעוֹלָם
אִם הִיָּה אוֹמֵר כֵּן הִיוּ מִשְׁתִּיקִים אוֹתוֹ.

גמרא

תֵּנוּ רַבָּנֵי, אִמַר יְהוֹשֻׁעַ לַעֲכֹן, 'בְּנֵי שִׁים נָא' כְּבוֹד לָהּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
וְתֵן לוֹ תּוֹדָה, אִין 'נָא' אֵלָּא לְשׁוֹן בְּקָשָׁה, וְהֵינּוּ שֶׁבְּשַׁעֲהָ שְׁאִמְרוּ
הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיְהוֹשֻׁעַ 'חֲטָא יִשְׂרָאֵל' (שם יא) – אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל
מַעַל בְּחֹרֶם. אָמַר יְהוֹשֻׁעַ לְפָנָיו, רְבּוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם אִמּוֹר לִי מִי חֲטָא.
אָמַר לִיהִי הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיְהוֹשֻׁעַ, וְכִי דִילְמָזֵר (–הוֹלֵךְ רְכִיל) אֲנִי,
אֵלָּא לָךְ הֵפֶל גּוֹרְלוֹת. הֵלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ וְהִפִּיל גּוֹרְלוֹת, וְנִפְּלָה הַגּוֹרָל עַל
עֲכָן. אָמַר לוֹ עֲכָן לְיְהוֹשֻׁעַ, יְהוֹשֻׁעַ, בְּגוֹרָל אֶתָּה בָּא עָלַי לְהוֹרִגִי,
וְכִי עִידִים, הִלָּא גַם אִם אֶתָּה וְאֱלֵעָזָר חֲבֵתָן שְׁנֵי גִדְּלוֹ הַיּוֹד
אֶתָּם, אִם אֲנִי מִפִּיל עָלֵיכֶם גּוֹרָל – אִם אַעֲשֶׂה גּוֹרָל מִבֵּין שְׁנֵיכֶם מִי

1 משמע שיש כמה בוראים. והתשובה לזה, שנאמר (שם יא ה) 'וַיִּרְדָּה'
2 לְרֵאוֹת אֶת הָעֵיר וְאֶת הַמִּגְדָּל' בלשון יחיד, שרק הקדוש ברוך הוא
3 ירד. המינים טוענים, שנאמר (שם לה ז) שהטעם שיעקב קרא למקום
4 בית אל, 'כִּי שָׁם נִגְלוּ אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים' בלשון רבים, משמע שכמה
5 אלהים נגלו ליעקב. והתשובה לזה, שנאמר (שם לה א) 'לְאֵל הַעֲוֹנָה
6 אוֹתִי כִּי־נִצַּרְתִּי' 'העונה' הוא בלשון יחיד, שיעקב בעצמו אמר שרק
7 הקדוש ברוך הוא עונה לו. המינים טוענים, שנאמר באזהרת משה
8 לישראל שיקיימו את התורה (דברים יז ד), 'כִּי מִי גוֹי גָדוֹל אֲשֶׁר לֹא
9 אֱלֹהִים קְרוּבִים אֵלָיו' בלשון רבים, משמע שכמה אלהים קרובים
10 לבני ישראל. והתשובה לזה, שנאמר בהמשך הפסוק 'כֹּה' אֱלֹהֵינוּ
11 כָּבֵד קְרָאנוּ אֵלָיו' בלשון יחיד, שרק הקדוש ברוך הוא קרוב אלינו.
12 המינים טוענים, שנאמר שדוד אמר לקדוש ברוך הוא (שמואל ב' ז כג),
13 'וְמִי כַעֲמֹד בִּישְׂרָאֵל גוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר הִלְכוּ אֱלֹהִים' בלשון
14 רבים, משמע שיש לישראל כמה אלהים. והתשובה לזה, שנאמר
15 בהמשך הפסוק 'לְפָדוֹת לוֹ לַעֲמֹ' בלשון יחיד, שרק הקדוש ברוך הוא
16 אלהינו. המינים טוענים, שנאמר בחלום דניאל (דניאל י ט), שראה את
17 כל האמור קודם לכן, 'עַד דִּי בְּרַסְיוֹן רִמְיוֹ' – עד שראה שהוטלו שני
18 כסאות לישב עליהם, משמע ששנים ישבו שם. והתשובה לזה,
19 שנאמר בהמשך הפסוק 'עֲתִיק יוֹמִין יִתִּיב', שהקדוש ברוך הוא
20 והמכונה 'עתיק יומין' לבדו ישב שם.
21 מקשה הגמרא: וְהָיָה לְמַה לִּי – מדוע באמת נכתב בכל המקומות
22 הללו בלשון רבים. מתרצת הגמרא: בְּדָאמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי
23 יוֹחָנָן, אֵין הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה דְבָר אֶלָּא אִם בֶּן נִמְלָךְ –
24 מתייעץ בַּסְּמִלְיָא שֶׁל מַעֲלָה – עם חבורת המלאכים, שְׁנֵאמַר בחלום
25 נבוכדנצר (דניאל ד יד), 'בְּנוֹרֵית עִירִין פְּתֻנָא וּבְמֵאמַר קְדִישִׁין
26 שְׁאִילָתָא', כלומר שבגזירת המלאכים הדבר, ובמאמר הקדושים
27 הגזירה.
28 מקשה הגמרא: הַתִּינַח בּוֹלְחֵי – בכל הפסוקים הנזכרים נוכל לפרש
29 שנקט בלשון רבים לומר שהקדוש ברוך הוא נתייעץ עם פמליא של
30 מעלה, אבל את הפסוק (דניאל ט ט) 'עַד דִּי בְּרַסְיוֹן רִמְיוֹ', שראה
31 שהוטלו שני כסאות לישב עליהם, מֵאֵי אִיכָא לְמִימַר – איך נוכל
32 לפרשו. מתרצת הגמרא: כסא אֶחָד לוֹ – לקדוש ברוך הוא, וְכסא
33 אֶחָד לְדָוִד. דְּתִנַּח, כסא אֶחָד הוּא לוֹ – לקדוש ברוך הוא, וְכסא
34 אֶחָד הוּא לְדָוִד, דְּבִרְי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי לרבי עקיבא,
35 עֲקִיבָא, עַד מַתִּי אֲתָה עוֹשֶׂה אֶת הַשְׂכִּינָה כְּחוֹל, שאתה מושיב לצד
36 השכינה את דוד שהוא בן אדם. אֶלָּא כסא אֶחָד לְמַדַּת הַדִּין, וְכסא
37 אֶחָד לְמַדַּת הַצְדִּיקָה. מִסְתַּפֶּקת הגמרא: האם רבי עקיבא קִבְּלָה מִיָּנִיה
38 – קיבל את טענת רבי יוסי וחזר בו מדבריו, או לֹא קִבְּלָה מִיָּנִיה – או
39 שלא קיבל את טענתו.
40 הגמרא מביאה ראיה מהברייתא לפשוט את הספק: תָּא שְׁמַע,
41 דְּתִנַּח, כסא אֶחָד הוּא לְדָוִד וְכסא אֶחָד הוּא לְצִדִּיקָה, דְּבִרְי רַבִּי
42 עֲקִיבָא. משמע שחזר בו רבי עקיבא וסובר כרבי יוסי, שכסא אחד
43 לדין ואחד לצדקה. מְמַשִּׁיכה הברייתא: אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן
44 עֲזַרְיָא לרבי עקיבא, עֲקִיבָא, מַה לָּךְ אֶצְל דְּבִרֵּי הַגָּדָה, כָּלֶךְ – לך לך
45 אֶצְל נְגַעִים וְאֶחָלּוֹת שֶׁהם הלכות חמורות ובהם אתה מחודד, ולא
46 בהגדה. אֶלָּא אֶחָד הוּא לְכַסָּא וְאֶחָד הוּא לְשִׁרְפָּרָה, כַּסָּא לִישָׁב עָלָיו
47 וְשִׁרְפָּרָה – כסא קטן לְהָדוּם רַגְלָיו.
48 לעיל הובאו דברי רבי אלעזר שצריך להיות זריז ללמוד תורה כדי
49 לדעת מה להשיב למינים. הגמרא מביאה את דברי רב נחמן שרק
50 היודע לענות למינים יענה להם: אָמַר רַב נַחֲמָן, הָאֵי מָאן דִּידַע

1 לְאֶהֱדוּרֵי – כל היודע להחזיר תשובה לְמִינִים כָּרֵב אִידִית, לִיתְהַר –
2 יחזיר להם תשובה, וְאֵי לֹא – ואם אינו יודע להחזיר להם תשובה
3 כרב אידית, לֹא לִיתְהַר – לא יחזיר להם. הגמרא מביאה את תשובת
4 רב אידית למינים: אָמַר הוּא מִינָא – מִין אֶחָד לְרַב אִידִית, בְּתִיב
5 במעמד הר סיני (שמות כד א), 'וְאֵל מִשָּׁה אָמַר עֲלֵה אֵל ה', ואם
6 הקדוש ברוך הוא אמר זאת, אם כן 'עֲלֵה אֵלִי' מִיכָּעִי לִיָּה – היה לו
7 לומר למשה 'עלה אלי'. אָמַר לִיָּה רב אידית, וְהוּא המלאך מְטַטְרוֹן,
8 ומלאך זה הוא שאמר למשה 'עלה אל ה', והטעם שלא נאמר שמו
9 בפסוק, לפי שְׁשִׁמּוֹ של מטטרון כְּשֵׁם של הקדוש ברוך הוא רַבּוֹ.
10 דְּבְתִיב אֵל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִכְנִיתִי, ולאחר מכן (שם כג כא) כתוב 'הַשְׁמֵר
11 מִפְּנֵי וְשִׁמַּע בְּקוֹל אֵל תָּמַר בּוֹ כִּי לֹא יֵשָׁא לְפָשַׁעְכֶם כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ',
12 ומכך שנאמר 'כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ' משמע שמטטרון וְהוּא המלאך
13 שהקדוש ברוך הוא שולחן שמו כשם הקדוש ברוך הוא. ולכן אמר
14 מטטרון 'עלה אל ה', ולא אמר 'עלה אלי'. שאל המין את רב אידית,
15 אֵי הָכִי – אם כך, ששמו של מטטרון כשמו של הקדוש ברוך הוא,
16 נִפְלָחוּ לִיָּה – נעבוד לו. אמר לו רב אידית, בְּתִיב בתחילת הפסוק
17 (שם כג כא) 'אֵל תָּמַר בּוֹ', כלומר אֵל תְּמַרְנִי בּוֹ – אל תחליף אותי בו.
18 שאל המין את רב אידית, אִם כֵּן מַה שֶׁנֶּאֱמַר בְּאוֹתוֹ הַפְּסוֹק (שם כג כא)
19 'לֹא יֵשָׁא לְפָשַׁעְכֶם' פירושו שמטטרון אינו יכול לסלוח על
20 חטאותיכם, ואם כן לָמָּה לִי – מה צורך יש במטטרון. אָמַר לִיָּה רב
21 אידית, הִימְנוּתָא בִּידֵן – אני נשבע שאין בו כח למחול על פשעינו,
22 ומאסנוהו עד כדי כך דְּאִפְּסִילו בְּפִרְוֹנָקָא – בתורת שליח המוציא
23 ומביא נְמִי לֹא קְבִילִינִיה – לא קיבלנוהו, דְּבְתִיב לאחר שישאל
24 חטאו בעגל (שמות לג טו), 'וַיֹּאמֶר אֵלָיו (ומשה אמר לקדוש ברוך הוא)
25 אִם אֵין פְּנִיךָ הוֹלְכִים אֵל תַּעֲלֶנּוּ מִזֶּה' וגו', כלומר שאם אינך הולך
26 עמנו אל תעלנו מהמדבר על ידי מלאך.
27 הגמרא מביאה טענה נוספת של המינים ותשובת החכמים: אָמַר לִיָּה
28 הוּא מִינָא – מִין אֶחָד לְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בְּרַבִּי יוֹסִי, בְּתִיב (בראשית יט
29 כד) 'וְהָ' הַמְטִיר עַל סְדוֹם וְעַל עֲמוֹרָה נִפְרִית וְאֵשׁ מֵאֵת ה' מִן
30 הַשָּׁמַיִם, ומכיון שכבר בתחילת הפסוק נזכר שזהו זה מאת הקדוש
31 ברוך הוא, אם כן 'מֵאֵתוֹ' מִיכָּעִי לִיָּה – היה צריך לכתוב 'מֵאֵתוֹ'.
32 אָמַר לִיָּה הוּא בּוֹכֶם – כובס אחד לרבי ישמעאל ברבי יוסי, שְׂבָקִיָּה
33 – עזוב אותו, וְאִנָּא מְהֻדְרָנָא לִיָּה – אני אחזיר לו תשובה. דְּבְתִיב
34 (בראשית ד כג) 'וַיֹּאמֶר לְמֹד לְנִשְׁיוֹ עֲדָה וְצִלָּה שְׁמַעֲן קוֹלִי, נִשְׂי לְמֹד
35 הַאֲזִנָּה אֲמַרְתִּי, ומכיון שלמדך דיבר לנשיו, אם כן 'נִשְׂי' מִיכָּעִי לִיָּה
36 – היה צריך לומר 'נִשְׂי'. אֶלָּא מוכרחים לומר דְּמִשְׁתַּעֲי קְרָא הָכִי –
37 שהפסוק הוא זה שמספר זאת כך, ואם כן הָכָא נְמִי – אף כאן מִשְׁתַּעֲי
38 קְרָא הָכִי – הפסוק דיבר כן, ולכן נאמר 'וְה' המטיר וגו' מאת ה'.
39 אָמַר לִיָּה רבי ישמעאל ברבי יוסי לכובס, מִנָּא לָךְ הָא – מנין לך דבר
40 זה. אמר לו הכובס, מְפִירִיקָה דְּרַבִּי מֵאִיר שְׁמַעֲי לִי – שמעתי
41 בדרשתו של רבי מאיר שהמקרא הזה הוא תשובה לשאלת המין.
42 דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כִּי הוּא דְרִישׁ רַבִּי מֵאִיר בְּפִירִיקָה – כשהיה רבי
43 מאיר אומר את שיעורו, הוּא דְרִישׁ תִּלְתָּא שְׁמַעֲתָא – היה דורש
44 שלש בשמועות, וְתִלְתָּא אֲנִדָּתָא – ושליש באגדות, וְתִלְתָּא מִתְלִי
45 – ושליש במשלים.
46 רבי יוחנן סיפר עוד על משליו של רבי מאיר: וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁלֹשׁ
47 מֵאוֹת מִשְׁלוֹת שְׁוֹעִלִים הָיוּ לוֹ לְרַבִּי מֵאִיר, וְאִנּוּ אֵין לָנוּ – לא נשאר
48 לנו מזה אֶלָּא שְׁלֹשׁ משלים,
49
50

1 ואם כן, בַּמָּה שֶׁכִּינְתָּה אִיכָּא – כמה שכינות יש, שהרי יש בהרבה
2 מקומות קבוצה של עשרה
3 מישראל. קְרִייתָ לְשִׁמְעִיָּה – קרא רבן גמליאל לשמשו של הכופר,
4 מִחָא בִּיה בְּאַתְקָתָא – והכחו על צוארו. אָמַר לִיה רבן גמליאל
5 לשמש, אֲמַאי עַל שְׁמִשָּׁא בְּכִיתִיה דְּכּוֹפֵר – מדוע זורחת השמש על
6 ביתו של הכופר. אָמַר לִיה הכופר לרבן גמליאל, שְׁמִשָּׁא אֲפּוּלִי
7 עָלָמָא נִיחָא – השמש זורחת על כל העולם, ולא רק על ביתי. אמר
8 לו רבן גמליאל, מִכָּאן תשובה לשאלתך, וְמָה אַם שְׁמִשָּׁא – השמש
9 דְּחַד מִן אֱלֹהִים אֲלֵפִי רְבוּא שְׁמִשֵּׁי דְקָמִי קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא – שהיא
10 אחת מתוך אלף אלפי ריבוא שמשות שלפני הקדוש ברוך הוא, נִיחָא
11 לְכּוֹלִי עָלָמָא – זורחת היא על כל העולם, אם כן שֶׁכִּינְתָּה דְקוֹדֶשָׁא
12 בְּרִיךְ הוּא – השכינה של הקדוש ברוך הוא בעצמו, עַל אַחַת בַּמָּה
13 וּבַמָּה – בודאי שהיא שורה על כל העולם.
14 הגמרא מביאה ויכוח של מין עם רבי אבהו: אָמַר לִיה הָהוּא מִינָא –
15 מין אחד לְרַבִּי אֶבְהוֹ, אֱלֹהִיכֶם נִחָן הוּא – שחוק בנביאיו, דְּקָאֲמַר
16 לִיה לִיחֻזְקָאֵל (יחזקאל ד' ד') וְאַתָּה שָׁכַב עַל צִדָּה דְשִׁמְעִיָּה, ולאחר מכן
17 דְּבִתִּים (שם ד' ו') וְיִשְׁכַּבְתָּ עַל צִדָּה דְתִמְנִי, ודבר זה הוא דרך שחוק.
18 בינתיים אָתָּה הָהוּא תִלְמִידָא – בא תלמיד אחד לרב אבהו ואָמַר
19 לִיה – לרבי אבהו, מִאי מַעְמָא דְשִׁכְיָעָתָא – מדוע צויה הקדוש ברוך
20 הוא על השמיטה. אָמַר לָהּ – אמר רבי אבהו למין ולתלמיד, הֲשִׁתָּא
21 אֲמִינָא לְכוּ מִלִּיתָא דְשִׁוּיָא לְתַרְוִיחָהּ – כעת אומר לכם תשובה
22 המועילה לשתי השאלות. אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, וְדַעו
23 בשדות שֶׁשׁ שָׁנִים, וְהַשְׁמִיטוּ שְׁבַע – ובשנה השביעית תשביטו את
24 השדה מעבודה, בְּרִי שְׁעַל יְדֵי כִךְ תִּדְּעוּ שְׁהָאֲרִין שְׁלִי הִיא, ולא
25 תתגאו בשבח ארצכם ובכך תשכחו את עול מלכותי. וְהֵן – בני
26 ישראל לֹא עָשׂוּ בֵּן, אֱלֹהִים הָמָּא, ולכן גָּלוּ מארצם. מִנְּהֵגוּ שְׁל עוֹלָם
27 הוּא, שְׁמִלְךָ בְּשֶׁר גְּדוֹם שִׁפְרָתָה עָלָיו מְדִינָה – שאנשי המדינה חטאו
28 לו, אִם הַמֶּלֶךְ אֲבֹרִי הוּא, הוֹרֵג אֶת כּוֹלֵן, ואִם הַמֶּלֶךְ רַחֲמֵן הוּא,
29 הוֹרֵג רַק אֶת חֲצִיָּהֶם, ואִם הַמֶּלֶךְ רַחֲמֵן מְלֵא רַחֲמִים הוּא, מִיִּיֶשֶׁר רַק
30 אֶת הַגְּדוֹלִים שֶׁבָּהֶן בְּיִשְׂרָאֵל. אֵת כֶּךָ נִהַג הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שהיה

31 מִיִּיֶשֶׁר אֶת יִחֻזְקָאֵל, בְּרִי לְמֶרֶק – לכפר את עוונותיהם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.
32 וְזוּ תְּשׁוּבָה גַם לְדַבְרֵי הַמִּין, שהקדוש ברוך הוא ייסר את יחזקאל
33 הַנְּבִיא מִפְּנֵי שֶׁהִיהָ גְּדוֹל בְּדוּרוֹ, ועל ידי יסוריו מתכפרים עוונותיהם
34 של ישראל.
35 הגמרא מביאה עוד ויכוח של מין עם רבי אבהו: אָמַר לִיה הָהוּא
36 מִינָא – מין אחד לְרַבִּי אֶבְהוֹ, אֱלֹהִיכֶם בָּהֶן הוּא, דְּבִתִּים (שמות כה ב')
37 וְיִקְחוּ לִי תְרוּמָה, וכֵּן לֹא קוֹבֵר מוֹתִים, ואִם הוּא קוֹבֵר הוּא צָרִיךְ
38 לְטָבוֹל, ואִם כֵּן כִּי בְּכִרְיָה לְמִשָּׁה – לאחר שקבר הקדוש ברוך הוא
39 את משה, בְּמִאי טָבִיל – במה הוא טבל ליטהר. וְכִי תִימָא – ואם
40 תאמר בְּמִאי – שטבל במים, וְהִכְתִּים בְּנִבּוּאָה הַנַּחֲמָה הַמְתַּאֲרָה אֶת
41 גְּדוּלַת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְכוּחֹו לְגַאֹל אֶת יִשְׂרָאֵל (ישעיה יב), מִי
42 מְדַד בְּשִׁעְלוֹ מִיָּם, מי הוא שיודע את עומק המים כקדוש ברוך הוא
43 שהוא כאילו מודד באגרופו, ואִם כֵּן הֵיכָן יֵשׁ מִיָּם הַמְסַפִּיקִים לוֹ.
44 אָמַר לִיה רבי אבהו, בְּנוֹרָא טָבִיל – הקדוש ברוך הוא טבל באש,
45 דְּבִתִּים (שם טו טו) 'כִּי הִנֵּה ה' בָּאֵשׁ יָבֵא. שאלו המין, וְכִי סִלְקָא
46 מְבִילוּתָא בְּנוֹרָא – האם טבילה באש כשרה. אָמַר לִיה רבי אבהו,
47 אֲדַרְבֵּה – היפוכו של דבר הוא, עֵינֶךָ מְבִילוּתָא בְּנוֹרָא הוּא – עֵינֶךָ
48 טבילה היא באש, דְּבִתִּים בְּפִרְשַׁת הַגְּעֵלָת כִּלִּים (במדבר לא כג), וְכִלִּ
49 אֲשֶׁר לֹא יָבֵא בָּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ מִיָּם, כלומר כל דבר שאינו יכול לבוא
50 באש מפני שישירף, תעבירוהו במים.
51 הגמרא מביאה ויכוח של מין עם רבי אבינא: אָמַר לִיה הָהוּא מִינָא
52 – מין אחד לְרַבִּי אֲבִינָא, בְּתִיב (שמותל ב' כג) 'וְכִי כַעֲמֵד בְּיִשְׂרָאֵל גּוֹי
53 אֶחָד בְּאֶרֶץ, שבני ישראל מיוחדים משאר האומות, מִאי רְבּוּתִיָּהּ
54 – ומה מעלתם גדולה מכולם, אֲתוֹן נִמִּי עֲרִכְתּוֹ בְּתָרֵן – הרי אתם
55 גַּם כֵּן מַעֲרֹבִים בְּנוֹ, דְּבִתִּים (ישעיה מ' ז') 'כָּל הַגּוֹיִם כְּאֵין נִגְדִי, שכל
56 העמים אינם חשובים בעיני הקדוש ברוך הוא, וּמִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר 'כֹּל'
57 מִשְׁמַע שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל כְּלוּלִים בּוֹה, אָמַר לִיה רבי אבינא למין, מְדִידְכוּ
58 אֶפְהִידוּ עָלַי – נביאים שיצאו ממכם מעידים עלינו שאנו יוצאים מן
59 הַכֹּלֵל, והיינו בלעם. דְּבִתִּים בְּנִבּוּאָה בִּלְעָם (במדבר כג ט),

18 וְזוּ הַקֶּצֶף שִׁינָא עַל יִשְׂרָאֵל, שכאשר הקריב את בנו לעבודה זרה,
19 נזכר להם עוונם, שהיו רגילים גם הם בכך. הַגְּמָרָא מְבַאֲרָה בְּמָה
20 נַעֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל: נֶאֱמַר (מלכים ב' ג' כז) 'וַיְהִי קֶצֶף גְּדוֹל עַל יִשְׂרָאֵל, וַיִּסְעוּ
21 מִעָלָיו וַיָּשׁוּבוּ לְאֶרֶץ. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַר פִּפְא, לֹא נֶאֱמַר וַיָּשׁוּבוּ
22 לְאַרְצָם' אלא וַיָּשׁוּבוּ לְאֶרֶץ, לִפִּי שְׁבָאוֹתָהּ שְׁעָה יִרְדּוּ רִשְׁעִיתָהּ שֶׁל
23 יִשְׂרָאֵל לְמִדְרִיגָה הַתַּתְּחוּנָה – לשפלות ולתחתיות, כלומר שנגזר
24 עליהם פורענות.
25 לעיל הובאה דרשת רבי אבא שדרש את מילת 'מֵאֵד', הַגְּמָרָא
26 מְבִיאָה מִימְרָא נּוֹסֶפֶת שְׁדוּרִשִׁים בַּה תִּיבָה זֹה: נֶאֱמַר עַל אֲבִישָׁג
27 הַשּׁוֹנֵמִית (מלכים א' ד') 'וְהִנְעִרָה יָפָה עַד מֵאֵד'. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַר
28 פִּפְא, עֲרִיזִין לֹא הִנְעִרָה בִּיּוֹפִיָּה לְחִצֵּי הַיּוֹפִי שֶׁל שָׂרָה, דְּבִתִּים עַל
29 אֲבִישָׁג 'וְהִנְעִרָה יָפָה עַד מֵאֵד', ומשמע שיופיה היה עד מאד וְלֹא
30 מֵאֵד כְּכֹלֵל, כלומר שלא היתה יפה מאד, ואילו על שרה נֶאֱמַר
31 (בראשית יב יד) 'כִּי יָפָה הִיא מֵאֵד'.

הדרן עלך אחד דיני ממונות

1 אגב שהובאה דרשה בענין מואב, מביאה הגמרא דרשה בענין מישע
2 מלך מואב: כתוב בפסוק (מלכים ב' ג' כז), 'וַיִּקַּח אֶת בְּנוֹ הַכֹּבֹד אֲשֶׁר
3 יִמְלֹךְ תַּחְתָּיו וַיַּעֲלֵהוּ עוֹלָה עַל הַחוֹמָה, נחלקו רב ושמואל בביאור
4 הכתוב, חָד אָמַר, שהעלה עולה לְשֵׁם שְׁמִים, ונתכוין לרצות את
5 הקדוש ברוך הוא. וְחַד אָמַר, שהעלה עולה לְשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה.
6 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: לְמָאן דְּאָמַר שהעלה עולה לְשֵׁם שְׁמִים,
7 הֵינִי דְּבִתִּים (שם) בהמשך הפסוק, 'וַיְהִי קֶצֶף גְּדוֹל עַל יִשְׂרָאֵל', שאם
8 גוי עשה כן לכבוד ה', ישראל המצווה לעבוד את הקדוש ברוך הוא
9 בודאי שצריך לעשות את רצון ה'. אֱלֹהִים לְמָאן דְּאָמַר שהעלה עולה
10 לְשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה, קֶשָׁה, אֲמַאי נֶאֱמַר 'וַיְהִי קֶצֶף גְּדוֹל עַל יִשְׂרָאֵל'.
11 מתרצת הגמרא: בְּרִדְבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי, דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי רַמִּי –
12 הקשה סתירה בפסוקים, בְּתִיב (יחזקאל ז' ז') 'וְכִמְשִׁשְׁמִי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
13 סָבִיבוֹתֵיכֶם לֹא עֲשִׂיתֶם, וְכִתִּיב (יחזקאל יא יב) 'וְכִמְשִׁשְׁמִי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
14 סָבִיבוֹתֵיכֶם עֲשִׂיתֶם, שעשו כמעשיהם. וְתִירֵץ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי,
15 שכוונת הפסוקים שְׁבָאנִשִׁים הַמְתַּקְנִין שְׁבָהֶם, כעגלון מלך מואב
16 שכיבד את הקדוש ברוך הוא, לֹא עֲשִׂיתֶם, אֲבָל בְּאֲנָשִׁים הַמְתַּקְנִין לָלוֹן
17 שְׁבָהֶם, כמישע מלך מואב שהקריב את בנו לעבודה זרה, עֲשִׂיתֶם.

1 שְׁכַל שְׁנוֹתָיו שֶׁל רֶבֶן יוֹחָנָן בֶּן זָבַאי הָיוּ מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וּמֵתוּכֶם, אֲרֻבָּעִים שָׁנָה עֶסֶק בְּפֶרֶק מִמֶּיָּא (בסחורה), אֲרֻבָּעִים שָׁנָה לְמֶד, וְאֲרֻבָּעִים שָׁנָה לִמְדָּה דְהֵינּוּ שָׂרָק בֶּאֱרֻבָּעִים שָׁנָה הָאֲחֵרוֹנוֹת שֶׁל חֵיוִי הָיָה דִּין וּמוֹרָה הוֹרָאוֹת, וְתֵנִיָּא אֲרֻבָּעִים שָׁנָה קוֹדֵם הוֹרֵבֶן הַבֵּית גְּלִיתָה סְנֵהֲדָרִי מִלְשַׁכַּת הַגּוֹזִית, וְיִשְׁכַּבָּה לָהּ בְּמִקוֹם בִּירוּשָׁלַם שִׁשְׁמוֹ חֲנוּת, וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק בֶּר אֲבֻדִּימִי, הִבְרִיתָא מִסְפֶּרֶת שֶׁהִסְנֵהֲדָרִין גִּלְתָּה כְּדִי לִזְמַר שְׁמָאז לֹא דָנוּ דִּינִי קְנָסוֹת. שׁוֹאֵלֶת הַגְמָרָא: דִּינִי קְנָסוֹת סְלָקָא דְעֵתָךְ, וְהָרִי דִּינִי קְנָסוֹת אֲפֻשֶׁר לְדוֹן בְּכָל מִקוֹם, וּבִלְבָד שִׁיחִי דִּינִים סְמוּכִין, אֱלָא לִלְמַד שְׁלֹא דָנוּ דִּינִי נִפְשׁוֹת, וְתָנִן – וּשְׁנִינוּ בִּמְשַׁנָּה מִשְׁחֶרֶב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הִתְקַיֵּן רֶבֶן יוֹחָנָן בֶּן זָבַאי, וּמִמְשַׁנָּה זֶה מִשְׁמַע שֶׁרֶבֶן יוֹחָנָן בֶּן זָבַאי הָיָה חֵי בִּזְמַן חוֹרֵבֶן הַבֵּית, נִמְצָא שֶׁהָאֲרֻבָּעִים שָׁנָה הָאֲחֵרוֹנוֹת שֶׁל רֶבֶן יוֹחָנָן בֶּן זָבַאי הָיוּ לֵאחֹר שֶׁכָּבַר גִּלְתָּה הִסְנֵהֲדָרִין מִלְשַׁכַּת הַגּוֹזִית, וְלֹא יִתֵּן שֶׁרֶבֶן יוֹחָנָן בֶּן זָבַאי דָּן דִּינֵי נִפְשׁוֹת, אִם כֵּן אֵין לִזְמַר שֶׁהָיָה בֶּן זָבַאי הַמְּזוּכָר

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שבת קודש עמ' א

1 אבל בפעם ראשונה ושניה, הדין הוא כמבואר בבבביתא שמחזירים אותו בכל אופן.
2 מבררת הגמרא: מָנָא יִדְעִי – מִנֵּין יוֹדְעִים אוֹתָם הַמְּמוּנִים הַחוּצִיָּא לִיסְקֵל, אִם יֵשׁ מִמֶּשׁ בְּדַבְרֵיוּ אוֹ לֹא, וְכִי הֵם הֵיוּ תַלְמִידֵי חֲכָמִים. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: אָמַר אֲבִי, דְּמִסְרִין לִיהּ זִוְנָא דְרִבְנָן – הֵיוּ שׁוֹלְחִים עִמּוֹ שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים וְחוּץ מֵהַמְּמוּנִים עַל הוֹצָאתוֹ לִסְקִילָה, שֶׁהֵם הֵיוּ בּוֹדֵקִים, אִי אִיכָא מִמֶּשׁ בְּדַבְרֵיוּ, אֵין – אֲכַן מַחְזִירִים אוֹתוֹ, אִי לֹא – וְאִם אֵין מִמֶּשׁ בְּדַבְרֵיוּ, לֹא מַחְזִירִים.
3 שׁוֹאֵלֶת הַגְמָרָא: וְלִמְסַר לִיהּ מַעֲיָקָא – שִׁישְׁלָחוּ עִמּוֹ שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים מִיד בְּתַחֲלִילָה, שִׁיבְדֻק דְּבָרֵיו אִפִּילוּ בַּפֶּעַם הָרִאשׁוֹנָה וְהַשֵּׁנִיָּה, וּמִדּוּעַ בַּפְּעָמִים הָרִאשׁוֹנוֹת מַחְזִירִים אוֹתוֹ בְּכָל מִקְרָה. מִתַּרְצָת הַגְמָרָא: אָנֹכּ דְּעֵצָה – מִכֵּין שֶׁבַעֲדוּ בְּדֶרֶךְ, הוּא מִפּוֹחַד מִכֶּ שֶׁהוֹלְכִים לַהֲרוּגוֹ, לֹא מִצִּי אָמַר כָּל מֵאָה דְּאִתָּה לִיהּ – אֵינוֹ יוֹכֵל לִזְמַר כָּל מֵה שִׁישׁ לוֹ, וְלֹכֵן יֵשׁ לַחְזִירוֹ לְבֵית דִּין, וְשֶׁם תְּנוּחַ דַּעְתּוֹ, וְיֻכַּל לִזְמַר כָּל דְּבָרֵיו.

משנה

16 במשנתנו ממשכיבה לעסוק בטירה שטרו בית דין כדי לזכות את הנידון: מִצָּאוּ לוֹ זְכוּת פְּטוּרוֹהוּ, וְאִם לֹא – אִם לֹא מִצָּאוּ זְכוּת, הִיא יוֹצֵא לִסְקֵל. וְכִרְזוּ יוֹצֵא לִפְנֵיו בְּהִלְכָתוֹ לְבֵית הַסְּקִילָה, אִישׁ פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי יוֹצֵא לִסְקֵל, עַל שֶׁעָבַר עֲבִירָה פְּלוֹנִית, וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עָדִיו, כָּל מִי שִׁיּוֹדַע לוֹ זְכוּת יָבֵא וְלִמְדָּה עָלָיו.

גמרא

21 הגמרא מביאה דברים נוספים שהיו צריכים לומר בהכרזה: אָמַר אֲבִי, וְגַם צָרִיךְ לִמְסַר שֶׁהַעֲבִירָה נַעֲשֶׂתָה בְּיוֹם פְּלוֹנִי, וּבְשַׁעֲרָה פְּלוֹנִית, וּבְמִקוֹם פְּלוֹנִי. וְהִטַּעַם לָכֵךְ, דִּילְמָא אִיכָא דִּידְעִי – שְׁמָא יֵשׁ עֲדִים הַיּוֹדְעִים שֶׁבִּזְמַן זֶה הָיוּ הָעֲדִים בְּמִקוֹם אַחֵר, וְאִתּוֹ – וְיֻבְאוּ לַעֲדִיד, וְמוֹזִים לָהּ – וְעַל יָדָם יוֹכֵל הַנִּידוֹן לְהוֹיֵם אֶת הָעֲדִים שֶׁהָעֲדִיר לְחֻבָּתוֹ.

27 שְׁנִינוּ בִּמְשַׁנָּה: וְכִרְזוּ יוֹצֵא לִפְנֵיו. מִדִּיִּיקַת הַגְמָרָא: לִפְנֵיו אֵין – דּוּקָא מִמֶּשׁ בִּשְׁעַת הַלִּיכָתוֹ לְבֵית הַסְּקִילָה, אֲבָל מַעֲיָקָא לֹא – קוֹדֵם הַלִּיכָתוֹ אֵין צוֹרֵךְ לַחְכִּיזַי עַל כֵּךְ בִּמְשַׁךְ אַרְבַּעִים יוֹם קוֹדֵם לִסְקִילָתוֹ. חֵלֶק זֶה שֶׁל הַגְמָרָא הוֹשֵׁמֶת עַל יַדִּי הַצְּנוּרָה, וְהוּבָא בַּהֲגָהוֹת רַצְיוֹנִים.

32 שׁוֹאֵלֶת הַגְמָרָא: וְהִתְנִיָּא, בְּעֶרְבַּ הַפֶּסַח תִּלְאוּהוּ לִישׁוֹ [הַנּוֹצֵרִין], וְהַכְּרִזוּ יוֹצֵא לִפְנֵיו אֲרֻבָּעִים יוֹם, [וְיֵשׁ הַנּוֹצֵרִין] יוֹצֵא לִסְקֵל עַל שֶׁכִּשְׁשָׁה וְהָסִית וְהָדִית אֶת יִשְׂרָאֵל, כָּל מִי שִׁיּוֹדַע לוֹ זְכוּת יָבֵא

במשנתנו.

15 אומרת הגמרא: אֱלָא עַל כִּרְחָךְ הַכוּנָה בִּמְשַׁנָּתֵינוּ לִבְנֵי זָבַאי דְּעֵלְמָא – כְּלוּמַר אָדָם אַחֵר שִׁשְׁמוֹ בֶּן זָבַאי, וְלֹא לְרֶבֶן יוֹחָנָן בֶּן זָבַאי. מוֹסִיפָה הַגְמָרָא: הָכִי נִמִּי מִסְתַּפְּרָא, דְּאִי סְלָקָא דְּעֵתָךְ רֶבֶן יוֹחָנָן בֶּן זָבַאי, יִהְיֶה קֶשֶׁה, וְכִי קָנִי לִיהּ רַבִּי – וְכִי הָיָה רַבִּי יְהוּדָה הַנִּשְׂאִי (מסדר המשניות) קוֹרֵא לוֹ 'בֶּן זָבַאי', וְהָלַךְ אֵין זֶה לִשּׁוֹן כְּבוֹד, אֲלָא הִיא צָרִיךְ לְקַרְאוּ לוֹ 'רֶבֶן'.
22 מִקְשָׁה הַגְמָרָא: וְהִתְנִיָּא מַעֲשֶׂה וְכִדָּק רֶבֶן יוֹחָנָן בֶּן זָבַאי בְּעוֹקְצֵי תַּנְאִים – כְּלוּמַר שֶׁמְפּוֹרֵשׁ בַּבְּרִיתָא שֶׁמַּעֲשֶׂה זֶה הָיָה עִם רֶבֶן יוֹחָנָן בֶּן זָבַאי, וְלֹא עִם בֶּן זָבַאי אַחֵר.
25 מִסִּיקָה הַגְמָרָא: אֱלָא תַלְמִיד הָיָה לִפְנֵי רַבּוֹ הָהוּ – עֲדִין רֶבֶן יוֹחָנָן בֶּן זָבַאי לֹא הָיָה דִּין אֲלָא רַק הָיָה יוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹתָיו הַדִּינִים, וּבִשְׁעַת הַדִּין אָמַר מִלְּתָא – אָמַר שֶׁאֲפֻשֶׁר לַחְקוֹר בְּעוֹקְצֵי הַתַּנְאִים וּבְמִסְתַּפְּרָ לָהּ מַעֲשֶׂה – וְדַבְּרֵיוּ הֵיוּ מִסְתַּבְּרִים לְדִינִים,

35 וְלִמְדָּה עָלָיו, וְלֹא מִצָּאוּ לוֹ זְכוּת וְתִלְאוּהוּ בְּעֶרְבַּ פֶּסַח. מִשְׁמַע שֶׁצָּרִיךְ לַחְכִּיזַי עַל כֵּךְ בִּמְשַׁךְ אַרְבַּעִים יוֹם. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: אָמַר עוֹלָא, וְתַסְפְּרָא – וְכִי סָבוֹר אַתָּה [לִישׁוֹ הַנּוֹצֵרִין] בֶּר הַפּוֹכִי זְכוּת הוּא – הָאִם יֵשׁ אֲצִלוּ דִין לַחְפֵּךְ וְלַחְזוֹר אַחֵר זְכוּת עֲבוּרוֹ, וְהִלָּא מִסְתָּא הוּא, וְרַחֲמֵנָא אָמַר לִגְבִי מִסִּית, 'לֹא תַחֲמוֹל וְלֹא תִכְסֶּה עָלָיו' (דברים יג ט), וּמִכָּאֵן שָׁאֵין לַחְפֵּךְ בּוֹכּוֹתוֹ, וְאִם כֵּן לֹא שִׁיךְ אֲצִלוּ כָּלֵל דִּין הַהִכְרָזָה הַשֵּׁנִי בִּמְשַׁנָּתֵינוּ, אֱלָא מֵה שֶׁכָּל זֹאת הַכְּרִיזוּ הוּא מִשּׁוֹם שִׁשְׁאֵנִי (שְׁנוּנָה) יֵשׁוּ [הַנּוֹצֵרִין] דְּקָרֹב לְמַלְכוּת הָהוּ – וּמִכֵּין שֶׁהִיא מְקוּרֵב לְמַלְכוּת פָּחוֹד לַהֲרוּגוֹ בְּלֹא לַחְזוֹר אַחֵר הַזְכוּת, וּמַעֲתָה מוֹכֵן שֶׁלֹּכֵן גַּם הַכְּרִיזוּ עַל כֵּךְ אַרְבַּעִים יוֹם, אֲבָל לַעֲוֹלָם בָּאָדָם אַחֵר הַהִכְרָזָה הִיתָה נַעֲשִׂית רַק בְּדַרְכּוֹ מִמֶּשׁ לְבֵית הַסְּקִילָה.
46 תָּנִן רַבְּנָן, הַמַּשָּׁה תַלְמִידִים הָיוּ לוֹ לִישׁוֹ [הַנּוֹצֵרִין, וְאֵלוּ הֵן] מִתָּאִי, נִקְאִי, נִצָּר, וְכוּנִי, וְתוֹדָה, וְגַם הֵם הִתְחַיְּבוּ מִיתָה. אֲתִיּוּהָ לְמִתָּאִי – הִבִּיאוּ אֶת מִתָּאִי כְּדִי לַהֲרוּגוֹ. אָמַר לָהּ מִתָּאִי לְחַכְמִים, וְכִי מִתָּאִי יִהְיֶה, הַכְּתִיב 'מִתִּי אָבֹא וְאֶרְאָה פְּנֵי אֱלֹקִים' (תהלים מב ג), טַעֲנָתוֹ הִיתָה שֶׁהִתִּיבָה 'מִתִּי' רִמּוּת עַל שְׁמוֹ, וְנִמְצָא שֶׁהַפְּסוֹק רִמּוּת שָׁאֵין לַהֲרוּגוֹ. אָמַר לוֹ, אֵין, מִתָּאִי יִהְיֶה, דְּכָתִיב 'מִתִּי יָמוּת וְאֶבֶר שְׁמוֹ' (שם מא ג) וּמִפְּסוֹק זֶה יֵשׁ רִמּוּ שִׁישׁ לַהֲרוּגֵךְ.
53 אֲתִיּוּהָ לְנִקְאִי. אָמַר לָהּ וְכִי נִקְאִי יִהְיֶה, הַכְּתִיב 'וְנָקִי וְצַדִּיק עַל תִּהְיֶה' (שמות כג ד), טַעֲנָתוֹ הִיתָה שֶׁהִתִּיבָה 'נָקִי' רִמּוּת עַל שְׁמוֹ, וְנִמְצָא שֶׁהַפְּסוֹק רִמּוּת שָׁאֵין לַהֲרוּגוֹ. [אָמַר לוֹ] אֵין, נִקְאִי יִהְיֶה, דְּכָתִיב 'בְּמִסְתַּרִים יִהְיֶה נָקִי' (תהלים יח), וּמִפְּסוֹק זֶה יֵשׁ רִמּוּ שֶׁרַצַּחַת בִּסְתֵר, וְרָאוּ לַהֲרוּגֵךְ.
58 אֲתִיּוּהָ לְנִצָּר. אָמַר [לָהּ] וְכִי נִצָּר יִהְיֶה, הַכְּתִיב 'וְנִצָּר מִשְׁרָשָׁיו יִפְרָה' (ישעיה יא א), טַעֲנָתוֹ הִיתָה שֶׁהִתִּיבָה 'נִצָּר' רִמּוּת עַל שְׁמוֹ, וְנִמְצָא שֶׁהַפְּסוֹק רִמּוּת שָׁאֵין לַהֲרוּגוֹ. אָמַר לוֹ, אֵין, נִצָּר יִהְיֶה, דְּכָתִיב 'וְאִתָּה הַשְׁלֵכֶת מִקִּבְּרֵךְ בְּנִצָּר נִתְעָב' (שם יד ט), וּמִפְּסוֹק זֶה יֵשׁ רִמּוּ שִׁישׁ לַהֲרוּגֵךְ.
63 אֲתִיּוּהָ לְכוּנִי. אָמַר [לָהּ] וְכִי כוּנִי יִהְיֶה, הַכְּתִיב 'כִּנִּי בְּכוֹרִי יִשְׂרָאֵל' (שמות ד כב), טַעֲנָתוֹ הִיתָה שֶׁהִתִּיבָה 'כִּנִּי' רִמּוּת עַל שְׁמוֹ, וְנִמְצָא שֶׁהַפְּסוֹק רִמּוּת שָׁאֵין לַהֲרוּגוֹ. אָמַר לוֹ, אֵין, כוּנִי יִהְיֶה, דְּכָתִיב 'הִנֵּה אֲנִכִּי הוֹרֵג אֶת בְּנֵךְ בְּכוֹרֶךְ' (שם פסוק כג), וּמִפְּסוֹק זֶה יֵשׁ רִמּוּ שִׁישׁ לַהֲרוּגֵךְ.
68 אֲתִיּוּהָ לְתוֹדָה. אָמַר [לָהּ] וְכִי תוֹדָה יִהְיֶה, הַכְּתִיב 'מוֹזְמִיר לְתוֹדָה' (תהלים ק א), טַעֲנָתוֹ הִיתָה שֶׁהִתִּיבָה 'תוֹדָה' רִמּוּת עַל שְׁמוֹ, וְנִמְצָא שֶׁהַפְּסוֹק רִמּוּת שָׁאֵין לַהֲרוּגוֹ. אָמַר לוֹ, אֵין, תוֹדָה יִהְיֶה, דְּכָתִיב 'זוֹכֵר תוֹדָה יִכְבְּדֵנִי' (שם כג א), וּמִפְּסוֹק זֶה רִמּוּ שְׁמִי שִׁיּוֹבֵחַ וְיִהְיֶה אֶת תוֹדָה, יִכְבֵּד בּוֹה אֶת ה', עַד כֵּאֵן הַשְׁמַטָּה הַצְּנוּרָה.

ב"ה, ט' ניסן, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבם מד' ניסן.

פליאה בעיני מה שכפי השמועה פסק לאכול בבקר, כי מלבד שאינני מבין היסוד להנהגה כזו, אינני מבין ג"כ ההיתר להנהגה זו, והרי אין לנו אלא הוראת נשיאנו הק' וכבר ידוע תורת הבעש"ט על הפסוק כי תראה חמור שונאך גוי עזב תעזוב עמו ולא על ידי תעניות וסיגופים, ובפרט שבדורנו דור חלוש זה כשהגוף מבלבל מפני שרעב הוא וכיו"ב, הנה לכל לראש עושה זה רושם בעבודת התפלה לימוד התורה וכיו"ב, אף אם אפילו הי' בזה שכר הנה צריך לברר אם לא יצא שכרו בהפסדו, ואם לדעתי ישמע הנה ינהג בהנהגה הידועה אז עס איז בעסער עסען צוליב דאוונען איידער דאוונען צוליבן עסען.

ולקראת חג הפסח הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה, הנה יחוגו אותנו בכשרות ובשמחה ויוכלו לבשר ממילוי משאלות לבבם לטובה.

בברכת החג.

ב"ה, י"א ניסן, תשט"ו
ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר אהרן מרדכי שי

שלום וברכה!

... (ב) מענינא דיומא הוא עריכת כינוס של מורים בראשיתם של מנהלי בתי ספר והתדברות ביניהם לזמן הלימוד החדש ולשנת הלימוד החדשה, הכנות להרישום וכו', ובודאי יש לנצל כינוס זה גם התייעצות אודות שיפורים האפשרים באופני החינוך, תכנית הלימודים וכו' וכו', ובאופן בלתי רשמי הנה לדעתי כבר באה העת לחפש דרכים איך להתקשר גם עם הורי התלמידים-ות ולהשפיע גם עליהם, כי נוסף שמוכרח שהרוח בבית לא יהי' מנגד להשפעת בית הספר, ואדרבה, הנה הענין מצד עצמו חשוב הוא למאד, אף שאינו מתפקידו של בית ספר באופן ישר.

(ג) מ"ש אודות שילמדו מצעירי אגו"ח לימודי קדש בבי"ס חילוני לגמרי, מובן מעצמו שאין לעשות זה בכותלי בית ספר זה, כי הרי הוא מעין נתינת הכשר על הבית הספר, ובמילא יש מקום לחשוש שע"ז הנה כמה מההורים הנמנים לע"ע ישלחו לשם את ילדיהם, אף שבאיזה מקומות נעשה בכגון דא, וגם בנויארק, ה"ז עושים זה בהדגשה ולא בכותלי בית הספר ולא בהתכנית שלו, כ"א ע"י היזמה של התלמידים (או שמעוררים בהם יזמה זו), והתערבות ההנהלה הוא רק שאין מונעים אותה או גם מסייעים באופנים בלתי רשמיים, ליזמה פרטית של תלמידים פרטים, ובודאי יש למצוא בית הכנסת או מקום אחר שתלמידים הנ"ל יוכלו ללמוד שם לימודי קדש. מובן מעצמו שברשותו לפרסם חו"ד זו לכל המעוניינים, ובפרט לצעירי אגו"ח...

ולקראת חג המצות הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה הנה יחוגו אותנו הוא וכל ב"ב שי' בכשרות ובשמחה.

בברכת החג.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 א. אסור לעשות פתילה לנרות של שבת^א מדבר שהאור אינו נאחז בו ונכנס בתוכו אלא נסרך סביביו והשלהבת
- 2 קופצת כגון צמר ושער ופשתן שאינו נפוץ ופסולת של משי וכיצא בהם דבין שאינן דולקים יפה חושישים
- 3 שמא יטה הנר כדי שיתקרב מאוד השמן שבתוכו אל הפתילה וידלק יפה ונמצא מבכיר בשבת אבל עושים מצמר
- 4 גפן^ב וקנבוס^ג וכיצא בהם מדברים שהאור נאחז בהם ונכנס בתוכם ופשתה נפוצה^ד יותר טובה מכולם:

הלכתא רבתא

- א [לנרות של שבת - בין לנרות שהיו נהוגים בזמנם (כלי עם שמן וכיו"ב), ובין נרות מוצקים (חלב וכד') הנהוגים בזמננו.
- ב [מצמר גפן - כותנה (=cotton).
- ג [וקנבוס - (=קנאביס, cannabis) צמח ששימש במשך שנים לעשיית אריגים.
- ד [ופשתה נפוצה - פשתן שנמתח והותר סבך החוטים, ולכך האש נתפסת בו היטב.

חלק ב סימן רסד, דיני הפתילה והשמן סעיף א

שולחן ערוך - הלכות נטילת ידים

- 1 יד מי שהוא במדבר או במקום סכנה ואין לו מים ומפחד
- 2 לחזור אחריהם פטור מנטילת ידים (וא"צ למנוע מלאכול
- 3 אע"פ שלא יסתכן בתעניתו עד שיביאו לו מים או שיש לו
- 4 לאכול דברים אחרים שאינם צריכים נטילת ידים לפי שבמקום
- 5 סכנה לא גזרו כלל על נטילת ידים וכן כשהיו יוצאים במחנה
- 6 למלחמה היו פטורים מנטילת ידים):
- 7 טו צריך לזוהר מאוד בנטילת ידים שכל המזלזל בנטילת ידים
- 8 חייב נידוי ובא לידי עניות ונעקר מן העולם ואפי' הנוטל
- 9 ידיו ברביעית מצומצם מביאו לידי עניות אלא יוסיף ליטול ידיו
- 10 בשפע וכל הנוטל מלא חפניו מים נותנים לו מלא חפניו טובה
- 11 וברכה ומכל מקום לא יכוין לכך כדי להתעשר שנמצא עובר
- 12 על מנת לקבל פרס אלא יעשה לכבוד קונו:
- 13 טז אף על פי שהנטילה היא מדברי סופרים מברכין עליה אשר
- 14 קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים והיכן ציונו שנאמר
- 15 לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל ולפיכך כשאנו
- 16 שומעים לדברי חכמים אנו מקיימים מצות ה' שצונו לשמוע
- 17 אליהם וזהו טעם כל הברכות שמברכין על מצות של דבריהם.
- 18 ומן הדין היה ראוי לברך קודם הנטילה שכל המצות מברכין
- 19 עליהם עובר לעשייתן אלא שלפעמים אין ידיו נקיות כגון היוצא
- 20 מבית הכסא לכך מברכין לעולם אחר הנטילה שלא לחלק בין
- 21 נטילה לנטילה ועוד שגם הניגוב הוא מן המצוה כמו שיתבאר
- 22 ואף על פי שלפעמים א"צ ניגוב לא רצו לחלק בין נטילה
- 23 לנטילה.
- 24 ומכל מקום מי שנוטל ידיו בב' שטיפות ראוי לו לברך אחר
- 25 שטיפה הראשונה קודם שיתן עליהם מים שניים שכבר ידיו הן
- 26 נקיות וראויות לברכה אף אם היה בבית הכסא.

- 27 ואם שכח ולא בירך עד אחר הניגוב יברך אח"כ ואף על פי
- 28 שכל המצות שלא בירך עליהן עובר לעשייתן אינו מברך עליהן
- 29 לאחר גמר עשייתן מכל מקום מצוה זו כיון שלפעמים אי אפשר
- 30 לברך עליה קודם עשייתה כגון היוצא מבית הכסא ומוכרח
- 31 לברך אחר עשייתה אין לחלק בה בין פעם לפעם ולעולם יכול
- 32 לברך אח"כ.
- 33 אלא שלכתחלה מדקדקים לברך קודם הניגוב הואיל וגם הוא
- 34 מן המצוה אבל עיקר הנטילה שמברכים עליה היא הנטילה
- 35 לבדה שכבר נעשית.
- 36 ומכל מקום אם נזכר אחר שבירך המוציא שוב אינו מברך על
- 37 נטילת ידים.
- 38 (והוא הדין אם הוצרך ליטול ידיו באמצע סעודה לדברי
- 39 האומרים שצריך לברך על נטילת ידים ושכח ולא בירך עד
- 40 שאכל פת אינו מברך עוד שכיון שהנטילה אינה אלא בגלל
- 41 האכילה כל שהתחיל לאכול שוב לא שייך לברך על הנטילה
- 42 שכבר חלפה ועברה.
- 43 ולא עוד אלא אפי' לא התחיל לאכול לא שייך לברך אלא מיד
- 44 אחר הנטילה ולא מופלג ממנה ולכן יש אוסרים להפסיק בדיבור
- 45 בין נטילה לברכה כמ"ש בס"י קס"ה ואם הפליג אפי' בשתיקה
- 46 שוב אינו מברך שאף שלא היה יכול לברך עובר לעשייתה
- 47 ומוכרח לברך אח"כ אין סברא כלל שיוכל לברך עליה לעולם
- 48 אלא מיד אחר עשייתה):
- 49 יז כל האוכל בלא ניגוב ידים כאלו אוכל לחם טמא שנאמר
- 50 ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא בגוים אל תקרי
- 51 לחמם אלא לח מים ועוד לחמם טמא בגימטריא בלא ניגוב ידים.
- 52 יש מפרשים שטומאה זו היא ממים הראשונים שנטמאו מהידים
- 53 אם אין בהם רביעית ואף שמים השניים מטהרין את הראשונים

1 מכל מקום לכתחילה צריך להעביר את הראשונים לגמרי ע"י
2 ניגוב ולא די שיתנגבו מאליהן אלא צריך לשפשפן במפה או
3 בשאר דברים שהשפשוף מטהרן ביותר אבל המטביל ידיו וכן
4 הנוטל שתי ידיו בבת אחת ושופך עליהם רביעית בבת אחת וכן
5 אם שפך על ידו אחת רביעית וכן שפך על חברתה שאין שם
6 מים טמאים כלל א"צ לנגבן ומכל מקום יש בו משום מיאוס
7 אם דעתו קצה עליו.

8 ויש מפרשים שטומאתן היא מאיסתן שדבר מיאוס קרוי טמא
9 כמו שאמר הכתוב לחמם טמא וגו' וה"ה אם שפך רביעית בבת
10 אחת ולא הקילו אלא במטביל לפי שלא חשו חכמים לתקן ניגוב
11 לטהר הידים ממאוסותן אלא כשמטהרן בטהרה שתקנו חכמים
12 שהיא נטילה בכלי אבל כשמטהרן בטבילה שהיא כעין טהרה

13 של תורה שהיא טבילה לא חשו לתקן בה כלום ויש להחמיר
14 כדבריהם:
15 ית אל ינגב ידיו בחלוקו מפני שקשה לשכחה:
16 יט כשהוא נוטל ידיו נוטל ימין תחלה ואחר כך יד שמאל וכן
17 בכל פעם שרוחץ ידיו רוחץ של ימין תחלה כמ"ש בסי' ב':
חלק א סימן קנח, דיני נטילת ידים לסעודה, סעיפים יד"ט

18 א אין נוטלין לידיים אלא מכלי שסמכו טהרת ידיים על הזאת
19 מי חטאת או על קידוש ידיים ורגלים במקדש שהיו צריכים
20 כלי שבקידוש ידיים ורגלים נאמר ועשית כיור וגומר ורחצו ממנו
21 וגומר ובמי חטאת נאמר ונתן עליו מים חיים אל כלי:

חלק א סימן קנט, באיזה כלי נוטלין לידיים
וכיצד יבואו המים לידיה, סעיף א

תורה אור

1 תוכן הפרק: השייכות בין הלכות תורה שבעל פה
2 להגילויים דלעתיד לבא

3 ולכן אמרו רז"ל שגם הלכות אינן במלות.
4 ע"פ המבואר לעיל שפורים הוא מעין דלעתיד
5 לבא לפי שהי' ענין של "אתהפכא חשוכא לנהורא",
6 ולכן לא יתבטל גם אז - יובן גם הטעם שגם הלכות
7 אינן בטלות לעתיד לבא, לפי שגם בהלכות התורה
8 ישנו הענין ד"אתהפכא חשוכא לנהורא", שהחושך
9 עצמו נהפך לטוב וקדושה.

10 [וזהו שהולך ומבאר:]

11 וביאור הענין, כי הנה אמרו רז"ל על פסוק ברח
12 דודי [זה הקב"ה] ודמה לך לצבי וגו', מה צבי דגם
13 כשהוא בורח מחזיר ראשו לאחוריו, "כך אמרו
14 ישראל [להקב"ה], רבונו של עולם אם אנו גורמים
15 שתסתלק מבינינו יהי רצון שתברח כמו הצבי
16 שהוא בורח ומחזיר את ראשו למקום שהניח".

17 [על פי פשוט דברי רז"ל מכוונים להיחס בין הקב"ה
18 לבני ישראל בזמן הגלות (כמו שהביא שם הכתוב "ואף גם
19 זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתיים גו'"), אמנם על
20 פי חסידות משל זה מצבי המחזיר ראשו לאחוריו מכוון
21 גם לאופן התגלות אלקות בהלכות התורה.

22 ויובן זה על פי ביאור עומק הבנת המשל ד"מחזיר
23 ראשו לאחוריו":

24 דהיינו עד"מ כמו שבארם, בעצם ראשו היינו
25 הגולגולת הנה מונח בתוכו מוח ושכלו ובינתו,

26 וכשמחזיר עצם ראשו לאחוריו הנה גם המוח אשר
27 בתוכו ורוח שכלו ובינתו נמשכין אחריה.

28 כך בביכול המשיך הקב"ה וחלביש רצונו וחכמתו
29 במקום "אחוריו", שהם בחינת חיצוניות, דהיינו
30 בענינים גשמיים. כמו בבהמות בסדר קדשים,
31 ובמעוץ בסדר נזיקין, דפנימית רצונו וחכמתו ית'
32 מלובשים בהם.

33 הלכות התורה הן רצונו וחכמתו של הקב"ה,
34 "שכך עלה ברצונו וחכמתו של הקב"ה שאם יטעון זה
35 כך וזה כך יהי' הפסק כך" וברצונו ית' גופא - התורה
36 והמצוות הן "פנימיות רצון העליון וחפצו האמיתי" -
37 בניגוד לרצונו ית' בכל הנבראים שאינו אלא
38 "חיצוניות הרצון" (לפי שאין הם התכלית, ונבראו רק
39 "בשביל ישראל");

40 ולאידך, כל ההלכות הערוכות לפנינו במשנה או
41 בגמרא מדברים בענינים גשמיים, שגשמיות היא
42 בחינת "אחוריים" וחיצוניות לגבי מעלת ומדרגת
43 הרוחניות, ונמצא שענין הלכות התורה הוא כמו
44 ה"מחזיר ראשו אחוריו", שמטה את מוחו וכח שכלו
45 אל צד האחוריים, כך בהלכות התורה הלביש הקב"ה
46 את פנימיות רצונו וחכמתו בדברים גשמיים.

47 וגם מדותיו ית' הם נמשכים אחריהם מאליהם
48 וממילא כמ"ש השיב אחור ימינו וגו'.

49 ידוע שהמידות הן תולדות השכל, דכשאדם מביין
50 ומשיג שדבר מסויים יגרום לו עונג נולד בליבו בדרך
51 ממילא רגש של תאוה ומשיכה אל הדבר ההוא, וכך

1 הוא למעלה כביכול, שמידותיו יתברך "נמשכות"
2 בדרך ממילא לפי רצונו וחכמתו יתברך, ולפיכך,
3 כשהקב"ה מלביש רצונו וחכמתו "במקום אחוריו"
4 (היינו בהלכות התורה המלוכשות בדברים גשמיים),
5 גם מדותיו יתברך נמשכות שם בדרך ממילא, וכדכתיב
6 "השיב אחור ימינו", ד"ימין" הוא מידת החסד
7 שלמעלה, והקב"ה "השיב" ימינו וחסדו לבחינת
8 "אחור".

9 [ומהי התכלית של הלבשת רצונו וחכמתו ומדותיו
10 הקדושות בדברים גשמיים?

11 על זה ממשיך:]

12 ובחכמה אתברירו, פירוש, כי אין לשון בירור נופל
13 אלא בדבר שמתערב, כגון מין במינו ואינו ניכר.
14 איתא בזהר "בחכמה אתברירו" (בחכמה מתברר
15 הטוב מן הרע). וקאי על העסק בחכמת תורה שבעל
16 פה, שעל ידי עסק זה מבדילים ומבררים את הטוב מן
17 הרע. ומדייק כאן "אתברירו" - לשון בירור - שאינו
18 נופל אלא בדבר שמתערב, כגון מין במינו ואינו ניכר,
19 שאז יש צורך בחכמה לברר ביניהם. כך עד"מ בעסק
20 בהלכות התורה יש צורך "לברר" בין דברים הנראים
21 דומים זה לזה.

22 [והולך ומבאר ענין ה"בירור" שבעסק התורה:]

23 כך עד"מ סרסור המחליף פרה בחמור לגבי השונה
24 משנה והלכה זו.

25 למשל - ההבדל בין סרסור המחליף פרה בחמור
26 לבין השונה משנה והלכה זו, ששניהם עוסקים
27 לכאורה באותם פרה וחמור, אבל הם רחוקים זה מזה
28 בתכלית, שעסק הסרסור הוא בשביל פרנסתו הגשמית,
29 ואילו השונה הלכות אלו עוסק בזה כדי לגלות מהו
30 רצונו וחכמתו של הקב"ה.

31 וכן קצב המתעסק בנתוח אברי הבהמה לנתחים
32 ובבני מעים וכו' הוא "קצב", אך המתעסק לידע
33 כל פרטי הלכות התלויין באברי הבהמה להבדיל
34 בין טרפה לכשרה - נקרא "עוסק בתורה". וכן
35 במחליף פרה לידע ולהבדיל ולברר בין חייב לזכאי,
36 וכן בסדר טהרות בין טמא לטהור כו'.

37 אדם הרוצה לדעת כל פרטי הלכות התלויין באברי
38 הבהמה להבדיל בין טרפה לכשרה - "שצריך החכם
39 לידע כל ניתוח האברים הפנימיים והחיצוניים ולעייין
40 ולדקדק בכל אחד בפרט באופן הדין בטיפות או

41 כשרות הריאה או וושט או גרגרת והמעיים כו' שזהו
42 ממש כמו הטבח" - הנה אדם זה אינו "קצב" אלא
43 הוא חכם העוסק בבירור רצונו וחכמתו יתברך, אם
44 בהמה זו כשרה או טרפה.

45 וכן הוא ההבדל בין המחליף פרה בחמור בשביל
46 פרנסתו או שמעיין בזה כדי לברר פסק דין התורה,
47 חייב או זכאי. וכן יש דוגמאות לכך בסדר טהרות
48 להבדיל בין טמא לטהור כו'.

49 וכן בכל ש"ס משנה ונגמרא וכל הפוסקים ראשונים
50 ואחרונים מתגלה ומתברר רצון העליון וחכמתו
51 ית', ועל ידי זה מתברר ונפרד הרע מהטוב, דהיינו
52 הפסול מהכשר וחייב מזכאי.

53 וכן במצות מעשיות התלויין בהנהגה של מדות
54 טובות, שלפעמים אותה ההנהגה במקרה אחד הוי
55 מצוה ובמקרה שני אינה מצוה, כגון שומר אבידה
56 שפמור ליתן פרוטה לעני, שעוסק במצוה פמור
57 ממצוה, והיינו אם עוסק בה (בשמירת האבידה)
58 לצרכה, לשמחה ולנערה, ואין חילוק בין היא
59 אבדת עשיר או עני (דגם שמירת אבידת עשיר פוטרת
60 השומר מלתת צדקה לעני העומד לפניו), משא"כ אם
61 שומר כסות שלו, אפילו אינו עשיר כמו בעל
62 אבדה, הרי אין בו מצוה. וכן הענין בצדקה
63 וגמילות חסדים, מה שעושה חסד עם הבריות הרי
64 זה מצוה, ואם עושה לצרכו (אע"פ שהוא עצמו עני
65 ונצרך) אין בו מצוה.

66 וא"כ כשעושה מצוה בדבר גשמי הרי הוא ענין
67 התתהפכות חשובא לנהורא, שאור ה' הוא גילוי
68 רצונו ית' ואור במקום החשך הגשמי דוקא.

69 נמצא, שתוכן ענין העסק בהלכות התורה הוא
70 להפוך חושך לאור, שאור ה' יתגלה בגשמיות דוקא,
71 היינו שאותו מעשה גשמי עצמו, שבשטחיות נראה
72 שהוא עסק בדבר גשמי וחומרי, מתהפך להיות אמצעי
73 שעל ידו מתברר ומתגלה רצונו וחכמתו של הקב"ה.

74 וזהו הטעם שהלכות אין בטלין לעתיד לבא, לפי
75 שיש בהן אותה המעלה של הגילויים דלעתיד, שאז
76 יתהפך החושך לאור ובמילא יתגלה כבוד ה' למטה
77 באופן של "וראו כל בשר" כנ"ל.

78 [אלא שלפי זה יש להבין: מאחר שבהלכות התורה יש
79 "אתהפכת חשובא לנהורא", ה' ראוי שכל אדם שעוסק
80 בהלכות התורה ירגיש גילוי אור ה' ממש (ע"ד "ונגלה

1 כבוד ה' דלעתיד לבא) - והרי רואים אנו שאפשר לעסוק
2 בהלכות התורה ולברר הלכה לאמיתתה של תורה ומכל
3 מקום אין מרגישים גילוי אור ה'.

4 וזהו שממשך:]

5 וזהו מה שנאמר (בשיר השירים) "דומה דודי לצבי
6 גו' הנה זה עומד אחר כתלנו", פירוש "זה עומד"
7 - "זה" מורה על גילוי, וקאי על הלכות התורה, לפי
8 שבחינת חכמתו ורצונו ית' הוא בחינת התגלות,
9 בבחינת "זה", בעניני התורה.

10 אלא שבחינת "זה" עומד "אחר כתלנו", שאין אור
11 ה' שורה ומתגלה בו [באדם הלומד התורה], מפני
12 שעוונותיהם מבדילין ועומד לנגדו בכותל [ולפיכך
13 "נקרא כתלנו", שאנחנו עשינו הכותל והמחיצה
14 הזאת"].

15 והעצה היעוצה לזה - שבחינת "זה" תתגלה באדם -
16 "משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים", כי חלון הוא
17 חלל שנעשה בכותל, וכן ענין החרכים, אלא שחרכים

18 הם סדקים קטנים וחלון הוא חלל גדול יותר.

19 כך על דרך משל צריך האדם לעשות "חלונות"
20 ו"חרכים" בכותל המבדיל בינו לאביו שבשמים,
21 וענינם בנמשל, הנה אמרו רז"ל פתחי לי בחודה
22 של מחט כו', דכמו שחוד המחט עושה נקב כו',
23 כך צריך האדם לעשות נקב בליבו, דהיינו שישבור
24 לבו, לב האבן, להיות לו רוח נשברה לב נשבר.

25 כי כל המסכים והכותל והמחיצה המפסקת בינו
26 לאביו שבשמים הוא בחינת גסי הרוח, אשר על כן
27 מחשב עצמו ליש, וחפצי עצמו יקרים בעיניו
28 מחפצי שמים.

29 עיקר הכותל המפסיק בין ישראל לאור הקדושה
30 הוא גסות הרוח, מה שהאדם מחשיב עצמו ליש
31 ומציאות, ובמילא חפצי עצמו יקרים יותר בעיניו
32 מחפצי שמים. ולפיכך, על ידי שבירת הלב וביטול
33 גסות לבו יוכל אור ה' (שבהלכות התורה) להיות
34 בהתגלות אצלו.

ד"ה ויושט המלך פרק ה

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

1 אבל הנה בחי' ההשפעה הבאה דרך לבוש נהפוך הוא,
2 שהלבוש הוא בחי' נפרד לגמרי גם [מ]אברי הגוף
3 ואין לו שייכות ויחוס] כלל עמם, וא"כ ההשפעה שעוברת
4 דרך בחי' לבוש נראה לעין הרואה שיעקר ההשפעה הוא
5 ע"י] הלבוש עצמו ולא ע"י הגוף כלל, להיות כי אין
6 [ל]לבוש ערך לגבי אור וחיות הגוף עד שנאמר שהלבוש
7 בטל לגבי הגוף ושהחיות שבו פועל ע"י מלבושי הגוף כמו
8 באברי הגוף עד שלא תקרא ההשפעה ע"ש הלבוש כלל,
9 שהרי אדרבה מלבד שהלבוש מכסה ומעלים לגמרי לאור
10 וחיות הגוף, הנה הוא נפרד לגמרי מעצם האדם ונראה לעין
11 כאלו הלבוש בלבד הוא הפועל מצד עצמו (והרי זה כמו
12 הגרון בלתי הגלות היד המניע כלל, וכן מרכבת סוסים כמו
13 סוסים שחורים ואדומים דנבואת זכרי' שמדבר בע' שרים
14 וגם נק' עננים כן]מ"ש] רוכב על עב ק"ל כו' [ו]גם נק' גרון
15 ביד כו' כי הגרון נפרד מעצם היד וכן הסוס מן הרוכב כו'),
16 וזהו ב' הפכים ביטול האבר לגבי הא' והחיו' שבו, עם
17 פירוד הלבוש מעצם גוף האדם, וכנראה לעין באדם כאשר
18 הולך בלבושי' שאז אין התנועה נכרת באברי גופו כלל
19 וכן[לל] רק התנועה נראית במלבושי' בלבד המכסים על

20 האברים כו' וגם הנה הלבוש הוא מקיף לכל הגוף ואינו
21 בא בחיתוך והתחלקות לכל אבר כמו שהאברים מתחלקים
22 במזגם לפי חילוק האור שבהן, וגם שהלבוש נחתך ג"כ לפי
23 מדת האברים יד ורגל אינו רק במדה בלבד, אבל לא
24 שנעשה הלבוש כלי וחומר מוכן לקבל האור [והחיות]
25 ולהיות בטל בכל חלקי' כמו האבר וד"ל.
26 והנמשל מכל זה יובן למשכיל למעלה בבחי' ההשפעה
27 וההשתלשלות דאבי"ע, דהנה ידוע שג' עולמות
28 ביי"ע הרי יש להן ערך ויחוס זע"ז מאחר שהן בבחי'
29 השתלשלות כמו שלשלת כו', וכידוע דע"ס דבריא מקור
30 הע"ס דיצי' כי בחי' מל' דבריא נעשה כתר ליצי' [וכן]
31 מל' דיצי' נעשה כתר לעשי', וע"כ גם העולמו' באין בבחי'
32 השתלשלות מעילה לעילה וכמ"ש וקרא זה אל זה כו'
33 ותרגומו [ו]מקבלין דין מן דין כו' שמלאכים ונשמות
34 דבריא הן בחי' מקורים ומשפיעים למלאכים ונשמות
35 דיצי' כידוע דאימא מקנא בכורסייא דבריא הוא בחי'
36 השגת אלקות מאור אימא דמקנא ומאיר שם בצמצום
37 גדול רק כפי הגבלת השגתם, ויורד האור ומשתלשל
38 מהשגות הללו המוגבלים שנק' מלאכים דבריא למלאכים

1 דיצי' ששם הוא בחי' המדות כי ז"א מקנן ביצי' כידוע,
 2 ועד"ז מיצי' לעשי' וכולן יש להן ערך ושייכות זע"ז וכל
 3 תחתון נעשה כמו חומר לצורה לגבי העליון ע"ד נפש
 4 הגלגלי' שגם שהן צורה לחומר הגלגל הרי מקבלים רק
 5 מחומר האופנים ושמרים שלהן, ועד"ז האופנים לגבי
 6 החיות כו', ועד"ז יובן בכלליות ב"ע שהן שרפים וחיות
 7 ואופנים שרפים בבריאה כו' ונמצא שירידת האור והשפע
 8 מבריאה ליצי' ומיצי' לעשי' הוא נמשך בבחי' מעב"ר
 9 הנ"ל שהוא כמו ביטול הכלי לגבי האור שאין הפעולה נק'
 10 ע"ש הכלי והחומר כלל רק ע"ש האור והחיות, כך אין
 11 השפע נק' ע"ש בחי' היצי' שמקבל מבחי' הבריאה רק
 12 ע"ש בחי' אור הבריאה שהוא מקור היצי' כמו שאין השפע
 13 נק' ע"ש הכלי רק ע"ש האור כו', וכמ"כ בירידת השפע
 14 מיצי' לעשי' אין השפע נק' ע"ש העשי' רק ע"ש היצי'
 15 מקור העשי' מאחר שיש ערך ויחוס לכל ההשתלשלות
 16 דבי"ע [בבחי'] עילה ועלול שנק' אור וכלי חומר וצורה,

17 להיות כי כולן בבחי' הגבול יש להן ערך א' רק
 18 שמשתלשלים בריבוי ירידת המדריגות ע"פ ריבוי [מיני]
 19 צמצו' מעילה לעילה עד שבחי' ההשפעה הבאה למטה
 20 בעוה"ז החומרי מבחי' מל' דמל' דעשי' בגלגלים וארץ
 21 הגשמי בחלקי התהוות דצח"ס הגשמי ה"ז כמו התנועה
 22 באצבע שנק' עשי' גשמי' שבה מלובש המחשבה
 23 ובמחשבה מאיר השכל עד שאנו אומרים שהאצבע כותב
 24 את השכל אבל מפני תכלית ביטול [הכלי] לגבי האור כנ"ל
 25 אין הפעולה נק' ע"ש הכלי כלל כו' כך כתיב כולם בחכ'
 26 עשית עשי' ממש בהתהוות דצח"מ גשמי' שמקבלים ממל'
 27 דעשי' שבה מאיר בחי' מדות דיצי' ובמדות דיצי' מאיר
 28 בחי' השכל והמחשבה שבבריאה כו', ומפני תכלית
 29 הביטול דכלי לגבי האור אין הפעולה נק' רק ע"ש האור
 30 ומקור הראשון והוא בחי' החכ', וזהו בחכ' עשית בחכ'
 31 דוקא וכמ"ש רז"ל במאמר אחד כו' והוא מאמר דבראשית
 32 כידוע.

להבין וכו' ההפך בין ו' יומין דחול לשבת

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

1 כה) ועפ"ז יובן מ"ש רבינו ז"ל שלזאת נק' המ"ל עלמא
 2 דאתגליא כי בה נגלה כח אור א"ס לברוא יש
 3 מאין שלא ע"י השתלשלות עו"ע כו' ור"ל שבענין הבריא'
 4 מאין ליש בבי"ע דאע"פ שמצד עצם הנבראים הם למטה
 5 מטה במדריגה מהנאצלים ואין ערוך ממש ביניהם, מ"מ
 6 בבחינת כח האלקי המהות אותן מאין ליש, ניכר בזה יותר
 7 כח אור א"ס ב"ה הבלתי בע"ג ממה שניכר גדולתו ית' ע"י
 8 השתלשלות הנאצלים, כי אף שמעלת הנאצלים גדולה מאד
 9 לאין ערוך על מעלת הנבראים מ"מ התהוותן מן החכמה
 10 ולמטה הוא בבחי' עו"ע כנ"ל משא"כ התהוות הנבראים
 11 שהוא מאין ליש ממש הרי זה הפלא ופלא גדול ועצום לאין
 12 ערוך ממש מההשתלשלות עו"ע שהוא בחי' יש מיש, וא"כ
 13 בהבריאה מאין ליש הוא שנגלה כח א"ס ב"ה כי הוא לבדו
 14 בכחו ויכולתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט ממש בלי
 15 שום סיבה אחרת קודמת ליש הזה, מה שאין ביכולת שום
 16 נברא ונאצל להוות אפי' כנף קטן של זבוב מאין ליש מאחר
 17 שהנבראים ונאצלים אין מציאותן מעצמותן שהרי נמצאו
 18 אחר ההעדר שהוא ית' המציאם מן האין והאפס המוחלט
 19 אל היש שהם בו והרי א"כ יש להם עצמן סיבה קודמת שבו
 20 תלוי מציאותם ומהותם ואיך יהי' ביכולתן להוות יש מאין
 21 ואפס המוחלט בלי שום סיבה אחרת קודמת ליש הזה,
 22 דא"א לשום נמצא להשפיע מה שאין בכחו כו', אלא הוא

23 ית' שמציאותו הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה
 24 שקדמה לו ח"ו ואין לו סיבה אחרת קודמת לו ח"ו, לכן נק'
 25 הוא ית' בספרים סבה הראשונה דהיינו שהוא ית' קדמון כו'
 26 ולכן הוא לבדו בכחו ויכולתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט
 27 בלי שום סיבה אחרת קודמת ליש הזה, וכח ויכולת זה של
 28 הא"ס ב"ה לבדו נראה ונגלה בהבריאה מאין ליש שהוא
 29 התהוות הנבראים דבי"ע כנ"ל שנק' יש מאין כדלעיל, אבל
 30 בחי' השתלשלות הספי' עצמן זמ"ז הוא בחי' השתל' עו"ע
 31 כנ"ל לפיכך אע"פ שמעלת הספירות רמה ונשגבה באין
 32 ערוך על הנבראים וכמ"ש באגה"ק ע"פ ואנכי עפר ואפר
 33 שאפי' מדת החסד והאה' שמאצי' כשירדה למט' להתלבש
 34 בגופו של אאע"ה שהי' מרכבה כו' אין דמיון וערך מהות
 35 אור האהבה המאיר בו אל מהות אור אהבה וחסד עליון
 36 שבאצי' אלא בערך ודמיון מהות העפר כשנעשה אפר ע"י
 37 שריפת העץ אל מהותו ואיכותו כשהי' עץ נחמד למראה
 38 וטוב למאכל עד"מ ויותר מזה להבדיל באלפי אלפים
 39 הבדלות רק שדברה תורה כלשון בני"א להמשיל לאפר כו',
 40 ואם כך אין ערוך מהות האהבה שמאצי' כשירדה למטה
 41 בבי"ע מכ"ש שהנבראים עצמן אפי' הרוחניים ושכליי'
 42 נבדלים ומכ"ש נבראים גשמיים שאין לשער ממש איך
 43 שאינן ערוך לגבי י"ס דאצי' שהן אלקות, ואעפ"כ נראה
 44 ונגלה כחו ויכולתו ית' הבכע"ת, יותר בבריאת הנבראים,

במ"א באריכות עפמ"ש כל אשר חפץ ה' עשה דהתהוות
העשי' גשמיות הוא דוקא מבחי' חפץ ה' שהוא רצה"ע ולא
ע"י השתלשלות עו"ע מטעם הנ"ל שאפילו אלף אלפים
צמצומים לא יועילו להיות התהוות הגשמיות מן הרוחניות
שאינן ערוך ביניהם כלל אלא התהוות זה הוא רק מחמת
חפץ ורצון העליון שיתהווה הגשמיות והוא ית' כל יכול וזהו
בחי' סוכ"ע שהוא בחי' מקיף ואעפ"כ הוא מחי' דהיינו
ענין רצון העליון שהוא בחי' מקיף ואינו מושג ועי"ז נתהווה
הנברא כו' וזהו שאמר דהע"ה במזמור דברכי נפשי גדולת
הבורא ית' במה שברא בריאות גשמיים כמו הרים הגבוהים
ליעלים כו' וכל הענין ולמה לא הזכיר גדולתו ית'
בהשתלשלות הספירות, אלא לפי שבזה נראה יותר כח א"ס
ב"ה ויכולתו שהוא כל יכול במה שברא ברואים גשמיים
מטעם הנ"ל:

שורש מצות התפלה

מהשתלשלות הנאצלים, כי באמת איך שיהי' מעלת
הנאצלים הם כלא חשיבא לגבי א"ס ב"ה ובהשתלשלותן
זה מזה מעילה לעילה אין נראה ונגלה כ"כ כח א"ס ב"ה
כמו בהבריאה מאין ליש שאע"פ שהנבראים מצד מהותן
יותר כלא חשיב' מ"מ כח ויכולת זו שבבריאה מאין ליש
היא גילוי כח ויכולת א"ס ב"ה כו' כנ"ל, ויותר מכל זה
נראה ונגלה כח הא"ס ב"ה בהתהוות הנבראים גשמיים
שבעוה"ז שהרי אף גם צמצומים רבים מאד לא יועילו
להיות התהוות הגשמיות מן הרוחני' מאחר שאין ערוך
ממש ביניהן וא"ל להיות ע"י השתלשלות עו"ע אלא להיות
התהוות רוח הבהמה מפני שור שבמרכבה כו' אבל התהוות
גוף הבהמה או התהוות גשם עב כעפר א"א בשום אופן
להתהוות מן הרוחני' אפי' ע"י צמצומים רבים מאד זולתי
ע"י א"ס ב"ה בעצמו ובכבודו שהוא כל יכול וכמבואר

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

זו שז"ע בחי' כסף מל' נכסוף נכספתי ל' כיסוף ואהבה,
וז"ע ת' עלמין דכסופין דירתין צדיקייא לע"ל שהם מבחי'
תענוג עליון, שכ"ז הוא בחי' ארץ כנען ל' סוחר ותגר.
וא"כ ישנה בחי' ארץ כנען ברוחניות גם עכשיו. וזהו כי
לי כל הארץ, כי דור הולך ודור בא, פ"י ע"ס נק' דור דור,
אבל הארץ לעולם עומדת בחי' מל', ע' בז"ג פ' בראשית
עמוד קנ"ג וע' קע"ג, ובזח"ג בר"מ פנחס דרי"ו ע"ב,
ובפ' עקב בר"מ דרע"ג א'. ובמד"ר פ' דור הולך על
המלכיות שאינה נוגעת בחברתה כו'. והיינו שכ"מ שנא'
לי אינו זו.
וכמ"כ י"ל בענין בהמק"ד, כי מקדש העליון שנק' מקדש
אד' מחובר למקדש התחתון, וכמו בענין כעיר
שחברה לה יחדיו כו', ירושלי' שלמעלה מחובר
לירושמ"ט. וזהו שאינו זו שגם עכשיו יש בחי' בהמק"ד,
וכענין היריעות והקשרי' שיש בחי' זו בנפש כמ"ש בלק"ת
בד"ה נשא, ועד"ז בחי' אהל ומשכן זהו תושב"כ
ותושבע"פ, וזהו אדם כי יקריב מכם ולכא' הי' צ"ל אדם
מכם כי יקריב, אך הענין הוא דאדם היינו מחדומ"ע של
התורה שהם במקום האהל והמשכן כי יקריב מכם היינו
העלאת נה"ב בתפלה כו', וזהו אדם כי יקריב מכם. וענין
מזבח החיצון והפנימי ז"ע חיצוניות הלב ופנימיות הלב,
גם בבהכנס"ס מאיר הארה מבחי' בהמק"ד שלכן נק' מקדש
מעט וזהו אינו זו כו' לפי שנא' ועשו לי מקדש.

ד"ה ועשו לי מקדש

ש"פ תרומה, תרל"ב.

ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, הנה ארז"ל במד"ר פ'
ויקרא פ"ב כל מקום שנא' לי אינו זו לא בעוה"ז
ולא בעוה"ב וחשיב המקדש שנא' ועשו לי מקדש,
הקרבנות להקריב לי, ישראל וארשתין לי, והיינו כי באצי'
יש חו"ג, ולכן מצד מדת הגבורה יקרא שתתעכב ותמנע
ההשפעה שלא יומשך לעולם, אבל בע"ק לית שמאלא לכן
משם נמשך לעולם, וזהו כל מקום שנא' לי שרומז לע"ק
אינו זו לעולם לפי שלית שמאלא בהאי עתיקא. וצ"ל הלא
עכשיו ליכא מקדש וקרבנות, ובמתנות כהונה שם פ' הגם
שכעת ליכא בהמ"ק וקרבנות מ"מ כל הני דחשיב כולם
עומדי' עדיין, וצ"ל זה.
והענין יובן ע"פ משנ"ת בלק"ת פ' עקב בד"ה ולהבין
שורש טעם, מנ"ל דברכת הארץ בזמה"ז
דאורייתא הלא הארץ אינה תח"י ישראל, והיינו כי הארץ
העליונה ברוחניות ניתנה לאברהם ולזרעו אחריו עד עולם,
וזהו שנק' ארץ כנען ל' הכנעה ול' סוחר ותגר כמ"ש אשר
גו' כנעניה נכבדי ארץ, ופי' ל' סוחר שיש בזה שני בחי'
משיכה וכסף, משיכה הוא בחי' העלאות מלמטלמ"ע ע"י
שיתבונן שנשמה שנתת בי אתה בראת ואתה יצרת ואתה
עתיד ליטלה ממני ולהחזירה לי לע"ל, ואי לזאת גם
עכשיו ימאס בחיי נפשו להיות בטל ונכלל ביחודו ית',
וז"ע משיכה בחי' העלאה מטורי דפרודא לבחי' יחוד
עליון, וכסף הוא אור האהבה עליונה שנמשך ע"י העלאה

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס העבודה

- 1 ומ"ש במ"א דדוקא בחי' אה"ר שלמעלה מטו"ד מהפך
2 מהות הנה"ב, זהו דוקא לאחר העבודה תחלה
3 בבחי' טו"ד במוח ולב, ונודע דהעבודה שע"פ טו"ד היא
4 רק בבחי' ביטל היש לבד, ובכדי שיהי' הביטל במציאות
5 הוא באה"ר שלמעלה מטו"ד שע"ז מתבטל מהות הנה"ב
6 ומתהפך לטוב, וזהו יש ג"כ מדרי' ואכמ"ל אבל כ"ז
7 דוקא בהקדמת העבודה פנימית במוח ולב לברר ולזכך
8 את המדות טבעיים, ומי שטרך בע"ש בעבודה שע"פ
9 טו"ד בבחי' אתכפי' יאכל בשבת בבחי' הרצון ואה"ר
10 שלמעלה מטו"ד להיות בבחי' אתהפכא כו' וכמ"ש בתו"א
11 ד"ה ויקהל וד"ה קחו מאתכם תרומה, וכמ"ש בלקו"ת
- 12 ד"ה לבאר ענין יוהכ"פ בענין אש של מעלה ואש של
13 מטה כו'.
- 14 קיצור. הנה אהבה ל' אבה רצון. ומבואר במ"א שהוא
15 בחי' הרצון שלמעלה מטו"ד. ועם היות שזהו
16 מדרי' גבוה בעבודה, אין זה פועל על החומרות דנה"ב
17 מפני שזהו בבחי' מקיף דנפש שלמעלה מהתלבשות וע"כ
18 גם שמתעורר באמת בבחי' הרצון הנ"ל (וכמו בכאו"א
19 בר"ה ויוכ"פ) אין זה נרגש בפנימיות ואינו משתנה הטבע
20 ע"ז (ונת' דהתגלות אמתית בחי' המקיף דיחידה פועל
21 לשנות ולהפוך הטבעיות לגמרי) כ"א בהקדם תחלה
22 העבודה פנימית שע"פ טו"ד במוח ולב כו'.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'ש"ת

1 מצרים – מיצר לבחי' בינה, מיצר הגרון שבין מוחין למדות, ושם תיתכן אחיזה לג' שרי פרעה
2 המונעים התעוררות בלב. יציאת מצרים – ע"י קול מעורר הכוונה. רעותא דלבא – פועל
3 אתהפכא.

- 4 (ה) וזהו "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה", שמאלה,
5 שהוא ההתהוות, עם היות שזהו רק מהארת הרי'
6 שבשם אלקים, אבל על כל פנים הנה על ידי ההתהוות
7 יודעים את בחינת המי שבא אלה, הינו שאמתת ההתהוות
8 הוא מעצמות הרי', אחדות פשוטה, אבל מצרים הוא מצר
9 מי³⁸, ד"מי" – הוא בחינת בינה, ו"מצר מי" – הוא
10 שבחינת "מי" הוא בבחינת מצר והעלם, דאיתא בלקוטי
11 תורה מהאריז"ל³⁹ שמצרים דקדשה הוא מצר הגרון,
12 והענין הוא דהנה לידת המדות הן מהמחין, ובהיותם
13 מהותיים חלוקים דמנוחה והתרגשות, שמחין מהותם בטול,
14 ומדות הם מרגש, לכן הנה בהכרח שיהיה ממצע ביניהם,
15 והוא מצר הגרון, דשם מתעלם שפע השכל ומתהפך
16 ממהות שכל למהות מדות, דבמח הוא מהות שכל ובלב
17 הוא מהות מדות, ובהממצע דמצר הגרון אינו לא מהות
18 שכל ולא מהות מדות אלא שהוא בהתעלמות, ובהתעלמות
- 19 זו הוא שנהפך ממהות השכל למהות מדות, כמו שאנו
20 רואים בחוש בעבודה שבלב, כשתבונן בהתבוננות אלקי
21 ומשיגו בטוב, דאז הנה נעשה מזה התעוררות והתפעלות
22 הלב, הרי אינו נמשך ממש מן המוח אל הלב, כי אם
23 שבאמצע יש התעלמות כאלו לא יש שום דבר, והינו דאז
24 אינו לא בבחינת השגה ולא בבחינת התפעלות המדות,
25 והתעלמות זאת היא המביאה מן המוח אל הלב, וכשם
26 שבשכל⁴⁰ הרי יש ענין התשתוממות, שבאשר האדם יודע
27 איזה השפלה ומיגע את עצמו להעמיק עצמו בהעיון, הנה
28 לאחר היגיעה והעמק משתומם לגמרי, דהינו שלא יש שום
29 אור שכל כלל, שהרי בתחלה הוא חושב ומעמיק בהענין
30 שמעמיק בו, ובהשתוממות לא יש שום גלוי אור שכל
31 כלל, ואזי דוקא הוא שנופל לו ההשפלה החדשה, הנה כן
32 הוא שבהתעלמות שבמצר הגרון הנה על ידי זה נמשך
33 מן המוח אל הלב, אף להיות שזהו מכל מקום התעלמות

יוסף.

(40) ראה תורת חיים פרשת חיי שרה [מאמר] דיבור המתחיל

והאיש משתאה.

(38) ראה בכל זה בתורה אור פרשת וארא ביאור [מאמר] דיבור המתחיל לכן אמור. ובאור התורה להצמח צדק שם.

(39) פרשת וישב [מאמר] דיבור המתחיל ויהי כו' עתה נבאר סוד

11 התעוררות והתפעלות הלב, והספקה לזה היא התקשורות
12 נפשו לענינים החמריים שהם ג' שרי פרעה המונעים
13 ומעכבים, ובכדי שתהיה יציאה מהמצר הוא גם כן על ידי
14 הגרון, והוא הקול שיוצא מהכל הלב דרך הגרון, שקול
15 מעורר הכונה פנימית שיהיה נרגש גם בלב, וזהו רק יציאת
16 מצרים. אבל יש עוד מדרגה גבוהה מזה, והוא ענין רעותא
17 דלבא ש'על ידי זה נעשה אתהפכא חשוכא לנהורא,ט,
18 דהעבודה על פי טעם ודעת הוא שפועל ענין אתפכאי
19 לבד, אבל העבודה דרעותא דלבא שהיא היציאה מגדר
20 הגבלת הפלים, על ידי זה הוא אתהפכא חשוכא לנהורא.

יום ג' ד' ניסן, ש"ת

1 יכול להיות בזה אחיזה של ג' שרי פרעה, קנה ופשט ורידין
2 שבצואר⁴¹, והם התגברות החמירות שבעניני עולם הזה
3 באכילה ושתיה וריתחת הדמים, שהם המונעים ומעכבים
4 שלא ימשך מן המוח אל הלב, דגם שמתבונן בענין אלקי
5 ומבינו במוחו היטב, בכל זה אינו נמשך ללב להתפעל על
6 אלקות, וזהו שאנו רואים שבנקל הרבה יותר ההתבוננות
7 דמח מהתעוררות והתפעלות הלב, והגם שהמחין הם
8 למעלה מהמדות, מכל מקום אנו רואים שמצוי מאד
9 בעובדי ה' בתפלה שהגם שמיגע הרבה בהתבוננות ומבין
10 ומשיג בטוב ומתפעל במוחו באמת, ועם זה אינו נעשה

(41) לקוטי תורה שם.

ח. רצון הלב. ט. התהפכות החושך לאור. י. התכופות (הנפש הבהמית).

לקוטי דיבורים

21 מוהר"ש את ניגונו של כ"ק אדמו"ר הזקן וירמוז לבניו
22 הרז"א והרבי הנוכחי לנגן אתו. כשמוע בנו הצעיר⁵⁵
23 אחיו מנגנים, דחק ונכנס וניגן עמהם בקול אדיר צוהל.
24 כ"ק אדמו"ר מוהר"ש ישב על כסא קדשו, עיניו עצומות
25 ודמעות יורדות על לחייו הלבנות כסיד וככלותו לנגן
26 בירך את הנאספים ויאמר להם שיהנו מהמשקה
27 והמזונות הערוכים לפניהם.
28 כשחזרו על השיחה דימי עולם וימי התורה אמר
29 החסיד ר' יעקב מרדכי⁵⁶ שהיה אז עוד צעיר לימים,
30 שימי עולם הם היומין זעירין דמדות ואילו ימי תורה הם
31 הימים דמוחין. הרבי הנוכחי אמר שיום הוא גילוי, ימי
32 עולם הם העבודה דתפלה וימי תורה הם העבודה בפועל
33 ממש. החסיד ר' דוד הירש⁵⁷ שהיה באותו מעמד תמה
34 על כך וטען שימי תורה הם למעלה במדרגה מימי עולם
35 והעבודה בפועל היא למטה במדרגה מהעבודה דתפלה
36 שהיא עבודה שבלב, אם כן ראוי הדבר שימי תורה הם
37 העבודה שבלב וימי עולם העבודה בפועל. הרבי הנוכחי
38 אמר שמצד ההשכלה וההבנה הצדק עם החסיד הרד"צ
39 שימי תורה הם עבודה שבלב וימי עולם הם העבודה
40 בפועל, אך על פי ההתבוננות וההרגש במאמרים

1 החסיד ר' יעקב קאפיל אומר בדמעות על עיניו: הננו
2 רואים במוחש אמיתת הדברים שהואיל כ"ק אדמו"ר
3 מוהר"ש נ"ע לומר בי"ט כסלו תרל"ז אלי ואל דודי ר'
4 אהרן חזון, וזה הדבר:
5 י"ט כסלו תרל"ז חל ביום השלישי, בשבת פרשת
6 וישלח שלפני החג אמר כ"ק אדמו"ר מוהר"ש את
7 המאמר "קטנתי מכל החסידים" בביאור ההפרש בין חסד
8 דאברהם וחסד דישמעאל, ומאמר זה חזרנו כמה פעמים,
9 והרבי דעכשיו - הרבי מוהרש"ב - חזר אותו במשך
10 שלשת הימים שבין שבת עד החג שמונה עשרה פעמים.
11 כששאלתיו מדוע הוא מתמיד לחזור מאמר זה יותר
12 מהרגיל - שלש פעמים במשך השבת - ובחורף גם
13 במוצאי שבת ופעם אחת בכל יום במשך השבוע, - לא
14 ענה לי על כך.
15 בליל⁵⁴ התקדש חג י"ט כסלו, יצא כ"ק אדמו"ר
16 מוהר"ש אל הנאספים לשעה קלה בלבד, ותוכן שיחתו
17 היה במעלת ימי החודש ומעלת ימי השבוע. ימי החודש
18 הם ימי עולם וימי השבוע הם ימי תורה, ויאמר שבשנה
19 זו, תרל"ז, חל יום החג באותו יום בפרשה כפי שהיה
20 בשנת הגאולה - תקנ"ט - אחר כך ניגן כ"ק אדמו"ר

מוהרש"ב נ"ע. נפטר ל' תשרי תרע"ו. - ראה אודותיו שיחת שמח"ת תר"ץ אות
כא ואילך. שיחת כ' כסלו תרצ"ג. ספר השיחות קיץ ה'ש"ת ע' 26. ועוד.
(57) ראה אודותיו ספר השיחות קיץ ה'ש"ת ע' 49. ספר התולדות אדמו"ר
מהר"ש (של כ"ק אדמו"ר שליט"א) ע' 81. ועוד.

(54) יומן תרנ"ה.
(55) הר"ר מנחם מענדל. ראה אודותיו בספר התולדות - אדמו"ר מהר"ש
(של כ"ק אדמו"ר שליט"א) ע' 22.
(56) בופאלוב. רב בפולטובה. מחסידי אדמו"ר מהר"ש ואח"כ אדמו"ר

1 המיוסדים דכל הגבוה ביותר יורד למטה יותר,
2 וכמאמר⁵⁸ דנעוץ תחלתן בסופן וסוף מעשה עלה
3 במחשבה תחלה⁵⁹ ביתרון הגשמי שיהיה לעתיד, הנה ימי
4 עולם הם העבודה בלב איך לברר ולזכך את העולם וימי
5 תורה הם העבודה בפועל שיתגלה במעלת היש בהיגלות
6 נגלות טעמי תורה על ידי משיח צדקנו בב"א.

7 המסובים התווכחו ביניהם אודות האמור ויתחלקו
8 לשתי דיעות. בינתיים באו הקצבים ר' חיים מאיר ואחיו
9 ר' אברהם בשאלה. אבי ושאר הרבנים שהיו באותו
10 מעמד עיינו בשאלה ובעת ההיא היתה פקודה מכ"ק
11 אדמו"ר מהר"ש שבכל שאלה חמורה בבדיקה יבוא אבי
12 אליו להתיישב, להיות כי כעין שאלה כזו אירעה בימי
13 כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" ודודי ר' אהרן חוזר היה
14 באותו מעמד שכ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" פסק הלכה
15 למעשה בשם סבו רבנו הזקן, נכנס גם הוא עם אבי אל
16 הרבי מהר"ש להרצות אודות השאלה, ובעמדם בהיכל
17 כ"ק אדמו"ר מהר"ש סיפר דודי ר' אהרן חוזר שגם
18 החסיד הרד"ץ שמע מאביו החסיד ר' פרץ את דבר
19 הוראת כ"ק רבנו הזקן בשאלה זו, וציווה כ"ק אדמו"ר
20 מהר"ש לקרוא את הרד"ץ לספר מה שמע מאביו
21 בנידון זה.

22 כשגמר כ"ק אדמו"ר מהר"ש לדבר בנידון השאלה
23 שאל את אבי ואת דודי במה עסקו בשעתיים האחרונות
24 ובמה היתה שיחתם.

25 ויאמר דודי ר' אהרן חוזר שחזרו על דברי השיחה
26 והתווכחו בפירוש ימי עולם וימי תורה, אחד פירש שימי
27 עולם הם הגילוי של מדות וימי תורה הגילוי של ג'
28 ראשונות חב"ד, שני פירש שימי עולם הם עבודה שבלב
29 וימי תורה - עבודה בפועל, ושלישי פירש ימי עולם
30 עבודה בפועל וימי תורה עבודה שבלב.

31 הסתכל כ"ק אדמו"ר מהר"ש בפני דודי ר' אהרן חוזר
32 ויאמר: הפירוש השני הוא של בעל חוש ובעל רגש
33 בעבודה, הפסיק רגעים אחדים ויאמר: בודאי אמר זאת
34 בני האמצעי, הוא בעל חוש ויש לו רגש עמוק בהבנה
35 בכלל ובעבודה בפרט, כשהוא אומר ניגון הוא מרגיש כל
36 תנועה ומבטא את מהלך הנפש של מחבר הניגון ואת
37 נשמת הניגון.

* * *

38 כבר עברה השעה שתים אחרי חצות וכ"ק אדמו"ר
39 עודנו עומד בברכות יוצר, אם כי מנגן אחד הניגונים
40 העתיקים הרגיל בפי כל, הניגון הוא בעל שלש בבות,

41 בבא ראשונה מתארת חושב שכל עיוני ומתעמק בו,
42 ותנועת הבבא מתארת הירידה מעומק לעומק, בבא שניה
43 מתארת התרגשות והתפעלות מההבנה השכלית שעומד
44 בה ובבא השלישית מתארת את הכוסף והגעגועים
45 בתשווקה למרחב ורום בלי סוף, ובניגון זה מתפלל כ"ק
46 אדמו"ר, הנה בקולו הממושך חודר ללב השומעים
47 בהדרת קודש.

* * *

סיפורי מורי הרשב"ץ:

48 (א) סדר ואופן תפלתו של כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק"
49 בראש השנה ויום כיפור.

50 (ב) תנועות הניגון "אשרי איש שלא ישכחך וכן אדם
51 יתאמץ בך".

52 (ג) החסיד ר' ירוחם מדאלהינוב חולה ונתרפא
53 משמיעת תפלתו של כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק".

54 (ד) סדר ואופן תפלתו של כ"ק ר' יהודה ליב ור' חיים
55 שניאור זלמן בני כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק".

56 (ה) לכ"ק אדמו"ר מהר"ש לא היה בית תפלה לעצמו
57 כמו לשאר אחיו, והיה מתפלל ביחידות ובא כל יום
58 ל"מנין הקטן" של כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" לשמוע
59 ברכו וקדושה וכו'. סדר ואופן תפלתו בהשכמה.
60

* * *

סיפורי ר' ש"ח:

61 (א) אביו ר' יעקב ליב שו"ב סיפר בשם אביו ר' צבי
62 הירש שו"ב סדר ואופן תפלתו של כ"ק אדמו"ר האמצעי
63 בחשאי ומזמן לזמן היה מנגן בלחישתו.

64 (ב) החסיד ר' יעקב ליב אביו ר' צבי הירש מיאנוביץ'
65 אחד מהמקושרים הראשונים של כ"ק אדמו"ר הזקן,
66 וכ"ק אדמו"ר האמצעי קירב אותו מאד ויספר לו שני
67 חזיונות:

68 (א) תורה ששמע ממורנו הבעש"ט בהיכלו של אביו
69 אדמו"ר הזקן בשנת תקנ"ג בליאזנא בהקיץ ולא בחלום
70 על "יורדי הים באניות".

71 (ב) בי"ט כסלו תקנ"ט, ביום הגאולה, בעת תפלת
72 מנחה והחסיד ר' משולם יעקב הזקן מצ'אשניק התפלל
73 לפני התיבה, ראה את מורנו הרב המגיד ממזריטש ואמר
74 לו כעת יצא הנשיא אביך מבית הסוהר וסובל צער
75 ובקרוב יפטר גם מזה.
76

* * *

- 1 עתה בשעה שמונה אני קורא בכל אשר כתבתי
 2 במשך כשש שעות ואף שסבלתי הרבה מכאב שיניים
 3 מכל מקום התאמצתי להבליג על יסורי, ועתה עלי
 4 להפסיק הכתיבה כי בעוד זמן קצר יתאספו במסיבה אצל
 5 האורח ר' אבא פרסון.
 6 (עד כאן ניתן להעתיק)
 ל"ג בעומר תש"ט

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק פ"ד – הכהן והגרשה

- 1 כאשר נפטר רבם - הגאון רבי יצחק קלובר, בשנת רצ"ח - החליטו המהר"ל וחברו ר' שלמה
 2 לוריא עם תלמידים נוספים, לעזוב את פוזנא ולנסוע לקראקא, אשר באותו זמן הייתה מקום תורה.
 3 חמש שנים שהה המהר"ל בקראקא, מהם למד שלוש שנים עם חברו ר' שלמה, אשר בעתיד התפרסם
 4 בשמו המקוצר ה"מהרש"ל" ושנתיים למד עם ר' משה בן ר' ישראל איסערליש, אשר בעתיד התפרסם
 5 בשמו המקוצר ה"רמ"א".
 6 המהר"ל היה מדבר בהתפעלות - בשנים מאוחרות יותר - בשבחה של קראקא. באמרו כי מעולם
 7 לא ראה קהילה שתהיה מבורכת בהוקרת וחיבת תלמידי חכמים כקראקא.
 8 הקצבים, שואבי המים וחוטבי העצים שבעיר קראקא היו לומדי תורה מופלגים. התייחסות איש
 9 לרעהו הייתה מיוחדת במינה. קראקא הייתה מגדלור של תורה ומדות טובות. למדו שם הן את תורת
 10 הנגלה והן את תורת הנסתר.
 11 בשוק אשר במרכז העיר קראקא, היה שטח אדמה עגול שקוטרו היה שלושים אמה, מגודר בחומת
 12 אבנים. כבר אז - בזמנו של המהר"ל - אמרו שהחומה קיימת מאה ושישים שנה.
 13 אודות שטח מגודר זה אמרו, שבעבר פערה בו האדמה את פיה ובלעה גבר ואשה לעיני עם רב.
 14 מעשה פלא זה, כפי שסופר, הוא כדלהלן:
 15 היה זה בשנת ה' אלפים קכ"ג, בקראקא התקבל כרב הגאון רבי יצחק, אשר גורש מאשכנז בגירוש
 16 שנגזר באותה תקופה על היהודים במדינה זו.
 17 קראקא הייתה שייכת אז לאחד מנסיכי פולין. מנהל אחוזותיו של הנסיך היה יהודי מגרמניה, שהיה
 18 כהן, בשם שלמה זליגמן, אדם קל דעת ובעל עבירה.
 19 אותו שלמה שינה את שמו היהודי לשם זיגמונד. נוסף לכך היה מחלל שבת אוכל טרפות. ובאופן
 20 כללי, עשה כל דבר אסור.
 21 חוטא זה שם עין על גרושה יהודייה מקראקא. ומבלי הבט על כך שלכהן אסור להינשא לגרושה,
 22 הגיע שלמה-זיגמונד לרבה של קראקא ר' יצחק ודרש ממנו לסדר חופה וקידושין לו יחד עם הגרושה.
 23 מובן, שהרב סירב, בנסותו להסביר לבעל העבירה, שזהו איסור מפורש מן התורה.
 24 על כך ענה זליגמן לרב, שהוא מוותר על כהונתו, העיקר, שתהיה לו את האפשרות להתחתן עם
 25 הגרושה. ותוך כדי כך התרה ברב, שאם הרב לא יעשה את רצונו ויעמיד לו ולגרושה חופה וקידושין,
 26 ייסע עם הגרושה לעיר אחרת ושם הם יתחתנו.

- 1 הרב הזמין אליו את הגרושה ואת קרובי משפחתה, - שהיו מנכבדי העיר - והתרה בהם, שבשום
- 2 אופן לא יעשו נבלה כזו. ואם חלילה כן יעשו זאת, יטיל עליהם חרם.
- 3 קרובי הגרושה, אשר קיימו יחסי מסחר עם הכהן זליגמן, היו דווקא מעוניינים שזליגמן ייכנס
- 4 למשפחתם. הם החלו להתווכח עם הרב ולבקש ממנו ש"יכופף" את ההלכה.
- 5 זליגמן עצמו, אשר החשיב את עצמו לאדם תקיף ובעל עמדה חשובה, נכנס לאמביציה בעניין זה,
- 6 ובפרט לאחר שהרב ביקש שיודיעו בבית הכנסת על התראתו שהגרושה לא תעז להינשא לכהן זליגמן.
- 7 כתוצאה מכך נחלקה קראקא לשתי מחנות. לומדי התורה וסתם יראי אלוקים, כולם כאחד, הרי כפי
- 8 שאפשר להעריך סברו כמו הרב. ואילו קרוביה העשירים של הגרושה ואחרים, שתמיד חיפשו "היתר" לכל
- 9 מיני דברים, סברו כמו זליגמן, מן הסתם כדי למצוא חן בעיניו ומתוך תקווה לקבל ממנו איזשהו דבר רווחי.
- 10 זליגמן מצידו לא נח. בהיותו נכבד בעיני הנסיך הפולני אשר לו השתייכו האחוזות אותם ניהל,
- 11 פנה אליו וסיפר לו את המאורע, תוך כדי כך שהוא מסית אותו נגד הרב באומרו שהוא - הרב -
- 12 "פנאטי" ו"עקשן" אשר לא מוכן לעשות דבר כה "פעוט" ולהעמיד חופה וקידושין לכהן עם גרושה.
- 13 לכן הזמין הנסיך את הרב לבוא אליו וכן הזמין - לא פחות ולא יותר - את הבישוף הנוצרי שגם
- 14 הוא יהיה נוכח באותו מעמד.
- 15 הרב - שכבר היה בשנותיו המאוחרות - הגיע לנסיך מלווה מאחד מראשי הקהל של קראקא.
- 16 הנסיך רצה לדעת מדוע מונע הרב משני אנשים - כמו זליגמן והגרושה, אשר שוררת ביניהם אהבה
- 17 - להינשא האחד לשני?
- 18 על כך הסביר הרב לנסיך את הדין האוסר לכהן להתחתן עם גרושה, כאשר הוא מדגיש תוך כדי
- 19 כך שעניין זה אינו תלוי בדעתו האישית. אלא, דין זה דין.
- 20 בשמעו את אשר היה לרב לומר, פנה הנסיך לבישוף ושאלו האם גם הוא סובר שהרב צודק, והאם
- 21 באמת קיים דין כזה בתורה האוסר לכהן להינשא לגרושה?
- 22 הבישוף - אשר היה שונא ישראל - ענה: שמוצאים אנו אמנם בתורת משה איסור כזה, אך הרבנים
- 23 - רצה הבישוף להראות את "ידענותו" בעניינים יהודיים - יכולים להתיר את אשר אסרה התורה ולאסור
- 24 את אשר התירה התורה. כך עשו תמיד חכמי התלמוד.
- 25 כאן, לקח לעצמו הרב ר' יצחק שוב את רשות הדיבור, והכחיש את קביעתו של הבישוף, שהרבנים
- 26 יכולים להתיר את אשר אסרה התורה ולאסור את אשר התירה התורה.
- 27 "כאשר נתן הקב"ה את התורה למשה רבנו" - הסביר הרב לנסיך - "היה הכול בכתב. אך בנוסף
- 28 לתורה שבכתב הוסיף הקב"ה הרבה הסברים ופירושים בעל-פה. הסברים ופירושים אלו עברו במסורת
- 29 מדור לדור במשך מאות שנים, עד זמנם של חכמי התלמוד, ואשר העלו דברים אלו על הכתב".
- 30 באופן זה רצה רבה של קראקא לקבוע באופן ברור, שהתורה שבכתב והתורה שבעל-פה אינם
- 31 דברים נפרדים, אלא הם משלימים האחד את השני.
- 32 כאן פנה הבישוף - בנימה של זלזול וביטול - אל הרב והחל לשאלו כל מיני שאלות כאשר הוא
- 33 כוונתו הייתה להביך את הרב הזקן ולהעמידו באופן מגוחך בעיניו של הנסיך.
- 34 הרב - שהכיר היטב את דרכם של שונאי ישראל - לא איבד את עשתונותיו. הוא היה בקי דיו בים
- 35 התלמוד כדי להשיב לשאלות הבישוף, הן על השאלות הענייניות והן על השאלות שלא היו לעניין.

- 1 כמו כן היה הרב בקי בדברי אלו - כמו הרמב"ן - שניהלו בעבר וויכוחים עם מנהיגים נוצריים ידועים,
- 2 וענו על שאלות דומות.
- 3 נוסף לכך השמיע הרב את דבריו - הגם שהם הושמעו בעזרת מתורגמן - במתינות ובשפה ברורה,
- 4 ותשובותיו לבישוף היו ברורות ומלאות חכמה ותבונה.
- 5 דבריו של הרב הרשימו מאוד את הנסיך, ועל כך רתח הבישוף. חרה לו, שלמרות שאין הרב דובר
- 6 את שפתו של הנסיך, הצליח להרשים את הנסיך בידענותו המופלגת. הוא החל להשמיע דברי זלזול
- 7 ברב ובכל היהודים.
- 8 הרב המשיך לשמור על שלוותו ומתינותו, הגם שליבו הצר לו מאוד על כך שהוא נאלץ להקשיב
- 9 לדברי זלזול כאלו.
- 10 הוא - הרב - העיר לבישוף שלמען האמת היה - הבישוף - צריך לדבר ביתר דרך ארץ על יהדות
- 11 ויהודים, כי נימוסי העולם מחייבים, לא לירוק לבאר ממנה שותים.
- 12 הנצרות - המשיך הרב לומר את דבריו - לא רק ששאבה את כוחה מהבאר היהודית, אלא זה
- 13 שנתן להם את אמונתם הגיע מהעם היהודי.
- 14 כאשר שמע הבישוף דברים אלו יצא לגמרי מכליו:
- 15 "כופר שכמוך" ! - צרח הבישוף על הרב - "אתה רוצה לזלזל ולפגוע ב"אלוהים" שלנו מול עיני?
- 16 ומי היה "משה" שלכם" ?!
- 17 "משה" ענה הרב במתינות "נולד ככל בני אנוש. היו לו אבא - אשר שמו היה עמרם, הייתה לו
- 18 אמא - אשר שמה היה יוכבד. הוא נולד ביום השביעי לחודש אדר בשנת ב' אלפים שס"ח לבריאת
- 19 העולם, משך ימי חייו בעולם הזה היו מאה ועשרים שנה, ונסתלק בשבעה לחודש אדר בשנת ב' אלפים
- 20 תפ"ח לבריאת העולם".
- 21 "כפי הנראה רב כוחך לזכור מתי נולד משה ומתי נסתלק משה" ניסה הבישוף להתלוצץ מהרב.
- 22 "כל בני ישראל יודעים זאת" לא איבד הרב את סבלנותו והמשיך לומר "מאז היותנו לעם נמסרו
- 23 תאריכים אלו מדור לדור".
- 24 "ומה בעניין "אלוהי" הנוצרים"? ניסה הבישוף לתפסו בקלקלתו.
- 25 "ישנו רק אלוהים אחד עבור כל הבריא והעמים" ענה הרב, והחל להביא כל מיני הוכחות לכך
- 26 לא רק ממקורות יהודיים אלא גם ממקורות נוצריים.
- 27 הבישוף נוכח לדעת כי הוא נכשל. הרב היה יותר בקי ממנו - כבוד מעלתו הבישוף - אפילו בכתבי
- 28 הנוצרים.
- 29 כאן התערב הנסיך. למרות שידע אשר בוויכוח הייתה ידו של הרב על העליונה. אך הוא - הנסיך
- 30 - לא רצה שהבישוף יובס לגמרי. לכן עצר את הוויכוח וחזר לנושא אשר בשבילו הוזמנו כולם, עניין
- 31 נישואי זליגמן עם הגרושה.
- 32 בנימה של אחד המביט על הרב מלמעלה למטה הורה הנסיך הפולני לרב את החלטתו, כדלקמן:
- 33 "לו יהי כדברך, שהתורה אוסרת על כהן להינשא לגרושה. אך היות זליגמן מותר על כהונתו,
- 34 מִצָּנָה אני עליך לערוך לזליגמן והגרושה חופה וקידושין ולאפשר לו ולזוגתו חיים רגועים".

- 7 באמת טובת הרבים ותפארת לעושי, והשיי"ת ימלא משאלות
8 לבבם לטובה ולברכה.
- 9 יגיד נא ברכה בשמי לכללות אני"ש יחיו ולכאז"א מן
10 השואלים ודורשים בשלומנו בפרט, ויזכנו השיי"ת לשמוע
11 להשמיע אך טוב בגו"ר.
- 12 ידידו הדו"ש ומברכו בחג כשר ושמח
- 13 **יוסף יצחק.**
[אג"ק מוהרריי"צ כרך יד עמ' רצג]

- 1 ב"ה י"ב ניסן תרפ"ח
- 2 כבוד ידידי הנעלה הרה"ג המפורסם
- 3 וו"ח אי"א כו' מוהר"ר שמעון שי
- 4 שלום וברכה
- 5 נהניתי לקרוא מכתב כבוד ידידי אשר ת"ל עלה בידם
- 6 להשיג קמח של פסת, ומכרו במקח השוה לכל, אשר היא

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום רביעי עמ' ב

- 16 על מנת להיענש על כך בעונש פלוני אני עושה, האם **המית** סמוך
17 להתראה **בְּתוֹךְ בְּדֵי דִיבּוּר** – זמן של אמירת שלום עליך רבי, שאם
18 עבר זמן יתכן שכבר שכח את ההתראה. וכשהעידו על **הַעוֹבֵד**
19 **עֲבֹדָה זָרָה**, שואלים **אֵת מִי עָבַד**, **לַפְעוֹר עָבַד** או **לְמַרְקוּלִים עָבַד**,
20 וכן שואלים **בְּמָה עָבַד בְּזִיבוֹת** – שחיטה, או **בְּקִיפּוּר** – הקטרה, או
21 **בְּנִיפּוּף** – שפיכת משקין לכבודה, או **בְּהַשְׁתַּחֲוָּא**.
22 הגמרא מביאה את המקור לכך שצריך התראה: **אָמַר עוֹלָא, מַנִּין**
23 **לְהַתְרָאָה מִן הַתּוֹרָה, שְׁנֵאמַר** (ויקרא כ"ז) **'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֲחֻזָּתוֹ**
24 **בֵּת אָבִיו אוֹ בֵּת אָמֹו וְרָאָה אֶת עֲרֹתָהּ, וְצִרְף בִּיאור, מדוע**
25 **מוֹכִירָה הַתּוֹרָה וְרָאָה אֶת עֲרֹתָהּ, אָמֹו בְּרָאִיָּה תִּלְיָא מִילְתָּא** –
26 וכי מחמת הראיה הוא מתחייב, **אֵלָּא** יש לדרוש את הפסוק, **עַד**
27 **שִׁנְאוּהוּ מֵעַמּוֹ שֶׁל דָּבָר** – כלומר שיתרו בו שהיא ערוה ואסורה
28 לו, **וְאִם אֵינִי עֲנִין** – אם אין ההתראה נצרכת **לְבִרְתָּ**, שהרי דין
29 שמים הוא, ובשמים ידוע אם הוא היה מויד,

- 1 העדים ממקום למקום כדי להטריח את העדים, אולי מחמת כן יחזור
2 בהם, ואם כן **הָכָא נָמִי** – כך גם אנו נתרץ, **שֶׁאֵף עַל גַּב דְּלֹא צִרְף**
3 את כל השאלות באופן שאמר 'אמש הרגו', אך אם לא אמר שום זמן,
4 **רְמִינָן עֲלֵיהּ בְּדִרְפֵי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר**.
5 הגמרא מביאה מדוע רבי יוסי לא חש לטענת חכמים: ורבי יוסי סבר,
6 שהחקירות שהעד מחויב כשלא אמר שום זמן, אינם מחמת הסברה
7 של רבי שמעון בן אלעזר, אלא משום שהעדות של 'אמש הרגו' היא
8 דבר **שְׂכִיחַ**
9 (–מצוי) **בְּרֹב עֲדוּת, אבל עדות של 'עֲכָשְׁיוּ הָרְגוּ'** היא דבר **לֹא**
10 **שְׂכִיחַ בְּרֹב עֲדוּת**.
11 שנינו במשנה: שהיו שואלים את העדים האם **מְבִירִים אֹתָם אוֹתוֹ**.
12 הגמרא מביאה ברייתא המרחיבה בזה: **תָּנוּ רַבֵּנּוּ, מְבִירִים אֹתָם**
13 **אוֹתוֹ, כלומר האם נִכְרִי הָרַג או יִשְׂרָאֵל הָרַג, וכן שואלים, הַתְּרִיתָם**
14 **בּוֹ שֶׁאִסּוּר לְרִצּוֹת, קִיבַל עָלָיו הַתְּרָאָה** – האם הוא אמר קודם
15 המעשה שהוא ידוע שזה אסור, **הַתִּיר עֲצָמוֹ לְמִיתָה** – האם אמר

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שישי עמ' א

- 16 **אָמַר, לְעוֹלָם לֹא תִפּוֹף, וּמֵאִי נִזְדָּקֵן הָדִין, 'חֲכָם דִּינָא'** – כלומר
17 **אִי אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא 'קֵשׁ דִּינָא', הֵינֵנו דְּמִינָא דְּמִינָא מְעַצְמוֹ**
18 **לְמַתְבַּיֵּשׁ מֵאַחֲרֵים, ולכן צריך שדווקא הגדול יאמר כן, אֵלָּא אִי**
19 **אֲמַרְתָּ 'חֲכָם דִּינָא', יש להקשות, גְּדוֹל אֲשֶׁכּוּחִי מְשַׁבַּח נַפְשִׁיהּ** –
20 וכי מתאים שהגדול ישבח את עצמו ולומר שהחכימו בדין ואין יותר
21 מה לדקדק בדבר, **וְהַכְתִּיב** – והלא נאמר (משלי כ"ב) **'יְחַלְלֵךְ זֶרַע וְלֹא**
22 **פִּיךְ, דהיינו שאינו ראוי שאדם יהלל את עצמו. מיישבת הגמרא:**
23 **שֶׁאֵינִי מִילְתָּא דְּבִי דִּינָא דְּאֶגְדוֹל רְמִיָּא** – ענייני בית הדין מוטלים על
24 הגדול שבהם, **בְּדִרְגָּתָן** (לעיל כ"ט), **נִמְרוֹ אֶת הַדָּבָר** – הכריעו את הדין,
25 **הָיוּ מְכַנְּסִין אוֹתָן, גְּדוֹל שְׁבַדְיִינִין אוֹמַר אִישׁ פְּלוֹנִי אֶתָּה זְכָאִי אִישׁ**
26 **פְּלוֹנִי אֶתָּה חֲזִיב, ומכאן שדברי בית הדין מוטלים על הגדול שבהם,**
27 **ולכן אף שאינו ראוי שאדם ישבח את עצמו, אך בענייני בית הדין**
28 **ההנהגה שונה, שהכל מוטל על הגדול.**

- 1 **אָמַר, לְעוֹלָם לֹא תִפּוֹף, וּמֵאִי נִזְדָּקֵן הָדִין, 'חֲכָם דִּינָא'** – כלומר
2 החכמנו והעמדנו את הדין יפה, ואין צורך יותר לדקדק בו. ואומרים
3 כן רק בדיני ממונות, אבל בדיני נפשות אף לאחר שגמרו את הדין אם
4 מישוהו מוצא זכות, מחזירין את הדין.
5 מקשה הגמרא: **מִיִּתְבִּי, גְּדוֹל שְׁבַדְיִינִין** הוא זה שאומר **נִזְדָּקֵן הָדִין,**
6 **אִי אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא 'חֲכָם דִּינָא' הֵינֵנו דְּמִינָא דְּמִינָא גְּדוֹל** – לכן דווקא
7 הגדול שבדיינים יכול לומר כן, **אֵלָּא אִי אֲמַרְתָּ** – אבל אם תאמר
8 שפירושו **'קֵשׁ דִּינָא', יש להקשות, לֹא סָנִיא דְּלֹא אָמַר גְּדוֹל** – האם
9 לא די שלא הגדול יאמר כן, שהרי כאשר הגדול אומר כן **כְּפֻסָּי**
10 **הוּא דְּקָא מִיכְסִיָּה נַפְשִׁיהּ** – הרי הוא מבייש את עצמו, שמודה
11 שאינו יכול להכריע את הדין, ואם כן מדוע צריך שדווקא הגדול
12 יאמר כן ואלא על כרחך **'נִזְדָּקֵן הָדִין'** שפירושו 'חכם דינא'. מיישבת
13 הגמרא: **אֵין** – כן, שאפילו שהפירוש הוא 'קש דינא' צריך דווקא
14 שהגדול יאמר כן, משום שאֵינו דְּמִינָא מְעַצְמוֹ לְמַתְבַּיֵּשׁ
15 מֵאַחֲרֵים, ומוטב שהגדול יאמר כן ולא הקטן.

א ומליל יי עם משה למימר:
 ב פקד ית אהרן וית בנוהי
 למימר דא אורייתא דעלתא היא
 עלתא על דמתוקדא על מדבחא
 כל ליליא עד צפרא ואשתא
 דמדבחא תהא יקדא בה:
 ג וילבש כהנא לבושין דבוין
 ומכנסין דבוין ילבש על בסרה
 ויפרש ית קטמא די תיכול
 אשתא ית עלתא על מדבחא
 וישונה בסטר מדבחא: ד וישלח
 ית לבושהי וילבש לבושין
 אחרנין ויפק ית קטמא למברא
 למשריתא לאתר דכי: ה ואשתא
 על מדבחא תהי יקדא בה לא
 תטפי ויבער עליה כהנא אעניא

ו א וידבר יהוה אל-משה לאמר: ז צו את-
 אהרן ואת-בניו לאמר זאת תורת העלה הוא
 העלה על מוקדה על-המזבח פל-הלילה
 עד-הבקר ואש המזבח תוקד בו ^{כס"י: ג} וילבש
 הכהן מדו בד ומכנסי-בד ילבש על-בשרו
 והרים את-הדשן אשר תאכל האש את-
 העלה על-המזבח ושמם ^{כס"י: לו} אצל המזבח
 ופשט את-בגדיו ולבש בגדים אחרים
 והוציא את-הדשן אל-מחוץ למחנה אל-
 מקום טהור ^{כס"י: ה} והאש על-המזבח תוקד-בו
 לא תכבה ובער עליה הכהן עצים בבקר

רש"י

לא נתאכלו, מחזירין על המזבח, לאחר שחתה
 גחלים אילף ואילף ונטל מן הפנימיות, שנאמר:
 "את-העלה על-המזבח", ברש"י יושן:
 (ד) ופשט את-בגדיו. (יומא כג) אין זו חובה אלא
 דרך-ארגן, שלא ילכלך בהוצאת הדשן בגדים
 שהוא משמש בהן תמיד. בגדים שבשל בהן קדרה
 לרבו, אל ימזג בהן כוס לרבו, לכהן: "ולבש בגדים
 אחרים", פחותין מהן: והוציא-את הדשן. (תמיד
 כח) הצביר בתפוח, כשהוא רבה ואין מקום
 למערכה, מוציאו משם. ואין זה חובה בכל יום,
 אכל התרומה חובה בכל יום: (ה) והאש על-
 המזבח תוקד-בו. רבה פאן יקידות הרבה: "על
 מוקדה", "ואש המזבח תוקד בו", "והאש על-
 המזבח תוקד בו", "אש תמיד תוקד על-המזבח".
 כלן נדרשו במסכת יומא (דף כח) שנגחלקו רבותינו
 במנין המערכות שהיו שם: וערף עליה העלה.
 עולת תמיד היא תקדים (פסחים נח). [ברש"י יושן:
 ומנין שלא יהא דבר קודם על המערכה לתמיד של
 שחר? תלמוד לומר: העלה, עולה ראשונה]: חלבי

(ב) צו את אהרן. (ת"כ) אין "צו", אלא לשון
 זרזו מיד ולדורות. אמר רבי שמעון: ביותר צריך
 הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון פיס: זאת
 תורת העלה וגו'. הרי הענין הזה בא ללמד על
 הקטר חלבים ואיברים שיהא פשר כל הלילה,
 וללמד על הפסולין, איזה אם עלה - ירד, ואיזה
 אם עלה - לא ירד; שכל 'תורה' לרבות הוא בא,
 לומר: תורה אחת לכל העולים, ואפלו פסולין,
 שאם עלו לא ירדו: הוא העלה. למעט את הרובע
 ואת הנרבע וכיוצא בהן, שלא היה פסולין בקדש,
 שנפסלו קדם שבאו לעזרה. [כל הענין בתורת כהנים
 ויבחים פרק ג ופרק ד]: (ג) מדו בד. היא הפתנת;
 ומה תלמוד לומר: "מדו"? שתהא פמדתו: על-
 בשרו. שלא יהא דבר חוצץ בינתים (ת"כ ערכין ג):
 והרים את-הדשן. היה חותה מלא המחפה מן
 המאכלות הפנימיות ונותנן במזרחו של כבש (תמיד
 כד): הדשן אשר תאכל האש את-העלה.
 ועשאתה דשן, מאותו דשן זרים תרומה: ושמם
 אצל המזבח. [על המזבח, מצא איברים שעדין

בִּבְקֶר וְעֶרֶךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהַקְטִיר עָלֶיהָ חֲלָבִי
הַשְּׁלָמִים כִּסִּי': ו' אֵשׁ תָּמִיד תֹּקֵד עַל-הַמִּזְבֵּחַ
לֹא תִכְבֶּה כִּסִּי': ס' יִשְׂרָאֵל וְזֹאת תֹּרַת הַמִּנְחָה
הַקָּרֵב אֹתָהּ בְּנִי-אַהֲרֹן לִפְנֵי יְהוָה אֶל-פְּנֵי
הַמִּזְבֵּחַ כִּסִּי': ח' וְהָרִים מִמֶּנּוּ בְּקִמְצוֹ מִסֵּלֶת
הַמִּנְחָה וּמִשְׁמְנָהּ וְאֵת כָּל-הַלֶּבְנָה אֲשֶׁר עַל-
הַמִּנְחָה וְהַקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ רֵיחַ נִיחֹחַ אֲזַכְּרָתָהּ
לִיהוָה כִּסִּי': ט' וְהַנּוֹתֵרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן
וּבָנָיו מִצֹּת תֹּאכֵל בְּמָקוֹם קָדֵשׁ בַּחֲצֵר
אֹהֶל-מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ כִסִּי': י' לֹא תֹאפֶה חֲמִץ
חֶלְקָם נָתַתִּי אֹתָהּ מֵאִשִּׁי קָדֵשׁ קִדְשִׁים הִוא
בַּחֲטָאת וּכְאֲשֶׁם כִּסִּי': יא כָּל-זָכָר בְּבָנֵי אַהֲרֹן
יֹאכְלֶנָה חֶק-עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם מֵאִשִּׁי יְהוָה כָּל

רנ"ז

בִּצְפֹר בִּצְפֹר וַיִּסְדֹּר עָלֶיהָ עֲלֹתָהּ
וַיִּסַּק עָלֶיהָ תְּרֵבִי נִכְסֵת קוֹדֶשִׁיא:
ו' אֲשֶׁתָּא תְדִירָא תְהִי יִקְדָּא עַל
מִדְבָּחָא לֹא תִטְפִּי: ז' וְדָא
אוֹרִיתָא דְּמִנְחָתָא דִּיקָרְבוֹן יְתֵה
בְּנֵי אַהֲרֹן קָדֵם יִי לְקָדֵם מִדְבָּחָא:
ח' וַיִּפְרֹשׁ מִנֶּה בְּקִמְצָה מִסֵּלֶתָא
דְּמִנְחָתָא וּמִמִּשְׁחָה וַיֵּת כָּל
לְבַנְתָּא דִּי עַל מִנְחָתָא וַיִּסַּק
לְמִדְבָּחָא לְאַתְקַבְּלָא בְּרִצּוֹ
אֲדִיפְרָתָא קָדֵם יִי: ט' וַיִּדְאֲשֶׁתָּא
מִנֶּה יִכְלוֹן אַהֲרֹן וּבָנָהִי פִטִּיר
תִּתְאָכֵל בְּאַתֵּר קָדִישׁ בְּדֶרֶת מִשְׁכָּן
זְמָנָא יִכְלֶנָה: י' לֹא תִתְאָפִי
חֲמִיעַ חֲלָקְהוֹן יְהִבִּית יְתֵה
מִקְרָבֵי קָדֵשׁ קוֹדֶשִׁין הִיא
כְּחֻטָּאתָא וּכְאֲשֶׁמָּא: יא כָּל
דְּכוּרָא בְּבָנֵי אַהֲרֹן יִכְלֶנָה קָדֵם
עֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם מִקְרָבֵי דִּי

בבית אחת בשעת קמיצה. ברש"י (ישן): בְּקִמְצוֹ.
שלא יעשה מדה לקמץ (יומא מו): מִסֵּלֶת הַמִּנְחָה
ומשמנה. מכאן, שְׁקוּמָץ מִמָּקוֹם שֶׁנִּתְרַבֶּה שְׁמֵנָה
(סוטה יד): הַמִּנְחָה. שְׁלֹא תִהְיֶה מְעַרְבֶת בְּאַחֲרֵת
(ת"כ): וְאֵת כָּל-הַלֶּבְנָה אֲשֶׁר עַל-הַמִּנְחָה
וְהַקְטִיר. שְׁמֵלֶקֶט אֵת לְבוֹנָתָה לְאַחֵר קְמִיצָה
וּמִקְטִירוֹ; וּלְפִי שְׁלֹא פִרַשׁ בֶּן אֱלָא בְּאַחֲת מִן
הַמִּנְחָה בְּ"וִיקְרָא", הֲצֵרָה לְשָׁנוֹת פִּרְשָׁה זֹו, לְכָלֵל
כָּל הַמִּנְחָה כְּמִשְׁפָּט (ת"כ): (ט) בְּמָקוֹם קָדֵשׁ.
וְאִיזְהוּ? בַּחֲצֵר אֹהֶל-מוֹעֵד: (י) לֹא תֹאפֶה חֲמִץ
חֶלְקָם. אֵף הַשִּׁירִים אֲסוּרִים בַּחֲמִץ: כְּחֻטָּאת
וּכְאֲשֶׁם. (שם ב') מִנְחַת חוּטָא הָרִי הִיא כְּחֻטָּאת.
לְפִיכָּה, קִמְצָה שְׁלֹא לְשִׁמָּה - פְּסוּלָה; מִנְחַת נִדְבָה
הָרִי הִיא כְּאֲשֶׁם. לְפִיכָּה, קִמְצָה שְׁלֹא
לְשִׁמָּה - פְּשָׁרָה: (יא) כָּל-זָכָר. אֲפִלּוּ בְּעַל מוֹם.
לְמָה נֶאֱמַר? אִם לֹאכִילָהּ, הָרִי כָּבֵד אֲמוּר (ויקרא כא
כב): "לָחֶם אֱלֹהֵינוּ מִקְדָּשִׁי הַקֹּדֶשִׁים וְגו'" אֱלָא

הַשְּׁלָמִים. אִם יָבִיאוּ שֵׁם שְׁלָמִים. וְרַבּוּתֵינוּ (שם)
לְמִדּוֹ מִכָּאן: "עָלֶיהָ", עַל עוֹלֵת הַבֶּקֶר הַשָּׁלֵם כָּל
הַקִּרְבָּנוֹת כָּלֵם. מִכָּאן שְׁלֹא יִהְיֶה דָּבָר מֵאַחֵר לְתָמִיד
שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִים: (ו) אֵשׁ תָּמִיד. (יומא מד) אֵשׁ
שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ "תָּמִיד", הִיא שְׁמִדְלִיקִין בָּהּ אֵת
הַנֹּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ (שמות כז יג): "לְהַעֲלֹת נֵר
תָּמִיד". אֵף הִיא מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן תֹּקֵד: לֹא
תִכְבֶּה. הַמִּכְבֶּה אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ עוֹבֵר בְּשָׁנֵי לְאוּיִן:
(ז) וְזֹאת תֹּרַת הַמִּנְחָה. תֹּרַה אַחֲת לְכָלֵן
לְהַטְעִינָן שְׁמֵן וּלְבוֹנָה הָאֲמוּרִין בְּעִנְיָן, שִׁיכּוֹל, אֵין
לִי טַעֲמוֹנוֹת שְׁמֵן וּלְבוֹנָה אֱלָא מִנְחַת יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא
נִקְמָצָה. מִנְחַת כֹּהֲנִים שֶׁהִיא כָּלִיל, מִנֵּין? תִּלְמוּד
לּוֹמֵר: "תֹּרַת": הַקָּרֵב אֹתָהּ. הִיא הַגִּשָּׁה בְּקֶרֶן
דְּרוּמִית מְעַרְבִית: לִפְנֵי ה'. הִוא מְעַרְב, שֶׁהִוא לְצַד
אֹהֶל מוֹעֵד: אֵל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ. הִוא הַדְּרוֹם, שֶׁהִוא
פְּנֵי שֶׁל מִזְבֵּחַ, שֶׁהַכָּבֵשׁ נָתוּן לְאוֹתוֹ הָרוּחַ:
(ח) (וְהָרִים מִמֶּנּוּ. מִהֶמְחֵבֵר, שִׁיִּהְיֶה עֶשְׂרוֹן שָׁלֵם

כל דיקרב בהון יתקדש: יב ומליל יי עם משה למימר: יג דין קרבן אהרן ובנוהי די יקרבון קדם יי ביומא דרביאיו יתה חד מן עסרא בתלת סאין סלתא מנחתא תדירא פלגותה בצפרא ופלגותה ברמשא: יד על מסריהא במשה תתעבד רביכא תיתנה תופיני מנחת בצועין תקרב לאתקבלא ברעוא קדם יי: טו וכהנא דמרבא תחותיה מבנוהי יעבד יתה קנס עלם קדם יי גמיר תתסק: טז וכל מנחתא דכהנא גמיר תהי לא תתאכל: יז ומליל יי עם משה למימר: יח מלל עם אהרן ועם בנוהי למימר דא אורייתא דחטאא באתרא די תתנכס עלתא תתנכס חטאא קדם יי קדש קודשין היא: יט כהנא דמכפר יתה (נ"א בדמה) ייכלנה באמר קדיש תתאכל

אשר יגע בהם יקדש: כס"י: פ ע"ב בחול שני יב וידבר יהוה אל משה לאמר: יג זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו ליהוה ביום המשה אתו עשירת האפה סלת מנחה תמיד מחציתה בפקר ומחציתה בערב כס"י: יד על מחבת בשמן תעשה מרבכת תביאנה תפיני מנחת פתים תקריב ריח ניחח ליהוה כס"י: טו והבהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אתה חק עולם ליהוה כליל תקטר כס"י: טז וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל כס"י: פ יז וידבר יהוה אל משה לאמר: יח דבר אל אהרן ואל בניו לאמר זאת תורת החטאת במקום אשר תשחט העלה תשחט החטאת לפני יהוה קדש קדשים הוא: יט הבהן המחטא אתה יאכלנה במקום קדש תאכל בחצר אהל

רש"י

שאינה נקמצת, אלא כופלה לשנים, וחוזר וכופלה לארבע שתי-וערב ואינו מבדיל. וכן מקטיר לאשים, בתורת כהנים מפרש לה: (טו) המשיח תחתיו מבניו. המשיח מבניו, תחתיו: כליל תקטר. אין נקמצת להיות שירה נאכלין, אלא כלה כליל. וכן כל מנחת כהן של נדבה כליל תהיה: (טז) כליל. כלה שנה לגבה: תורה יז (יט) המחטא אתה. העובד עבודותיה שהיא נעשית חטאת על ידו: המחטא אתה יאכלנה. (זכחים קב) הראוי לעבודה, יצא טמא בשעת זריקת דמים, שאינו חולק בפשר. ואי אפשר לומר שאוסר שאר כהנים באכילתה, חוץ מן הזורק דמה, שהרי נאמר למטה: "כל זכר בכהנים יאכל אתה":

לרבות בעלי מומין למחלקת (זכחים קב): כל אשר יגע וגו'. קדשים קלים או חלין שיעשו בה ויבלעו ממנה (ת"כ): יקדש. להיות כמותה, שאם פסולה, יפסלו, ואם כשרה, יאכלו כחמר המנחה (ת"כ): תורה יב (יג) זה קרבן אהרן ובניו. (מנחות עח) אף ההדיוטות מקריבין עשירית האפה ביום שהן מתחנכין לעבודה. אבל כהן גדול בכל יום, שנאמר: "מנחה תמיד וגו'", והכהן המשיח תחתיו מבניו חקת עולם וגו': (יד) מרבכת. חלוטה ברותחין כל צרפה (ת"כ): תפיני. אפוייה אפיות הרבה, שאחר חליטתה, אופה בתנור וחוזר ומטגנה במחבת: מנחת פתים. מלמד שטעונה פתיתה. [ברש"י ישן: ולא פתיתה ממש בציעין ופרורין לפי

בְּדֶרֶת מִשְׁפָּן זִמְנָא: כ כָּל דִּי
יִקְרַב בְּבִסְרָה יִתְקַדֵּשׁ וְדִי יָדִי
מִדְמָה עַל לְבוּשׁ דִּי יָדִי עֲלֵה
תַּתְּחִיור בְּאַתֵּר קָדִישׁ: כא וּמִן
דְּחִסְפָּה דִּי תַתְּפִשֵׁל בֵּיהּ יִתְבָּר וְאִם
בְּמִנָּא דְנִחְשָׂא תַתְּפִשֵׁל וְיִתְמַרְק
וְיִשְׁתַּטֵּף בְּמִיָּא: כב כָּל דְּכוּרָא
בְּכַהֲנִיָּא יָכוֹל יִתֵּה קָדֵשׁ קוּדְשִׁין
הִיא: כג וְכָל חֲטָאָתָא דִּי יִתְעַל
מִדְמָה לְמִשְׁפָּן זִמְנָא לְכַפָּרָא
בְּקוּדְשָׂא לָא תִתְאַכַּל בְּגוּרָא
תַתְּוֹקֵד: א וְדָא אורִיתָא דְאַשְׁמָא
קָדֵשׁ קוּדְשִׁין הוּא: ב בְּאַתְרָא דִּי
יִכְסִין יֵת עֲלֵתָא יִכְסִין יֵת אֲשָׁמָא
וְיֵת דְמָה יִזְרַק עַל מִדְּבַחָא סְחֹר
סְחֹר: ג וְיֵת כָּל תְּרַבָּה יִפְרֵשׁ
מִנָּה יֵת אֲלִיתָא וְיֵת תְּרַבָּא דְחִפִּי
יֵת גִּזָּא: ד וְיֵת תַּתְּיִין כְּלִין וְיֵת
תְּרַבָּא דִּי עֲלִיתָהּ דִּי עַל גִּסְסִיָּא וְיֵת
חֲצָרָא דְעַל כְּבִדָּא עַל כְּלִיתָא
עַל־הַכֹּהֲנִים יִסְרֹנָה:

מוֹעֵד כִּסִּי: כ כָּל אֲשֶׁר־יִגַּע בְּבִשְׂרָה יִקְדֹּשׁ
וְאֲשֶׁר יִזֶּה מִדְמָה עַל־הַבֶּגֶד אֲשֶׁר יִזֶּה עָלֶיהָ
תִּכְבֹּס בְּמָקוֹם קָדֵשׁ כִּסִּי: כא וּכְלִי־חֶרֶשׁ אֲשֶׁר
תִּבְשַׁל־בוֹ יִשְׁבֵּר וְאִם־בְּכִלִי נִחֲשֶׁת בִּשְׂלָה
וּמִרְק וְשִׁטֵּף בְּמִים כִּסִּי: כב כָּל־זָכָר בְּכַהֲנִים
יֹאכַל אֹתָהּ קָדֵשׁ קָדָשִׁים הוּא כִּסִּי: כג וְכָל־
חֲטָאָתָא אֲשֶׁר יוֹבֵא מִדְמָה אֶל־אַהֲלֵ מוֹעֵד
לְכַפֵּר בְּקָדֵשׁ לָא תֹאכַל בְּאֵשׁ תִּשְׂרֹף כִּסִּי: פ
ז א וְזֹאת תֹּוֹרַת הָאֲשֵׁם קָדֵשׁ קָדָשִׁים
הוּא כִּסִּי: ב בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחֲטוּ אֶת־הָעֹלָה
יִשְׁחֲטוּ אֶת־הָאֲשֵׁם וְאֶת־דָּמֹו יִזְרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ
סָבִיב כִּסִּי: ג וְאֵת כָּל־חֲלָבוֹ יִקְרִיב מִמֶּנּוּ אֵת
הָאֲלִיָּה וְאֶת־הַחֶלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקָּרֶב כִּסִּי:
ד וְאֵת שְׁתֵּי הַכִּלִּיֹּת וְאֶת־הַחֶלֶב אֲשֶׁר עָלִיהֶן
אֲשֶׁר עַל־הַפָּסָלִים וְאֶת־הִיתָרַת עַל־הַכֶּבֶד

רש"י

לְמִדְתָּ, שֶׁהִמְחִטָּא אוֹתָהּ הָאָמֹר לְמַעַלָּה - לָא
לְהוֹצִיא שְׂאֵר הַכֹּהֲנִים, אֲלֵא לְהוֹצִיא אֶת שְׂאֵינֹו
רָאוּי לְחִטּוֹי: (כג) וְכָל־חֲטָאָתָא וְגו' (זבחים פב)
שְׂאֵם הַכֹּהֲנִים מִדָּם חֲטָאָת הַחִיצוֹנָה לְפָנִים - פְּסוּלָה:
וְכָל לְרִבּוֹת שְׂאֵר קָדָשִׁים: (א) קָדֵשׁ קָדָשִׁים
הוּא. (תמורה יח. ת"כ) הוּא קָרֶב, וְאִין תַּמּוּרְתּוֹ
קָרְבָּה: (ב) יִשְׁחֲטוּ. רָבָה לָנוּ שְׁחִיטוֹת הַרְבֵּה, לְפִי
שְׁמִצִּינוּ אֲשֶׁם בְּצִבוּר, שֶׁנֶּאֱמַר "יִשְׁחֲטוּ" רַבִּים,
וְתִלְאוּ בְּעוֹלָה, לְהַבִּיא עוֹלַת צִבוּר לְצִפּוֹן:
(ג) וְאֵת כָּל־חֲלָבוֹ וְגו'. עַד כָּאן לָא נִתְפָּרְשׁוּ
אֲמִוּרִין בְּאֲשֶׁם, לְכֹף הַצֶּרֶף לְפָרֶשֶׁם כָּאן, אֲבָל
חֲטָאָת - כֶּבֶד נִתְפָּרְשׁוּ בֵּיהּ בְּפָרֶשֶׁת "וַיִּקְרָא": אֵת
הָאֲלִיָּה. לְפִי שְׂאֲשֶׁם אִינוּ בָּא אֲלֵא אֵיל אוֹ כֶּבֶשׂ,

(כ) כָּל אֲשֶׁר־יִגַּע בְּבִשְׂרָה. (שם צז) כָּל דְּבַר אֲכָל
אֲשֶׁר יִגַּע וְיִבְלַע מִמֶּנָּה: יִקְדֹּשׁ. לְהִיּוֹת כְּמוֹה: אִם
פְּסוּלָה - תַּפְסֵל, וְאִם הִיא כְּשֶׁרָה - תֹּאכַל כַּחֲמֹר
שְׂבֵה: וְאֲשֶׁר יִזֶּה מִדְמָה עַל־הַבֶּגֶד. וְאִם הִזָּה
מִדְמָה עַל הַבֶּגֶד (ת"כ), אוֹתוֹ מָקוֹם דָּם (הַבֶּגֶד אֲשֶׁר
יִזֶּה עָלֶיהָ), תִּכְבֹּס בְּתוֹךְ הָעֲזוּרָה: אֲשֶׁר יִזֶּה. יִהְיֶה
נִזָּה, כְּמוֹ (איוב טו כט): "וְלֹא יִטָּה לְאַרְצָן מִנֶּלֶם",
יִהְיֶה נְטוּי: (כא) יִשְׁבֵּר. לְפִי שֶׁהַבְּלִיעָה שֶׁנִּבְלַעַת
בּוֹ נִעְשָׂה נוֹתֵר, וְהוּא הָדִין לְכָל הַקָּדָשִׁים: וּמִרְק.
לְשׁוֹן "תַּמְרוּקֵי הַנָּשִׁים" (אסתר ב יב). אֲשֶׁקוּרִי"ר
כְּלַע"ז: וּמִרְק וְשִׁטֵּף. לְפָלֵט אֶת בְּלִיעָתוֹ. אֲבָל כְּלִי
חֶרֶס, לְמִדָּה הַכְּתוּב כָּאן, שְׂאֵינֹו יוֹצֵא מִיַּדִּי דָּפְיוֹ
לְעוֹלָם: (כב) כָּל־זָכָר בְּכַהֲנִים יֹאכַל אֹתָהּ. הָא

וְהִקְטִיר אֹתָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחַ אִשָּׁה לַיהוָה
 אֲשֶׁם הוּא רַשׁ"י: וְכָל־זָכָר בִּכְהֹנִים יֹאכְלֶנּוּ
 בַּמָּקוֹם קָדוֹשׁ יֹאכֵל קָדֵשׁ קִדְשִׁים הוּא רַשׁ"י:
 וּבַחֲטָאתָ כַּאֲשֶׁם תוֹרָה אַחַת לָהֶם הַכֹּהֵן
 אֲשֶׁר יִכְפֹּרֵבּוּ לוֹ יִהְיֶה רַשׁ"י: ה' וְהַכֹּהֵן הַמִּקְרִיב
 אֶת־עֹלֹת אִישׁ עוֹר הָעֹלָה אֲשֶׁר הַקָּרִיב לַכֹּהֵן
 לוֹ יִהְיֶה רַשׁ"י: ט וְכָל־מִנְחָה אֲשֶׁר תֵּאָפֶה בַּתְּנוֹר
 וְכָל־נִעְשָׂה בַּמִּרְחָשֶׁת וְעַל־מִחְבַּת לַכֹּהֵן
 הַמִּקְרִיב אֹתָהּ לוֹ תִּהְיֶה רַשׁ"י: י וְכָל־מִנְחָה
 בְּלוּלָה־בְּשֶׁמֶן וַחֲרֻבָּה לְכָל־בְּנֵי אֹהֶרֶן תִּהְיֶה
 אִישׁ בְּאָחִיו רַשׁ"י: פ שְׁלִישִׁי יֵא וְזֹאת תוֹרַת זִבְח
 הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר יִקְרִיב לַיהוָה: י אִם עַל־תּוֹדָה
 יִקְרִיבֶנּוּ וְהַקָּרִיב א' עַל־זִבְח הַתּוֹדָה חֲלוֹת

יַעֲדָנָה: ה וְיִסַּק יִתְהוֹן כַּהֲנָא
 לְמִדְבָּחָא קִרְבָּנָא קָדָם יי אֲשָׁמָא
 הוּא: ו כָּל דְּכוּרָא בְּכַהֲנָיָא
 יִיכְלִנָּה בְּאַתֵּר קָדִישׁ יִתְאַכֵּל קָדֵשׁ
 קוֹדֶשִׁין הוּא: ז כַּחֲטָאתָא
 כַּאֲשָׁמָא אֹרִיתָא חֲדָא לְהוֹן
 כַּהֲנָא דִּי יִכְפֹּר בֵּה דִּילָהּ יֵהֵא:
 ח וְכַהֲנָא דְּמִקְרִיב יֵת עֲלֵת גְּבִיר
 מִשְׁדָּ עֲלֵתָא דִּי יִקְרִיב לַכַּהֲנָא
 דִּילָהּ יֵהֵא: ט וְכָל מִנְחָתָא דִּי
 תִּתְאַפֵּי בַּתְּנוּרָא וְכָל דִּתְתַעֲבֵד
 בְּרִדְתָא וְעַל מִסְרִיתָא לַכַּהֲנָא
 דְּמִקְרִיב יֵתָהּ דִּילָהּ תֵּהֵא: י וְכָל
 מִנְחָתָא דְּפִילָא בְּמִשְׁחָ וּדְלָא
 פִּילָא לְכָל בְּנֵי אֹהֶרֶן תִּהִי גְבִיר
 כַּאֲחֻהִי: יא וְדָא אֹרִיתָא דְּנִכְסֵת
 קוֹדֶשִׁיא דִּי יִקְרִיב קָדָם יי: יב אִם
 עַל תּוֹדָתָא יִקְרִיבֶנָּה וְיִקְרִיב עַל
 נִכְסֵת תּוֹדָתָא גְּרִיצָן פִּטְרִין דְּפִילָן

רש"י

לו לְבָדוּ? תַלְמוּד לומר: "לְכָל־בְּנֵי אֹהֶרֶן תִּהְיֶה".
 יְכוּל לְכַלֵּן? תַלְמוּד לומר: "לַכֹּהֵן הַמִּקְרִיב". הָא
 בִּיצֵד? לְבֵית אָב שֶׁל אוֹתוֹ יוֹם שֶׁמִּקְרִיבִין אוֹתָהּ
 (ת"כ): (י) בְּלוּלָה־בְּשֶׁמֶן. זוּ מִנְחַת נִדְבָה: וַחֲרֻבָּה.
 זוּ מִנְחַת חוּטָא וּמִנְחַת קִנְאוֹת, שְׂאִין בֶּהֱן שְׂמֵן:
 תוֹרָה יא (יב) אִם עַל־תּוֹדָה יִקְרִיבֶנּוּ. אִם עַל דְּבַר
 הוֹדָאָה עַל גַּס שְׁנַעֲשֶׂה לוֹ, כְּגוֹן יוֹרְדֵי הַיָּם וְהוֹלְכֵי
 מִדְּבָרִיּוֹת וְחִבּוּשֵׁי בֵּית הָאֲסוּרִים וְחוֹלָה
 שְׁנַתְרַפָּא - שֶׁהֵם צָרִיכִין לְהוֹדוֹת, שֶׁכְּתוּב בֶּהֱן
 (תהלים קז כא-כב): "יִוְדוּ לֵה' חֲסִדוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לְבְנֵי
 אָדָם. וַיִּזְבְּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה", אִם עַל אַחַת מֵאֵלֶּה נִדָּר,
 שְׁלָמִים הֵלְלוּ - שְׁלָמֵי תוֹדָה הֵן, וְטַעֲנוֹנוֹת לֶחֶם
 הָאֱמֹר בְּעִנְיָן, וְאֵינָן גָּאָכְלִין אֲלָא לְיוֹם וּלְלֵילָה, כְּמוֹ
 שֶׁמֶפֶרֶשׁ כָּאֵן: וְהַקָּרִיב עַל־זִבְח הַתּוֹדָה. אַרְבָּעָה
 מִיָּגֵי לֶחֶם: חֲלוֹת וּרְקִיקִין וּרְבּוּכָה - שְׁלֹשָׁה מִיָּגֵי
 מִצָּה, וּכְתִיב: "עַל־חֲלוֹת לֶחֶם חֲמֵץ וְגו'...", וְכָל מִין

וְאֵיל וְכֶבֶשׂ נִתְרַבּוּ בְּאֵלֶּיָּה: תוֹרָה ד (ה) אֲשֶׁם הוּא.
 עַד שֶׁיִּנְתַּק שְׁמוֹ מִמֶּנּוּ. לְמַד עַל אֲשֶׁם שְׁמָתוֹ בְּעָלָיו
 אוֹ שְׁנַתְכִּפּוּרוֹ בְּעָלָיו בְּאַחַר, אַף־עַל־פִּי שְׁעוֹמֵד
 לְהִיּוֹת דְּמִיו עוֹלָה לְקִיץ הַמִּזְבֵּחַ, אִם שֶׁחֲטוּ סֵתָם,
 אֵינּוּ כֹּשֶׁר לְעוֹלָה קָדָם שְׁנַתַּק לְרַעֲיָהּ. וְאֵינּוּ כָּא
 לְלַמֵּד עַל הָאֲשֶׁם שֶׁיֵּהֵא פְסוּל שְׁלֵא לְשֹׁמוֹ, כְּמוֹ
 שֶׁדִּרְשׁוּ - "הוּא" הַכְּתוּב בַּחֲטָאתָא, לְפִי שֶׁאֲשֶׁם לֹא
 נֶאֱמַר בוֹ: "אֲשֶׁם הוּא", אֲלָא לְאַחַר הַקְּטֵרֶת אֲמוּרִין.
 וְהוּא עֲצָמוֹ שְׁלֵא הַקְּטֵרוֹ אֲמוּרִיו - כֹּשֶׁר (זבחים דף
 ד. ועיי"ש בַּרש"י): (ו) קָדֵשׁ קִדְשִׁים הוּא. בַּתּוֹרָה
 כְּהֹנִים הוּא נִדְרָשׁ: (ז) תוֹרָה אַחַת לָהֶם. בְּדָבָר
 זֶה: הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִכְפֹּרֵבּוּ. הָרְאוּי לְכַפֵּרָה חוֹלֵק בוֹ,
 פֶּרֶט לְטָבוּל יוֹם וּמַחֲסֵר כְּפוּרִים וְאוּגֹן: (ח) עוֹר
 הָעֹלָה אֲשֶׁר הַקָּרִיב לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה. פֶּרֶט לְטָבוּל
 יוֹם וּמַחֲסֵר כְּפוּרִים וְאוּגֹן, שְׂאִינָן חוֹלְקִים בְּעוֹרוֹת
 (זבחים קג): (ט) לַכֹּהֵן הַמִּקְרִיב אֹתָהּ וְגו'. יְכוּל

במשח ואספוגין פטירין
דמשיחין במשח וסלתא רביכא
גריצון דפילן במשח: יג על
גריצון דלחם תמיע יקרב קרבנה
על נכסת תודת נכסת קודשוהי:
יד ויקרב מנה חד מפל קרבנא
אפרשוהא קדם יי לכהנא דינרק
ית דם נכסת קודשאיא דילה יהי:
טו ובסר נכסת תודת נכסת
קודשוהי ביום קרבנה יתאכל לא
יצנע מנה עד צפרא: טז ואם
נדרא או נדבתא נכסת קרבנה
ביומא די יקרב נכסתה יתאכל
וביומא דבתרוהי ודאשתאר מנה
יתאכל: יז ודאשתאר מבסר
נכסתא ביומא תליתאה בנורא
יתוקד: יח ואם אתאכלא יתאכל
מבסר נכסת קודשוהי ביומא
תליתאה לא יהא לרעוא דמקרב
יתה לא יתחשב לה מרחק יהא
ואנש דתיכול מנה חובה יקבל:

מצות בלולת בשמן ורקיקי מצות משחים
בשמן וסלת מרפכת חלת בלולת בשמן כס"י:
יג על חלת לחם חמץ יקריב קרבנו על זבח
תודת שלמיו כס"י: יד והקריב ממנו אחד מפל-
קרבן תרומה ליהוה לפהו הזרק את-דם
השלמים לו יהיה כס"י: טו ובשר זבח תודת
שלמיו ביום קרבנו יאכל לא-יניח ממנו
עד-בקר כס"י: טז ואם-נדר א או נדבה זבח
קרבנו ביום הקריבו את-זבחו יאכל וממחרת
והנותר ממנו יאכל כס"י: יז והנותר מבשר
הזבח ביום השלישי באש ישרף: יח ואם
האכל יאכל מבשר-זבח שלמיו ביום
השלישי לא ירצה המקריב אתו לא יחשב
לו פגול יהיה והנפש האכלת ממנו עונה

רש"י

בקר. אכל אוכל הוא כל הלילה. אם-כן, למה
אמרנו 'עד חצות'? כדי להרחיק האדם מן העברה
(ריש ברכות): (טז) ואם-נדר או נדבה. שלא
הביאה על הודאה של נס, אינה טעונה לחם,
ונאכלת לשני ימים, כמו שמפרש בענין: וממחרת
והנותר ממנו. בראשון יאכל (ספרים אחרים:
'והנותר ממנו יאכל'). ו'זו יתרה היא, ויש כמוה
הרבה במקרא, כגון: "ואלה בני צבעון ואיה וענה"
(בראשית לו כד), "תת וקדש וצבא מרמס" (דניאל ח
יג): תורה יז (יח) ואם האכל יאכל וגו', (ת"כ)
במחשב בשחיטה לאכלו בשלישי הפתוב מדבר.
יכול אם אכל ממנו בשלישי נפסל למפרע? תלמוד
לומר: "המקריב אתו לא יחשב" - בשעת הקרבה
הוא נפסל ואינו נפסל בשלישי. וכן פרושו: בשעת
הקרבתו לא תעלה זאת במחשבה, ואם

ומין עשר חלות; כך מפרש במנחות (דף נו),
ושיעורן חמש סאין וירושלמיות שהן שש מדבריות,
כ' עשרון: מרפכת. לחם חלוט ברותחין כל צרכו:
(יג) יקריב קרבנו על-זבח. (שם דף עו, ת"כ) מגיד,
שאין הלחם קדוש בקדשת הגוף לפסל ביוצא
וטבול-יום ומלצאת לחלין בפדיון, עד שישחט
הזבח: (יד) אחד מפל-קרבן. לחם אחד מפל מין
ומין, יטל תרומה לפהו העובד עבודתה. והשאר
נאכל לבדלים ובשרה לבדלים, חוץ מחזה ושוק
שבה, כמו שמפרש למטה, תנופת חזה ושוק
בשלמים, והתודה קרויה "שלמים": (טו) ובשר
זבח תודת שלמיו. (זבחים לו. ת"כ) יש כאן רבויין
הרבה: לרבות חטאת ואשם ואיל גזיר וחקיגת י"ד,
שיהיו נאכלין ליום ולילה: ביום קרבנו יאכל.
וכזמן בשרה - זמן לחמה: לא-יניח ממנו עד-

תֵּשָׂא רס"י: יט וְהַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר־יֵגַע בְּכָל־טָמֵא לֹא
 יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַבֶּשֶׂר כָּל־טָהוֹר יֵאָכֵל
 בֶּשֶׂר רס"י: כ וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל בֶּשֶׂר מִזֶּבַח
 הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַיהוָה וְטָמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָהּ
 הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמּוּיָהּ רס"י: כא וְנֶפֶשׁ כִּי־תִגַּע
 בְּכָל־טָמֵא בְּטָמְאָת אָדָם אוּ בְּבִהֶמָה טָמְאָה
 אוּ בְּכָל־שֶׁקֶץ טָמֵא וְאָכַל מִבֶּשֶׂר־זֶבַח
 הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַיהוָה וְנִכְרְתָהּ הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
 מֵעַמּוּיָהּ: כב וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:
 כג דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כָּל־חֵלֶב שׁוֹר
 וְכֶשֶׂב וְעֵז לֹא תֹאכְלוּ: כד וְחֵלֶב נִבְלָה וְחֵלֶב
 טֶרֶף יַעֲשֶׂה לְכָל־מְלֹאכָהּ וְאָכַל לֹא
 תֹאכְלֶהוּ רס"י: כה כִּי כָּל־אָכַל חֵלֶב מִן־הַבְּהֵמָה
 אֲשֶׁר יִקְרִיב מִמֶּנָּה אִשָּׁה לַיהוָה וְנִכְרְתָהּ
 הַנֶּפֶשׁ הַאֲכָלָת מֵעַמּוּיָהּ: כו וְכָל־דָּם לֹא תֹאכְלוּ

יט ובסר קודשא די יקרב בכל
 מסאב לא יתאכל בנורא יתוקד
 ובסר קודשא כל די דכי בקודשא
 ייכול בסר קודשא: כ ואנש די
 תיכול בסרא מנכסת קודשיא די
 קדם יי וסובתה עלוהי וישתיצי
 אנשא ההיא מעמה: כא ואנש
 ארי תקרב בכל מסאב בסואבת
 אנשא או בבעירא מסאבא או
 בכל שקצא מסאב וייכול מבסר
 נכסת קודשיא די קדם יי
 וישתיצי אנשא ההיא מעמה:
 כב ומליל יי עם משה למימר:
 כג מלל עם בני ישראל למימר
 כל תרב תור ואמר ועזא לא
 תיכלון: כד ותרב נבילא ותרב
 תבירא יתעבד לכל עבדתא
 ומיכל לא תיכלנה: כה ארי כל
 דיכול תרבא מן בעירא די יקרבון
 מנה קרבנא קדם יי וישתיצי
 אנשא די תיכול מעמה: כו וכל
 דמא לא תיכלון בכל מותבגיכון

רס"י

טהור שאכל את הטמא אינו ענוש פרת אלא
 אזרהה "והבשר אשר יגע בכל־טמא וגו'". ואזרהת
 טמא שאכל את הטהור אינה מפרשת בתורה, אלא
 חקמים למדינה בגזרה שנה. (ת"כ) ג' פרתות
 אמורות באוכלי קדשים בטמאת הגוף, ודרשוה
 רבותינו בשבועות (דף ו) אחת לכלל, ואחת לפרט,
 ואחת ללמד על קרבן עולה ויורד, שלא נאמר אלא
 על טמאת מקדש וקדשיו: תורה כא (כד) יעשה
 לכל־מלאכה. (פסחים כג, ת"כ) בא ולמד על החלב,
 שאינו מטמא טמאת נבלות: ואכל לא תאכלהו.
 (חולין פרק גיד הנשה) אמרה תורה: יבוא אסור נבלה
 וטרפה ויחול על אסור חלב, שאם אכלו, יתחייב
 אף על לאו של נבלה, ולא תאמר: אין אסור חל
 על אסור: תורה כה (כו) לעוף ולבהמה. (שם ס)

חשב - פגול יהיה: והנפש האכלת ממנו. אפלו
 בתוך הזמן, עונה תשא: (יט) והבשר. של קדש
 שלמים אשר יגע בכל־טמא, לא יאכל: והבשר.
 לרבות איבר שיצא מקצתו, שהפנימי מתר: כל־
 טהור יאכל בשר. (פסחים עט) מה תלמוד לומר?
 לפי שנאמר (דברים יב כז): "ודם זבחיך ישפך וגו'
 והבשר תאכל", יכול לא יאכלו שלמים אלא
 הבעלים? לקח נאמר: "כל־טהור יאכל בשר":
 (והבשר כל־טהור יאכל בשר. כלומר: כל מה
 שאסרתי לך בחטאת ואשם, שאם יצאו חוץ
 לקלעים - אסורה, כמו שכתוב: "בחצר אהל מועד
 יאכלוה", בבשר זה אני אומר לך: "כל טהור יאכל
 בשר", אפלו בכל העיר: (כ) וטמאתו עליו.
 (זבחים מג, ת"כ) בטמאת הגוף הکتוב מדבר, אכל

דעוּפּא וּדְבַעִירָא: כּו כָּל אֲנָשׁ
 דִּי תִיכּוּל כָּל דְּמָא וְיִשְׁתִּיבִי
 אֲנָשׁ הֵהִיא מַעֲמָה: כח וּמִלִּיל
 יִי עִם מִשָּׁה לְמִימָר: כט מִלִּל עִם
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימָר דְּמִקְרַב יֵת
 נְכִסְתָּ קוּדְשׁוּהִי קָדָם יִי יִתִּי יֵת
 קִרְבָּנָה לְקָדָם יִי מִנְכִּסְתָּ
 קוּדְשׁוּהִי: ל יְדוּהִי תִתְּנוּן יֵת
 קִרְבָּנָא דִּי יֵת תִּרְבָּא עַל חֲדָא
 יִתְּנָה יֵת חֲדָא לְאַרְמָא יֵת
 אֲרוּמָא קָדָם יִי: לא וְיִסַּק כְּהֵנָּא
 יֵת תִּרְבָּא לְמִדְבָּחָא וִיהִי חֲדָא
 לְאַהֲרֹן וּלְבְנוֹהִי: לב וְיֵת שׁוּקָא
 דִּימִינָא תִתְּנוּן אֲפֻרְשׁוּתָא לְכְהֵנָּא
 מִנְכִּסְתָּ קוּדְשִׁיכוֹן: לג דְּמִקְרַב יֵת
 דָּם נְכִסְתָּ קוּדְשִׁיא וְיֵת תִּרְבָּא
 מִבְּנֵי אַהֲרֹן דִּילָה תְּהִי שׁוּקָא
 דִּימִינָא לְחֻלְק: לד אֲרִי יֵת חֲדָא
 דְּאַרְמוּתָא וְיֵת שׁוּקָא דְּאַפְרִשׁוּתָא

לד כִּי אֶת־חֲזֹה הַתְּנוּפָה וְאֵת | שׁוּק הַתְּרוּמָה לְקַחְתִּי מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל

בְּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם לְעוֹף וּלְבְּהֵמָה כִּסִּי: כו כָּל־
 נֶפֶשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל כָּל־דָּם וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ
 הַהִוא מֵעַמִּיהָ: כח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 לֵאמֹר: כט דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
 הַמִּקְרִיב אֶת־זִבְח שְׁלָמָיו לַיהוָה יָבִיא אֶת־
 קִרְבָּנוֹ לַיהוָה מִזִּבְח שְׁלָמָיו: ל יָדָיו תְּבִיאֶנָּה
 אֵת אֲשֵׁי יְהוָה אֶת־הַחֶלֶב עַל־הַחֹזֶה יְבִיאֶנּוּ
 אֵת הַחֹזֶה לְהַנִּיף אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה כִּסִּי:
 לא וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַחֶלֶב הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה
 הַחֹזֶה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כִּסִּי: לב וְאֵת שׁוּק הַיָּמִין
 תִּתְּנוּ תְּרוּמָה לַכֹּהֵן מִזִּבְחֵי שְׁלָמֵיכֶם כִּסִּי:
 לג הַמִּקְרִיב אֶת־דָּם הַשְּׁלָמִים וְאֶת־הַחֶלֶב
 מִבְּנֵי אַהֲרֹן לוֹ תִּהְיֶה שׁוּק הַיָּמִין לְמִנָּה כִּסִּי:

רש"י

לְמִדְּנֹו, שְׁשָׁלְשָׁה כְּהֻנִּים זְקוּקִין לָהּ; כְּדֹו מִפְּרָשׁ
 בְּמִנְחֹות (דף סב): אֶת־הַחֶלֶב עַל־הַחֹזֶה יְבִיאֶנּוּ.
 וְאֵת הַחֹזֶה לָמָּה מְבִיא? לְהַנִּיף אוֹתוֹ הוּא מְבִיא,ו,
 וְלֹא שֶׁיֵּהֵא הוּא מִן הָאֲשִׁים. לְפִי שְׁנָאֵמָר: "אֵת אֲשֵׁי
 ה' אֶת־הַחֶלֶב עַל הַחֹזֶה", יָכוֹל שֶׁיֵּהֵא אֵף הַחֹזֶה
 לְאֲשִׁים, לְכֹד נֶאֱמָר: "אֵת הַחֹזֶה לְהַנִּיף וְגו'":
 (לא) וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַחֶלֶב. וְאַחֵר כְּדֹו "וְהָיָה
 הַחֹזֶה לְאַהֲרֹן", (ת"כ) לְמִדְּנֹו, שְׁאִין הַבֶּשֶׂר נֶאֱכָל
 בְּעוֹד שֶׁהָאֲמוּרִים לְמִטָּה מִן הַמִּזְבֵּחַ: (לב) שׁוּק.
 מִן הַפָּרָק שֶׁל אֲרֻכָּה הַנִּמְכָּרָת עִם הָרֹאשׁ עַד הַפָּרָק
 הָאֲמֻצָּעִי, שֶׁהוּא סִבָּה שֶׁל יָרֹךְ: (לג) הַמִּקְרִיב
 אֶת־דָּם וְגו', (פסחים נט) מִי שֶׁהוּא רָאוּי לְזִרְיָקְתּוֹ
 וְלִהְיוֹת קִטְרִי חֻלְבִּיו; יֵצֵא טָמֵא בְּשַׁעַת זְרִיקַת דָּמִים אוֹ
 בְּשַׁעַת הַקִּטְר חֻלְבִּים, שְׁאִינוֹ חוֹלֵק בַּבֶּשֶׂר:
 (לד) הַתְּנוּפָה... הַתְּרוּמָה. (סוכה לו) מוֹלִיךְ

פָּרֵט לְדָם דָּגִים וְחֻגְבִּים: בְּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם. לְפִי
 שֶׁהִיא חוֹבֶת הַגּוֹף וְאֵינָה חוֹבֶת קֶרֶקַע, נוֹהֶגֶת בְּכָל
 מוֹשְׁבוֹת. וּבְמִסְכַּת קְדוּשִׁין בְּפָרָק א' (דף לו) מִפְּרָשׁ
 לָמָּה הֶצְרֹךְ לוֹמַר: תוֹרָה כז (ל) יָדָיו תְּבִיאֶנָּה וְגו'.
 (מנחות ס"א) שֶׁתֵּהֵא יָד הַבָּעָלִים מִלְּמַעְלָה וְהַחֶלֶב
 וְהַחֹזֶה נִתְּנוּן בָּהּ, וְיָד כֵּהֵן מִלְּמַטָּה וּמִנִּיפֵן: אֵת
 אֲשֵׁי ה'. וְמָה הֵן הָאֲשִׁים? "אֶת־הַחֶלֶב עַל־
 הַחֹזֶה": יְבִיאֶנּוּ. כְּשֶׁמְבִיאֹ מִבֵּית הַמִּטְבָּחִים נוֹתֵן
 הַחֶלֶב עַל הַחֹזֶה, וְכִשְׁנוֹתְנוֹ לְיָד הַכֹּהֵן הַמִּנִּיף,
 נִמְצֵא הַחֹזֶה לְמַעְלָה וְהַחֶלֶב לְמַטָּה. וְזֶהוּ הָאֲמֹר
 בְּמִקּוֹם אַחֵר (לקמן י'): "שׁוּק הַתְּרוּמָה וְחֹזֶה
 הַתְּנוּפָה עַל אֲשֵׁי הַחֻלְבִּים יְבִיאֹ לְהַנִּיף וְגו'";
 וְלֹאֲחֵר הַתְּנוּפָה נוֹתְנוֹ לַכֹּהֵן הַמִּקְטִיר, וְנִמְצֵא הַחֹזֶה
 לְמַטָּה, וְזֶהוּ שְׁנָאֵמָר (שם ט כ): "וַיִּשְׁימוּ אֶת־
 הַחֻלְבִּים עַל־הַחֹזֶה וַיִּקְטֵר הַחֻלְבִּים הַמִּזְבֵּחַ".

מִזְבְּחִי שְׁלֹמִיָּהֶם וְאַתָּן אֲתָם לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן
 וּלְבָנָיו לְחֶקֶעוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּסְ"י:
 זֹאת מִשְׁחַת אֶהְרֹן וּמִשְׁחַת בָּנָיו מֵאֲשֵׁי
 יְהוָה בְּיוֹם הַקָּרִיב אֲתָם לִכְהֵן לַיהוָה: לו' אֲשֶׁר
 צִוָּה יְהוָה לָתֵת לָהֶם בְּיוֹם מִשְׁחוֹ אֲתָם מֵאֵת
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֶקֶת עוֹלָם לְדוֹרָתָם: לו' זֹאת
 הַתּוֹרָה לַעֲלֹה לַמִּנְחָה וּלְחַטָּאת וּלְאֵשֶׁם
 וּלְמִלּוּאִים וּלְזִבְחַ הַשְּׁלָמִים כִּסְ"י: לח' אֲשֶׁר צִוָּה
 יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי בְּיוֹם צִוּתוֹ אֶת־בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶת־קִרְבָּנֵיהֶם לַיהוָה בַּמִּדְבָּר
 סִינַי: פ' רביעי ח' א' וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 לֵאמֹר: כ' קח אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֹתוֹ וְאֵת
 הַבָּגָדִים וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת א' פֶּר
 הַחֹטָאת וְאֵת שְׁנֵי הָאֵילִים וְאֵת ס' סל
 הַמִּצּוֹת כִּסְ"י: ג' וְאֵת כָּל־הָעֵדָה הַקָּהֵל אֶל־פֶּתַח
 אֹהֶל מוֹעֵד כִּסְ"י: ד' וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה
 יְהוָה אֹתוֹ וַתִּקָּהֵל הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
 מוֹעֵד: ה' וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעֵדָה זֶה הַדָּבָר
 אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת כִּסְ"י: ו' וַיִּקְרַב מֹשֶׁה
 אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו וַיִּרְחֹץ אֹתָם בַּמַּיִם: ז' וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת־הַכֹּהֵנֶת

נִסְבִּית מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנְכַּסֶּת
 קוֹדֶשִׁיהוֹן וַיְהִי־תִהְיוֹן לְאַהֲרֹן
 כֹּהֵנָא וּלְבָנָהִי לְקָהִים עָלָם מִן בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל: לה' דָּא רְבוּת אֶהְרֹן
 וּרְבוּת בְּנוֹהִי מְקִרְבָּנָא דִּי בְיוֹמָא
 דִּי יִקְרְבוּן יְתֵהוֹן לְשִׁמְשָׁא קָדָם
 יי: לו' דִּי פִקִּיד יי לְמַתָּן לְהוֹן
 בְּיוֹמָא דְרַבִּי יְתֵהוֹן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 קָהִים עָלָם לְדִרְיָהוֹן: לו' דָּא
 אורִיתָא לַעֲלֵתָא לְמִנְחָתָא
 וּלְחַטָּאתָא וּלְאֵשֶׁמָא וּלְקִרְבָּנָא
 וּלְנִכְסֶת קוֹדֶשִׁיא: לח' דִּי פִקִּיד יי
 ית מֹשֶׁה בְּטוֹרָא דְסִינַי בְּיוֹמָא
 דְּפִקְדָּה ית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקִרְבָּא ית
 קִרְבָּנֵהוֹן קָדָם יי בַּמִּדְבָּרָא דְסִינַי:
 א' וּמִלִּיל יי עִם מֹשֶׁה לְמִימְרָ:
 ב' קִרַּב ית אֶהְרֹן וַיִּתְּ בְּנוֹהִי עֲמָה
 וַיִּתְּ לְבוּשִׁיא וַיִּתְּ מִשְׁחָא דְרַבּוּתָא
 וַיִּתְּ תוֹרָא דְחַטָּאתָא וַיִּתְּ תִרְיִן
 דְכִרְיִן וַיִּתְּ סֵלָא דְפִטְרִיא: ג' וַיִּתְּ
 כָּל כְּנִשְׁתָּא כְּנִשׁ לְתִרְעָ מִשְׁכָּן
 זְמָנָא: ד' וַעֲבַד מֹשֶׁה כִּמָּא דִּי
 פִקִּיד יי יְתֵה וְאֶת־כְּנִישֵׁת כְּנִשְׁתָּא
 לְתִרְעָ מִשְׁכָּן זְמָנָא: ה' וַאֲמַר
 מֹשֶׁה לְכִנְשְׁתָּא דִין פִּתְגָמָא דִּי
 פִקִּיד יי לְמַעֲבַד: ו' וַקְרִיב מֹשֶׁה
 ית אֶהְרֹן וַיִּתְּ בְּנוֹהִי וְאֶסְחִי יְתֵהוֹן
 בְּמִיא: ז' וַיִּהְיֶה עֲלוֹהִי ית כְּתוּבָא

רש"י

ומביא, מעלה ומוריד: תורה לה (לז) ולמלואים.
 ליום חנוך הכהנה: תורה לח (ב) קח את־אהרן.
 פרשה זו נאמרה שבעת ימים קדם הקמת המשכן,
 שאין מקדם ומאחר בתורה: קח את־אהרן. קחנו
 בדברים ומשכחו: ואת פר החטאת וגו'. אלו
 האמורים בענין צנאת המלואים ב"ואתה תצוה"

(שמות כז); ועכשיו ביום ראשון למלואים חזר וזכרו
 בשעת מעשה: (ג) הקהל אל־פתח אהל מועד.
 זה אחד מן המקומות שהחזיק מעט את המרבה:
 תורה ד (ה) זה הדבר. דברים שתראו שאני עושה
 לפניכם - צוני הקדוש־ברוך־הוא לעשות, ואל
 תאמרו לכבודי ולכבוד אחי אני עושה. כל הענין

וַיָּרֶז יְתָהּ בְּהַמִּינָא וְאַלְבֶּשׂ יְתָהּ יֵת
מַעֲלֵא וַיְהִיב עֲלוּהִי יֵת אַפּוֹדָא
וַיָּרֶז יְתָהּ בְּהַמִּינָן אַפּוֹדָא וְאַתְקַן
לָהּ בֵּה: ח וְשׁוּי עֲלוּהִי יֵת
חוּשְׁנָא וַיְהִיב בְּחוּשְׁנָא יֵת אוּרְיָא
וְיֵת תַּמְיָא: ט וְשׁוּי יֵת מַצְנַפְתָּא
עַל רִישָׁהּ וְשׁוּי עַל מַצְנַפְתָּא
לְקַבֵּל אַפּוּהִי יֵת צִיצָא דְדִּהֲבָא
כְּלִילָא דְקוּדְשָׁא כְּמָא דִּי פִקִּיד יִי
יֵת מִשָּׁה: י וְנָסִיב מִשָּׁה יֵת
מִשְׁחָא דְרַבּוּתָא וְרַבִּי יֵת מִשְׁפָּנָא
וְיֵת כָּל דִּי בֵּה וְקֻדִישׁ יִתְהוּן:
יא וְאַדִּי מִנָּה עַל מַדְבַּחָא שְׁבַע
זַמְנִין וְרַבִּי יֵת מַדְבַּחָא וְיֵת כָּל
מְנוּהִי וְיֵת כִּיּוּרָא וְיֵת בְּסִיסָה
לְקַדְשׁוֹתֵהוּן: יב וְאַרִיק מִמִּשְׁחָא
דְרַבּוּתָא עַל רִישָׁא דְאַהֲרֹן וְרַבִּי
יֵתָהּ לְקַדְשׁוֹתָהּ: יג וְקָרִיב מִשָּׁה
יֵת בְּנֵי אַהֲרֹן וְאַלְבֶּשְׁנוֹן כְּתוּנִין
וַיָּרֶז יִתְהוּן הַמִּינִין וְאַתְקַן לַהּ
כּוֹבָעִין כְּמָא דִּי פִקִּיד יִי יֵת
מִשָּׁה: יד וְקָרִיב יֵת תוֹרָא
דְּחִטָּאתָא וּסְמֹךְ אַהֲרֹן וּבְנוּהִי יֵת
יִדִּיהוֹן עַל רִישׁ תוֹרָא דְּחִטָּאתָא:
טו וְנָכַס וְנָסִיב מִשָּׁה יֵת דְּמָא
וַיְהִיב עַל קַרְנֵת מַדְבַּחָא סְחוּר
סְחוּר בְּאַצְבָּעָהּ וְרַבִּי יֵת מַדְבַּחָא
וְיֵת דְּמָא אָרִיק לִיסוּדָא דְּמַדְבַּחָא
דְּנִשְׁתָּהוּ לְכַפֵּר עָלָיו רַחֲמֵי:

הַזֶּה דְּפָרַשְׁתָּהּ הַמְלֹאִים פֶּרֶשְׁתִּי בִּ"וְאַתָּה תַּצְוֶה" (שם): תורה ו (ח) אֶת־הָאוּרִים. כְּתָב שֶׁל שָׁם הַמִּפְרָשׁ: (ט) וַיֵּשֶׁם עַל־הַמִּצְנֶפֶת. פְּתִילֵי תְכֵלֶת הַקְּבֻעִים בְּצִיץ נָתַן עַל הַמִּצְנֶפֶת. נִמְצָא הַצִּיץ תְּלוּי בַּמִּצְנֶפֶת: תורה י (י"א) וַיֵּז מִמֶּנּוּ עַל־הַמִּצְנֶפֶת. לֹא יִדְעָתִי הֵיכָן נִצְטָוָה בַּהֲזָאוֹת הֵלְלוּ: (יב) וַיִּצְק... וַיִּמְשַׁח. בַּתְּחִלָּה יוֹצֵק עַל רֹאשׁוֹ, וְאַחֲרֵכֶּךָ נוֹתֵן בֵּין רִיסֵי עֵינָיו וּמוֹשֵׁף בְּאֶצְבָּעוֹ מִזֶּה לָּזֶה: (יג) וַיַּחֲבֹשׁ. לְשׁוֹן קִשְׁרָה: תורה יד (טו) וַיַּחֲטֹא אֶת־הַמִּצְנֶפֶת. חֲטָאוֹ וְטָהְרוּ מִזְרוֹת לִכְנֶס לַקִּדְשָׁה:

וּמִקְדָּשָׁה לְכַפֵּרָא עֲלוּהִי: טז וְנָסִיב
 ית כל תרפא די על גוּא וְיֵת חֲצֵר
 כְּבֹדָא וְיֵת תְּרִמִּין כְּלִין וְיֵת תְּרַבְּהִין
 וְאַסְק מִשָּׁה לְמִדְבָּחָא: יז וְיֵת
 תּוֹרָא וְיֵת מִשְׁכָּה וְיֵת בְּסֻרָה וְיֵת
 אֲכֻלָּה אֹקִיד בְּנוֹרָא מִבְּרָא
 לְמִשְׁרִיתָא כְּמָא דִּי פְקִיד יי ית
 מִשָּׁה: יח וְקָרִיב ית דְּכָרָא
 דְּעֻלְתָּא וְסִמְכוּ אֶהְרֹן וּבְנוֹהִי ית
 יְדִיהוֹן עַל רִישׁ דְּכָרָא: יט וְנָכְס
 וְזָרֵק מִשָּׁה ית דְּמָא עַל מִדְבָּחָא
 סְחֹר סְחֹר: כ וְיֵת דְּכָרָא פְּלִיג
 לְאַבְרוּהִי וְאַסְק מִשָּׁה ית רִישָׁא
 וְיֵת אֲבָרְיָא וְיֵת תְּרַבָּא: כא וְיֵת
 גּוּא וְיֵת כְּרַעְיָא חֲלִיל כְּמִיָּא וְאַסְק
 מִשָּׁה ית כל דְּכָרָא לְמִדְבָּחָא
 עֻלְתָּא הוּא לְאַתְקַבְּלָא בְּרַעְוָא
 קְרַבְנָא הוּא קָדָם יי כְּמָא דִּי פְקִיד
 יי ית מִשָּׁה: כב וְקָרִיב ית דְּכָרָא
 תַּנְיָנָא דְכָר קְרַבְנָא וְסִמְכוּ אֶהְרֹן
 וּבְנוֹהִי ית יְדִיהוֹן עַל רִישׁ דְּכָרָא:
 כג וְנָכְס וְנָסִיב מִשָּׁה מִן דְּמָא
 וִיחֵב עַל רוּם אוּדְנָא דְּאֶהְרֹן
 דִּימִינָא וְעַל אֲלִיּוֹן יְדָה דִּימִינָא
 וְעַל אֲלִיּוֹן רִגְלָה דִּימִינָא:
 כד וְקָרִיב ית כְּנִי אֶהְרֹן וִיחֵב
 מִשָּׁה מִן דְּמָא עַל רוּם אוּדְנָהוֹן
 דִּימִינָא וְעַל אֲלִיּוֹן יְדִיהוֹן דִּימִינָא
 וְעַל אֲלִיּוֹן רִגְלָהוֹן דִּימִינָא וְזָרֵק
 מִשָּׁה ית דְּמָא עַל מִדְבָּחָא סְחֹר
 סְחֹר: כה וְנָסִיב ית תְּרַבָּא וְיֵת
 אֲלִיתָא וְיֵת כָּל תְּרַבָּא דִּי עַל גּוּא

טז וַיִּקַּח אֶת־כָּל־הַחֶלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב וְאֵת
 יִתְרַת הַכֹּהֵן וְאֶת־שְׁתֵּי הַכִּלִּית וְאֶת־חֶלְבֵהֶן
 וַיִּקְטֹר מִשָּׁה הַמִּזְבֵּחַ כִּסְי: יז וְאֶת־הַפֶּר וְאֶת־
 עֲרוֹ וְאֶת־בָּשָׂרוֹ וְאֶת־פְּרִשּׁוֹ שָׂרֵף בְּאֵשׁ מִחוּץ
 לַמִּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: יח וַיִּקְרַב
 אֶת אֵיל הָעֹלָה וַיִּסְמְכוּ אֶהֱרֹן וּבְנָיו אֶת־
 יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאֵיל: יט וַיִּשְׁחֹט וַיִּזְרֹק מִשָּׁה
 אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: כ וְאֶת־הָאֵיל
 נָתַח לִנְתָחָיו וַיִּקְטֹר מִשָּׁה אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־
 הַנְּתָחִים וְאֶת־הַפָּדֶר: כא וְאֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־
 הַכְּרָעִים רָחֵץ בַּמַּיִם וַיִּקְטֹר מִשָּׁה אֶת־כָּל־
 הָאֵיל הַמִּזְבֵּחַ עֹלָה הוּא לְרִיחַ־נִיחָח אֲשֶׁה
 הוּא לַיהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ששי
 כב וַיִּקְרַב אֶת־הָאֵיל הַשְּׁנִי אֵיל הַמִּלֵּאִים
 וַיִּסְמְכוּ אֶהֱרֹן וּבְנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ
 הָאֵיל כִּסְי: כג וַיִּשְׁחֹט וַיִּקַּח מִשָּׁה מִדָּמּוֹ וַיִּתֵּן
 עַל־תֵּנוּךְ אֶזְנו־אֶהֱרֹן הַיְמָנִית וְעַל־בֶּהֶן יְדּוֹ
 הַיְמָנִית וְעַל־בֶּהֶן רִגְלוֹ הַיְמָנִית: כד וַיִּקְרַב
 אֶת־כְּנִי אֶהֱרֹן וַיִּתֵּן מִשָּׁה מִן־הַדָּם עַל־תֵּנוּךְ
 אֶזְנוֹ הַיְמָנִית וְעַל־בֶּהֶן יְדָם הַיְמָנִית וְעַל־בֶּהֶן
 רִגְלָם הַיְמָנִית וַיִּזְרֹק מִשָּׁה אֶת־הַדָּם עַל־
 הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: כה וַיִּקַּח אֶת־הַחֶלֶב וְאֶת־
 הָאֲלִיָּה וְאֶת־כָּל־הַחֶלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב וְאֵת יִתְרַת הַכֹּהֵן וְאֶת־שְׁתֵּי

רעט"ז

וּמִקְדָּשָׁהוּ. בַּעֲבוּדָה זוֹ: לְכַפֵּר עָלָיו. מַעֲתָה כָּל שְׁהִיָּה נוֹטֵל מֵעַט מִן הַכֹּהֵן עֲמָה: תוֹרָה יז (כב) אֵיל
 הַכְּפֻרוֹת: (טז) וְאֵת יִתְרַת הַכֹּהֵן. לְכַד הַכֹּהֵן. הַמִּלֵּאִים. אֵיל הַשְּׁלָמִים, שְׁמִלּוּאִים לְשׁוֹן

וְיֵת חֲצֵר כִּבְדָּא וְיֵת תְּרִמִּין קָלִין
וְיֵת תְּרִבְהִין וְיֵת שׁוּקָא דְיִמִּינָא:
כו וּמִסְלָא דְפִטְרִינָא דִּי קָדָם יִי
נָסִיב וְגִרְצָתָא פִּטְרִיא חֲדָא
וְגִרְצָתָא דִּלְחָם מִשַּׁח חֲדָא
וְאֶסְפּוּג חֲדָא וְשׁוּי עַל תְּרִבְיָא וְעַל
שׁוּקָא דְיִמִּינָא: כז וְיֵהֵב יֵת כָּלָא
עַל יְדֵי אֶהֱרֹן וְעַל יְדֵי בְנוֹהֵי
וְאַרְם יִתְהוֹן אֲרָמָא קָדָם יִי:
כח וְנָסִיב מִשָּׁה יִתְהוֹן מִעַל
יְדִיהוֹן וְאַסְק לְמַדְבָּחָא עַל עֲלֵתָא
קִרְבְּנָיָא אֲנוּן לְאַתְקַבְּלָא בְרַעוּא
קִרְבְּנָא הוּא קָדָם יִי: כט וְנָסִיב
מִשָּׁה יֵת חֲדָא וְאַרְיִמָה אֲרָמָא
קָדָם יִי מְדַבֵּר קִרְבְּנָיָא לְמִשָּׁה
הוּא לְחַלֵּק כָּמָא דִּי פִקִּיד יִי יֵת
מִשָּׁה: ל וְנָסִיב מִשָּׁה מִמִּשְׁחָא
דְּרִבּוּתָא וּמִן דָּמָא דִּי עַל מַדְבָּחָא
וְאַדִּי עַל אֶהֱרֹן עַל לְבוּשׁוֹהֵי וְעַל
בְּנוֹהֵי וְעַל לְבוּשֵׁי בְנוֹהֵי עֲמָה
וְקִדִּישׁ יֵת אֶהֱרֹן יֵת לְבוּשׁוֹהֵי וְיֵת
בְּנוֹהֵי וְיֵת לְבוּשֵׁי בְנוֹהֵי עֲמָה:
לא וְאָמַר מִשָּׁה לְאַהֲרֹן וּלְבְנוֹהֵי
בְּשִׁילּוֹ יֵת בְּסָרָא בְּתַרְע מִשְׁפָּן
זְמָנָא וְתַמָּן תִּיכְלוּן יִתְהוּ וְיֵת
לְחָמָא דִּי בָּסַל קִרְבְּנָיָא כָּמָא דִּי
פִּקְדִית לְמִימַר אֶהֱרֹן וּבְנוֹהֵי
יִיכְלֻנָּה: לב וּדְאִשְׁתָּאֵר בְּבִשְׂרָא
וּבְלֶחְמָא בְּנוּרָא תּוֹקְדוֹן:
לג וּמִתְרַע מִשְׁפָּן זְמָנָא לֹא
תִּפְקֹון שְׁבַעַא יוֹמִין עַד יוֹם
מִשְׁלָם יוֹמֵי קִרְבְּנִיכוֹן אֲרִי שְׁבַעַא

הַכִּלִּית וְאֶת־חֲלִבָּהֶן וְאֶת שׁוֹק הַיָּמִין: כו וּמִסְלָ
הַמִּצֹּת אֲשֶׁר | לִפְנֵי יְהוָה לֶקַח חֲלֵת מִצָּה
אַחַת וְחֲלֵת לֶחֶם שֶׁמֶן אַחַת וְרִקִּיק אֶחָד
וַיִּשֶׂם עַל־הַחֲלָבִים וְעַל שׁוֹק הַיָּמִין כז וַיִּתֵּן
אֶת־הַכֹּל עַל כַּפֵּי אֶהֱרֹן וְעַל כַּפֵּי בָנָיו וַיִּנָּף
אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה: כח וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֹתָם
מֵעַל כַּפֵּיהֶם וַיִּקְטֹר הַמִּזְבֵּחַ עַל־הָעֹלָה
מִלֵּאִים הֵם לָרִיחַ נִיחֹחַ אֲשֶׁה הוּא לַיהוָה כט:
כט וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַחֹזֶה וַיְנִיפֵהוּ תְנוּפָה לִפְנֵי
יְהוָה מֵאֵיל הַמִּלֵּאִים לְמֹשֶׁה הָיָה לְמֹנֶה
כָּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: שביעי ל וַיִּקַּח
מֹשֶׁה מִשְׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמִן־הַדָּם אֲשֶׁר עַל־
הַמִּזְבֵּחַ וַיִּזַּן עַל־אֶהֱרֹן עַל־בְּגָדָיו וְעַל־בָּנָיו
וְעַל־בְּגָדֵי בָנָיו אֹתוֹ וַיִּקְדֹּשׁ אֶת־אֶהֱרֹן אֶת־
בְּגָדָיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בְּגָדֵי בָנָיו אֹתוֹ:
לא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אֶהֱרֹן וְאֶל־בָּנָיו בִּשְׁלֹו
אֶת־הַבָּשָׂר פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְשֵׁם תֹּאכְלוּ
אֹתוֹ וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בָּסַל הַמִּלֵּאִים כָּאֲשֶׁר
צִוִּיתִי לֵאמֹר אֶהֱרֹן וּבָנָיו יֹאכְלֻהוּ: לב וְהַנּוֹתָר
בַּבָּשָׂר וּבַלֶּחֶם בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ: מִפֶּטִיר לג וּמִפְּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ שִׁבְעַת יָמִים עַד יוֹם
מִלֵּאת יְמֵי מִלֵּאֵיכֶם כִּי שִׁבְעַת יָמִים יִמְלֵא

רש"י

"שְׁלֵמִים", שְׁמֵמִלָּאִים וּמִשְׁלִימִים אֶת הַכֹּהֲנִים וְהַקִּיָּקִין, כִּד מְפָרֵשׁ בְּמִנְחֹת: תורה כז (כח) וַיִּקְטֹר
בְּכֹהֲנָתָם: תורה כג (כו) וְחֲלֵת לֶחֶם שֶׁמֶן. היא הַמִּזְבֵּחַ. מִשָּׁה שִׁמְשׁ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים
רְבוּכָה, שֶׁהִיא מְרֻבָּה בָּהּ שֶׁמֶן כִּנְגֵד הַחֲלוּת בְּחֵלּוֹק לִבָּן: עַל־הָעֹלָה. אַחֵר הָעֹלָה, וְלֹא מְצִינוּ

אֶת־יְדֹכֶם: לֹד כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בַּיּוֹם הַזֶּה צִוָּה
יְהוָה לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם כִּסְי: לֹה וּפְתַח אֶהֱל
מוֹעֵד תֵּשְׁבוּ יוֹמָם וּלְלֵילָה שְׁבַעַת יָמִים
וּשְׁמֵרְתֶּם אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה וְלֹא תִמּוּתוּ
כִּי־כֵן צִוִּיתִי כִסְי: לו וַיַּעַשׂ אֶהֱרֹן וּבְנָיו אֶת
כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה כִסְי:

ססס

צ"ו פסוקים, צ"ו סימן.

רש"י

שׁוֹךְ שֶׁל שְׁלָמִים קָרַב בְּכָל מָקוֹם, חוּץ מִזֶּה: תוֹרָה כֹּט
(לֹד) צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת. כָּל שְׁבַעַת הַיָּמִים. וְרַבּוּתֵינוּ
זְכוּרֵנָם לְבִרְכָּה דְרָשׁוּ: "לַעֲשׂוֹת" - זֶה מַעֲשֵׂה פָרָה,
"לְכַפֵּר" - זֶה מַעֲשֵׂה יוֹם־הַכִּפּוּרִים; וְלִלְמַד, שֶׁכֵּהֵן
גָּדוֹל טַעוֹן פְּרִישָׁה קָדָם יוֹם הַכִּפּוּרִים שְׁבַעַת יָמִים

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי
שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט
ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא
מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עִזְחִיִּים הֵיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיָּה מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיָּה דְרַב־נַעַם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בְּיָמֶיהָ, בְּשִׁמְאֻלָּה
עֲשֶׂר וּכְבוֹד. יִי חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיקִים לַגְּלוּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נֶגֶד הַתּוֹרָה, שֶׁמָּקוֹם הַתּוֹרָה יִהְיֶה בְּאִמְצַע הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. * הַאֲבֵנִט חוֹגְרִים בַּתְּחִילָת
שְׁלִישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

"אין אומרים הפטרת "וערבה" רק כשחל ערב פסח בשבת קודש. אבל ביחידות אומרים ב' ההפטרות. וכן בשבת ראש חודש וכהאי גוונא.

רשימות היומן/ עמ' שצו, מב' ניסן תרח"צ, פאריז:

הפטרת שבת הגדול לשמו"ת מלאכי פרק ג

וְעֶרְבָה לַיהוָה מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם בְּיָמֵי עוֹלָם וּבְשָׁנִים קִדְמֹנִיּוֹת: ה וְקִרְבָּתִי אֵלֵיכֶם לְמִשְׁפָּט
וְהִיִּיתִי עַד מִמָּחָר בְּמִכְשָׁפִים וּבְמִנְאָפִים וּבְנִשְׁבָּעִים לְשַׁקֵּר וּבְעֵשְׂקֵי שְׂכַר־שְׂכִיר אֶלְמֶנָה וִיתוֹם וּמִטִּיגֵל
וְלֹא יִרְאוּנִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: ו כִּי אֲנִי יְהוָה לֹא שְׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּגִירֵי־עֵקֶב לֹא כָלִיתֶם: ז לְמִיָּמִי אֲבִיתֶכֶם
סִרְתֶּם מִחֲקִי וְלֹא שְׁמֵרְתֶּם שׁוּבוּ אֵלַי וְאֲשׁוּבָה אֵלֵיכֶם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְאַמְרַתֶּם בְּמֶה נָשׁוּב: ח הִקְבָּע
אִדָּם אֱלֹהִים כִּי אַתֶּם קִבְּעִים אֹתִי וְאַמְרַתֶּם בְּמֶה קִבְּעֵנוּךְ הַמַּעֲשֶׂר וְהַתְּרוּמָה: ט בְּמִאֲרָח אַתֶּם נֹאֲרִים

וְאֵתִי אַתֶּם קִבְּעִים הַגּוֹי כָּלֹ: יִהְיֶינָה אֶת־כָּל־הַמַּעֲשֵׂה אֶל־בֵּית הָאוֹצֵר וְיִהְיֶה מִרְרָה בְּבֵיתִי וּבְחֲנוּנֵי נָא
 בְּזֹאת אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱסֹף אֶתְכֶם לָכֶם אֶת אַרְבֹּת הַשָּׁמַיִם וְהִרִיקֹתִי לָכֶם בָּרֶכָה עַד־בְּלִיַּדִּי:
 יִאֲנַעְרֹתִי לָכֶם בְּאֹכֶל וְלֹא־יִשְׁתַּח לָכֶם אֶת־פְּרִי הָאֲדָמָה וְלֹא־תִשְׁכַּל לָכֶם הַגֶּפֶן בַּשָּׂדֶה אָמַר יְהוָה
 צְבָאוֹת: יִבְאֲשְׁרוּ אַתְּכֶם כָּל־הַגּוֹיִם בִּי־תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֶפֶץ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: יִגְחֲזְקוּ עָלַי דְּבָרֵיכֶם
 אָמַר יְהוָה וְאִמְרֹתֶם מִה־נִּדְּבַרְנוּ עָלֶיךָ: יִדְאִמְרֹתֶם שׁוֹא עֶבֶד אֱלֹהִים וּמִה־בָּצַע כִּי שָׁמַרְנוּ מִשְׁמֶרֶתוֹ וְכִי
 הִלְכְנוּ קְדֻרָנִית מִפְּנֵי יְהוָה צְבָאוֹת: טוֹ וְעַתָּה אֲנַחְנוּ מֵאֲשֵׁרִים וְדִים גַּם־נִבְנֹנוּ עָשִׂי רַשָּׁעָה גַם בָּחֲנוּ אֱלֹהִים
 וַיִּמָּלְטוּ: טז אִזּוּ נִדְּבָרוּ יִרְאִי יְהוָה אִישׁ אֶל־רַעְהוּ וַיִּקְשֹׁב יְהוָה וַיִּשְׁמָע וַיִּכְתֹּב סֵפֶר זִכְרוֹן לְפָנָיו לִירְאֵי
 יְהוָה וּלְחֹשְׁבֵי שָׁמוֹ: יז וְהָיוּ לִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת לַיּוֹם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה סִגְלָה וְחִמְלָתִי עֲלֵיהֶם כְּאֲשֶׁר
 יִחְמַל אִישׁ עַל־בְּנוֹ הַעֲבָד אֹתוֹ: יח וְשִׁבְתֶּם וְרִאיתֶם בֵּין צָדִיק לְרָשָׁע בֵּין עֶבֶד אֱלֹהִים לְאִשֶּׁר לֹא עֶבֶדוֹ:
 יט בִּי־הִנֵּה הַיּוֹם הַזֶּה בָּא בָּעַר בַּתְּנוּרָה וְהָיוּ כָל־יֹדִים וְכָל־עֹשֶׂה רַשָּׁעָה קָשׁ וְלֹהֵט אַתֶּם הַיּוֹם הַזֶּה אָמַר יְהוָה
 צְבָאוֹת אֲשֶׁר לֹא־יַעֲזֹב לָהֶם שָׂרֵשׁ וְעֵנָף: כ וְזִרְחָה לָכֶם יִרְאִי שָׁמַי שְׁמִשׁ צִדְקָה וּמִרְפָּא בְּכַנְפֶיהָ וַיֵּצֵאתֶם
 וּפְשָׁתֶם בְּעִגְלֵי מִרְבֵּק: כא וְעִסְוֹתֶם רַשָּׁעִים בִּי־הָיוּ אֲפֹר תַּחַת כַּפּוֹת רַגְלֵיכֶם בַּיּוֹם אֲשֶׁר־אֲנִי עֹשֶׂה אָמַר
 יְהוָה צְבָאוֹת: כב זָכְרוּ תוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אוֹתוֹ בְּחֵרֵב עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים:
 כג הִנֵּה אֲנִכִּי שִׁלַּח לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנִּבְיָא לְפָנָי בּוֹא יוֹם יְהוָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא: כד וְהִשִּׁיב לִב־אֲבוֹת
 עַל־בָּנִים וְלִב בָּנִים עַל־אֲבוֹתֶם פֶּן־אֲבֹא וְהִפִּיתִי אֶת־הָאָרֶץ חֵרֶם: כה הִנֵּה אֲנִכִּי שִׁלַּח לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי
 הַנִּבְיָא לְפָנָי בּוֹא יוֹם יְהוָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא:

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה
 היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
 הַנֶּאֱמָרִים בְּאַמֶּת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמֹּשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
 וּבַנְּבִיאִי הָאֵמֶת וְצִדִּיק:**

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות
 אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות
 מפִּי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקן חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרת פרשת צו לשמו"ת ולקריאה בציבור בירמיה פרק ז

**כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֲלוֹתֵיכֶם סָפוּ עַל־זִבְחֵיכֶם וְאָכְלוּ בָשָׂר: כה כִּי
 לֹא־דִבַּרְתִּי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם וְלֹא צִוִּיתִים בַּיּוֹם הַזֶּה צִוִּיתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־דִּבְרֵי עוֹלָה
 וְזֶבֶח: כו כִּי אִם־אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה צִוִּיתִי אוֹתָם לֵאמֹר שִׁמְעוּ בְּקוֹלִי וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים**

וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי לְעַם וְהִלַכְתֶּם בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֶצְוֶה אֶתְכֶם לַמַּעַן יִיטֵב לָכֶם: כֹּד וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא־הִטּוּ אֶת־אָזְנָם וַיִּלְכּוּ בְּמַעֲצוֹת בְּשִׁרְרוֹת לִבָּם הָרַע וַיִּהְיוּ לְאַחֹר וְלֹא לִפְנִימִים: כה לַמָּן־הַיּוֹם אֲשֶׁר יֵצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד הַיּוֹם הַזֶּה וְאֲשַׁלַּח אֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־עַבְדֵי הַנְּבִיאִים יוֹם הַשֶּׁשֶׁם וְשַׁלַּח: כו וְלֹא שָׁמְעוּ אֵלַי וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנָם וַיִּקְשׁוּ אֶת־עֲרֹפֹם הִרְעוּ מֵאֲבוֹתָם: כז וּדְבַרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּ אֲלֵיךְ וְקִרְאתָ אֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲנוּכָה: כח וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם זֶה הַגּוֹי אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהָיו וְלֹא לָקְחוּ מוֹסָר אֲבֹדָה הָאֲמוּנָה וְנִכְרַתָּה מִפִּיהֶם: ט כב כֹּה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי־הַלֵּל חֲכֶם בְּחֻכְמָתוֹ וְאֱלֹהֵי־הַלֵּל הַגִּבּוֹר בְּגִבּוֹרָתוֹ אֱלֹהֵי־הַלֵּל עֲשִׂיר בַּעֲשָׂרוֹ: כג כִּי אִם־בָּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשֹּׁפֵל וַיִּדַּע אוֹתִי כִּי אֲנִי יְהוָה עֹשֶׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט וְצִדְקָה בָּאֶרֶץ כִּי־בֹאֶלָה חֲפָצָתִי נֹאֵם־יְהוָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲרֵי לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהֶו הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לַבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּבֵה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפָּאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֲךָ בְּכֹל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לוח זמנים לשבוע פרשת צו - שבת הגדול בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח) (ק)	5:41	6:33	8:10	9:06	8:42	9:38	9:44	10:41	17:56	19:00	18:20	19:24	18:39	19:33
חיפה (ח) (ק)	5:40	6:32	8:09	9:04	8:41	9:37	9:43	10:40	17:55	19:00	18:19	19:24	18:29	19:33
ירושלים (ח) (ק)	5:37	6:30	8:08	9:04	8:40	9:35	9:42	10:38	17:56	19:00	18:20	19:24	18:19	19:31
תל אביב (ח) (ק)	5:42	6:34	8:10	9:06	8:43	9:38	9:45	10:41	17:55	18:59	18:19	19:23	18:39	19:34
אוסטריה וינה (ח)	5:52	5:40	8:23	8:16	8:55	8:48	9:57	9:52	18:12	18:21	18:42	18:51	18:01	19:04
אוסטרליה מלבורן (ק)	7:20	7:26	9:49	9:51	10:22	10:24	11:23	11:24	19:34	19:25	19:59	19:50	19:08	20:01
אוקראינה אודסה (ח)	5:56	5:45	8:26	8:19	8:58	8:52	10:01	9:55	18:13	18:21	18:42	18:50	18:02	18:54
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	5:38	5:26	8:09	8:01	8:41	8:34	9:43	9:38	17:56	18:05	18:26	18:35	17:46	18:39
אוק. ז'יטומיר (ח)	6:04	5:51	8:34	8:27	9:07	8:59	10:09	10:03	18:21	18:31	18:52	19:02	18:11	19:06
אוקראינה קייב (ח)	5:56	5:43	8:27	8:19	8:59	8:51	10:01	9:55	18:15	18:25	18:46	18:56	18:05	19:00
אוקראינה דונייצק (ח)	5:27	5:15	7:58	7:51	8:30	8:23	9:32	9:27	17:46	17:55	18:15	18:24	17:35	18:28
איטליה מילאנו (ח)	6:22	6:11	8:52	8:46	9:24	9:18	10:27	10:22	18:40	18:47	19:08	19:16	18:28	19:29
אקוואדור קיטו (ח)	6:10	6:09	8:44	8:42	9:14	9:12	10:16	10:14	18:32	18:30	18:53	18:51	18:12	18:55
ארגנטינה ב. איירס (ח)	6:55	7:00	9:23	9:24	9:56	9:57	10:57	10:58	19:05	18:57	19:30	19:22	18:40	19:32
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	7:43	7:50	10:14	10:17	10:45	10:48	11:48	11:48	20:00	19:50	20:27	20:17	19:34	20:21
ארה"ב בולטימור (ק)	7:06	6:57	9:35	9:30	10:08	10:02	11:10	11:06	19:22	19:28	19:48	19:54	19:09	19:58
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	6:54	6:44	9:25	9:19	9:57	9:51	10:59	10:55	19:13	19:19	19:39	19:46	19:00	19:56
ארה"ב ג'רסי (ק)	6:55	6:45	9:25	9:19	9:57	9:51	10:59	10:55	19:12	19:18	19:38	19:45	18:59	19:57
ארה"ב דטרויט (ק)	7:30	7:20	10:01	9:55	10:33	10:27	11:35	11:31	19:49	19:56	20:16	20:23	19:37	20:35
ארה"ב הווסטן (ק)	7:21	7:14	9:51	9:46	10:23	10:18	11:25	11:21	19:36	19:40	20:00	20:03	19:21	20:13
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	6:51	6:43	9:22	9:17	9:54	9:49	10:56	10:52	19:09	19:14	19:34	19:38	18:55	19:47
ארה"ב מיאמי (ק)	7:21	7:15	9:50	9:46	10:23	10:19	11:25	11:21	19:35	19:38	19:58	20:00	19:19	20:10
ארה"ב ניו הייבן (ק)	6:51	6:41	9:21	9:15	9:53	9:47	10:55	10:51	19:07	19:13	19:33	19:40	18:54	19:53
ארה"ב שיקאגו (ק)	6:48	6:37	9:19	9:13	9:51	9:45	10:53	10:49	19:08	19:15	19:35	19:42	18:56	19:52
בוליביה לא פאס (ח)	6:27	6:28	9:02	9:02	9:32	9:31	10:34	10:33	18:52	18:47	19:13	19:09	18:30	19:13
בלגיה אנטוורפן (ח)	6:41	6:27	9:11	9:03	9:43	9:36	10:46	10:40	18:59	19:09	19:30	19:40	18:49	19:57
בלגיה בריסל (ח)	6:40	6:27	9:11	9:03	9:43	9:36	10:46	10:40	19:00	19:10	19:31	19:41	18:50	19:56
בלרוס ליובאוויטש (ח)	5:53	5:38	8:24	8:16	8:56	8:48	9:59	9:53	18:14	18:26	18:48	19:00	18:06	19:04
ברזיל ס.פאולו (ח)	6:06	6:08	8:36	8:36	9:08	9:08	10:10	10:09	18:21	18:15	18:43	18:38	17:58	18:44
ברזיל ריו דה ז'נירו (ח)	5:52	5:54	8:22	8:23	8:54	8:54	9:56	9:55	18:07	18:02	18:30	18:24	17:45	18:30
בריטניה לונדון (ח)	5:58	5:44	8:29	8:21	9:01	8:53	10:03	9:57	18:18	18:29	18:50	19:00	18:09	19:15
בריטניה מנצ'סטר (ח)	6:06	5:52	8:37	8:29	9:09	9:01	10:12	10:06	18:27	18:38	19:00	19:11	18:18	19:28
גרמניה ברלין (ח)	6:04	5:50	8:35	8:27	9:07	8:59	10:10	10:04	18:24	18:34	18:56	19:07	18:15	19:11
גרמניה פרנקפורט (ח)	6:22	6:09	8:54	8:46	9:26	9:18	10:28	10:22	18:44	18:53	19:14	19:24	18:34	19:28
הודו בומביי (ח)	6:40	6:35	9:08	9:05	9:41	9:38	10:43	10:40	18:52	18:53	19:14	19:15	18:35	19:19
הודו פונה (ח)	6:35	6:30	9:04	9:01	9:36	9:33	10:38	10:35	18:49	18:51	19:11	19:13	18:32	19:17
הונגריה בודפשט (ח)	5:42	5:30	8:13	8:06	8:45	8:38	9:47	9:42	18:00	18:09	18:29	18:38	17:49	18:42
טורקיה איסטנבול (ח)	6:04	5:54	8:33	8:27	9:06	9:00	10:08	10:03	18:19	18:26	18:46	18:53	18:07	18:57
יוון אתונה (ח)	6:25	6:16	8:54	8:49	9:27	9:21	10:29	10:24	18:40	18:46	19:06	19:12	18:27	19:16
מולדובה קישינב (ח)	6:04	5:52	8:33	8:27	9:06	8:59	10:08	10:03	18:20	18:28	18:49	18:58	18:09	19:02

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו מ. סיטי (ח)	6:32	6:27	9:06	9:03	9:36	9:33	10:39	10:36	18:55	18:57	19:17	19:19	18:38	19:23
ניו זילנד קריסטצ'רץ'(ח)	6:32	6:38	8:59	9:01	9:32	9:34	10:33	10:34	18:40	18:31	19:08	18:59	18:15	19:03
נפאל קטמנדו (ח)	6:01	5:55	8:33	8:29	9:04	9:00	10:07	10:03	18:21	18:24	18:44	18:47	18:06	18:51
סינגפור סינגפור (ח)	7:06	7:04	9:34	9:32	10:07	10:05	11:09	11:07	19:17	19:16	19:38	19:37	18:58	19:41
פולין ורשא (ח)	5:33	5:19	8:04	7:57	8:36	8:28	9:39	9:33	17:54	18:05	18:26	18:37	17:45	18:41
פרו לימה (ח)	6:10	6:10	8:38	8:37	9:11	9:10	10:12	10:11	18:20	18:16	18:42	18:38	17:59	18:42
צרפת ליון (ח)	6:39	6:27	9:10	9:03	9:41	9:35	10:44	10:39	18:58	19:06	19:26	19:34	18:46	19:47
צרפת פריז (ח)	6:48	6:36	9:19	9:12	9:51	9:44	10:54	10:48	19:08	19:17	19:38	19:47	18:58	20:01
קולומביה בוגוטה (ח)	5:53	5:50	8:26	8:24	8:56	8:54	9:59	9:56	18:14	18:13	18:35	18:34	17:55	18:38
קנדה טורונטו (ק)	7:15	7:04	9:46	9:40	10:18	10:12	11:20	11:16	19:35	19:42	20:02	20:09	19:23	20:21
קנדה מונטריאול (ק)	6:52	6:41	9:23	9:16	9:55	9:48	10:57	10:52	19:11	19:19	19:39	19:47	19:00	20:00
קפריסין לרנקה (ח)	5:47	5:39	8:15	8:10	8:48	8:43	9:50	9:46	17:59	18:03	18:23	18:28	17:45	18:32
רוסיה מוסקבה (ח)	6:25	6:09	8:58	8:49	9:29	9:20	10:32	10:25	18:49	19:02	19:24	19:36	18:42	19:53
רוסיה רוסטוב נא-דונו (ח)	6:20	6:08	8:50	8:43	9:23	9:16	10:25	10:19	18:37	18:45	19:06	19:15	18:26	19:19
שווייץ ציריך (ח)	6:23	6:11	8:55	8:48	9:26	9:19	10:28	10:23	18:44	18:53	19:13	19:22	18:33	19:34
תאילנד בנגקוק (ח)	6:19	6:15	8:48	8:45	9:20	9:17	10:22	10:19	18:31	18:32	18:53	18:53	18:14	18:57

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

תחילת זמן קידוש לבנה באה"ק: יום ראשון לאחר צאת הכוכבים

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [= לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוָתוֹ וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף פלאיב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומפל'פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו שרה (אולגה) בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

חיש הפצת המעיינות - פקס: 9606761 3 (972)

ת.ד. 2 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il